

Mikszáth Kálmán

A Noszty fiú esete Tóth Marival

TARTALOM

ELSŐ FEJEZET

Csodálatos, hogy az emberek rendszeren többet költenek, mint kellene

MÁSODIK FEJEZET

A Kopereczky család s főleg néhány szó az előbbi fejezetben szerepelt báró Kopereczky Izrael Izsákról

HARMADIK FEJEZET

Valahogy mindig rendbe jönnek az eligazíthatatlan dolgok is

NEGYEDIK FEJEZET

Néha a szerencse istenasszonya ellen is sequestrumot lehetne kérni

ÖTÖDIK FEJEZET

A krapeczi uradalom és a nélkülözhetetlen Bubenyk

HATODIK FEJEZET

Egy ravasz komornyik cselvetése

HETEDIK FEJEZET

Különféle előkészületek és intézkedések

NYOLCADIK FEJEZET

Mikor a tens vármegye bal lábbal lép ki

KILENCEDIK FEJEZET

Kifürkészhetetlenek a hatás csodálatos titkai és rugói

TIZEDIK FEJEZET

Ahová maga nem mehet az ördög, asszonnyal helyettesíti magát

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Az olvasó visszavitetik a régi időbe, mikor még a méz is édesebb volt

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Bizonyos vadász különös tapasztalatokat szerez

TIZENHARMADIK FEJEZET

Melyben leíratik, milyen finoman mulat a kisvárosi polgárság, ha úgy esik a sora

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

A Patkó-legenda keletkezése és szétfoslása

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

Mikor a leányok a gyertyát eloltják

TIZENHATODIK FEJEZET

Egy kis kóstoló az önkormányzati tevékenység mezejéről

TIZENHETEDIK FEJEZET

Nagy mulatság a drenki öregeknél

TIZENNYOLCADIK FEJEZET

Csigabiga, nyújtss ki szarvacskádat

TIZENKILENCEDIK FEJEZET

A Szt. Sebestyén-pihenőház és a rekettyési kúria, valamint lakói

HUSZADIK FEJEZET

Nosztty Ferenc emelkedőben

HUSZONEGYEDIK FEJEZET

Az ember néha egy szalmaszálaban botlik meg

HUSZONKETTEDIK FEJEZET

Tóth Mihály fölszipant valamit

HUSZONHARMADIK FEJEZET

Mit csinál a pók, ha a hálóját összetépik

HUSZONNEGYEDIK FEJEZET

A botrány

HUSZONÖTÖDIK FEJEZET

Disputa

HUSZONHATODIK FEJEZET

A regény véget ér

Utóhang

ELSŐ FEJEZET

Csodálatos, hogy az emberek rendesen többet költenek, mint kellene

Abban az időben nyalka huszárezred feküdt Trencsénben. Jó dolga volt a szép szőke trencségi *szlecsinkáknak* és *nyevesztáknak* (kisasszonyoknak és menyecskéknek), mert a kolera miatt egy gyalogezredet is ide helyeztek, az egészséges városba. Annyi tiszt lődörgött itt, hogy még a szeplős asszonyoknak is hármával jutott udvarló. De valamennyi tiszt közt a legszebb fiú volt Noszty Ferenc huszárhadnagy: vidám, könnyelmű, eleven, pompás lovas, jó vívó, jó táncos és nagy kártyás. Mindebből aztán az következett, hogy roppant szerencséje volt a szerelemben (sok nyoma maradt annak), és kevés szerencséje a kártyában, aminek szintén maradtak nyomai kifizetetlen váltókban és kötelezvényekben, katonatiszti adósság, fizeti a nagyharang.

Zajos tél volt, vidám farsang, egyik bál a másikat követte a Nagy Szamárhoz címzett vendéglő nagytermében. Noszty hadnagy a polgármester leányába, Velkovics Rozáliába volt szerelmes (gyönyörű, törékeny jószág volt), annak kijárt az éjizene minden muri után meg a sok virág-bokréta tél évadján - az mind pénzbe kerül; aki pedig szerelmes, az rendesen el van keseredve, tehát iszik, s ha lehet, pezsgőt iszik, és az is pénzbe kerül, a hadnagyi fizetés ellenben csekély, ami csak azért szomorú, mert otthonról ugyan vékonyan csörgedezik a segítség. Az öreg Noszty Pálnak magának is le van foglalva a fizetése, de azt persze nem szabad itt tudni. Az öregről itt csak az tudatik, hogy oszlopos tagja a kormánypártnak, s hogy az őseinek valamikor pallosjoga volt. A pallos megvan még, de most kukoricát morzsolnak otthon, Nosztaházán, a tompa élén. Mindegy, a pengéje idefénylek azért.

Ami Velkovics Rozáliát illeti, még az se egészen tiszta munka. Rozika ugyanis el volt ígérve. Kozsehuba Tivadarnak, a megboldogult takarékpénztári igazgató fiának, akinek virágzó szeszyára és négy háza van a piacon, köztük a jól jövedelmező, Nagy Szamár nevű vendéglő. Már éppen meglett volna az eljegyzés, amikor a szép hadnagy felbukkant a láthatáron. Minden összevissza kuszálódott. Rozika habozó lett, messzebb, egyre messzebb tolta az eljegyzési terminust, egyre hűvösebb lett a nagy fejű, torzonborz Kozsehuba iránt, és a vak is látta, hogy a zsinóros dolmányhoz húz, ide hajlott a nemzeti Velkovicsné asszonyom is, ragyogó szemekkel mondogatva:

- Várjunk még. Ne siess, Velkovics, ne okoskodj! Ha Noszty megkéri a leányt, legyen inkább a Nosztyé. Noszty nagy család; viceispáncsalád. Érsek is volt már a Nosztyakból. Nagy dolog az, Velkovics, édes uram, gondold meg csak. Az apja ott ül az országgyűlésen, az egyik nagybátyja, a bécsi Noszty, excellenciás úr, egy másik Noszty kanonok. Milyen dolog lesz az, mikor majd azt mondod a kasszinóban: „Ma a nászom beszélt a Házban, ugyan okosakat mondogatott oda az ellenzéknek.”

Velkovics uram azonban nem ezen a nézetten volt, ki is tört ilyenkor.

- Nem adom a leányt ennek a hadnagynak. Hess, varjú, ne károgj a fülemben. Nem adom pedig azért, mert ez a hadnagy csak hadnagy, de ha kapitány volna, se adnám, mert lump. De ha lump nem volna, se adnám, mert katolikus, én pedig lutheránus létemre csak lutheránusnak adnám. De ha lutheránus volna, se adnám, mert nagyúri házból való, ahonnan minket, ha egyszer odaviszik, meg se fog látni, az új családjával egyetemben. Azt ti ostoba asszonyok fényes partinak nevezitek, ha a leányotokat úgy adjátok oda, hogy az aztán szégyenkezik hozzátok jönni. Én azt eltemetésnek nevezem. Ennélfogva inkább adom a Nagy Szamárnak (egymás közt így nevezték a vendéglő tulajdonosát), mint a nagy úrnak. Ami pedig azt illeti, hogy egy érsek is volt a Nosztyakból, hát az bizonyosan az égbe jutott, s éppen ebben van a baj, mert annak

sehogy se tetszenék ez a frigy, s ott még közbejárna bosszúságában az égienél, hogy vonják meg ettől a házasságtól az áldást, melyben egy lutheránus kapaszkodik fel a híres családi fára. No hát, az én Rozáliám nem mókus, s nem fog semmiféle fára felkapaszkodni, míg én élek. Azzal is szeretnéd a szememet betapasztani, Zsuzsanna, hogy kanonok rokona van a hadnagynak, akitől örökséget lehet várni. Hát én azt mondom, Zsuzsanna, hogy a papok ideje lejárt, és nemsokára olyan szegény ördögök lesznek, mint a mi papjaink. De ha nem is, én becsületes ember vagyok, nekem az ebül gyűlt szerzedék nem kell. No, mit rázod a fejedet? Hogy nem ebül gyűlt szerzedék? Hát mit tudsz te? Te semmit se tudsz. A történelmet kell lapozni, Zsuzsanna, barátocskám. Azt mondod, hogy én se lapoztam? No, hát nem lapoztam, nem értem rá, de azért tudom, hogy mit jelent az a „holt kéz”, ahogy a papi birtokokat nevezik.

- Hát mit jelent, no? - vág közbe Velkoviczné.

- Azt jelenti, Zsuzsanna lelkem, hogy a papok annak idején szörnyen becsapták az országot. Szent István királyunk, igaz, tett nekik ígéreteket, hogy birtokokat kapnak, csak kereszteljék, térítsék a népet, de semmit se írt alá, anélkül halt meg. Most aztán a papok összeröffenek, csináltak egy adománylevelet, óriási darab területeket osztva fel püspöki uradalmaknak, levágták a szent király jobb kezét, s abba szorítván bele a kalamust, aláírták vele nevét az okmány alá. Mármost aztán mi következik ebből? Egy különös jogeset. Irtóztató ravaszság volt ebben. Senki sem mondhatja, hogy az aláírás nem az István király keze írása, hisz az, és mégse az, mert már akkor „holt kéz” volt. Hát érted-e már, mi forr énbennem? Tessék ebből kiokoskodni! Istentelen egy dolog ez, amely nem sokáig maradhat már annyiban.

A csendes vidéki, félművelt emberek fejében csodálatosan alakulnak át az elmúlt események, s izgatják őket. Hanem iszen az mindegy, a földolog, hogy Velkovics a Kozsehuba pártján állt. Velkovics azonban a hangulatok embere, és amikor a hadnagyot a lován látja, neki is ugrál a szíve örömeiben. Mégiscsak szebb a ló, mint a számár. (Ámbár a Nagy Szamár árán akár egy ménest lehetne venni.) Aztán a hadnagy kedves, megvesztegető modorú fiú, olyan szépen tudja mondani Velkovicznak, hogy „kedves Gyuri bácsi”, s olyan szeretettel néz rá, hogy attól az ő szíve is megolvad. „Szó, ami szó - gondolja magában -, ha leány volnék, én is csak olyan volnék, mint Rozália, de minthogy én férfi vagyok, és nem vagyok számár, hát mégis inkább adom Rozáliát a Nagy Szamárnak.”

Ezért nem volt még tiszta munka sem a Kozsehuba tervbe vett eljegyzése, sem pedig a Noszty hadnagy felülkerekedése; így is csöppenhet, de amúgy is. Kozsehuba érezte, hogy roppant veszedelmes ellenfele támadt, forrtak benne az ádáz gondolatok, amelyeket nem önthetett versszakokba, mint a poéták; mert nem ivott ama bizonyos kasztáliai forrásból. Kozsehuba csak sört ivott. Noszty sem volt bizonyos győzelmében, úgy vette a dolgot, mint egy háborúviselést, melynek kimenetele bizonytalan.

A háborúviseléshez azonban pénz kell. S ő, szerencsétlenségére, éppen most tört le. Nagyon sokáig volt már egyugyanazon városban. Az mindég kész méreg egy katonatisztnek. Az „andere Städtchen, andere Mädchen”¹ közmondás nem bolondság. Az új leányokat még talán elengednék a hadnagy urak, hanem az új városokra, melyekben új uzsorásokat és új hitelt találnak, határozottan szükség van.

Noszty hadnagy minden hitele kimerült, most már azon a fokon járt, hogy a kamerádjaitól kért apró, tízforintos kölcsönöket becsületszóra, s azokat is alig bírta megadni. Ez rendesen a vég kezdete. Tavasz felé már semmi eszközökben sem válogatott, eladta a két lovát, értékes tárgyaitól, emlékeitől is megvált, ezeknek az árából igyekezett még fenntartani helyzetét, úgy-

¹ Másik város, másik lány

ahogy, Velkovicsék szemében, de mikor ezek nyáron Rajecre utaztak hosszabb fürdőzésre, egyszerre végképp bedugult minden forrása, pedig a döntő ütközetnek Rajecen kellett megvívnia. Az apja megírta, hogy nem adhat most egy garast sem: „Rossz világ jár rám, az egész hónapban vesztettem a tarokkon.” A módosabb Nosztyak a tavaszi fagyokról és takarmányhiányról panaszkodtak, még a jó kanonok is, ki pedig „készpénz bácsi” volt eddig, kisiklott egy ájtatos okoskodással: „Krisztus urunk néhány halacskával töltött meg számos embert, szomorúan kell bevallanom csekély szolgájának hiú erőlködését, aki minden halacskájával is képtelen volt egy embert betölteni: hiú kísérleteit immáron abba is hagyja. Ámen.”

Ily kétségbeejtő viszonyok közt az a hadi fortély villant meg a megszorult hadnagy fejében, hogy akinek nincsen puskapora, szerezzen az ellenségéből.

Hanem ahhoz bizony egy kis pofa kell. Hiszen igaz, azelőtt, mikor még nem udvarolt Velkovics Rozáliának, egy ízben már kért Kozsehubától száz forintot, és azt pontosan megfizette (éppen ez a tény sugallta az eszmét), de az akkor volt! Most egészen más a helyzet, harcban állnak a leány miatt, és egyébként Noszty félvállról vette a zsíros civilt, az pedig lelke mélyéből gyűlölte benne nemcsak a vetélytársat, hanem a szép hadnagyot és előkelő nevű úrfi. Nagyot bámult tehát, midőn az egy este nagy kardcsörtetéssel és sarkantyúpengéssel benyitott az üzleti irodájába.

- No, találod ki, Tivi, miért jöttem én most tehozzád?

- Bizony nem bírom elgondolni.

- Egy kis baráti szolgálatot kérek tőled, kedves öregem. - Bámulatosan melegítő, rokonszenves hangja volt.

- Ugyan? - csodálkozott Kozsehuba.

- Nem kerülgetem a kását. Katonás egyszerűséggel fordulok hozzád: nem volnál-e szíves kétszáz forintot kölcsönözni?

Kozsehuba már eleget hallott a városban a Noszty pénzzavarairól, s gondoskodott róla, hogy Velkovics uram fülébe is eljussanak (mert árts az ellenségnek, ahogy lehet), de annyira megszorultnak mégsem hitte, hogy éppen őhöz merjen fordulni, akit annyiszor megsértett hányaveti modorával, elmés célzásaival, éppen Rozália jelenlétében. No, ez már mégis nagy szemtelenség. Akkora nagy, hogy megzavarta Kozsehubát. Ilyesmire nem volt elkészülve. Hirtelenében nem talált szavakat megbotránkozására. Azon gondolkozott, hogy a szemébe kacagjon-e, kigúnyolja-e, vagy pedig egyszerűen üzleti ridegséggel elutasítsa?

Addig gondolkozott, míg aztán se az egyiket nem tette, se a másikat, hanem valami mást tervelt ki, és így szólt a hadnagyhoz jóakaró hangon:

- Mire kell az a pénz?

- Hogy némely apró dolgaimat rendbe hozza, míg otthonról nagyobb összeget nem kapok. - (Nem mondta meg, hogy Rajecre akar menni a pénzzel.)

- No, tudod - felelte Kozsehuba -, kétszáz forintot nem adok.

- Soknak találsz?

- Kevésnek. Mire még kétszáz forinttal? Az csak egy kis éterinjekció. Vagy levegőt adok, amiben mozoghatsz, vagy nem adok semmit. Vagy ezer forintot kérj, vagy semmit.

A hadnagy el volt érzékenyülve, majdnem a nyakába ugrott a nagy lelkesedéstől.

- Te vagy a legjobb cimbora, a legédesebb fickó a világon, szeretnék összevissza csókolni. Tudod-e, hogy boldoggá teszel?

- No, csak még ne hirtelenkedj azzal a megcsókolással. Mert igaz, hogy adok neked ezer forintot kölcsön, de nem akarok benned csalódn.

- Afelől biztosítlak, pajtáskám!

- Egyszer már csalódtam benned! - mondta összevont szemöldökkel Kozsehuba.

- Énbennem?

- Hát igen. Egyszer már adtam neked száz forintot kölcsön. Emlékszel?

- De hisz megadtam.

- Éppen azért csalódtam benned, mert azt hittem, hogy nem fogod megadni. Ha most azt hinném, hogy megadod, másodszor csalódhatnám. Akiben én egyszer csalódtam, én annak többé nem hiszek. Én üzletember vagyok, barátocskám, vagyis, ahogy te szoktad mondani, filiszter. Nekem elveim vannak.

- Nem értelek - idegeskedett a hadnagy. - Adsz, vagy nem adsz?

- Adok - mond ez nyugodtan -, ha meg tudod három hó alatt fizetni.

- Hogyne tudnám?

- És ha lesz egy elfogadható jótálló - tette hozzá Kozsehuba.

Erre bezzeg menten elsavanyodott a hadnagy ábrázata.

- Ez egy rossz tréfa, Tivadar. Hisz ha nekem elfogadható jótállóm volna, akkor egy intézethez fordulok, és nem alkalmatlankodnám a barátaimnak. Hol szaladjak én itt az idegenben egy elfogadható jótálló után? Ki ír nekem alá ezer forintot itt ebben a zabpátriában?

Kozsehuba vállvonogatva fonta össze mellén a kezeit.

- Nem mondtam én, hogy szaladj valaki után, én csak azt mondom, hogy legyen a váltón jótálló. Hogy hol veszed, miképp veszed, mint szellem lép-e be a kulcslyukon, azzal nem törődöm, én csak azt kívánom, hogy jótálló legyen a váltón. Érted-e?

Noszty vörös lett erre, mint a láng, haragosan emelte fel fejét kevélyre.

- Te, úgy látszik, elfeledkezel, hogy egy Nosztyval beszélsz!

- Én csak egy ajánlatra mondtam egy föltételt - felelte ártatlanul a kezeit dörzsölve, mintha mosná.

- Egy elfogadhatatlan, sértő föltételt!

- Ha sértőnek találod, visszavonom, ha elfogadhatatlannak, ne fogadd el.

- Eszembe sincs.

S ezzel fölcapta csákóját még a szobában, s dühében hátrarúgta előrecsúszott kardját, úgy rohant ki lihegve, fűjva, de a küszöbről, még hátrakiáltott hevesen:

- Kozsehuba, te nem vagy úr!

Másnap a sörházban találkoztak a kuglizónál. Ebéd előtt odahúzódik az egész városi intelligencia.

Kopereczky báró is ott van ilyenkor, s azonfelül mindenki, akiben izomerő van, kilödni a golyót. Nagy zaj és óriási érdeklődés mellett folyik a Kriegsparthie. Ebben nyer kielégítést, ami hadakozási ösztön a jámbor tót urakba beleszorult.

A hadnagy kedvetlen volt, szép hosszúkás arcán átvirrasztott vagy átdorbézolt éj nyomaival, kékes patkókkal a szemei alatt, hihetőleg bántotta a tegnapi eset, mert rá se nézett Kozsehubára, hanem egyszer aztán kilencet talált ütni, amire nagy hurrá kiáltás támadt, és a hadnagy is vidámabb lett, mert nincs az a vérbeli kuglizó a világon, aki arra a kéjes zörejre, amit a kilenc báb összeomlása kelt, el ne felejtene minden baját, és amint ettől a dicsőségtől mámorosan Kozsehuba mellett kellett átmennie (hisz ilyenkor még a halálos ellenségének is megbocsát az ember), nem állhatta meg, hogy meg ne szólítsa:

- Nagyon megharagítottál tegnap, Tivadar!

- Pedig nem volt okod - mentegetődzött Kozsehuba -, mert mit kértem tőled?

- Ne beszélj, kérlek, olyan hangosan.

- Úgyszólván semmit - folytatá halkan. - Hisz az egész dolgot be lehetett volna pecsételni a te pecséteddel, s ráírni a borítékára, hogy csak azon és azon a napon bontható fel. Ha pedig, amint mondod, addig kifizeted, hát akkor igazán tárgytalan az egész mesterség.

- Hiszen persze, persze, de tudod mégis. Léni, egy kriglit hozzon! (Majd megint Kozsehubához fordult.) Ugye, szép lökés volt, mi? Ami pedig azt a tegnapi dolgot illeti, majd meggondolom, hogy mit lehetne benne tenni.

(Most már a boltomban vagy - gondolta magában Kozsehuba.)

S valóban, estefelé újra megjelent nála a hadnagy, nagyon szelíd volt, semmi negéd, semmi hetykeség a magatartásán.

- Hát mégis eljöttél? - kérdezte Kozsehuba közömbösen.

- Az ördög idehozott. Add ide azt a cédulát, hadd írom alá - mondá fojtott hangon. - Kit akarsz?

Kozsehuba tintát, tollat és egy váltóúrlapot tett eléje.

- Hát mondjuk, például az alezredest, Stromm Adalbert lovagot - ajánlta Kozsehuba.

- Eredj a pokolba vele - tört ki Noszty -, annak olyan szép kalligrafikus írása van, hogy ha a nyakam vágod el, sem bírom megközelíteni.

- Annál jobb - nevetett Kozsehuba. - Legalább nem kell majd írásszakértő.

Noszty összerezzen.

- Mit mondtál? - kérde sötét arccal, rekedten.

- Semmit. Mit mondtam volna? Hisz csak üres formalitás az egész.

Hiszen csak egyet percen a kihegyezett, meghasított lúdtoll, a papíron megíramodik egy kicsit, hejh, erős munka volt. (No, máskor nem lesz már olyan erős.)

Föllélegzett, izzadó üstökét megtörülte, s lecsapta a tollat, mintha egy mázsás rudat dobna le.

- Itt van! - hörögte. - Nézd meg, rendben van-e, aztán pecsételjük le!

Kozsehuba csak úgy fél szemmel pislogott rá, látta, hogy rendben van: „Adalbert von Stromm.”

Hát rendben volt. Kozsehuba benyúlt a wertheimszekrényébe, és kiolvasta neki az ezer forintot. Most már hadd szaladjon vele Rajecre, leányt hódítani.

Mondani sem kell tán, magától értetődik, hogy volt most hegyen-völgyön lakodalom, a mi hadnagyunk kihúzta magát, szabadságot kért, elment Rajecre, és ott olyan szelet csapott a szép Velkovics Rózsika körül, hogy a világ bámult. Meg kell adni, hogy mutatósan tudott költeni. Nem járt itt ilyen gavallér még tán a Thurzó kisasszonyok idejében sem, akik itt fürdöztek a hajdankorban. Piciny lábnymaikat még most is látni véli a fenyvesekben egy-egy, a múltakon elmerengő sétáló.

A pénz röpt, de az idő is. Egyszer csak vége lett a nyárnak. Velkovicsék hazajöttek a skatulyáikkal és ládáikkal, a hadnagy szabadságideje lejárt, minden elmúlt, a nyár virágai elnyíltak, a falevelek sárgulni kezdtek, minden hervadozott, csak a szerelem nyílt javában a két ifjú szívben. A hadnagy érezte, hogy itt az ideje huszárosan nekivágni, s megkérte Velkovicstól is a leányt. Az öregúr nem mondott nemet (nem mert az asszonyoktól), hanem annyit mondott, hogy „aludjunk rá egyet, hadd ösmerkedjünk meg jobban”. A halasztás pedig veszedelmesebb volt most a kosárnál, mert a váltó lejárat ideje közelgett kérlelhetetlenül, megdöbbentő bizonyossággal. A halál semmi, még ha biztos is, mert az elácsorog, megáll, kanyarodik, megfordul, visszahúzódik, mint az útban egerésző macska, Isten tudja, mikor érkezik meg, enged egy napot vagy egy hetet, talán többet is, de a határidő rideg szám, az nem engedhet semmit. Október tizedike - tehát nem lehet se előbb, se utóbb. Az éjek és a napok egyszerű fehér és fekete kockák, mint a híd padlóin, őrajtuk keresztül lépeget zordonan, kímérten a kiszemelt áldozat felé a rettenetes október tíz.

Míg messze az idő, száz terv, megannyi száz vigasztaló barát enyhíti, oszlatja a gondot, törüli a verejtéket az izzadó üstökről, de amint zsugorodik a kockás mező, szétszaladnak a jó barátok, a vérmes tervek, s marad csak az egy, a legutolsó, a legkétségbeejtőbb, megírni haza, az „öreg”-nek.

Kedves Apám!

Ha még életben akarsz találni, jöjj hamar, nagy vallomást kell tennem, de azt csak élőszóval lehet. Ha október 10-ikéig jössz, még beszélhetsz velem. Tizedikén reggel már halva leszek. Bocsássatok meg nekem, és temessetek anyám mellé.

Hej, erre a szomorú levélre megdobbann otthon az apa szíve. Mikor indul a legközelebbi vonat? Hamar a táskámat, a köpönyegemet! Mint a záporosó, sírdogál a kisasszony. Jaj, meghalok itthon a nagy bizonytalanságban, vigy magaddal engem is, apuskám! Bizony, nem is olyan rossz gondolat. Ki tudja, mi baja a fiúnak, de legyen bármi szívbeli keserűség, ha valaki vissza bírja őt rántani a sírból, az a húga keze, hiszen mindég annyira szerette, olyan nagyon kényeztette. Jól van, készülődj fel, együtt megyünk, leányom!

Noszty Pál és Vilma leánya 9-ikén estefelé Trencsénbe értek, és a *Nagy Szamár*-hoz szálltak be, onnan küldték el a bérszolgát, keresse fel Noszty hadnagyot.

A hadnagy nemsokára előjött (már az is milyen nagy öröm, hogy életben van), s töredelmes vallomást tett.

Máskor földig sújtotta volna az öreg Nosztyt az eset; most csak annyit mondott sötéten:

- Ilyesmi még nem történt a mi családjunkban, de most már késő, hogy emiatt neked szemrehányást tegyek. Most már csak annyi időnk van, hogy mentsük, amit lehet. De miképp? Mert pénzt nem hoztam. Annyira megijesztettél, hogy rögtön jöttem. Hol vegyek itt pénzt? Engem itt senki se ösmer.

- Hiszen éppen az a jó - jegyezte meg nagy cinizmussal a fiatalabb Noszty.

Az öreg eltűnődött, miféle ismerőse lehetne itt? Hát a kis Kubicza főispán. Az bizonyosan megembereli, ha itthon van, s ha nincs is pénze, segít valahogy. Aztán itt lakik most báró Kopereczky Izrael Izsák is, igaz, hogy önző tót ember, de lehet vele beszélni, van rajta egy kis kaszinói patina. Csakhogy most már későn van, vacsora ideje, ilyenkor senkit sem illik meglátogatni, ilyen szándékkal; legjobb lesz reggelre halasztani a műveletet.

- Eredj most a szemem elől, ne lássalak, mert csak az epém forr fel - pirongatta a hadnagyot -, végezd a dolgodat, ha van, vagy aludj, ha tudsz aludni, de énelőlem elpusztulj. Reggel aztán eljöhetsz, és ha az Isten szerencsét ad, hát még egyszer kiváglak, pokol fajzatja, hanem aztán azt se halljam, hogy apád vagyok.

Ezzel a mennydörgéssel könnyítván atyai lelkén, a könnyelmű emberek csodálatos módon helyreigazodó nyugalmaival lesétált leányával a Nagy Szamár étkezőtermébe, mely alul volt, két rekeszre osztva a vörös és fehér abroszok számára.

A fehér abroszos teremben első volt, akit megpillantott egy nagyobb társaságban, báró Kopereczky Izrael. Az asztalfőn ült, szürke kabátban, nyúlszínű fajdkakastollas vadászkalap a fején. Éppen javában beszélt valamit, mikor a Vilma kisasszony szoknyáinak suhogására egyszerre minden szem az ajtó felé fordult. Gyönyörű jelenség volt nyúlánk, magas termetével, finom fehér arcával, melyen valami költői köd borongott; fekete haja volt, de nem fényes, olyan, mint a korom, s ahhoz egy imádandó fitos orrocska, hogy az ember szeretné megenni.

- Ohó! Hohó! Hiszen ez Noszty! - kiáltott fel a báró kitörő örömmel, s úgy vágta az asztalhoz a kalapját, hogy szinte zúgott.

- Szervusz, Kéti öcsém! Ejnye, de derék dolog, hogy látlak!

Kopereczky felugrott, eleibök sietett, és egyben átigazította magát kaszinói alaknak, kiegyenesítván nyakát, félkörben hajlítá meg karjait. „Csak a zúza hiányzik a hóna alul”, jegyzé meg a törzsasztal szeniorja, a járásbíró, a rántott csirke szokásos tálalása jutván eszébe az arisztokratikus kéztartás formájából.

Kopereczky aztán ott is ragadt a Nosztyak asztalánál. Az öregúr felette nyájasan fogadta, s a kisasszony olyan pompás társalgó volt, hogy mindjárt át tudta melegíteni, akivel beszélgetett, mintha tízéves ismerősök volnának. A báró apró szürke szemei csakhamar ragyogni és világítani kezdtek, mint a macskáé. Hovatovább jobb kedve támadt, még pezsgőt is hozatott, és vizes poharakat rendelt hozzá. Így előkelő az a vidéken, hogy a plebs ne tudja, mit isznak az urak.

Egyébként hiába erőltette a nagyvilági bontont, azért igazi típusa maradt a vidéki gavallérnak, bizonyos zöld allűrökkel. Zsonglőrmutatványait vette elő, mindjárt első intrádára² elnyelte a Vilma kisasszony kesztyűit, majd újveretű körmöci aranyakat szedegetett elő a hajából és csipkés gallérja fodraiból, amire nagyokat kacagott az öreg Noszty, de Vilmának határozottan visszatetszett a szellemtelen tréfa, bár nem mutatta.

Mikor a kunsztokból kifogyott, odaintette a kucsébert, rákényszerítván Vilmát, hogy húzzon a zacskójából három számot. Vilma húzott, de a három szám összeadva túl volt a százon, tehát nem nyert. Most maga húzott Kopereczky, megint nem nyert. Dühös lett, káromkodni kezdett, majd megmutatolta a kucsébert, hogy csal, kiszedte a számait, megolvasta, hogy kilencven-e, mindez igen közönséges, ízetlen magaviselet volt, de csak el kellett azt nyelni jó képpel, mint

² *Intráda* - próbálkozás

egy kapitális bohóságot szokás, hiszen kisvárosban kisvárosi emberek laknak, és végre is Vilma kiérezte apja modorából, hogy Kopereczky ez idő szerint becses ember.

Különben nem volt ostoba, s látszólagos együgyűsége mellett ravasz tervet főzött ki. Az a művelet, hogy az aranyakat a Vilma hajából fogdosta ki, s hogy az elálló hajszálok érintése édesen csiklandozta, veszedelmes kóistoló volt. Tovább, tovább! - incselkedett vele az a pajkos tündér, aki a pezsgőben lakik.

- Tudja, mit, Vilma kisasszony, se az én kezem nem szerencsés külön, se a magáé, van egy babonám, próbáljuk meg, húzzunk egyszerre együtt, én egy számot, maga a másik kettőt.

Megrázta a zacskót, és odanyújtotta Vilma felé. Vilma kisasszony bedugta kis kezét, mire a selyma Kopereczky is benyúlt a maga nagy mancsával, de volt annyi esze, hogy a zacskóban nem a begöngyölt számokat hajszoalta, hanem mohón kapott a fehér kezecke után, megszorogatva azt nagy kéjjel, mámoros pislogással; mintha puha meleg madárfészekben turkálna, érezte a kéz lüktetését, izzó tűz nyargalt át erein, a leány arca pedig piros lett, mint a rózsa. A bolond is kitalálhatta, hogy a zacskóban mi történik, de hát amit az emberi szem nem lát, azt nincs joga az apai vigyázatnak figyelembe venni.

- Ejnye, Kopereczky! - szisszent fel durcásan Vilma, és kirántotta kezét a zacskóból. - Meg van maga bolondulva, vagy mi?

- Úgy látszik, hogy csakugyan bolond vagyok, mert kis számot kellene húznom, s ahelyett szándékosan egy nagy numerus után vettem ki a kezemet. Haragszik?

- Persze hogy haragszom - felelte, és elfordította a szép, álmatag arcát.

Erre aztán teljesen elkeseredett Kopereczky. Fejét lehajtotta a fél könyökére, és elkezdett könnyezni.

- No, ne okoskodj, Kéti, ne légy gyerek! - szólt közbe az öreg Noszty. - Micsoda dolog az, Vilma? Hiszen csak tréfa az egész. Még csak az hiányzik, hogy felhívjátok rá a közfigyelmet. Már is idenéznek az idegen asztaloktól. Hamar nyújts kezet Kopereczkynek!

Vilma engedelmeskedett, ami aztán annyira föl villanyozta a bárót, hogy egész vidáman fölkiáltott:

- Hopp, no! Most már meghalsz, kucséber! Játsszom az egész kosárra!

Ez mindig esemény a Nagy Szamárnál, korszakalkotó dolog. Minden évtizedben egyszer történik, hogy egy-egy nábob vagy tékozló örökös egész kosárra játszik. Síri csend támad szerteszét az asztaloknál. Beszélgetés, anekdotázás félben marad. A kucséber szívének hangos dobogását lehet hallani. A szegény olasz életfolyamata megdöbbenő válpontozhoz jutott: vagy koldus lesz a következő percben, vagy szerencsefi. Minden figyelem ide fordul. A pincérek lába legyökerezik. Még tán az óra is megáll a falon, bereked a tiktak egy-két percre.

A báró sokáig kotorász a zacskóban, végre kirántja a három számot, és figyelmesen a kucséber arcára néz.

- Nyertem! - hörgi diadalittasan.

- Honnan gondolja? - kérdi Vilma.

- A kucséber arcáról látom. Biztos.

A kucséber arcán a kétségbeesés gyöngyözik. Ő már ismeri kívülről a számait, s hirtelen összeadja, de a szörnyű katasztrófát látva, mégse adja meg magát, megüvegesedett szemeit babonásan emeli a mennyezet felé, nem mer hinni a bizonyosban, s csodáért imádkozik: „Oh, Santa Madonna, segíts!”

A számok azonban Santa Madonnánál is erősebbek. A 9, 15 meg az 53 Maróthy szerint 77, jóval százon alul; a kosár tehát a Kopereczkyé.

- Engedje meg, Vilma kisasszony, hogy önnek ajánlhassam fel.

Olyan kevélyen, szertartásosan mondta ezt, mint egy középkori lovag, ki az ellenségtől elvett zászlót a királyné lábaihoz teszi le.

- Köszönöm, uram, addig is, míg viszonzhatom.

- Mit, viszonzni akarja? - pattant fel Kopereczky. - Vagyis szintén kosarat akar nekem adni?

Vilma elmosolyodott.

- Nono, hát alkudjunk meg, a kosarat nem maga kapja - biztatta meg, miközben kivett a kosárból egy szem mogyorót és egy narancsot, a mogyorót kettéharapta a hófehér, rizskása alakú fogaival, a narancsot félretette, a kosarat pedig visszaadta az olasznak.

- Itt van, szaladjon vele, szegény ember, és máskor ne kezdjen ki a báró úr szerencsésével!

Az nem is kérte magát sokáig, úgy elszaladt terhével, mint a füst, abban a meggyőződésben, hogy a Madonna mégiscsak segített rajta, egy másik Madonnát küldvén le az égből maga helyett.

Most meg már azért neheztelt meg Kopereczky, hogy hát az ő ajándékát így becsülte meg a kisasszony. Ezt ő nem érdemelte. Ez kegyetlenség. Isten, aki az ő szívében olvasni tud, látja, hogy az milyen tiszta és őszinte, s ezen aztán sírni kezdett, el nem felejtvén, amennyi nedveset kisírt, azt megtetézve beszedegetni a poharakból.

Nosztyék látván, hogy a bárón mindjobban erőt vesz a bor, fáradtaknak jelentették magukat, s elbúcsúztak, hogy a szobájukba vonulnak

Kopereczky váltig ellenkezett.

- Ejnye no, restellem, hogy jobban nem mulattattalak. De mért nem írtad meg előre, bátyácskám, barátocskám, hogy jössz. Fogattam volna galócát a Vágban, kötöttünk volna nyakára pántlikát, nemzetiszínt, ahogy szoktuk, ha nevezetes férfiúvendég van. Galóca nélkül nem lehet. Egyszer Deák Ferencnek is küldtünk, de mikor az Angol Királynőnél elébe tették meg-sülve, a nemzetiszín pántlikával nyakán, csak nézte, de nem mert belőle enni. „Várom - mondta -, hogy előbb talán a *Szózat*ot is el fogja énekelni.”

Erősködött, hogy galóca nélkül nem eresztheti el a város kedves vendégeit, azért csak olyan föltétel alatt engedte őket a szobájukba, hogy holnap még nála jelentkeznek.

Fölmentek a szobájukba, de az alvástól még messze voltak. Csordultig ki kellett élvezniük a vidéki multság minden ízét. Kopereczky valahol előkerítette a cigánybandát, Kiczka Flórist, s éjizenét adott Vilma kisasszonynak, amire az bosszúsan fordult meg ágyában, s csípősen jegyzé meg:

- Az ember, úgy látszik, nem kezdődik okvetlenül a bárónál.

- Nono - felelt félálmosan az öreg Noszty. - Csakhogy Izrael barátunk nemcsak báró, hanem azonfelül szenior is lesz, az pedig csinos kis bolondság.

MÁSODIK FEJEZET

*A Kopereczky család s főleg néhány szó az előbbi fejezetben
szerepelt báró Kopereczky Izrael Izsákról*

Kétségen kívül feltűnik az olvasónak az Izrael Izsák kettős név, s körülbelül így okoskodik:

Ha már az apja bolond volt, legalább a keresztszülőknek lehetett volna eszük. Micsoda hóbort az, egy magyar bárót ilyen zsidó nevekkal megnyomorítani?

Pedig bizony nem voltak a keresztelő funkcionáriusok bolondok, se a papája, tudták ők azt, hogy mitől hízik a légy. Az Izrael Izsák neveknek éppen olyan, sőt amolyanabb oka van, mint például a Tamás keresztnévnek a Szirmay családban, vagy annak a hagyománynak a gróf Nádasdyaknál, hogy minden házukat mindenkoron náddal földjék, amit annyira betartanak, hogy mikor a pesti palotájukat nem engedte a fővárosi tanács náddal földetni, mégis náddal földték - csak tettek fölébe még egy zsidófedelelet is.

Az Izrael Izsák keresztnévnek az az oka, hogy Kopereczky Károly a múlt század elején Prágába kerülén, mint huszár főhadnagy összeállt ott egy kellemetes zsidó hajadonnal, mely vadházasságból egy fiú született, Móric, s neveltetvén a zsidó rítusban és hitben, csak felserdült korában adoptáltatott Károly által, kinek kemény szívét a közelgő halál fuvallata melegíté meg törvénytelen fia irányában. Ez a Móric báró áttérvén a keresztény hitre, s megkapván az őt illető magyarországi birtokrészt, megtelepedett az arany Prágában, kereskedelemmel foglalkozott (a vér, hiába, kiüti magát), s kivált mint katonai szállító roppant vagyont szerzett. A magyarországi gőgös Kopereczkyek mindamellet megvetették őt, és sohasem érintkeztek vele, ami fő bosszúsága volt életének.

Gyermektelenül halván el, bolondos végrendeletet tett, hogy vagyonának kamatait és mindenmű jövedelmét idők végéiglen a Kopereczky bárói nemzetségnek olyan tagjai élvezzék, kik a szent keresztségben az Izrael Izsák keresztnévet kapták és viselik, mégpedig, amennyiben több Izrael Izsák fordulna elő a családban, mindenkor a szenior, a legidősebb Izrael Izsák báróé a vagyon jövedelme, s csak a Kopereczky család címere felfordításával (vagyis magvaszakadtával) száll az egész tőke a katonai kincstárra. Katonák bőrén szereztetvén, legyen a végén megint a katonáké.

A Kopereczkyeket természetesen hidegen hagyta a végrendelet. Nem reagáltak. A pénznek még akkor szaga volt. Csak húsz évvel később, a fősvény Kopereczky Benedek (IX. Benedek a családfán), mikor már a prágai kamatok nagyon felszaporodtak, és a családi birtokok erősen megfogytak, gondolta rá magát a legutolsónak született fiúgyereknél, kinek az anyjára erősen gyanakodott (egy az inszurrekcióból³ visszamaradt nyelvmester volt szóban), hogy Isten neki, kereszteljék meg hát Izrael Izsáknak a kis porontyot.

Báró Kopereczky Izsák Izrael viselte is a nevet egészen húszéves koráig, de akkor belátta, hogy ezzel a névvel nem lehet egy Kopereczky bárónak megélni Magyarországon; kigúnyolják, hep-hepet muzsikáltatnak neki, az úri kisasszonyok háta mögött azt mondják neki a „Haragszom rád”-ban: „Haragszom rád.” (Miért?) „Mert olyan furcsa neved van.” S össze nevetnek lenéző ajkbiggyesztéssel. A megyei restoráción nem választják meg semminek: a bemutatásoknál még a családtagok is szégyenlik magokat, s elharapják a keresztnévet; magok közt is „Kéti”-nek nevezik a szerencsétlent (hogy ti. két *i* van a neve után: Kopereczky I. I.). Kéti

³ *Inszurrekció* - nemesi felkelés

báró érezte, hogy ettől az átkozott névtől okvetlenül meg kell válnia, erre pedig éppen csak egy mód volt, hogy föbe löje magát, s ezzel aztán egy füst alatt azt is bebizonyította apja előtt, hogy mégis *igazi* Kopereczky volt. Abban a tekintetben legalább, hogy nagy számár volt - amiről országszerte ismeretesek a Kopereczkyek -, mutatja ezt a pozsonyi diétán szárnyra kelt paszkvillus⁴ is, Kopereczky István követre vonatkozó:

Mivel nem vagy Deák, csupán Kopereczky.

A nagy bölcsességtől ergo nem repedsz ki.

Így múlt el vagy húsz év. Sok idő egy család történetében. Azalatt bejött a váltó, vasút, a vasúttal a nagy fényűzés, pezsgők, havanna szivarok, és most már nem Galilei mondta, hogy „mozog a föld”, mert az ugyan meglehetősen közömbös volt, míg csak ő mondta - hanem az volt a baj, hogy most már Kozsehuba János takarékpénztári igazgató (a Tivadar néhai apja) kezdte mondogatni tótosan, hogy „mozogja a föld”. Lehetett pedig ezt a mozgást látni a takarékpénztári könyvekből, az árverési hirdetésekéből és egyebek közt az elterjedt Kopereczky bárói család némely tagjainak mindég szűkebbre szoruló háztartásából, szemlátomást kopottabb fogataiból és egyre savanyúbb ábrázataiból.

Nem csoda, hogy ebben a helyzetben az egyik Kopereczky (XI. Benedek) nagyot és merészet gondolt; rávetette magát arra az eszmére, hogy ő megváltoztatja a nevét „Izrael Izsák”-ra, ha lehet, de megpróbálja, ha nem is lehet. A kamatok annyira felgyűlhetnek azóta a prágai örökségnél, hogy ez már maga roppant garmada, de a pusztai évi jövedelem is a harmincezer forintot kerülgeti. Nosza megindult a kormányhoz, császárhoz kijárni az új keresztnévet, püspök rokona révén magához a római pápához is eljutott, és addig kilincsel, költött és rimázkodott, míg végre csakugyan megváltoztatták a keresztnévét valamely törvényesnek kieszelt formák között Izrael Izsákra, de a bíróság kimondta, hogy néhai Kopereczky Móríc a király által is helybenhagyott végintézkedése a *szent keresztségben nyert* névre érvényes, és nem a koronás fők audienciáján szerzettre.

Uccu, lelkem teremtetted, most aztán leesett a hályog a Kopereczky bárók szeméről, kezdték már belátni, hogy hohó, hiszen ez a név voltaképpen nagy érték, és ami fiúgyerek született a legközelebbi időben, az mind Izrael Izsák nevet nyert, úgy a katolikus, valamint a lutheránus ágaknál. Persze nem ütheti meg valamennyi az örökséget, de már a név egymagában is promessz⁵, ajánlólevél a világba lépő Kopereczkynek, ha nem nyitja is meg a kövér örökséget előtte bizonyosan, de legalább el se zárja, és hitelt fakaszt a könnyelmű uzsorásoknál. Ahány Kopereczky családfő, annyi Izrael Izsák lett már most; igaz, hogy az örökségben csak egy ült, a szkipcsavai Kopereczky Mihály fia (éppen abban az időben született, mikor XI. Benedek Rómában járt). Ezt most már úgy hívták a családban rövidesen, hogy „szenior”, pedig még csak most tanul járni, de ha meg talál halni, jön a szekvens⁶, az lesz akkor a szenior, pedig most még csak szopik.

Nőttek csöndesen, lassan az Izrael Izsákok, s már a kiskorban bizonyos gyöngédebb ápolásban részesültek a Kopereczky Józsefek, Mihályok, Benedek, Györgyök és Jánosok között, sőt a folyton romló világ is többre nézte, elnevezvén őket „várandós Kopereczkyek”-nek, míg a keresztény keresztnévű Kopereczkyek a „kimaradt Kopereczkyek” gyűjtőneve alatt úsztak bizonytalan vizeken a boldogulás felé. Úgy, hogy idők folytán szívtetű dologgá vált a

⁴ *Paszkvillus* - gúnyirat

⁵ *Promessz* - ígérvény

⁶ *Szekvens* - következő, soron lévő

Kopereczky szülőkre nézve, hogy csak az egyik fiúszülöttüket ékesíthették ilyen névvel. Ott voltak öméltóságai is, ahol az angol lordok, akik könnyeket csorgatnak utóbb szülött fiaik bölcsőjébe, vagyis még rosszabbul voltak, mert az angol lordnak a második, sőt harmadik fiából is lehet lord, ha elhalnak előtte az idősebbek, de a Kopereczky Györgyökből, Benedekből, Mihályokból, haj, sohase lehetnek Izrael Izsákok. Bizony vérlázító, hogy a papok nem engednek több egyforma nevű élő gyermeket egyugyanazon apától és anyától! Pedig egyik-másik Izrael Izsák meg is halhat időközben, s micsoda szívfájdalom az aztán, hogy a megmaradottakban egy se Izrael Izsák többé.

Hanem iszen amit nem lehet, nem lehet, de miért nem lehetne megadni a módját legalább a szép hangzatra nézve? S egyszer csak kitalálta az egyik Kopereczky, akinek már volt Izrael Izsák fia, hogy a következő fiacskáját megfordítva: Izsák Izraelnek keresztelteti. Ez ellen aztán nem is lehetett a papnak semminemű kifogása, ezt a kánonok nem tiltják. Hiszen csak az kellett, hajrá, utána a többi Kopereczkyek, ami divat, divat, s lőn csakhamar majdnem annyi Izsák Izrael a családban, amennyi Izrael Izsák volt eddig. A bárónők egyebet se csináltak, szülték őket rakásra.

Évtizedekig folyt ez ártatlanul, nem is látott ebben senki „dolus”-t⁷, legfeljebb jámbor mulatságot, hanem éppen most, történetünk idejében, hallatlan, micsoda kavarodás történik belőle - ki hitte volna még akkor?

Legközelebb IV. Kopereczky Izrael Izsákra, Mihály fiára következett a szeniorság. Most ugyanis egy tudóveszes Kopereczky III. Izrael Izsák (a lutheránus ágból) a senior, aki folyton utazgat, a tavaszt keresi, és a sírt találja meg rövid időn. Minthogy az utódlási igény még a senior életében bejelentendő, ami egyszerűen a keresztlevél beküldéséből áll, s ez idő szerint IV. Izrael Izsák, Mihály fia, az előbbi fejezetben leírt hórihorgas vörös Kopereczky a legidősebb, el is vitte a nyáron személyesen a keresztlevelet Prágába. De tessék csak elképzelni, mi történt: már egy másik keresztlevelet talált ott. Az Izsák Izraelek közül, akikre a kutya se gondolt, véletlenül előállt I. Izsák Izrael (XII. Benedek fia), hogy azt mondja, ő négy egész hónappal öregebb a hórihorgas vörös Kopereczky Izrael Izsáknál, tehát őt fogja illetni legközelebb a stallum.

A szerteszét élő Kopereczkyek általában, de különösen a legitim érzésűek megbotránkoztak e váratlan fordulaton (az Izsák Izraelekkel bíró famíliák kivételével), s többnyire jól megmosták a törvénytelen követelő fejét, ha találkoztak vele.

- Megbolondultál? Mit akarsz, szerencsétlen? Miféle nagyzási hóbort ez téled? Hiszen nem vagy te Izrael Izsák! Te csak Izsák Izrael vagy, barátocskám!

- Az mindegy.

- Ohó!

- No, hát majd megmutatom, hogy mindegy. Két karakterisztikus zsidó névről van szó, s az örökhagyó intencióinak egyformán felel meg, akár az egyik van elől, akár a másik van hátul.

Ennyiben állt az ügy, s valóban igen kellemetlen volt I. Kopereczky Izsák Izrael váratlan föllépése, mert a vörös Kopereczkynek nagyon kellett az örökség. Csak nagy nehezen bírta foltozni a szegénységet. A birtoka alig jövedelmezett valamit, hivatalt pedig nem vállalhatott, mert semmihez sem értett. Úgy nőtt fel, mint egy csikó. Nyilvános iskolába nem adták, az otthoni nevelését pedig a krapeczi kántortanítótól, Szlimák Józseftől nyerte. Mikor már olvasni

⁷ *Dolus* - csalás, csel

megtanult (csoda, hogy megtanult), az apja közbelépett, hogy nem engedi tovább kínozni a gyereket. Hogy mit csinált, mivel töltötte idejét harminchárom éves koráig (annyi idős most), bajos elősorolni. Voltaképpen semmit se csinált, vadászott, lovazott, eljárt a szomszéd birtokosokhoz és a többi Kopereczkyekhez névnapokra, búcsúkra, lakodalmakra, szerette a parasztlányokat és a -menyecskéket, kártyázott a környékbeli dzsentrivel, lovakat csereberélt a trencsényi kupecsekkel, néha gyapjúeladás idején Pesten is töltött egy-két hetet, hol a kaszinóban „jó spécinek” tartották, ki szeretetre méltó abban, hogy jó képpel tűri a gúnyolódást és a brutális kaszinói malíciákat. Atyja halála után átvette a krapeci birtokot: kétezer hold hozzáférhetetlen erdőt és mintegy nyolcszáz hold szántóföldet, növelte apródonként a rajta levő terheket, miközben türelmetlenül várta a prágai stallumot.

Ez a várandóság, bár megzavartatott, mégis nagyban emelte tekintélyét. Sőt, miután az a hír is keringett, hogy a Prágában elhelyezett tőkéket, az új szenior idejében, ha az egy kicsit utánajár, a magyarokkal megbékült uralkodó át engedi hozatni magyar pénzügyintézetekbe, ahol ez idő szerint magasabb a kamatláb, ez a körülmény adta meg az impulzust, hogy a takarékpénztár Kozsehuba halála után, nem közönséges előrelátással, Kopereczky bárót választotta meg elnökének.

A tudatlanok vakmerőségével kapott utána, de a nemezis⁸ hamar utolérte, mert még el sem foglalta elnöki székét, s máris híressé lett a pénzügyi körökben egyetlen mondásával.

Az igazgatósági tagokat, kik a választás hírére testületileg hozták meg, kitűnő szívességgel fogadta, s cercleszerűen⁹ intézett hozzájuk leereszkedő kérdéseket:

- Nos tehát, nagyon jól van; szívesen leszek az elnökük. Majd csinállok rendet. Mindent el fogok követni, hogy az önök dolgát megkönnyítsem. Sokat dolgoznak?

- Elég sokat. A forgalomtól függ.

- És mi az a sok dolog?

- Reggeltől estig jönnek az emberek.

- Úgy? És mit akarnak? - kérdezé csodálkozva.

- Kölcsönt akarnak felvenni.

- Micsoda? - riadt fel Kopereczky, fenyegetőleg emelve fel ökleit. - No iszen, majd adok én azoknak kölcsönt!

Az igazgatósági tagok hüledezve néztek össze, s rögtön tisztában voltak az új akvizícióval¹⁰. Titokban azonban nem tartották a famózus¹¹ kijelentést, s csakhamar közkincsévé vált az emberiségnek mint anekdota, bejárván az egész országot, kacajt fakasztott mindenfelé. Sok becsületet nem szerzett vele a takarékpénztárnak, de szerzett magának még egy titulust, a *báró Stupideczki* nevet.

⁸ Nemezis - bosszúálló sors, büntető igazság (a görög mitológia istennőjének) nevéből

⁹ Cercle - fogadás, zárt körű társaság

¹⁰ Akvizíció - szerzés, szerzemény

¹¹ Famózus - híres, hírhedt

Mindez inkább tudatlanságból eredt, mintsem hülyeségből, s abból a szelességből, hogy nem tudta tudatlanságát véka alatt tartani. Nagyképűnek kell lenni az embernek, másokat hagyjon beszélni előbb, ahol ő maga nem áll szilárdan. A tudatlanságnak csak egy takarója van - a nyelv; minek azt minduntalan mozgatni?

Ismerethiányaitól eltekintve azonban elég magához való esze volt, s vele született gavalléros gondolkozásmódja. Csakhamar belejött az elnökségbe, s amint apránként megismerte a dolgok csínját-bínját, csak olyan jó takarékpénztári elnök lett belőle, mint elődei.

HARMADIK FEJEZET

Valahogy mindég rendbe jönnek az eligazíthatatlan dolgok is

A bárónak ez a takarékpénztári állása foglalkoztatta az éjjel Noszty képviselő úr gondolatait. Alig aludott valamit. A nagy adósságcsinálóknak csodálatos a szimatjuk. Valami titkos érzés megsúgja, hogy ettől vagy attól az embertől ki lehetne vasalni ennyit vagy annyit. Nincs rá semmi különösebb ok, de azért görcsösen ragaszkodnak ehhez a sejtelemhez.

Reggelre kelve első dolga volt a bárót felkeresni a nagy sárga épületben a piacon, melynek homlokzatán egy aranyköpű pompázott, de a takarékpénztári tisztviselők azt újságolták, hogy a báró még nem jött be, bizonyosan alszik, az éjjel nagy cécó volt, öméltósága olyan kedvre szottyant, hogy éjzenét adott először itt bent a városban valami pesti kisasszonynak, akibe teljesen belebolondult, azután kivitte az egész cigánybandát a Vághoz, és a galócáknak adott éjzenét, végezetül pedig azzal az ürüggyel, hogy menjenek galócát fogni, belökte a brácsást meg a cimbalmost a folyamba, hogy azok majdnem belevesztek, de legalább tüdőgyulladást okvetlenül kapnak, szóval fölséges egy multság volt, minélfogva ma az elnök úr főméltósága valamivel később fog bejönni.

Tíz óra is elmúlt, és még mindig nem jött Kopereczky, sőt a fél tizenegyet ütötte a toronyban, mégse mutatkozott az utcán. Noszty tükön ült a várószobában, de hát még a fiatal hadnagy, aki künn az utcán fel s alá járva várta, széna-e vagy szalma: élet-e vagy halál? A kis forgópisztoly ott volt a zsebében. Szorongó érzések közepette tapogatta meg, s aztán megint járt-kelt, hol a toronyóra tekintve, hol a takarékpénztár zöldre festett kapujára.

Végre kijött az öreg.

- No, mi van? - kérdé tőle rekedt hangon.

- Nincs szerencsénk, Kopereczky még most sem jött be. Devernázott az éjjel, és talán alszik.

- Mindennek vége - sóhajtott fel a hadnagy. - Úgy látszik, el kell vesznem. Tizenkét órakor felbontható és előmutatható a váltó. Ahogy én ismerem Kozsehubát, egy percig se fog várni. Mit tegyünk?

- Talán küldjünk valakit Kopereczky után? Vagy a lakásán keressem fel? Ahol jön, ni!

E pillanatban tűnt fel hórihorgas alakja, amint nagy peckesen lépkedett a templomnál. Mellette egy hatalmas kos poroszkált, nagy görbe szarvai körbehajolva befelé nőttek a halántékaiba. Erős állat lehetett, egyszer állítólag összetüledett a város bikájával, és megkergette; Kopereczkyt, mint egy hű kutya, kísérte mindenüvé.

A hadnagy szemeiben remény csillant meg, s sietve osont el egy mellékutcába, míg az öreg Noszty Kopereczky elé lépegetett.

- Éppen tehozzád iparkodom.

Kopereczkyn semmi nyoma se látszott már az éjjeli dorbézolásnak, friss volt, vidám és csupa illat, még a vén kos is rezedaparfümmel volt meglocsolva. Nyájasan nyújtotta mind a két kezét Nosztynak.

- Isten hozott, kedves bátyácskám, Isten hozott. De jó, hogy megszólaltál, mert bizony nem ismertem volna rád, mint az olyan kóróra, hehehe, amin még tegnap egy rózsabimbó ringott.

- Vilmát a fogadóban hagytam, mert egy komoly dologban jöttem hozzád.

- No hát csak gyere be azzal a komoly dologgal.

Kart karba fűzve léptek be a takarékpénztári épületbe, a folyosón kinyitotta az elnöki szobáját, és előreereszté Nosztyt, de a kos fűgőbb volt, ő törtetett be elsőnek a szentélybe, s egész nyugodtan lefeküdt a wertheimszekrény elé.

- Hát ülj le, és gyűjts rá, aztán parancsolj velem, ha úgy tetszik.

- Nem egyébért jöttem, kedves Kéti öcsém, mint azokért az aranyakért, melyeket tegnap a leányom hajából kifogdostál.

- Ah! Persze - nevetett édesdeden a báró. - Erre nem is gondoltam. Igazán kapitális! Tudod-e, hogy egy jó prókátor talán ki is tudná perelni részetekre. Az a baj, hogy mindössze csak kettő volt; azzal csináltam az egész flancot.

- Az bizony kevés - veté oda amúgy mellékesen a képviselő, majd egész komolyra vált arccal így folytatá: - Mert úgy nézz meg engem, hogy én most egy nagyobb összeget akarok tőled rövid úton, határidőre szerezni. Tudod, a fiú. Hej, barátom, nagy dolog apának lenni. Valami görbe dologba keveredett, a becsülete áll kockán. Kényes természetű ügy. Hisz értesz engem. A pénz rögtön kell. Egy félóra alatt kell, vagy még hamarabb. Idehív levélben, és bevallja. Nemhogy előre megírta volna. Képzeld a kényszerhelyzetet, amibe kerültem. És hát kihez forduljak? Itt csak egy úr van, egy perfekt gentleman, aki ezt a helyzetet megérti, és az te vagy. Mindenesetre hozzád kellett fordulnom... Igaz-e vagy nem?

Kopereczky szeretett volna most itt nem lenni, de azért mint egy igazi gentlemanhez illik, nem mutatta, csak a zavart beszédjén látszott az igyekezet, hogy a voltaképpen beszélgetési tárgytól távolodjék.

- Hiszen igaz, igaz, ami azt illeti. Bizony cudar nép ez itt. Nincs ezeknek fogalmuk a becsület-ről. Jól mondod. Ezeknek a fenyvesmadár a madaruk, nem mint nekünk a turul. És azt meg-eszik mindenestül. Önző kutyák. Adnak is ezek valakinek valamit! Megcsalják ezek az Istent is. A Máriának is mivel szúrják ki a szemét! Odaadták neki a fecskét, hogy az legyen a Mária madara, s azt aztán megkímélik, nem bántják, kicsinyeit ki nem szedik, és nagyra vannak vele. De hát miért nem adták oda a fűrjet vagy a császármadarat? Azért, mert az nekik jó pecse-nyének. A kis verébfiókokat is megsütik és megeszik, de a fecske semmire se jó, hát legyen a Máriáé.

Noszty idegesen húzta ki az óráját.

- Hiszen mind szép ez, édes öcsém, hanem az óramutató könyörtelenül szalad, azért hát kérlek, méltóztass a tárgyra térni.

- Jó, hát beszéljünk róla. Az nem árt. Mennyi volna az összeg?

- Kétezer forintra van szükségem, mégpedig ebben a negyedórában.

Az öreg Noszty mindig úgy egyenlített ki adósságokat, hogy két akkorát csinált. Ez olyan rossz szokása volt, amiből a legkritikusabb pillanatokban sem engedett.

- Hm, az csinos összeg. Zsigmond király valamikor egy várost zálogosított el ennyi pénzért.

- Ne beszélj nekem Zsigmond királyról és a madarokról, kérlek.

- Jó, hát nem beszélek. Hanem tisztázzuk előbb az eszméket - szólt derűlten (jele, hogy mentő gondolat jutott eszébe). - Mondd meg nekem mindenekelőtt, hogy kihez jöttél most, kedves bátyám?

- Hogy értsem azt?
- Báró Kopereczkyhez-e, vagy a takarékpénztári elnökhöz?
- Természetesen báró Kopereczkyhez.

Kopereczky olyat kacagott erre, hogy a falak is rengni látszottak, és a kos is abbahagyta a kérődzést az asztal alatt.

- No, hisz akkor jó helyre jöttél. Kopereczky ugyan nem adhat neked egy grislit se, mert ő maga is kölcsönökből éldegél.

- Ej, akkor hát a takarékpénztári elnökhöz jöttem - vágott közbe Noszty türelmetlenül.

- Úgy? Az elnökhöz? Az már más - és a Kopereczky vörösös tüskés szemöldökei felszaladtak a homloka tetejére. - Ó, én istenem, milyen kellemetlenség ez most! Mint elnök nem adhatok neked pénzt ebben az órában, mert ahhoz össze kellene hívni előbb az igazgatóságot, aki megszavazza, ahhoz pedig huszonnégy óra kell.

- No, akkor aztán vigyen el az ördög - tört ki a komoly honatya, s rohant kifelé kalap nélkül, sétabot nélkül, azzal a végső emberi ösztönnel, hogy bár minden cél nélkül, de segítségért induljon valahová.

- Hohó, megállj csak! - futott utána Kopereczky, és megcsípte a folyosón. - Valami jutott eszembe.

- Mit akarsz?

- Gyere csak vissza; hisz a kalapodat is bent hagytad. Hova mennél így! Ugyanis az jutott eszembe, hogy van nekünk egy határozatunk, mely szerint az elnök a saját szakállára is adhat pénzt, ha az illető kézizálogra veszi azt fel. Hát adjál valami zálogot!

- Ne légy legalább nevetséges, Izrael! Nincs énnálam, pajtás, egyéb értéktárgy, csak három vadgesztenye a zsebemben, amit a gutaütés ellen hordok.

- Dehogynincs. Hát ez az aranykeretű üvegfityező az óraláncodon?

- Ez a Vilma arcképe. Testvérek közt sem ér többet tíz forintnál.

- Az mindegy. Nekem ez a medalion kell. Megelégszem vele.

Noszty kordíálisan¹² belecsapott a báró markába, és lekapcsolta a medaliont.

- Mégis derék gyerek vagy, Kéti. Köszönöm a szívességedet, és mihelyt lehet, kiváltom a zálogomat.

A báró átvette a zsuzsut, bezárta a wertheimszekrénybe, és leült megírni az utalványt.

- Csak ez az unalmas írás ne lenne - zsémbelt. - Micsoda bolond találmány, barátocskám. Az ember lefogdossa az emberi hangokat ezekkel a légy lábakkal. Hát nem nagyszerű? Mit is mondtál csak? Hogy mindjárt kiváltod, *mihelyt lehet*. Bocsánatot kérek, de mi nem élünk frázisokból. Nem vagyunk mi sem közvélemény, se országgyűlés. Tessék üzleti nyelven beszélni! Mikor? Évet, hónapot, napot! Mondjuk, kiváltod egy fél év alatt...

- Helyes.

- De tegyük fel, hogy ki nem váltod, s ebben az esetben...

¹² Kordíális - szívélyes

- Olyan eset nincs.

- Bocsánatot kérek, az üzleti életben mindég számolni kell ilyen esetre. Tehát ebben az esetben a kézizálogra vonatkozó szabályok lépnek életbe, vagyis...

- Vagyis?

- A zálogtárgy eredetije, hehehe. Mert maga a zálogtárgy csak szimbólum, hehehe. Mint például a mappa egy bizonyos földterületről.

Ezen a tréfán aztán Noszty is jóízűen nevetett, s bevárván, míg a becsengetett hivatalnok áthozza az utalvány ellenében a kétezzer forintot, meleg kézszorítások között elbúcsúzott barátjától, ki megígérte, hogy feketekávéra felkeresi őket a vendéglőben.

Alighogy az utcára ért Noszty, megkondukt a déli harangszó a piarista templom tornyában. Lehorgasztott fejjel, szorongó érzésekkel járt azóta odakünn a hadnagy, s úgy tűnt fel neki ez a várhegy tövében elterülő egész város, mint egy nagy siralomház. Feje zúgott, lábait lassú reszketegség fogta el, szemei elhomályosultak, összefolyt előtte minden, házak, furmányos szekerek, jövő-menő vásárosok. Annyira meg volt semmisülve, hogy az apját se vette észre, amint feléje lépegetett. Csak a harang bűgött rémületesen: bim-bam, bim-bam. A lélekharang az. Arra rezzent fel, mikor az öreg vállon érintette.

- Kiszorítottam - mondá spártai egyszerűséggel.

Föllélegzett, mint a sívó homokban fetregő hal, ha vizet öntenek rá.

- Hála Istennek! De akkor most már menjünk! Egy percet se szabad veszteni.

Úgyde éppen most jön rájuk szembe a megyeházából Kubicza főispán, aki el van ragadtatva, hogy régi barátját és képviselőtársát itt láthatja, ahol a madár se jár, összeszidja, hogy nem hozzá szállt, de még csak nem is értesítette (ördögök szánkázzanak a hátadon); s azután megfordulván és hozzájuk szegődvén, egy bennszülött hidalgó büszkéséggel magyarázza el a Fő téren útközben az egyes nevezetesebb épületeket. Ez volt az Illésházy grófok palotája. Balra odább lakott állítólag valamikor Szvatopluk király, hogy azt mondják, ott volt a téli rezidenciája. (Az ám ni, most is ott vánszorog az udvaron egy fehér gebe, talán éppen az a bizonyos.) Emitt a 13-as szám alatt őrizték 1622-ben a szent koronát. Nézd csak azt az ócska házat, ott hált meg Podjebrád Katalin, mikor Mátyás király átvette mint menyasszonyát.

Meg-megállt valamely alkalmas ponton mutogatni a várromok festői voltát. No, ugye szép? Nem afféle akármilyen dibdáb város ez. Úgy nézd meg a cipőidet, hogy a nagyapád pora van rajtok.

- Apám, elkésünk! - türelmetlenkedett a hadnagy, de Kubiczával nem lehetett bírni.

És már úgyis elkéstek. A déli harangnak csak éppen az első kondulását várta Kozsehuba Tivadar, dehogy várt volna többet egy percet is. Tudta már ő, hogy megjött a hadnagy apja tegnap (kisvárosban hamar elterjed a hír). S nemcsak attól fél, hogy fizetni fognak, hanem a Noszty kisasszony jelenléte olyan háztűznézésfélét látszott jelenteni. A Velkovics házban egész éjjel tisztogattak, sikáltak, rendezgettek erre a hírre, s azóta is egyre füstölög a kéményük, sütnek-főznek - legalább azzal a pletykával ijesztette meg délelőtt a gazdasszonya, Klobukné asszony. Nosza, nem szabad késni. Ki kell a kígyó méregfogát venni, ha alkalom van rá. Klobukné által ugyanis egy kosár mogyoróval kedveskedett Rozáliának délelőtt, de az azt üzente nagy gúnyosan, hogy ő nem mókus. Ez ütött szeget a Kozsehuba fejébe.

Hát tavaly még mokus volt? Hisz tavaly még elfogadta tőle az évenkénti mogyoróküldeményt. Meg is köszönte levélkében. De most már nem mokus. Hm, úgy vagyunk? No, hát majd megint mokus lesz a kisasszony.

És amíg Nosztyék ácsorgással töltötték az időt a Fő téren, ő magához vevén az ominózus levélborítékot, sietve igyekezett a kaszánya felé az ezredes lakására.

Kemény, katonás, hirtelen haragú ember volt Stromm lovag. Kozsehubának már előre megborzongott a háta, ha elgondolta, hogy fog az mérgében ugrani, mikor a nevével aláírt váltót felmutatja. De mindegy, ezen már át kell esni a jövőendő boldogsága érdekében.

Kozsehuba sohase beszélt vele, csak a kaszinóból ösmerte, ahol az ezredes kalabriászt szokott játszani, és olyan mérges, harcias hangon mondta ki a terceket, kvartokat, mintha hadcsapatokat vezényelne. Hát még a kontrát! Azt lehetett volna hinni, hogy egy kartács süvít a levegőben.

Nem minden szepegés nélkül kopogtatott be most ajtaján.

A mogorva „szabad”-ra benyitott a dolgozószobájába, hol éppen csibukozott az ezredes. Fél tizenkettőkor szokott reggelizni, s ilyenkor szívja a csibukját. Ez volt a legrosszabb időpont. Azt már mindenki tudta, hogy az ezredest nem szabad csibukozás közben zavarni, mint a püspököt imádkozás közben.

- Mi tetszik? - kérdé bosszúsan.

- Én Kozsehuba vagyok.

- Az nekem mindegy, de mi tetszik?

- Mindenekelőtt ezt a borítékot akarom az ezredes úr jelenlétében feltörni.

- Hát aztán? - kérdé az ezredes valóságosan nyugtalanul. Nem bírta elgondolni, miről lehet itt szó.

- Íme, a borítékban egy ma lejáró váltó van az ezredes úr zsirójával, azt bátorkodom tiszteletteljesen bemutatni.

- Egy váltó? Az én zsirómmal? Lehetetlen - mondá elcsodálkozva.

- Méltóztassék megtekinteni.

Az ezredes átvette a váltót. Megnézegette elől, hátul, miközben kivörösödött, a szemei kigyúltak, halántékán az erek kidagadtak, s a bal kezével idegesen dobolt az asztalon.

(No, most mindjárt kezdődik a vihar - gondolta Kozsehuba.)

De az ezredes kemény arcvonásai ahogy kijöttek a formáikból, éppen olyan gyorsan vissza is igazodtak. Egy nagyot fűjt előbb, aztán egyet szippantott a csibukból.

- Ki adta önnek ezt a váltót? - kérdezte nyugodtan.

- Noszty hadnagy úr.

- És hát most azt akarja ön, ugye, hogy én fizessem ki?

- Igenis jogom van azt kívánni bármelyik aláírótól, s amennyiben Noszty úr ma délig nem fizetett, kénytelen voltam a másik aláírónál mutatni be a váltót.

- Hát igen - hagyta rá az ezredes udvariasan -, kezes fizess, ez a regula. Foglaljon helyet, uram, míg összekeresem a szükséges pénzt.

- Az ezredes úr ki akarja fizetni? - kérdé ez csodálkozva.

- Természetesen. Hát nem azért jött ön, hogy kifizessem? Hiszen úgy értettem.
- Igen, igen, de joga van az ezredes úrnak legalább megvizsgálni az aláírást, és esetleg tiltakozni.
- Az ördögbe! - fortyant fel az ezredes. - Hiszen csak nem tagadhatom meg az aláírásomat?
- Bizonyos ön abban, ezredes úr, hogy ezt a váltót aláírta?
- Persze hogy bizonyos vagyok. Hiszen csak emlékszik az ember, nem vagyok én demenciában¹³.
- Tessék csak jobban megnézni.
- Ej, ön úgy tesz, mintha gyanakodnék, hogy nem az én írásom.
- Bizonyosan tudom, hogy nem az ezredes úré! - kiáltott fel élénken Kozsehuba.
- Ezer ördög! - pattant fel az ezredes. - Hogy meri ön kétségbevonni, amire én egyszer azt mondom, hogy így van? Egy szót se többet. Itt van a pénze. Egy-kettő, fordulj, indulj! Aláz' szolgálja!

Rossz hangulatban tért haza Kozsehuba. Már a pitvarban meghallotta, hogy vendégei vannak, akikkel Klobukné bíbelődik odabent. Kardcsörgés, káromkodások hallatszottak ki. Könnyű volt kitalálni, hogy Nosztyék méltatlankodnak, amiért nem találták otthon.

Egy percre gondolkodott, ne forduljon-e meg, de mégiscsak benyitott hozzájuk.

- Szervusz, brüder - kiáltja eléje örvendezve a hadnagy -, de jó, hogy jössz! Már szinte megharagudtunk, hogy nem vártál be. Édesapám, Noszty Pál országgyűlési képviselő. (Kozsehuba meghajtotta magát.) Eljöttünk, barátom, azt a bizonyos dolgot eligazítani.
- Már el van igazítva.
- Ne tréfálg, kérlek, hanem add ide az izét, a borítékot, elhoztuk a pénzedet, köszönettel.
- Ismétlem, már rendben van. A váltót ezelőtt egy negyedórával bemutatam az ezredesnek. Onnan jövök most.
- Azt a gázságot csak nem tetted meg? - hebegte a hadnagy elhalványodva.
- Ugyan, ne tettesd magad - tört ki Kozsehuba haragosan -, mintha nem tudnám, hogy össze voltatok beszélve, hogy az ezredes is csak olyan... olyan lump („mint te” - akarta mondani, de a hadnagy vérben forgó szemeit látva, megenyhítette), mint a többi lumpok.

A hadnagy hozzáugrott, és felemelte a kezét, hogy arcul üti.

Az öreg Noszty elébe állt, nem engedte.

- Te gazember! - sziszegte a hadnagy, és reszketett a dühtől.
- Így beszél egy váltóhamisító egy becsületes emberhez - méltatlankodott Kozsehuba.
- Vigyázzon, fiatalember, türtőztesse a nyelvét! - inté tárgyilagos magaslatról az idősb Noszty.
- Ne ingerelje. Nem látja, hogy kard van az oldalán? Ahelyett, ha már megcsinálta a bonyodalmat azzal, hogy be nem várt bennünket, hanem úgy viselkedett, mint egy Shylock, segédkezzék a kibontakozásban. Hát lássuk csak. Ön bemutatta a váltót az ezredesnek; mit csinált az ezredes?

¹³ Demencia - elbutulás, szellemi hanyatlás

- Az ezredes kifizette a váltót.

- És mit mondott?

- Azt mondta rá, hogy ő írta alá.

Apa és fiú mély csodálkozással néztek össze.

- Menjünk - szólt az öreg -, itt többé nincs semmi keresetünk.

- De engem ez az úr megsértett! - dühöngött a hadnagy. - Ez vért kíván.

- Eredj a pokolba, az igazat mondta.

Erővel kituszkolta fiát a szobából, mire az meglegedett vér helyett egy gögös, lesújtó tekintettel.

- Eredj már, kérlek, itt ügyis borzasztó a festékszag.

Az ajtók tényleg újonnan voltak festve, és a hadnagy hozzá is súrolódott az egyikhez, mire dühösen rúgott egyet a pitvarajtón, s tisztogatni kezdte a festékhez ért kardbojtját.

- Nem árt már annak semmi - sóhajtott az öreg -, be van az már piszkolva anélkül is.

Túl a kapun tanácstalanul álltak meg.

- Hát mármost mit tegyünk, apám? Hová? Merre?

Az öreg a gondolatait igyekezett rendbe szedni.

- Az ezredes kétségen kívül gavallér ember. Az szép tőle, amit tett. Nem akart elejteni, megmentette az életedet. Fizetett ezért ezer forintot. Nem akarta, hogy a világ megtudja, ki vagy, de ő maga már tudja. Mit lehet ebből tehát konstatálni? Azt, hogy úriember, és jóakarattal viseltetik irántad. A katonák többnyire jószívű emberek. Kár azokat bántani. De ez más blattrá tartozik. A fő az, hogy a konkrét esetből szűrjük le a kardinális¹⁴ alaptételeket, amelyek aztán eligazítanak a teendőinkben. Első dolgunk kipuhatolni, hogy ez a jóakarata mekkora, és mennyire aknázható ki? Ez az egyik. Mert ha nagyon erős a jóakarata, akkor el lehet talán végképp simítani a dolgot. Azonban azt is konstatáltam, ugye, hogy úriember. Ez a második. Itt megint az áll elő, hogy nagyon úriember-e, vagy csak afféle úri svádájú jó bácsi? Mert ha nagyon úriember, akkor nem engedi elsimítani azt a disznóságot, amit elkövettél, és nem öl meg ugyan, de megszabadítja tőled a tisztikart. No, ne szólj közbe. Hiába csikorgatod a fogadat. Mert apád vagyok, de nem akarok számár lenni, s úgy okoskodom a dolgok fölött, amint hideg ésszel kell. Ezekhez képest tehát tisztán áll az én feladatom. Most te eredj a húgodhoz a vendéglőbe, vigasztald meg, és rendeljetelek nekem is ebédet, én pedig sietek az ezredeshez, megköszönöm az eljárását, kifizetem, magamhoz veszem a váltódat, és amit meg lehet csinálni a javadra, azt megcsinálom. Csak azt mutasd meg, hogy hol lakik.

Ezzel aztán az öreg Noszty elindult jobbra, a hadnagy balra, és csak az ebédnél találkoztak, amikor már ott ült az asztalnál Kopereczky is. Lábainál a kos feküdt, s ő annak a gyapjas hátán melegítette a lábait, mert úgymond, ilyenkor ősszel, mikor még nem fűtenek, s könnyen fölfázik az ember alulról, lábmelegítőnek használja a kost, téli vadászatoknál pedig megbecsülhetetlen. Ugyan tegye csak fel rá a lábacskaít, Vilma kisasszony! Az imposztor így akart gyönyörködni ingerlő lábformákban és bokákban.

¹⁴ *Kardinális* - sarkalatos

Az öregúr viseletéből semmit se lehetett leolvasni; mintha ércből volnának az arcvonásai. Jóízűen evett, fesztelenül csevegett Kopereczkyvel, amit jó jelnek vett a hadnagy, hanem azért mégis furkálta a bizonytalanság, s nem bírta sokáig megállni, hogy egy jelentőségteljes pillantással meg ne kérdezze:

- Mi van az illetővel, apámuram?

- Nagyon úriember - felelte az apa egész közömbös hangon. (Oh, ezek a politikusok! Hogy tudnak magukon uralkodni!)

(No, hogy dagadjon meg - gondolta magában a hadnagy elszomorodva.)

Képzeltetni, milyen unalmas volt neki most végighallgatni a Kopereczky széptevéseit, parlagi bókjait, vaskos tréfáit és kijelentéseit. Éppen magyarázta, hogy ő sohasem hallgatott a tanítóira, mindent az állatoktól tanult, amit tud.

- Talán a kos is valami professzorféle magánál? - csipkedte Vilma kisasszony.

- Valóban az. Ő türelemre tanít engem, mint ahogy a méh, mely a takarékpénztári épületen van, a gyűjtésre és szorgalomra emlékeztet. Én az állatok tanítványa vagyok, és ez az egyik legfőbb büszkeségem.

A hadnagy kíváncsian nézegette a kost, jó volna most eltanulni tőle a türelmet, mert ugyancsak türelmetlenül várta az asztalbontást, míg végre okos szót válthat az apjával.

- Mit végeztél?

Az öregúr kivette nadrágzsebéből a kettérepesztett váltót, és átadta.

- Ezt elhoztam - mondá -, a becsületet tehát úgy-ahogy megmentettem, hanem az angyalbőr elveszett.

- Hogy érted ezt?

- Úgy, hogy a váltómanipulációról csak két ember tud. Az egyik az ezredes, aki sohase fog arról szólni, a másik pedig Kozsehuba, aki talán szólni fog róla, de ez csak pletykaszámba esik. Mindamellet ez legyen az utolsó botlásod ezen a téren, mert ez nagyon csúnya és veszedelmes dolog. Ami pedig a legközelebbi teendőket illeti, eredj fel a szobámba, és írd meg a lemondásodat, az ezredes követeli, hogy le a mundérral, lépj ki a hadsereg kötelékéből, azután pedig csomagolj, megyünk haza. S ha nagyon tapintatos akarsz lenni, kezdj köhögni, mert egészségi okokból jössz; a felvidéki éles levegő megtámadta a tüdődet.

Így folyt és így végződött a Nosztyék felvidéki kirándulása. A legszebb hadnagyot elvitték Trencsénből, ami azonban nem hagyott nagyobb űrt a kis tót városban, mert más hadnagy jött a helyére. Velkovics Rozália sírt, ahol nem látták, egy csomó hitelező pedig káromkodott, ahol hallották. Még egy darabig irkáltak utána, hol neki, hol az apjának, de miután választ nem kaptak, elmaradoztak apránként, mint a darazsak az elvirágzott fától.

Innen-onnan végképp is elfeledkeztek volna róla, ha Kopereczky nem járna egy idő óta annyit Budapestre, s nem hozna róla némi híreket, hogy köhécsel, hogy azért hagyta el a katonai pályát, majd meg hogy vért hány. („A mi vérünk az, amit hány” - sopánkodtak a hitelezők.) Némelykor Velkovics Rozáliának is hozott valami üzenetet tőle, s az akkor rendesen elpirul vagy elsápad.

Ebből aztán kombinálni lehet, aki akar. Hanem abból is lehet kombinálni, hogy valahányszor Kopereczky Budapestre megy, mindig találkozik Nosztyékkal. Sőt itthon is sokat gondol rájuk, mert ami galócát fognak a Vágban s ami vadkecskét lőnek a krapeci erdőben, az mind Noszty Pál címére megy a fővárosba.

S hovatovább mind több-több gyanús jel gyűlik össze. Az ősi bagolyfészket, a krapeci kastélyt javítani kezdik tavaszkor, a bozóttal, farkastejjel, labodával fölvert kertet parkírozzák, utakat csinálnak, egzotikus bokrokat ültetnek. Valami fő a Kopereczky fejében, meglássátok.

Hát az fött benne, hogy egy fél év múlva azzal állított be Pesten az öreg Nosztyhoz, ahol különben gyakori vendég volt egy idő óta, hogy a terminus lejárt, eljött a kétezer forintért, és elhozta a zálogot.

Noszty Pál tréfára fogta a dolgot.

- Te is mindig olyat kérsz, ami nincs. Várj, kérlek, őszig, míg a vicinálisomból pénzt tudok összeűtni.

Kopereczky megrázta a nagy fejét.

- Én bizony nem várok egy napot se. Előre megmondtam. Vagy fizess rögtön, vagy pedig viszem a zálog eredetijét.

- Miféle eredetijét?

- Vilma kisasszonyt. No, mit bámulsz úgy rám, mintha meg akarnál enni? Vagy a pénzt, vagy a leányt, így volt az alku.

Noszty arca olyanra gömbölyödött ki, mint a császárszemlye.

- Hát iszen jól van, csak ne kiabálj annyira! Azért kár olyan lármát csapni, hogy a cselédek azt hiszik, verekszünk. Hiszen ami Vilmát illeti, megkaphatod tőlem ingyen is, sőt tartom szerencsémnek. Mért nem szóltál már előbb, hogy szereted? Hát így szokás nálatok leányt kérni?

- Ej, te azt nem érted - s fitymálólag intett a kezével. - Tudom én, mit csinálok. Mert úgy van az, bátyácskám, vagyis rectissime¹⁵, kedves apóskám, hogy az öcsém, János, IX. János, megkért a boldogult apámuram kívánságára feleségül egy Abaffy kisasszonyt Liptóból, nem is szerette pedig. Az Abaffy leány kosarat adott neki. János öcsém éppen olyan szerény, szégyenlős ember volt, mint én, a kosarát annyira restellte, hogy beugrott a Vágba, és belefúlt. Ezt meg aztán az apám vette a szívére, és a halálos ágyán megesketett engem, hogy sohasem kérem meg a kezét anyától született teremtésnek. Ezért nem házasodtam ekkoráig. Mindig vártam, hogy valaki rám köti magát, valami olyan módon, ahogy, az a regényekben előfordul, de az ördögnek se kellettem. Hát értesz most engem, ha én a zálogot követelem.

Noszty melegen megrázta a kezét, és megölelte.

- Látom, Kéti fiam, hogy a formulák embere vagy. Ezt szeretem. Ezzel Magyarországon még sokra lehet vinni. Jövőd van, Kéti. Olyan főispánt csinálok belőled, mint a pinty. De igazán szereted-e a leányomat?

Kopereczky csak a szemeivel hunyorított, s bágyadtan leeresztette kezeit, mint a meglőtt bagoly a szárnyát.

- Hát Vilma szeret-e?

Kopereczky az égre nézett merengve.

- Azt csak az Isten tudja - sóhajtá.

- Nos, akkor eredj, beszélj vele!

¹⁵ *Rectissime* - helyesebben

Búsan rázta meg a fejét.

- Ez az, amit nem lehet. Hisz az megkérésszámba menne, és még kosarat is kaphatnék. Isten ments attól, hogy én szóljak. Inkább a nyelvemet vágatnám ki. Én csak passzíve viselkedhetem. Amit megfogadtam, megtartom. Nem vagyok én politikus. Én az állatok tanítványa vagyok.

- Pedig úgy beszélsz, mintha a jezsuitáké volnál.

- Neked kell elcsinálnod a dolgot - követelte Kopereczky -, vagy pedig fizess meg a kétezer forintot, és akkor itt a medalionod, én pedig megyek szerelmi bánatomban egyenesen a Dunának, hadd lássa az apám szelleme az égből, hogy a kosarat ki lehet ugyan kerülni asszonyi dolgokban, hanem a vízbe fúlást nem.

- No hát csak ne menj a Dunának, hanem eredj szépen a vendéglőbe, és jöjj el este; addig én megpróbálom kiegyengetni az utat.

Így mesélik ennek a leánykérésnek a részleteit a Noszty rokonság sósabb nyelvű tagjai.

Kopereczky állítólag megjelent este a Nosztyék lakásán. A képviselő azonban a klubban volt, Feri pedig a színházban. Vilmát egyedül találta nagynénjével, özvegy Ilváczy né született Noszty Erzsébettel, aki a háztartást vezette fivérével.

Nyomasztó hangulat támadt beléptével. Vontatottan indult meg a társalgás, s minduntalan megakadt. A hölgyek hímzéseik fölé hajoltak, Kopereczky pedig a családi képeket látszott nézegetni. A néma időközökben hangosan ketyegett a falióra, mint egy szorongó szív. Hol a nagynéni, hol Vilma kérdezett valami nagyon közömbös dolgot, amire szórakozottan felelt Kopereczky; ügyetlen, elfogult volt, mint egy diák, mintha valami leszorítaná a nyelvét, miközben szelíden, reményteljesen függeszté szemeit Vilmára, mint a mesékben a kővé vált lovag, kit a csillaghomlokú királykisasszony egy varázsszava van hivatva megeleveníteni.

A nagynéni a kos után tudakozódott.

- A kost tetszik kérdezni? Sajnos nem akarják a vasúton felvenni kutya gyanánt, azért nem hordhatom magammal. Ilyenkor otthon legel a krapeci kertemben.

- Zöld-e már maguknál a természet?

- Ó, igen, a krapeci kertemben már virágoznak a barackfák és az orgonabokrok.

A krapeci kert jó témának ígérkezett. Elmondta, hogy újonnan rendezte az ősi parkot, és renoválta a kastélyt. Gondolta magában, utat egyenget Vilmának, hogy minden szemérem nélkül elejthessen itt egy melegebb vagy jelentősebb célzást, ha ugyan tartogat ilyet számára. De Vilma egy csöppet se látszott érdeklődni a krapeci kastély munkálatai iránt, pedig tudhatja már apjától, hogy azok az ő kedvéért folynak.

Kopereczky elkomorodott. Legalább annyit kérdezhetett volna, hogy miért, kinek újíttatja a kastélyt, s ebből olyan szépen, illedelmesen következett volna a többi.

Nagy zavarában most már ő kezdett fölvetni témákat, idegesen nézegetve az óráját.

- Nem mondta Pali bácsi, hogy mikor jön haza?

- Az a „mesterek”-től függ. Tudja, azoktól a mesterektől, akik a tarokk végén még visszatartják az urakat.

- Ösmerem ezeket a mestereket.

- Biz azok éppen olyan bizonytalanok, mint általában a magyar mesteremberek.

- Akkor én talán be sem várom Pali bácsit - nyöszörgött elkeseredve.

- Minek siet, mikor olyan jóízűen beszélgetünk? - jegyzé meg csípősen Vilma.

Kopereczky felállt, és elkezdte lassan felhúzogatni a kesztyűit.

- Nem hagyott hátra az öregúr valami nekem szóló üzenetet?

- Nem.

- Sem nem szólt önnek valamit felőlem?

Vilma ma minden gonoszságát előszedte a szerencsétlen báró megkínzásában.

- De igen. Megálljon csak. Mi is volt? (Úgy tett, mintha elfelejtette volna.) Ahá, tudom már. Azt mesélte nekem, hogy ön házasodik. Igaz?

- Nem hitte?

- Persze hogy nem. (Felbiggyesztette ajkait, gúnyosan mosolygott, miközben három szemvestő gödröcske támadt szép arcán, egyik balról, másik jobbról, a harmadik, a legellenállhatatlanabb, az álla közepén.) Hogyan, ön, az állatok tanítványa? Hiszen ez nagy következetlenség lenne, az állatok nem választanak hitvestársat, hanem csak úgy élnek, ahogy jön.

- Vilma! Ejnye, Vilma - intette a nagynénje.

- Az nem áll, kérem, mert a gerlicének párja van, a papagáj pedig örök szövetséget köt a hímjével - disputált Kopereczky. - A házasság alapgondolata kétségtelenül megtalálható az állatoknál.

- No, hála Istennek, csakhogyráakadt!

- Egyebet nem mondott az uraatyja?

- Dehogynem. Azt is mondta, hogy engem akar feleségül venni.

Olyan közömbös, fáradt hangon, szinte fitymálva szólt, hogy Kopereczky hátgerincén halálos hideg futott végig.

- És mit felelt? - motyogta tompán, szinte elhalóan, s még a szemeit is behunyta, mint egy halálraítélt, akit most mindjárt szíven lőnek.

Vilma nagy figyelemmel igyekezett egy finom selyemszálat átbújtatni a tű fokán.

- Azt mondtam - szólt lassan, vontatottan, miközben ásított egyet -, hogy hozzámegyek.

- Vilma, édes Vilma! - kiáltá Kopereczky elzékenyülten feléje rohanva. - Én vagyok a világ legboldogabb embere.

- Nonono, azért csak ne taszítson fel! Ejnye, Kopereczky! Eresszen el! Maga szemtelen!

- Oh, Vilma, Vilma! - lihegett lázasan. - Hát így szokás igent mondani?

Vilma az ölelés elől a nagynénje mögé menekült, s onnan felelt fel, mint valami bástya mögül:

- Hát így szokás úri kisasszonyt megkérni?

- Bocsássa meg nekem, hiszen tudja, hogy én az állatok tanítványa vagyok.

Hiszen Vilma tudta is, de ő meg a Sacré-Coeur-ök tanítványa volt ahol Anselma nővértől azt az aranytanácsot tanulta, hogy aki gyalog van, az ne válogasson a hintókban, hanem üljön fel mindjárt az első kínálkozó járműre.

NEGYEDIK FEJEZET

Néha a szerencse istenasszonya ellen is sequestrumot¹⁶ lehetne kérni

Beavatott nyelvek így adják elő ennek a házasságnak az intim részleteit a burleszk komikum mártásában. De ha így volt is, nem lehet érte senkit megróni. Ki-ki úgy szerez feleséget vagy férjet, ahogy tud. Legalább már ez ne történjék egyformán. A többi aztán úgyis sablon. A mézeshetek, a háborús esztendő, a válás vagy az összetörődés.

Ami Kopereczky házasságát illeti, azt bizony se a Kopereczkyek nem irigyelték, se a Nosztyak. A Nosztyak azt állították, hogy Vilma külön szerencsét is tehetett volna; a Kopereczkyek pedig azt hajtották egyre, hogy a szeniorjelölt bolondot csinált, olyan leányt hozva a házhoz, akinek nincs a rajta levő ruhán kívül egyebe.

Hát a nexus kutya?

Kopereczky maga is restellte, hogy neje nem kapott rendes kelengyét, s nem győzte mentegetni a látogatók előtt ezt a dolgot:

- Magam kértem az apósomat, hogy ne vegyen semmi limlomot. Nem fér ide be már egy bútor-darab se. Ezeket az ősi székeket, szekrényeket pedig ki nem dobálom, még ha színarany bútorokat hoz is Vilma. Nem én, becsületemre mondom.

Hát ez igaz lehet, de egy bútordarab mégiscsak befért még (pedig nem volt ezüstből), egy bölcso, amibe a gólya egy év alatt egy kis Kopereczkyt hozott, akit természetesen Izrael Izsák névre kereszteltek.

Ugyanaznap észrevette a halál, hogy a Kopereczkyék létszámán most már semmit se ront, lenyisszantotta kaszájával a szenior Kopereczkyt Meránban; este jött meg a távirat Krapecre, s most már nemcsak apa lett Krapec ura, de egyszersmind gazdag főúr.

A keresztelőre feljött Krapecre az öreg Noszty is, s a díszes ünnepély után félrevonta a vejét, és így szólt hozzá bizalmasan:

- Szoktál te lapokat olvasni?

- Minek volna az nekem? - csodálkozott Kopereczky.

- Ha lapokat olvasnál, akkor tudnád, hogy a Bontó megyei főispán megbukott. Nagy vissza-éléseket fedeztek fel az ottani folyamszabályozásnál, s a főispán volt a szabályozás kormány-biztosa. Buknia kellett. Most aztán tegnapelőtt félrehítt a miniszterelnök, mint a legöregebb és legbefolyásosabb Bontó megyei képviselőt, hogy ajánljak neki valakit, vagyis hogy gondol-kozzam egy pár napig, s ha megfelelő férfiút találok, akit az úgynevezett Noszty-klikk elfogad a megyében, azt ő ki fogja nevezetni.

- Mit bánom én azt.

- De nem úgy van az, hékás, mert én tégedet akarlak ajánlani.

- Csak nem? - lihegte Kopereczky, és csupa ragyogás lett az arca.

- És miért ne, ha szabad kérdezni?

- Köszönöm, kedves apa - szólt ellágyulva -, de meg tudok-e én annak felelni?

¹⁶ *Sequestrum* - bírói zárlat

- Elég jól áll rajtad a mente, elég ravasz vagy, és most már elég vagyond is lesz hozzá.
- Éppen az a kérdés. Félek, hogy a prágai örökség dolgában perbe fog ez a hóbortos Izsák Izrael, s a pör évekig elhúzódhat, márpedig az ördögnek nőjön a fű, ha a lovak megdöglenek. Szóval nem lesz pénzem, nem mozdulhatok.
- Ebben az esetben még jobban elkél a főispánság. Ha meglesz a prágai vagyond, akkor mint rang és méltóság becses, ha nem lesz meg, akkor mint kenyér is jó, mert össze van vele kötve a vízszabályozási kormánybiztosság, vagy kilencezer forint összevissza.

Kopereczky a szájával csettentett.

- Te vagy a legédesebb após a világon!
- Ne ítélj, kérlek, hirtelen, mert ennek az én ajánlatomnak ára van.
- És az?
- Hogy te a sógorodat teszed úrrá.
- Mármint Ferit? Hm, az nehéz sor.
- Meg kell lenni.
- Hivatal?
- Dehogy. Nincsenek olyan hivatalok a világon, az írországi alkirályságot kivéve. Dinasztát akarok csinálni Feriből, nagy urat.
- Akkor hát szoknya?
- Az.
- Kinéztél valakit?
- Megvan, s neked és Vilmának kell nyélbe ütni. Hogy miképpen lehet, azt megtudjátok.
- Én rajta leszek - szólt Kopereczky -, ámbár lelkiismeretlen dolog. Azt a fiút rosszul neveltet. Az alma messze esett a fájától.
- Rossz közmondás - felelte Noszty kedvetlenül. - Ha az almafa dombon áll, bizony az almája könnyen elgurulhat a lejtőn messzire, de ha kiegyenesítik a talaját, hát nem gurul el.
- Van benne valami - hagyta rá Kopereczky. - Ki az a kisasszony?
- Egy amerikai leány.
- De csak nem kell Amerikába mennünk?

- Nem, nem. Az Isten végszükségünkben, úgy tetszik, egyenesen nekünk hozta, mint a sült galambot, és letette Bontó megye közepére. Ezt vétek lenne kisiklani engedni. Add rá a szavadat, hogy ha Bontó megyei főispánná teszek, hatalmaddal, ravaszságoddal és mindenféle eszközzel támogatod ezt a tervet. A főispán szörnyű potentát ilyen helyen, sokat tehet, valamint a főispánné.

Kopereczky odanyújtotta a nagy csontos kezét. A sors pedig, mintha egyéb dolga se lenne, mint báró Kopereczkyt kiszolgálni, úgy rendezte a dolgokat, hogy amint Noszty hazaért a keresztelő után, s másnap a Házba ment, az első ember a miniszterelnök volt, akibe beleütődött a folyosón.

- Hohó! Állj meg, ember, agyon ne tiporj - tréfálózott a miniszterelnök. - Egyébiránt közlendő is van veled. Tegnapelőtt egy küldöttség volt nálam megyédből, mely gróf Topsichot kívánja főispánnak. Van ellene kifogásod? De kínálj meg előbb egy cigarettával!

- Igenis, van. Elsősorban klerikális, és másodsor nagy intrikus, ravasz, megbízhatatlan ember.

- Van talán már valakid? De adjál előbb egy kis tüzet is.

- Igenis, van.

- Olyan-e, akinek adherenciája¹⁷ van ott, s akiért egyszersmind jótállsz, hogy simán megszünteti a Gyík-szabályozásnál beállott zavarokat?

- Olyan - felelte Noszty.

- Hm, az a baj - vallotta be lassankint a kegyelmes úr -, hogy már Topsich gróf is volt nálam tegnap, és félig-meddig megígértem neki.

- Ej, mit! Ejtsd el!

- De nagyon megharagszik...

- Ne törődj vele. Kevésbé ártalmas ő neked ellenségnek, mint intímusnak.

- Bizony meglehet - dünnyögte a miniszterelnök elgondolkozva, majd fürkészve tekintett egykori iskolatársa szeme közé, mert Noszty ezen a réven bírt roppant nagy befolyással. A közösen elkövetett diákcsínyek jobban forrasztanak, mint akár a közösen csinált történelmi események.

- Nos hát, ki az a te jelölted? - folytatá élénken. - Add elő, Pál úr, de hamar, mert engem mindjárt beharangoz az elnök.

- Báró Kopereczky Izrael.

- Ugyan, eredj - pattant fel a miniszterelnök -, azt mondják, nagy számár.

- Ne adj a mendemondákra - felelte sértődve. - Hisz itt még (valami nagy embert keresett az elméjében) Bismarckra is azt mondanák, hogy számár, ha nálunk pályázna valami állásra.

- No, ami igaz, az igaz. Hát ki, mi voltaképpen ez a báró Kopereczky? Van vagyona?

- Övé a krapeczi uradalom.

- De az nem Bontó megyében fekszik. Mi nexusa van Bontóban?

- Az én rokonaim, a Nosztyak, Horthok és Rágányosok, Leviczkyek és Homlódysok.

- Úgy? Neked is rokonod?

- Vőm.

A miniszterelnök kedélyesen a vállára borult.

- Ej, no, bocsáss meg, brúder, de bizony isten, nem tudtam. Szeretnék a nyelvemre ütni. De ugye, nem apprehendálsz? Ki lesz nevezve, punctum. Kinevezem neked ab invis¹⁸. No, ugye, jó lesz? (Kedélyesen a tenyerébe csapott.) Végeztünk, amen.

¹⁷ *Adherencia* - hozzájárulás, csatlakozás

¹⁸ *Ab invis* - láthatatlanban

Csengettyűszó hallatszott a teremből. Sietve tűnt el a folyosón, eldobva cigarettáját, éppen olyan könnyedén, mint egy főispánt.

Csakhogy a cigaretta még füstöl egy darabig eldobva is, de a főispán mindjárt hamu.

Nosztynak első dolga volt megsürgönyözni a nagy hírt Kopereczkynek, mire hirtelen elterjedt egész Trencsénben, hol már eddig is szörnyülködtek az emberek a Kopereczky szerencsésén. De ez az utolsó hír okozta a legnagyobb szenzációt. Gyereke iszen a többi Trencsén megyei embernek is születik, az se szokatlan, hogy valakije meghal, akitől örökség nyílik, de hogy Trencsénből vegyenek kölcsön okos embert olyan híres megye fejének, mint Bontó, ahol státusférfiak, miniszterek teremnek, olyan még nem történt, mióta a világ áll.

- Hát ez az elmaradt stafíring! Ehol van, ni. No, most mondjátok már, hogy Kopereczkyné csak négy szoknyát hozott a házhoz és három hálóreklit!

Milyen szertelen a szerencse! Gyereke születik a Kopereczkynek, új költség, de mindjárt lehajít az Isten egy nagy jövedelmet a prágai szeniorátussal; a nagy vagyonhoz már most nagy hivatal kell, itt van, kinevezik főispánnak, a főispánsághoz sok ész kell, majd meglássátok, meglesz. Hogy hol veszi, az Isten tudja, de meglesz valahogy, amint meglett valahogy a többi járulék is.

Nemsokára megjött a kinevezés a hivatalos lapban is. Alighogy átesett a tömérdek gratuláción, Budapesten termett és átalakult. Másképp lép, másképp beszél, másképp tartja a fejét. Valami nagy ő most, úgy képzeli, hogy a föld is érzi, ahol a lábát ráteszi. Olyan körjelei vannak ennek, mint a tifusznak, hogy kodifikálni lehet őket.

Átveszi a belügyminisztériumban a kinevezési okmányt, tiszteleg a belügyminiszternél, aki ellátja instrukciókkal, kivált az ilyen megyében, mint Bontó, ahol zavarok vannak, és pánszláv mozgalmak készülődnek. Már mindjárt az előszobában kezdi a hatalom bűvös mákonyát fölszíni.

A titkár csupa mosoly, csupa szívesség, az ügyes-bajos várakozó képviselők egymásnak suttogják: „Az új bontói főispán”, s bosszús szemet vetnek rá, mert a képviselőket megelőzve ment be a miniszterhez. Őexcellenciája „per tu” szólítja: „Ülj le, kérlek, és gyűjts rá, beszéljük meg együtt a dolgokat!”

Mikor a komoly és titkos részt rendbe hozták, akkor egypár meleg kérdést intéz hozzá a miniszter:

- Mikor szándékozol lemenni?

- Mikorra parancsolod?

- Minél előbb tartod meg az installációt, annál jobb. Reménylem, leviszed a feleségedet is.

- Úgy szándékozom.

- Ugye, Noszty leány?

- Az.

- No, az ott aranyat ér... Hát csak erély, barátom, erély és harmadszor is erély. Mihelyt egy kicsit megmelegszel, értesíts a viszonyokról, természetesen számjelekkel.

Ezzel aztán udvariasan kikíséri, és az ajtónál hozzát teszi:

- De ne felejtss magaddal vinni a kulcsot. Majd elküldetem a lakásodra. Hol vagy megszállva?

- Az Angol Királynőnél, kegyelmes uram.

Az új főispán most már elhajt egy litografushoz, és névjegyeket nyomtat: „Báró Kopereczky I. I., Bontó vármegye főispánja”, aztán a távírdába szalad, és egy sürgönyt meneszt a Bontó megyei alispánhoz, melyben főispáni kinevezését tudatja, és kéri, hogy minél rövidebb idő alatt a szükségesek megbeszélése végett keresse fel Budapesten, az Angol Királynőben.

A Koronaherceg utcában találkozik a sógorral, Noszty Ferivel. Csinos fickó, vasalt nadrágban, villogó cilinderrel, szegfűvel a gomblyukban. Persze nagy örömben tör ki:

- Ejnye, de jó, hogy találkozunk, éppen azon gondolkoztam, kitől kérjek kölcsön hirtelenében ötven forintot?

Kopereczky most az egyszer nem vág savanyú képet, átadja az ötvenest, de azt a megjegyzést mégse hallgatja el:

- Ámbár most nekem is sok kiadásom lesz.

- Az ám, főispán lettél. Ebédek, pezsgő, reprezentálás. Kedves pozíció. Minden virág neked nyílik a megyében, minden fáciánt te eszel meg, s minden asszony a hálódba botlik. Ezt jól csinálta az öregem. Csak aztán rólam se feledkezz meg, sógor.

- Mit? Volna talán kedved magántitkárnak lenni?

- Pfuj! Nem szeretek én körmölni. Arra keress magadnak valami skribát, valami ügyes lateinert¹⁹, aki majd lapot is szerkeszt. Mert saját orgánumodnak kell lenni, amit te sugalmazol.

- Ne beszélj!

- Az úgy van, kedves sógor. Hozzá tartozik a királyosdihoz. Kivált nemzetiségi megyében. A kormány szubvenciót ad a lapodnak, a lap azután működik. Te a közgyűléseken teszel nagy kirohanásokat a nemzetiségiek ellen, ő a cikkekben; ha nincsen ok rá, találsz okot, a cikkeket aztán a szerkesztő megvörösceruázva küldi fel a kormánynak, hogy lássa, mennyire dolgoztok a magyar állameszme érdekében, s addig-addig dolgoztok, míg egyszer csak azon veszitek észre magatokat, hogy ahol azelőtt béke volt, most fenekestül felfordult minden. Hát erre én nem vagyok való, ahhoz egy „buzgó” fiatalember kell. Hanem ha valami jót akarsz velem, szerezz nekem egy jó partit...

- Jó, majd híradással leszek, ha valami érdemes falat akad. Apád már beszélt velem ilyesfélét, de olyanformán, mintha már meg is volna. De addig is kíséj el a szabóhoz, díszmagyart megyek csináltatni. Nini, elfelejtetted már Velkovic Rozáliát?

- Az csak akkor volt jó. Akkor még kevesebb adósságban úsztam. Most már nagyobb hal kell.

- Vigyázz, sógor, mert a cápáig találsz fölvenni, az pedig nincs se a Tiszában, se a Dunában.

Ilyen vidám beszélgetés közt érték Grünbaum és Weinerhez, ahol mértéket vettek a főispánról, s onnan aztán a Birner-féle kereskedésbe nyitottak be pezsgőt rendelni a beiktatási lakomára. Ötven üveg francia és négyszázötven üveg magyar pezsgőre alkudtak meg.

- Hanem az etikett legyen egyforma a palackokon - rendelte a főispán. - Ért engem?

Noszty Feri helyeslőleg intett a fejével, míg Birner úr arcán széles mosoly terült el.

- Ó, hogyne! Nagyon is értem a méltóságos urat. Méltóztassék benne megnyugodni, mind egyforma Moet Chandon vignettával lesz szállítva.

¹⁹ Lateiner - egyetemet végzett, latinos műveltségű ember

- Az ördögbe, Birner! - pattant fel Noszty megbotránkozva. - A sógorom nem úgy érti ezt, hanem megfordítva, hogy ti. magyar vignetták legyenek a francia pezsgőkön is.

- Ahogy parancsolni méltóztatik - hajtotta meg magát Birner úr.

Kopereczky oldalba döfte a sógorát, és tóra fordította a beszédét, mint mindig kritikus pillanatokban.

- Cso robis? Csi szí szí zblaznil? (Mit csinálsz? Megbolondultál?)

Hanem ott künn aztán felvilágosította Feri:

- Te bolondultál meg, sógorkám. Mert látod, ez a különbség. Egy tót úr úgy csal, ahogy te; egy magyar úr úgy csal, ahogy én. Ha a te intézkedésed sülné ki (pedig minden kisül), örökre lehetetlen volnál Bontó megyében, de ha az én intézkedésem tudódik ki, hogy a francia pezsgőre tettedél magyar etikettet, akkor mint bámulatra méltó gavallért és hazafit fognak ünnepelni, s amellet így is, úgy is célotat éred, hogy családod őket, s hogy ti ingyencek fent az asztalfőn francia pezsgőt fogtok inni, míg az alsóbb rendbeliek a becsületes magyar gyártmányt kortyogatják.

Tetszett az okoskodás Kopereczkynek.

- Hm. Mondasz valamit. Igazad lehet. Köszönöm, hogy figyelmeztetted. Én nem vagyok hiú ember, se pedig olyan nagy számár, aki ne tudná, hogy számár. Én tudom és érzem a számár voltomat, s ez a kiváló tulajdonságom, meglásd, ki fog emelni engem a közönséges főispánok közül. Apád nem fog velem szégyent vallani, ne félj! Hanem egy okos ember okvetlenül kellene hozzám. Mert ha egy jó titkárom volna, hiszem, jól be tudnám tölteni az állásomat. Pompásan lehetne felosztani a dolgokat. Én a parancsolást tudom, a törvényeket meg a többi egyebet a titkár tudná. Kereshetnél nekem valahol egy alkalmas fickót, mi?

- Utánalátok.

- Köszönöm, sógor, nagyon lekötelezel, kivált, ha sietsz vele, mert a miniszter azt akarja, hogy minél gyorsabban foglaljam el a széket. Sokat vár tőlem - tette hozzá némi büszkeséggel. - Szóval nem merem a beiktatás napját későre kitolni, annál is kevésbé, mert már mindenem kész, ami a bontói felszereléshez kell, csak még egy sastoll kell és egy író toll. A sastollat megvehetjük útközben.

- Az író tollról meg én gondoskodom. Három-négy nap múlva nálad lesz.

Nosztynak, elvállalván a feladatot, egy úgynevezett „pokoli ötlete” támadt, melyről bajos elhatározni, az ördög súgta-e, vagy egy kis íjas fiú, aki valamikor isten volt, míg az olimposzi hatalmakat nem deposszedálták²⁰, de aki legtovább uralkodik, mert a többiek, az öregek, már eltűntek, de ő még most is intéz.

- Szegény húgocskám - dünnyögte az elhatározásnál Feri -, miért ne tenném boldoggá?

S ezzel másnap, mikor reggel otthonról elment, benyitott az ugyanazon utcában levő Cinkotai Iccéhez címzett kis kocsmába; oda szokott járni, ha pénze nem volt, és mulatni akart, ott mindig hiteleztek az elegáns fiatal úrnak.

Jóképű, tisztos öregasszony volt a kocsmárosné, nyájasan köszöntötte, mert már régen nem látta.

- Itthon van Kornél? - kérdezte.

²⁰ *Deposszedál* - hatalmától, birtokától megfoszt

Kornél, az öregasszony fia, oskolatársa volt, azonfelül együtt önkénteskedtek, s azonfelül... de ezt már nem kell mindenkinek tudni.

- Nincs, édes úrfim, nincs biz az - felelte a jóképű anyóka. - Az ügyvédi irodában van.

- Hát kegyed hogy érzi magát, kedves Malinkáné asszonyom?

- Köszönöm a szíves kérdését. Mit mondjak neki, ha hazajön?

- Hogy kerestem, fontos beszélőnivalóm van vele.

- Jó vagy rossz? - kérdi aggódó pillantással az asszony.

- Jó - felelte Noszty.

- Azért kérdeztem, kérem alássan, mert kedélybeteg, félek, nem jó vége lesz. Szenved, valami titkos bánata van, óvom a rossz fuvallattól is, nemhogy a rossz hírtől. A lelkem is reszket, ha ránézek.

- Majd talán meggyógyítom - mosolygott rejtelmesen az úrfi. - Mondja meg neki, Malinkáné asszony, hogy eljövök délután, várjon meg otthon.

Feri körülbelül tudta, mi baja van. Évek előtt együtt voltak önkéntesek, mikor az ezred még itt Pesten feküdt. A Cinkotai Icce akkor is már abban a hírben állott, hogy koszt dolgában csak a Kis Pipa versenyezhet vele. Szokásban volt akkor, de még most se múlta divatját, hogy a jobb házból való leányok a Sacré-Couer-ök után mintegy a nevelés befejezéseül egy-egy nevezetes konyhájú vendéglőbe adattak, hogy egypár hónapig déltájban ott szorgoskodjanak, mint voluntörök²¹ a konyhán, annak csodás titkait meglesni, mert a szent házasságban csak eleinte vonzerő a csók, de a jó asztal az örökös kapocs a férj és feleség között. Az elválás is ágytól és asztaltól szól. Az ágytól még csak el lehet válni, de a jó asztaltól nagyon keserves.

Vilma kisasszony, minthogy az utcájukban volt, a Cinkotai Iccé-hez járt gyakorlatra. Eleinte kedvetlenül, később valóságos szenvedéllyel. A kocsmárosné önkéntes fia szép, délceg, magas, szőke fiatalember, be-bekukkantott a konyhába, ha éhesen hazajött, egy kis palacsintát lopni azon melegiben a sütővasról, úgy jó az. Önkéntes Malinka Kornél azonban csak éhes volt egy-egy gyakorlat után délfelé, de vak nem volt (sőt inkább igen csinos ábrándos szemei voltak), tehát hamar észrevette a konyhán sürgő-forgó úri kisasszonyt. Malinkáné sietett bemutatni a fiát, aki aztán elbeszélgetett vele egyről-másról, elannyira, hogy bizonyos idő múltán a konyhabeli jók közt Vilma kisasszonyt kezdte találni a legédesebb falatnak, és mondjuk ki egyenesen, ami igaz, igaz: a bakfis Vilmácska sem maradt iránta hidegen. Itt a pattogó, perzselő tűz mellett, ahol minden nyers anyag megfőtt és megsült, az ő érzéseik is hamar forrtak. Elannyira, hogy már szűk volt nekik a konyha. Valahányszor Vilma elment az önkéntes öccsével sétálni, az ifjú Malinka, ki már az ablakból leste, hozzájuk csatlakozott, s együtt járkáltak a városban. Feri úrfi, aki szerette hűgát, s kit a hűga sokszor segített ki apró pénz-zavaraiból, testvéri gyöngédséggel hunyt szemet a szövődő viszonyra. Sőt később, midőn Vilma már bevégezte a tanfolyamot a Cinkotai Iccé-ben, minthogy valaki, akit Malinkának hínak, semmiféle ürügy alatt nem juthatott volna be a gögös Noszty Pál szalonjába, Ferenc úr közvetítette a szerelmesek levelezését.

Hogy minek irkáltak, és mit reméltek, Isten tudja (de hisz a szerelem legjobban táplálkozik a reménytelenségből), hogy találkoztak-e valahol a Feri tudtán kívül is, nemigen fürkészte, meglehetősen felületes és könnyelmű volt, hogy ne törődjék vele. Az önkéntesi év után mindkettőjüket kinevezték hadnagynak. Noszty elfoglalta helyét, s elment az ezreddel

²¹ *Volontör* - önkéntes jelentkező, gyakornok, fizetés nélkül dolgozó személy

Trencsénbe, Malinka ellenben nem maradt a katonaságnál, beállott ügyvédsegédnek, hogy minél előbb letehesse az ügyvédi vizsgát, s mint híres ügyvéd, odaállhasson Noszty elé egy szép reggelen. Hej, mennyit álmodozott erről a napról a száraz akták között.

Özvegy Ilváczy né szül. Noszty Erzsébet, a Vilma nagynénje, aki a háztartást vitte Noszty Pálnál, szigorú asszony volt, a furfang se hiányzott benne (hiszen Noszty-vér csurgott az ő ereiben is), de ha valamely regény olvasásában elmerült, akkor a szőnyegét is el lehetett volna lopni a lába alól. Általában az olvasmányaihoz igazodott: ha gyilkosságról, rablásról olvasott, nappalra is kulccsal zárta be az ajtókat, ha nem, éjjelre is nyitva hagyta. Ha a regényben valami csintalan, kikapós asszony volt, átható árgusszemeivel, melyek egy detektívnek is becsületére váltak volna, még a Vilma titkos gondolataiba is behatolni igyekezett, a sóhajait, halaványságát, hallgatagságát mint bűnjeleket kezelte, az elhullatott papirosait titokban összeragasztotta és elolvasta, ha azonban jóindulatú, hős jellemek fordultak elő regényében, akkor megbízott benne, sokszor egyedül is elengedte órákon át flangírozni a városban. Beszéli a dr. Horváth Márton köz- és váltóügyvéd irodájabeli emberek (még lehet azonban, semmi vonatkozása sincs ezzel), hogy gyakran jött fel hordár, aki Malinka Kornélt kereste, egy levélkét csúsztatott kezébe, mire annak kigyúlt az arca, s észrevétlenül otthagynya keresetet, aktát, végzést, kiosont az irodából. Az imposztor segédek, akik utána leselkedtek, azt állítják, hogy az utca sarkán egy elfátyolozott, karcsú kisasszony várakozott reá olyankor.

Hogy volt, hogy nem volt, Isten tudja, csak az bizonyos, hogy azokban az időkben, mikor Kopereczky elvette a Noszty leányt, búskomor lett, nem ivott, nem evett, nem dolgozott, nem tanult (mert különben már letette volna azóta az ügyvédi vizsgát), hanem őgylegett az utcákon, a budai hegyek közt, mint egy testetlen árnyék. Hogy miért, senkinek se mondta, senki nem sejtette, az ifjú Nosztyt kivéve, aki még a nász előtti héten is hordta a leveleket. Aztán akárhányszor rajtakapta hűgát, hogy keservesen sírt ott, ahol nem látták.

Vilmát aztán elvitte férje Krapecre, annak több mint egy éve, és most micsoda pompás jelenet lesz, mikor egyszer odatoppan Malinka Kornél is.

Alig várta a délutánt, hogy fölkeresse régi önkéntes pajtását.

Az már várt rá akkor; szomorúan nyújtotta feléje a kezét. Feri hasonlított Vilmához. Ez az arc fájt neki. Óvakodott ránézni.

- Parancsolsz velem valamit?

Olyan volt a hangja, mintha a sírból jönne.

- Egy ajánlatom van számodra, kedves öregem. Mennyit keresel te meg az ügyvédi irodában?

Malinka vállat vont, és rábámult a közömbös, jéghideg szemeivel.

- Mit bánom én azt? Minek nekem a pénz? Hitványság az!

- Boldog ember vagy. De én még boldogabbá akarlak tenni. A sógorom, a Vilma férje, bontóvári főispán lett, és titkárna van szüksége. Vállalkozol-e rá?

Azok a jégszemek hogy kezdtek egyszeribe villogni, mint a szentjánosbogarak! Mohón, izgatottan kapta meg a Noszty karját.

- Ő akarja?

- Nem, egészen az én ötletem.

- Tud róla? - suttogta rekedtes hangon.

- Nem is tud róla, de majd megtudja, ha egyszer ott lát.

- Azt hiszed, örülni fog?
- Gondolom, nem fog haragudni.
- Nem okoz-e az neki fájdalmat?
- Fájdalmat? Miért? - csodálkozott Noszty.
- Mert nekem fájdalmas lesz.
- Hát akkor ne vállald el.
- De nem bírok neki ellenállni.
- Ebben az esetben rendben van a dolog. Írok majd egypár sort, s ezzel keresd fel a sógort az Angol Királynőben.

Noszty fűtyürészve távozott, gondolván magában: ezeket én most összehoztam, amiből szép vígjáték lesz Krapecen. Sokkal frivolabb volt, mintsem arra is gondolt volna, hogy éppúgy lehet szomorújáték is.

Malinka jelentkezett másnap, s a csinos, jó formájú fiatalember megtetszett Kopereczkynek, röviden megegyeztek, és még aznap délután íróasztalt tétetett be neki az egyik vendéglői szobájába.

- Ez az ön domíniuma - mondá, mutatván neki az íróasztalt. - Ön ezentúl nem Malinka, hanem Kopereczkynek a második énje. Beleképzeli magát az én bőrömbe, és gondolkozik helyettem. Én mindenbe beleavatom önt. Ha ön valami bolondot csinál, összeszidom, ha pedig én csinálok valami bolondot, akkor még jobban szidom össze. Elég, ha egyelőre ennyit tud. A többi majd következik.

- De mégis szeretném teendőim tüzetesebb meghatározását - szólalt meg Malinka.

- Ne beszéljen nekem ilyen stílusban. Mert azt én ki nem állhatom, azt hiszem, hogy valami hivatalos okmányt olvas, s attól én mindjárt elalszom, mint a kakas, ha meglóbálják. Hogy mi a teendője? Hm, azt nehéz meghatározni. Mindenekelőtt egy szép beiktatási beszédre van szükségem. Ezt önnek kell megcsinálni. Ez a szekretárius dolga. Csinált ön már ilyesmit?

- Nem csináltam még, de a chriától²², kezdve mindent meg tudok csinálni, csakhogy...

- Csakhogy?

- Jó volna látni mintának egy ilyen beszédet, mi szokott abban lenni.

- Sok zöldség, temérdek hetle-kotla. És ezt nekem szóról szóra be kell magolnom. De hát ilyen az ember. Hihetetlen, mi mindenre képes a hazájáért! Különben itt volt tegnap az alispánom, akivel e hó 20-ikára állapítottuk meg a beiktatást. Fogalmazzon majd egy levelet ilyen értelem-ben a törvényhatósághoz, amelyben értesítem erről, holnap pedig rendeljen valamely nyom-dában meghívókat a főispáni ebédre. Azokat majd csak a jövő héten küldjük szét otthonról, Krapecról, mihelyt megkapjuk az alispántól a meghívandók névsorát. Ugyancsak megígérte, hogy megküldi a jegyzőkönyveket a régibb főispáni beiktatásokról, ezekből aztán megtudjuk, mi minden vár ott engem. Ó, jaj, már csak átestem volna rajta!

Malinka megértvén ezeket, lassan-lassan belemelegedett feladatába, s minthogy úgys értelmes koponya volt, az alispán által küldött programból és a régi beiktatási jegyzőkönyvekből összefogdosta a beiktató ünnepély képét.

²² Chria - a régi retorikában a tételek kidolgozásának menete

A főispán 19-ikén a délutáni vonattal érkezik Bontóvárra. A megye határán egy kisebb küldöttség száll fel a vonatra, s kíséri a székvárosig. A székváros indóházában a város polgármestere és a megyei tisztikar fogadja, az ott elhangzó rövid „Isten hozott!”-ra néhány szívélyes szóval felel, mire a Dengely hegyén megdördülnek a régi Thököly-ágyúk, lévén most Thökölynek sokkal több ágyúja, imitt-amott elszórva, várakban, városokban, mint amennyit valaha öntetett és bírt. A főispán az előre odaküldött négyes fogatára ül, és a megyeházi szállásra hajtat. A voltaképpeni beiktatás csak másnap lesz az e célra összehívott közgyűlésen, ahol a főispán leteszi az esküt, mely alkalommal a főjegyző, Vér Tamás fogja üdvözölni, mire aztán a főispán mondja el a beszédét stb.

A program egy kicsit szegényesen festett (kifejezője volt, úgy látszik, a hangulatnak), Kopereczky is észrevette, és váltig morgott. Hogy még be se tette a lábát a vármegyébe, és máris sikkasztanak. Hová tették a programból a fehér ruhás lányokat? Micsoda szemtelenség! Enélkül legyen ő főispán? Azonkívül se bandérium, se fáklyászene. Ez bizony nem jól kezdődik.

- Nem csoda - vigasztalta Malinka a panaszkodót -, még nem ismerik méltóságodat.

- Hiszen éppen ez az, hogy még nem ismernek. Azért csodálkozom. Mert ha ismernének, nem csodálkoznám.

Nem volt kedvező prognosztikon a Bontói Napló se, melynek minden sorát figyelmesen olvasták. A fekete betűerdőből hideg szél fújt, s gonosz manók vigyorogtak ki. A távozó főispán iránti szeretet és melegség áradt ki a különböző közleményekből. A lemenő napnak üvöltöttek hozsannát. Ejnye, de furcsa magyarok!

E hidegségből egyébiránt nem érzett Malinka semmit, sőt inkább melege volt, izzadt a beszéd készítése közben. Sok penzumot csinált már életében, de egy se ment olyan nehezen, talán éppen azért, mert valami rendkívülit akart alkotni. Olvasta mintának Cicero, Kölcsey beszédeit, hogy azokból ihletet merítsen, elment vagy kétszer-háromszor a karzatra országgyűlési beszédek hallgatni, ezeknek a hatása alatt írt aztán egyet-egyet; de mikor Kopereczkynek felolvasta, az nem volt meglegedve.

- Nem jó, amice, nem jó.

- Hát miért nem jó?

- Mit tudom én? Csak nem jó.

Akkor aztán áttanulmányozta az Antonius beszédét Caesar holtteste fölött, és írt egy hatalmas, lendületes szónoklatot alexandrinusokban, hogy öröm volt azoknak a pattogását hallani. Mert meg kell adni, pompás tolla volt Malinkának.

Kopereczky végighallgatta ezt is, s fitymálva intett a kezével:

- Ez se jó.

A szegény Malinka most már kezdte az alispán által küldött régi jegyzőkönyvekben megörökített beiktatási beszédek föltekintését, s nagy kínjában kiválasztván egyet, amelyet a mostani alispán tartott még főjegyző korában, az 1868-ban kinevezett főispán, báró Arácsy János beiktatásánál, és amelyet a szónok úgy adott elő akkor, mint a vármegye óhajait, most akként travesztálta, mintha a főispán ígéret gyanánt mondaná el ugyanazokat a szóvirágokat, reformokat, pattogó szentenciákat, kopott hasonlatokat és a részesülőkben összevissza gubózott oratori maszlagokat és tirádákat.

Kopereczkynek a szemei csillogtak a meglegedéstől és örömtől.

- Ez az, pán brat. Ez az igazi, ez a szép, rajta van az a bizonyos megyei szag, ami a hajdúk dolmányán és a bizottsági tagok bekecsén. Maga nagy talentum, pán brat.

Az volt nála a legnagyobb fokú meglepődés, ha valami alantast per „pán brat” (testvér úr) szólított.

Ezt a beszédét vitte haza Krapecre, hogy betanulja.

A beiktatásig ugyanis még tíz nap volt. Kopereczky ráért még hazamenni; úgyis dolga volt otthon; lemondani a takarékpénztári elnökségről, átadni az irományokat, ellátni instrukcióval a tisztjeit, aztán a kis rajkót is meg kellett nézni. Hisz az már nőtt azóta! Ó, hogyne! Egy hete, hogy eljött hazulról. Azóta talán már nevetni is tud!

Különbösen se lett volna célja a további ittidőzésnek, mert az apósa, aki eddig tanácsokat öntögetett a fejébe, már tegnapelőtt elutazott a megyébe a hangulatot megfordítani (már amennyire lehet), sőt egyenesen nem célirányos lett volna, mert Feri sógor otthon maradt, s minden másodnap megpumpolta, mégpedig mindig duplájával az előbbi kölcsönnek. Egyszóval *kubusra* dolgozott. Ezt a metódust pedig állítólag egy hajdankori perzsa sah se győzte a sakktáblán, pedig csak búzaszemekről volt szó. Hja, ezt nem lehet tíz napig kitartani. A báró tehát azt mondta egy reggel Malinkának:

- Készüljön fel, amice, megyünk haza Krapecre. Ott a csendességben, ahol nem zörög ez a sok bolond szekér, könnyebben megtanulom a beszédet. Aztán szó, ami szó, nagyon szeretnék már egy kis gereksírást hallani.

A portásnak meghagyta, hogy minden érkező levelét rögtön továbbítsa Krapecre.

- Ha pedig egy kulcsot hoznának a minisztériumból, arra úgy vigyázzon, mint a két szemére, rögtön csomagolja be, és küldje utánam!

Malinka szeretett volna elmélázni a vasúton (volt hozzá szép és bőséges anyaga), sokat adott volna érte, ha a főispán nyugton hagyja, de az éppen fecsegő kedvében volt, s kedvencéről, a kosról beszélgetve, hovatovább mindkettő belemerült az állatvilág dicsőítésébe.

- Micsoda ostoba hivalkodás, barátom, hogy mi, emberek magunkat a legtökéletesebb teremtményeknek képzeljük! Önkényes ráfogás. Meglehet, hogy a birkák is azt gondolják magukról. Éppen olyan joggal tehetik, mint mi. Az igazság pedig alkalmasint az, hogy az Isten egyenletesen osztotta el teremtményei közt a tehetségeket. Egyik ebben kiválóbb, a másik abban. A kutyanak több a megfigyelőképesége és a szaglása mindenkinél. A nyúl hallása csodálatos. A gólya napokkal előbb megérzi a vihart, s követet hord a csőrében a fészkébe, hogy erősítse. Elbújhatnak előle a meteorológusok. A vándorló madarak jobban ismerik a földrajzt, mint a tanácsügyi bácsik. Hát még a postagalambok, amice! Elviszik őket, mondjuk, sötét kalitkában vasúton, mondjuk, Amszterdamba, ott kieresztik, megrázzák szárnyaikat, s jönnek egyenesen haza, mondjuk Trencsénbe. Hisz ez olyan isteni tehetség, hogy a nyomorult ember fölfogni se tudja. És mégis ő van felfuvalkodva! De ki bírná azt elsorolni, mi mindent tud egy-egy állat? Mi csak olyanokat tudunk valamely állat tudása felől, amit mi is a tudás körébe vélünk sorozhatónak. Tudjuk, hogy a macska karmolni, dorombolni tud, és elfogja az egeret, de nem tudjuk, hogy még mi mindent tudhat ezenkívül. Mert fordítsuk csak meg a helyzetet. Bújjunk be a macskába, barátom, Malinka, s a macska álláspontjából vizsgáljuk, hogy mit tud az ember. Hát tud beszélni, ülni, öltözködni, prüszkölni és bőfögni; de hogy a történelmet is tudja, a matézist, a filozófiát, hogy könyveket ír, és szellemes ötleteket mond, arról a macskának sejtelve se lehet. Sőt ha továbbmegyünk, és én megyek is, azt merem mondani, hogy az állatok többet kaptak az értékes tulajdonságokból, mint mi. Mert van-e csak egy olyan állat is, a majmot kivéve, amelyik az embertől tanult volna valaha valamit? Ellenben mi folyton tanulunk

az állatoktól: a fecskétől tanultuk az építkezést és a darázstól, ugyancsak ez utóbbtól a papiroscsinálást is növényi anyagokból, csak még nem vagyunk tökéletesek, mert az övé, ha megázik, se szakad el. Hát a pók, amice? A pók! Hogy tud az szőni! Mi ahhoz képest egy takács?

- Vagy egy intrikáló főispán - jegyezte meg Malinka.

- Nono, Malinka! Mindjárt a szájára ütök.

ÖTÖDIK FEJEZET

A krapeci uradalom és a nélkülözhetetlen Bubenýik

Trencsénben a Nagy Szamárnál a báró fogata várta őket; négy szép, erős pej, olyan kövérek, hogy szinte rengett rajtuk a hús.

- Sohasem láttam még ilyen hízott lovakat - vélte Malinka. - Ezeket Marienbadba kellene küldeni, nem Bontóvárra!

- Meghiszem azt - kevélykedett Kopereczky. - De nézze csak, mit esznek!

Malinkának erőnek erejével be kellett nyúlnia az egyik abrakos tarisznnyába, ahonnan egy marék zabot emelt ki.

- Tegye vissza megint, és most nézze meg a tenyerét. Mit lát rajta?

- Semmit.

- Ugye? - ujjongott a báró. - Hiszen éppen az, hogy semmit se lát, hogy tiszta maradt a keze. Ez annyit tesz, barátja az erénynek, hogy a lovaim mosott zabot esznek. Az aztán koszt! Nem evett olyat Caligula lova se.

Trencsénben egyébiránt éppen országos vásár volt, a vidéki urak, a különféle Kopereczkyek mind bent voltak, és ünnepelték „a család gyöngyét”, aki ennél fogva köztük töltötte az estét és az éjszakát, természetesen ferbli is volt, és az új főispánt derekasan megkopasztották.

- Nem maradt egyebem - panaszkodott reggel Malinkának, üres tárcájára mutatva -, csak a rokonaim szeretete.

Mogorva hangulatban ült fel a kocsira, de innen már mulatságos volt az út Malinkának, mert még sohase látta a tótságot, bár maga is tót volt, de az enyhébb fajtából, az Alföldről, Szarvasról való: anyja, lutheránus tanárnak felesége, megözvegyülvén, onnan jött Pestre, és megnyitotta a Cinkotai Iccét, mikor még Kornél csak tizenöt éves volt.

Gyönyörű őszi idő volt, az egyik főséges panorámából a másik nyílt. A tündő nem tudott betelni a fenyőillatos levegővel, a szem a látnivalóval. Festői várromok bámulnak le a szikla-csúcsokról mogorván. Hol vannak a páncélos vitézek, kik itt lovagoltak hajdanában, élükön Csák Mátéval vagy valamelyik Thurzóval? Elborul az ember kedélye, és a képzelete a múltakba téved. Hej, hogy mindennek el kell múlni, ami volt! Hanem ezek a fák még tán látták őket fiatal fácska korukban! A Vág pedig nyilván még most is úgy zúg, mint akkor. És a rigók is éppen olyan vígan füttyölnek az erdőkben. Az őzek kíváncsian kandikálnak ki az erdőszéleken, és olyan félénkek, szelídek, mint mikor még azok a daliák vadásztak rájuk. A völgyekben most is nevetnek a rétek selyemfüveikkel az őszi napsugár játékában. Habár elnémult is a kürt, mely a vártoronyból harsogott; ha alszik is a kürtös valahol por alakban, ha utánadőlt is a torony, azért még sok van úgy a régi világból, ahogy volt. A hegyi patakok, ezek az ezüst gyíkok vidám locsogással sietnek a Vágba. A Vágon egy-egy tutaj úszik nagy farakományokkal. „Ni, a tót flotta!” Rajta kedélyes parasztok pipáznak „a király dobányá”-ból, nagy kalapjaik alatt, melyeket cénára fűzött kerti csigákból készített pántlika övez.

Malinkát minden érdekelte, ezer meg ezer kérdést intézett a főispánhoz, vagy két helyütt, ahol burgonyát szedő, mákot tördelő asszonyok, leányok melankolikus nótát daloltak, mindenáron le akart szállni a hintóról, hogy azokat följegyezze, mert Malinka költői lélek volt és etnográfus, aki gyűjtötte a köznép érzéséből fakadó virágszálakat; de Kopereczky nem engedte:

- Ugyan, ne okoskodjék; megkapja nálam az egészet összegyűjtve. A skatulyával együtt - tette hozzá vigyorogva.

Az elbájoló vidék itt-ott sárga agyagos szántóföldeken folytatódott, melyeket árkok, szakadékok szeltek keresztül-kasul. Az erdővel borított hegyek kevésbé meredek aljából keletkezettek e szántóföldek. A föld nem akart hozni itt csak fát, borókabokrokat, árvalányhajat és páfrányt, de az emberek kényszerítették, turkálták, piszkálták: „Teremj, kutya! Azt, amit mi vetünk beléd. Muszáj.”

Az út mellett néhány pusztai ház állt, istállók, juhakol, béresházak, ispánlak.

- Ez már az én pusztám - mondá Kopereczky. - Ez az egyik. Még egy van ezen túl, a Kicka nevű. Majd azt is útba ejtjük.

- Hát ezt hogy nevezik?

- Ez a Szedres.

- Hány hold a Szedres?

- Kétezer: a fele szántóföld, de nem sokat ér a fele se.

- Alkalmasint annál többet ér a másik fele.

- Dehogy. A másik fele semmit se ér, erdő.

- Az erdőnek is nagy most már a becse, kivált ha a köszén elfogy, pedig elfogy.

- Emiatt ugyan elfogyhat. Ezt az erdőt „Isten útja”-nak hívják. Egyrészt azért, mert az őseim velem együtt ebből szoktak ajándékozni fát leégett községeknek és épülő templomoknak, amiért a mennyországba reménylünk bejutni, de az nem bizonyos, a lapokba azonban rendszerint bejutunk a „nagylelkű” jelzővel és egyéb magasztalásokkal. Másrészt pedig azért hívják úgy, mert az út az erdőben csakugyan gyakran vezet az Istenhez, amennyiben olyan veszedelem az erdőből fát hozni, hogy barom és ember szinte bizonyosan otthagyja a foga fehérét.

- De hisz akkor ez a kegyes ajándékozás inkább istentelenség.

- Egy kis családi flanc. Ártatlan dolog ez. A családnak van magához való esze, ez az egész, sok helyen patrónus, tehát valamit tennie, adnia kell a világ szája miatt is. Nos, a megajándékozottnak is legyen magukhoz való eszük, s várják be türelmesen, míg a kormányozható léghajó fel lesz találva s alkalmassá téve a faszállításra.

Közel a tanyákhoz néhány eke mozgott, girhes, apró ökrök vontatták kedvetlenül. Ott volt a szántásnál Klincsók György kasznár is, szépen kiszítt tajtékpipából eregetve a füstöket. Kopereczky a hintóhoz intette.

Gurult az öreg úr, mint az ördögmotolla, nagy lihegve a kövérsége miatt, amint pedig odaért, kivette szájából nagy alázatosan a pipáját, s függőlegesen leeresztvén azt maga mellett, a fejéről hirtelen lekapott sapkáját ráakasztotta a csutorára, nehogy valahogy szórakozottságból tiszteletlen módon a szájába vegye, míg a méltóságos báró színe előtt áll.

- No, mi az újság, Klincsók bátya? - kérde a főúr nyájasan. - Mi történt egy hét alatt?

- Semmire nem, nevezetesebb - felelte a kasznár a maga tótos szókötésével.

- Van-e valami pénzzé tehető portéka a gazdaságban? Mert meg vagyok szorulva. Ez a főispánság nagy érvágás. Aztán Trencsénben is megkeféltek az éjjel. Nincs pénzem, Klincsók bácsi!

- Hm, gondolkozok. (A homlokát dörzsölte szőrös kezével, mialatt becsületes, jó arca eltorzult.) Talán a birkákat megnyírjunk? De már van késő, beüti orrát a tél. Ők nem szólják semmit, ahogy én ösmerek őket, már ti. birkákat, de ahogy a telet ösmerek, be találja hegedülni nekik. Nem, nem, ködmönkét birkáról lehúzni most nem jó, hanem fexik padláson enyémen olyan ködmön vagy hetven, kiből birka már kiment, találtatik ugyancsak egy ökörbőr is, ebből tudom egy kis pénzt csinálni, mihelyest találtatik zsidó, no ez pedig találtatik.

- Miféle ökörbőrről beszél ön?

- Hát a Bimbóról, a tarkáról. Elhagyta minket - sóhajtott Klincsók -, éppen tegnapelőtt virradóra.

- Mi baja történt?

Klincsók úr égre emelte a szemeit.

- Isten tud. Én azt gondolok, végelgyengülésben múlt ki.

- Bizony nagyon soványok a többi ökrök is - jegyezte meg Malinka -, meg lehet a bordáikat olvasni.

Klincsók úr igyekezett menteni a becsületből, amit lehetett.

- Talán csak az enyim kövérségem mellett látszódja úgy.

- Ennek én vagyok az oka - szólt a főispán -, mert kevés szénám és lóherém terem, s az a lovaknak, teheneknek kell, hát szecskára, árpaszalmára vannak szorítva. Én parancsoltam így Klincsóknak, és ő ahhoz tartja magát.

- Elég nem igazságos az, méltóságos uram - okvetetlenkedett Malinka. - A szegény ökrök keserves izzadságából, munkájából hozza terményeit a föld, s csak éppen ők nem kapnak belőle, hanem a parádés állatok falják föl.

- Isten úgy segéljen, igaza van! - kiáltott fel élénken Kopereczky, mintha csak most jönne rá. - Vesszek meg, ha nincs igaza. Hiszen a társadalomban is így van. Az emberek nagy és bölcs tömege is így alkotta meg a maga rendjét. A paraszt dolgozik és koplal, az úr pedig csinos kis diner-ken megeszi a termények javát, és bőfög. Malinka, magának igaza van. Gratulálok, Malinka. Ejnye, ejnye, de szent egy igaz, amit mondott!

Egy félóraig hajtogatta, hogy milyen talpraesett megjegyzés, de azért csak úgy hagyta a dolgot, ahogy eddig, csak a bőrök eladását parancsolta meg, s azzal a kövér lovak továbbindultak.

- Szeretem ezt a Klincsókot. Nagyon derék ember, és főleg szófogadó - dicsérte Malinkának útközben -, igaz, hogy nagyon rosszul megy a gazdaság alatta, de szeretem. Átkozottul keveset hajt a Szedres. Ha nem volna a Kicka, már régen kivicsorítottam volna a fogamat.

- A Kicka tehát a jobbik birtok?

- Az is csak olyan, hanem van ott egy gazember kasznárom, egy bizonyos Fekete György, makacs kálvinista ember, akit el akarok csapni, mert nem akar rám hallgatni, s akármit rendelek, mindig az ellenkezőjét teszi. Sejttem már (mert nem vagyok én olyan nagy számár), hogy éppen azért megy jól a gazdaság. Mindegy, mégis elcsapom, mert szeretem a jövedelmet, de még jobban szeretem az engedelmességet. Hát nincs igazam, Malinka?

- És mennyi mármost a két birtokból az évi jövedelem, ha szabad az ilyesmiről kérdezősködni?

- Ráfizetek.

- Ráfizet? - kérdezte csodálkozva Malinka. - Minek gazdálkodik akkor méltóságod?

- Minek? - förmedt fel a báró némileg megbotránkozva az együgyű kérdésen. - Hát akkor miből éljek?

- Úgy értettem, hogy ha talán bérbe adná méltóságod a birtokot.

- Ugyan, hagyjon békét! Kinek adjam? Zsidónak? Az kizsarolja a földet. Kereszténynek? Az nem zsarolja ki, de a bért sem fizeti meg.

- Bárcsak nekem lett volna két ilyen pusztám! - sóhajtott Malinka.

- Ne kíváncson olyat, barátom! Örüljön, hogy nincs semmije. A vagyontalanoké az ország, higgye meg nekem. Ne kísértse az Istent, Malinka! Hiszen most minden a többségeken fordul meg. Többségről beszél a miniszterelnök és a miniszterelnököt támogató képviselő. Mind a kettő a többségből meríti létét. Többségről beszél a király is, mert a többség szavazza meg neki a rekrutát, a hadiköltséget és a civillistát. A többség az úr, s abban egy olyan szám Kopacska, mint Esterházy. Egyik se több egynél. De Kopacsának az az előnye van, hogy semmije sincs, s, ha egyszer össze talál beszélni mindazokkal, akiknek nincs semmijük, kisül, hogy ők a többség. Félek, hogy észreveszik egy napon, és akkor ők az urak, övék az ország. És maga mégis elég könnyelmű, hogy két pusztát akarna! Hát meg van maga bolondulva? Malinka, Malinka, ne legyen hálátlan a gondviselés jótéteményeivel szemben!

Malinka sehogy se tudott tisztába jönni a principálisával, pedig jó megfigyelő lévén, váltig igyekezett annak veséjébe hatolni. Hol nagyon okos embernek látszott, hol félbolondnak. Valószínűleg e kettőből volt összetéve. De ez se volt bizonyos. Mikor már egyes vonásokból megkonstruálta az emberét, akkor egy új fölbukkanó vonás halomra döntötte az egész képet.

Ily beszélgetések közt észre se vették, mikor egy völgykatlanban előtűnt a hitvány Krapec falu fehér szalmafedeles házikóival s fent a dombon hatalmas fenyőfák között a Kopereczky ódon kastély, Mária Terézia korabeli manzárd fedelével, zöld zsalus ablakaival és kiülő tornyával.

- Itthon vagyunk, barátom. Amott a rezidenciám!

A vakok közt csakugyan király a félszemű; soha még épület nem hatott annyira Malinkára, mint ez a vén fészek, pedig ugyancsak nem volt rajta semmi szépség; az egyik oldalhoz egy dísztelen fészert ragasztottak, a fedelét pedig az új zsindegy csúfította el, mellyel itt-ott befoldozták a korhadt részeket. Mégis valami fönséggel látszott uralkodni az ütött-kopott kunyhók fölött.

Csakhamar behajtott a kocsis az udvarra. Az uraságot senki sem fogadta, csak a kos szaladt eleibe, hasonlóan a kutyaéhoz. Az udvaron egy tenyeres-talpas szolgáló szép példány pontyot kapart, amely ínycsiklandozó látvány jólesett Kopereczkynek; étvágyát a hegyi levegő megnövelte.

- No, Ancsura, hogy van az asszony?

- A méltóságos asszony ma kelt fel először a gyerekágyból.

- Hát a kis báró mit csinál?

Ancsura félregörbítette a száját, amely majdnem a füléig ért, aztán vállat vont.

- Nézeget a kék szemecskéivel egyet-mást.

- Mit beszélsz? - szólt közbe a báró mohón és vidáman. - És mit nézeget, te Ancsura?

- Hát például engem is, ha bent vagyok.

- Ugyan eredj, te golyhó! Van is kit nézni! Hogy téged nézeget, hahaha. Hallja ezt, Malinka? Már a lányokra nézeget a kis kéthetes Kopereczky.

Rohant fel a lépcsőkön az emeletre, s meg sem állt, csak az asszony szobájában, aki még gyöngé volt, a díványon feküdt, s Rozália, a komornája, regényt olvasott fel neki. A szoba túlsó szögletében bölcső ringott, s a kis Kopereczky aludt benne.

- Pszt, ne kopogjon olyan nagyon - riadt fel Vilma. - Alszik a gyerek. Olvasson, Rozália, csak olvasson!

- És te hogy vagy, édesem?

- Köszönöm... és te? Rendbe jöttél a főispánsággal?

- Teljesen. Huszadikán lesz a beiktatás.

- Szent isten, olyan hamar?

- A miniszterelnök kívánta, hogy siessek.

- De hiszen az lehetetlen - szólt a menyecske elképedve. - A lakást nem lehet addig berendezni.

- Egy darabig a vendéglőben lakom, ha a megyeházán nem lehet.

- És én?

- Te itt maradsz, míg ott rendet csinálok. Aztán eljövök érted.

- Atyám hogy van?

- Atyád jó ember, Vilma, ő derekasan viseli magát. Most ott van Bontóváron.

- Hálával tartozol neki, Izrael, nagy hálával. De csak olvasson, kérem, Rozália, mert a kicsike felébred, ha nem hallja, hozzá van szokva a folytonos zümmögéshez.

- Mit? - pattant fel a báró harsogó kacajjal. - Így csaljátok meg a szegény kis Kopereczkyt? A bölcsődal gügyögő hangjait regényolvasásra akvirálod²³ el szegénytől?... Igazán Noszty-vér vagy, Vilma!

Ezen aztán Vilma is elmosolyodott, és kikergette urát a szobából.

- Eredj, fölébreszted! Úgy tudsz nevetni, mint egy medve!

- Hallottál te valaha medvét nevetni?

- Ne prézsmitálj annyit, eredj már. Majd utánad küldöm a fiadat, ha fölébred.

És a nagy brontesz ember megjuhászodva, lábujjhegyen tipegett el a kis bölcső mellett szobájába, de nem anélkül, hogy vággyal, szeretettel teli pillantást vessen a bölcső belsejébe, hol csipkés váncosokban, kipirult arcocskákkal aludt a gyermek, szemei le voltak hunyva, ajkai körül pajkos amorették játszadoztak.

Szobájában néhány levelet talált, a legfelül egyet Bontóvárról, a Noszty Pál írásával. Ez érdekelte legjobban.

Kedves Izrael! - így szólt a levél. - Egy kis baj van Izraelben. A fogadtatás nem lesz olyan, mint reméltük. Ellenfeleink, kik részint az exfőispánhoz ragaszkodnak, részint pedig azok, akik a megyében lakó gróf Topsich Jánost óhajtották volna főispánnak, mindent elkövetnek, hogy a közvéleményt ellened hangolják. Elhíresztelték mindenféle bogaraidat, s szellemileg, műveltségileg képtelen embernek hirdetnek a főispáni méltóság viselésére. Klikkek szervezkednek, intrikák szövetnek minden vonalon. Hogy mi a

²³ Akvirál - szerez

céljuk, nem tudom, nem látom; hiszen voltaképpen nem is tehetek semmit. Mindamellett szemmel láthatólag dolgoznak, s alkalmasint olyan hideg vagy esetleg csúfságos fogadtatást készítenek elő, mely aztán lehetetlenné teszi. Hogy nyomást gyakorolnak embereinkre, az világos. A fogadtatásodnál szerepet vállalt egyének egyenként kezdenek visszahúzódní, egyiknek a lábán tályog támad, amely miatt nem húzhat csizmát, s nem mehet ebédre a küldöttséggel, a másíknak epekövei vannak, otthon kell ülnie, lemond a bankettrendezésről. Egy harmadik egyszerűen azért lépett ki a funkcionáriusok közül, hogy azt mondja, ő nem tud tótul, hát mit keressen a főispán környezetében? Ezt a malíciózus kutyát, bizonyos Weszelyi Tamást, jó lesz visszaharapni, el ne felejtsd. Szóval: úgy ítélem meg a helyzetet, hogy nekünk is tenni kell valamit: egy kis ellengőzt kifejteni. Hiszen te tudod, hogy megy az ilyen, okos ember vagy (már miszerintünk), tudod, hogy ehhez pénz kell. Azért hát haladéktalanul küldj biztos ember által kétezer bikát. Szívesen költenék a magaméból, de nekem most nincs. Ami pénzt magammal hoztam, elvesztettem. Itt még a kártyajárás is helyi érdekű - azaz a helybeliek nyernek. Csókold meg helyettem Vilmát és a kis unokámat stb.

Kopereczkyt kifárasztotta az olvasás (az öreg Nosztynak hallatlan rossz írása volt), homlokán csurgott a verejték a betűk találgatásától is, de a kitalált tartalomtól még inkább, mikor lecsapta a levelet, s véletlenül az átelíenes tükörbe esett pillantása, meglátván abban elszontyolodott ábrázatát, ökleivel fenyegette meg a saját énjét: „Hát kellett ez neked, te mamlasz?”

S ehhez még két vagy három más névtelen levél járult, ugyancsak Bontóváról, mindenféle gúnyolódással, fenyegetéssel, hogy a megyébe ne próbálja a lábát betenni, mert így meg amúgy jár. „Szép zabtermésed volt az idén, Kopereczky - végzi az egyik névtelen »jóakaró« -, maradj te csak otthon, a jászolnál.”

Elfutotta szemeit a vér. Az ajtóhoz rohant, leszaladt a lépcsőkön az előcsarnokba. - Bubenyik! - kiáltá dühösen.

De csak Malinka ült ott az előcsarnokban egy rozzant biliárdon, az útításkája mellett várakozva, hogy hát övele mi lesz?

- Nini. Maga itt van? Ejnye, el is feledkeztem. Micsoda dolog ez? Se szobát nem adnak, se semmit? Hol lehet az az átkozott Bubenyik?

Kiabálásaira előrohant a konyhából a szakácsné a varecskájával, meg a gránátostermetű Ancsura, aki az előbb a pontyot tisztította az udvaron.

- Bubenyik a kertben van - jelentette Ancsura. - A jégvermet fedeti.

- Micsoda jégvermet? - csodálkozott a báró. - Nincsen nekünk jégvermünk.

- Van, kérem alássan. E napokban ásták ki, mialatt a méltóságos úr Pesten volt.

- De hiszen én nem adtam ki rá rendeletet. (Haragosan csóválta meg a fejét.) Már ez a Bubenyik is a nyakamra kezd nőni. Már őt is el kell csapni. Szaladj érte hamar! Maga pedig, Malinka barátom, jöjjön velem, elvezetem a szobájába, ámbár úgy látom, nem sokáig fog benne lakni, mert rossz híreket kaptam a vármegyéből... vagy mit is beszélek? Az ördögnek a vármegyéje az, nem az enyim. Hohó! Megálljon, ne nyúljon hozzá, maga itt a vendég, én viszem a táskát, és lehúszok azért két hatost annak a zsvány Bubenyiknek a fizetéséből. Az a látvány, hogy ő ahhoz milyen pofát vág, megér nekem tíz forintot.

Haragos, sötét arca szinte kiengedett, megenyhült erre a gondolatra, aztán megindult a táskával a bal oldali folyosón, s útközben megkérde Malinkától:

- Szereti a zenét?

- Magam is muzikális vagyok.

- Akkor nyissunk be ide, mert innen legjobban élvezheti este az udvari zenekaromat.

Egy tágas, ódon, bolthajtásos, tiszta, de rozoga padlójú vendégszobába vezette Malinkát. Az ablakok alatt, melyek a kertre nyújtottak kilátást, egy félig kiszáradt tó helye terült el papsajttal, beléndekkel benőve, csak a közepén volt egy kis, bokáig érő zöld pocsolya, ellepve harmatkásával.

Az első, ami a kertben szemükbe tűnt, Bubenik volt, egy hiúzképű, fürgé emberke, szürke kockás nadrágban, mely valamikor egy diplomataé lehetett, és egy kopott, kékes mándliban, melyet új korában valami tímár- vagy lakatosmester viselt. Ancsura kiáltásaira, hogy megjött az úr, lihegve futott a kastély felé a pocsolya partjain, s hallani lehetett a békák cuppogását, amint ijedten visszaugráltak a tóba, amerre ment.

Malinka legott megértette ebből, hogy mi legyen a báró udvari zenekara, hanem sokkal kíváncsibb volt arra, mi történhetett Bontó megyében, s mi az oka, hogy nem sokáig maradhat itt? Aggodalmasan fürkészte a báró arcvonásait, kérdést is intézett hozzá, de az kitért előle:

- Majd megtudja, de előbb egy kis konferenciát tartunk Bubenikkal. Maga is részt vehet benne.

- Ki a Bubenik?

- Hát még nem mondtam? A komornyikom. Ritka neveletlen ember. Nagyon fogom nélkülözni, ha el kell csapnom. Pedig körülbelül ott tartunk. De addig is tegye magát itt kényelembe, mint otthon. Az Ancsura majd behoz tiszta vizet és ami egyéb hozzátartozik a komforthoz.

- Nagyon köszönöm, méltóságos uram, de én nem vagyok finnyás ember, igen kevéssel megelégszem.

- Tudom, barátom, de ami jár, jár: a szobalány behozza a szükséges macskákat, mindjárt kiadom a rendeletet.

- Milyen macskákat?

- Közönséges macskákat. Mert sok egér van az épületben éjszaka, aztán cincognak, rácsálnak, kaparnak, és futkároznak, mint a csikók a szabad szérűn, és nem hagyják az embert aludni. Ennek ellensúlyozására macskákat nevelek, s büszkén mondhatom, kitűnő saját tenyésztésű macskáim vannak, prima macskák, szavamra, alig várom, hogy valahol macskakiállítás legyen, mert ott én fogom elnyerni a nagydíjat. Bubenik egy nagy kamrában éheztetni őket a beeresztés előtt: ez teszi őket kiválóan fogékonyakká feladatuk teljesítésére. Szívós állatok. Ezek nem teszik velem azt a szemtelenséget, amit Bimbó tett a Szedrespusztán, hogy kilépett a papucsából. Ezek föl se veszik az éhséget, s minél jobban éheznek, annál derekasabban dolgoznak. Hja, bizony, sok minden kell egy jól berendezett falusi úri háztartásban. El kell magát látnia az embernek. Ha sok vendégem van, akkor néha csak egy-egy macska jut az egyablakos szobákra, a kétablakosra kettő jár. Most azonban önnek annyi macskát adhatok éjszakára, amennyit éppen akar.

- Köszönöm, elég lesz kettő is.

- Úgy fog aludni mellettük, mint a tej. Kivált, ha mint mondta, szereti a békakuruttyolást. Én részemről ki nem állhatom a békákat. Olyanok, mint a papok, ha felágaskodnak, csak hátralátnak. Azért legokosabb, ha nem ágaskodnak, nem mozognak.

Koppogás zaja szakította meg a báró különös okoskodásait, Bubenik nyitott be lihegve.

- Itt vagy, híres? - förmedt rá a báró gunyoros, rikácsoló hangon.

- Ilyenkor kell jönni, mi?

Bubenyik vállat vont.

- Mit tudtam én? Nem hallottam a kocsizörgést. Hát itt vagyok most, ha kellek.

- Úgy ám, de a vendég táskáját nekem kellett behozni.

Bubenyik erre is vállat vont.

- Nem tört el benne a keze - mondá félvállról.

- Nem ám - felelte a báró csendesebben, ami csodálkozásba ejtette Malinkát -, de a fizetésedből levonok ezért két hatost.

- Majd kihúzom én azt kétszeresen valahol a méltóságos úr bőrén, úgy, hogy észre se veszi.

- Majd vigyázok a körmödre, impostor. Hol csavarogtál, hé?

- A jégvermet csinálom a kertben, odalent a hársaknál.

- Hát mondtam én neked, hogy csináld? (Mérgesen toppantott a lábával.) Hogy mersz engedelmem nélkül?

- Említette, hogy jó volna egy jégverem.

- Igen, de költséget nem engedélyeztem rá.

- Hiszen nem is került az semmibe.

- Ingyen ásták ki a parasztok, ugye? - horkant fel Kopereczky, és újonnan oly dühbe hozta magát, hogy a fogait is csikorgatta.

- Nem mondom, hogy ingyen, mert...

- No látod.

- Mert még ők fizettek, hogy engedjem meg.

- Meg vagy te veszve, Bubenyik, félrebeszélsz.

Bubenyik elújságolta erre, miképpen történt a jégveremzás. Ő (mármost Bubenyik) elhíresztelte az öreg, nyugalmazott kulcsárné útján a falusi parasztok közt a régi regét; mely a kastélyhoz fűződik, hogy ugyanis a török világban Kopereczky Balázs kincseket ázott el valahol a kastély kertjében vagy udvarán, mikor a törökök elől menekült. Amint aztán mindenütt ezekről meséltek a kapzsi parasztok a korcsmában, a kovácsműhelyben és a malomban, két egymás után következő éjszaka egy-egy kis cserépszilkében spirituszt gyűjtött meg a kertnek azon a helyén, ahová a jégvermet őméltósága tervezte múltkor beszélgetés közben, gondoskodván róla, hogy ezt a csacska cselédségből többen meglássák. És íme, mi történt? Harmadnap fölkereste egy csomó összeszövetkezett paraszt, megkérték titokzatosan, engedje meg nekik, miután most nincs az úr otthon, az ásatást azon a helyen, ahol a tűz kigyúlt, mert ott lenni kell valaminek. Bubenyik ellenkezett. „Ott kincs van - mondá -, nem vagyok bolond, hogy megengedjem.” A parasztok a józan észre apelláltak: „Akkor volna maga bolond, Bubenyik, ha nem nekünk engedné megtalálni, mert mi a felét adjuk magának, de ha a báró úr ásatja ki, legfeljebb tíz forintot vet.” „Úgy ám, de az a tíz forint legalább biztos - ellenveté Bubenyik -, a ti osztalékokot pedig nem biztos.” A parasztok összesúgtak most maguk közt, és tíz forintot összerakva, előre felkínálták, ha szemet huny az éjjeli ásatással szemben - így történt aztán, hogy tegnapelőtt éjjel kiásták a jégvermet ebben a szorgos munkaidőben, mikor minden épkézláb ember szántással-vetéssel van elfoglalva.

Kopereczky a hasát fogta nevéttében, minden baját egyszeribe elfelejtván, majdnem ujjongott örömében:

- Bubelnyicsek, Bubelnyicsek, ó, de csókolni való gazember vagy!

A bárónak hirtelen komolyra hosszabbodott meg az arca, és így folytatá:

- De ha te ilyen ravasz vagy, Bubenik, akkor én egy fogas kérdést intézek hozzád. Az apósomnak kétezer forintot kell küldenem, mégpedig mindjárt holnap, azután nekem is szükségem van egy-két ezer forintra az installációhoz, adj hamar tanácsot: honnan szerezzem meg?

- Vegye föl a takarékpénztártól.

- Ott már kimerítettem a hitelemet.

- Úgy ám, de fölfrissült azóta.

- Mitől?

- Hát a prágai örökség kutya? - kérdezte Bubenik, kedveskedően pislogva.

- Nem kutya - felelte a báró. - Hanem a kutyák kezén van, Bubenik. Prókátorok kezén. Pör alatt.

Bubenik erre sem jött zavarba.

- Próbáljunk a vogyinai zsidótól kérni, van annak elég.

- No, az nekem is eszembe jutott, csakhogymár két év előtt. Azóta mindig azt csinálom, de már nem lehet többé.

- Akkor azután nincs más hátra - vélte Bubenik -, össze kell hívni a *főkötőöröket*.

Kopereczky fölszisszent ettől a szótól, mint akit a kígyó csípett meg.

- A *főkötőöröket*? - dadogta, és szemei kitágultak a rémülettől. - Nem, nem, Bubenik. Múljk el tőlem ez a keserű pohár. Gyengék az idegeim, nem bírom a nősírást. Isten úgy segéljen, nem bírom meg.

- Pedig más mód nemigen van...

Kopereczky dühösen száguldott fel s alá a szobában, egyszer megállt Malinka előtt, s fel-sóhajtott: „Inkább lopnám azt a pénzt, inkább lopnám”, majd megint végigmérte a szobát vagy négyszer, és agyoncsapott a tenyerével egy pókot a falon, mely játszi kedvvel ereszkedett alá mennyezeti hálójából egy finom szálra, azután tompa, sötét hangon egyezett bele mindenbe.

- Hát csak csináld meg, Bubenik, de úgy, hogy minél kevesebb bajom legyen. Vigyázz, Bubenik! Úgy csináld, hogy meg ne öljenek.

HATODIK FEJEZET

Egy ravasz komornyik cselvetése

Malinka valami különösét sejtett. Élénk képzelőtehetsége csudálatos módon színezte ki e titokzatosnak látszó útját a pénzszerzésnek. Lelkiismerete megmozdulni készült. Itt most valami rendkívüli történik. Meglehet, bűntény, de bizonyosan valami borzasztó. Csak legalább azt tudná, mik azok a főköttőrök.

Pedig igen egyszerű volt a dolog. A Kopereczky családra egy erekleve maradt az Anjou királyok udvarából, egy főköttő, vagy amint abban az időben nevezték magyarul, *csepesz*, melyet állítólag a Kopereczkyek egyik ősanja, született Omode Orsolya azon udvari szertartás alkalmával viselt, midőn Róbert Károly királyunk kisfiát, Lajost, a szent keresztvízre tartotta. E komaságnak a fényéből táplálkozott a Kopereczky család hiúsága századokon át egész máig, annál is inkább, mert a keresztgyerekből lett a legnagyobb magyar király. Rossz nyelvek ugyan azt állítják, hogy Kopereczkyné nem a Lajos gyereknek volt a keresztanyja, hanem csak az Endréé, aki aztán a Nápolyi Johanna gonosz körmei közé került. Hanem iszen ez is még valami, csak hogy még rosszabb nyelvek ezt se hiszik. Hogy azt mondják, mese az egész. És hogy a Kopereczkyek még abban az időben majmok voltak Borneóban, és a fákon laktak, nem hogy a visegrádi királyi palotában hivalkodhattak volna.

Bizony most már, annyi idő múltán, nehéz eldönteni, ott volt-e, nem volt-e ott Orsolya asszony, hanem a főköttő és az adósság, amibe állítólag akkor verte magát a Kopereczky család, színvalóság. A főköttő megvan a mai napig is, mégpedig Krapecen van, a kastély úgynevezett kék szobájában, egy három lakattal elzárt nehéz vasládában. Kétségtelen, hogy a főköttő szövetje most már nem sokat érhet, a fazonja is meglehetősen kimehetett a divatból azóta, Vilmácska, tudom, nem tenné a fejére száz forintért sem, ha tudna is róla, de nem tud, mert a főköttő létezése családi titok, a „végső forrás”, mivelhogy a főköttőn azon a bizonyos keresztelési napon húsz darab szurokfekete színű keleti gyöngy pompázott, melyekből kettőt Kopereczky Márton Mátyás király fiatal nejének, ama bizonyos Podjebrád kisasszonynak ajándékozott, akit a király Trencsénben vett át a követektől. Kettőt Kopereczky István adott oda 1573-ban Thurzó Borbálának egy csókért. (De lett abból kettő is.) Három a mohácsi csatában elesett Kopereczky Gábor kalpagforgóján pusztult el. Elvitték a törökök, s a török kincstárból valami módon az angolokhoz került (hiszen ami érték, minden oda kerül végezetül), és ez idő szerint az angol korona gyöngyei között foglal helyet. Most már csak tizenhárom gyöngy maradt a főköttőn. Mindenféle nagy szerencsétlenségek kezdtek a családdal történni. Eszéhez nyúlt erre Kopereczky Kristóf, hogy ezt a tizenhárom szám okozza, s 1715-ben a gyöngyökből négyet eladott Koháry grófnak, két rongyos falut kapván értök: Csábrág-Varbókot Hont megyében és még egy pusztát Trencsénben, a Cserna-Perlát (Fekete-gyöngyöt), azonfelül ezerötyszáz váltóforintokat. A megmaradt kilenc gyöngy mint firól fira származott örökség, a mi Izraelünk apjának a kezén volt, s ő mint fiatal gárdista Bécsben kettőből fülbevalót csináltatott a híres énekesnőnek. Fligori Matildnak, aki bevallott szeretője volt a császárvárosban. (Nagy szoknyahős lehetett különben.) Egy harmadik gyöngyöt később duhaj multság alkalmával a rajeci fürdőben, mint egykor Cleopatra, borban olvasztott fel, s megitta a szép Motesiczky Klára egészségéért, akit ez annyira meghatott, hogy utanaszaladt a megmaradt hat gyöngynek, vagyis a felesége lett.

Mikor Izrael anyja haldokolt (egy évvel élte csak túl a férjét), különös végrendeletet csinált, aminőt csak asszonyész fundálhat ki. Egy három lakatra nyíló vasládát csináltatott, s elrendelte, hogy a családi főköttő gyöngyeihez, melyek nagy értéket képviselnek, csak a végszükség esetén

nyúlhassanak leszármazottai, mi végből két főköttőrt nevezett ki, az egyiket Mutnyánszky Marcella, bizalmas kulcsárnéja, a másikat egy elszegényedett rokon, Kopereczky Dávidné szül. Kopereczky Ágnes özvegy dzsidás kapitányné személyében, akik ezen tisztükért egyenkint kétszáz forintot húznak évenként az örökösöktől, mindaddig, míg a gyöngyökből tart. Az utolsó gyöngynél megszűnnek a hivatalok. Ha azonban az ő életük fonala fogynék el előbb, mint a gyöngyök, az esetben mindegyik főköttőr jogosult utódot nevezni ki halála esetén ugyanolyan jogokkal, kötelességekkel és fizetéssel, mint ők voltak. Erre a halálos ágyán megeskettette őket, meghagyván, hogy csakis végszükség esetén engedjék a gyöngyök elpazarlását vagy zálogba adását, s kiosztá közöttük a kulcsokat: Izrael fia kapván az egyiket s a két főköttőr a másik kettőt.

Minthogy a vasládát most már csak úgy lehetett kinyitni, ha a három kulcstulajdonos egy akaraton van, s minthogy történetünk idejében Omode Orsolya főköttőjén már csak négy gyöngy fityegett, kettőt Izrael zálogba tett, egyet a kastély renoválásakor, egyet pedig még régebben, a Bubenyik pénzszerzési indítványa sok nehézségbe ütközött. A báró érezte ezt, s fázott tőle. Mert a két öreg főköttőr ugyancsak kitűnően volt megválasztva. Ha neszét vették, hogy a bárónak nincs pénze, az egyik rögtön elutazott Halasra a leányához, mire azt sikerült hazacsalogatni, a másik, a faluvégi sárga kúriában lakó kapitány özvegye tűnt el a Grácban lakó nővéréhez. Ha pedig úgy lepte meg őket Kopereczky, hogy éppen otthon voltak, akkor a nyugalmazott kulcsárné, ki a kertészlakban köhögte át alkonyatos éveit, ájuldozni, sírni, jajveszékelnéni kezdett, hogy a báró őt tönkre akarja tenni, hogy immár a végső gyöngyökhöz is hozzányúl, közeledik ezzel a perc, amikor a főköttőri fizetése megszűnik, s ő lesza alatt hal meg mint koldus. Könyörög, rimánkodik, térdre veti magát a báró előtt, hogy ne kívánja tőle ezt az áldozatot, legyen irgalommal iránta, mert mi lesz övele azután, ha az utolsó gyöngy is elvándorol a vasládából? Mire a báró, mint már néhányszor azelőtt, eleinte dühbe jön: „Hát meddig akar még maga élni, vén csoroszlya?“, de aztán ellágyul, megrendül egész valójában, mert alapjában jó szíve van, és magától eláll a tervtől.

Ám ha el nem állna, ott van a másik custos²⁴, a kapitányné. Az bezzeg nem ájul el, nem sír, nem könyörög, hanem felkerekedik, mint a forgósél, a kastélyba szalad, sarkára áll, a csipőjére teszi a kezét, toppant a lábával:

„Hát meg vagy te kergülve, Izrael, hogy szándékosan rohansz a vesztedbe? Hát illik ez? Elpocsékolni családod utolsó ereklýeit! Nem szégyenled magadat, te ember! Hogy van szemed a szemembe nézni. Pfúj, Kopereczky! Bújj a föld alá! Vagy eredj, kapard ki őseid csontjait a kriptákból, javíthatatlan tékozló, és áruld el fonszámra! Mit akarsz tőlem! A kulcsot? Abból ugyan nem eszel! Hát azt hiszed, hogy nadragulyát ettem? Mire kell? Kártyázásra, devernázásra. Hogy meg akarsz nősülni? Mi közöm neked ahhoz? Azért, hogy te élvezz az új feleségeddel, nem szükséges, hogy én az egzisztenciám egy részét odadobjam. Meg azét a nyomorult kulcsárnéét. Vedd el a feleségedet, ahogy tudod, szépítsd meg a bagolyfészkedet, amint bírod, de én nem engedek a fekete gyöngyökhöz nyúl. Majd ha azt látom, hogy éhenhalásban vagy, akkor én is megnyitom a vasládát, addig nem. Anyádnak így tettem az esküt, és így tartom meg, amen. Ha pedig még egy szót szólsz, kikaparom a szemedet. No, nézze meg az ember! Hiába forgatod a nagy szemedet, hiába rázod a bolond fejedet, hiába csikorgatod a dudvás fogaidat, amelyekre lerakódott vagy két font borkő a kocsmákban és mindenféle spelunkákban, ez a két font borkő az egyetlen, amit életedben szereztél.

²⁴ Custos - őr

Térj hát eszedre, Izrael, gondold az Istenre, és arra, hogy ha megnősülsz, neked is lesznek gyermekeid, s azokra is hagyni kell valamit. Mit gondolsz, szerencsétlen, ha minden Kopereczky ilyen lett volna, hány fekete gyöngynek kellett volna lennie a Kopereczky Orsolya főkötőjén, hogy még a te torkodon leereszkedhessék vagy kettő? Egy szót se többet, Izrael, egy szót se, mert forgós teremtetted, mindjárt más hangból kezdek beszélni!”

Ettől a *más hangtól* félt Kopereczky. Hogy milyen is lehet hát az a „más hang”, mikor már ez sincsen selyemből szöve?

Nem kis feladat volt ennél fogva, amit Bubenýikre bízott a báró. Mert bizonyára könnyebb és kevésbé fájdalmas azoknak a szegény csigaállatoknak ott a Perzsa-öbölben kiizzadni e tündéres csecsebecskéket, mint azokat a két sárkány miatt a vasládából kihozni. De a ravasz Bubenýik nem rettent vissza a nehézségtől.

- Meglesz, méltóságos uram, ha nagyon kell.

Kopereczky kétkedve csóválta a fejét.

- Nem tudod, mibe kezdesz. Itthon vannak most az öregasszonyok?

- Itthon vannak.

- Vigyázz, hogy meg ne szökjenek. Seprűnyélre ülnek, és ellovagolnak a Gelléltre.

- Van nekem az ellen arkánomom²⁵. Csak tessék rám hagyni. Hány szem gyöngy kell?

- Elég lesz egy. Most nagyon drágák. Elviszed Trencsénbe holnap, ott bezálogosítod Schlesinger Fülöpnél. Átadsz az összegből kétezer forintot Malinka úrnak, aki onnan négyes fogattal továbbmegy Bontóvárra, és átadja a pénzt az apósomnak. A fogat aztán ott is marad.

- És én hogy jövök vissza?

- Magaddal viszed a hátaslovamat.

Egyszerű volt a Bubenýik terve, mint a Kolumbus tojása. Ebéd előtt, éppen még kifutotta, magával vitte Malinkát egy sétát tenni a faluban (ez, úgymond, hozzátartozik a taktikához), amit az mint szenvedélyes etnográfus, szívesen megcselekedett. Egész a kovácműhelyig mentek és vissza; nagy érdeklődéssel nézegette a parasztházacskák építészeti módját, a kapuk alakját, faragását s festett tulipánjait, a kendertilók s egyéb közönséges háziszerszámok szerkezetét (azt mondják, hogy ez a tudomány ilyen semmiségeken hízik). A jó krapeci tótocskák, kik ritkán látnak idegent falujukban, azon ürügy alatt, hogy a kapcáskodó kutyáikat csitítják, kiállnak a kapuk elé vagy legalább a pitvarajtóba, hasonlóan nem kis kíváncsisággal szemlélik a kutyák ingerült ugatásának okozóját, a Bubenýik társaságában kószáló csinos fiatalurat. Ki lehet, mit akarhat? Meg-megáll, bekémlel az udvarokba. Az bizony nem jó jel, és alighanem az adóval van összefüggésben, mely már úgyis elég nagy, de ahogy a fa nagyobbra nő egy-egy érkező eső után, ez is mindig nagyobbodik, valahányszor úrféle jelenik meg az egyszerű viskók között. Néhányan oda is sompolyognak Bubenýikhoz, s ha szerét tehetik őt négyszem közé kapni, megkérdezik súgva, ki légyen az illető, s Bubenýik ez egyszer nincs begombolkozva, hanem azért mégis bizonyos fontoskodó, titokzatosságot fitogtató hangon közli:

- Ez bizony egy furcsa mesterségű úr Pestről. Vasfűró mesterember. Ma hozta magával az úr.

- Vasfűró mesterember? Hát mi az?

²⁵ *Arkánium* - titkos szer, csodagyógyszer

- Hm. Ez úgy tudja meglekelni a vasat, mint például kendtek a dinnyét vagy a tököt. Egyet-kettőt húz a legerősebb vason a kis szerszámaival, krikszkraksz, és megvan a nyílás, úgy, hogy egy emberi kéz befér rajta (s hamiskásan hunyorgatott a szemével). Különös egy mesterség, mondhatom.

- És mitől jó a'? - firtatá egyik-másik, aki szeret a dolgok velejébe látni.

Bubenyik vállat vont, szájára tette kezét, jelezve, hogy hallgatni kénytelen, de azért egy kis léket mégis ütött a dolgok homályába.

- Az uraknak, tudja, sok tarka macskájuk van, s nem jó mindig tudni, mit csinálnak. Hanem hogy mire jó ez a mesterség, azt a magunkféle szegény ember is kitalálhatja. Teszem azt, szépszerivel kivenni valamit olyan helyről, amit kinyitni lehetetlen...

Ezt így bizalmasan elmondta Bubenyik néhány helyütt, ahol megálltak, majd visszakísérte Malinkát a kastélyba, ahol már éppen csak őt várták, hogy találhassanak. A méltóságos asszonynak még csak néhány órára volt szabad felkelni, déltájban visszafeküdt az ágyba, s oda rendelte az ebédjét. Malinka úgyszólván megörült, mikor hallotta, hogy az úrnő nem ebédel velők. Óhajtotta ezt a pillanatot, vágyódott utána, álmodott róla, s mikor közel jött, megdöbbsent tőle. Csak ketten ültek az asztalnál, s Bubenyik szolgált fel, miközben megbiztatta a méltóságos urat: „Minden jól megy, minden meg van indítva a gyöngy dolgában”, de az kétkedően mereszté rá szemeit.

- Nem hiszek a csodákban, Bubenyik. Félek, hogy zivatart zúdítasz a fejemre, és a végén is nem lesz az egészből semmi. Rossz előérzetem van, nagyon rossz.

Tényleg hallgatag volt és elmélyedő az ebéd folyamán, alig szólt néhány szót, hirtelen felhőrpinté feketekávéját, és megkérdezte Malinkát, szokott-e ebéd után aludni, mert ő maga mindig alszik egy csöppet, csak éppen annyit, hogy a szemét elbolondítja.

- Én sohase alszom ebéd után. Úrnak való az.

- Hát mit szokott csinálni?

- Ha semmi dolgom nincs, olvasgatok. Van a kastélyban bibliotéka?

- Nincs.

- De könyvek mégiscsak vannak? Majd keresek magamnak valami olvasmányt.

- Nincs itt egy fia se, barátom; hiszen mondtam már önnek, hogy én az állatok tanítványa vagyok.

- Akkor hát kérni fogom azt a tót népdalgyűjteményt, amit útközben ígért méltóságod.

Kopereczky arca földerült.

- Aha! Igen. Persze. Tudom már. A skatulyáját is önnek ígértem. No, csak menjen a szobájába, mindjárt beküldöm.

Csakugyan bement a szobájába, a jó ebéd után végigdőlt nagy lustán a zöld ripszdíványon, s bodor füstöket fűjt a levegőbe. Elgondolkozott, hogy ugyan megérzi-e Kopereczkyné az ő ittlétét? Ő megérezné az ő helyében. Vajon milyen lesz a találkozás? Mit fog mondani? Megijed-e vagy megörül? Feltette eközben magában, hogy történjék bármi, uralkodni fog a szívéen és az idegein. Két természetes macska már akkor ott vadászgatott az ágy alatt, s mereven szegezte mind a kettő a tekintetét egy padlóhasadékra, ahonnan valószínűleg a zsákmányt várták, mely oda menekült.

Malinka unalmában a vadászoknak gibickedett, a jóllakott ember nagylelkűségével legalább elméletben támogatta a falánk macskák törekvéseit, annyiban, hogy ő is érdeklődéssel, szinte türelmetlenül várta az egér megjelenését. De hol is lehet, hogy nem mer előjönni a kis gyáva! Szegény macskák, mennyit kell settenkedniök egy parányi falatért! Mégiscsak jobb főispáni titkárnak lenni.

De alighogy átadta magát a macskákkal való együttérzésnek, midőn kopogás hallatszott az ajtón, és a „szabad”-ra benyitott egy körülbelül a negyvenes évek tájékán levő, kerek, piros arcú, tömpe orrú parasztnő.

- Kit keres? - kérde Malinka.

- Azt a fiatalurat, aki Pestről jött, gondolom, maga az.

- Hát maga ki?

- Én a kis báró dajkája vagyok - szólt nyájasan, s megnyálazván ujjait, kacérkodón igazította meg homlokán a haját. Az is sárga volt, mint az odaváló agyagföld.

- A dajka? - csodálkozott Malinka. - Hát mit akar velem? Nem élek én embertejjel.

- Nincsen nekem tejem - tiltakozott, kacéran illegetvén magát -, nem én vagyok a szoptató; az is voltam már valamikor (s itt mélyen felsóhajtott), de most én csak az éneklő dajka vagyok. Én dalolgotok a kis bárónak éjjelenként, mikor már a Márta megszojtatta.

- No és mit akar velem, jóasszony?

- Leány vagyok még, hála Istennek - igazítja helyre -, Koleszár Mária hajadon.

- Pedig azt gondoltam volna, tekintve, hogy amint mondja, már szoptató dajka is volt...

- Ej, hát mi van abban? (Szemeit, melyek nem voltak éppen rútak, egy kicsit lesütötte.) Hiszen maga se pap - tette hozzá -, én se vagyok apáca.

- Jó, jó - türelmetlenkedett Malinka, mind nagyobb-nagyobb ámulatba esve -, de mit akar velem?

- Hiszen én is azt kérdezhetném az ifjú úrtól? - S ránézett hamiskásan, várakozóan.

- Én? Semmit.

- Akkor aztán nem értem, miért küldött ide a méltóságos úr.

Aha! Kezdte már érteni Malinka a Kopereczky dévaj tréfáját! Ez lesz az a népdalgyűjtemény.

- Igen. Gondolom már. Maga sok nótát tud, ugye?

- Ami igaz, igaz. Nagy dalos vagyok. Hisz az a mesterségem. Tudok én minden nótát, ami csak van a vidéken. Mert mikor még élt az édesanyám, Isten nyugosztalja, fonó volt a házunkban huszonkét esztendeig, ott minden nóta megfordult.

Malinka érezte, hogy nevetséges helyzetbe hozta a principálisa, dühöngött is magában ezért (hanem iszen visszafizethetem én még azt), de mármost legokosabb nem mutatni, és a tréfa elől ügyesen, de mégis harag nélkül kisiklani.

- Tudja mit, Koleszár Mária, én nagyon szeretem a falusi dallamokat, éppen úgy, mint a madáréneket. De a madár ne a kalitkában énekeljen, az engem nem gyönyörködtet, messziről szeretem hallani a lombok közül, úgy a dal is csak a mezőről szép. Menjen hát ki, kérem, a kertbe, és daloljon, én majd kinyitom az ablakot, és úgy hallgatom.

Koleszár Mária megütközött egy kicsit ezen a furcsa kívánságon, de hát az urak esze mind bolondsággal van megbélelve, egyet perdült tehát fiatalosan, mint az orsó.

- Ahogy akarja, galambocskám.

Ezzel kiszaladt a szobából, s nemsokára fölcsendült a kertben az ablak alatt a különös tót nóta, halk, altató hangon, mint a mezei légy döngése:

*Nem ismerek szebb lányt Plevák Ancsuránál,
Nefelejcs szeménél, lenszínű hajánál;
Nem rózsatőn termett, nem liliomsáson,
Az égből esett le valami nyíláson.
Nyílást bedrótózni egy legényt föl hívnak,
Engem, Králik Gyurit, engem, engem hínak...
Jaj, meghalok, anyám!...*

Mindez természetesen szépnek, gömbölyűnek esik ki tótul, míg ellenben magyarul csak úgy vasvillával összehánytnak látszik, és Koleszár Mária ugyancsak mélabúsan tudta fűjni a haldokló Králik Gyuri kesergését, onnan aztán átugrott a Jánosik betyár nótáira, majd a katonának besorozott legények hetyke vagy borongós lelki hangulatát tolmácsolta. Ezeken szokott a kis bárócska elaludni. Ha nagyon sír, ezek a legbiztosabbak... okvetlenül lecsendesedik tőlük, jele, hogy katona lesz belőle. A tót nép felette változatos dalaiban nemcsak a szerelmet és a birkalopást énekl meg, nemcsak a falusi drámákat önti balladákba vagy románcokba, ezer meg ezer apró baját is színes rímekbe fonja.

Egy vidám vers (melyet Malinka azonnal le is ír magának) a törvénytöréssel élődik, hogy ti. három fórum háromféle ítéletet hoz a számadó bojtár pörében, felmentőt és elmarasztalót, de mind a hármat „a király nevében”:

*Ha én király volnék,
Mindég egyet mondanék,
Királynak úgy illik, tralalala;
Összevissza én nem beszélnek;
Királynak nem illik, tralalala.*

Míg Malinka úr ekképpen mulatozék a tót népköltészetben, azalatt Bubenik a maga dolgát végezte. Arra számított, hogy azóta a két főköttőr, kiket nem szokott semmiféle hír sokáig elkerülni, meghallotta a vasfűró mester megérkezését, és éles elmével kitalálta, hogy a kék szoba vasládájából a gyöngyöket akarja kiszedni Kopereczky, azért hozatta el a fűró mestert. Azt is kombinálta Bubenik, hogy amelyik asszony előbb hallja meg a riasztó hírt, az rögtön kapja a nyakába a kendőjét, napernyőjét, és szalad a másikhoz, hogy a közös veszélyben egy kis cikóriás kávécska mellett megállapítsák a csataterületet. Azért hát ürügyet keresett, hogy a tanácskozókat meglephesse. Ellátogatott a kertészlakba a kulcsárnéhoz, elkérni tőle a Szibilla-könyvét (az csak neki volt meg az egész vidéken). Útközben egy álmot gondolt ki, amit a Szibilla megfejtsen, leadván róla a lutriba betendő számokat. De ezekre a hazugságokra nem volt szüksége, mert a kulcsárné már nem volt otthon. Hm, gondolta Bubenik, a két pecsérke már együtt ül, nekem se szabad késni. Ezzel nekikerekedett, és a Muskutyiék pajtája mellett elhaladva, a Prosz-féle tégláégető kemencéknél leereszkedett a Veszelyin János mélységben fekvő gyümölcsöskertjébe, ahonnan már csak egy-két lépés volt a Kopereczky kapitányné kicsiny kúriája. Kopereczkynének valami különös füve volt kertjében, annak gyökereiből, melyek olyan kemények voltak, mint a szegek, szokás volt a beteg állatok fülébe szúrni egy-egy darabkát, amitől aztán megdagadt a fülük (mivelhogy a rossz vér állítólag mind odagyűlt), és vagy elpusztultak, vagy megéltek, de a fű roppant hírben állott az egész vidéken, és az

asszonyság úgy őrizte, mint egy kincset. Idegen falubeliek két garasért kaptak egy-egy gombostűhegynyi gyökeret, a lutheránusok öt garasért, Krapecen ellenben mind a két vallásfelekezetnek ingyen járt ki a „mindenható” gyökér, ahogy nevezték.

Bubenyik tehát azzal a szándékkal kopogtatott be a tekintetes asszonyhoz, hogy egy kis gyökeret kér, mert az egyik urasági sertés már két nap óta nem eszik.

A két asszonyság csakugyan együtt ült az asztalnál a vizitszobában, kávésbrik és párolgó csészék mellett, mind a kettő rossz hangulatban volt, a kulcsárné arcát szembetűnő sápadtság vonta be, a kapitányné ajkai pedig idegesen rángatóztak, ami mindég előfordult, ha valami belső nyugtalanság kínozza. Az urasági komornyik belépése láthatólag meglepte őket. Különösen a harcias kapitánynén látszott a zavar. Halántéka kivörösödött, szemei vészjóslóan meredtek Bubenyikra, majd a szoba szögletébe tévedt a tekintete, ahol a cirokseprő szokott állni.

De ezt a feltörekvő ellenséges indulatot hirtelen legyűrte a kíváncsiság (asszonynál ez az erősebb érzés). Vajon mit akarhat itt Bubenyik? Erőt vett magán, s még szinte nyájasan fogadta köszönését:

- Isten hozta. Hagyja el csak. (Bubenyik ti. keze után nyúlt, hogy megcsókolja.) Mi jót hozott nekünk?

Mialatt Bubenyik előadta a beteg sertés dolgát, és a mindenható gyökerekből kért, a kapitányné kedvet kapott tovább tapogatózni a kulcsárné által hozott hír tárgyában. Ez volt most rájuk nézve a legizőbb kérdés. A kulcsárné kisírt szemei, melyek olyan vörösek voltak, mint egy öreg nyúlé, eléggé mutatták, hogy a faluban szállingó pletykát a vasfűró pesti emberől az ő fantáziájuk és kombinálótéhségük veszedelmes irányban egészítette ki. Ami a falusi parasztok előtt csak egy érthetetlen furcsaság volt, az a két főköttőr szemében nagyon is reális alakot látszott ölteni. Mindamellettt nincsen kizárva, hogy az egész csak üres pletyka. Talán egy órást hozott magával Kopereczky, aki a kastély óráit megjavítja, vagy egy zongorahangolót, vagy Isten tudja, kit. Bubenyik azonban bizonyosan tud valamit felőle, s ezt most igazi mulatság lesz kiszedni fortéllyal és keresztkérdésekkel, s meglehet, eltörpül üres ostobasággá az egész vész hír, vagy pedig megerősödik a gyanújuk, s képessé teszi őket, hogy valamihez kezdjenek.

- Hát a gyökerekből? Adok, már hogyne adnék - mosolygott a kapitányné -, Bubenyiknak még az utolsót is. De üljön le, míg előkeresem, és beszéljen nekünk valamit.

- Nemigen érek rá, csókolom kezeit, mert megjött ma az úr, és rosszkedvű, mint a pulykakakas. Ha csak egy percig nem vagyok ott, már dühöng, ha meg ott vagyok, rajtam tölti a haragját mindenért. Ma, amiért a kos, mely mindig ott settenkedik körüle, valahogy a lábára hágott, éppen a tyúkszemére, engem pofozott fel, de úgy, hogy még most is szikrázik a bal szemem.

- Bizony nem szépen bánnak magával, kedves Bubenyikom - sajnálkozott a kapitányné -, másutt a helyét is megfújnák az ilyen embernek - tette hozzá, a vén Marcellához intézve a szavait.

Bubenyiknak nem volt erre válasza, csak egy mély, fájdalmas sóhaj röppent el a melléből, de ez is csak kivetett csalétek volt. Rászállt a kapitányné, mint a légy a becukrozott légyapapirosra. Amint a mindenható gyökereket kereste az almáriomban, egyszersmind megtalált ott egy félig telt borospalackot és egy tányér töpörtös pogácsát, amit az asztalra tett, megtöltvén a borból egy pohárkát.

- No, ugyan kóstolja meg: mit szól hozzá?

Bubenyik a szájába vett belőle néhány csöppet, folyatta, csámcsogtatta a nyelvén.

- Döfi - szólt, a fejét is ingatván hozzá, miközben behunyta apró szemeit, és felhajtotta a poharat egészen. - Héha! - kiáltott fel, jelélül, hogy nagyszerű bor.

- A váci kanonok rokonom küldte - dicsekedett a kapitányné, és megint töltött. - No, még eggyel!

- Nem magamféle szegény embernek való - ellenkezett Bubenyik a fejét rázva, és különös logikával egy lélegzetre kiürítette megint a poharát.

- Úgy, hát megjött az úr? - ereszkedett be a sötét mélységekbe nagy óvatosan a kapitányné. - Egyedül jött?

- Nem biz az. Valami kupcihért²⁶ hozott magával.

- Miféle fajtájút? Talán kártyapajtást?

Bubenyik a fejét rázta.

- Nem úr az illető, inkább valami mesterember, úgy tudom, úgy vettem ki, amint titokban értekeznek, mert előttem is titkolóznak, de nekem is van eszem, és végre is... szó ide, szó oda, nem azért mondom, hogy egy vagy más, de (zavartan nézett szét az ajtó felé, aztán a két feszülten figyelő hölgyön jártatta végig bambának átalakult tekintetét), de izé... mit is akartam csak mondani... no, hát nem kóser ember.

A kapitányné megint töltött a poharába.

- Igyék még, Bubenyik, no, még egy kicsikét.

Bubenyik megtörülgette a homlokát, és kigombolt a mellényén két gombot.

- Nem, nem, már elég lesz.

- Ej, ezt a gyűszűnyit, ami még a palackban van, nem érdemes már eltenni.

Bubenyiket meggyőzte az érvelés.

- Hallom - kezdé a nyugalmazott kulcsárné az ő éneklő, kenetes hangján -, hogy most sok pénze van az új *fispánnak*. (Fispán halcsontot jelent tótul: a két hölgy így csúfolta új állása óta egymás közt Kopereczkyt.)

- Ki mondja azt? - röhögött Bubenyik. - Volt, nincs. A kocsis beszélte, hogy a kártyában derekasan megkefélték Trencsénben a múlt éjjel; azt mondja, egy fityingje se maradt.

A két hölgy sötéten nézett össze, mintha mondanák: „Jól kombináltunk.”

- Pedig most sok aprópénzre lesz szüksége az installációnál - vélte a kapitányné. - Kíváncsi vagyok, hol veszi.

Bubenyik vállat vont.

- Nem kell félteni az ördögöt, hogy hol talál rossz lelket.

- Hát azt gondolja, valami görbe úton szerez pénzt?

²⁶ *Kupcihér* - ügynök

Bubenyik szabadkozott, ő nem gondol semmit, ó, a világért sem, ő csak azt tudja, hogy teremti pénzt... mert hát no - és hamiskásan hunyorított a szemeivel, majd igyekezett a beszédet átfordítani más egyébre; hogy volt-e a méltóságos asszonykának sok almája a kertben? - A mienk férges volt az idén - hadarta -, körte pedig éppenséggel nem termett!

- Az ördög vigye a maguk körtéjét - szólt el magát lázas türelmetlenséggel a kapitányné -, arról beszéljen nekünk inkább: kicsoda, micsoda az az ember, akit magával hozott, és mit akar itt?

- Semmit se hallottam - felelte Bubenyik tartózkodva -, csak azt, hogy reggel visszautazik. Én is elkísérem Trencsénig. De én majd csak a Szedrespusztán csatlakozom hozzá. Még ma este valami levéllel küld uram az ispánhoz, és meg van hagyva, hogy ott maradjak éjjelre. Nem értem, miért kívánja az úr mindenáron, hogy ott háljak, mikor nélkülem úgyszólván se levetkőzni, se felöltözni nem tud.

- Hát én értem - mondá pátosszal a kapitányné, és arca szederjes színt váltott. - Magát el akarják távolítani! Mert büntény készül a kastélyban, érte? És nem akarnak tanút hozzá.

- Büntény! - dadogta Bubenyik, és a szemei megüvegesedve meredtek a kapitánynéra.

- Bubenyik! - kiáltott fel vibráló hangon a kapitányné. - Rettenetes dolog készül. Az éjjel a kastélyban fel fogják törni a vasládát, és kiveszik belőle a fekete gyöngyöket. Az a pesti ember töri fel, azért hozta, és magát azért küldik el a pusztára.

Bubenyik a fejére ütött, mintha csak most eszmélne.

- Hogy a gyöngyöket... hogy kiveszik, feltörik a vasládát? - dadogta, mint a felrázott holdkóros.

- Mi lesz velem? - tördelte kezét Mutnyánszky Marcella.

A kapitányné, mintegy kimerülve a szörnyű esemény előtárása által, egy nagy karosszékre rogyott, s arcát kezeibe temetve sopánkodott:

- Meglop minket. Kiveszi a szájunkból azt az utolsó kenyérkét. Hát van Isten, Marcella? Ó, szegény Orsolya néni, szegény Orsolya néni, volt miért gyűjtened e csodaszép gyöngyöket! Tudom, hogy megfordulsz a sírodban!

- De honnan tudja ezeket a méltóságos asszonyka? - hüledezett még egyre Bubenyik.

- Honnan? Honnan? Tudom, mert tudom. Mondjuk, hogy magától Orsolya nénitől tudom.

- Ki az az Orsolya néni?

- Az ősanyánk, Bubenyik, aki Róbert Károly idejében élt, aki a gyöngyöket gyűjtötte.

- Hát hány éves a méltóságos asszonyka? - csodálkozott Bubenyik.

- Ejnye, maga szemtelen! - esett ki a sodrából a kapitányné. - Asztalt táncoltattunk, és az asztalban megjelent az ő szelleme, az árulta el nekünk, hogy mi fog történni. Igaz-e, Marcelka?

A vén szűz rábólintott a hirtelen előrántott hazugságra, Bubenyik pedig ájtatosan vetett magára keresztet.

- Most értek hát én mindent - eszmélkedett a komornyik. - Most lesznek előttem világosak némely elejtett szavak, melyeknek az értelmét félremagyaráztam... (Röstelkedve csóválta a fejét.) No, már nagy birka vagyok. Ej, ej!

- Eszerint mégis hallott valamit?

- Tetszik tudni, afféle félmondatokat, mikor megleptem őket beszélgetés közben a pesti emberrel, s mikor hirtelen elhallgattak.

- Például? - kiáltá mind a két nő egyszerre.

- Hát például egy percre azt hittem, hogy fogorvos az idegen, mert az uram így szólt: „Csak egy kell, csak egy is elég volna”, mire az idegen közbevágott. „Eh, bolondság, ha már itt vagyok, vegyük ki mind a négyet.” Az uram erre azt kérdezte: „Nem jó volna betenni helyükbe hamisakat?” Mire ő megint azt felelte: „Minek? Olcsóbb a semmi.” Mondja már most a méltóságos asszonyka, nem azt kellett-e hinnem, hogy a báró úrnak négy rossz foga van, de csak egyet akar kihúztatni, a fogmester pedig arra kapacitálja, hogy ki kell húzni mind a négyet, és ne tetessen helyükbe hamisakat, mert olcsóbb a semmi?

Az asszonyok majdnem sírva fakadtak e leleplezésre. Ó, hiszen ez, teljesen világos! Nekiestek szellemi ollóikkal, mint egy eleikbe terített szövetharabnak, fölshabták, ízekre szedték, megkrétázták, kigombostúzták, azután megint összefércelték, minélfogva a következőleg nézett ki: Kopereczkynek csak egy gyöngyre van szüksége ez idő szerint, de a vassűrő ember ki akarja venni mind a négyet. Kopereczky bele is megy ebbe, de fölveti a kérdést, nem kellene-e hamis gyöngyökkel pótolni a törvénytelenül kicsenteket? Mert Kopereczky gyáva, és fél, hogy a főköttőrök megszimatolják a dolgot, meg fogják akarni nézni a gyöngyöket, és nem találván ott, bajt csinálnak, a vassűrő mester ennek ellenében figyelmezteti, hogy legjobb, ha már semmi sem lesz a ládában, mert a hamis gyöngyök után még azontúl is fizetnie kellene a főköttőröket, holott a semmi teljesen megszünteti a kulcsárné és kapitányné évi díjazását, a semmi tehát olcsóbb. Igaza van az imposztornak, hogy a mennydörgős istennyila üssön bele, még naplemente előtt!

Bubenyik azonban már nem várta be ezt a fejtegetést, neki sürgős dolga van, már ezért is kikap otthon; ajánlotta magát, s hazament - anélkül, hogy a mindenható gyökerekből vitt volna. A két asszony annyira elmerült a szőnyegen levő kérdésbe, hogy voltaképpen észre se vette a Bubenyik távozását, még kevésbé azt, hogy a gyökereket elfelejtette.

A kapitányné lihegett a haragtól, s rikácsoló hangon tört ki:

- No, Marcella, hát már most mit csinálunk ezekkel a tolvajokkal? Ne pityeregj nekem itt, hanem beszélj!

- Mit gondol a báróné?

- Azt gondolom, hogy odamegyek, és összetöröm a gazembert, így ni.

S ezzel megfogta az ibriket az asztalról, s a padlóhoz vágta, hogy ezer darabra tört össze.

A kulcsárné ellenkező nézeten volt.

- Jézus Mária! Ne jöjjön olyan nagy indulatba, lelkem báróné, mert árt a drága egészségének, és csak kárát valljuk, ha az első haragunkat követjük, tessék elhinni. Itt van mindjárt az ibrik, és következik a többi kár... Mert ha odamegy a báróné a kastélyba, és akármilyen patáliát csinál is, meglehet, megfélemlíti a fispánt, amíg ki nem tesszük a lábunkat, de mihelyt kiteszük, csak megint beáll az a kérdés, hogy honnan vesz pénzt az installációhoz, s bizony kiszedi a gyöngyöket ha egyszer hozzákészült.

- Mit? Hogy kiszedi? Azt szeretném én látni! Nem félek én a magam igazában senki fiától, ha olyan szakálla van is, hogy a térdéig ér. Leülök a vasládára, és ha én egyszer megkötöm magamat, el nem mozdulok onnan, ott ülök, ott alszom rajta éjjel-nappal, míg csak el nem takarodik innen a cinkosa, a pesti betörő. Hát mit csinálhatnak velem?

- Hm. Nem ér az semmit. Egyszer csak mégis megunja a báróné, mert az embernek gyomra is van, és a láda nem ad enni, mégiscsak nem ülhet rajta örökké, és mihelyt otthagyja, mindjárt szabad lesz a vásár. Én a magam részéről legokosabbnak tartanám, ha hagynók a bárót, tegyen, amit akar. Viseljük magunkat úgy, mintha semmit se tudnánk, mert akkor ő is úgy fog viselkedni, mintha semmi se történt volna, és fizeti az évjáradékainkat.

- No persze! Hallgassunk, ugye, mint a siket disznók a rozsban? Nem. Soha!

- De nézze a báróné, a hamis gyöngyök nekünk tulajdonképpen csak annyit érnek, mint az igaziak.

- Nekem nem - fortyant fel kevélyen a kapitányné -, mert engem nemcsak a pénz köt a gyöngyökhöz, hanem a családi kegyelet. Én magam is Kopereczky vagyok, mégpedig kétszer Kopereczky, a férjem után is. Nekem a szívem is fáj. Aztán meg hiszen hallotta, hogy talán nem is fogják helyettesíteni a gyöngyöket semmivel.

- Mindegy, csak soha ne nézzünk bele a ládába. Sőt, ez lesz a nyugalom, mert soha többé nem fog minket zaklatni. Még kevésbé fogja beszüntetni az évjáradékot, mert akkor be kellene vallania, hogy feltörte a ládát - ami egyenesen kriminális ügy.

- Úgy ám, de az emberek halandók, hátha elviszi az ördög - ellenveté a kapitányné -, és bárcsak vinné már, akkor a hagyatéki leltárnál kisül a láda üres volta, s magától szűnik meg a mi járadékunk. Nem ért maga ezekhez a dolgokhoz. Képzelve csak el a mi helyzetünket, galambocskám, Marcelka, hogy fogja az magát kivenni az Isten előtt, ha mi, akik eddig mindenképpen átkoztuk Kopereczky Izraelt, most egyszerre imádkozni kezdünk az életéért. Nem, nem, én nem kompromittálom magamat.

A kulcsárné kedvetlenül csapta le a kötését kosarába, éppen felelni akart, midőn kopogtatás hallatszott az ajtón, és újra belépett Bubenik, nagy vigyorgással, hogy itt felejtette a gyökereket.

- Az a bor megbolondított egy kicsit. De talán rosszkor is jöttem...

- Nem éppen, de... dehogy - hebegte a kapitányné oly zavartan, hogy csak megerősítette azt, amit tagadott.

- Hiszen tudom én... és már megyek is... Természetes az, kérem alássan, hogy ilyenkor veszedelem idején, akiket illet, megbeszéljük a dolgaikat. Bocsánatot kérek, hogy viasszaladtam és zavarom. Mert tudom én, hogy zavarom. Hiszen van nekem szívem (és itt egészen elérzékenyült Bubenik), és ha tudnék segíteni, a lelkemet is kitenném. És hát, hopp (a feltalálók hirtelen örömevel petyegette meg ujjait), tudnék is valamit, ha a méltóságos asszonyának négy szemközt mondhatnám meg.

A kapitányné kikísérte Bubenikot a pitvarba, hol az óvatosan körülnézett, mintegy megijedve egy lúgzókádnak a folytonos csöpögésétől, mintha azt hajtáná valaki: „poty, poty” (ami annyit jelent tótul: gyere, gyere). Meggyőződve, hogy nem emberi hang, egész közel hajolt a kapitányné sárga arcához, úgy, hogy az finom orrával kiérezte a szájából a kiáramló pálinkaszagot, ami roppant csodálkozásba ejtette, mert Bubenik bort ivott (hacsak azóta nem volt a kocsmában); de mindez csak sokkal később jutott eszébe, mert most kizárólag az foglalkoztatta, amit Bubenik megszűgött.

- Én ismerem otthon a helyzetet, s adok egy jó tanácsot a méltóságos asszonynak, de soha senkinek se tessék megmondani a kútforrást.

- Hogy gondol olyat, kedves Bubenik, az isten szerelméért?

- Tessék odamenni az uramhoz, és felajánlani önként egy gyöngynek a kiadását, biztosítom, hogy megelégszik vele, és rögtön elküldi a pesti embert.

- Azt gondolja? - dünnyögte a kapitányné hálás szempislogással.

- Jótállok a fejemmel. Mert a báró gyáva elkövetni a merényletet, csak a kényszer viszi rá. Hisz azért izgatott egész nap, mert fél. A három gyöngy eszerint megmarad, s ha a prágai örökséget átveszi, ami kis idő kérdése, annyi pénze lesz, mint a polyva; idők végéig nem szorul rá a megmaradt három gyöngyre. Különben nem szóltam semmit, nem tudok semmit. Csókolom a kezeit, méltóságos asszonyka!

Kopereczky majdnem az egész délutánt a parkban töltötte, hol kőművesek dolgoztak. A Kopereczky-Noszty kettős címet, melynek kőköckáit és ábráit trencsényi mesterek faragták, kellett a kastély homlokzatára fölilleszteni, két ágaskodó oroszlán közé. Gyönyörű lesz az, ha elkészül!

Nagy érdeklődéssel nézegette az előkészületeket, midőn jelentették neki, hogy a kapitányné és a kulcsárné várják a nagyteremben.

Szíve nagyot dobbant. Szepegve, rossz sejtelmek közt ment be, gondolván, hogy Bubeník már megbolygatta a két hölgyet, és most itt szörnyű jelenetek lesznek; de mennyire elbámult, midőn nyugodt arcokkal találta magát szemben! A kulcsárné pláne kezet akart csókolni, a kapitányné pedig ekképpen kezdé:

- Kedves Izrael öcsém! Tudjuk, hogy neked most sok költséged lesz új állásodban, melyben reméljük, fényt fogsz deríteni családodra. Azt gondoltuk, hogy dicsőült jó anyád szellemében cselekszünk, ha magunk jövünk ide megkérdezni, hogy nem kívánsz-e nyúlni a gyöngyökhöz?

Kopereczky azt hitte, hogy vagy ő bolondult meg, vagy a kapitányné, vagy pedig valami bohókás álom űzi vele játékaikat.

Kopereczky annyira elérzékenyült e szavakra, hogy odarohant a trabális öreg hölgyhöz, megölelte, magához szorongatta.

- Ah, moja zlata nyanyika! (Ó, aranyos nénikém!) Milyen édes, jó szíved van! És pacsi magának is, Marcelka asszony!

- Jaj, eressz el, Izrael; jaj, minden csontomat összetöröd. Eredj már, ne okoskodj. Lenmagkötés van a gyomromon, mind összerontod. Mit nyúlkálsz a testemhez! Bizony isten, még kellemetlenebb a szereteted, mint a haragod. No, nézd csak. Beszéljünk egyébiránt a gyöngyökről. Ugye, négy van még?

- A legszebb, legnagyobb négy, ma chère tante, az egyik pláne százkarátos, királynak való.

- Hát van-e szükséged vagy nincs? Mert mindjárt elhoztuk a kulcsokat is...

- Ej, ugyan mit képzelnek rólam, hogy én két ilyen szeretetre méltó dámának kosarat adjak? Egy Kopereczky sohase lehet annyira udvariatlan.

- Igazán szép tőled - mondá gúnyos mosollyal a kapitányné. - Menjünk, essünk át rajta!

Ezzel szó nélkül megindultak kifelé, mert a kék szoba a kastély végéhez ragasztott dépendance-ban²⁷ volt, melyet még a megboldogult Kopereczky Boldizsár építtetett, olyan erős falakkal, mint egy bástya; mert egy cigányasszony azt vetette ki neki kártyán, hogy bent fog égni a házban; nem volt tehát a dépendance-on semmi éghető anyag, még ablakfa se, a világos-

²⁷ *Dépendance* - különálló melléképület

ságot felülről kapta a helyiség. Bent csupa kőből, márványból, vasból voltak a bútorok. Hanem azért mégis bent égett, abban pusztulván el, hogy a mértéktelen ivás miatt meggyulladt benne a pálinka.

Végig kellett menni az udvaron, hogy a pumpás kútnál borzaglekvárt főztek a béresasszonyok. Bubenik, aki ott legyeskedett - mert szép volt az egyik, ej, de szép -, éppen a zsarátnokot paráholta el, mikor az ura szólította:

- Bubenik, a kulcsokat!

- Milyen kulcsokat? - kérde az együgyű, jámbor arccal.

- A kék szobától. Hozd utánunk!

Bubenik ugrott, és csakhamar ott is volt a kulcsokkal. Megcsikordult a zár a nehéz vasajtóban, mely csak igen ritkán volt kinyitva.

Kék szobának biz ezt csak azért nevezték, mert a kék ég egyenesen felülről mosolygott be ide, de a lapos, rovátkos üvegfedelelet idővel úgy ellepte a piszok és mindenféle gizgaz, hogy most alig lehetett látni, a levegő is fülledt volt, mint egy kriptában. A kulcsárné mindjárt elkezdett köhögni odabent. Bubenik vissza akart vonulni.

- Csak maradj itt, mert föl kell emelnünk a vasláda fedelét, magam nem bírom.

A félhomályban alig lehetett kivenni a kolosszust, a ládát, mely olyan nagy volt, mint egy szószék, tömör kovácsoltvasból, roppant vaskarikákkal a falhoz erősítve.

A kapitányné leakasztott a nyakáról egy kulcsot, és a láda mellé térdelt.

- Az Atya, Fiú és Szentlélek nevében - mondá, és megfordította a jobb szélén levő zárban a kulcsot.

Ugyanezt cselekedte a nyugalmazott kulcsárné is. A középső zárat maga Kopereczky nyitotta fél nagy csikorgással. Akkor aztán nekirugaszkodtak ketten Bubenikkal, és nagy nehezen felemelték a fedelet, melyet a Kopereczky-címer, sárkányok és griffmadarak ékesítettek.

Bent a ládában, elsárgult írások tetején volt egy bársonytok, a kapitányné nagy óvatosan kinyitotta, kivette belőle a történelmi nevezetességű főkötőt, és kegyeletteljesen ajkaival érinté annak aranycsipke fityegőjét, mialatt a kulcsárné pedig mindig ott térdelt, és hangtalanul imádkozott.

- Hány gyöngyöt akarsz? - kérde csendesen, ünnepi hangon, Kopereczkyhez fordulva.

- Elég volna csak egy is - felelte Kopereczky, szintén bizonyos meghatottsággal -, de mivel olyan szívesek voltak hozzám, egyiküket sem akarom megsérteni, legyen hát kettő, hogy úgy vésődjék a szívembe, mintha mindenikük adott volna egyet.

Az asszonyok összenéztek, nem szóltak semmit, mire egy kis étuit-ből²⁸ ollót vett ki a kapitányné, és lenyírta a két legkisebb fekete gyöngyöt.

- Itt van, légy boldog velök! (Pukkadj meg, gondolta titkon.) Íme, a másik, az utolsó kettőt ezennel visszateszem. Jusson eszedbe, Kopereczky, a jóslat - szólt aztán ünnepélyesen -, hogy mikor az utolsó gyöngy elfogy, elfogynak a Kopereczkyek is. Ne nyúlj a gyöngyökhöz többé. Fiad van.

²⁸ *Étuit* - tok, doboz, női kiegészítő

- Ej - felelte Kopereczky félvállról -, hisz ez a kettő is csak egy kicsit vándorolni megy, világot próbálni, de visszatér, mert csak zálogba adom, hogy kiválthassam.

- Beszéd ez csak, Izrael öcsém, bohó beszéd; századok óta egy gyöngy se tért vissza.

Így jutott Kopereczky könnyűszerrel két fekete gyöngyhöz, ami szertelen jókedvre hangolta, kivált mikor az asszonyok már mind eltávoztak.

- Te Bubenik! - mondá, visszatérvén a kaputól, ameddig a kapitánynét kísérte. - Azon gondolkodom, hogy el ne csapjalak-e? Félni kezdek az eszedtől, Bubenik. Hiszen te veszedelmes ember vagy. Mit adtál be ezeknek a sárkányoknak? Mivel nyergelted meg őket? Sohase láttam még én ilyent.

Bubenik hamiskásan hunyorgatott, s nyeglén vonogatta vállait.

- Ej, istenem, hát van egy kis modorom, ez az egész.

HETEDIK FEJEZET

Különféle előkészületek és intézkedések

A báróné vacsorára sem jelent meg.

- A feleségem korán fekszik le - említé a főispán a kávénál. - Még nagyon gyöngé. Sajnálom, hogy nem láthatja. Pedig szép asszony.

A titkár szomorúan mosolygott.

- Talán nem hiszi? - förmedt rá Kopereczky.

- Ó, miért ne?

- És kedves asszony. Az tudna ám magával beszélgetni, ha most itt volna; költészetről, írókról, színészekről, efféle könnyű bagázsáról, de hát nagyon el van gyengülve. Mit gondol, nem tréfádolog lehet egy Kopereczkyt megszólítani.

Malinka kánpadra volt feszítve e beszélgetés alatt, s örült, mikor végre nagy ásitások között szobájába küldte a főispán.

- Én a tyúkokkal fekszem - mondotta -, mert én az állatok tanítványa vagyok, de reggel sokáig szeretek aludni, ez megint családi vonás. Ha reggel már nem találkozánk, abban maradunk, hogy 14-ikén Barátházára elémbé jön, s az addig szerzett tapasztalatokról és a megállapított legközelebbi teendőkről jelentést tesz. Azalatt én a beszédet tanulom. Van is arra valami szer vagy micsoda. Éppen azon gondolkodom egész nap. Mintha hallottam volna, hogy valaki valamikor kavicsot tett a nyelve alá.

- Az Démoszthenész volt, de az azért tette, hogy a dadogástól elszokjék.

- No, mindegy, kigondoltam én egy másik metódust, lefordítatom az egész beszédet tóra a kántorral, azt betanulja Koleszár Mária, és éjjel-nappal dünnyögi a kis Izrael bölcsője fölött, addig-addig, hogy szóról szóra megragad az eszembe, mert én meg ott fogok csibukozni a fiú mellett, mikor aztán tudni fogom, visszafordítom az elmémbe magyarra, ez már bliktri, s úgy elszavalom Bontóváron mint a folyóvíz, hogy „Tisztelt Köztörvényhatósági Bizottság! A mai politikai viszonyok között, a hazánk ege fölött tornyosuló felhőknek közepette...” Gondolom, így kezdődik? Hát csak ne féltsen engem, amice. Jó éjszakát.

Rossz éjszakája volt. Az örömből, mellyel új állását fogadta, gyorsan kiábrándult. Csak elméletben volt ez szép, mikor ő az ábrándos lelkéből vette a színeket ehhez a krapecsi úthoz és mindahhoz, ami a titkársággal jár. Ő azt hitte, egy tiltott Paradicsomba lép, pedig egy kálváriára lopta be magát, hol minden arra figyelmezteti, hogy Vilma már a másé. Hogy ez már nem is az, aki volt. Nem a kis eleven bakfis, akivel a távoli parkokban adtak egymásnak találkozózt, hanem egy gyermekágyas asszony, egy ismeretlen valami.

Minek volt ezt meglátni, ilyen közletről? Közben úgy rémlett neki, mintha távoli gyermeksírás hangjai vegyülnének a hallgatag éjszakába. Mérföldes düh fogta el, szeretné megfojtani azt a porontyot. Tízszor is megfordította a párnáját, hogy el tudjon aludni. Pedig nem a vánkos volt meleg, hanem az ő feje volt forró. És micsoda bolondos fej volt az! Jártak-keltek benne a gondolatok tüzesen, nyugtalanul, piszkálták, gyötörték, bősztették. Lebbenő árnyak hasadoztak ki a falakból, s nesztelen léptekkel jöttek feléje, mintha fenyegetnék, hogy mit keres ebben az ősi kastélyban. „Fuss innen - szólott egy hang -, te betörő! Mit akarsz itt? Mi a végcélod?” A rombolás.

Védte és vádolta magát. Hol a levegőben kóválygott dagadó szárnyakkal, hol a posványban hempergett. Föltette magának a kérdést, hogy mit akar, mit vár ettől a lépésétől, aztán megfelelt rá: mit bánom én, mi lesz? Engedtem annak a titkos erőnek, mely idehajtott, mert nem tehettem másképp. Hiszen a régi lovagok is szolgáltnak szegődtek a várúrhoz, ki imádoztjukat elkaparta, s valahogy úgy fordult (a mesékben legalább), hogy a végén övék lett az asszony. Nincsen ebben kárhozatos, amit ő tett. Legfeljebb neki rossz, mert úgyszólván annyi, mint egy fájó seb örökös piszkálása. De kinek mi köze hozzá, hogy öneki jólesik ez a tobzódás a fájdalomban? Hajnal felé aztán annyira elgyötörte az agyát, hogy megszakadt a fonál... amit talán úgy is lehetne mondani, hogy a gyötrődés folytatása beleömlött egy kényszeredett álomba. De korántsem volt üdítő, és nem tartott sokáig. Roppant fejfájással ébredt fel kora reggel, s kisietett a friss levegőre.

Ott künn akkor kelt a nap, szelíd pompával a kopasz, rőt Bránahegy mögül. Bizony megöregedett az is. Nem égő tűzgolyó már, hanem csak tündöklő aranykarika. Különbözik könnyű már az ő sora ezután. Gyerekség. Csak inkább megszokásból megy, mendegél az ég kék boltozatján. Tudja, hogy semmit sem kell többé érlelnie. A növények halála már csak napok kérdése. Azokról lement a gondja. Pedig milyen nehéz munka volt őket létrehozni! Mindegy, a törvény törvény, menniük kell. Hát csak annyi tüzet hoz magával az útra, amennyi arra elég, hogy föligya a harmatesőppeket az őszirózsákról és a füvekről, és csak annyi fényt bocsát ki magából, amennyiben az az egypár lepke megfürödhet, amely még megmaradt.

Még csendes volt a ház, mikor Malinka végigjárta az udvart és az elhanyagolt parkot; a kőműveseken kívül, kik csigán húzogatták fel a címer egyes darabjait, nem mutatkozott élő lélek. Azazhogy a kert veteményes részében egy óriás piros virágféle egyszerre emelkedni kezdett. Kinyújtózkodott, s lett belőle Koleszár Mária. Hupipiros kendőjével a fején csak addig látszott messziről valami egzotikus virágpéldánynak, míg leguggolva az indák közt, a dinnyéket kopogtatta, szagolgatta, hogy melyiket vigye be reggelihez.

Végre kiválasztott egyet, s dudorászva mendegélvén, a kacskaringós úton szembejött a titkárral.

- Felkelt már a méltóságos úr? - kérdezte ez.

Koleszár Mária felnézett az emeleti ablakokra, s miután bizonyos redőnyök még le voltak eresztve, tagadólag rázta a fejét.

- Még alszik, de a méltóságos báróné már felkelt.

- Miről tudja?

- Mert látom az ablakon.

- A bárónét? - kérde mohón. - Hol?

- Ott ül ni - felelt Koleszár Mária, egy nyitott ablakra mutatva az emeleten, ahol egy angóramacska üldögélt, kék pántlikával a nyakában.

- Hisz az macska.

- Az mindegy. Ahol a macska van, ott van a báróné is. Mikor a báróné reggel fölveszi a pongyoláját, és átmegy a nappali szobájába, vele megy a macska is.

- Tehát az a báróné nappali szobája?

- Igen, az, ahol a csiga jár.

- Még nem láttam a bárónét - jegyezte meg Malinka látszólag közömbösen. - Nem szokott a férjével étkezni?

- Dehogynem, most azonban nem bírja a lépcsőjárást.

- Szép asszony?

- Szép, de nem csoda. Gondolja meg, mindennap kétszer kávé inni. Hiszen én semmi se vagyok, de ha én is kávé ittam volna kisleánya koromtól, mi volnék most. Bizony, ha úgy szépen kiöltözne...

- Hát nem öltözködik szépen?

- No, tudja, úgy értem, ha a sok selyemretyerutya, lipitke helyett harmonikás szoknyát kötne fel, a mellé slingelt kötényt, rámás csizmát, gyolcs ingvállat és pillangós főkötőt, ej, haj, de gyönyörű volna! Hanem így (fitymálón görbítette el duzzadt piros ajkát) ő is csak úriasszony.

Malinkában fölkeverte ez a beszélgetés a zsarátnokot az éjjel ráüledett hamu alól, ellenállhatatlan vágy gyúlt ki benne meglátni Vilmát, s nyomban különös ötlete támadt.

Egyenest a kőművesek felé tartott.

- Várjanak csak egy kicsit! - kiáltá feléjük messziről. - Húzzanak fel engem is az állványra!

A pallér, aki lent rendelkezett, csodálkozva nézett rá.

- Szép kilátás lehet onnan felülről - mondta Malinka, és szivarral kínálta meg a pallért.

A pallér elfogadta a szivart, megnyálazta a külső burkolatát (hogy tovább tartson), rágyújtott, és így szólt vállat vonva:

- Ha éppen tetszik az úrnak, hát tessék belépni.

Malinka beszállt a vaskosárba, a csiga nyávogott, csikorgott, és a kosár lassanként megindult a magasba, a kötelet húzó munkások valami tót dal ütemeire egyet-egyet rántottak a kötélre, s ilyenkor mindig megingott a kosár, jobbra-balra lóbálódzva azt a benyomást tette Malinkára, mint a tenger hullámain hanyódó hajó, már-már szédülni érezte a fejét, mikor egyszerre a szíve elkezdett sebesen verni, mint egy megbomlott kalapács, mert elérte az emeletet. Még egy rántás odalent, és a kosár a nyitott ablakhoz ért, a macska megriadva ugrott le a párkányról a szobába, s a Malinka szeme éhesen, mohón siklott végig az előtáruló szobán. És milyen balszerencse!... a báróné ott volt ugyan, de háttal az ablaknak, éppen átellenben egy tükörbe nézve, fésülte a koromfekete, hosszú haját, mely mint egy komor palást takarta el édes természetét, úgyhogy se az arcot, se az alakját nem láthatta, és a könnyörtelen kosár húzódott, húzódott, és már az ablak fölött lebegett, himbálódzott, mikor sikolyt hallott és tompa zuhanást majdnem egyszerre.

Mi volt ez? - tűnődött Malinka, de csak később tudta meg; mikor leereszkedett visszafelé, már zárva találta az ablakot (rossz jel - gondolta boldogtalan szívszorongással); egyet fordult még azután a parkban, mígnem rábukkant Bubenik.

- Tessék jönni reggelizni, mert azután megyünk.

A reggelinél elújságolta Bubenik, hogy ribillió volt odafönn, a bárónét elájulva találta a komornája a szoba padlózatán, az urat is nyomban fellármázták, alig bírták föléleszteni ecettel, vízzel, hogy azt mondják, valami látománya volt.

- Szent Isten! De már magához jött?

- Hogyne! Különben nem beszélhette volna el, hogy látománya volt.

- Miféle látománya? - kérdezte Malinka, és egész testében reszketett.

- Hogy azt mondja, valami kedves rokona vagy ismerőse, nem tudom én, ki, megjelentette magát, ahogy azt szokták az olyanok, akik valahol a távolban meghalnak, s elköltözött lelkük még egyszer felveszi élőkori alakját, hogy ezt kedvesének mintegy tudtára adja. Én nem hiszem, de az asszonyok hisznek az effélékben. És hát végre a báróné is bizony csak asszony.

Malinka kezéből kiesett a kávéskanál; hirtelen eltalálta a valóságot, s szíve körül jótékony meleg áradt.

- Menjen fel, kérem, Bubenyik, hívassa ki a méltóságos urat, és mondja meg neki, hogy az a látomány én voltam; föl húzattam magam a báróné ablaka irányába az állványra; a vidéket akartam megnézni a magaslatról; az ablak ki volt nyitva, láttam is a bárónét, a tükör előtt, mely nyilván neki is megmutatta alakomat, s amint följebb húztak, hallottam a sikoltást, de nem bírtam elgondolni, mi lehet.

- Hehehe - nevetett Bubenyik jóízűen, és kezeit dörzsölte.

Majd lóhalálában szaladt föl a magyarázattal...

Malinka tükön ült, s megbánta már, hogy a csigán felhúzatta magát. De ha már elkövette, minek volt most elhirtelenkedve bevallani? Elgondolta a következményeket. A báró, aki eddig alkalmasint nem tett róla említést, most meg fogja mondani az asszonynak: „Hiszen ez csak a titkárom volt, aki felhúzta magát az állványra.”

Szepegve képzelte el a kifejlődő jelenetet. A báróné megkérdi: „Hogyan hívják a titkárodat?” „Malinka Kornélnak” - fogja a báró mondani. „Ki ajánlotta?” „A bátyád, Feri.” „Megmondta neked, hogy ki az?” - kiált majd föl a báróné fölhaborodva. „Nem szólt nekem egy szót se, csak ajánlotta.” „Ó, a gyalázatos lélekkufár! Tudd meg tehát, hogy ez az én fiatalkori udvarlóm, egy kicsit flörtöltem vele, mert az utamba esett, és verseket írt hozzám, az nekem akkor nagyon tetszett, hiszen olyan kis buta voltam, most pedig az én hitvány bátyám révén férközött hozzánk a szemtelen, azzal a célzattal, hogy feldúlja családi boldogságunkat... Kergesd el rögtön a nyomorultat...”

Valami ilyenforma jelenet folyhat most fenn. Izgatottan járt fel s alá a szobában, hozzá se nyúlt a reggelihez.

Hosszú, végtelenül hosszú időnek tetszett neki, pedig alig múlt egy negyedóra, midőn belépett Kopereczky.

Halotti sápadtság borította el Malinka arcát, nem mert ránézni.

- No, maga ugyan szép gyerek - támadt rá a főispán derülten. - Nem tudtam, hogy olyan kitűnő kísértet.

Malinka föllélegzett, tudta már, hogy a főveszedelem elmúlt.

- Igen sajnálom - dadogta -, de gondolhattam volna-e ilyesmire?

- Tudja, ilyenkor idegesek és képzelődők az asszonyok. S ön veszedelmesen hasonlít, úgy tetszik, valami rokonához, vagy ismerőiséhez. Gondolja el mármost, hogy mikor ő a legnagyobb egyedülletben tudja magát fent az emeleten, akkor egyszerre csak megjelenik előtte az illetőnek a képe a tükörben. Én nem vagyok babonás, de azért még az én fogam is vacogni kezdene.

- De reményem, felvilágosította a méltóságos asszonyt.

- Föl most már. De tegnap kellett volna. Se önről nem szóltam neki, se a kőművesekről, az utóbbiakról azért nem, mert meg akartam lepni a címerrel. Nem tudta tehát, hogy idegen ember van a háznál, se hogy a csiga dolgozik odakünn.

- Említette a nevemet is méltóságod?

- Természetesen a nevét is. Sőt még le is írtam nagyjában a kinézését. Kíváncsi, ugye, hogy mit mondtam?

- Sokkal inkább vagyok kíváncsi, hogy a méltóságos báróné mit mondott.

- Hát semmit - felelte Kopereczky. - Mi az ördögöt mondhatott volna?

És ez volt az a semmi, ami sokkal többet ért a valaminél. Malinka megértette ebből, hogy nincsen számúzve, hogy az asszony számot tart rá. Elpirult örömében, s boldogan indult el egy félóra múlva Bubenikkal Trencsénbe. A zsidó szerencséjükre otthon volt, s szó nélkül megadta a tízezer forint kölcsönt a gyöngyökre, bár kifogásolta őket a szemtelen, hogy nem elég feketék, és nem elég nagyok, pedig voltak olyanok, mint egy kisebbfajta szőlőszem a vágújhelyi prépost fekete szőlőtőkén; a Nagy Szamárnál megebédeltek, ahol Bubenik kiadta Malinkának a Noszty Pál részére járó összeget, aztán egyik jobbra, másik balra ment, a négyes vígan röpült Bontóvár felé, Bubenik pedig visszakocogott lóháton Krapecre.

Szép őszi napok jártak ebben az időben, a természet fölvette azt az édes-bús fiziognómiáját, amellyel legjobban meg tud varázsolni; a szedresi ispán, Klincsók úr, személyesen járt jelenteni, hogy az „Isten útja” erdőben vadkecskék (muflonok) mutatkoznak, egy egész csapat. Kopereczky búsan ingatta a nagy fejét.

- Hagyjon engem. Ne szóljon hozzám. Én elveszett ember vagyok. Nekem most beszédet kell tanulni.

Amilyen öröm volt neki a főispáni méltóság tudata eleinte, most olyan idegessé tette a terminus közelsége. Mert mégis furcsa az, hogy mikor az ember zsebében hétezer forint készpénz van, akkor az nekiálljon, mint valami diák, beszédet tanulni, ahelyett hogy bemenne Trencsénbe egy kis parázs ferblire. Ez valami természetellenes.

De hát már benne van, meg kell lenni. Méghozzá szerencsétlenség is érte. Egy a faluban csatangoló veszett kutya megharapta a kost, ami teljesen kihozta a sodrából a bárót. Már azon tanácskozott a feleségével, hogy nem volna-e jó elhalasztani az installációt.

- De milyen címen?

- Közbejött családi események miatt.

- Ugyan eredj, még nagyobb bolondnak tartanának.

Volt futkározás a szegény „Jóska” miatt (így hívták a kost). Bubenik kihozta Trencsénből a megyei fizikust, aki dühbe jött, hogy őt állathoz hívják, persze segíteni nem tudott, de azt mégis meghagyta, hogy a kost agyon kell ütni és elásni, amit meghallottak a prileszi cigányok, és eljöttek a báróhoz rimánkodni, adja oda nekik a kost ezer szögért, a bőrét majd visszaadják.

- Nem, a kost nem adom oda - ellenkezett a báró.

- De há úgyis elásátja á méltóságos úr, kezsit-lábát csókolom.

- De nem ásatom el, nem hiszek a doktornak.

- Biztosán megves, kérem álásan. Bibást legyenek, há meg nem ves.

- Akkor legalább látok veszett kost is - mondá a báró szomorúan.

- Hát nem lenne sebb, kenyergem, há vesett csigányokat látná a méltóságos úr?

Végre is akképp egyezett meg a cigányokkal, hogy a Jóskát átadja nekik megfigyelés végett, hét nap múlva jelentést tartoznak tenni, van-e valami baja; ugyanazt teszik hét hét múlva, majd

végül hét hónap múlva, ha akkor se mutatkozik Jóskán semmi veszedelmes jel, húsz forintért visszaveszi, ha ellenben csakugyan megveszne a hetes állomások valamelyikén, akkor Klincsók uramnál jelentsék Szedresen, aki megnézi a kost, konstatálja a veszettséget, s megengedi, hogy Isten hírével megehessék. A báró ezért nem követel semmit, az ezer szöget se, csak arra tart igényt, hogy ha aztán ettől a hústól a rajkók vagy az öreg cigányok közül megveszne valamelyik, azt ő lőhesse le, mert lőtt már medvét, szarvast, vadkecskét, zergét, csak még cigányt nem.

Ezt a fennforgó szomorú körülmények közt ilyen bölcsen eligazítván, szinte újból kedvet kapott a főispánsághoz (hisz az is csak ilyenekből áll), és a legközelebbi csütörtökön, bár még egy napig várhatott volna (csak hogy az akkor péntek lenne), érzékenyen elbúcsúzván Vilmától, kisfiától, megindult Bontóvárra Bubenikkal, aki új vadászruhát kapott, ezüst tölgyfalevelekkel a galléron. Illetőleg előbb csak Pestre mentek, ahol még sok csip-csup elintéznivaló akadt. Ott kellett átvenni a magyar díszruhát, összevásárolni egyet-mást, beszélni egy-két emberrel a kaszinóban, betekinteni a szabadelvű körbe, s bemutatkozni még egy-két miniszternek stb.

Az Angol Királynőbe érve, az első dolga volt Kopereczkynek a kulcs után tudakozódni.

- Nem küldtek ide semmi kulcsot - jelentette a kapus. - Ami levél vagy csomag jött, mind elküldtem Krapecre, ahogy parancsolni méltóztatott.

- No, az szép komédia; mármost mi az ördögöt csináljak?

- Miféle kulcsról van szó? - kérde Bubenik.

- Nem tudom én. A belügyminiszter azt mondta, hogy ideküldi, és anélkül ne induljak el.

- Legokosabb, ha reggel fölmegy méltóságod hozzá, és megkérdezi.

- Egyebet nem tehetek.

Másnap aztán föl is ment Kopereczky a Várba, de csak az államtitkárral beszélhetett, hogy még nem kapta meg a kulcsot, amiről a miniszter beszélt. Az államtitkár csengetett, elküldte a titkárját, ő tudja, hova, valamelyik tanácshoz, tudakozódni, mi van a kulccsal, azalatt szívélyesen elbeszélgetett Kopereczkyvel (jóízű, kordialis ember volt az államtitkár), érintvén, a megyében milyen zavaros állapotok vannak, figyelmeztette, hogy nem fog rózsákon aludni, hanem azért ne hagyja el magát.

- Óvatos leszek.

- Az nem jó. Hova gondolsz? A főispán semmi egyéb, mint a miniszter bőrének az a része, amiből szíjat is lehet hasítani. Óvatos csak a belügyminiszter lehet, barátocskám, s éppen abból áll az óvatossága, hogy főispánja van. Ha a főispán valami okosat csinál, az a belügyminiszter érdeme, ha a belügyminiszter valami ostobát csinál, az a főispán hibája. Legokosabb hát, ha a főispán semmit se csinál, ha békén csibukozik, s hagyja történni a dolgokat. Magyarország kezd a jelentések országa lenni. A főispán minden rendkívüli dolgot jelent. Amelyik főispán legkevesebbet jelent, az a legjobb főispán, amely megyéből a legkevesebb ügyszer érkezik fel, az a legjobban kormányzott megye. Ezeket jegyezd meg magadnak. És a másikat is, amit mondtam... Voltál-e valamikor szolgabíró?

- Nem voltam.

- No, én voltam, még akkor nem volt eltörölve a viginti quinque solidos²⁹, s láttam, hogy a delikvens ilyenkor úgy játssza azt ki, hogy a nadrágja fölé még egy másik jó vastag nadrágot húz, nos hát el ne felejtse, hogy te vagy a belügyminiszternek az a bizonyos vastag felső nadrágja.

Kopereczky szinte szédült e beszélgetés ereje alatt, jó szerencse, hogy visszatért a titkár jelenteni:

- A kulcs már a múlt héten elküldetett a Bontó megyei főispán úrnak az Angol Királynőbe.

Ejnye, ez már fatális eset. Kopereczky visszakocsizott a szállodájába, és követelte a kulcsot a portástól. Az mennyire-földre esküdözött, hogy vakuljon meg, ha csak látta is a kulcsot, főlhányt a páholyában minden zezugot, mindhiába; Kopereczky a haját tépte dühében, hogy mit fog most csinálni. Kikereste táskájából a minisztériumból kapott leveleket, melyeket a portás utánaküldött, s melyeket otthon csak felületesen olvasott el, s íme, megtalálta az egyikben, hogy mellékelve küldik a kulcsot. A levél még most is ott volt azon módon a borítékban, de a kulcs hiányzott. Tűnődtek rajta Bubenikkal, mitől lehet az a kulcs, hogy a miniszter olyan fontosnak tartja? Talán a megyeházától? De hiszen a megyeháza nincs becsukva. És ha be volna is csukva valami, ami szükséges, hiszen nem lehet az olyan ok, hogy ne merjen amiatt elindulni, mert talán csak van Bontóváron lakatos vagy mi a szösz?

Mindezeknél fogva, miután minden egyebet elvégeztek, másnap korán reggel elhajtattak az indóházba, és a fél hét órai vonattal megindultak Bontóvár felé.

Barátházáig semmi nevezetes se történt, itt azonban a programhoz híven Malinka beszállásának kellett elkövetkeznie.

Az állomáson sok kabátos utas volt, akik csörtetve rohanták meg a vasutat. Malinkát alig bírta a szem kiválasztani, míg végre előbukkant kis táskájával.

- Ide, ide! - kiáltá eléje kappanhangján Bubenik.

Megkapván az irányt, csakhamar felugrott a kupéba.

- No, csakhogy már látok valakit - szólt a főispán örvendezve. - Alig ismertem meg ebben a ruhában! Olyan benne, mint egy vérbeli mágnes.

Új, fekete Ferenc József-kabátot viselt és szépen vasalt, szürke nadrágot.

- Csináltatnom kellett egy öltözetet - mentegetőzött Malinka. - Nagyon szegényesen festettem. Egy titkár végre is tartozik ezzel a főispánjának.

- Okosan tette - hagyta rá a báró. - Deák Ferenc maga is azt mondta egy kopott ruhájú főispánnak, hogy szereti, ha a főispán fényt fejt ki, de az ne a térde kalácsán mutatkozzék.

Mialatt Malinka a táskáját elhelyezte a fonatos polcra, háttal fordult a főispánnak, ki csodálkozva állapította meg, hogy a titkár új kabátjának egyik hátulsó gombjára egy ezüst női óra van kiakasztva aranyláncon.

- Azonban - tette hozzá rögtön - a túlságos fényűzéstől mégis jó tartózkodni, mert azt már Esterházy herceg se teszi, amice, amit maga, hogy az óráját kívülről akasztja ki a kabátján. Ámbátor a westminsteri hercegről mesélik a kaszinóban, hogy egymillió font sterlinges bankóját az istállóban tartja berámázva, csakhogy az istállót mégis csukják, míg ellenben a

²⁹ Huszonöt solidus - itt botütés

maga óráját bármely szegény ember észrevétlenül leakaszthatja. Hiszen ebben kétségkívül van valami grandezza, de én mégis túlságosnak tartom a fennforgó viszonyok közt.

Bubenyik kedélyesen vigyorgott, míg a szegény Malinka zavartan bámult a főispánra, s csak éppen ösztönszerűleg kapott hátra a gombokhoz. Hát csakugyan, egy óra volt ott összegubancolódva, amit akarata ellen akkor ránthattott ki gombjával valakinek a zsebéből a zsúfolt váróteremben, amikor a táskájáért lehajolt, s azt a földről felemelte.

Ezen aztán nagyokat nevettek. Malinka behívta a kalauzt, átadta neki az órát, hogy keresse meg a gazdáját valahol a vonaton.

- No, maga szerencsés kópé, Malinka. Üljön le most, és mesélje el; hogy és mint állnak a dolgok?

- Hát csak úgy lassan - felelte a titkár a vállát vonogatva. - Sok baj van.

- Mondjon például egyet.

- A záptojások ára például nagyobb tegnap óta a piacon, mint a jó tojásé.

- Tudja-e, hogy ez igen kellemetlen! - szólt a főispán fejcsóválva. Malinka csak a fejével bólintott.

- Magam is úgy gondolom.

- És az apósom mit mond ezekhez?

- Ő mindent elkövetett, amit lehet. De azért mégis igen hűvös lesz a fogadtatás.

- A záptojások miatt gondolja?

- Abból is sejthetni, hanem még inkább, hogy a diadalkaput, amit a város szélén voltaképpen önagysága, a méltóságod apósa csináltatott a mi pénzünkön, az éjjel összetörték.

- Szép história!

- Az ellenpárt konventikulumot³⁰ tartott tegnap a Veszelyi Tamás házában, s elhatározta, hogy mindenáron meg fogja akadályozni a főispáni ténykedését, ha kell, botrányokkal is.

- És ugyan mi kifogásuk van ellenem?

- Mindent megmondjak?

- Csak rázza ki bátran az egész zsákot.

- Azt mondják, hogy méltóságod értelmi tehetség dolgában nem egészen áll azon a magaslaton, mely egy ilyen megye kormányzásához kívánatos volna.

- Azazhogy ostoba, tudatlan fráter vagyok; menjünk tovább.

- Hogy inkább a Jóska kost nevezette volna ki Noszty úr főispánnak, mintsem méltóságodat.

- Ah, szegény Jóska - sóhajtott fel a főispán -, ő már átesett az ilyesmin, őt már egypár nap előtt megharapta egy veszett kutya. Nekem pedig ön egy egész falkát helyez kilátásba.

- Valóban úgy van. A csöcselék föl van izgatva, s kívált a bevonulásnak könnyen lehetnek komoly és kellemetlen részletei, ami azonban magát a beiktatást illeti, a közgyűlési teremben, ott már nemigen lehet félni, ha lesz is egy kis láрма, egy csomó gúnyos vagy éppen goromba közbeszólás.

³⁰ *Konventikulum* - titkos összejeövetel, gyülekezet

- Az nem tör csontot - jegyezte meg Kopereczky elgondolkozva -, hanem a rántottát nem szeretem.

- A közgyűlési teremben - folytatá Malinka - már jelentékeny számmal lesznek embereink: a Noszty-rokonság, a közömbösek, óvatosak, félénkek, várakozó álláspontúak, stréberek és azok a parasztbizottsági tagok, akiknek Noszty úr napidíjat fizet, hogy éljenezzenek. A közgyűlésnek legfeljebb a másik fele lesz rakoncátlan. Meglepetések azonban itt sincsenek kizárva, mert ezek az emberek átkozottul leleményesek. A hangulat határozottan ellenünk van, a hangulat pedig nagy hatalom. A legjobb embereinket összetöri. Így jártunk az üdvözlő szónokkal, Vér Tamás főjegyző úrral is, tegnap váratlanul polipot kapott a géégéjébe, most operálni kell.

- Még ez is? Ki tartja most a beszédet?

- Noszty úr az alispán urat, Poltáry Györgyöt kérte fel ma reggel; csak úgy vállalta el, hogy királyi tanácsosságot ígért neki. *Ad vocem*³¹, beszéd! Tudja a beszédét?

- A beszédet tudom, hanem a rántottát nem szeretem.

- Azt mi is gondoltuk, s Noszty úr megbízott engem, hogy négyszemközt valamit előadjak, de csak négyszemközt, mert...

Malinka nyugtalanul tekintett a bóbiskoló Bubenyikra.

Kopereczky gondolkozott egy percig: a kupé azokban az időkben készült, mikor a kocsifolyosó még nem volt kitalálva, Bubenyikot tehát nem lehetett kiküldeni.

- Bubenyik - kiáltott rá -, beszélsz te németül?

Bubenyik felriadt, és a fejével bólintott.

- A katonaságnál megtanultam.

- Marha vagy! - förmedt rá ingerülten. - Semmire se használhatlak. Hogy lehet németül tudni!

Eközben azonban eszébe jutott, hogy egy csomó gyapot van a táskájában, amire jódtinktúrát szokott csepegtetni fogfájás ellen. Ezt hát most elő kellett keresni, és a saját méltóságos kezeivel dugdosta be a Bubenyik füleibe, de még ez se volt elég, ráadásul kinyitatta vele az ablakot is, hogy azon nyújtsa ki a nyakát, amennyire csak lehet, nem törődve a figyelmeztető tábláskával, hogy: „Ne tessék kihajolni”.

- Csak te hajolj ki, Bubenyik, ha valami bajod történik, nagyon szépen foglak eltemettetni.

Most aztán beszélhetett Malinka.

- Hát az a terv, méltóságos uram - suttogta -, hogy a bevonulást elkerüljük, de olyan ravasz módon, mely mellett semmi gáncs nem érheti személyét. Bontóváron innen van Rekettyés község, ahol Tóth Mihálynál vidám vadásztársaság van.

- Ki az a Tóth Mihály?

- Valami nagyon gazdag ember, én nem ismerem. Közönségesen „Amerikánus”-nak hívják, és állítólag gyönyörű lánya van, nagy parti.

- Ahá! Hallottam már erről valamit.

³¹ *Ad vocem* - erről jut eszembe

- Hát ennél a Tóth Mihálynál vannak a vadászok, s ezek közt kettő, Homlody János és Noszty Károly, a méltóságod apósának közeli rokonai be vannak avatva a tervbe, de csak éppen ők ketten. Mind a kettő igen derék ember, akik...

- Ne kezdje nekem Ádám és Évától, amice - vágott közbe türelmetlenül.

- A terv az, hogy mikor a vonat az alsó-rekettyési indóházhoz ér, akkor a vadászlakból a bizalmasok véletlenül éppen ott lesznek, s Homlody úr (akit a kaszinóból ismer a báró úr) kiáltani fogja a nevét, mire kitekint az ablakon, s udvariasságból leszáll, hogy kezet foghasson, s néhány szót váltson velők. Szóból szó lesz (ők is fűzni fogják mesterségesen), a vonat eközben elindul, s méltóságod lemarad. Én kétségbeesve fogok kiabálni, de hasztalan, ön káromkodni fog, aztán megadja magát sorsának, az estét a Tóthék házában tölti, vacsora után kocsira ül, és megkerülve a várost, a nyugati oldalról hajt be a megyeházába, ahol mi megvetett ágygal várni fogjuk. Oly egyszerű az egész, mint a Kolumbusz tojása.

- Hm - szólt Kopereczky hálásan pislogva. - Egy kicsit restellem: hátha gyávának fognak tartani?

- Az lehetetlen. Hisz egész evidens, hogy vis maior³² volt.

- És maguk aztán mit csinálnak? Maga kapja a rántottákat, mi?

- A mi szerepünk könnyű. Gyimókán beszáll az összetoborzott küldöttség, ebben benne lesz Noszty képviselő úr is, aki nekünk elhiszi a fatális elmaradás történetét, szidni fogja a vasutakat, fenyegetőzni fog; hogy meginterpellálja ezért a minisztert, ráfogja az ellenpártra, hogy aljas csínytet követtek el, megvesztegették a kalauzt, a vonatvezetőt, vizsgálatot fog követelni. Szóval úgy nyélbe üti ő a dolgot, hogy még mi csinálunk tőkét belőle.

Kopereczkyt kezdte erősen mulattatni a szituáció.

- És az utcákon meg az indóházban várakozó tömegekkel mi lesz? - kérdezte vigyorogva.

- Azok bizony szépen felsülnek, nem lesz kit inzultálni.

- Ha csak az üres hintómat nem.

- Azt se; mert az ugyan ott vár az indóház előtt, de mihelyt odaérünk, nyomban elküldjük méltóságodért a rekettyési indóházhoz, ahol lemaradt, de azzal ne tessék törődni, mintha ott se volna, az csak egy finta, egy kis szemfényvesztés, azon a kocsin nem jó volna bejönni. Majd iszen tudja a többit Homlody úr.

- Körülbelül én is tudom - felelte Kopereczky fölélénkülve, és egy nagyot ütött a Bubenyik hátára. - No, pupák, behúzhatod már a tökféjedet.

³² *Vis maior* - nagyobb ok, kényszerítő körülmény

NYOLCADIK FEJEZET

Mikor a tens vármegye bal lábbal lép ki

Igaz volt, nagy elégedetlenség forrt a megyében a kinevezés ellen. Az urak, akik a kormánnyal éreztek, azért bosszankodtak, mert nem közölök nevezték ki az új főispánt. Emberemlékezet óta nem volt idegen főispán. Még a provizóriumban is itthon akadt az ahhoz való imposztor. Csak most kellett megszégyeníteni a megyét. Azt is egy tót báróval. Mintha csak a Caligula lovát küldenék a nyakukra. Sőt még rosszabb. Mert Caligula lova legalább Caliguláé volt, de Kopereczky nem is a miniszter lova, csak az öreg Noszty Palié. Kopereczky együgyű mondásai, a tudatlanságáról, eszelősségéről szóló anekdoták mint valami inycsiklandozó kaviár keringtek a társaságokban, nevelve az ellenállási étvágyat a négy lovon járók között. A kétlovas urak és az iparosok az ellenzékhez tartoztak; ezeknek azért nem kellett Kopereczky, mert a kormány küldte, mert a mameluk Nosztynak a veje, és mert Izraelnek hívják, gyanút gerjesztő, hogy valamelyes köze van a zsidó felekezethez. A tisztviselők és a mindenféle szállítók, kik a Gyík-szabályozási panamába bele voltak keverve, azért toporzékolnak ellene, mert nyilvánvalónak látszott, hogy a kormány vele akarja fölpszikáltatni a nagy szemétboglyát. A protestánsoknak azért nem kellett, mert katolikus, a katolikusoknak azért, mert a klerikális gróf Topsichot ütötte el hitük szerint a főispáni széktől. Szóval ezer és egy oka volt a kedélyek hullámlásának. Úgy, hogy olyannak látszott a vármegye, mint egy háborgó tenger. Nyüzsgött-mozgott, lábadozott minden ember, csak a Noszty-rokonság állt szilárdul, mint egy falanx³³, az új főispán mellett. De talán csak felületesen tarajosodnak ezek a habok ily nagy háborgással. Egy kis magyar hangulat az egész. A vizek mélye esetleg nyugodt. Alul a tenger semmit se tud arról, hogy nehéz gályák járnak rajta, vagy hogy fürge csónakosok evezőlapátja barázdákat vág a hátán.

A népszerűséget a népszerűtlenségtől nálunk csupán egy finom hártya választja el egymástól. Minden egyes magyar hazafi két emberből áll. Az egyik, aki otthon pipázik az ambituson; ez igen okos úr, érzületére nézve konzervatív, haragszik a zsidóra, de azért nem tud ellenni nélküle, okos, higgadt egyébként, sóhajtozik a régi idők után, s csendes filozófiával vagy keleti apátiával nézi az új idöket - a másik, aki magára veszi a közgyűlési atilláját, és a fórumon kiabál, vagy a zöld asztalnál könyököl, ez liberális és szangvinikus, jogállamot és egyenlőséget ordít, mindenképpen heves férfiú, se lát, se hall, rohan az ösztöne vagy a kiadott jelszavak szerint, s még a búza sikértartalmát is politikai okokra vezeti vissza. Hát ez a két ember az emberben könnyen összetéveszti magát, s a két ellenfél csodálatos gyorsan békül ki; csak egy kis külső incidens kell hozzá, s az egyik beadja a derekát a másik előtt, vagy pedig úgy belefárad az egymással való tusakodásba, hogy amikor tette kerülne a dolog, egyik sincs ott.

A közéletben szereplő vezéralakokat is ilyen kettős felfogással taksálja a magyar ember. A pecsovis Széchen Antalról azt mondja például: „Hej, okos egy ember, de sokat püsszegtem neki”, míg ellenben megesk, hogy mikor egy-egy népszerű emberét megéljenzi, hozzáteszi kritikaképpen: „Nagy svihák biz ő, de jól szaval.”

Meg kell azonban adni, hogy a Kopereczky elleni agitáció ügyesen volt csinálva: Liszy ügyvéd, az egész mozgalom vezetője kitett magáért (lesz még abból követ is, ha így folytatja), legfőképpen azzal gyújtotta fel nagyarányúvá a heccet, hogy tömérdek bizottságot alakított. Az ellenálló bizottság annyi mellékrajt eresztett ki a tüntető bizottság, a romboló bizottság, a

³³ *Falanx* - több sorból álló, zárt egység

macskazene-bizottság, a hírszolgálati bizottság, a záptojásgyűjtő bizottság, a kapacitáló bizottság és más mindenféle nevű és célú albizottságok kiküldésével, hogy az összes kabátos emberek díszes szerepekhez juthattak, részint mint elnökök, alelnökök, igazgató-választmányi tagok, főtitkárok s jegyzők. Nagyon okos dolog volt, mert szerep kell a magyarnak. A szerep tetszik neki. S nem ő viszi a szerepet, hanem a szerep viszi őt. Sőt, hogy még több legyen a szerep, egy szerepkiosztó bizottság is alakult, mely az elhelyezkedésről is gondoskodott azon a vonalon, amelyen a főispán bevonul. Minden húsz-harminc lépésnyire, minden utcaszögletre jusson egy krakéler, aki birizgálja, animálja a közönybe könnyen süllyedő tömegeket. E krakélereknek viszont paszkvilcsináló bizottság osztott ki részint csúfondáros, részint gyűjtő jelszavakat. A csúzlibizottság (elnöke Krátki Elemér ügyvédbojtár) betanította a város mesterinasait parittyából löni, s evégből mintegy háromszáz parittyát osztott ki, kiknek hivatása a főispán huszáriját és lovait eltrafálni, de a főispánba is szabad belehibázni. Ezeket csoportokban kellett elhelyezni a vonalon.

Ugyancsak illetékes kezekbe osztattak ki a záptojások, s minden a legjobb mederben folyt, hogy országos skandalum legyen a fogadtatás - a többi azután magától jön -, az ellenállási bizottság nemcsak az ellenzék nagy rétegeit állította talpra, hanem a kapacitáló albizottság a Nosztyék nyájából is kihúzott egyes juhocskákat, így például Vér Tamást, aki az utolsó órában lépett vissza az üdvözlő beszéd megtartásától, kár, hogy mindég akad komisz ember; Poltáry alispán vállalkozott szónoknak, s ezzel minden ódium a nyakába szakadt. (No megállj, kutyafülű, hiszen lesz még alispánválasztás!)

Nagy sokaság gyűlt be a vidékről is, s noha a főispán csak uzsonna táján volt megérkezendő, a nép mindjárt ebéd után előzőnlötte a Csipke utcától a megyeházaig terjedő útvonalat. Az ablakokból szép női fejek hajoltak ki. „Lesz itt ma virághullás - jegyezte meg Demeczky József, a megyei ellenzék feje -, de cserepestül.” A „Klenpa és Komp” vaskereskedése előtt a venicei kurtanemesek sorakoztak, a legverekedőbb fajzat a vármegyében, gyűjtő harci dalukat fújva:

*Bujdosik a disznó, kilenc malacával,
Utánamegy Draskóczy, nagy bunkósbotjával.*

Nincs az a vörös posztó, amitől a bika annyira megdühödik, mint a venicei nemes ettől a mámorító, régi kortesnótától.

Az utcákat uraló néptömeg közt csak kevesen vonultak ki négy óra felé az indóházba, a főkapitány, Csiz Károly, a szürkéjén lovagolt, s itt-ott rákiáltott a hullámzó csoportokra:

- Rendet tartsanak, atyafiak, rendet, mert aki a rendet megbontja, hátraköttetem a sarkát!

Ami annyit jelentett, hogy ő is a Topsich grófok kreatúrája, és nem bánja, ha egy kis zenebonát csinálnak.

A Noszty atyafiság szállingózott kifelé, ki négyes fogaton, ki ahogy bírta. Majd a főispán üres hintaja következett, cifra tarsolyos hajdúval a bakon. A négy kövér paripa kevélyen hányta-vetette a fejét. (Ki csak ki, de majd hogy lesz a bejövétel?) Azután a polgármestert lehetett látni, amint mélyen behúzza ősz fejét a krispinjébe. (Szégyenli magát a jámbor.)

De fölösleges részletezni a kivonulást, miután már előre tudjuk, hogy a bevonulásból nem lesz semmi. A Szent Erzsébet-templom tornyára kiküldött éjjeliőr jelezni fogja ugyan, mikor a vasút bekanyarodik a bontóvári völgybe, a mozsarak el fognak pukkanni a Dengely-hegyen a megérkezéskor, élénk riadalom, lázas nyüzsgés támad a várakozó tömegekben, mígnem mikor már legjobban meg lesz feszítve az érdeklődés, lehangoló morajjal fog megérkezni és tovább-tovább hatolni a hír:

- Az új főispán nem érkezett meg; lemaradt a vasútról.

A csalódott tömegek káromkodnak, bosszankodnak, összevissza kuszálódnak rendetlen gomolyaggá, találgatni fogják, miként történhetett ez, árulás volt-e, vagy csak véletlen, a róka volt-e ügyes, hogy kiszabadult a veszedelemből, vagy a vezetők rendezték a dolgot ügyetlenül.

- Az Isten is a nagyurakkal tart - dühösködik Tari Gábor, a politikus varga.

Híre megy, hogy Noszty képviselő meg akarta kardlapozni mérgében a kalauzt és a vonatvezetőt - tehát mégiscsak véletlen eset volt.

A különböző albizottságok elnökei, alelnökei és titkárai észvesztve szaladgáltak, hogy a népeket visszatartsák, mert a főispán minden bizonnyal, megérkezik, csak azt nem tudni, mikor. Őrszemeket fognak állítani a város végére lóháton, akik híradással legyenek. A titkárja elküldte a hintót érte Rekettyésre, de meglehet, nem várja be, hanem különvonatot rendel. Okvetlenül itt lesz estére, nem kell szétszéledni. Itt a Kálvária mellett fog bejönni valamelyik utcán, majd ügyelni fognak rá. Másünnen be nem jöhet a városba, mert röpködni nem tud, ámbátor a kétféjű sas nemzette.

De a népszeszély is olyan, mint a puskapor: csak egyszer lehet vele lőni. Az atyafiak a vállukat vonogatták. Bánják is ők már! Az ördög áll itt glédában bizonytalanra. A záptojásokat csak nem őrzik a zsebükben ítéletnapig. Uccu, bele kell hajítani valakibe, s olyan valaki mindig akad a nagy sokadalomban. Ha más nem, hát a városi rendőr. Meg is dobálják nagy röhejjel és viháncolással. Az inasgyerekek is hasznát akarják venni a csúzlinak, s útközben különféle célpontokat találnak, de legnagyobb élvezet az ablakok csörömpölése. A venicei nemesek torka kiszáradt, be kellett térniök a Két Gránátoshoz, és ott egymással verekszenek össze. Jó szüretje lesz itt a doktornak holnap a látletelekért.

Áldomással járván minden alkotmányos mozzanat, az egész város vigadott az este. A kudarc éppúgy szomjúságot okoz, mint a diadalérzet. Nemcsak a kocsmák és vendéglők teltek meg zsúfolásig bezálló vidékiekkel és mulatozó bennszülöttekkel, a magánházaknál is nagy összejövetelek estek. A közgyűlésre összesereglett urak ugyancsak válogattak a meghívásokban. Az ellenzékiek számára Liszy fiskálisnál volt nagy estély és a gróf Topsich tisztartójánál bál, hol a vezetők rossz hangulatban hányták-vetették meg a mai különös fordulatot és a holnapi közgyűlés esélyeit. De a fiatalság csakolyan vígan rúgta a port, mintha a főispánt tényleg agyonverték volna a bevonuláskor, és most a ravatalon feküdnék égő viaszgyertyák között.

A Kopereczky-párt a Rágányos-kastélyban tartotta a főhadiszállást, ott volt a „boszorkány-konyha” - ahogy a városban nevezték. Nagy sárga ház ez, a lutheránus templommal átellenben, pompás angolkerttel, mely tíz holdra terjed. Bontóvárnak voltaképpen a Rágányosok az ős földesurai, valaha minden az övék volt itt, s most is ők a legelőkelőbb emberek. Rágányos Tivadar követségi tanácsos volt a francia követségnél, és állítólag sohasem akart megnősülni, minden vagyona a Noszty gyerekekre, Vilmára és Ferire volt esendő (mert az anyja Noszty Pál testvére), mikor egyszer, ezelőtt sok évvel, a magyar egyet estélyén Párizsban összefeleselt egy polgárral, különben honfítárssal, egypár paprikás szót mondtak egymásnak, mire Rágányos kihívatta segédjeivel egy szomszédos szobába, de a polgár nem fogadta el a párbajt, okul hozván fel, hogy a mérkőzés nem volna egyenlő, mert neki fiatal felesége van, akivel most éli a mézesheteket itt Párizsban; ilyenkor - úgymond - nehéz meghalni, míg ellenben a tanácsos úr, Európa ügyis csendes lévén, semmi különös vagy érdekesebb dolgot nem hagy itt. Mikor ezt a segédek elreferálták, felbosszankodott Rágányos, azt mondta a barátainak: „Legyetek szívesek, és várjatok itt egy percig” - s azzal hátralépett a falhoz támasztott székekhez, ahol a kisasszonyok ültek a mamáikkal, s kiszemelvén közülök egyet (alkalmasint aki legjobban tetszett neki), bizonyos Viliers grófkisasszonyt, nyomban ott megkérte és megkapta a kezét (meg-

jegyzendő, hogy gyönyörű férfi volt), s most már azt üzenete a segédekkel, hogy a mérkőzés egyenlő lesz, mert neki is menyasszonya van. Így történt meg másnap a párbaj, s akkor kapta azt a szép vágást a bal arcán, mely úgy néz ki ott, mint egy piros paszománt.

Kétségkívül Rágányoséknál volt a legelőkelőbb társaság. A Nosztyak, Horthok, Rágányosok, Homlódok képezték a megye krémjét, emberemlékezet óta ők uralkodtak a megyében. S a társadalmi életben is az a törvény, az a divat, amit ők kezdeményeznek. Ha egy Horth kisasszony pelyhes szoknyát venne fel, egy hónap múlva mindenki pelyhes szoknyában járna Bontóváron.

Ezek a családok erősen zárt kört képeznek, s idegen ritkán jut be ide. Az asszonyaik majdnem kivétel nélkül szépek és disztिंगáltak, a férfiak pedig rendszerint cs. kir. kamarások. Ez alól csak Noszty Pál képezett kivételt, akit kezdettől fogva politikusnak szántak, minélfogva nem folyamodta meg az aranykulcsot, mert a politikában nem használ; a nép szívéhez nem kulcs, hát nem nyílik meg vele, csak elzáródik.

Ma különben vegyes társaság mulatott a Rágányos-kastélyban, melynek kapuja hermetice van elzárva máskor, olyan hermetice, hogy oda a francia forradalom szele még mostanáig sem fűjt be, de a korteskedés kivételes etikettbontó valami, a kék vér háttérbe szorul egy napra, és a kék foltok érvényesülnek, melyeket a párttorzsalkodásban az ellenfél oszt. Ma azok hivatalosak, akik legjobban tették ki magukat Nosztyék mellett. Többek közt ott van Poltáry alispán is a nevével. Igenis, a nevével. Mert ez nagy szenzációt fog okozni az egész vármegyében. Hogyan? Hát az egykori kaszíros kisasszony, Wild Fanny, ott fog ma táncolni a hajporozott ösanyák, grófnők, udvari dámák és történelmi nevű asszonyok képei alatt? Ahol ők táncoltak egykor. S a kevély, nyolcvanéves aggastyán, Rágányos Imre, talán éppen őt fogja vezetni karon fogva a családi asztalhoz. Őt, aki likőrösüvek közt trónolt, s akit végigudvarolt négy évig minden Kassán megfordult lajdinánt. Ő fogja vezetni, aki egyébkor szinte kipukkad a gögtől; ő, akinek az a mondása maradt meg a negyvenes évek végéről: „Milyen különös ember ez a Kossuth. Mindenhez hozzászól, pedig talán nincs ezer holdja sem.”

Poltáry ügyvédbojtár korábban habarodott bele a szőke Hébe bájaiba, s nőül vette. Azt mondják, igen csinos volt, de erre nézve nincs ma már semmi bizonyíték, csak a hadnagyok emlékezete. Ámbátor a növése még most is szép és tekintélyes.

Akkoriban azt mondták, hogy Poltáry ezzel tönkretette karrierjét, de vannak, akik azt állítják, hogy éppen ennek a házasságnak köszönheti, amivé lett, mert Findzsát (Findzsának gúnyolták a kisvárosi Mefisztók az egykori kávéházi Hébert) nem fogadván a Bontó megyei jobb társaságok, kénytelen volt otthon ülni, a férjemuram is mellette (ki pedig szerette volna a léha társaságokat, a kártyát meg a bort). Mit tegyen unalmában? - képezi magát. Így lett könyveken hízott elme, s mint ilyen, tisztí ügyész, majd aranytollú főjegyző és végre alispán. A Findzsa asszony nagyravágyása volt a sarkantyú. Most pedig, ahogy beszélük, két legyet ütött egy csapásra. Tudniillik a királyi tanácsosság az egyik légy, a másik pedig ez a meghívó Rágányosékhoz. S mondhatni, hogy a két légy közül ez utóbbi a kövérebb. Mert most már megnyílik Poltáryné előtt minden ajtó. Ezzel a meghívóval el van fogadva dámának.

Hja, ilyen a politika, hogy az Isten verje meg. A tiszta múltat befencséli (Poltáry ezentúl semmi embernek fog tartatni), a piszkos múltból kiveszi a pecsétet, akár a benzin - Poltáryné ezentúl fehér liliom lesz. S mindez azért, hogy beleugratta urát egy beszédbe, olyan nehéz pillanatban, amikor senki sem vállalkozott rá. Istenem, Istenem, de nagy bolondságokból van ez a világ összerakva!

Egy beszéd nem nagy munka olyan okos embernek, mint Poltáry, de mégis el kell rá készülni, mert sokan fogják bírálgatni. Ellenséges szemek a kis hibákat is nagyoknak látják. Az asszony

érezte, hogy most ki kell vágni a rezet, s már jóval éjfél előtt elkezdte szólíthatni a kártyaasztalhoz telepedett urát:

- Gyuri lelkem, nem akar maga még hazamenni?

Ezt a „maga” szót a mai napra vette fel a bonton³⁴ kedvéért, mert ez volt a szokás az előkelő famíliákban.

Gyuri lelkem szívesen felejtette volna magát ott, nem nagyon hajlott a jó szóra, a partnerek se igen akarták még eresztetni.

- Hagyj még egy kicsit, Fánnykám. Egy-két tourt.

- Kegyelem az öreg bűnösnek - esengtek érte a játszótársak.

Az alispánné azonban türelmetlen volt, kisvártatva megint a kártyaszobákba sompolygott.

- Gondolja meg - mondá félhalkan -, hogy még beszédet kell írnia az éjjel.

Ah, a beszéd! Persze, a beszéd. Ez már más. A haza minden előtt. Most már nem ellenezték a partnerek, sőt mikor Nosztyra került az osztás sora, már nem is adott Poltárynak kártyát.

- Te pedig eredj a kötelességed után.

Így aztán éjfél se volt, mikor a Poltáry pár elhagyta a kastélyt. Útközben elmenve a megyeháza mellett, kíváncsi volt Poltáry, hogy megérkezett-e már a főispán.

A vártán álló hajdú azt felelte, hogy ő nem tudja, mert csak most nemrégén váltották fel.

- Hát a másik őr hol van? Kit váltottál fel?

- Pimpósi Jánost, ott fekszik a várnagy előszobájában.

- Eredj, költsd fel azonnal.

- Ugyan, minek háborgatod szegényt! - bosszankodott az alispánné, ki talán fázott is egy kicsit lenge, kivágott báli ruhájában.

- Ej, az ember végre is tudni akarja, hogy mi történik a témájával. Hátha agyonütötték?

- Amit persze nem bánnál, mert lusta vagy beszédet írni.

- Bizony; megvallom neked, jobban szeretnék visszamenni. Éppen most kezdett egy kis jobb kártyám járni.

Kisvártatva előkerült az előbbi várta, nagy álmosan.

- Megjött a méltóságos úr? - kérdezte az alispán.

- Dehogy jött - felelte az a bizonyos Pimpósi János.

- Nem láttad a főispán úr titkárját?

- Dehogynem. Az itt ácsorgott a kapuban, az új vadásszal, aki ma jött, aztán úgy tíz óra tájban valami parasztszekér állt meg a megyeház előtt, egy szürke köpenyes zsidó szállt le róla, s felment velök az emeletre.

- Milyen volt?

- Magas és vöröses szakállú.

³⁴ Bonton - jó modor, illem

- Nem jött aztán le?

- Nem.

- No hát, akkor az volt a főispán, te oktondi.

Az utcákon még mindig őgyelegtek járókelők, kocsmákból hazatérő csoportok, kik duhaj nő-tákat énekeltek, összeverődött mesterlegények, kik Liszyt éltették. - „Puttonyba Kopereczky-vel!” - hallatszott egy-egy borízú kiáltás a mellékutcákból.

Különösen a megyeházán túl még sok nép látszott nyüzsögni. Ezek hihetőleg a főispáni kocsi érkezését várják.

Az alispánné megreszketett.

- Gyuri, én félek. Meg fognak minket támadni.

- Hát aztán? Nem vagyok-e itt? - felelte Poltáry, aki bátor ember volt.

- De látod, sötét van, a lámpák már kialudtak, valaki megtámadhat orvul, különösen most, mikor haragusznak rád.

- Hát jól van, jöjjön velünk Pimpósi, ha félsz. Vedd a kardodat, Pimpósi, és gyere utánunk - parancsolá az alispán.

Megindultak hárman, minthogy sár volt, és csak a házak és palánkok mellett kínálkozott egy kis kitaposott gyalogút, egyenkint lépegettek az alispán lakása felé a Fürmender utcába. Elöl az alispán ment, hogy ha valami ellenség szembe jön, őt érje előbb, hátul a hajdú, hogy a hátulról jövő ellenséggel ő bánjon el. Findzsa asszony ment középen - mindenképp biztonságban volt, mint a gyapotba takart alma. Hanem azért váltig biztatta Pimpósit:

- Rántsa ki a kardját, Pimpósi, meztelenül vigye, magasra emelve, hadd villogjon a sötétben. Aztán ha valaki hozzánk nyúl, csak aprítsa össze, kedves Pimpósi.

Nem történt semmi. Minden baj nélkül tértek be a néptelen Fürmender utcába, csak éppen Kapanovszkyék deszkapalánkja mellett, egész közel az alispán lakásához, jött nagy dülöngéssel valami garázda ember, rekedten kiabálva:

- Félre az útból, minden jótét lélek, mert baj lesz!

- Ejnye, akasztófáraló! - bosszankodott az alispán.

- Kitérjen az úr, mert én a császár embere vagyok.

S ezzel közel kerülve az alispánhoz, lökött rajta egyet úgy, hogy a feje odakoppant a deszkához.

Az alispánné sikoltott. Pimpósi odaugrott a kivont karddal, de akkor már össze voltak gabalyodva, egymást átnyalábolva küzdöttek, nagy káromkodások között.

- Hol a nyaka, hol a nyaka? - kiabálta Pimpósi, a karddal hadonászva. - Hadd válasszam el a fejétől.

- Hozzá ne nyúlj! - inté le az alispán. - Én magam akarok vele végezni.

- Pedig jó volna, ha hazavinnők a fejét - morogta Pimpósi elégedetlenül -, legalább megismernénk otthon, hogy ki volt.

De a parancs: parancs. A hajdú némán nézte a birkózást. Rettentő dolog az, hogy a vármegye első emberére egy közönséges halandó ráteszi a kezét, és az ég nem horpad össze. Az alispán erős ember volt, fölemelte, megforgatta a levegőben, de nem bírta a földhöz vágni, majd az

idegen kapta meg az alispán nyakravalóját, fojtogatni kezdte, és a térdeivel odaszorította a kerítéshez. Az alispánné a legyezőjével verte a támadó fejét, miközben egyre jajveszékelt, sírt meg káromkodott vegyesen, mint egy bakancsos. Míg végre az alispánnak sikerült egy mesterfogással legyűrni a legényt a sárba. Rátérdelt a mellére, és gyűrűs kezével ütötte, míg az hörögni kezdett, mint a haldokló vadállat.

- Eredj már most panaszra a császároddhoz, ha az ő embere vagy - mondta végre kielégített bosszúérzettel. - Hogy hínak?

- Nagy Pálnak.

- Rekruta vagy?

- Igen, rekruta vagyok. Tegnap soroztak be.

- No, most már elég volt - szólt kiengesztelt, szelíd hangon. - Ezer szerencséd, édes fiam, hogy te voltál a gyengébbik. Mert ha te a császár embere vagy, én meg a vármegye főembere vagyok, és ha te lettél volna az erősebb, elhiheted, hogy a börtönben rothadtál volna meg. Így azonban itt van öt forint, végy rajta pántlikát a szeretődnek.

A privát ügyeiket ilyen sommás úton végezték azelőtt a viceispánok.

Erre aztán egész jó kedvvel ért haza az alispán, még dicsekedett is útközben:

- Legalább kiverte az álmot a szememből ez a kis jelenet. Most már igazán jó beszédet csinálok, legfeljebb egy kis feketekávét fogok kérni.

Hanem iszen volt otthon egyéb is, ami kiverte szeméből az álmot: a lakás összes ablakai be voltak törve, a bútorok, tükrök megrongálva a behullott kövektől. A megszeppent cselédek hajmeresztő részleteket beszéltek, melyek a csataképek borzalmasságával hatottak idegeikre. Egy óra kellett hozzá, míg a lakást valahogy rendbe hozták, az ablakokat a Pesti Napló régi számaival beragasztgatták. Tessék mármost ebben a hangulatban beszédet komponálni!

És ha csak ez lett volna, hanem amint az alispánné vetkőzni kezdett, amint kioldá vállfűzőjét, s levette fejéről a chignont, egyszerre rémülve veszi észre, hogy a drága gyémántos tűje, mely bele volt szúrva, s mely a Poltáry-címert ábrázolta, a gyémántokból kirakott medvét, csak a szeme volt két kis rubin, nincs a helyén. Izgatottan kereste mindenütt, de híre-hamva sincs.

Sápadtan rohant be ura szobájába, ki már az íróasztalnál ült, s tétován merengett a két legkönnyebb sor fölött, melyet leírt:

*Méltóságos báró úr,
Szeretve tisztelt főispánunk!
Minekutána...*

Csodálatos - gondolá -, mióta nem vagyok „aranytollú jegyző”, azóta nincs meg az a stílusom. Mintha a hivatallal együtt az is megváltozott volna.

- Jézus Mária - rázta föl az ihletre várakozó férfiút a neje hangja -, elvesztettem a gyémánt-tűmet!

No, ennek fele se tréfa. A gyémánttű ötszáz pengő forintba került, éppen egy királyi tanácsosné fejére való, s most elveszett.

- Lehetetlen! - dadogta Poltáry. - Keresd jobban.

- Kereshetem már - szólt halotthalványan az asszony. - Nincs, nincs (majd zokogásra fakadt), bizonyosan ott vesztettem el, ahol te verekedtél. Nyilván ott esett ki, mert kétségbeesésemben mindenhez kapkodtam. Te vagy az oka. Ó, jaj nekem! Milyen nehezen jutottam hozzá, és most vége van. Megölöm magamat, Poltáry, megölöm magamat.

- És hol volt? Hol viselted?

- Hát nincs szemed, nem láttad, hogy a hajamban volt? Hiszen az egész társaság bámulta.

- Meg kellett volna érezned, amikor kiesett.

- Hogyan érezhettem volna, mikor a chignonban volt, az álhajamban.

- Nem értem azt az undok szokást - dörögte Poltáry -, hogyan is viselheti egy úriasszony egy másik asszonynak a haját a fején.

A Findzsa halvány arcát a vér futotta el erre, s felrakta a kezeit a csípőre.

- Hát te meg hogy viselheted egy másik borjúnak a bőrét a lábadon?

- No, no, ne tüzelj azért - kérlelte Poltáry. - Hát mit akarsz? Hát mit csináljak?

- Eredj, végy magadhoz lámpásos embert, és keressétek meg az úton, különösen a dulakodás helyén.

- Hátha Rágányoséknál esett ki? Ne menjek el oda is, ha az úton nem találom?

- Nem, nem, oda elküldöm a szobaleányt, ott ragadnál. Ösmerlek, milyen madár vagy, a beszédnek pedig meg kell lenni.

- Köszönöm szépen. Éppen kedvező rá a hangulat. Ahelyett, hogy similéket, parabolákat³⁵ keresnék, most a te ékszereidet kell keresnem. Mondhatom, nagy mulatság.

De azért szót fogadott, s órák hosszáig kereste az utcán a cselédekkel hasztalanul, míg végre hazajött, leült az íróasztalhoz, de az íróasztal fölé hajolva, tollrágás közben csakhamar elnyomta a buzgóság, és csak akkor ébredt fel, mikor reggel a hajdú jött jelenteni, hogy föl van tálalva a reggeli, és hogy azóta az ékszer is megkerült; itthon volt leesve a kis asztalka alatt.

³⁵ *Simile, parabola* - hasonlat, példázat

KILENCEDIK FEJEZET

Kifürkészhetetlenek a hatás csodálatos titkai és rugói

Ugyanekkor már népesedett a megyeház környéke. A bizottsági tagok apránként gyülekezni kezdtek. Kocsi kocsit ért a megyeházához vezető utcákon, négylovas fogatok gamásnis, fajdkakastollas kalapú dzsentrí alakokkal, ekhós szekerek ezüstgombos, mándlis, kettős tokájú, piros arcú öreg parasztokkal, akik gögösen terpeszkedtek el a hátulsó kocsitulén, s nagy ívben köpködtek a fekete fogaik közé szorított szivartól, mert ők is oligarchák a maguk kis falujában. A megyeház előtti tért három lovas rendőr tartja tisztán, hogy a közlekedés lebonyolítható legyen. Lovaik patkója élesen csattog a kövezeten, amint egy-egy íramodással hátrább szorítják a kofasátrak felé a szájtató, kíváncsi tömeget. Körös-körül a boltok be vannak zárva, ami azt jelenti, hogy az óvatos kereskedők nem tartanak lehetetlennek egy kis kravált.

A kíváncsiaknak egyelőre kevés érdekes anyag jut. Noha az igények felette szerények, s még a főispán vadászának (a mi Bubenik barátunknak) megjelenése is élénk hullámozást kelt. A vadász reggelit visz egy tálcán az átellenes Ezüst Rák kávéházból a megyeházba, amiből konstatálni lehet, hogy a főispán csakugyan megérkezett az éjjel, és most reggelit vitet. (No, hogy füljön meg tőle.) Egy-egy érdekes fogat vagy uraság érkezik. Íme, a Topsich gróf négy feketéje (de jó volna az árukat zsebre vágni). Majd egy egyszerű, fehérre festett kasú kocsit áll meg, gyönyörű két lipicaival, javakorú házaspár kázmálódik le a hátsó ülésről; magatartásukról, öltözetükről azt lehetne ítélni, hogy valami nótárius s életpárja, de a szép nyúlánk természetű leány, ki az előülésről ugrott le, finom, csupa csipke ruhájában, orgonavirágos flórenci kalapjában, grófkisasszonynak is beillik. A körülállók között méla moraj hömpölyög végig:

- Tóth Mari.

- Ejha! - hangzik egy-egy bámulatkiáltás, s csettent a nyelvvel sok ingyenc férfi.

- A karzatra hozták mutogatni - nyelvvelnek az asszonyi csoportok.

- De iszen nem kell azt mutogatni, kiásná azt a kérők, még ha be volna is falazva.

A tömeg tiszteletteljesen nyit utat Tóthnének, aki elől megy leányával a megyeház kapuja felé, míg Tóth Mihály úr még hátramarad a kocsisának adni utasítást, miközben a kofasátrak közül egy virgonc anyóka; aki ismeri Tóth urat (de ki ne ismerné?) vidáman kínálja, inkább csak tréfából, a portékáját:

- Tessék záptojást venni, tekintetes uram. Leszállított ár! Darabja három krajcár!

- Hát a jó tojás hogy, Macskásné asszonyom? - kérdi Tóth Mihály, hátrafordulva az asszony felé.

- Az csak két krajcár.

- Ej, ej - fenyegeti meg tréfásan Tóth uram -, hogy lehet a jó tojásnál drágább a rossz tojás?

- Hja, az onnan van - feleli nevetve -, mert a jó tojásból csak csirke születik, a záptojásból ellenben kétfejű sas.

- Hát jól van - mondá a nábob -, megveszem a záptojásait, Macskásné. Ugorj le, Palkó, szedd össze mind, és rakd a saroglyába, a többi kofaasszonyét is szedd össze az utolsó darabig.

- Aztán mit csináljak velök? - kérdezte kíváncsian a kocsis.

Tóth uram a fülébe súgta:

- Eredj velök a Kék Golyóhoz, az állás alá, s aztán paskold oda valamennyit az állásoszlopokhoz.

- Megértettem, kérem alássan.

Egy tízforintost adott át Palkónak, a tojások árát kifizetni, aztán eltűnt a megyeház kapujában, elhelyezte családját a karzaton, s ő maga lement a tanácsterembe, ahol már jócskán voltak az egybegyűltek. Némelyek a karzat szépei fölött tartottak szemlét, ami nem rossz mulatság, mások szeme a falakon lógó ötvennégy főispán arcképein kalandozott, miközben türelmetlenül várták az ötvenötödiket. Sokan csoportokba verődve élénken vitatkoztak.

- Puskaporszagot szimatolok a levegőben - jósolta Kiplényi István.

- Lesz valami? - tudakolá a bennfentesektől az ugrifüles Viléczy Ödön.

Palojtay, a vezérférfit, begombolkozott, s csak egy-egy „nono” vagy „hja, hja” jelezte, hogy ő nagyobb és beavatottabb koponya a többinél.

Tóth Mihályt többen körülfogták. Ő már látta az új főispánt. Híre ment, hogy lemaradván a vasútról, a vadászokkal az ő házába tért be tegnap este. S onnan rándult be éjjel a városba. Négyen is kérdezték egyszerre:

- No, milyen ember?

Tóth Mihály vállat vont.

- Nekem tetszik.

- Igaz, hogy hasonlít Don Quijotéhoz?

- Én sohasem láttam Don Quijotét - felelte kitérőleg Tóth Mihály.

- Inkább hasonlít Pitthez - jegyzi meg a vármegye elménce, Klementy szerkesztő.

- Hogyan?

- Annyiban - magyarázza Klementy -, mert se ő, se Pitt nem tudott magyarul.

- Kopereczky egész hibátlanul beszél magyarul - bizonyította Tóth Mihály.

Eközben egyre új és új bizottsági tagok szállingóztak, s velök különböző hírek, majd az utcáról, majd az aulából - a belső termekből.

- A főispán már öltözködik. Nagy udvar van bent körülötte, tömérdek konyakot megittak. Most vitte fel a hajdú a negyedik palackot a kávéházból.

- Ott vannak a tányérnyalók, mint XIV. Lajos körül, mikor öltözködött. Csakhogy Kopereczkynek nem a canterburyi érsek nyújtja a nadrágot, hanem Csóva Jancsi.

- Nagy különbség. Hanem ezt a Csóva Jancsit mégis el kellene csapni, utálatos egy fráter - vélték néhányan, keresve szemeikkel az árvaszéki elnököt, Pehely Miklóst, aki a „végzett földesúr” Csóvát írnok gyanánt foglalkoztatta az árvaszéknél.

- Az pedig kivihetetlen - szólt közbe a minden kulisszatitok tudója, Klementy szerkesztő. - Csóva Jancsinak van a legszilárdabb pozíciója az árvaszéknél, pedig egész nap a körmét piszkálja. De mindegy, ő megrendíthetetlen. Mindenki összeomolhat, csak ő nem. Neki olyan amulettje van, amellyel föltétlen ura a helyzetnek.

- Vajon?

- Egy receptje van a gyomorgörcsök ellen, valami bécsi doktortól, s csak ez az egy szer segít az elnöknek, akinél gyakoriak a kólikarohamok. Ilyenkor aztán Csóva után szalasztja a hajdút, aki megcsináltatja a receptet, de a kezéből ki nem engedi, nehogy leírassa az elnök. Hiszen már régen kitette volna Pehely bácsi a szűrét, mert néha ugyancsak felbőszíti a léhaságaival, de bármennyire csikorgatja is a fogait, a végső határozat az: „Nem tehetem, nem csaphatom el, az átkozott receptje miatt.” S az imposztor Csóva a markába nevet, mert jól tudja, hogy nélkülözhetetlen a közigazgatásnál.

Apró híreस्कék szivárogtak be, amelyek többé-kevésbé érdekeseek: hogy Poltáryt megtámadta tegnap este egy rekruta (bár csak agyonütötte volna), hogy Poltáryné elvesztette a gyémánttűjét a Rágányos-kastélyban, és a szájöblítő vizet hogy fölajtotta a vacsora után. Efféle sületlenségek mulattatták a tekintetes és nemzeti urakat. Míg ellenben politikai esemény színezésével hatott, hogy Tóth Mihály megvette odakünn az összes záptojásokat, és elvitette valahová a kocsiján.

Emiatt rögtön megindult a kritika:

- Hát már Tóth Mihály is stréberkedik? Az egyetlen demokratánk! No, szépen vagyunk. Talán nemességet akar?

A házasság fiúkkal bíró apák védelmezték Tóth Mihályt. Végre is azt teheti a pénzével, amit akar. Még azért nem hazaáruló. A kofákat akarta fölsegíteni. Szóval egy kis szeszély az egész. Ha az embernek sok pénze van, miért ne lehetne sok szeszélye is?

Ezalatt nagy a sürgés-forgás, készülődés a főispán szobáiban. Ott van Noszty Pál és még vagy öt Noszty (a reggeli vonattal Feri is megjött a sógora installációjára), a két Rágányos (a hölgyek a karzaton láthatók), a Horthok, Leviczkyek, Homlódok. A főispán a belső szobában öltözködik, galopinok jönnek-mennek, hírt hoznak a közgyűlési terem hangulatáról, míg a főispán a legnagyobb feladatnak egyelőre a csizma felhúzását tartja (szaladj le, Bubenyik, keress valahol egy kis Federweiss). Tényleg ez az első nehézség a megyei kormányzatnál, a többi is mind elkövetkezik, de a többi már nem oly nagy. Szemet szúr azonban, hogy még az alispán nincsen itt, pedig anélkül nincs akasztás. Ő az üdvözlő szónok. Mondják, hogy egész éjszaka a felesége ékszerait kereste, és most alszik. Felmerül az aggodalom, hátha nincs is beszédje. Ejh, nem kell Poltáryt féltetni! Nincs az a kávédaráló gépezet, melyet ő felül ne múl, ha egyszer kinyitja frázisainak zsilipjét. Ettől nincs mit tartani, hanem ha netalán elalussza az időt. No, az bizony meglehet, mert aki alszik, az nem gondolkozik, csak álmodik, aki pedig álmodik, az megálmodhatja magának a királyi tanácsosságot mindennemű fáradság nélkül, sőt akár aranygyapjat is, ha már benne van. Azért tehát jó lesz utánaszalasztani egy hajdút, hogy siessen, mert addig nem vonulhat be kíséretével a főispán a terembe, míg ő ott nincs.

Ide is hírül hozzák, hogy Tóth Mihály megvette az összes záptojásokat, hogy kivonja őket mint nemtelen fegyvert a forgalomból.

- Ez a Tóth Mihály derék ember!

- És gyönyörű leánya van - mondja élénken Homlód.

- Ízes falat - vigyorog Horth Miska -, és micsoda keze van!

Az öreg Noszty odaintette fiát egy ablakmélyedésbe.

- Feri! - szólt halkán. - Ez az, akiről otthon szoltam már neked. Ez még egy olyan deszka, amelyen mindnyájan kiúszhatunk a partra. A leánynak több mint egymilliója lesz. Gyepre, fiú!

- Hm, majd megnézem - mondá az exhadnagy. - Tudod mit, hívasd meg Rágányosékhoz egy legközelebbi estélyre.

- Az nem lehet - szólt az öreg Noszty elgondolkodva -, mert Tóth Mihály az a bizonyos párizsi úr, akivel Rágányosnak illo tempore³⁶ párbaja volt. Hiszen tudod a históriát. A grófnőt fájdalmasan emlékeztetné, hogy az ura pillanatnyi szükségben vette el.

- Úgy? És honnan csöppent ide a megyébe?

- Megvette harmadéve a rekettyési birtokot, ötezer hold primae classis. Azonfelül gyárai vannak, de bogarai is, mert az üzemet valami szeszélyből egyszerre csak beszüntette, és van végre nagy csomó állampapírja. Egy hétig nyírják a kuponokat, a helyi rege szerint.

- Ebben az egy alakban szeretem a szabómesterséget. De hát miként szerezte ezt a nagy vagyont?

- Hja, ennek érdekes története van, de most nem érek rá elbeszélni. S különben sem gondolnám, hogy valami nagyon finnyás volnál a pénzek eredetére, noha ebben az esetben akkor is nyugodt lehetnél.

- Ó, édes papa - szólt mórlikáló szemforgatással. - Köszönöm a jó véleményedet felőlem. A történetet akkor is elég ideje lesz meghallgatni engedelmes fiacskádnak, ha majd hozzáát az alapozási munkálatokhoz. Kivel mutattassam be magamat?

- Kérd meg Homlódty bátyádat.

E pillanatban sürgönyt hoztak a főispánnak. Noszty beszólt hozzá a küszöbről; még most se volt felöltözve.

- Sürgönyt kaptál.

- Bontsd fel, kérlek, és írd alá helyettem.

Noszty felbontotta: a belügyminisztertől jött, és számjegyekkel volt értelmetlenné téve.

Megint kinyitotta a belső ajtót:

- Nem tudom elolvasni. Hol van, kérlek, a kulcs?

- Miféle kulcs? - kérde Kopereczky bosszúsan.

- Amit a belügyminisztertől kaptál.

- Elveszett.

- Hát most már mit csináljak?

- Hívass lakatost! - mordult rá türelmetlenül, mert ahogy sem sikerült máslit kötni a nyakkendőjén.

Azok, akik hallották, elmosolyodtak. Noszty pedig ajkaiba harapott. No, ez már mégis súlyos tudatlanság. Azzal beljebb ment, betette maga után az ajtót, és összeszidta Kopereczkyt:

- Ha már olyan nagy számár vagy, Izrael, legalább ne beszélj hangosan. Lakatossal akarod a távirat titkos jegyeit kihámozni? Szégyenlem magamat miattad.

- Minek hoztál ide, te hóhér? - védekezett Kopereczky.

- Mit tudtam én, mit tudsz!

- Hát nem mondtam mindig, hogy az állatok tanítványa vagyok? És az úgy is van, mert bizony isten, egy oroszlán bátorsága kell hozzá, hogy nekimentem ennek a főispánságnak.

³⁶ *Illo tempore* - annak idején

- No, csak vedd hát fel a mentét, és menjünk. A táviratot hagyjuk délutánra.

Kopereczky felkötötte a kardot, fölvette a mentét. Kezébe fogta a kócsagos kalpagot, megnézte magát a tükörben, s elbámult, hogy milyen daliás vitézt mutat vissza. Azzal benyitott híveihez.

- Készen vagyok, uraim.

Éppen akkor jött be Pimpósi hajdú is jelenteni, hogy a tekintetes alispán úr már megérkezett vitézi öltözetben, és bement egyenesen a tanácssterembe, ahonnan valóságos tengermorajlás hallatszik ki.

- Akkor hát menjünk Isten nevében - mondá a főispán, s bátor léptekkel megindult egy sor szobán keresztül; a legutolsónak az ajtaja a közgyűlési terembe nyílt.

Malinka hozzásompolyodott útközben.

- Csak semmit se féljen méltóságod, gondolja el, hogy csupa káposztafejnek beszél, bátorítsa az a tudat, hogy én a háta mögött leszek, és súgni fogok, ha netán valahol megakadna.

Mikor a főispán belépett a terembe, az utána tóduló kíséret éljenzésben tört ki, mire hatalmas füttyök hangzottak fel, és szünni nem akaró láрма támadt.

- Ne te ne, sárgarigók! - rivallt a füttyölőkre megvető gúnnyal Homlódó István.

Farkasszemet néztek egymással, mint két összeütközni készülő csapat, bár az egyik része csak maroknyi. „Le vele! Meghalt!” „Ne szemtelenkedjenek!” „Minek jött ide?” „Kopereczky, sicc ki!” - s több efféle kivehető hangok vagy bödöletek emelkedtek ki az artikulálatlan zsivajból, mely az érthetlenségbe veszett el, mint a kígyósziszegés. Senki se értette, mit beszél a másik, pedig mind a három- vagy négyszáz száj működésben volt.

A főispán e szörnyű lármában lépegetett fel az emelvényre, leoldá bíborba vont kardját, s végigfektette a pulpituson; az ő szája is mozgott, de hogy mit mondott, nem lehetett kivenni. Talán az esküt hadarja el - találgatták némelyek. Ha a tengeren orkán dül, akkor mozog úgy tarajos hullámaival, mint most az a tömérdek fej, mely egyetlen fürge, vonagló és rángatózó testté látszik összefolyni.

Az „abzug” még akkor nem volt kitalálva, ahelyett egymást becsmérő kiáltások röpködtek innen oda és onnan vissza, és e szógalacsinok némelyike ugyancsak mérgezett nyállal volt gyúrva.

A megtestesült káosz képét nyújtotta a terem, olyasvalamit, mintha elképzeljük, hogy a babiloni toronyépítésnél összevesztek volna a munkások. „No, itt ma nem kell semmilyen beszéd - gondolta Poltáry -, itt nem lehet gyűlést tartani.” És talán nem is lehetett volna, ha valamiért föl nem fortyan a Herkules-termetű Leviczky János, volt dzsidás ezredes, ki is rácsapott tenyerével az egyik zöld posztóval borított asztalra, de úgy, hogy az nagy recsegéssel nyomban kettéhasadt, s haragos, bömbölő hangja minden zshivajt túlharsogott:

- Csend legyen, hé! Én mondom. Akinek valami baja van, annak velem van baja. Álljon elő!

Amire olyan csönd támadt, minő a temetőben szokott lenni, mert a vitéz ezredes, akit közönségesen „beretvált tigris”-nek neveztek a megyében, arról volt nevezetes, hogy már hét embert ölt meg, mindnyáját őfelsége, a saját királyunk alattvalóiból - párbajban. (Hogy mennyit ölt meg az ellenségből a sadovai csatában, arról nincs hír.) Szinte különös volt - mintha valami nagy kutya egy harapással elnyelte volna az egész lármát, és csak egy kis csontszilánk maradt volna belőle; a hirtelen támadt csendből kiütődött egy hangosra változtatott öndörmögés (egyébíránt a Liszy ügyvéd hangja):

- Ohó, ohó!

Az ezredes rettentő szemöldjei megmozdultak, s szúrós, jupiteri szemei sötéten, vészjóslón meredtek a vézna, szikár, demagóg vezérre.

- Tetszik valami? - mennydörgé zordonan, míg nagy, kifent bajusza félrefordult, mintha az egyik szárnyát aláhajlítaná, hogy rászúrja az ellentmondót, mint egy kis bogarat szokás a gombostűre.

- Semmi, csak köhögtem - felelte önkéntelen szepegéssel az ellenzéki vezér, fejét a válllapockái közé húzva.

- Úgy? Akkor szopogasson, barátocskám, egy kis medvecukrot.

Kitört a nevetés. Minden arc nekiderült. Ez a kicsinylő megjegyzés megölte a népapistolt, az arcokra csalt mosoly olyan hatással volt az alkotmányos haragra, mint a napfény a márciusi óra nézve. Ha a magyar ember elneveti magát, mosolyán, ezen az égi szárnyon elröppen minden epéje.

E pillanatban csattant fel a Poltáry György híres, ezüstcsengésű hangja:

- Méltóságos báró úr! Szeretve tisztelt főispánunk!

A zajcsináló ellenzék azt a látványt nyújtotta, amit a pulyka, mikor a fejét levágják, még mindig megy, szalad a teste egy-két másodpercig. Dacára a Liszy elnémításának, mégis zúgás fogadta a népszerűtlenné vált szónokot, a nap bűnbakját, de ez hamar elcsendesedett, s az alispán háborítatlanul folytathatta üdvözlő beszédét:

- A mai politikai viszonyok mellett, a hazánk ege fölött tornyosuló felhőknek közepette, midőn ő császári királyi apostoli felsége méltóságod nemes személyét bízta meg e vármegye vezetésével, megnyugtató érzés száll szíveinkre, mert érezzük a jóakaratot, mely lényéből kisugárzik, és ismerjük mély bölcsességét (Egy reszelős hang: Ne hazudj, Gyurka!), mellyel mindenha meg fogja találni a Szküllák és Kharübdiszek³⁷ között kivezető utat, mert a honszeretet, a méltányosság és az igazság az a három csillag, mely méltóságodat irányítja.

- Halljuk! Halljuk! - potyogott innen-onnan a kíváncsiságnak némi kis morzsája.

- Istenem, hogy bírta ilyen szépen kigondolni - csóválta keményvágású fejét egy kurtanemes, s a mellette álló ismeretlen ifjúhoz, Malinkához intézte koronkénti észrevételeit: - Van esze, mi? Csak ne használná rosszra, mi?

Malinka nem felelt, nem is hallotta, forgott vele a terem, rettentő zúgás keletkezett a mindenségben, a szónok szavai mint éles szögek hulltak, süvítettek, s élükkel a halántékba vágódtak, arcát halotti sápadtság borítá el, míg homlokáról hideg verejtéket sajtol ki a rémület. Eleinte álomnak hitte, de minden pillanatban rettenetesebb valósággá nőtt, hogy az alispán az ő, vagyis a Kopreczky beszédét mennydörgi érces hangon.

Azaz a maga beszédje volt az, jogos elmeszüleménye, csak hogy olyan puskapor, amellyel már lőtt egyszer, 1868-ban a báró Aráncsy beiktatásánál; akkor mint főjegyző üdvözölte vele Aráncsy-t. Régen volt az, a kutya se emlékezett már arra, de ő maga el tudta szóról szóra fűjni most is; a főispán, kit megtisztelt vele, a vizsnyói kriptában pihen, s az akkor éljenző bizottsági tagok is nagyjából ugyancsak csendesek immár valahol a temetőben.

³⁷ *Szküllák és Kharübdiszek* - tengeri szörnyek

Ezeket mérlegelte Poltáry, midőn beszéd nélkül ébredt fel reggel. Quid tunc?³⁸ Restellte az esetet, de mit tegyen? Ex tempore³⁹ mondhatna valami zöldséget, de akkor hova lenne a szónoki nimbusza? Ej, gondolta magában, vágjunk neki! Elmondom régi beszédemet, vagy nem veszik észre, és az nagyon jó, vagy észreveszik, és akkor azzal lehet elütni, hogy értéktelen krispinre jó a viseltet zsinór is.

Így ugrott bele, s meg nem zavartatva a hűvös hangulat által, folytatá fennhéjázó testtartásával és diadalmas gesztusaival:

- Különleges a mi helyzetünk, méltóságos főispán úr. Nem rózsákkal párnázott pihenőszékhez méltóztatott ideérkezni, hanem mozgalmas csatatérre, nagy munkához. Ádáz küzdelmet folytatunk itt mi maroknyi magyarság, körülvéve nemzetiségekkel. Az önvérünkön kivívott jogokat önként testvériesen osztjuk meg a nemzetiségi lakosokkal, de vajon testvérek vagyunk-e azért? Ó, nem. Úgy állunk szemben velük, mint a szarvasok a vadászokkal. Önként elhullatott agancsainkra azt mondják, hogy azok értéktelenek, nekik trófeák kellenek, agancsok, de homlokcsontunkkal együtt. (Nyugtalan mozgás.) Nekik csak így volna kedves. Vagyis a jogaink, de a bőrünkkel együtt.

A jelenlevő nemzetiségek, bár a passzivitás miatt kevesen jöttek be, zajos „Nem áll, nem úgy van!” kiáltásokkal zavarták meg itt a szónokot, s Malinka fokozódó kétségbeeséssel megállapíthatta, hogy szóról szóra az ő beszédjük pereg le a Poltáry tömött, szürkés bajusza alól. Istenem, Istenem, mi lesz ebből? Szeretett volna a föld alá süllyedni. Vagy még jobb volna kirohanni, és futni, futni az indóházig, aztán elmenekülni innen örökre... Hisz azt a szégyent, azt a gyalázatot, ami majd most következik, elviselni lehetetlen. De hasztalan, úgy be volt szorítva a főispán háta mögött képződött gyűrűbe, hogy a kimenetelre legalábbis a Kinizsi ökleivel kellett volna rendelkeznie. Ott maradt tehát, megadta magát sorsának, s tompa elfásultsággal várta, hogy lesz, ami lesz, többé már nem is figyelt a beszédre, pedig most következtek a megye kíváncsai, a nemzetiségek erőskezü megfőkezése, a pandúrság szaporítása a garázdálkodó rablók ellen, egy gimnázium Bontóvárra, ahol megmagyarosodnak az idegen ajkú sarjak, a rakoncátlan Gyík szabályozásának befejezése és így tovább. - Hiszen tudta már ő ezeket könyv nélkül, s megüvegesedett szemei bambán, mereven tapadtak a féloldalt álló Kopereczkyre, ki minden felindulás nélkül, nyugalommal hallgatta a szónokot. Malinka kínos, szorongó érzéseit a bámulat váltotta fel. Micsoda idegei lehetnek ennek az embernek! Talán acélból vannak, hogy oly nyugodt tud maradni egy ilyen katasztrófánál, mert még elképzelni is szörnyűség és hajmeresztő valakinek lelki vívódása hasonló helyzetben. Vagy talán éppen azért olyan nyugodt, mert annyira ideges, hogy nem is hallja, nem is érti a Poltáry beszédét, egyszerű hangzavar az előtte, mint ahogy az ütközetben a katona nem érzi saját vére hullását. Pedig most igazán az ő vére hull a Poltáry mondataiban, de úgy kell lenni, hogy nem hallja, nem tud felőle. Ó, jaj, Démoszthenész óta nem történt ilyen eset! Csak az Isten hajítana most le hozzá egy mennykövet is, amelyik vagy az összes megyei bizottságot agyonüsse, vagy csak Kopereczky bárót, mert az is megoldás lenne, vagy csak őt, Malinkát magát, mert aztán nem törődne a többivel.

Hanem bizony nem történt semmi csoda, csak Noszty Feri keserítette el még jobban holmi sületlen kérdésekkel, valahogy melléje tolatván a tömeg által:

- Milyen lesz a sógor beszéde?

³⁸ *Quid tunc?* - Hát most mi legyen?

³⁹ *Ex tempore* - rögtönözve, hevenyészve

Ha egy darab húst tüzes harapófogóval szakítanak ki belőle, az se lehetett volna kínosabb, mint erre felelni.

- Az Isten tudja! - szölt szemeit égnek fordítva.

- Te csináltad?

- Félig-meddig - hörögte halkan.

- Lásd, azt úgy kellett volna összeeszkábálni, hogy előlegesen bekéretik az alispánnak ezt a szónoklatát, úgy, hogy a sógor beszéde mintegy válaszokat tartalmazott volna az itt felhozottakra, s ezzel rajta lett volna a rögtönzés zománca. Meg kell adni, hogy gyönyörűen beszél ez a Poltáry, vagy hogy hívják.

- Hm, csakugyan - hebegett Malinka, és kintől vonaglott lelke.

- Aprópó - fecsegett Feri tovább -, mi van a nővéremmel?

Most lehetett még csak nagy konfúzióban a Malinka arca, hogy elvörösödjék-e vagy elsápadjon.

- Boldogok voltatok, mi? - vigyorgott Feri rejtélyesen.

- Nem is beszéltem vele.

- És én ezt ugye, elhiggyem? Ösmerlek, kis maszk!

- Bizony isten.

- Beszélhetsz nekem, amennyit akarsz. Hiszen Vilma is írt, és összeszid, hogy frivol lélek vagyok, hogy mit gondolok én felőle? Hát azt gondolom, de nem írtam meg neki, hogy mindenekelőtt hálálatlan. De most jut eszembe...

Hirtelen a karzatra pillantott, honnan átható rózsá- és rezedailat verte át magát a fülledt levegőn az érzékenyebb orrokhoz. Sok üde arc mosolygott le onnan a különböző virágos és struccotlas kalapok alól.

- Te már egy hete vagy itt, Kornél, nem tudnád véletlenül megmondani, melyik a hölgyek közül Tóth kisasszony?

Malinka csak a fejét rázta, hogy nem tudja, nem is nézett arrafelé, sőt ösztönszerűleg behunyta a szemeit, mert, íme, elérkezett a rettenet ruhájába öltözött pillanat, s jobb akkor sötétben lenni; Poltáry befejezte beszédét, szórványos éljenzés hangzott fel (a Noszty-klikk éljenei), egyébként hideg maradt a hallgatóság, bár a suba alatt bevallották, hogy *hamari* beszédnek (mert csak tegnap vállalta a szónoki tiszteletet) nem volt éppen utolsó.

De az előtti megjegyzések és véleménynyilvánítások csak legfeljebb két másodpercig tarthattak, míg a főispán hátrataszította a panyókáját, megköszönte a torkát, és megszólalt:

- Tekintetes Köztörvényhatósági Bizottság!

- Ejnye, be különös, pohánkakása ízű hang! - mosolyodott el Klementy szerkesztő úr, ki a középső zöld asztalnál egy ív papirosra szorgalmasan jegyzett.

Kopereczky hangján tényleg rajta volt a felvidéki zamat, de nem nélkülözte a hajlékonyságot és a csengést. Első szavainál megszűnt a beszélgetés s az a bizonyos zümmögés, mely a figyelmet lassan-lassan megőrli, mély csendesség támadt, de mint Horth mondotta később, volt valami fenyegető jellegű, valami bizonytalan e csöndben: nem a tisztelet szülte, hanem a kíváncsiság. Nem az okos embert várták, nem is az új főispánt, hanem a féleszünek hirdetett tót urat.

- Halljuk, halljuk!

- A mai politikai viszonyok mellett - kezdte folyékonyan, minden elfogultság nélkül - a hazánk ege fölött tornyosuló felhőnek közepette, midőn ő császári királyi apostoli felsége az én személyemet bízta meg e nemes vármegye vezetésével...

- Bizony tehetett volna okosabbat is - vágott közbe az oszlopok mögül egy pufók alak.

Némi derűtség kelt a közbeszólás nyomában. Nyugtalan fészkelődés, hullámvész támadt, mint a vetés fölött, ha egy széláram megmozdítja, némelyek megbotránkoztak: „Minek a királyt bántani?” Mások helyeselték: „Ej, nem árt őfelségének, ha csuklik egy kicsit.” Szóval megindult a mindent elposványosító tréceselés. Kopereczky egy kis szünetet tartott, de a figyelem nem akart helyreállni, ő volt hát kénytelen fölemelni hangját a továbbiakhoz:

- Megnyugtató érzés száll szívemre, mert érzem a jóakaratot, mely az itt egybegyűlteknél lényéből kisugárzik, és ismerem a mély bölcsességet, mellyel a megye vezető férfiai mindenha megtalálják a Szkülák és Kharübdiszek közt is a kivezető utat, mert a honszeretet, a méltányosság és az igazság, e három csillag irányítja őket.

- Nini! - ugrik fel Klementy szerkesztő úr meglepetve, mintha valami váratlan ismerőssel találkozna. - Hiszen ez az alispán beszéde! Gubó legyen, ha ez nem az alispánt paródiázza! Pszt! Csend legyen. Halljuk! Halljuk, urak! Ohó; hisz ez rettenetes módon érdekes!

Mint a futótűz terjedt fülből fülbe, hogy a főispán Poltáryt gúnyolja, megtanulván az ő beszédét egy hallásra, zseniális módon, szóról szóra visszamondja. No, minket ugyan bolonddá tettek. Hiszen ez egy nagy talentum. Halljuk csak, halljuk!

Egyszeribe olyan csendesség lett, hogy az öreg Melfeller mérnöknek híres, Pateck-féle zsebóráját hallani lehetett, milyen szépen ketyeg a mellényzsebében. Kopereczky erre lejjebb eresztette a hangját, és így folytatá:

- Különleges az önök helyzete, tisztelt Köztörvényhatósági Bizottság! Nem rózsákkal párnázott pihenőszékhez érkeztem én ide, hanem mozgalmas csatatérre, nagy munkához. Körülvéve a nemzetiségektől, ádáz küzdelmet folytatnak itt önök, maroknyi magyarság. Az önvérükön kivívott jogokat önként, testvériesen osztják meg a nemzetiségi lakosokkal, de vajon testvérek-e azért? Ó, nem. Úgy állnak szemben egymással, mint a szarvasok a vadászokkal...

E hasonlatra mindenki ráismert, s látta, hogy csakugyan a Poltáry beszédét ismétli. („Bevette, és most kihányja” - ahogy Viléczy Ödön mondta.) Nosza, kitört erre a tetszészaj minden vonalon. Hohó! Micsoda kapitális ember! Egy lángész. Csodálatos emlékezőtehetség! Ki is volt az, aki egyszer az egész naptárt könyv nélkül megtanulta? Valami peregrinus⁴⁰. No, ez még azon is túltesz.

Minden szem Poltáry felé fordult; kékült-zöldült, a szakállát harapdálta. Nem tudta elképzelni, mi akar ez lenni. Zöldes fényű bikaszemei kidagadtak a csodálkozástól. Eleinte dühösen döfködte rezes kardjával a padlót, míg azt hitte, hogy a főispán valamely szellemi incselkedést folytat vele, lassan-lassan azonban rájött a valóságra, hogy a régi beiktató ülések jegyzőkönyveit ő küldte meg neki, s azokból éppen ezt a beszédet tanulta be. Fatális egy véletlen! Most már minden napfényre kerül. Dicsőség, hírnév, szónoki nimbusz, isten veled!

Ellenben a bizottsági uraknak elég volt a gyűlölt alispán kínos feszengését látni, hogy egy pillanat alatt kiengesztelődjenek a főispán személyével, sőt, hogy megszeressék.

⁴⁰ *Peregrinus* - idegen, jövevény

- Önként elhullatott agancsainkra azt mondják, hogy azok értéktelenek - szónokolt tovább a főispán, egészen kipirulva -, nekik trófeák kellene, agancsok, de a homlokcsontunkkal együtt. Nekik csak egy volna kedves. Vagyis a jogaink, de a bőrünkkel együtt.

Tomboló éljenorkán zúgott fel minden oldalon, még a nemzetiségiek is tapsoltak, mert ők azt hitték, hogy ez most már csak mint szatíra értelmezendő. Ragadós lévén a tetszés, a hölgyek a karzatról a zsebkendőiket lobogtatták, Findzsa asszony azonban, aki az első sorban ült, haragosan panaszkodott:

- Micsoda disznó nép ez: mikor az uram mondta ezeket, a fülük dobját se hajtották, most pedig a lelküket ordítják ki.

A tömegek kiszámíthatatlanok, mert szeszélyesek. A Malinka balul kiütött plágiuma megfordította a hangulatot, és a különös körülmények között (a sors csodálatos kártyakeverő) keletkezett rokonszenv fölkapta szárnyaira Kopereczkyt, és nem ejtette el többé. Egy elképzelt jó tulajdonság (ezúttal a rendkívüli emlékezőtehetség látszata) többet ér néha, mint száz meglevő erény. Az éljénzés, tetszészaj most már annyira hozzászegődött a beszédhez, mint a gazdátlan kutya, hogy bottal se lehetett volna elverni. Hovatovább nagyobb volt a lelkesedés, ami természetes, mert mindég nagyobb lett a rekord is, amit a főispán elért, még mindig szóról szóra adván vissza a Poltáry frázisait, szimiléit és idézeteit, csak midőn madame Staëlt idézte, hangzott közbe zavarón a Horth úr sablonos kérdése, mely mintegy önkéntelenül csúszott ki a száján:

- Milyen volt a keze?

Minden új éljen mint valami bűvös ecsetvonás élénkített és változtatott némileg a Malinka fanciesali ábrázatán, elannyira, hogy a vége felé kigömbölyödött, ragyogott, már szinte hinni kezdte, hogy hallucinált a Poltáry beszéde alatt, pajkos dzsinnek bohókás játékot űztek vele; az öreg Noszty nem minden fennhéjázás nélkül súgta oda Rágányosnak: „Nézd csak, nézd, micsoda fránya fickó ez az Izrael.” Sőt még Poltáry György is, pedig ez az egész lelkesedés, jól észlelte, nem egyéb volt, mint egy kis antipoltarizmus, csakhamar megnyugodott, gondolván magában: A főispán most nagy dicsőséget aratott azzal a véletlenséggel, hogy éppen az én egykori beszédemet magolta be, s én azt nem gyanítva, közvetlen előtte elmondtam, mind azt hiszik ezek a maflák, hogy rögtönzött paródiát hallanak, s bámulják őt, ünneplik, mert ezzel egyúttal engem vélnek inzultálni. Hát bizony elég kellemetlen, hanem segíteni nem lehet rajta. Mert ha én most leleplezném, hogy a főispán nem engem parodizál, hanem szegény feje nem tanult be más beszédet, s akarva, nem akarva ezt kell elfűjnia, akkor ugyan a főispán agyon volna ütve, de magamat is bemártanám, hogy kétszer mondom el egy beszédet. Legjobb tehát, ha elhallgatok, s igyekszem kihúzni ebből a vak esetlegből a lehető legnagyobb polgári hasznot. A főispán nagyon jól tudja, hogy más beszédet nem tud, ennél fogva kutatni fogja, miként került össze a két beszéd, s a megőrzendő titok ezerszerte jobban kapcsolja majd hozzám, mint bármely más szolgálat, amit tehetnék. Nagyobb szerencse ennél nem is érhetett volna. A főispán még a helyemet is megfűjja, ahová leülök, szóval a kezemben lesz, az én madaram ő már. Csak ujjongjatok, éljenezetek, ostobák, én a markomba nevetek azalatt.

Így formálódott ki apránként általános meglepedéssé minden széthúzó érzés. Némelyek fitymálták vagy kevésbe vették a főispánnak e mnemotechnikai⁴¹ erőműveletét, hogy mi van abban visszakibálni valamit, „hiszen a tükör is azt teszi, azért mégse bámulják meg mint masinát”, de a szájasabbak és műveltebbek letorkolták ezeket.

⁴¹ *Mnemotechnika* - emlékeztető

- Eh - mondotta Petrovay Tamás nagy tekintélyű aggastyán, aki a pozsonyi diétákon képviselte hajdan a megyét -, mit ért a paraszt az uborkasalátához?

Ez a gúnyos megjegyzés megtette hatását. Senki se merte többé kétségbe vonni a főispán lángelméjét, s midőn beszédét bevégezte, valóságos gloriola látszott lebegni a feje körül. Hozzárohantak, ősi szokás szerint vállakra emelték, s úgy hordozták körül a teremben. Majd kivitték a balkonra is, hogy az odakünn összegyűlt köznépnek megmutassák.

Mámorban úszott minden. Az arcok ki voltak pirulva a lelkesedéstől. A tegnapi tüntetés rendezői voltak a lehangosabbak az ovációkban. Mihelyt a főispán visszakerült a nép tenyeréről a biztosabb talajra, az anyaföldre, hízelgéseikkel vették körül, még maga Liszy ügyvéd is odakiáltott:

- Meghajtom zászlómat méltóságod lángesze előtt!

S ezzel meghajtotta a derekát. Úgy látszik, azt nevezte ő zászlónak.

Ezalatt Noszty Feri is ráakadt Homlódyra, aki megmutatta neki, melyik a karzati hölgyek közül Tóth Mari.

- Ott balról az az orgonavirágos kalapú, szép kis pofa, nem igaz?

Feri föltette monokliját, és megnézte műértő szemmel.

- Formás jószág, de mintha szeplős volna.

- A termete veri a lilomot.

- Úgy látszik, bátyám is a részletek embere, mint Horth Pista.

- Nem egészen, csak éppen mondom, hogy a termete az meg a ritmikus járása, amiért én dicsérem. Látnád csak járni.

- Kár, hogy a szemei aprók egy kicsit.

- Látnád csak őket rád szegezve, mikor nevetnek. Szép tiszta szemek, mint a kristálypatak vize, a lélek fenekére nézhetsz be rajtok keresztül.

- De már nem fiatal, ahogy nézem.

- Olyan huszonegyéves-forma, de még ártatlan, mint a ma született bárány, és olyan egészséges, mint a makk.

- Elég baj az - sopánkodott Feri.

- Hogyhogy?

- Az egészséges fa nehezebben gyúl meg, bátyámuram, a szüette könnyebben ég.

- Tüze válogatja, öcsém. Nem bízol magadban?

- Mutasson be neki, bátyámuram.

- Szívesen. Menjünk hát fel hozzájuk.

- Az anyja az, aki mellette ül? - kérdezte Feri útközben.

- Igen, az anyja.

- Nagyon közönséges kinézésű. Miféle leány?

- Fogalmam sincs felőle, azt az egyet bizonyosan tudom, hogy nincs a Habsburgokkal rokonságban. Amellett azonban jóra való asszony lehet, mert Tóth uram nagyon megbecsüli. De siessünk, fiú, mert mindjárt vége az ülésnek.

Nem könnyű volt pedig kikecmeregni a nagy tömegből az oszlopos folyosóra, ahonnan meredek, ódon garádicsok vezetnek a karzatra. Útközben négyen-öten is elfogták Homlódty valamely ügyben. Mert a régi megyegyűlések részben börze jellegével is bírtak; itt találkoztak a megye urai különböző koronkint, s vettek, eladtak, csereberéltek. Homlódty híres lovakat nevelt; tőle válogattak fogatokat a házasulandó uracsok, a községek ugyancsak nála tudakozódtak, van-e eladó csődőre, viszont ő maga itt szerezte be, ami neki kellett: teheneket Kajtáry Kelemtől, merinói juhokat Balázs Gáspártól, gyümölcsfaoltványokat a szenvedélyes pomológus⁴² Kapor Andrásról.

Feri tehát útközben is csak rövidebb, sűrűn félbeszakított időközökre élvezhette a Homlódty információit.

- Mondja csak, János bátyám, miért nem ment eddig férjhez? Azt az egyet nem értem.

- Nem tudom.

- Dehogynem tudja. Olyan vén sas, mint maga, mindent tud.

Erre aztán elmosolyodott Homlódty.

- No, hát tudom. Azért nem ment férjhez, mert Mari azokhoz a lányokhoz tartozik, akik magukat rútaknak hiszik.

- Vannak is a világon ilyen leányok! - hitetlenkedett Feri.

- Talán nincsenek, de ez az egy ilyen. Nem természeti törvény ez, nem állítom, bizonyára nincs ez bent az asszonyi állatban, mint a Teremtő által beoltott jellemvonás, hanem egy betegség kifolyása, amelybe többnyire a gazdag partik esnek. Ez a betegség abból áll, mindenkre gyanakszik, aki hozzája közelít, hogy a pénzére vetette ki hálóját, minél fogva hüvös, visszahúzó és bizalmatlan. A gyanakvás folyton nagyobbra harapódzik, míg rögeszmévé válik, s elnyomja benne a természeti törvényt, a hiúságot. A végén már szinte megcsontosodott meggyőződése, hogy őt önmagáért senki sem szereti; s derűre-borúra osztogatja a kosarakat. Ez Tóth Mari belülről tekintve. Mert tudd meg, brúder, hogy az a millió forintocska, ami a leányra néz, furcsa kis lidérc. Nemcsak azokat zavarja meg, kik meg akarják kaparintani, hanem azt is, akinek a mátkaládájában van.

Éppen a karzat ajtajánál állottak, Feri visszarántotta Homlódty.

- Azt hiszem, ne menjünk fel - mondá váratlanul.

- Hogyan? Nem akarod, hogy bemutassalak?

- Azt látom, hogy a feladat sokkal kényesebb, hogysem elhamarkodva lehetne megoldani. Gondolkozóba ejt, amit az imént mondott János bátyám, hogy a millió gonosz lidérc, megzavarja a fejeket. Ez bizony igaz lehet, és hogy én ebbe a hibába ne essem, egyelőre csak annyit mondok, amennyit a lusta miniszterek szoktak: hogy előbb még tanulmányozni fogom a kérdést. Ismerni akarom teljesen a terepviszonyokat, és haditervet próbálok csinálni.

- Amint akarod - hagyta rá Homlódty vállat vonva -, akkor hát menjünk vissza a politikához. Mit szólsz a sógorhoz?

⁴² *Pomológia* - gyümölcsökkel foglalkozó tudomány

- Nem mindennapi ember.

E pillanatban széttárták a huszárok a tanácsterem szárnyas ajtait, s kifelé tódultak a bizottsági tagok „Éljen a főispán!” kiáltásokkal. Tehát vége a beiktató gyűlésnek.

- Puff neki! - kiált fel Homlódý. - Okosan tetted, hogy nem mentél a karzatra.

De akihez a szavait intézte, nem volt mellette. Megfordult, hogy hova lett; hát az bizony visszament a karzat kijáratához, ott leste a letípegő hölgyeket, kik fölfogván a lépcsőknél szoknyaikat, csinos, formás lábokban és bokákban élvezetes szemlét nyújthatnak a kujonnak.

Homlódý a gyűléstermen át a főispán belső szobáiba igyekezett, ahová most bevonult meggyarapodott udvarával, alázatos hízelgőivel, hozzáragadt mamelukjaival. Hanem iszen nem csoda. A meggyújtott lámpánál már mindjárt a gyufa sercenésénél ott vannak az éber muslincák. Csóva Jancsi, aki most diadalmasan vitte a főispán után az ott felejtett zergebőr kesztyűjét, rájuk is terítette egy-két megjegyzéssel a vizes lepedőt:

- Persze most már gyülekeznek a jó legyecskék a mézre, de mikor még azt hitték egy óra előtt, hogy mérgezett víz, másutt röpködtek.

Az öreg Noszty megszólította Homlódýt:

- Nem láttad Ferit?

- Tóth Marit lesi - súgta a fülébe Homlódý.

- Szeretem - szólt sugárzó meglepéssel -, hogy ím, végre már hozzálát a fiú valamihez.

Kopereczky ott bent a gratulációkat fogadja. Boldog, aki kezet szoríthat vele, s bókokat mondhat hozzá. Nagy dolog volt, remek dolog volt, ilyet még nem pipáltak Bontó megyében.

Maga az öreg Noszty is el van ragadtatva.

- Most már te vagy a helyzet ura, mert a bontói ember olyan, mint a legszilajabb csikó, rúg, kapál, harap, ficánkol, de ha a hátára tudsz pattanni, megtorpan, és engedelmesen poroszkál alattad.

- De hol vetted azt a pompás ötletet - lelkenedett Rágányos -, visszamondani a Poltáry beszédét? Mert ez tett úrrá.

- Hol vettem? - mentegetődzött a maga szokott bohémiájával Kopereczky. - Könnyű volt elővenni, mikor csak ez az egy beszédem volt. Ezt is a Malinka csinálta, ahogy szokás. Titkár esze tapossa simára a főispán útját, hiszen tudjátok.

Jóízűen kacagtak a körülállók. Természetesen nem hitték el. Már hogy is csinálhatta volna Malinka, mikor az csak abban a pillanatban születhetett. A főispán megjegyzése egy kis maró célzás akar lenni az elődre, aki tényleg titkárjával csináltatta a beszédeit. De milyen finom alakba önti gúnyolódását! Micsoda nagy eszű ember ez!

Míg a főispán úgyszólván cercle-t tartott, mint egy kiskirály, és zsebre rakta a dicsérő szóvirágokat, nyers őszinteséggel megjegyezvén: „Bizony, higgyék el, sohase hittem volna, hogy ilyen könnyű mesterség a főispánság”, azalatt Noszty Pált a megfjetlen kormány-sürgöny bosszantotta, s Malinkával együtt felturkálták a főispán bőröndjeiben az összes hivatalos iratokat, míg végre előkerült a kulcs. Vitte is nagy lobogtatva Kopereczkynek.

- Itt a kulcs, megvan a kulcs!

- Ez az? - nézegette kíváncsian Kopereczky. - Micsoda ostobaság, uraim, ez a mi hivatalos nyelvezetünk. Hát hogy lehet ezt józan ésszel kulcsnak nevezni? Hiszen a horgonyt is

vasmacskának nevezi a nép, és okosan, mert megfogja a tárgyakat, mint a macska az egeret, csak hogy itt nem lehet félreértés, mert a voltaképpeni macska nincs vasból, hanem mit szólnának hozzá a taljánok, hogy egyszerűen macskának neveznék a horgonyt vagy horgonynak a macskát? Viszont nem volna semmi kifogásom, ha levélkulcsnak keresztelné el a miniszter a számféjtő ákombákomjait, de így igazán hülyeség.

Mindnyájan helyeslőleg bólintgattak.

- Biz' isten, igaz. Őméltósága jól megmondja. Íme, egy főispán, aki nem fél a kormánytól. Ennek azután van gerince fölfelé is, nemcsak lefelé.

Mily csodálatos a siker! Egy óra előtt még őrajta nevettek gúnyosan, hogy nem tudja, mi a kulcs, egy óra előtt még ő volt ezért a számár, most már színbölcsesség, kijelentésszerű alapigazság minden, amit mond, és az adott esetben most már a miniszter a számár.

Hát az jobban is megbírja, mert erősebb is, és messzebb is van innen.

Az órák künn a tornyokon a tizenkettőt kezdték verni, mire megkondultak a harangok a négy különböző felekezetű templomokban.

- Hát itt van, ni - kiáltott fel vidáman Kopereczky -, milyen jó lenne most ebédhez ülni! De hallom, nem lett belőle semmi, nem akartatok a vendégeim lenni. Vagyis tegnap még úgy festett a dolog, hogy az ebéd nem látszott megtarthatónak, tehát kihagyták a programból, én most hát Rágányoséknál ebédelek a rokonsággal. Ahhoz azonban még át kell öltöznöm németnek. Ti csak maradjatok itt, és igyátok a papramorgókat, mindjárt végzek.

Kitört a méltatlankodás, hogy micsoda szemtelenség volt azoktól, akik ezt cselekedték.

- Nem apprehendálok én azt - felelte Kopereczky -, ti is jobban esztek otthon, én is jobban eszem a rokonnál, s ezzel vége. A pezsgő pedig megmaradt, majd megisszuk, ha az asszonyt hazahozom, egypár hét múlva.

Hát ez is tetszett mindenkinek, hogy ha majd az asszonyt „haza” hozza. Milyen kordialis és egyszerű.

Ezzel eltűnt a harmadik belső szobájában, és átadta magát a Bubeniyk kezeibe, aki már várt rá a keményre vasalt elejű inggel meg a frakköltözettel, mert a családbeli hölgyek, úgy volt mondva, kivágott ruhában jelennek meg, ami nélkülözhetetlenné teszi a frakkot. A hiánynak ellenlábasa a másik hiány. Csak az a különbség, hogy az egyik nemnél a hiány a derekat takaró öltönydarabon legfelül van, a másik nemnél legalul. Igazán bolond ötlet azzal fejezni ki a pompát, hogy valamit elvágunk egy szabályszerű, megszokott ruhadarabból.

- No, bracsok slatki (no, édes testvérke), nyúzd le hamar rólam ezt a bőrt. Látod, öreg varangy, milyen jó vagy te most nekem, legalább tótul beszélhetek veled. Nem adom száz forintért, hogy a nyelvem „mezítláb” járhat egy kicsit. Kell az ilyen üdítő változatosság, hidd el. A láb is akkor érzi magát jól, mikor a szorítás csizma helyett papucsba jut. Hát ott voltál-e a közgyűlési teremben?

- Ott voltam a karzaton.

- Mit szólna az esethez?

- Bizony nem hittem volna, méltóságos uram.

- Hát ugye, értünk egy kicsit a csízióhoz? (Büszkén düllesztette ki mellét, s ravaszul mosolygott.) Te Bubeniyk! A mi tótjainkat nehéz lett volna így lefőzni. Mi a nézeted?

- Az, hogy nyújtsa ide most a másik lábát is, és az, hogy sok ember egybevéve sokkal ostobább, mint csupán egyetlen ember, ha nagyon ostoba is.
 - Hm. Ebben aligha nincs valami igazad. Hallottad végig a beszédemet?
 - Hallottam már én azt otthon is, mikor a méltóságos úr tanulta.
 - Bent vannak már a kis aranygombok az ingben?
 - Betettem őket.
 - Hej, te Bubenik, ha az a két vén sárkány ideadta volna véletlenül a két megmaradt gyöngyöt is, ez lenne ám most nagy effektus a melledzőben.
 - Az ám.
 - Pedig talán ide is adták volna erre az egy alkalomra, ha kértük volna.
 - Nem hiszem, de minek is adták volna ide?
 - A tekintélyt emelni.
- Bubenik egykedvűen intett a kezével.
- Abban is csak olyan főispán volna a méltóságos úr, mint az aranygombokkal, mert azt gondolom én parasztésszel, nem a gombok teszik a főispánt, hanem az, hogy maga gombolja-e azokat vagy mások.
 - Mit akarsz ezzel mondani, Bubenik? Velem akarsz kikötni?
 - Nem akarok én semmi egyebet, csak a mellényt akarom feladni, de egy kicsit mintha megsoványodtunk volna; várjon, majd meghúzom a csattal hátul.
 - Úgy? Mit is mondtál előbb? Igen, hogy már otthon is hallottad a beszédemet.
 - Hiszen nem volt az a méltóságos báró úr beszéde otthon - vigyorgott Bubenik.
 - Hogyhogy? - pattant fel a báró szigorúan. - Micsoda hülye megjegyzés ez, Bubenik?
 - Ejnye. Hiszen váltig szidta Malinka urat, mikor tanulgatta, hogy minek csinálta olyan hosszúra.
 - Ó, te jerikói ökör, te! Hát nem az enyém ez a frakk, habár szidom érte esetleg a szabót, hogy hosszúra csinálta?
 - A frakk? No, a frakk. Az igaz, a frakk. (Ez az *argumentum*⁴³ csakugyan megzavarta egy kicsit Bubenikot.)
 - Látod, hogy nem értesz a dolgokhoz, csak a világba beszélsz. De ugye, szépen volt elmondva, mert erre már felelhetsz, az ilyet te is megérted, és ez a fő.
 - Kétséggkívül szépen volt elmondva, tetszett mindenkinek, az asszonyok dicsérték a karzaton, hanem valami nem megy a fejembe.
 - Mi az ördög lehet az, vén alamuszi?
 - Az, hogy miképpen fiadzhatta ez a beszéd a saját apját?
 - Mijét, te bolond?

⁴³ *Argumentum* - bizonyíték, érv

- Hát a saját apját, vagyis azt a másik beszédet, melyet a viceispán úr mondott el előbb, s mely úgy hasonlított ehhez, mint az egyik tojás a másikhoz.

Kopereczky a fehér nyakkendőjét kötözte figyelmesen a tükör előtt.

- Hiszen voltál te vándorszínész is valamikor, Bubenik, no, ne pirulj el, hiába titkolod, régen tudom, csak nem akartalak megszégyeníteni, de most bizalmasan beszélünk. Mondom, voltál te színész is, minélfogva könnyen kitalálhatod a dolog okát. Vékony volt a gardrób, mi? Csak egy bársonyköntöstök volt, mi? S Moor Károly is abban pipeskedett és Bánk bán is. Nincs abban semmi. A közönségnek bizonyítvány is tetszett.

- Igen - jegyezte meg Bubenik -, de Moor Károly és Bánk bán sohasem jelentek meg egyszerre a lámpák előtt, mert akkor nem tudom, hogy lettek volna. S mindezekhez még neveli a csodálatosságot a sorrend, mert ha méltóságod mondja el előbb a beszédet, akkor még lehetséges volna a megoldás elgondolása, de így igazán megfoghatatlan, miképp tudta az alispán úr elmondani?

- Mit? Ki nem találta volna? Olyan stomfax vagy? Hát a Malinka adta oda neki. Hiszen világos.

- És ezt a méltóságos báró úr helyesli?

- Hogy helyeslem-e? El vagyok ragadtatva. Hisz ennek köszönhetjük a sikert. Micsoda taktikai húzás. Fenomenális ötlet. Napóleonhoz illő, nem Malinkához. Hanem én azért mégis jobban szeretem, hogy Malinkának jutott eszébe, és nem Napóleonnak. Ha most király lennék, aranygyapjút adnék a fickónak.

- Majd nyírunk neki a Jóskáról, ha hazakerül a cigányoktól.

- Vigyázz magadra, mert ha azt a fiatalembert énelőttem bántod, biz' isten, menten hallani fogod a krapeczi harangok zúgását.

Amely ígéret a családi szótár képletes kifejezései szerint két csattanós pofonra szólt, de nem mindég következett be, míg ellenben néha bekövetkezett minden ígéret nélkül is. Nincsen a természetben egyformaság.

Most bizony inkább csókolózni szeretett volna Kopereczky. Hiszen minden úgy ment, ahogy azt a magyar agy elképzei: „Akinek az Isten hivatalát ad, ad ahhoz ész is.” Íme, már megvolt a nagy ész is, dacára, hogy a mai nap eseményei még nem voltak kimerítve.

Visszament vendégei közé - nem fogtak, szaporodtak Noszty Ferivel, ki a Kék Golyó kapujáig kísért messziről Tóth Marit (csakugyan elbűvölő a termete), ott elvesztve őt falánk szemei előtt, gomolygó tervekkel jött vissza a társasághoz, ahol apja könyörtelenül befogta a számjeles sürgöny kifejtéséhez: „Ide, ide, számok ellensége!” Mire Kopereczky visszatért, most már olyan alakban, mint egy kivénült bál alak, piros szegfűvel gomblyukában (de iszen tudja Bubenik a dörgést), mindjárt észrevette a rajta függő szemeken, hogy azóta valami fontos történt, és már mindenki tudja, csak még ő nem. Csodálkozást, irigységet, hódolatot, a pillanathoz kölcsönvett mosolyokat vett észre a jelenlevőkön, részint idegeneken, részint rokonokon, ámbátor még a rokonok is inkább idegenek voltak. Csak a két Noszty, az apa és fiú arcában volt valami rejtélyes, valami mélyebben fekvő, melyet az úri közöny nem jól takart.

- Apa - szólt Feri -, közölje talán Izraellel a sürgöny tartalmát, hátha sürgönyözni akarna annak következtében valahova.

Milyen sürgönyt? - kérdé élénken Kopereczky.

- A belügyminiszterét, amit kifejtettünk - szólt az öreg egy jó Mikulás jámbor hangján. - Az ebédhez szántam, de nem bánom, ha most tudod is meg.

S ezzel keresgélni kezdett a zsebében, mintha csak aranyos diókért nyúlt volna be.

Kopereczky mohón kapta ki kezéből, föltette csíptetőjét, és olvasni kezdte. Mindenki tudta már, mi van benne. Eldicsekedtek a Nosztyak: Negyvenezer forint évi jövedelem csöppent le a mennyekből. Minden szem reá nézett, hogyan fog viselkedni. Negyvenezer forint nem csekélység. Az már pénz. Kurjanthat az ember, táncra is perdülhet, megölelgetheti az egész tisztelgő frekvenciát. Negyvenezer forint évenként! - Az ördögbe is, ezen akár meg lehet venni apródonként az egész tótországot. Denique⁴⁴: akinek az Isten észt adott, ad ahhoz domíniumot is.

S ím olvasta Kopereczky a következőket: hogy a külügyminiszter útján arról értesül a belügyminiszter, miszerint a jelenleg Nápolyban időző Kopereczky Izsák Izrael báró lovaglás közben leesett a lóról, olyan szerencsétlenül, hogy rögtön meghalt. Minthogy úgy tudom - fejezi be a belügyminiszter barátságos fordulattal -, hogy az illető főúr, bár ellened utóbb a prágai örökség ügyében állítólag pört indított, közeli rokonod volt, megelőzve a hivatalos utat, magánúton is sietve értesítlek. A beiktatás lefolyásáról értesítést várok.

Bármennyire rátapadt is minden szem, mindent inkább láthattak arcán, szemeiben, mint az örömmel valamely felcsillanását. Hja, mégiscsak van a kék vérben valami. Ez a rongyos tót bárócska nem ujjong a negyvenezer forintnyi jövedelemnek. Szinte hihetetlen. Sőt, nézd, nézd, homloka hogyan borul el, s valami ónszínű réteg vonódik szemeire, arcvonalai elnyúlnak, s érezhető, hogy róluk a jókedv és megelégedés érzése elröppent.

Noszty Pál a hasát simogatta kezeivel. Annyira tetszett neki a veje magaviselete. S gondolatai ilyen irányban kergetőztek:

- De hiszen a mi Izraelünk derék spéci, jövője van. Tudja az arcát fékezni s hozzáidomítani a helyzetekhez. Olyan államférfi lesz ebből, mint a patyolat. Ki hitte volna azt? Hm, nagy rejtett erők laknak ebben a kutya szláv fajban!

Kopereczky még egyszer elolvasta lassan a sürgönyt, miközben tudva vagy nem tudva, idegesen morzsolta és tépte szét a piros szegfűt görcsösen összecukódó markában, aztán egészen lehangolva zsebre gyúrta a távirat szövegét, és így szólt Malinkához, ki a falon levő megyei térképet tanulmányozta:

- Malinka! Most én ebédelni megyek, tegyen fel egy sürgönyt a belügyminiszter úrnak, hogy a beiktató közgyűlés a szokott módon és rendben folyt le, semmi cikornya és punktum.

Ezzel aztán megindult lefelé a lépcsőkön a kíséretével, ahol rendre megnyilatkoztak a különböző csoportokban a vélemények, persze halkán, in camera charitatis⁴⁵.

- Ez aztán nobilis ember. Az az érzés, hogy egy rokont vesztett, mennyire felülkerekedett benne ama nyárspolgári kapzsiság fölött, hogy negyvenezer forint jövedelemhez jutott. Ilyen esetben más ember nemhogy el nem szomorodik, de el se bírja titkolni az örömét. Bizony isten, olyan puha szíve lehet, hogy kenyérre lehetne kenni.

⁴⁴ Denique - utóvégre

⁴⁵ In camera charitatis - négy szemközt, bizalmasan

Noszty Pálnak, aki hallotta ezt a véleményt, nem egészen kvadrált, hogy vejéről puhaságot híreszteljenek; tartsák inkább keménynek, féljék inkább, mint szeressék, mert a félelem a tekintély szoptató dajkája, a szeretet csak pesztonka mellette.

- Nem hiszem - vágott közbe -, magunk közt legyen mondva, hogy Izrael a rokonát sajnálja, és hogy annak a halála szomorította el, mert hiszen ellenségek voltak, és most is pörben álltak; ahogy én ismerem a vőmet és a kevély lelkét, az bántotta őt a sürgönyolvasáskor, hogy Kopereczky léte a lóról esett le a megboldogult, mert ezt szégyennek érzi a Kopereczky néven.

Ez a jellemvonás még magasztosabbnak látszott a bontói karok és rendek előtt, csóválták is a fejeiket: „Teringette faszekere.”

Pedig hát nem volt igaz se az, se ez; Kopereczky a valóságban azért vágott olyan savanyú képet, mert elgondolta, hogy ennek az eseménynek az ötletéből mekkora eret vágnak majd rajta az *após* meg a kis sógor... Hiszen már a levélolvasás alatt is úgy feszengett ott előtte Feri úr, mintha ő lenne az a szilaj csikó, akinek a hátáról szegény Kopereczky Izsák Izrael leesett.

TIZEDIK FEJEZET

Ahová maga nem mehet az ördög, asszonnyal helyettesíti magát

Ebéd után a pipatóriumba vonultak az urak, csak Feri maradt az asszonyokkal és a szép kezek tisztelője, Horth.

Az öreg Noszty jól érezte, hogy semmi se becsesebb, mint ha az ember a maga terveinek a pántlikáját azokba a szépen kéklő füstkarikákba húzza, melyek az ebéd utáni első szippantásokból származnak. Félrehívta tehát Kopereczkyt és Homlódty egy messzebb eső pamlagra, s előhozakodott azzal a tervvel, hogy most már Feriért kellene valamit csinálni.

- Te már úr vagy, Izrael, de ez a fiú sehogy sincs. Mert úgy vegyétek a rokonság, az össz-família erejét, mint egy századokkal dacoló épületet, melynek vannak falai, bástyái, tornyai, de vannak repedései és gyenge helyei, ahonnan az eső becsorog a fedél alá. Ezt az épületet folyton erősíteni kell, ahol gyengének mutatkozik, betömni, megszilárdítani, vaspánttal ellátni. Ez idő szerint Feri egy igen törekeny gerenda, vele kell valamit csinálni.

- Neveztesd ki - jegyzé meg Kopereczky kidülledt szemekkel, nekivörösödve, mert sehogy se akarta kiereszteni szájából a csibuk szopókáját, most lévén az illatos purzicsán a meggyulladás első stádiumában.

- Kineveztessem? Én ugyan minek?

- Hát én megkínáltam magam mellett a titkári állással, mielőtt még Malinkát ő küldte volna hozzám.

- Ostobaság! - szisszent fel Noszty Pál, és fölemelte fejét magasra, kevély daccal. - Ha egy szolgabírósról volna szó, semmit se szólnék... De titkárság! Mit gondolsz te? Egy Noszty titkár legyen nálad? Tudod-e azt, hogy Nosz vezér Tass vezérnek a fia volt, és a pusztaszeri vércsurgatásnál úgy is csöppenhetett volna, hogy most Feri nevezett volna ki téged főispánná, s nem te őt titkárrá? Vagyis hogy én. Azazhogy - esett ki hirtelen a textusból -, ne haragíts, mennydörgösd, és lásd be, hogy mielőtt Ferit valami állásba tennők, előbb a föltételeket kell hozzá megszerezni.

- Milyen föltételeket?

Noszty az előbbi fölgerjedés után ismét visszaesett anekdotázó kedvébe.

- Megmutatja erre az utat, barátocskám, a mi fölséges uralkodóházunk: „Bella gerant alii et tu felix Austria nubes!” (Hadat viseljenek mások, te, boldog Ausztria, házasodjál.) Egyszóval: Ferinek meg kell házasodnia.

Kopereczky nagy szemeket meresztett Homlódtyra, hogy az mit szól ehhez.

- Ki is van már szemelve a leány - veté oda könnyedén Homlódty.

- Én úgy tudom, hogy a közönséges életben az a logikai sorrend - vélte a főispán -, először keres az ember állást, azután asszonyt, az állás szerint.

- No persze. Eltaláltad - szakítá meg Noszty gúnyosan. - Az csak nálatok, kis tót uraknál van meg, hogy előbb valami kenyérbe, többnyire állami kenyérbe ültök, és ha az megvan, asszonyt hoztok rá, gyermekeitek lesznek, akik ismét állami jászolhoz jutnak, s ez így megy folyton-folyvást, míg csak a címerpajzst lefelé nem fordítják; nálunk, magyar uraknál megfordul a

dolog, nekünk az asszony hozza a pénzt, és a hivatal elviszi; nálatok a hivatal bevétel, az asszony a kiadás.

- S még te gúnyolódol efölött! - fakadt ki Kopereczky keserűen.

- Nono, nem rosszból mondom, bocsáss meg, édes fiam - s gyöngéden elérzékenyülve megölelte. - Hiszen igaz bizony, szegény Vilmám még becsületes kelengyét sem kapott, elég szomorú.

- Én sem szemrehányásképp mondom, apa.

- No, hát akkor ne csipkelődjünk egymással, hanem értsük meg egymást. Ferinek a felesége kell hogy vagyont hozzon. Nincs abban semmi szégyenletes. A kard és a karikagyűrű hozták a domíniumokat azelőtt. A kard már a kutyáé. Az ember legfeljebb penzionált⁴⁶ generális lehet vele hatvanéves korában. A kardot mint vagyonszerzőt kicsavarták kezünkből az idők, de a karikagyűrű még megmaradt. Feri, nem azért mondom, hogy a fiam, olyan csinos gyerek, pingálni se lehet különbet, s most idevetődik, éppen mintha az Isten számára dobta volna le Tóth kisasszony.

- Ah! Ahol az este voltunk?

- Igen. Mit szólsz hozzá?

- Nekem tetszik - felelte a főispán -, kétségkívül kedves kis bolha, de...

- De?

- De Feri olyan borotva, akit már többször végighúztak holmi fokhagymagerezdeken.

- És aztán? Mit akarsz ezzel mondani?

- Azt, hogy az ilyen borotva csilloghat-villoghat, még éles lehet a lányoknál, hanem a szülőket igen nehéz már vele megborotválni. A Velkovics Rozália esetét bizonyosan hamar megtudják, s alkalmasint akad több is.

- Igen szigorú vagy szegény Ferivel szemben.

- Nem, én csak az igazságokat teregetem ki a te terveid színes pillangói elé.

- Okvetlenül meg kell próbálni, s a ti segítségtek a fődolog. Feri kért fel az ebédnél, hogy szóljak veletek erről.

- Én már ajánlkoztam délelőtt, be akartam mutatni - felelte Homlody. - Én kivihetőnek tartom, ha a lánykát meg bírja nyerni. De az külön.

- Én pedig megvallom - jegyzé meg Kopereczky félig tréfásan, félig komolyan -, irigylem tőle azt a lánykát, és ...

- És még mit?

- És azt se titkolom el, hogy rokonszenvezem az öreg Tóth Mihálllyal.

- Ő is szépen viselte magát irántunk - jegyzé meg Homlody.

- De hisz ez csak ok, hogy őt rokonságunkhoz csatoljuk - érvelt Noszty.

- Hát igen, ha a dolog magától megy. De ha például tőlem kérne tanácsot az öreg, én nem ajánlanám neki, hogy Ferinek adja leányát... Feri nagyon léha fráter.

⁴⁶ *Penzionált* - nyugdíjas

Noszty neheztelő arcot vágott erre, letette a csibukját, felkelt, és így szólt:

- Köszönöm neked, édes fiam, bizony megint okosabb lettem valamivel.

S ezzel a terembei másik csoport felé indult.

Kopereczkyben megmozdult a szív. „Ejnye, ez már mégis cudarság tőlem, ez a szegény öregember kiszorít engem főispánnak, eget-földet megmozdít, hogy dülőre vigye ügyemet, s mikor most hozzám fordul egy semmiséggel, hát én ahelyett, hogy biztatnám, kegyetlen kézzel tépegetem az atyai érzéseit.”

- Nono, ne menjen, apa! Ugyan, apa! Legyen hát esze. Szereti a fickót? Hiszen én is szeretem. Jöjjön, no, vissza, és mondja meg, mit tehetek ebben az ügyben, és megteszem, de ne haragudjék meg minden dibdáb szóért. Minek tanácskozik akkor, ha azt akarja, hogy mindenre fejet bólintsak? Ne csevegj hát velem, öreg, hanem parancsolj!

Erre aztán mosolyogva fordult vissza Noszty, s most már mint egy diadalmas diktátor bánt el a megpuhított embereivel.

- Tőled csak annyit kívánok, Izrael, hogy egy kis aprópénzzel segítsd a sógorodat. Ilyen kényes kalandhoz nem foghat üres kézzel. Egy csinos fogat, inas, egy és más, olyan élet-szükséglet a leányfej-bolondításhoz, mint a madárfogáshoz a lépes vessző. Nota bene, jegyezz fel mindent, Feri vissza fogja fizetni becsületesen. Ha pedig ő nem tenné, itt vagyok én. A pénzed olyan biztos helyen van, fiam, mintha a Szűz Mária kötényében lenne.

Kopereczky némán és sötéten bólintott a fejével, mintha elismerné, hogy az csakugyan biztos hely.

- Isten neki. Megígérem - tette hozzá vontatottan. - Ami telik.

- Adja Prága, ne félj. Tőled pedig azt várom, sógor - szólt Homlodyhoz fordulva -, hogy mint mentor⁴⁷ állsz mögöttem. A családból csak te ismered Tóthékat, sokat segíthetsz a fiúnak, kivált a külső szcenériákban⁴⁸. Ha teszem azt, valamit meg akar mondani a szülőknek vagy a leánynak, ha megakad a kerék, és emelni kell rajta s több efféle, ej, hiszen tudod a becsületes gügyü mesterségét.

De már Homlody tiltakozott ez ellen. Ő nem ért az ilyenhez.

- Hagyjatok nekem békét. Ökör vagyok én ahhoz. Ahova én belegázolok, ott nem nő több fű. Én csak az egyenes, kitaposott utakat keresem. Azokhoz értek. Bemutatom a fiút, megdicsérem, ha valaki megsérti, kiállok érte, kérőnek is vállalkozom, ha úgy megy a dolog, hogy szembe rózsám, nézegessük meg egymást, keverjük a szép szót, a csintalan mosolygást, járjuk el a mártogatást meg a kopogózt, adjuk a haragot az epedés fátyolán keresztül, s tálaljuk fel a színleges közönyt a kacérság tálcáján. Mind szép ez a sok incselkedés, a mindenféle cselvetés egymás közt, a falakon belül, és a végén kijön belőle valami bizonyos, vagy egy főkötő, vagy egy kosár. No, hát ezt értem. De mikor ma azt mondja nekem a Feri öcsém, hogy a világért se mutassam még be, mert ehhez előbb tervet kell kigondolnia, mielőtt ismerné a leányt, még a falakon kívül, ez már nem az én eszemhez való. Hisz tudod, hogy megbuktam a tisztí vizsgán. Azért kérek, hagyjatok engemet ki, és adjuk át az egész dolgot a feleségemnek, mert az meg az ilyen dolgokat szereti, mesterségesen felállított csapdákkal, iszalagokkal, kacskaringós

⁴⁷ *Mentor* - tanácsadó, pártfogó

⁴⁸ *Szcenéria* - jelenet

útvesztőkkel. Hagyjuk Málira. Amihez az hozzányúl, abból férj és feleség lesz. Arra még az angol bank is ad kölcsönt.

- Az bizony igaz lehet - örvendezett Noszty -, hagyjuk Málikára.

- Eredj, beszélj vele magad, nagy örömet okozol neki, becsületemre mondom, és nekem is, mert legalább abbahagyja azt a kútgémcsikorgatást.

Ugyanis a zongora hangjai hatoltak be a szomszéd szalonból, s Homlódý felismerte a maga „kedvencét”, egy részletet a *Lohengrin*ből.

Noszty a gyors cselekvés embere volt, legott átment a szalonba, és megkérte a sógorasszonyt, hogy ha majd bevégzi, adjon egy negyedórai audienciát - fontos ügyben.

Mire az menten összecsapta a kottákat, s otthagyta a zongorát.

- Rendelkezésre állok, sógor.

Homlódýné született Labikán Amália ugyanis nővére volt a Noszty Pál megboldogult nejének, Feri anyjának, Labikán Milevának. Fürge, negyven és ötven közti asszony, erősen mongol vonásokkal, ferdén vágott apró fekete szemei szinte süttöttek girbegurba kis arca közepén, mint két tüzes parázs. (Milyenek lehettek ezek húszéves korukban!) Egyébiránt inkább rút, mintsem csinos; lapos tatár orra van, lapos melle, mint a deszka s amellett roppant keskeny homloka, inkább csak vékony csík, mely a homlokot jelzi. Az egész világ csodálkozik, hol tartja azt a sok ész. Mert nagyeszűnek tartják a „kutyafejű hercegnőt” a megyében. Előkelőségben pedig felülmúl mindeneket, bár csak egyszerű nemes családból való. De úgy mondják, hogy ide-telepedett őt tatár községnek, Felső-, Alsó-Tatárdinak, Mahornyáknak, Drenknek, Voglányinak az ő ősei voltak a XIII. században a vezérei, aminek a Labikán (Labi kán) néven kívül bizonyítéka egy a család birtokában maradt gyűrű, melynek pecsétje két egymásba gabalyodott sárkányt ábrázol. Olyan ez az őt tatár eredetű község népe előtt, mint akár Magyarországon a szent korona vagy Angliában a „nagy pecsét” - hogy a király személye úgyszólván jobban benne van, mintsem ahogy benne van az ő saját bőrében. Úgy, hogy ez a pecsét, mely idők jártával férfikézből a Homlódýné ékszerkaszettjébe jutott (az utolsó Labikánt, Nosztýné és Homlódýné fivérét, évek előtt tépte szét a medve egy vadászaton), még most is szuverénhez méltó klenódium⁴⁹, és ha a képviselőválasztáskor rányomja egy parancsra az utolsó leányivadék a kán-családból, hogy például Noszty Pálra kell szavazni, az őt falu tatárság ott van, mint egy ember, akár étlen-szomjan a Noszty-zászlók alatt - mert úgy rendeli a kánok pecsétje.

Máskülönben minden rútsága mellett csupa sikk volt a kutyafejű hercegnő, csupa kellem, csupa ruganyosság, minden szavánál minden arcizma mozgott, s mosolyánál szinte megvilágosodott, mint a napfénnel előntött tájak. Még az apró fülei is beszélni látszottak.

Végighallgatván Pál urat, kicsiny fekete szemei ugráltak az élvezettől.

- A vadászt ismerem, de a vadat nem - mondá szaporán, aztán szétnézvén a teremben, oda-intette Ferit, aki valami albumokban lapozgatott. - Végeztünk. Jó helyre fordult. A dolog meglesz. Most hagyjon beszélni a fiúval. Gyere, gyere, te pernahajder. Hát csakugyan igaz, amit apád beszélt?

- Attól függ, mit beszélt.

- Hogy szeretnél megházasodni.

⁴⁹ *Klenódium* - kegytárgy

- Atyám tehát közbejárt Máli néninél?
- Atyád ismeri az illetékességi helyeket.
- Megnevezte az illetőt?
- Természetesen. Csak a legnagyobb bizalom vezet célhoz. És a legnagyobb óvatosság. Mert jegyezd meg magadnak, hogy úgynevezett tapasztalatlan lányok nincsenek, csak ameddig nem szerelmesek. A róka is tud valamit, de a szerelmes leány többet tud.
- Hiszen az a baj, hogy nem szerelmes. Még nem is ismer.
- Ez csak előny, mert így még semmi sincs elrontva. Úgy hallom, hogy te is csak ma láttad először. Tetszik?

Feri úr vállat vont.

- Hát úgy, úgy.
- És mi lesz a jutalmam, ha révbe segítlek? - kérdezte incselkedően.
- Egy mázsa bonbon.

- Top. A mi madarunk lesz ő, ne félj; hacsak nincs már másnak a lépén. Mert egyelőre semmit sem tudok. Magát a kisasszonyt sem ismerem. Mindössze csak egy-két év óta laknak itt, s nem a mi fajtánkbeliék. Hallottam egyet-mást Tóthék felől, de nem érdekelt az anyag. Hát várj egy kicsit, egy-két napot, míg a titkos detektívjeim meg hozzák a kockákat, amelyekből kirakom az utadat. Mert tudd meg, hogy vannak olyan koboldjaim, akik kulcslyukakon, ablakhasadékon mindenüvé szétszállnak, ahová én küldöm, és meg hoznak mindent, amit én akarok. No, ne bámulj úgy rám, nem vagyok én varázsló boszorkány, hanem ismerem az életet, s ez az egész. Tudod, mit, gyere el vasárnap hozzánk Voglányba, megcsináljuk az alaptervet, de ügyelj magadra, hogy addig ne találkozz valahogy a leánnyal. Ebédre gyere.

- Csókolom a kezecskéit...

Voglány mintegy három-négy kilométernyire fekszik Bontóvártól, egy szelídgesztenye-erdő alján. Labikán-birtok, melyet Labikán László halála után felerészben Noszty Pál örökölt, felerészben Homlódyné. Homlódyné megvette a Noszty-részt, kiparcellázta a földek és rétek kétharmadát a parasztok közt, amivel meglehetősen talpra állította magát, s azonfelül megmaradt neki tisztán pár száz hold és a csinos kis váracs, bástyákkal, tornyokkal, egész középkorias pompájában. Még felvonóhidja is volt, s a kapu fölötti bástyáról két muskétás ágyú bámult le kevélyen a tágas fennsíkra, melyet az ezüst Gyík szelt ketté. Az innenső részen a tatár falvak lapultak meg a kéklő domb alatt, Mezernye nevű városkával, melynek bádagtornyai messze csillogtak napfényes időben. Mezernyét tatár fővárosnak nevezték maguk közt a tatár községek, melyeknek tatár lakói IV. Béla visszatérése után meghódoltak a királynak, és itt maradtak. Tényleg, Mezernye egészen a tatárokból élt, a boltokban a nekik való különleges kelméket árulták, a csizmadiák, szabók az ő ízlésük szerint varrták portékáikat, a szűrszabók nem tulipánokat hímeztek a szüreikre, hanem pelikánmadarakat. Szóval a tatár divat és kedvtelések szerint igazodott a tatár empórium, Mezernye, hol még a háznak is olyan különös formájuk volt, mint a kalmuk vagy cserkesz kunyhóknak. Túl a Gyíkon kék fátyolszövet úszkált a levegőben. Ott már a vasút megy, s elbújik a hegyek közé. Az a veres torony balra a szétszórt házakkal körös-körül Alsó-Rekettyés, a Tóth Mihály úr birtoka, mögötte az erdőség tele van szarvassal, vaddisznóval, a megyebeli vadászok erről az erdőről álmodoztak.

Mindezeket a kocsis mellett ülő hajdú magyarázta el, midőn a következő vasárnap a főispán négy lova röpitte Noszty Ferit Voglány felé az országúton, mely hála Mac Ádámnak és a

hajtani viceispánok szeretőinek, kik mind ezen a vidéken laktak, olyan sima volt és olyan kemény, mint egy biliárdasztal. A főispán krapecsi kocsisa nem tudta az utat, Feri úr se, mert gyermekkor óta a fővárosban nevelkedett, azért hozták magukkal az öreg hajdút, ki egyet-mást megmagyarázott, ha kérdezték.

Különben szűkszavú volt, és különös szempontokból fogta fel az anyatermészetet. Egyszer-másszor élénken kiáltott fel:

- De jó volna itt szalonnát sütni!

Rendesen valami liget vagy lombos vadkörtefa volt ilyen helyen. Aztán még szebb helyek következtek, előbukkant a kis Kapornok, egy kis giliszta folyócska, amely a Gyíkba siet; hímes pázsit terült el a Kapornok partján, füzesek, csalitok, az öreg nekilelkesegett, majdnem fölszisszent:

- Ejnye, ezt az Isten is szalonnasütésre teremtette!

Úgy látszik, előtte az egész világ összes viszonylataiban csak úgy jelentkezett, mint a szalonnasütésre alkalmas vagy nem alkalmas hely.

Homlódyné szívélyesen fogadta unokaöccsét, ki hódolatteljesen nyújtott át neki egy kökőrcsint, az ősz utolsó virágát, melyet az úton szakítottatott a hajdúval, egy pompás, szalonnasütésre alkalmas fenyves alján.

- Ne mondja, hogy üres kézzel jöttem.

- Jó tettért jót várj - mosolygott Homlódyné. - Kész a terv. Hanem előbb ebédeljünk meg.

Nem volt más vendég a háznál, csak négyen ültek az asztalnál és a két Homlódó fiú, mind a kettő tízéves, mert ikrek, mind a kettő vásott kölyök, akik minduntalan összeverekedtek az asztalnál. Odakünn is örökké azt tették a parasztgyerekekkel. Szülők nem tartottak mellettük nevelőt, hanem egy állandó sebészt, Skultényi urat, aki az asztal végén ült köztük, és állandóan kezelte őket. Rendszerint húsz-huszonkét tapasz és kötés volt egyik-egyik úrfin. Igazi tatár vér - szokta mondani Homlódyné -, nézze meg a fejüket, olyanok, mint a mopszoké vagy a Bismarcké, valóságos kutyafejek. Micsoda katonák lesznek ezekből, ha ugyan meg nem ölik magukat nagykorúságuk elérkezteivel az afölötti versengésben, hogy melyikük az öregebb, melyiket illeti a kánok pecsétje. A szülőknek sok gondot szerzett az erre való gondolat, míg végre rendesen abban nyugodtak meg: „Ej, hát legrosszabb esetben kockát vetnek rá.”

Ebéd után Homlódó visszavonult szundikálni, Laci, Gyuri kimentek a sebésszel a falubeli kutyákat inzultálni parittyáikból, Máli néni pedig karját nyújtotta Ferinek, és bevonultak a dohányzóba, ahol Máli néni maga is rágyújtott egy csibukra.

- No, hát utánajártam a dolognak, Fintyi-Fantyi, hanem nyomkodd meg csak egy kicsit a taplómat. És most már figyelj ide, megcsinálom neked a diagnózist, azután megadom a receptet.

- Csupa fül vagyok, kedves Máli néni.

- Minden oldalról tájékoztattam magamat, és körülbelül mindent tudok, amire az ostromhoz az első sakkhúzásoknál szükségünk van. Tóth Mihály maga egy becsületes, egyenes, egészséges észjárású plebejus, rettenetes hideg józanságával egy olyan bástya, hogy ezen a réven nincs mit keresnünk. Erős fal, amin könnyen betörik az ember feje. Hanem az asszony egy pozsonyi kékfestő leánya, valami Kohlbrunn Krisztina, hiú, rangvágó, kapaszkodni szerető asszony. Amellett nagy liba, s majomszeretettel csügg az egyetlen leányán. Van benne a parvenü gögijéből is egy csipetnyi. Egészen a mi terveinkhez való asszony. A szilárd bástya mellett, egy

papendekli fal. Ezt ott és akkor lehet behorpasztani, ahol és amikor jólesik az embernek. De nem is kell behorpasztani. Magától nyílik, mindenféle kulcsra. No, most menjünk át „őrá”. Te Feri! Te elpirultál!...

- Nem, nem. Csak a cigarettám füstjét nyeltem el.

- Nono. Hát ami a leányt illeti, az egy kellemetes teremtés, szerény és természetes. Nagy műveltséget kapott, de mégse kékharisnya. A ruháit Párizsból, Worthtól hozatják a szülei, mégse játssza az úgynevezett paraszt comtesse-t. Hanem úgy látszik, szentimentális egy kicsit. Sok német regényt szítt föl magába. Mindenáron azt akarja, hogy őt magáért rajongják körül az udvarlók. Hiszen nem mondom, hogy ez lehetetlenség volna, mert elég csinos kis fruska. Én még ugyan nem láttam, de szavahihető emberek mondják. Hát jól van, adjon valamit magára, de ne kíváncson lehetetlenséget az emberektől. A nagy vagyon fogalma ez egyszer kétségtelenül elválaszthatatlan a személyétől, azon nem lehet segíteni. Ha az embernek például szép szeme és egyszersmind szép homloka van, nem követelheti imádójától: „te csak a homlokomért szeress”, mert az talán maga sincs tisztában, miért szereti. A szép arc nagy segítség az alaknak, mint ahogy a szép alak is segítségére rohan az arcnak, és mindkettőnek nagy segítése a Worth-ruha, vagyis ami ezzel összefügg: a pénzesláda. Ezek a kölcsönös egymásra való hatások kitanulmányozhatatlanok. Az, aki el van bűvölve, maga sem tudja, honnan szedte fel a benyomásokat, melyekből valóságos dicssugarakat fon imádottja feje körül. Egy hercegnői korona a szeplőket is megszépíti, de egy hajkorona is. A szegénység eltűnik, mint a kámfor, két égő szem tekintetében. Szóval csodák vannak itt. De mit magyarázom én azt neked, aki már úgymint mindenféle zsírral meg vagy kenve.

- Higgye meg, sokat tanulok, Máli néni.

- Nos, hát Tóth Marinak van egy habókja, amiről már az uram is beszélt neked. Minden udvarlójára gyanakszik, hogy a pénzéért dongja körül. Innen a sok kosár osztogatása. Mondják, hogy már több kérőnek adta ki az utat. Kétségtelen, hogy erre nem hiányzik az ok, mert ahány „végzett” gavallér van a körül fekvő megyékben, az mind szerencsét próbál Tóthéknál. A gazdag leánynak híre van mindenfelé. Jönnek a nyalka uracsok, mint a darazsak a mézre. Tudod, az „utolsó mozdulat”. Mikor az emberek a mozduló földet akarják megállítani. Még Sáros megyéből is próbálkoznak. Mindig tele van a porta. Sajtáryné komaasszonyom beszéli, hogy ott reggeltől estig sütnék-főznek, habot vernek, mákot törnek, az egyik kocsit be, a másik ki. Tóthné asszonyom odavan a nagy boldogságtól, az úr egy kicsikét sokallja, és néha bosszankodik, de a kisasszony maga teljesen megcsömörlött a bókoló lovagoktól, s olyan hideg irántok, mint a jégcsap. Sőt most már, ami nem csoda, beteges mániája, hogy csakis a hozományára vadásznak. Ez volna tehát az ügy állása magánál a leánynál.

- Biz az nem valami biztató - mondá Feri úr, savanyú hangulatba esve.

- Azért csak ne ereszd le az orrod, mert a dolog nehéz lesz ugyan, de éppen azért szép eset, s engem főleg ez izgat. Mert lásd, a galambot például könnyű megfogni, egy-két búzaszemet vet neki az ember, és leszáll rá. Meglőni azonban nehéz, mert sajátságos a röpködése. Nos, az urak mégse fogdossák, hanem lövik. A nehezebb az élvezetesebb.

- Hiszen van benne valami.

- Bizony jó szerencséd, hogy múltkor a gyűlés alkalmával nem mutattad be magadat. Már vége volna. A te közeledésed még gyanúsabb, mint a többi gavalléroké.

- Miért, kedves tantika?

- Mert, de ne haragudj meg, a te becses egyéniséged valóságos messze kiabáló transzparens: „Gazdag parti kerestetik.” Lampionokkal van kivilágítva rajtad. Mindezeknél fogva nagy körültekintéssel, hajszálnyi finomságú stratégiával kell megostromolni a kisasszonyt.

- Azt magam is belátom, de...

- Azt kell vele elhitetni, hogy önzetlenül beleszerettél, egy kis romantika vegyítendő... mint ahogy élesztő kell a kenyérbe.

- Hiszen persze, de...

- Ne szólj, kérlek, közbe, mert kizavarsz a textusból⁵⁰. Hallgass, és figyelj, hogy mit kell tenned. Mindenekelőtt meg kell tudnod, milyen lapokat járatnak Tóthék.

- Az a legkönnyebb, meg lehet kérdezni az alsórekettyési postán.

- A világért se. Semmi nyomot nem szabad hagyni, mely később, mikor a kombinálás ideje következik be, halomra dönthetne mindent. A legnagyobb óvatossággal és rafinériával kell megtudni a lapokat, pedig az ugyancsak csekélység. Mikor a lapokat tudod, akkor egy olyan semleges helyen kell valahol meglátnod a kisasszonyt, ahol se téged nem ismernek, se őt, s valami olyan jellemzőt kell rajta megfigyelned, ami mintegy fogantyú legyen a további eljáráshoz.

- Nem értem.

- Majd mindjárt kidomborodik. Mondjuk, hogy a vasúton találkoznál vele, s ő egy piros kötésű magyar regényt olvasna, s történetesen kék pettyes ruhát viselne. Te mint ismeretlen, néhány epedő, félénk pillantást vetnél rá, ez hozzátartozik a taktikához; Budapestre érve egy hirdetést tennél be a lapokba, amelyek hozzájuk járnak, de egypár olyanba is, amely nem jár hozzájuk.

- Egy hirdetést? - csodálkozott az exhadnagy. - Csak tán nem?

S ezzel mintegy lehúzatva a levegőből, ahol csodálatos szárnyakat vélt kapni, ösztönszerűleg nyúlt a zsebéhez, kihúzta kis kezitükrét, s megnézegette magát benne, mintha mondaná: „Eh, lárifári! Itt az én erőm.”

- Úgy van, hirdetést, úgynevezett apróhirdetést - folytatta Homlódyné -, aminőkkel tele vannak most a lapok utolsó oldalai. Ámornak pocsolyái. Ebben a hirdetésben, már ti. ha így történék a találkozás, körülbelül ennek kellene lennie: „*Egy szőke fiatal hölgy*, ki ekkor és ekkor ezen és ezen a vonalon utazott, kék pettyes szövetruhát viselt, vörös kötésű regényt olvasott, olyannyira kitörülhetetlen benyomást tett kedves egyéniségével és szépségével az ott őgyelgő fiatalemberre, hogy legyen bár férjes asszony vagy hajadon, boldoggá tenné őt, ha bővebbi ismeretség ápolása céljából (kizárva minden rossz gondolatot) »Megsebzett szív« jelige alatt posta restante Budapestre levelet írna, s abban saját lakhelyét s jeligéjét közölve, a választást is megengedné.” Egyszóval valami ilyesfélét foglalna magában a hirdetés.

- Ugyan, ugyan, mit gondol, kedves néni! - vágott közbe Feri úr megrökönyödve. - Hisz ez szerelmes diákoknak és patikáriuslegényeknek való stikli. Engedje meg, de ilyenek után már csak a marólúgívás következhetik.

Homlódyné fölénnyel nevetett, megkapván a Feri fejét, jól megrázta, miközben kinyomkodott a homlokán egy ott talált vimerlit (bőratkát).

⁵⁰ *Textus* - szöveg

- No hallod, nem hittem volna, hogy te olyan mamlasz vagy. Van is neked fogalmad a pszichológiáról! Úgy látom, az asszonyoknak csak a külső bőrét ismered, de hogy mi lakik alatta, arról fogalmad sincs. Szégyeneld magad, fiacskám. Hiszen éppen az a nagyszerű ebben a hirdetési módszerben, hogy olyan diákos, olyan primitív. Ilyenhez csak nem nyúlhat egy úgynevezett rangbeli dzsentri, egy a neve, címere csillogásával dolgozó stréber, aki a milliomos Tóth Máriát akarja megkaparintani. A Tóth Máriákra nem így vadásznak. Ez csak a pipere-árus- vagy a varrólányoknak jó. De éppen azért rendíti meg Tóth Marit, mert Tóth Mari így fog okoskodni, olvasván a hirdetést: „Ez nem a ficsúr skalpvadászok közül való, ők másféle tomahawkokkal dolgoznak. Ez nem ismert engem, nem tudta, ki vagyok, mim van, csak meglátott, és megtetszettem neki. Íme végre valaki, aki szemet vetett rám, aki magamért kívánt meg. Valami tapasztalatlan jogászfíú, vagy talán egy utazó ügynök, boltoslegény, de mindegy, a tény az, hogy megtetszettem neki.” Bizseregni fog a kislány vére, majd meglátod, s csendes, holdvilágos estén pislákoló csillagok fénye mellett, mikor megszabadul a körülötte lebzselő fecsegőktől, sokszor jut majd eszébe, hogy van valahol valaki, aki őrá gondol. Vajon hol jár, kicsoda, mit csinál most? Az ábrándozás egy kis ablakot nyit neki a nagy végtelenségben, ahonnan rálát...

- Aztán mi hasznom lesz nekem ebből, ha szabad megkérdezni?

- Egyelőre alkalmasint semmi. Mert azt magam sem hiszem, hogy a poste restante-levelezésbe beleugorjon. Ámbátor nincsen kizárva. Mert egészen fehér liliumok csak a kertekben nőnek, a szoknyában járó liliumokról sohase tudhatni bizonyosat. De legyen így vagy úgy, egy bizonyos, hogy e különös leány szívében nyomot hagy ez az esemény, lesz ezentúl egy ismeretlen valaki, akit homályos sejtelmekből mindenféle kellemes tulajdonokkal ruház fel, és valahányszor este a cipőjét leveti, a gyertyát eloltja, egy elröppenő sóhaj indul hozzá, míg egyszer aztán, miután az elvetett mag eléggé kicsírázott a szívében, megnőtt, és már azon a ponton van, hogy a kalászeit is hányhatja, megjelenik a színen ő maga, az illető szeladon.

Noszty Feri élenket vetette fel a lehorgasztott fejét.

- Hogyhogy? - kérdé mohón.

Homlódyné diadalmas mosollyal ringatta magát a hintaszékben.

- Most értünk a harmadik felvonáshoz. A bárányszőrből bújik oroszlán leveti végre a bárányszőrt. A patikáriussegéd szentimentális szerepéből visszavedlik Noszty Ferenc úr azzá, ami volt. Azazhogy még mindig következik egy szerep, mégpedig most jön a legnehezebb: egy pillanatig diplomatává kell lennie, hogy ravaszságának eredményeit leszedhesse. És most vigyázz már!...

- Csak folytassa, folytassa kedves tante.

- Aha! Ugye kezd érdekelni?

- Akárcsak a Seherezáde meséi a kalifát.

- Mit? Te gúnyolódol? Hajolj csak ide, kutyaházi, hadd adjak közbe egy pofont. Így ni. Hát igazán nem érted, hogy mi mindent csinálhatsz kellő ügyességgel ebből a mesterségesen előállított romantikából?

- Sőt nem is sejtem.

- No, hát mondjuk, hogy ezek a lappáliák⁵¹, melyek a tervemben foglaltatnak, már mind megtörténtek, egy darabig hagyjuk forni, érni, például a farsangig. Farsangkor aztán eljössz

⁵¹ *Lappália* - csekélység, semmiség

Voglányba hozzám egy bálba vagy Bontóvárra a sógorodhoz, mert akkoráig Vilma is beköltözködik, s bizonyosan ad egy-két főispáni bált vagy estélyt. A bálban ott lesz véletlenül Tóth Mari is, akinek be fognak mutatni. Te akkor egy kicsit zavarba jössz, hebegsz valamit, amivel eláruslod, vagy legalább érthetlenné teszed magadat. Kimagyarázás válik szükségessé. Vagy mit tudom én, mit csinálsz. Mert az ilyenben a pillanatnyi szituáció a legjobb tanácsadó. Esetleg úgy vezeted a beszélgetés fonalait, mintha nem annak a személynek tartanád semmit nem gyanító Maridat, akibe a laphirdetések szerint beleszerettél, mintha csak csodálatosképp hasonlítana hozzá. Vallatni kezded, messziről indulva, hogy nem utazott-e az ősszel ezen vagy azon a vidéken, nincs-e vörös kötésű regénye, egy kék pettyes ruhája stb. Mikor bevallja, hogy van, akkor már elárultad magad, elpirulsz és elhallgatsz, mint egy tetten kapott diák. Ő meglehet, nem pirul el, nem árulja el magát, mert a mi fajtánk jobban tud tettetni, de azért biztos lehetsz, hogy már tisztában van mindennel, hogy már tudja, ki vagy.

- Bravó, tantika! - kiáltott fel az exhadnagy lelkesülten, csillogó szemekkel. - Hiszen maga lángész! Hiszen ez remek dolog!

- Látod. Mondtam én neked. A terv úgyszólván csalhatatlan, ha valami bolond véletlen ki nem lyukasztja, s akkor összehuppan, mint a hólyag. De azzal, amit mondtam, ki is van már merítve a taktikai része. A többinek magától kell történnie. Noszty Ferenc udvarolni fog ezentúl a maga módja szerint, mint a többiek. És habár szegényebb is azoknál, és talán falánkabb a hozományra, mindhiába, csacsoghatja az egész világ, figyelmeztetheti minden jó embere, hogy ilyen vagy amolyan lump, és csak a pénzét akarja, nem fogja nekik elhinni, mert lesz egy döntő szavú pártfogója ott belül, az ő gyanakodó, bizalmatlan kis szívében, aki védelmezzé: „Nem igaz, nem igaz, tudom én, hogy nem igaz, tudom én, hogy szeret, egyedül magamért.”

- Fölségesen van kigondolva!

- Ez a házasság annyi, mintha már meglenne, mert ha nem felelnek is meg egyéni tulajdonságaid annak a mintának, amit képzeletében kifest, az nem fogja nagyon zavarni. Az elképzelt tulajdonságok csak ködös képek, melyeket ki lehet cserélni, a ráma ellenben az ő saját hiúsága, melyet te kielégítettél, a rámát tehát megtartja, el nem dobja, de a képeket lassankint kicserélgeti, a képzelet tulajdonságaidat a valódi tulajdonságaiddal, s ez olyan csodálatosan megy végbe, hogy észre sem veszi, csak mikor egy órában meghökkenve látja, hogy már te vagy az ideál, és nem az elképzelt hős. Akkor leszesz te derék gyerek, Fintyi-Fantyi, mert még a hibáid is megszépülnek, mind-mind erények lesznek.

- Bocsánatot kérek, Máli néni, de egyet nem értek - vágott közbe Feri -, hogyan mondhatja Tóth kisasszonyt hiúnak, mikor éppen abból indultunk ki, hogy mennyire szerény, magát rútnak tartja, s azt hiszi, pusztán hozományára pályáznak udvarlói?

- Mert nem vagy lélekanalizáló, kis szamaram. Hiszen éppen az a nagy hiúság, hogy tükrének se hisz, udvarlóinak se hisz, hanem még valami erősebb tanúbizonyságra vágyik. Benneteket, férfiakat könnyű megtéveszteni, ha asszonyféléről van szó. Pedig megtanulhatnátok, például egy lakásnál, ha zsinórt láttok, mely akár a plafondon szalad végig, vagy alul a falakhoz tapadva húzódik el, így elhajlik, úgy elhajlik, néhol a falba visz, teljesen mindegy, ha kék, ha zöld vagy vörös, az azért mind a csöngettyűből indul ki, és a csöngettyűhöz vezet vissza. Mondjuk, hogy Tóth kisasszony egy napon megszeret téged, bizonyosan nevezhetjük azt irántad való gyöngéd érzésnek, de ennek a szála az adott esetben az ő személyi hiúságába vannak bekapcsolva, onnan indulnak ki, és oda vezetnek vissza. De ez neked túl magas, azért hát ne sokat okoskodj, hanem amit én most itt tölcsérrel a fejedbe öntöttem, vidd keresztül okosan, és meglásd, lagzi lesz belőle a végén. Az értekezlet be van fejezve, uram.

Feri felkelt, hálásan kezet csókolt Máli néninek.

- Köszönöm alássan a jó tanácsot, elfogadom minden pontjában, és teljesítem, mint egy katona, akit háborúba vezényelnek. De természetesen itt nem elég a saját igyekezetem a gondviselés segítsége nélkül. Mindenekelőtt alkalomra volna szükség, hogy valami messze levő semleges helyen láthassam meg a kisasszonyt. Bontóvár vagy a környék nem alkalmas színhely. Hisz itt mindenki meg tudná nekem mondani, ki a „bájos ismeretlen”, aki rám oly mély benyomást tett. Minek kellene itt a laphirdetéshez fordulni? Nem, nem, ez túlságosan együgyű „griff” lenne. Ilyenkor ősszel pedig bizonyosan nem utaznak Tóthék sehova.

- Hátha. Úgy tudom, hogy szőlőjük van túl a Dunán, a Somlyó hegyen. Ilyen idő tájban odajárnak szüretre, s minthogy berendezett házikójuk van a szőlőben, néha ott maradnak másfél hétig is.

- Ez egy eszme.

- Elmégysz?

- Eszeveszetten.

A kutyafejű hercegnő megfenyegette az ujjaival.

- De el ne hirtelenkedj semmit. Ez a plánom most már annyira a szívemhez nőtt, mint a nagy írónak a chef d'oeuvre-jök⁵². El ne rontsd, azt mondom, mert különben velem gyúlik meg a bajod.

- Hát mi lesz, ha elrontom?

- Megharaplak! - szólt a „tatár hercegnő” tréfásan, kivicsorítva a fogait.

Mind megvoltak, és olyan szép sárgák voltak a dohányzástól, mint a borostyánkő.

⁵² *Chef d'oeuvre* - remekmű, főmű

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Az olvasó visszavitetik a régi időbe, mikor még a méz is édesebb volt

Harmincöt évvel történetünk előtt élt Pesten egy Nagy István nevű tajtpipametsző. Akkor ez volt az első mesterség. Az egész ország pipázott, reggeltől estig. Dohány volt quantum satis⁵³; az úrnak termett, a többi lopta. A tekintetes nemesség mintegy életcéljának tartotta minél több tajtékpipát és szipkát minél szebben kiszívni, úgy, hogy azok úgynevezett bajuszt ne kapjanak. Akinek ez sikerült, az rendesen bizonyos önérzettel tekintett múltjára, mint aki nemhiába élt a sárgolyóbison. Egy-egy szépen, egyenletesen kiszítt szipkáról úgy beszéltek országszerte, mint a Kohinoorról szokás, hogy itt és itt Radvánszky bárónak Radványban vagy Recsky Andrásnak Szabolcsban egy olyan mahagóniszínűre kiszítt pipája van, hogy nincs azon annyi makula se, mint a Szent Rozália palástján, hogy olyan erős lett, kétszer ment át rajta egy szénásszekér kereke, s még csak egy karcolást se ejtett rajta. A pipafaragás művészet volt akkor. Sőt egyéb művészet ebben az országban nem is volt. Nagy uram egy-egy sikerült pipájáról legalább annyit beszéltek az emberek, ha nem többet, mint mostanában egy színdarabról, milyen a makkja, milyen a nyaka, a kupakja. Ha valami újabb formájú bevégzett művet tett ki a kirakatba (az Úri utcában), egész népcsődület támadt előtte. S az összegyűlt bámészkodók szívesen elújságoltak némi intim részleteket a nevezetes pipakészítő műhely életéből. Hogy ti. valami Tóth Mihály nevű legénye van Nagy uramnak, az csinálja a legjobb példányokat. Csodálatos keze van hozzá.

És igaz is volt. Ez a mi mostani alsó-rekettyési Tóth Mihályunk a Nagy István műhelyében dolgozott, harminc pengő forintokért havonként, ami akkor szép pénz volt, mert kilencven húszas lakott benne; egy húszasból pedig meg lehetett élni naponként, úgy, hogy még a koldusnak is adhatott volna az ember egy rézgarast, ha lett volna koldus.

Hanem iszen talált annak helyet Tóth Miska. Bolondja volt a könyveknek, s ami jó megjelent a könyvpiacra, azt menten megszerezte. Ahelyett hogy elment volna devernálni a Két Kék Bakokhoz vagy a Két Pisztolyba, vitte a könyvzsákmányát a Fröhjahrsfeld utcai tiszta kis szobájába, s beszitta, mint a szomjas növény a harmatot. Bolond volna bort inni, mikor nektárt szűrcsölhet a pénzéért. Igaz, nem sok könyv termett, attól nem megy az ember tönkre, s ami termelt volna is, az író agyától még nagyon messze esett a könyvesbolt. Petőfi Sándor például nem bírta kinyomtatni az összegyűjtött verseit, nem volt rá pénz. A főurak, akiké volt az ország, nem törődtek az ilyesmivel. Kártyáztak, ittak-ettek és bőfögték. Egy szabómester, Tóth Gáspár uram, ki a nadrágjaikat varrta, gondolta el magában, hogy az ő kötelessége illő köntösben megjelentetni a legbecsesebbet, ami akkoriban a magyar földön termett, és leszúrt néhány száz forintot a költemények kinyomtatására. Örök szégyen az akkori nagyurakra, kik pedig lapáttal szórták a pénzt, mindenütt, ahol nem kellett. Az egyszerű, szürke bekecsek és dókák alatt meleg szívek dobogtak. Kasznárok, prókátorok, mesteremberek nevei vannak megörökítve az akkori könyvek végső lapjain, ahol szokás volt ösztönzésül kinyomtatni az előfizetők lajstromát. Azok a jámbor, becsületes, szegény emberek tartották meg az országot, akiké nem volt.

A nemzeti lélek bujdosott, vándorolt. Hol itt tanyázott, hol ott, mint egy peregrinus. Néha sehol se volt. Talán el is vészett már! Majd ismét fölbukkant. Ej, hát megvan még? S milyen furcsa helyeken gyűlt ki, ahol senki sem kereste volna! A császár katonáinál, a testőröknél

⁵³ *Quantum satis* - bőven, amennyi csak kell

Bécsben. Aztán vándorolt, egyre vándorolt, és nem talált állandó helyet egy osztálynál sem, ahová szállt. Abban az időben, amelyről írunk, a középosztály legalján húzódott meg. No, fog az még följebb is menni! De biz az lejjebbre vette az útját. Volt az iparosnál, láttuk a parasztnál azóta. Hiszen nincs kizárva, lehetett valamikor a nagyuraknál is, csak hogy azt még nem láttuk - vagy hogy még csak ezután jut oda, de már szeretnénk látni.

Tóth Miskának a könyveken kívül egyébiránt volt még egy mágnes: a Nemzeti Játékszín. Dehogyan maradt volna el valamelyik előadásról, kivált ha történeti darabokat adtak. Míg egy szomorú napon ennek is vége szakadt - egy jó barátja kedvéért. Velkovics Gyurinak hívták a barátját, ugyanabból a városból való volt, ahonnan ő: Nagyszécsényből. A szülei szomszédok voltak és komák. A Velkovics uram szücsműhelye egy házban volt a Tóth Máté pékboltjával. Úgyszólván egy családot képeztek, s éppannyira szerették egymást az öregek, mint fiaik, kikből mind a ketten diplomás embereket akartak faragni.

Tóth uram prókátornak szánta Miskáját, de az anyja ellene szólt:

- Soha. Nem adom a fiamat olyan mesterségre, ahol annyit kell hazudni.

Tóthné papot akart belőle, de ezt meg az apja kifogásolta:

- Eredj, te golyhó, hiszen a papnak még többet kell hazudni. Ami annyival rosszabb a prókátornál, mert ezt nem illik el nem hinni.

Egymás iránti gyöngédségből mindenik elejtette időközben a maga kedvenc tervét, s mikor arra került sor, hogy a két egyforma korú fiúcskát Losoncra viszik a nagy iskolába, abban állapodtak meg kölcsönösen, hogy Velkovics koma döntse el, mi legyen a gyerekből.

A koma nem vonta meg a jó tanácsot:

- A mi fiunk doktor lesz, hát legyen a Miska is doktor.

Ezt pedig azzal indokolta, hogy ők (Velkovicsék) már nagyon öregek, nem pörlekednek senkivel, fiskálisra nincs szükségük, ahelyett sokat betegeskednek, tehát doktorra van szükségük. De egy doktor mégis csak egy doktor, míg ellenben ha a Miska is doktor volna, és valaki megbetegednék a két család közül, még konzíliumot is lehetne tartani. Márpedig milyen szép és úrias dolog, mikor híre terjed a városkában, hogy Velkovics uram vagy Tóth uram fölött konzíliumot tartottak ma a doktorok.

De biz ezzel se fegyverezte le a péket.

- Micsoda? - kiáltá, és a fél szemével a feleségére bandzsított. - Hisz a doktornak kell a legtöbbet hazudni! És ez még a papénál is rosszabb, mert sohase lehet rájönni.

Ebben az anyóka is osztozván, végre sok hánytorgatás, keresgélés után kikotorászták a mérnöki pályát, az egyedülit, amiben nem lehet hazudni.

Ősszel aztán a jövődöbéli inzsellér és doktor egy becsületes német származású pipametszőhöz, Stromm Adalberthez kerültek kosztba Losoncon. Stromm mesternek magának is volt egy tanuló fia, ifjabb Adalbert, akivel a fiúk összepajtáskodtak. Őszinte, szinte meghatározható barátság fejlődött ki köztük.

Kedves, könnyed, gondtalan évek következtek egész a retorikáig; gomboztak, labdázta, pigéztek, és egy kicsit tanultak is; eminens azonban csak Miska volt közülök, kiről a professzor urak azt tartották, hogy nagy koponya, és sokra viszi az életben, ha valahogy útközben el nem veri a ragya. Éles esze volt, dacos nyaka, józan ítélete.

És csakugyan ő tört le legelőbb. Egy kis kolera szaladt végig az országon, s apja, anyja meghalt váratlanul, nem hagyván maguk után egyebet, csak jó emléket az ismerősöknél. Abból azonban nem lehet kosztot fizetni Stromm apónál; ezzel tisztában volt Miska, s a temetésről visszamenve Losoncra, azzal az elhatározással állított be a műhelybe, hol az öreg Stromm dolgozott, hogy az új helyzet szerint helyezkedik el a világban.

- Stromm úr - mondta, noha eddigelé bácsinak szokta nevezni -, szüleim meghaltak, és nem maradt utánuk semmi vagyon.

- Hallottam, édes fiam - sajnálkozott a derék mester.

- Ebből aztán az következik, Stromm úr, hogy nem tudom tovább fizetni az ellátást.

- Ej, ne törődj te ilyenekkel! Ahol két paniperda jóllakik, ott a harmadik nebuló se pusztul éhen.

- Nem kell nekem kegyelemkenyér, Stromm úr - vágott közbe a fiú keményen -, köszönöm alássan a jó szívét, de nem kell.

- Ejnye, forgósadta - csodálkozott a jó ember, és a szemöldökei felszaladtak a homlokára -, hát mi a mennydörgés fityfene kell?

- Eddig én fizettem önnek, most már azt akarom, hogy ön fizessen nekem.

- Hogyhogy, barátja az erénynek? (Stromm úr nagy előszeretettel tanulta el az ilyen diákkiszólásokat.)

- Hát úgy értem a dolgot, hogy én évekig nézegettem itt a műhelyben, miképpen faragják önök a pipákat és metszik, otthon aztán a vakációban én is próbáltam a faragást, és azt hiszem, hogy hasznomat veheti.

- Ugyan ne izélj, te bolond!

De a fiú addig erősködött, addig követelt, engedjen hát neki a szerszámaival itt a műhelyben egy pipát csinálni, s olyan határozott, imponáló volt a föllépése, hogy az öreg Stromm nem volt képes megtagadni a kívánságát.

- Jó, no, bánja a szösz, ronts hát el egy darab tajtékot, ha már annyira rátelepedtél a lelkemre.

Nevetett, hagyta, oda se nézett többé, méltóságán alul tartotta volna felülni, úgy vette, mint egy gyerekes szeszélyt, s kiment inkább a kertbe a palántáit öntözni. Miska pedig egész délután dolgozott szorgalmasan, s mikor a mester este akaratlanul odapillantott, s meglátta egy makrapipának a kibontakozó nemes idomait, a finom vonalakat, a karcsú nyakat és a ráfaragott vizsla félig elkészült figyelő fejét, ijedten csapta össze a kezeit, és megrázta a diákat.

- Vesd le a csizmádat, hé, hadd nézzem meg hamar, nincs-e lúdlábad, nem vagy-e maga az ördög? Mutasd csak ide azt a pipát!

Megnézegette, megforgatta, csóválta hozzá a fejét, dörzsölte a szemeit, nem álmodik-e, elimádkozott hamarjában egy hiszekegyet, keresztet vetett magára, aztán így szólt:

- No hát, fiam, te nagy talentum vagy. Vétek lett volna neked a könyvek közt megpenészedni. Itt maradsz a műhelyben, s úgy lesz, ahogy te mondtad, most már én fizetek neked, de egyszersmind megmutogatok még egyet-mást.

Miska tehát fölvette a zöld kötényt, kimaradt az iskolából, és ott dolgozott az öreg Stromm oldalán két-három évig. Mindjárt az első pipáját a híres Bornemissza csendbiztos vette meg a kiraktból, ami nem csekély dicsőség volt. Mert a nagy csendbiztos, kinek halála után még sok évtized múlva is *bornemisszáknak* nevezték abban az egész országrészben a pandúrokat,

egyszersmind nagy pipaértő hírében állt, s elég volt egy mestert kiemelni a homályból maga az a tény, hogy az ő szájában látták az alkotását.

Miska hovatovább olyan pipákat készített, hogy addig szállt, szállt a hírük, míg a Nagy István fülébe is eljutott, s elcsalta a legényt magához Pestre.

Nemsokára odakerültek a pajtások. Az ifjú Strommot, akit időközben katonaiskolába adtak volt, oda nevezték ki hadnagynak, Velkovics Gyuri pedig orvosnövendék lett, s ismét együtt lakott Tóth Miskával, a Frühjahrsfeld utcai szobácskában. Csodálatos, hogy sem a nyalka huszárhadnagy, sem az alma mater „gólyája” nem restelltek a mesterlegénnyel barátkozni, ebben az időpontban lévén az ifjúság a legzöldebb; sőt bizonyos fokig tekintély volt Miska, aki imponált nekik, és akire hallgattak. Megszokták fölényét még az iskolai padokban.

Megy az idő, forog a világ, kopik az ember. Egy nap, mikor Gyuri másodéves medikus volt, letette a kanalat meg a varrótűt örökre Velkovics Dávid uram is (Velkovicsné már korábban elhalt), s minthogy egy kis leánya is maradt (Fruzina), Gyuri taníttatására nem jutott pénz.

Gyuri végszorultságában egy Bécsben lakó rokonához, anyja testvéréhez, dr. Protokhoz fordult egy szép, érzelmes levéllel anyagi támogatásért, mert a szülői házban gyakran hallott meséket a vagyonos orvostól, kinek tele van a szobája megrendelőkkal, és aki hallani se akar nővéréről, a szegény szücsnéről, gőgje vagy talán fősvenysége miatt. Dr. Protok nem is válaszolt a levélre, ami roppant kétségbeejtette Gyurit, de Tóth Miska megvigasztalta:

- Ne félj, kenyeres. Ha minden gát szakad, itt vagyok én. Megosztom veled a keresményemet. Mindenképpen el kell végezned az egyetemet.

S azontúl búcsút mondott az irodalmi műveknek, a szellemi szórakozásnak. Ő fizette a kosztot és a tandíjat Gyuriért; ő látta el apró kiadásait panasz nélkül, felhánytorgatás nélkül, gyöngéden, mintha csak a legtermészetesebb kötelességét teljesítené.

Így tartott egész két évig ez az apai szerep, nem kis erőfeszítéssel. Noha titkolta, sokszor nélkülözött, csakhogy a „student” ne szenvedjen hiányt semmiben. Mégis a student unta meg a helyzetet hamarabb.

Egy este, mikor fáradtan hazajött, nem találta otthon Gyurit, se a ládáját, csak egy levélkét az asztalon.

Kedves Miskám!

Egy bolond mágnás paralysis progressivába esett, ami csinos kis szerencse rám nézve. Az egyetemen egy orvosnövendéket kerestek hozzátartozói, aki állandóan mellette legyen mint ápoló, s kísérgesse Meránba, Monacóba és nem tudom én, milyen fürdőkhöz. A sallárium⁵⁴ meglehetősen, teljes ellátás a legfinomabb vendéglőkben vele együtt s havonként jelentékeny összeg készpénz. Annyira meguntam már az okos embereket az egyetemen, hogy ennek a bolond embernek a társasága különös ingerrel bír rám nézve. Varietas delectat⁵⁵. Én hát elfogadom ezt a majdnem kanonoki stallumot, mert nagyon bántott az is, hogy a te nyakadon élősködöm. Nem szóltam neked erről semmit, mert nem volt erőm tőled élőszóval elszakadni. Nem is szakadok én el soha, csak egy kicsit elmegyek, s némi pénzt szedek össze, amellyel aztán elvégzem az utolsó évet. Köszönöm neked az irántam való jókat, ígérem továbbá, hogy sokszor foglak értesíteni hollétemről, helyzetemről, és mihelyt lehet, visszatérek hozzád stb.

⁵⁴ Sallárium - fizetés

⁵⁵ Varietas delectat - a változatosság gyönyörködtet

Miska megsemmisült, mintha valami nagy csapás zúzta volna össze. Egész éjjel idegesen járt föl s alá, kezeit tördelve: „Miért tette azt, miért tette?” Szinte nevetséges volt a bánatával, úgy érezte, hogy ezentúl már nincsen életcélja.

Gyuri szavának állt, szorgalmasan írogatott grófjáról (valami Plechnitz őgrófról) és életfolyásáról, hol innen, hol onnan, Európa különböző klimatikus helyeiről, sóhajtván leveleiben, hogy már szeretne egy kis töltött káposztát enni (ez a fényes hotelek kosztja ellen irányult), vagy hogy már nagyon vágyik egy kis békakuruttyolást hallani... Ezt részint a hangversenyek iránti csömör fokozta, mert a beteg gróffal minden hangversenyre el kellett mennie, a zene csillapítólag hatván idegeire, de mutatkozott ebben honvágy is, mert a József városrészben még akkor sok volt a békákkal benépesített pocsolya, s esténként ugyancsak hangos volt az a vidék, ahol Miska lakott.

Úgy vagy egy évig még volt némi humor a leveleiben. Néha valami pajkos kalandról is megemlékezett. Vidor életkedv bugyborékkolt némely megjegyzéséből. Hovatovább azonban rövidebbek és kedvetlenebbek lettek a levelei. Látszott, hogy unja már a dolgot. Egyszer ki is fakadt: „Úgy látszik - írja -, kettőnk közül én vagyok a nagyobb bolond, mert ő bolond ésszel bolond, és nem tudja, hogy bolond, míg én józan ésszel láncoltam magamat egy bolondhoz, és jól tudom, hogy az örülség.”

Majd egészen kimaradtak a levelei, hetek, hónapok elmúltak, egy sort sem írt. Miskát elfogta a nyugtalanság. Hol van? Mi történhetett vele? Nem tudta, hova írjon neki, hiszen örökké vándorolnak, futnak, a tavaszt keresik.

Már éppen arra gondolt, hogy a gróf Plechnitz családhhoz fordul útbaigazításért, mikor levelet kapott Gyuritól, melyben Bécsből értesíti, hogy elcsapta magától grófját, és a jövő héten a keddi hajóval Pestre érkezik állandó ott maradásra. „Állítsd régi ágyamat szobádba”, írja a post scriptumban.

Megörült Tóth Miska, és sietett a kaszárnýába Stromm hadnagyot fölkeresni, vele is tudatni a nagy eseményt: „Képzeld csak, képzeld csak, megérkezik kedden a fiú!”

Lázás türelmetlenséggel várták a keddet, kedden pedig a hajót. Ugyancsak szidták, hogy lassan cammog. Már este volt, mikor kikötött, s Velkovics Gyuri ott állott velök szemtől szembe. Bezzeg volt öröm, összetorlódott a sok nyájas szó. De megemberesedtél! No, csak hogy itt vagy! Úgy vártunk, mint egy püspököt. Hohó, fiú, hiszen te tokát is eresztettél. De milyen csinosan van öltözve!... Nosza, karon fogták, és nagy diadallal vitték az Arany Sasba, mert csak meg kellett inni a viszontlátás áldomását. A borjúbőrös ládát meg a köpönyeget hadd vigye haza a hordár.

Valami kis nyegleség mutatkozott Gyurin. Nemcsak hideg volt egy kicsit a barátai iránt, de sehogy sem akart ráismerni a városra. Miféle statua⁵⁶ ez itt? Hát a Nagy Kristóf, hiszen tudod. Ej, az ördög emlékezne minden rongy faragványra! Hát ez a templomféle ott micsoda? Hm. Az a belvárosi plébániatemplom. Különös, fumigáló hangon beszélt, rosszul leplezett fölénnel. Barátai titkon összenéztek: ej, ej, mi lett ebből a jó fiúból; az arcán is volt valami arrogáns, ellenszenves vonás. Ugyancsak mindent kifogásolt az Arany Sasban is, olyan lehetetlen nevű ételeket követelt, hogy a másik asztalnál ülő Józsa Gyuri odaszólt a pincérhez, mintegy célzásul a tökéletlen fiatalember kívánságaira:

- Hozzon nekem egy cápát, Károly, de egészben és rántva, öntött salátával.

⁵⁶ Statua - szobor

Restellték Tóth Mihályék az esetet, de csak mégis megbocsátottak lelkükben Gyurinak. Hja, ilyen a világlátott ember! Valóságos nagyzási hóbort volt tőlük, hogy ilyen nagyuraknak való vendéglőbe hozták a fogadtatás nagyobb pompája miatt, s íme, ahelyett hogy el volna ragadtatva, mindent fitymál, az asztalkendőktől kezdve az utolsó mártásig, mint egy elkényeztetett spanyol grand.

A borocskától mégis átmelegedett lassankint, s elmesélte utazásainak tarkabarka élményeit, egész addig, míg a gróf baja Ischlben mintegy hat héttel ezelőtt dühöngő örültségbe csapott át, úgyhogy nekirohant Gyurinak, meg akarta fojtani, akkor aztán fölszedte sátorfáját, és egyszerűen elszökött tőle, meg se állván Bécsig, ahol egy hónapig tartózkodott.

- Mit csináltál ott annyi ideig? - kérde Adalbert.

- Egy kis dolgom akadt - felelte rejtélyesen.

- Aha! Valami szoknya - mosolygott Tóth Miska.

- Hé garçon, pincér! - parancsolá Gyuri. - Nincsenek francia boraik?

- De igenis vannak.

- Ide egy kis rajnait, ugye, fiúk?

- Úgy látszik, nagyon megpelyhesedtél a gróf mellett - vélte a hadnagy.

- Hagyjatok békét - vigyorgott Velkovics, az asztalra csapva a tenyerével -, Bécsben már a gyűrűmet adtam el, hogy a hajókötséget kifizethessem.

- Ez már nagy hiba! - szólt a hadnagy elszontyolodva. - Mit fogsz hát csinálni? Mi a szándékod?

Gyuri közömbösen vont vállat.

- Mit tudom én? Miska majd kigondol valamit.

A hadnagy léhának találta a választ, és nem állhatta megjegyzés nélkül:

- Meg kell gondolnod, pajtás, hogy Miska keze munkájával, keservesen szerzi a pénzt.

- Ej - vágott közbe Miska, megrestelve, hogy ilyen kényes irányban indul a szó, sietett elejét venni. - Amíg nekem van, van neki is. Ez a regula nálam. Csak az a baj persze, hogy nem sok van. De mindegy, nem halt még meg a pénzek anyja!

Koccintottak, ittak rá, de a hadnagy csak tovább nyomorgatta a fölvetett témát:

- Reménylem, teljes erővel nekidölsz a félbenhagyott stúdiumoknak.

- Majd még gondolkozom erről. Egyelőre pihenek egy kicsit.

- Persze, nagyon elfáradtál - gúnyolódott Stromm hadnagy.

E naptól fogva újra a régi élet kezdődött, Miska gondoskodott szobatársa minden szükségletéről, az ő nagy türelmével és gyöngéd előzékenységevel. Csakhogy ez most már terheesebb feladat volt, mint annak előtte. Gyuri azelőtt szerény volt, most követelő lett (Stromm hadnagy szerint: szemtelen). Nem akart többé eljárni a kis vendéglőkbe: „Nem veszi be - úgymond - gyomrom a közönséges kosztot.” Mindennap előállott egy-egy bohókás kívánsággal, most új kalapot kívánt, majd valami különös penicilus⁵⁷ tetszett meg neki a kirakatban.

⁵⁷ *Penicilus* - zsebkés

Stromm hadnagy, aki eleinte sokszor volt velük, kijelentette, hogy ő már ezeket nem nézheti tovább.

- Gyuri szívtelen fickó. Teljesen jóllaktam vele.

Miska védelmébe vette.

- Igazságtalan vagy iránta. Egy kicsit elrontotta ugyan a könnyű élet, a gróffal való utazgatás, de majd meglátod, apródonként rátalál a régi jó lelkére, hogy ím, megszabadult a bolondtól.

- Hiszen ha megszabadult volna, de még nagyobb bolondra talált benned.

A hadnagy kimaradt, kettecskén éldegéltek ezután néhány napig, mialatt gyorsan laposodott Miska erszénye. Egy nap arra biztatta fel Gyuri mecénását, kérjen másnap délutánra szabadságot gazdájától, mert ő akarja igénybe venni az idejét, de majd csak holnap mondja meg, mire.

Miska ebben se szegte kedvét, másnap azzal jött a Liciniushoz, ahol ebédelni szoktak, hogy egész délutánja szabad.

- Nagyon helyes, eszerint ez az én délutánom lesz.

- Mit akarsz velem?

- Attól függ - mondá Gyuri fürkésző tekintettel -, mennyi pénzed van?

- Bizony nem sok. Ha most az ebédet kifizetem, marad még két forintom.

- Összesen? - kiáltá Gyuri szinte szemrehányón, csaknem megbotránkozva.

- Sajnos, de úgy állok - dadogta Miska elpirulva, de amikor látta, hogy a Gyuri homloka elborul, fojtott hangon tette hozzá: - Mire kellene?

- Szerettem volna egyszer mulatni. Tudod együtt, kettecskén. Valami ellenállhatatlan vágy ösztökél már napok óta, hogy egy kis „kirohanást” csináljunk.

- Ezért kérettél velem szabadságot?

- Megvallom, ezért.

- No és mit neveznél te kirohanásnak?

- Hogy először is egy fiákert fogadnánk, és kihajtatnánk úri módon a Zugligetbe, például a Szép Juhásznéhoz.

- Hisz azt még talán meg lehetne tenni két forinttal, de miből vacsorálunk ezután? Nem, nem, ilyen örülséget mégse tehetünk.

- Hát nem tudnál valahol pénzt szerezni? - kérdezé Gyuri lágy, rábeszélő hangon. - Gondolkozz rajta, kis öregem.

- Most? Igazán nem tudnék; de holnap előleget kérek Nagy uramtól.

- Nincsenek valami ékszereid?

- „Sem aranyom nékem, sem ezüstöm” - idézett Miska egy Szécsényben ismeretes követválasztási zsoltárból.

- Hát az az óra mit vétett a zsebedben?

A mesterlegény kemény, szigorú pillantást vetett barátjára, de biz az kiállta minden szemöldök-rezgés nélkül. Nem látszott egy csöpp fogalmának sem lenni arról, hogy ő most komiskodik. Egy nagy gyerek, gondolta Miska, szeszélyes, de ártatlan.

- Aztán mit akarnál, hékás, azzal az órával?

- Tedd zálogba.

- Azt nem lehet - pattant fel idegesen. - Atyám vette ajándékba, mikor Losoncra vitt, hiszen emlékszel, az egyetlen emlék tőle. Nem sokat ér, klepszidra⁵⁸, de én nem válhatok meg tőle.

- Ej, hiszen mindennap megválasz tőle, mikor este az asztalra kiteszed, s nélküle alszol.

- De legalább beleketyeg az álmaimba.

- Hiszen kiválthatnád holnap.

- Nem, nem, ne kívánd tőlem!

- Tedd meg, Mihálykám, ha szeretsz.

Addig-addig cirógatta, kéregette, hogy nem bírt neki ellenállni, bevitték az órát egy zálogházba, és egy kocsit fogadtak, mely a Zugligetbe röpítette őket. A Szép Juhásznénál Gyurit csodálatos szomjúság fogta el.

- Mihálykám, fiacskám, tudod-e, mit indítványozok. Csináljunk magunknak egy jó órát. Igyunk meg egy palack francia pezsgőt.

- Félek, a vesztedet érzed, fiú - intette Tóth Miska. - Mi lesz veled, ha ilyen szokásaid vannak? Sírnivaló kedvem, nem pezsgőzni.

- Tedd meg, csak ez egyszer. Sohasem kívánom többet.

- Becsületedre mondod?

- Arra. Csak a bizonyítékot akarom, hogy jó szívvel vagy irántam.

- Hogyan kételkedhetnél ebben?

- Akkor hát hozasd meg a pezsgőt.

- Hiszen szívesen hozatom, nem a pénzt sajnálom, csak a saját gyengeségemet szégyenlem, hogy olyanban engedek, amivel nem teszek veled jót, és ami mindenképpen helytelen.

Denique meghozatták a pezsgőt, nagyot durrant a dugó, Gyuri hurrát kiáltott hozzá, aztán összeütötték a habzó kelyheket, s iddogálás közben, amint a rózsaszínű köd ereszkedett lassan az agyukra, a fölséges panoráma helyett, amit Pest nyújthatott, Szécsény ugrott ki, a kis sárga házikó, ahol éltek, a hímes rétek, mezők, ahol imitt-amott egy-egy madárfészket tudtak, szállt, szállt képzeletük, fölturkálta a sok apró csínyt és minden egyebet. Milyen szép volt még akkor ez a világ!

Aztán ennek is vége volt, megitták az utolsó kortyot is.

- Minden órának leszakítsd virágát - elméskedett Gyuri -, de sajnos, nekünk minden óránk a te órád volt, s annak a virágát már leszakítottuk, menjünk hát haza.

Vidáman, virágos kedvvel hajtottak vissza a városba, gangosan hátradőlve a puha kocsiülésen, mint a becsipett úrfiak és arszlánok szoktak.

A Váci utcában egy helyütt, éppen a híres Klemitzer ékszerész ragyogó boltja előtt, megdőfte Gyuri botjával a kocsist.

⁵⁸ *Klepszidra* - vízióra

- Hó, álljunk meg! Szállj le, hű pajtásom, kamarásom. Még egy bolondságom van hátra. Hadd rázom ki azt is, s aztán lássunk a komoly élethez. Gyere csak be utánam!

Gyuri közben a Klemitzer-bolt felé lépkedett, s megfogta a kilincset.

- Gyuri, ne okoskodj, hová mégysz oda?

- Gyere csak utánam!

- Nem vagyok bolond. Mi dolgod van neked ott?

- No, csak gyere be, majd meglátod.

- Valami éretlen ostobaságot fogsz elkövetni.

- Szavamat adom rá, hogy semmi éretlenséget nem szándékozom elkövetni, gyere no, kérlek. Nem szabad engem elhagynod.

Utána ment, a pezsgő az ő bátorságát is megnövelte, de azért a háttérben maradt, s nem minden szepegés nélkül várta, hogy mit akar Gyuri.

- Van-e valami szép, értékes aranyórája, Klemitzer úr?

Klemitzer (kis, vörös hajú emberke) meghajtotta magát, és néhány csinos aranyórát mutatott.

- Nincs valami különösebb darab, kövekkel kirakva?

- Van egy - mondá Klemitzer -, melyet Nádasdy grófnak készítettem, de közben meghalt, és az örökösei nem akarták átvenni.

- Mutassa!

Gyönyörű órát vett ki egy bársonytokból, melyet rubinok és gyémántok díszítettek.

- Megjárja - mondá Gyuri. - Hogy az?

- Ugyan ne bolondozz, Gyurka, gyere ki - szólt közbe hátulról a jó barát, akit nyúlszemeivel szeretett volna Klemitzer úr ledöfni.

- Hatszáz forint - felelte Klemitzer.

- Megtartom - mondá Gyurka. - Most már csak egy aranyláncot keressen hozzá!

Tóth Miska jónak látta erre egész az ajtóig hátrálni.

- Gyurka, Gyurka! - intette onnan még egyszer.

A láncot azalatt kikereste Klemitzer, az éppen száz forint volt.

- Tehát hétszáz forint összesen - veté oda Gyurka könnyedén, s ezzel megfogván az órát láncostól, Miska felé nyújtotta:

- Gyere hát közelebb, kedves öregem, fogat fogért, órát óráért, fogadd el tőlem, kérlek, ajándékba.

Miska bizony a világért se ment volna közelebb, hogy az órát fogja, ahelyett inkább görcsösen fogta a kilincset, mert érezte, hogy most mindjárt jön a „stikli” csattanója.

Jött is, de nem ahogy ő képzelte, mert Gyurka kihúzott az oldalzsebéből egy vastag papír paksamétát, amelyet szétterítván, kivillant egy nagy csomag ezres bankó, ezekből elnyálazott egyet, megfricskázta, aztán letette Klemitzer elé.

- Tessék belőle visszaadni!

De mire szétnézett volna a boltban, akkorra már Tóth Miska rémült arccal ugrott ki, s futott, futott lihegve, remegő szívvel, végig az utcákon, mint egy kergetett vad, és meg sem állt, csak otthon, a Fröhjahrsfeld utcai kis szobában, melyet magára zárt belülről, s végigdobván magát a kanavász díványon, keserves sírásra fakadt: „Jaj nekem, százszor jaj, kígyót neveltem a tejemen!”

Még le sem csillapodott a lelki háborgása, mikor Gyurka is megérkezett; hallani lehetett belülről, amint megáll ott künn a robogó bérkocsi, majd kip-kop, ismerős ütemű léptek közelednek a kis szobához, megzörren a kilincs, de nem enged az ajtó.

- Miska, eressz be!

Semmi hang belülről.

- Ne tettesd magad, tudom, hogy bent vagy, látom, belülről van a kulcs a zárba téve, ne csinálj rossz tréfákat.

Mire hatalmasan kezdte az ajtót rázni, hogy recsegett, ropogott a pántoknál.

- No, hát bent vagyok, ha éppen tudni akarod - hangzott ki most tompán, szinte rekedten a Miska szava -, de szándékosan nem bocsátlak be, mert én becsületes ember vagyok.

- Hát mondtam én, hogy nem vagy becsületes? - kedélyeskedett Gyuri.

- Ládádat, köpenyedet kitettem az ajtó elé, eredj isten hírével, amerre a szemed lát.

- Micsoda? Csak talán nem akarsz elkergetni magadtól, mint egy megveszett kutyát?

- De igenis, mint egy elveszett embert. Megsiratlak, de nem akarlak látni ezentúl, nem kívánok veled egy levegőt szívni többé. Ha bűnbe estél, én nem dobom rád az első követ, nem küldöm utánad a rendőrt, de közösségben sem akarok lenni veled. Menj, menj innen! Az Isten szent nevére kérlek. A mi útjaink elváltak örökre.

A künn levő fiatalember felkacagott erre videren, édesdeden, az ártatlanság, gondtalanság ezüstös, tiszta hangján. Miskának úgy tetszett ez, mintha egy csengettyű szólna, melyen nincs repedés, sőt karcolás se.

- Ej, ugyan ne okoskodj, legyen eszed, eressz be hamar! - sürgeté Velkovics még mindig nevetve.

- Nem, nem!

- Mindent megmagyarázok, kedves öregem, csak eressz be.

- Köszönöm, de nem vagyok hiszékeny. Annyi pénzt, amennyit én nálad láttam, nem lehet tisztességes úton szerezni. Ezt az egyet tudom. A többire nem vagyok kíváncsi. Az Aladdin csodalámpájának szellemei behatolhatnak mindenüvé, de az én fejembe nem. Távozz kérlek, ha már gonosz útra tévelyedtél. Elégedj meg azzal, hogy már eddigi itt-tartózkodásod is beszennyezett, magam előtt ugyan nem, de a mások szemében mindenestre.

- Hiszen értelek - felelt Gyuri -, tudom méltányolni eljárásodat, rossz tréfát csináltam, hát most iszom a levét, punktum, de ha egyszer mondom, hogy ártatlan vagyok, mint a ma született bárány.

- Nem hiszem.

- De legalább hallgass meg.

- Nem hallgatlak meg.

- A gyilkost se ítélik el kihallgatás nélkül.
- Én téged elítéllek - kiáltá Miska ünnepélyesen. - Távozz közelemből, sátán!
- Ha már nem bocsátasz be - esengett Gyuri -, legalább azt az utolsó kérésemet teljesítsd, hogy nyisd ki az ablakot, hadd adjak be neked egy írást.
- Minek nekem a te írásod?
- Elolvasod, aztán ha nem tetszik, visszaadod...
- Undorodom az érintésétől.
- És ha akkor mégis elküldesz, hát elmegyek szó nélkül, örökre, ellenben pedig...
- Mit akarsz az „ellenben”-nel?
- Ellenben leülök a küszöbödre, s isten engem úgy segítjen, nem megyek el onnan élve, míg ki nem jössz, és végig nem hallgatsz.
- Jó. Végezzünk. Eredj ki az utcai ablakhoz, én addig kinyitom, tedd be az írásodat, mert én nem akarlak látni, elolvasom, visszateszem, s onnan aztán elveheted.

Így is lett. Gyuri kiment az utcára, s kikeresvén a zsebében levő íráscsomagból egy ívet, felágaskodott egy kicsit, s becsúsztatva a zöldre festett zsalu bordái közt. Tóth Miska meghallotta a papírsustorgást, de ő feléje se ment hamarosan, csak később nyúlt utána, hogy figyelmesen átbetűzze a németül írt okmányt.

Sápadt arca megszínesedett apránként, szíve hangosan dobogott az örömtől, aztán egyszerre lecsapta az asztalra a papirost, és kiszaladt kabát, mellény nélkül, hajadonfővel, ahogy otthon volt, az utcára, Gyurihoz, a nyakába ugrott, átnyalábolta, megropogtatta a derekát, összecsókolta két oldalról, aztán így a karjai közt vitte be a szobába, mint a kisgyereket szokás, hiába tiltakozott az ellene:

- Jaj, meg ne fojts! Huh, minden csontomat összetöröd! Eressz el, kérlek. Én csak fiákerezni akartam, de arra nem gondoltam, hogy ilyen alkalmatosságon vonuljak be.

De Miska csak vitte, mint egy pelyhet, s közben nem győzte a bocsánatkérő szavakat keresgetni.

- Ne haragudj - rebegte elérzékenyülten -, hogy megsértettelek.
- Meg biz a macskát. Adok is én a te sértéseidre valamit.
- Hát mármost ülj le, és beszéld el a dolgodat.
- Most már egy kukkot se mondok addig, míg a pipámat meg nem töltöd.
- Én pedig meg nem töltöm, azt elhiheted, ha örökre megnémulsz se. Mert a szegény pajtásnak megtettem eddig, de a nábobot én ki nem szolgálom.
- Jól van no, megtömöm magam, bár olyankor sohase szelel olyan jól.

Rágyújtottak, s letelepedvén egymással szemben a pipamodellekkel megrakott asztalnál, Velkovics Gyuri a következőkben beszélte el szerencsáját:

- Június első napjaiban szöktem meg Ischlből a grófomtól, s egyenest Bécsbe mentem, hogy onnan Pestre hajókézzem. Volt pedig összesen húsz forintom, beszálltam a Vidám Pelikánhoz azzal a tervvel, hogy az éjszakát Bécsben töltöm, és reggel megyek tovább. Este felé az utcákon ögyelegve, unalmamban egy cirkuszba váltottam jegyet, hol valami miss Lenora Walton produkálta magát, ingerlő, arasznyi szoknyácskában. Hogy szép volt-e? Gondolom. És

hogy tudott lovagolni! Olyat még nem látott kend, bácsi. Egész Bécs bomlott érte, mert egész Bécs ott volt, vagy legalább nagyon sokan, és mindenesetre többen eggyel, mint amennyi az én tervembe beleillett. Azt a valakit sokallom ugyanis, aki ellopta a zsebemből a tárcámat, úgy, hogy a cirkusból kijövet néhány rézkrajccárral a zsebemben találtam magamat egy ismeretlen nagyvárosban. Elhült bennem a vér. Mit csináljak? Neked akartam írni, de mi lesz velem addig, míg tőled segílyt kaphatok? Máris éhes voltam, de hogy vacsoráljak, a pénzem nem volt elég. Kétségbeesve töltöttem el az éjt a Pelikánban, mindenféle tervet szöve éhen-szomjan, a holnapi napra nézve, végre is nem volt más választásom, mint fölkeresni nagybátyámat, dr. Protokot, aki ugyan rideg agglegény és fősvény, szívtelen ember, hiszen eleget hallhattad a nevét otthon, Szécsényben, mikor a szüleim szidták, de ilyen esetben talán mégsem hagy az utcán elpusztulni. Lázadozott bár bennem a büszkeség, és a gyermekéveimben fölszított gyűlölet érzése fejembe kergette a vért, de mégis erre határoztam magamat. Végre is könnyű volt választani a kigázolási módok közül, mikor csak ez az egy kínálkozott. Ej, mi bajom eshetik, ha megkísérlem? Legfeljebb kidobát a szolgálival, és akkor se leszek már rosszabb helyzetben, mint most. Igen ám, de hol találjam én meg dr. Protokot ebben a rettenetes városban? Reggelre kelve, az utcákon kérdezgettem hordároktól és egyéb járókelőktől, persze senki sem tudta, kicsoda dr. Protok, pedig hogy beszélte a mamám, milyen híres doktor, hogy egész Bécs róla beszél! Végre egy öregúr azt tanácsolta, nézzem meg valamely kávéházban az orvosok lakjegyzékében, ott meg fogom találni. S tényleg kikerestem. Dr. Protok Vince, lakik Kemetter-gasse Nr. 23. Félelem és remény közt hanyattatva siettem a jelzett házhoz, egy kétemeletes komor, ódon és barátságtalan épülethez. Minden kopott, rozszant, földszint néhány bolt, és egy korcsma a bal szögletben, a Százéves Hollóhoz, a kapualja sötét, a lépcsők hepehupások, mégis igaza volt a szegény mamának, hogy sokan járhatnak Protokhoz, ugyancsak kitaposták lépcsőköveit a páciensek. A csengettyűzsinór után indulva, mindenekelőtt a házmesteri lakáshoz indultam tájékozódni, hogy hol lakik az öreg. A zsinór egy kis, piszkos cellához vezetett az udvar mélyén, hol egy asztalkánál pápaszemes öregasszony ült, és nagy figyelmesen kártyákat rakott ki. „No, mi az?” - förmedt fel bosszúsán, fel se nézve, amint beléptem. „Hol lakik dr. Protok?” - kértem. Fölemelte bal kezét, amelyben nem volt kártya, és némán a mennyezet felé mutatott száraz csontos ujjával, hogy ott lakik. „Vagyis az első emeleten?” - kértem ismét, bővebb magyarázatot várva, mire kedvetlenül rázta meg a fejét, és már lefelé mutatott a kezeivel, hogy ott lakik dr. Protok. „Hogyan? A pincében? - mondom én hitetlenül. - Maga tréfál velem, anyóka. Fent is, lent is nem lakhatik a doktor úr.” Erre a megjegyzésemre elvörösödött az anyóka, látszott összehúzódó arcizmain, hogy köhögési roham környékezi, hirtelen kieresztett a szájából egy diót, melyet a kártyakirakás alatt különös babonából a nyelve alatt tartott (ahogy később megtudtam), s miután előbb kiköhögte magát, ekképpen szólott, vasvillaszemeit rám szegezve: „Hohó, uracskám. Amit mondtam, mondtam. Heller anyó sohase beszél zöldeket. Dr. Protok lakhatik fent is, lent is, aszerint, ahogy én mutattam, amint vagy az égbe ment, vagy a pokolba, mert Protok dr. meghalt.” „Ó, Istenem, és mikor halt meg?” „Bizony már egy fél esztendeje.” „Ez aztán borzasztó!” - mondtam önkéntelenül, helyzetemre gondolva. „Mi borzasztó? - fortyant fel az anyóka. - Magoknak betegeknek mindegy. Az egyik doktor olyan, mint a másik doktor. Egyik se tud semmit. De mit szóljak én? Engem itthagytak könnyelműen, anélkül hogy gondoskodott volna rólam, a ház idegen kézbe került, s akkor Heller anyónak fel is út, le is út, a végrendeletben meg se említett, komisz kutya volt, ez az igazság.” „Úgy? A ház tehát az övé volt - kértem -, és ki örökölte utána?” „Ej, valami vagabundus, akit a hatóság azóta sem bír megtalálni - felelte Heller anyó -, valami Velkovics György nevű lump diák.”

- Képzem, mennyire megörültél - szólt közbe Tóth Miska, aki elfojtott lélegzettel hallgatta eddig a történetet.

- Gondolhatod. Ez a szó szárnyakat adott, legott rohantam egy ügyvédhez, kivel megkerestük a hatóságnál a végrendeletet, melyet az imént nyújtottam be neked az ablakon, s ki, miután személyazonosságomról is meggyőződött, ellátott bőven előleggel, s egy hónap alatt lebonyolítá az egész örökséget. A házat eladtam kétszázezer forintért.

- De hát hogy volt lelked mindezeket eltitkolni előttem?

Velkovics Gyuri hamiskásan mosolygott.

- Mert próbára akartalak tenni, hogy olyan igazi önfeláldozó barát vagy-e, amilyennek képzeltelek. Azért voltam olyan szemtelen és követelő irányodban.

- No és hogy vált be a próba?

- Túlhaladta várakozásomat.

- Hát mármost mihez kezdesz azzal a sok pénzzel?

- Mindenekelőtt gondoskodom saját kényelmemről, és ez egyelőre abból áll, hogy szeretném, ha megint te tölthetnéd a pipámat, mint azelőtt, minthogy pedig te azt mondod, hogy a gazdag embert nem szolgálod, hát azért is, meg amazért is, hogy ami a tied volt, azt mindig megosztottad velem, most én is megosztom veled, amim van.

Ezzel benyúlt a zsebébe, kihúzta az egész szemkápráztató pénzcsomagot, s az egyik köteget odahelyezte Miska elé.

- Száz darab ezres, ez a fele, ez a tied.

Miska incselkedő tréfának vette a dolgot, s közömbös arccal tolta vissza a bankjegycsomagot.

- No, csak tedd el, és ne hozz kísértésbe, mert még el találom venni.

- Hiszen komolyan a tied.

Miska a barátja szemébe nézett, s kiolvastván annak igaz szándékát, felette elérzékenyült.

- Köszönöm, pajtás, szép tőled, de nem fogadhatom el, nem nekem hagyta azt a te nagybátyád. Az órát, amelyet felajánlottál a boltban, elfogadom emlékül, de hogy a vagyonod felétől megfoszszalak, ahhoz nekem nincs lelkem. Az ilyen ajánlatokkal csak megsértesz.

- Már megint okoskodol? - bosszankodott Velkovics. - Elrontod az embernek minden örömét a savanyú életnézeteiddel. Hát illik az tőled? Tedd el hamar azt a pénzt, ha mondom, mert még bajba kerülsz. Benyit a házmester, meglátja, rendőrért szalad, s bevisznek. Te azt fogod mondani, hogy az én pénzem, és csak rád akartam disputálni, én letagadom, de különben sem akadsz olyan együgyű bíróra, aki elhiszi neked. Azért hát tedd el... no, szépen kérlek...

Összetette kezeit, s meglágyította a hangját, mint mikor valami makrancos gyereket kell rávenni valamire.

- Nincs rá eset - mondá Tóth Miska eltökélten. - Az ilyen regényekbe való nagylelkűségi rohamoknak rendszerint csak az eleje kellemes.

- Nem értesz engem, ez az egész. Ne hidd, hogy csak bolondjába szórom ki a pénzemet, mint egy örült, s ezért aztán vonakodol azt fölszedni. Úgy tekints engem, mint egy furfangos, számító üzletembert. (Hiába vigyorogsz, mert az így van.) Az okos tőkepenzes sohase teszi mindenét egy lapra, gyakran látni, hogy a fele vagyonát földvásárlásba fekteti, a másik felén papirosokat vesz, én a fele tőkémeket átadom neked, úgy fogván fel a dolgot, mintha két részből állnék: ha az egyik felerészemen rosszul megy a tőkeszaporítás, a másik részen jól mehet. Az ember nem juthat olyan könnyen tönkre. Ne hidd, azért adom oda az örökségem felét, mert

elszédített a sok pénz, és nem tudok vele mit csinálni. Ó, én egy cseppet se sokallom, sőt azért adom oda felét, mert keveslem. A szerzés ördöge egyszerre szegődött hozzám a szerencsém-mel, s most szüntelen szurkál a sarkantyújával. Úgy bizony, kedves Miskám, nem a pénzemet osztom én meg veled, hanem voltaképpen az eszemet és a szerencsémeket egészítem ki a tieddel. Mert úgy értem a jövőt, hogy a száz-százezer forint tőkével mindenikünk valamely komoly munkához lát önállóan, tetszése, vezérlőcsillaga szerint, és a százezer forint esetleg új százezer forintokat fog szülni. Lehet, hogy mind a ketten boldogulunk, akkor a százezer forintomat visszafizeted, s ezzel vége; lehet, hogy tönkremegyek, s ebben az esetben hozzád fordulok: „most már te segíts ki engem”; megeshetik, a te puska porod fogy el előbb, s akkor egy szép napon bekopogatsz hozzám, és te hozod el az üres tarisznyát megtöltés végett.

- Hiszen mind szép ez így elméletben, de a harmadik eshetőséggel nem számoltál.

- S melyik az?

- Ha mind a két tarisznya üres talál majd lenni.

Velkovics vidáman vont vállat.

- Eb gondol ilyenre. És hát végre is ott leszünk, ahol voltunk. Megmaradnak a szép emlékeink.

- Neked talán megmaradnak, de az én lelkemen még azonfelül megmarad egy mázsás kő is, hogy én kísérleteztem el a fele vagyonodat. S ez a kő nagyon nyomna engem. Láthatod tehát, miért nem mehetek be ajánlatodba, mely rám ilyen hátránnyal végződhetnék, egyenlőtlen helyzetet teremtve.

- Lárifári. Micsoda nevetséges okoskodás! Vagy veszed a pénzt egykettőre, vagy itt a szemed láttára elégetem, oly igazán, amint Velkovics Györgynek hívnak. Add idebb csak, kérlek, azt a kénygyertyát!

(Kénygyertyának a gyufát hívták akkoriban, mely éppen abban az évben volt új találmány.)

Oly határozott mozdulattal nyúlt a kénygyertya után György, hogy amilyen szenvedélyes természetű, szeles és hirtelen akaratú volt, a fenyegetés beváltásától komolyan tartani kellett. Az okos, higgadt Miska nem találta ezek után célszerűnek az ellenkezést. Sőt, amint tovább gondolkozott, szerencsésnek kellett ítélnie a Gyuri szándékát, éppen Gyuri érdekében.

Elvitázhatatlanul volt Gyuriban némi uralkodási hajlam, aztán egy kicsi keleti, ábrándozó természet. Nád, aki a szél ingása szerint hajlik. Azonfelül szép fiú, kacér asszonyok kezébe kerülhet. Isten tudja, mennyit fog rontani jellemén az örökség is. Hátha gyorsan nyakára hág? Ebben az esetben milyen jó lesz, ha megmarad az a rész, amit Tóth Miskánál hagyott!

Ekképpen szötte gondolatait Miska. Hiszen ő átveheti, de nem fogja tekinteni magáénak, úgy veszi, mintha valami letét volna, vagy ha hozzányúl is, csak biztos szaporítás céljából teszi. De ezt nem szükség most kijelenteni. Csak higgye Gyuri, hogy véglegesen neki adta. Hiszen éppen ez a forma a szerencsés. Így könnyebben lesz önmérséklő a költekezésben, gondolván, hogy a nála maradt felerész voltaképpen az egész vagyona.

Sőt hovatovább hömpölygette elméjében, mindjobban kialakult és módosult a dolog. Milyen bolond voltam - gondolta -, nem akartam elfogadni Gyuri ajánlatát, pedig ha Gyurinak nem jut eszébe, magamnak kellett volna kiravaszkodni, hogy ketten gazdálkodjunk önállóan a pénzzel, ami később kifejlesztheti a versengést, hogy ki bír többet produkálni, s ilyen valami rugó okvetlenül szükséges a Gyuri könnyed alapjellemeinek megedzéséhez.

Miska tehát elvetette első gondolatát, hogy letétnek vegye a kapott összeget, ellenkezőleg, hozzányúl, jövedelmező üzletbe fekteti, tekintvén azt kölcsönnek, melyet valamikor busás kamatokkal kell visszatéríteni.

Átvette a pénzt, és most már elkezdődött a tervezgetés. A szerencséből se jó a nagy adag. Se aludni, se enni nem tudtak a sok színes tervtől, a sok álmodozástól, sehogy sem bírták elhatározni, mihez kezdjenek. Egyelőre abban állapodtak meg, hogy egy kis világot próbálnak, megnézik előbb az európai nagyvárosokat, hogy az odavaló emberek mit csinálnak.

Az első állomás Bécs volt, hol a Stadt Frankfurtba szálltak. Velkovics már teljesen otthon volt Bécsben, s nagy kedvteléssel vezetgette tanulékony és ámuló barátját az ős császárvárosban.

A Stadt Frankfurtban egy pozsonyi öregúrral ismerkedtek meg, bizonyos Kohlbrunn Frigyes-sel, aki egy híres orvostanárral kezeltette lábbaját, s evégből hosszadalmasan tartózkodott Bécsben. Az öregúr unta magát esténként az étteremben egyedül, s engedelmet kért, hogy átülhessen beszélgetni a fiatal honfitársakhoz, és áthozhassa söröcskáját. Nyájas, kedves modorú úr volt, de nem minden ravaszság nélkül való. Apránként megismerkedtek, s némi bizalmas viszonyba jutottak, különösen Miskával rokonszenvezett, aki gyakran maradt otthon vendéglői szobájában, olvasgatván napközben is, míg Gyuri apró kalandok után futkározott a városban. Ilyenkor szobáikban is felkeresték egymást egy kis csevegésre, az öregúr elbeszélte, hogy ő kékfestő Pozsonyban, és az üzlete meglehetősen megy, csinos vagyona van, úgyhogy minden gyereke ötvenezer forintot fog kapni; ilyenkor kidüllesztette a mellét, és bizonyos önteltséggel szippantott burnótjából. Ilyen beszélgetések alatt Miska is kigombolkozott, s bevallotta, hogy valami üzlethez szeretne kezdeni, csak azt nem tudja, mihez, éppen abban fő a feje.

- Hogyan? Üzlethez? - csodálkozott az öregúr. - Hát nem tanuló úrfiak az unokaöcsémék?

- A barátom orvostanhallgató, de én csak mesterlegény vagyok, vagyis voltam.

- Ah - szólt az öregúr meglepetve, gögös tekintettel mérve végig a szelíd Tóth Miskát -, és milyen mesterséget tanult?

- Pipametsző voltam.

- Pfuj! - kiáltá megvetőleg. - Hisz az nem is mesterség. Mióta a szivornyát (a szivart hívták így némelyek) feltalálták, a pipák halála már csak rövid idők kérdése.

Azóta szembetűnően hidegebb lett, s bizonyos fennhéjázó modorban érintkezett az ifjakkal, de Tóth Miska a maga szerénységével és egyszerű jóságával észre sem vette, s egy nap bizalmasan tanácsot kért Kohlbrunn úrtól mint tapasztalt üzletembertől, hogy pénzét, mellyel majdan valamit kezdeni akar, hol és milyen formában helyezhetné el teljes biztonságban olyan helyre, melyhez távoli városokból is könnyű és egyszerű volna a hozzáférés, mert idegessé teszi a zsebében hordania.

Kohlbrunn úr egy régi bankházat ajánlott a Kärntner Strassén, de arra a kérdésre, hogy Kohlbrunn úr talán oly jó lenne és őt, a járatlant odakísérné, kereken kijelentette:

- Ej, barátom, maga túlságosan sokat akar. Csak menjen el egyedül, senki sem fogja önt meglapni. Azok ott becsületes emberek. Aztán én a fájós lábammal csak kocsin mehetnék, s ez az ön tőkésckéjének bizonyára nem volna előnyére. Mennyi pénzt akar ön letenni? - vetette oda mellékesen.

- Mintegy kilencvenkilencezer forintot.

- Hogy? Mit mondott? Kilencezet?

- Kilencvenkilencezet.

- Kézpénzt?

- Igen.

- Nem mesél ön?

- Itt van az oldalzsebemben.

- Teringette! Hiszen ez rengeteg pénz! Megyek, édes fiam, hogyan mennék! Ennyi pénz megérdemli a gondot és a körütekintést.

Elkísérte Miskát, de kapott is a lábába olyan nyilallást utána, hogy a híres orvostanár állítólag ráparancsolt, egy percig se maradjon ezentúl gondos ápoló nélkül, amit Kohlbrunn úr olyan jól megfogadott, hogy stafétát küldött Pozsonyba, s mindjárt két ápolónőt is hozatott, a két hajadon leányát: Zsuzsannát és Krisztinát.

Mi természetesebb, mint hogy most már a leányok is megismerkedtek fiatalembereinkkel. Egy kicsit libák voltak, de elég csinosak. Tizenkilenc-húszéves korban minden leány szép és kíváncsi. Krisztinának nagy kék szemei voltak és pompás sárga haja. A szemeit gyakran rajta felejtette Miskán, mikor a vendéglői asztalnál szemben ültek; egyszer reggel Tóth Miska elhaladván szobájuk mellett, amint éppen a szobalány belépett, megpillantotta a nyíló ajtón át Krisztinát fésülködőben, a sárga agyagszínű haja a sarkáig ért, s ezt nem bírta többé elfelejteni. Ugyancsak lehettek valamely vonzó tulajdonságok Zsuzsa kisasszonyban is, mert Velkovics Gyuri egy nap kijelentette, hogy Bécs a legunalmasabb város a világon, s éppen nincs benne semmi megnéznivaló. Mi mindent gyűjtöttek össze például a Wittelsbachok Münchenben, de ezek a Habsburgok, úgy látszik, hiába éltek a világon. Nincs ezeknek semmijök, csak a népeik szeretete. Ezen aztán mindnyájan mosolyogtak. De mindegy, indoklásnak ez is elég volt, hogy Gyuri otthon maradjon délutánonként, legyeskedni a Kohlbrunn leányokkal. Kortársak beszélnek egyébiránt, hogy Zsuzsának fiatalkorában olyan termete volt, mint egy szarvasé, s olyan piros kis szája, hogy szinte tüzet látszott lehelni.

Kellett a dologban valaminek lenni, mert hiszen a fiúk se voltak éppen vakok, és akármint szidták is Bécset, mégse bírták elhagyni, noha Párizs volt kitűzve a következő tartózkodási helynek. Kétszer háromszor is elhalasztották útjukat, különböző ürügyek alatt. Szembetűnő módon folyt a flört, az öreg Kohlbrunn nagy szabadságot engedett a fruskáknak, néha szabad volt nekik a Práterbe is kirándulni a két fiatalemberrel. Így tartott ez hetekig, és bár már a szálloda személyzete is mindent kitalált, mégsem akart semmi nevezetesebb lépés történni, mintha csak csigák volnának. Ámor szekerébe fogva maga Kohlbrunn úr már azon gondolkodott, hogy hazaküldi a két leányzót, és másik kettőt hozat fel (még három volt odahaza), mikor végre megnyilatkozott Velkovics Gyuri egy unalmas, esős délután, amint éppen az étterembeli asztalnál ültek, egy elköltött ebéd után a feketekávéval, megkérte Zsuzsika kezét.

A kékfestő nyájasan bólingatott szürke fejével, de mielőtt válaszolt volna, egy gonosz tréfát engedett meg magának. Villámhirtelen lekuporodván az asztal alá, mintha valamije leesett volna, észrevette, hogy az abrosz alatt a Krisztinka keze a Miskáéban pihen, minélfogva ekképpen felelt Velkovicsnak:

- Örömmel fogadom s szerencsémnek tartom az uramöcsém tisztes szándékát, de egy kis kifogásom van a személy ellen.

Velkovics Gyuriban elhűlt a vér.

- Nem az uramöcsém személye, de a Zsuzsikáé ellen. Egy fogadásom van - folytatá a kedélyes kékfestő -, hogy Krisztina előtt egyetlen leányomat sem adom férjhez. Azért, ha úgy tetszik, várja meg, míg Krisztina férjhez megy, vagy pedig vegye feleségül Krisztinát.

Erre aztán csupa láng lett Tóth Miska is, Krisztina is, s az előbbi fojtott, rekedt hangon hörögte:

- Ohó, Krisztinát nem engedem!

- Mindjárt gondoltam - nevetett a furfangos kékfestő -, mert már napok óta látom, hogy kettőtöknek csak két látható keze van az asztalnál.

Így lett egyszerre két eljegyzés és azután két menyegző, melyet illő vidámsággal ülték meg Pozsonyban néhány nap múlva.

Kohlbrunn úr szavatartó ember volt, legott kifizette vejeinek a hozományt, s Miska szinte csodálkozva gombolta azt be, hogy íme, a Gyuri százezer forintja milyen könnyen szült neki ötvenezeret - mert hiszen Krisztinát hozomány nélkül is el lehetne venni.

A párizsi utat nem ejtették azért el, csakhogy most már nászút lett belőle.

Másfél mézeshónapot töltöttek együtt Párizsban, tervezgetve a két férj, hogy mihez fogjanak, s mulatozva a két asszonyka. Velkovics olyasfélét emlegetett, hogy hazaérve mindenekelőtt hozzálát a nemesség megszerzéséhez, ami könnyen kivihető, csak egypár befolyásos ágenst kell jól megkenni Bécsben. Hogy azt mondja, sokat beszélt ezekről és a megszerzés módjáról az apósa, és Zsuzsanna is szeretné.

- Szóval én nemességet keresek - hajtotta egyre Gyuri. - Magyarországon szükséges. És te mit szándékozol?

- Én meg olyan országot keresek, ahol a nemesség nem szükséges - felelte Miska, Amerikára gondolva, ahova gyermekkoruk óta vágyott, utazási könyvek által fölpiszkált fantáziával.

Noha három hónapra volt határozva a párizsi tartózkodás, a második hónapban a kis Velkovicsnét már elfogta a honvágy, s váltig nyafogott: Menjünk már haza! Micsoda unalmas város ez, ahol még németül sem tudnak! Nem, nem, én már nem maradok itt tovább.

Velkovics tehát érzékenyen elbúcsúzott Miskától, Velkovicsné pedig Krisztinától, és hazamentek Pozsonyba, ahol Velkovics csakugyan megszerezte a nemességet, lobodi előnévvel, a személyes Szerencsy István révén, kinél a Kohlbrunn nővére, Ludmilla, szakácsné volt, egy kis jószágot vásárolt közben Trencsénben, de minthogy nem értett a gazdálkodáshoz, csakhamar ellovazta a maga százezer forintját, amikor aztán közbelépett Kohlbrunn papa, s rákényszeríté, hogy a felesége megmaradt hozományával valami üzlethez fogjon. Kéz- és láb-tiltakozott ez ellen az újdonsült nemes, így nem illik, úgy nem illik a címert megfertőzni, de kényszerhelyzetbe jutott, s minthogy semmihez sem értett a világon, csak a prémekkel való bánáshoz, amit apjánál, a szécsényi szűcsnél látott, egy prémárúüzletet nyitott Pozsonyban, mely azonban nem nagyon virágzott, a gazdag diétai követek többnyire Bécsben vásárolván szeretőiknek a muffokat és a cobolyprémes felöltőket, de mindenesetre legillőbb foglalkozás volt Velkovicsához, mert a tigrisek, medvék, kékrókák és más nemesebb állatok bőre egyáltalában nem vethetett árnyékot a kutyabőrre.

Tóth Miskáék még Párizsban maradtak egy darabig, aztán pedig átvitorláztak az Újvilágba, miután előbb Londonnak is szenteltek egypár hetet.

- Azokban az országokban álljunk meg - szokta mondani Miska -, ahol már királyt nyakaztak. Ahol még nem nyakaztak, ott nem érdemes megállni.

Végre hát abba az országba jutott, ahol még sohasem volt király. Ez az igazi. Itt már nemcsak megállni érdemes, de letelepedni is.

Eleinte csak mint utasember nézett szét, s tanulmányozta a New York-i életet. Az ember minden új országban macskakölyök egy ideig, csak hetednapra nyílnak ki a szemei. De ez a hetednap eltarthat hét esztendőig vagy holtig is. Nagy dolog látni tudni.

Egy-két havi ott-tartózkodás után elhatározta, hogy hasznát veszi művészetének, tajtékpipát fog metszeni, s evégből műhelyt rendezett be, s mikor már több pipát készített, egy kis boltot nyitott, remekeit a kirakatba helyezve el, gondolta, tódulni fognak hozzá az emberek, s csengő dollárokkal fizetik ügyességét, de számítása egy csöppet se vált be. Extra Hungariam non est pipa, si est pipa, non est ita⁵⁹. A jenkik és a matrózok, Amerika legerősebb dohányosai, a fa- és cseréppipákhoz voltak szokva, s éppen úgy nem bírtak érzékelni a pipák stíljét, formái és ornamentikája iránt, mint ahogy senki sem törődik vele, hogy a kocsikenőcs milyen alakú dobozban legyen, fából készíttessék-e, esetleg faragványokkal, vagy pusztán négy vékony deszkából üssék-e össze? A pipánál az a fő, hogy jól szeleljen, s anyaga a dohánynedveknek minél jobban ellenálljon. A kiszívás nemes mestersége ismeretlen az amerikai férfiambúciók közt. Az, hogy valami tárgy, amely fehér, sárgának, sőt feketének változzék át, teljesen impraktikus törekvés, és csak abban az esetben érdemli meg a figyelmet, ha az illető tárgy lopott, és a színváltozás által felismerhetetlenné lesz.

Szóval az üzlet nem mutatkozott jövedelmezőnek, Miska hát csakhamar abbahagyta, s egyebet próbált. Csodálkozott ugyanis, hogy az amerikai pékek csupán kenyeret, kalácsot és zsemlyét sütnek, az úgynevezett „szarvast” (alias sóskiflit), melyet édesanyja, sóval és keménymaggal behintve a tetejét, oly pompásan tudott készíteni, nem ismerik. Összejárta mind a pékboltokat, tudakozódott a nevezetes sütemény után, melyre négyszeresen jobban ízlik a sör és a bor, s miután többnyire hírére se hallották a bennszülött pékmesterek és ebéd előtti sörfogyasztók, merész elhatározással, óriási reklámozást csapva a lapokban és az utcai plakátokon, egy hatalmas sütődét állított fel, s a város különböző pontjain egyszerre három üzletet nyitott, ahol az általa készített sóskifliket és pereceket árulják.

Nagy szerencséje volt, éppen jó időben, teljes szélcsendben, a New York-i uborkaidény alatt lett piacra dobva az élelmicikk. Egész New York megmozdult erre a hírre. A korcsmárosok, serfőzők majd megőrültek örömben, s egy varázsütésre teltek meg városszerte a süteményes kosarak, melyeket a vendégek elé raktak a Mr. Tóth csodálatos félholdjaival. Micsoda főséges találmány! A fogyasztás megelégnélkül. Mindenki az új találmányról beszélt. Az ördögbe is, ez nem tréfa! Megérdemli Mr. Tóth, hogy az emberiség legnagyobb jótevői közt említessék. Némelyek egyenesen Kolumbus mellé helyezték, kivált a korhelyek. Kolumbus több földet adott a világnak, Mr. Tóth több szomjat. A kíváncsiság nőttön-nőtt. A sósperec és a kömény-magos szarvas még a szalonokba is utat talált, s Mr. Tóth erszényébe csodálatos szaporasággal dőlt a pénz.

Üzleteit egyre bővítvén, kiflikirály lett belőle, s már a harmadik esztendőben megküldte Velkovicsnak Pozsonyba a százezer forintot, írván: „A kamat majd következik.”

Újabb három év múlva, miután Velkovics a forradalomban tönkrement, újabb százezer forintot küldött neki, azzal a biztatással: „Kamatok kamatja következik.”

Velkovics e második küldeménnyel visszavásárolta egyszer már elúszott trencsényi birtokát, valamint csinos házat szerzett Trencsénben, ahol apránként népszerű lett, úgyhogy polgármesternek is megválasztották az egykori orvosnövendéket és szücsöt, mivelhogy Trencsén város lakossága csupán iparosokból és lateinerekből állt, amazoknak jólesett, hogy szücs volt,

⁵⁹ „Magyarországon kívül nincs élet, s ha van, nem olyan” - mondás alkalmazása a pipára.

ezeknek, hogy egykor az orvosi egyetemen járt, s mert valamennyien telivér polgárok voltak, nem adták egy vak lóért, hogy a polgármesterük nemesember.

Mindezekről azonban csak levelekből értesült a New York-i pék, ki valóságos nábob lett azóta, és csak mintegy húsz év múlva került haza a halálos beteg Kohlbrunn apó kívánságára, ki még utoljára látni kívánta Krisztina leányát és ismeretlen unokáját, Tóth Marit.

Mire megérkeztek, akkorra már az öreg kékfestő csendesesen pihent a szép pozsonyi temetőben, csak a frissen hányt rögöket láthatták. Tóth Mihály legott vissza akart fordulni, mert úgymond, az üzlet (mely óriási arányokat öltött azóta) nem nélkülözheti hosszan a főnököt. Velkovics (akivel most rendbe hozta a kamatok kamatait is) nem engedte elmenni, várja be, ha már itt van, a végrendelet felbontását. A végrendeletből aztán kisült, hogy az öregúr, ki ingatlanait igazságosan felosztotta gyermekei közt, Tóthéknak egy értékes szőlőt hagyott a Somlyó hegyen.

Tóth Miska megint el akart menni, de Velkovicsék megint nem engedték.

- Ha már itt vagy, sógor, nézd meg legalább a szőlődet.

Tóthék tehát és Velkovicsék, ahol szintén növekedett egy fruska, a virgonc Rozália, kirándultak egy napon a somlyói szőlőbe. Minthogy éppen ősz volt, bár még jóval a szüret előtt, teljes pompájában mosolygott a csinos ingatlan új gazdájára.

Négy vagy öt magyar hold lehetett a szőlő, a Pápa felé eső oldalon, kényelmes villával a közepén. Pénzben kifejezve nem nagy örökség, de Tóth Mihályról van szó: mi egy úrnak egy hagyma? És mégis valami csodálatos érzéstől kezdett dagadozni, mikor végigjárta reggelenkint a barázdákat, s a venyigék buja leveleiről olyan ismerősen, üdén nézegettek rá a csillogó harmatcsöppek, mintha láthatatlan testű tündérek szemei volnának. A hamvas, aranylő szőlőfürtök ránevettek. A reggeliző rigók neki fütyültek. A fölászott föld lélegezni, pihegni látszott, s olyan aromákkal tölté meg a levegőt, mely mámorossá tette. Ah, micsoda szaga van ennek a földnek! Egyszer csak azt találta mondani Tóth Miska, aki eddig mindig sürgette a hamari visszautazást:

- Ej, ha már egyszer itt vagyunk, itt is maradunk a szüretre. Megkóstolom mustban a boromat, és legalább mulatunk egyet.

A venyigék pedig azt felelték erre Tóth Mihálynak: mi se virágoztunk, csak gyümölcsöt hoztunk, te is csak dolgoztál, sohase mulattál: jól teszed, ha mulatsz.

Mélyen elgondolkozott a kiflikirály. Csakugyan furcsa az, hogy a venyigének van a legjelentéktelenebb virága minden gyümölcsöt hozó és a legértékesebb gyümölcse minden virágzó növény között.

De a szüret még csak néhány nap múlva lehetne, addig elég ideje maradt Tóth Mihálynak, hogy a szőlője minden zegzugát bejárja s úgyszólván minden tőkéjét megismerje: ez dinka, ez hönigli, az góhér, muskotály, kadarka. Különös. Lassan-lassan ezek mind élőlényekké válnak, és az ember tudja, hogy az egyik hönigli beteg, hogy amott a szögletben egy dinkának az életnedveit elvonja egy vadóc, azt ki kell onnan vágni.

A gazda jár, jár a barázdákon, méregeti a szőlőhatárokat, elmegy a gránicra⁶⁰, összehasonlítja a szomszédéval, ide egy lugast tervez, amott az aljat ki kellene ültetni őszibarackkal. A ház elé remek volna néhány vadgesztenye... a domb tetejére egy filagória. Mindez akaratlanul megy végbe az emberben, s egyszer csak egészen a szívéhez nőttek mutatkozik. Azon veszi észre

⁶⁰ Gránic - határ

magát, hogy szerelmes a szőlőjébe, s hogy a huszonhárom kiflisbolt New Yorkban, ahol ezernyi dollár forog meg naponként, egészen másodrendű kérdés. Tóth Mihály egyszer csak elkezdett kedvetlen és komor lenni, váltig sopánkodva Velkovics előtt:

- Ej, ej, sógor, mi lesz ebből a szőlőből gazdátlanul? De vétek ennek tönkremenni! Kire bízom, kire?

- Add el - javasolta Velkovics.

Azokkal a méltatlankodó szemekkel nézett rá, melyeket már látott egyszer a Liciniusnál, mikor azt indítványozta, hogy tegye zálogba az óráját.

És hát mit toldjuk-foldjuk, az lett a vége, hogy szüret után, mikor megjött az elutazás napja, Tóth Mihály így szólt a feleségéhez:

- Krisztina lelkem, sokat gondolkoztam azon, amit most mondok neked, hogy milyen formában közöljem. De forma ide, forma oda, vedd egyszerűen tudomásul, szívem, hogy én többé nem tudok Amerikában élni. Nem tudom, mi történt velem, nem is akarok most azzal foglalkozni, de én nem vagyok többé a „kiflikirály”!

- Tehát mi a szándékom, édes Tóth? - kérde Krisztina.

- Az a szándékom, Krisztina, hogy én most visszamegyek New Yorkba, ti pedig maradjatok Pozsonyban. Feloszlatom az üzletet, rendbe hozom a dolgokat, és rövid idő múlva visszatérek, hogy sohase menjek el innen többé.

Krisztina a nyakába borult erre a szóra, de Velkovics is meg volt illetődve, s örömkönnny csillant meg szemeiben, mikor meghallotta a határozatot.

- Ember vagy, Miska - kiáltott fel, és vadul rázta a barátja kezét -, meglásd, hogy ha itt nem dől is úgy a pénz a markodba, mint ott, százszor nagyobb boldogság az élet!

- Hát igen - folytatá Tóth Mihály elgondolkozva -, magam is így gondolom, így remélem, Gyuri, s azonfelül - tette hozzá kis idő múlva -, legalább magam kezelhetem a szőlőmet is.

Velkovics mosolygott; elgondolta, milyen furcsa istenteremtése a magyar ember, kit egy örökölt szőlő a világ végéről is képes hazahúzni. No, az igaz, hogy a Somlyó hegyen van.

Így került haza az „Amerikánus”, s itt, amint láttuk, megvette a Bontó megyebeli alsó-rekettyési birtokot.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Bizonyos vadász különös tapasztalatokat szerez

Ha Tokaj a bortermő hegyek királya, Somlyó se kutya, nagy oligarcha Somlyó is. Aranyszínű nedve Grand Vin, s behűtve a világ bármelyik peccsenyeborával fölveszi a versenyt. Hanem az a baja a kereskedelembe, hogy nem egyforma, egyszer gyengébb, egyszer erősebb, egyszer aromásabb, néha csak savanykás, máskor savanyú. Sok függ attól, mikor szüretelik. Eltalálják-e az időt, amikor már érett, és amikor még nem túlrett.

Az idő előtti szüretelés rendesen megrontja a bor minőségét, az idő utáni a mennyiségét, mert a darazsak és seregélyek is osztoznak a szőlőtulajdonosokkal. Azért tehát mindenféle furfangos módokat kieszelnék, hogy a szüret idejét eltalálják, s ezáltal a darazsak és seregélyék ingyenélő hadának gátat vessenek a szőlő megdézsmálásában. A szőlőérés idején, innen-onnan szedve, néhány fürtöt tesznek két téglá közé, a téglára aztán rááll egy jól megtermett pápai cívis (mert többnyire a pápai cívisek tulajdonai a híres szőlők), s ha szétfreccsen a nedv, hirtelen lehuppan alatta a felső téglá, akkor megtartható a szüret, de ha csak lassan, alig észrevétlenül nyomódik az alsóhoz, akkor még várnia kell.

A Kohlbrunn-féle szőlőben, vagyis most már a Tóth Mihály úréban, egészen más az eljárás. A praktikus amerikai mindenütt behoz egy kis újítást. Tóth Mihály uram ugyanis tanulmányozta a róka természetét, s rájött, hogy a róka a savanyú szőlőt megugatja. Ha tehát a szőlőkben tartózkodó róka nem ugat többé, ez annyit jelent, hogy immár a szőlő nem éretlen, és meg van vele elégedve. Mindezeknél fogva minden teremtet lények közül a róka a legilletékesebb faktor arra, hogy a szüret idejét meghatározza. A gyakorlati élet azt követelvé, hogy a gazda mindenütt a szakismeretet honorálja, Tóth úr meghagyja a vincellérnek, Bugri Mártonnak, kinek csinos kunyhója volt a szőlő alján, hogy mikor a róka abbahagyja ősszel az ugatást, annak rendje és módja szerint azonnal üzenjen Rekettyésre.

A csősz nem egészen osztotta ezt a tervet.

- Hiszen mind szép ez, ténsuram, a róka csakugyan ugatja a savanyú, éretlen szőlőt, és ha hallom, hát tudom, hogy legalább a polyhosokon és a hársfalevelű fajokon még alszik a bor, de ha nem hallom a róka ugatását, ez nem jelenti okvetlenül a szőlő megérését, hanem jelentheti azt is, hogy nincs a szőlőhegyen róka.

Ez aztán olyan igazság volt, hogy az amerikai se térhetett ki előle, pedig ugyancsak makacs volt abban, amit fejébe vett.

- Hát tudja mit, tartson kend egy házírókát a szőlőben, és amikor kell, ővele állapíttassa meg a szüret idejét.

Bugri apó szerzett is egy kis rókát, akiből valóságos értelmes háziállatot nevelt, mely nem szokott el tőle, egész nap vígan barangolt a szőlőben, csak enni járt haza, és éjszakára vonult be a kunyhó melletti kis házába.

Abban az esztendőben, amikor a Bontó megyei új főispán installációja volt, dacára a Bugri apó ama mondásának, hogy sem a nagy hideget, sem a nagy meleget nem eszi meg előlünk a német, mégis elsikkadt valahol a nagy meleg, hűvös és esős nyár volt, a szőlőtőkék nagy termést hoztak, de a szem apró maradt, és későn ért meg, a kis róka pedig rekedtre ugatta magát a Tóth Mihály szőlőjében. Egyszer aztán októberben mégis megérkezett az üzenet Rekettyésre, hogy „nem ugat már a róka Somlyón”.

Nosza fölkerekedett erre az egész família, Tóth uram, Tóthné asszonyom, Mari kisasszony meg a komornája, Kovács Klári, továbbá a szakácsné, az amerikai miss, aki a háztartást vitte, mióta a Mari kisasszony nevelése befejeződött, számos ládákkal és élelmiszerekkel megrakodva megérkezének a Somlyó hegyi villába. Ezek voltak Tóth Mihálynak a legboldogabb napjai. Ide aztán rendszerint összehívta a rokonokat, eljöttek Velkovicsék Trencsénből, Stromm ezredes, aki jelenleg szinte Trencsénben fekszik, azonfelül a pozsonyi sógorasszonyok és férjeik, úgyhogy néha három nagy üstben kellett a birkapörköltet főzni.

Noha már azok a víg szüretrek rég elmúltak, melyekről a Kisfaludy versei emlékeznek, s melyekhez az ő regénye is szövídik a szép Szegedy Rózával, a világ kevésbé szomjas már és sokkal boldogtalanabb, mint akkor, mikor még Badacsonyban, Somlyón azok a nagy „cécók” estek, s aztán egy kis bogár is beleavatkozott a Noé apánk plántájába, mindamellett még zajos a Somlyó szüretkor, világítanak esténként a pásztortüzek, mint apró csillagok, kis fehér borházak ablakaiból gyertyafény csillog, néha elpukkan egy-egy pisztoly valahol, majd kurjantás hangzik a néma csendben, s innen-onnan messziről elmosódott zenehangokat hoz a venyigék és barackfák közt elsuhanó szellő.

Noha lassan mozdul a kálvinista ember, az a ténykörülmeny, hogy néhány éven át a Kohlbrunn-féle szőlőn termett a legjobb és a legkeresettebb bor, arra a meggyőződésre vitte a szőlőtulajdonosokat, hogy mégis Tóth uram találja el leginkább a szüretelési időt, aminek a házirókjája az oka, nem csoda tehát, hogy a róka, melynek Hanzi a neve, valóságos intézménnyé nőtte ki magát; az óriási viták, melyek annak előtte lezajlottak a szőlőtulajdonosok kisasszony napi és azutáni tanácskozásain a szüretelés terminusának meghatározására nézve, a hatalmas beszédek a darazsak, seregélyek és a csatangoló kutyák pusztításairól, mind a lomtárba került ócskaságok, mert a Tóthék rókája, a Hanzi dönti már most el a terminust, ami Pápa városában dobszóval hirdettetik ki, s futótűzként terjed el.

- A Hanzi nem ugat többé.

Erre a varázsszóra nagy kongás-bongás támad az egész városban, üres hordók gurítatnak ki a felszerekből, amelyeket megforráznak. Társzekerek húzódnak végig a Somlyó felé vezető úton, újonnan vasalt kádakkal megrakva. Oláhcigányok jelennek meg az utcákon üstökkel és mindenféle bográcsokkal, bognárok lázas tevékenységgel rakják össze a szétesett dongákat, kovácsok forrasztják a szétpattant abroncsokat. A Griff vendéglő és a többi kisebb megszállóhelyek vendégszobái megtelnek idegen pofájú alakokkal, ezek a szállingózó borkereskedők, kik a mustot veszik meg a helyen, hogy mikor aztán megérik, palackokba szűrve, az egész világba elterjesszék a nemes folyadékot, mely mint a parázs tűz fut végig az emberi ereken, melegíti a vért, s kergeti a gondot.

Leginkább csak az urak mulatsága ez. Szőleje csak a jobb módú polgároknak van. De az idén a vagyontalan osztály is megmozdult. Az iparos ifjúság megvette a lábán a Findura Máté szűrszabómester egyholdas szőlőjének a reménybeli termését, és kivetette köztük annak árát (valami két forint esik egy fejre), és most szüretet fog tartani nagy parádéval, vidám tánccal egybekötve, melyre a város minden tisztességes leányzója, aki valamelyképpen az iparosztályhoz húz és tartozik, illő tisztelettel hivatalos. Hideg ételek, sütemények a hölgyek által hozatnak. A bográcsos húst nemzeti Tajtiné és Komoráné asszonyok fogják főzni. A zenét Rupi Jóska bandája szolgáltatja. Szóval gyönyörű dolog lesz.

Ahogy a Hanzi róka elhallgatott, legott kivonultak a rendezők, s vékony nemzetiszín pántlikákkal kezdték díszíteni a szőlőtökéket, mintha bizony lehetne őket szebbé tenni, mint amilyenek, színes papírból csinált láncgirlandok és lámpák csüggtek alá a diófákról. A borház előtti gyepet kisintelték sima táncterületnek. Csak mármost valahogy bolondjában eső ne

szakadjon erre a sok csecsebecsére! Bent a városban is megindult a lázas nyüzsgés-mozgás. A leányok ingvállakat, szoknyákat varrtak, a majszternék tepertős pogácsákat, fokhagymás borjúcombokat és kövér ludakat sütöttek nagy tepsikben, lévén valamennyi igen jó borkorcsolya. Ekként indul meg egy egész nehezen mozduló város egyetlen róka után, ha az jól és helyesen tölti be a maga hivatását.

De még messzebbre is elértek a Hanzi elhallgatásának következményei. A Griffbe az esti vonattal egy csinos, fiatal vadász érkezett, szürke, zöld hajtókás zekében, zöld mellényben, szürke kamásnis lábszárakkal, a fején fajdkakastollas kalap volt, a vállán puska és sárga bőrtarisznya. Lehetett nagy úr, de lehetett egyszerű urasági vadász, aki talán a kastélyba akar elszereződni. Az ördög ismeri ki magát ebben a szélhámós világban.

A fiatalember szobát kért, megvacsorált, vacsora közben beszélgetést kezdett a korcsmárossal.

- Messze van innen a Somlyó?

- Közel van.

- Mikor kezdődnek a szüretek?

- Néhol már holnap, de általában csak holnapután.

- Kaphatok reggel kocsit, mely odavisz?

- Kocsit mindig lehet kapni.

- Van ott valami vendéglő?

- Nincs. De nem is szükséges, hogy legyen. Mindenütt főznek ott holnap, hát bizonyosan ott is, ahova uraságod megyen.

- Nem gondolnám - mondá a vadász mosolyogva -, mert én ott senkit sem ismerek, és senkinek se vagyok vendége. Csupán bizonyos szőlő iránt érdeklődöm.

A vendéglős barátságosan pislantott rá, aztán végigsimítá tenyerével fején a gyér haját, megcsörgette zsebében az aprópénzét, és így szólt:

- Az ilyen csinos fiatalember, uram, mint ön, nem vesz ott éhen holnap, ez az én véleményem, de még szomján se, ez szinte az én véleményem, és ha önnek az volna a véleménye holnap, hogy fölkeresne engem az iparosok szüretén, a Findura-féle szőlőben, hát azt mondanám, hogy isten hozta és a többi.

- Köszönöm szépen, kedves vendéglős úr, bizony nem lehetetlen, hogy odahajt a szükség. Ön eszerint künn a hegyen lesz?

A korcsmáros nyeglén vonogatta vállát.

- Mi tagadás benne, ott leszek, kiviszem a leányaimat, az iparos ifjak vidám, nagy ünnepélyt rendeznek. Kivették bérbe a Findura szőlőjét. Tetszik talán ismerni Findurát?

- Nem ismerem.

- Hát kivették, és szüretet tartanak. Olyan az (és most a vadász felé kacsintott), mint mikor a bolhák köhögni próbálnak. Mi a mennykőbe köhög a bolha, mikor nincs tüdeje? De hát azért ők mégis szüretet tartanak, és az én lányaimat is meghívták. Tetszett már látni a leányaimat?

- Bizony még nem láttam.

Szétnézett, és egy testes nőszemélyre mutatott, aki nekivörösödve a konyhai tűztől, egy messze illatozó fokhagymás rostélyossal futott végig az éttermen egy sarokasztalhoz, ahol a szokásos törzsvendégek ültek: a szerkesztő, a polgármester, egy-két fiskális és a postafőnök.

- Ez a kisebbik, a Tinka - folytatá -, a másik, aki most nyilván a konyhában van, még ennél is csinosabb.

Ami bizony nem is mutatkozott fölöslegesnek, mert Tinka szeplős volt, mint egy pulykatojás, és idomtalan, nagy csontú, mint egy tehén.

- Nem tehetem meg, hogy el ne menjünk, mert az egyik fiam székálló legény, és benne van a rendezőségben. Ámbátor egy vendéglős mégiscsak több, mint egy iparos, s ha az ember maga nem becsüli meg a saját rangját, hogyan becsüljék meg mások? De én túlteszem magamat, mert úgy gondolom, hogy a vendéglős olyan, mint a sántával való ferbliben a tízes... tetszik ismerni a sántával való ferblit?

- Mindenesetre.

- Természetesen - darált tovább a csacska vendéglős -, hiszen látom, magyar anya szülte. Nos, a sántával való ferbliben a tízes a felsők közt felső, az alsók közt alsó, vagyis a vendéglős az iparosok közt iparos, az urak közt úr... ez az én véleményem.

- Ismeri ön a hegyet? - kérdezte a vadász.

- Mint a tulajdon tenyeremet. Szolgálhatok talán valamivel?

- Ismeri Tóth Mihályt?

- Tóth Mihályt nem ismerem, de a szőlőjét tudom, hol van. A régi Kohlbrunn-féle szőlő. Sokat szaladgáltam benne.

- Nem tudja, itt van-e már Tóth úr?

- Itt kell neki lenni, ez az én véleményem, mert ma nálam járt a vincellérje, és egy csomó öreg hordót vett, ki is fizette. Holnap reggel elszállítom. Ön talán ismerőse Tóth úrnak? Azt mondják, nagyon gazdag és derék ember.

- Nem vagyok ismerőse, hanem arról a vidékről való vagyok, azért érdekel.

- Nemde, urasági vadász?

- Igen, urasági vadász vagyok.

- Mindjárt az volt a véleményem. És miféle uraságé?

- A báró Kopereczkyé.

- Sose hallottam ezt a nevet - dörögte a korcsmáros. - Hm, már a mágnások is sokan vannak. Az ördög gondolná, hogy annyi sokan vannak, elszaporodtak, mint az egerek, hanem azért többnyire jól élnek, ez az én véleményem.

- Brozik! - kiáltá most egy harsány hang a törzsasztal mellől, mire a testes vendéglős, felismervén a polgármester úr hangját, megfordult a saját tengelye körül, mint egy pörgettyű, s elhagyván fiatal vendégét, rohant a nevét kiáltó hang felé.

A fiatalember pedig fizetett ezek után, és felment a szobájába. Reggel korán felkelt, és szemügyre vette az udvart.

Egy katonatiszttal találkozott a garádicson, aki rábámult és felkiáltott:

- Kriszti Gott, Noszty, te vagy az, vagy a lelked?

A vadász összeresztette.

- Pszt - figyelmeztette halkán. - Ne kiabálj, kamerád. Inkognitóban vagyok, Fitos Jánosnak vagyok a vendégkönyvbe beírva.

A tiszt nevetve csapott a vállára.

- Ej, lurkó, lurkó! Még mindig a régi rossz csont. No, hát nem találkoztunk. Szervusz, kamerád.

S ezzel fölment a lépesőn, Noszty pedig lejött, s érdeklődni kezdett az elszállítandó hordók iránt.

Az volt a terve, hogy miután a hordókat a Tóthék szőlőjébe viszik, felkuporodik jómaga is a szekérre, s így jut el odáig, anélkül hogy útközben fűtől fáig kérdezősködni kelljen a szőlő után, s esetleg áruló nyomokat hagy hátra.

Az udvaron csakugyan ott állt már egy társzekér, hordókkal megrakva. Bizonyosan ez az! A rúd végibe járom volt illesztve, ennél fogva ökrök lesznek befogva. Hm, annál jobb. Hisz akkor fel se kell ülnie a szekérre, elég lesz, ha a nyomában ballag, puskával a vállán, s ahová majd befordul a szekér, az lesz a Tóth Mihály szőlője. Semmi se lehet megfelelőbb ennél!

Mindenekelőtt megreggelizett bent az étteremben (a korcsmáros, mondták a pincérek, már hajnalban kiment a leányaival), némi hideg sültet szerzett a tarisznyába. Az élelmezési ügy minden hadi műveletnek egyik legfontosabb része.

Vidáman füttyörészve indult meg aztán a szekér után, mely előtt négy sovány ökör szedegette kedvetlenül a lábait. Míg a sima út tartott a völgyben a rétek és a suhogó kukoricások között, addig szinte úgy látszott, mintha magától menne a szekér, s az ökröcskék csak azért lépegetnének, nehogy hátba lökje őket a jármű, hanem a hegyen aztán kisült, ki viszi a terhet, az ökrök testén kidudorodó megfeszült inakból.

A Somlyó csaknem egy tökéletes, szabályos kúp, mintha egy óriás a kalapjából borította volna ki a földjét, a mintegy ezerholdnyi kúpot, mely voltaképpen három kútból áll. (Alakja a pápai tiarára emlékeztet.)

Tűzhányó volt valamikor; a legfelsőbb kúp tetején tisztán kivehető a kráter üst alakú öble, és szerteszét hever a sok lávakő még most is, később aztán, úgy látszik, meggondolta magát, vagyis észre tért a Somlyó, hogy mennyivel okosabb lesz másképpen adni ki a tüzet, mint forró kőzetekben, forma dat esse rei⁶¹, és most már a legalsó kúpon díszlő venyigék gyümölcsén át jön ki a tüze. A pokolnak is vannak szerencsés ötletei.

Ment, mendegélt a vadász a kacskaringós úton mindig följebb-följebb, mindenütt a szekér nyomában, nézegetve a második, középső hegykúpon a szép bazaltsziklát, vagy a dús terméssel rakott szőlőkön legeltetve szemeit. Egyik-másikról, különösen, ahol csinos volt a borház vagy villa, azt kívánva, hogy bárcsak az lenne a Tóthéké (már szinte úgy vette, hogy akkor az ő tulajdona lesz), midőn az egyik bazaltszikláról egy sólyompár röptül fel idegizgató szárnyuhogással.

Hirtelen felemelte puskáját, rálőtt, de a két madár sértetlenül szállt tova.

- Jó szerencse, vadász úr, hogy nem talált - szólalt meg a béres, ki érdeklődve állt meg a lövés hallatára -, hogy baj lett volna, ha meglövi a szent madarat.

⁶¹ A forma teszi a lényegét

- Miért? - tudakolta a vadász.

- Mert ezek eszik meg a seregélyeket és a mindenféle szőlőpusztító madarakat, és talán agyon is vernék az olyan embert itt a népek, aki egy sólymot elpusztítana.

- És sok van?

- Lehet vagy húsz pár a sziklák között. Az egész Dunántúlon nincs egyebüttl. Ezek is úgy maradtak itt, azt mesélgette az édesapám, aki csősz volt a somlyói hegyen, hogy a régi nagyurak, akik itten a várban laktak, ezeknek a madaraknak az ükapáival vadásztak volna, vagyis hogy a kisasszonyaik, de az még talán akkor volt, mikor még a puskát nem találta ki a német. Elég az hozzá, hogy a nagyurak elpusztultak, de valahogy itt maradt egypár sólyommadaruk, s azóta élnek a sziklák között maradékaikban, és a tulajdon szakállukra vadásznak. Ni, most is a vár felé tartanak.

Csakugyan nyugatra röpültek, ahol az Enyingi Török Bálint egykori vára meredezik... Ott kóvályognak, keringőznek, mintha várnák, hol nyílik meg az ablak, s kinyújtja fehér kezét a várúrnő, hogy oda szálljanak.

A vadász kissé hátramaradt, s a szekér nemsokára befordult a kecskerágóval szegezett hepehupás útról egy gondozott szőlőbe, a sárgára meszelt présház elé, hol néhány ölnyi terület gyepnek volt meghagyva. Itt kezdték lehányni a hordókat. Valami kabátos alak megjelent, és beszélgetett egy kis ideig a lerakodó emberekkel. Távolabb a magaslaton állt a villa, csinos, földszintes épület verandával, vörösre festett zsindelyfedéllel, két kéménnyel; az egyik javában füstölt.

Noszty alkalmas leshely után nézett. Olyan pontot keresett, ahonnan szemügyben tarthatja a házat és tájékát. Hiszen egyéb se kell, csak hogy Tóth Marit megláthassa, habár csak egy percre, míg valami jellemzőt, szembetűnőt jegyezhet meg róla, amelyből aztán ő magára ismerjen a Homlódyné receptje szerint.

A Tóthék szőlőjét egy keskeny út választotta el a Hipélyi-féle szőlőtől, a dülőút somlyóvásárhelyi kanyarulatánál öreg kápolna állt egy dombon, birsalmaféktől környezve. A kápolnában Orbán szobra. Könnyű lebernyegben, meztelen mellett van ábrázolva, egyik kezével homlokát törölgetve (nyilvánvaló célzás, hogy meleg tavaszi napot kívánnak tőle, őt izzadó homlokkal képzelvén). Amit ő maga is érez, mert merev és gögös a magatartása, mintha mondaná: „Én vagyok az a szent, akitől a kálvinisták is félnek.”

Ezt a helyet választotta Noszty, ez volt a legalkalmasabb pont, itt gyanútlanul heveredhetik le a gyepre, legfeljebb fáradt vadásznak gondolják, vagy valami hitbuzgó ifjoncnak, akit a fagyos-szent vonz ide, senkinek se lesz feltűnő. Pajkos lepkék iregnek-forognak, kergetőznek a napfényben, mézes szőlőtől részeg darazsak döngnek, s sárgarigók fűtyülnek a fákra, de senki se gyaníthat rosszat, csak a birsalmák lombjai susogják: „Jázon van itt, az aranygyapjút ellopni.”

Feri egész kényelmesen látta innét a vörös ház életét. Csakhamar meggyőződött, hogy Tóthék már itt vannak. Egy-egy női alak jelent meg a verandán, majd ismét eltűnt. Később aztán ebédhez terítettek a nagy kőrisfa alatt. Három hölgy ült az asztalnál és egy férfi, de természetesen nem lehetett tisztán kivenni egyiket sem. Ennek tehát nem volt semmi gyakorlati haszna. Közelről kell látnia Máriát, anélkül hogy magát feltűnővé tegye. Hogy miképp fog ez megtörténni, el sem bírta gondolni egyelőre, de hát iszen arra való a gondviselés. Az ügy most már a szőnyegen van. Valami csak lesz. Valaki csak közbeavatkozik. Vagy az Isten, vagy az ördög.

Az Isten jó a jókhoz, segíti a híveit, akik valamit akarnak, segíti, de többnyire csak egy kicsinyt; a fele fáradságot neki engedve át, segíti állandóan: az ördög jó cimbora, ő is segíti az emberét, igaz, hogy csak egy darabig, de ameddig segíti, nagyon segíti.

Úgy látszik, ez az ügydarab neki lett beosztva.

Mert alighogy megérkezett Feri, és falatozni kezdett a tarisznyája tartalmából, hasmánt feküdve a gyepen, egy óriás pipacsvirágot látott úszni a Tóth-féle szőlő barackfái között... ami természetesen nem lehetett pipacsvirág, hanem piros napernyő. Felkönyökölt, s kitűnt, hogy két fiatal nő lépeget a barázdán az út felé. Szíve nagyot dobban. Felismerte Tóth Marit. Felugrott, s a kápolna mögé húzódott, fél fejjel kihajolva nézte őket.

Igen, Tóth Mari volt. De micsoda finom, törékeny termet, milyen ritmikus mozdulatok! Igaza van Homlódynak, ennek a lépése valóságos muzsika. S aztán az a szépen ívelt homloka! Hát még a fitos orra s azok a mindenféle görbületek a kis pikáns arcocskáján! Feri el volt bájolva, szinte felszisszent a szépsége láttán. Tényleg egyik érdekes példánya volt Tóth Mari azoknak a teljesen szabálytalan szépségeknek, kik nem mindenkinek tetszettek, de ha egyszer tetszenek, nem lehet belőlük könnyen kijózanodni, mert a szabályos szépségek többé-kevésbé másolatok egymásról, s könnyű az egyik helyett másikat találni, egy kis különbségen túlteszi magát a szem, de a szabálytalan szépségek unikumok, jaj annak, örökre, akibe mélyen belevésődik egy ilyen arc...

Tóth Mari barna falú foulard-selyem ruhát viselt, finom vonalú fehér patkókkal mintázva, s széles szalmakalapot margarétavirágokkal, mely hátrataszítva, úgyszólván a hátára lapult, látni hagyva gyönyörű, tömött haját, mely koszorúba volt fonva a feje körül. Ezt jól az eszébe véste Feri.

Ez az, amire szüksége van. Könnyű selyemruha, fehér patkókkal, szalmakalap margarétavirágokkal. No meg a dog, aki előtte ment, kiöltött nyelvvel, nagy lihegve. A dog is megemlítendő a hirdetésben. Ejnye, de jó volna, ha a nevén szólítaná - akkor a dog neve is bent lehetne a lapokban, minden félreértés elkerülésére.

Csak kívánnia kellett. Hiszen azért volt közel az ördög.

- Bligi! - szólt most Tóth Mari kedves, csengő hangon, s megütötte napernyőjével a kutyát. - Eredj vissza, Bligi. Ahova mi most megyünk, ott nincsen rád szükségünk. Hallod-e, Bligi?

Tehát Bliginek hívják a kutyát. Feri kivette a ceruzáját, s felírta a nevét. De a Bligi csak nem akart tágítani az úrnője mellől, dacára, hogy a másik nő is mindenféle mozdulatokkal biztatta a visszamenetelre.

A másik nő, talán jó lesz azt is érinteni a leírásban (ha Máli néni szükségesnek találja), szinte fiatal leány volt, éppoly vézna, filigrán, mint Tóth Mari, de jóval kisebb termetű, s egyébként is ég-föld különbség a két teremtés közt. Széles pogácsaarca volt, mint a bagolyé, hegyes orral, öltözetét egy cseresznyeszín szoknya képezte csipkés köténnyel, s ugyancsak csipkés ingváll rózsaszín szalagokkal díszítve, kalapot nem viselt, hanem egy sárga rózsza volt beleszúrva szurokfelete hajfonata közé.

Nyilvánvaló, hogy ez a Mari kisasszony szobalánya.

Egyre közeledtek a kápolna felé. Talán éppen oda tartanak? Feri szepegett. No iszen, csak az kellene, hogy észrevegyék lehelkedését! Legott összeomlana minden. Pedig most már benne volt a vadászhevetben. A vadászban, aki eleinte azért indul a vad nyomain, mert pecsenyére van szüksége, mert éhes, de amikor meglátja a vadat, egyszerre lázba esik, s megmámorosodik a szenvedélytől.

A leányok meg-megálltak útközben, mintha tanácskoznának. A mozdulatukból azt lehetett kivenni, hogy a szobaleány erősen ellenkezik valamiben, mert a kisasszony a lábával látszott toppantani, s egész alakja parancsolást fejezett ki, mire a szobaleány balra fordult, és egy keresztbe futó barázdán leszaladt a szőlő aljára, a vincellér kunyhójába, melynek ajtaján eltűnt.

A kisasszony ezalatt a középső barázdán várakozott, hátracsúszott kalapját lecsatolta, és kezében lóbázta, mialatt a napsugarak hatalmukba vették élénk kis arcát, és glóriával öntötték körül.

A szobaleány kijött a kunyhóból, s titokzatosan intett a kezével, mintha mondaná: „Jöhet.”

Tóth Mari óvatosan nézett körül előbb, s azzal ő is félretért az útból, és a kunyhó felé libegett. Nemsokára eltűntek mind a ketten, magokra zárva az ajtót.

Mindez különös és rejtélyes volt. Miért mentek oda? Mit csinálnak ott? Hátha várnak valakit? A dolog veszélyesen hasonlít valami légyotthoz. Hátha itt Pápán vagy a szőlőkben lappang valami titkos udvarló, s azért potyog az a sok kosár Rekettyésen?

Még nem is volt szerelmes, s máris féltékeny. „Hát nem vagyok én bolond?” - morogta, fölfedezvén magában e nevetséges érzelmet. De nem tehetett ellene, noha egyelőre minden dolgát elvégezte, és már mehetett volna, mégis ott maradt a kápolna mögött, valamiféle lelki kényszer nyomása alatt, bevárni a történendőket. Egy cigarettát sodort, miközben a pók nézésébe merült, mely a maga hálóját a Szent Orbán lámpása mellé fonta, hogy mikor meggyűjtják, az odaverődő muslincákat és bogarakat kénye-kedve szerint elfogdoshassa. A XIX. század pókja sokkal értelmesebb állat, mint aminő például egy őskori pók lehetett. A modern technika vívmányai nem hagyják hidegen. Ha az emberek kifundálnak valamit a magok érdekében, azt ő is igyekszik kiaknázni, s íme, kombinál, és olyan helyre építi rablóvárát, amelyhez közel van az élestar.

Valami lusta nagy bogarat úgy sikerült befonna, hogy az most kínosan vergődik a hálóban. Ezt nézi érdeklődve Noszty. A pók fel s alá szaladgál a selyemnél is finomabb síneken, nagy sürgés-forgásban van, mint a halász, aki cápát fogott. A Góliát-rovar egy-egy kétségbeesett mozdulatot tesz csápjaival a kibonyolódásra, s ilyenkor szakadnak a fonalak, de a leselkedő pók egy iramodással hirtelen ott terem, s csodálatos takácsművészetével szinte észrevétlenül, egy szempillantás alatt igazít valamit, s újra be van bagyulálva a hálózatba.

Feri ráfújja a cigarettafüstöt a kis semmiházi pókra, s azzal mulatja magát, hogy az most már a gömörgő füstöt is a saját hálójának nézi, s minduntalan bele akar szaladni a semmibe. Egy öreg kecskebak, aki a kápolna körüli gyepen legelész, bámész szemeket látszik vetni a pókkal incselkedő vadászra, s elégedetlenül rázza fejét, azért-e, mert egy vadméh mászott a fülébe, s ott döng, vagy mert az a gondolat motoszkál a fejében (hiszen a kecskében van filozófiai hajlam), hogy a kis semmiházi, a pók, meg a nagy semmiházi, a vadász, voltaképpen egy mesterségben dolgoznak most.

S mint ahogy a póknak egyik szeme mindig rajta van a zsákmányán, Feri úrfié sem téveszti a kunyhó ajtaját. Jól látja, hogy íme, kilép a szobalány, és az úrnője járását, mozdulatait mímelve (ejnye, akasztófára való fruska), könnyedén, mint egy zerge, átugorja a garádot, és megindul az úton lefelé, szilfid, ringó lépésekkel.

Majd kilép a kunyhóból Mari kisasszony is, egy darabig azzal vesződik, hogy a dogot betuszkolja, rázárja az ajtót, megindul a szobalánya után, s alkalmasint látván, hogy az őt utánozza, hasonlóképpen ő is annak félszeg mozdulatait, esetlen fejtartását veszi fel oly híven, hogy egy vérbeli színésznő se jobban. Feri urat kacagásra ingerli ez a kis tréfa. Mennyi ügyesség, mennyi pajkos humor van ebben a leányban! Sóvárgó tekintete szinte elnyelte.

Milyen nagyon illik neki a tettetett ügyetlenség! Szeretett volna utánakiáltani: „Bravó, Mari kisasszony!”

De vajon hova mennek? - töprengett magában, s messziről követte őket, nagy megnyugvással, hogy a vincellérekunyhó mégsem volt találkahely.

Így mendegéltek dévánkodva a szobaleány a kisasszony, a kisasszony pedig a szobaleány testtartása szerint mórlikálva magát, ami felette mulatságos látvány volt Nosztynak. A Klempa szőlőjénél egy pocsolya képződött a tegnapi esőzéstől, ennek a vizénél megálltak, és amint a tükörben szokás, sokáig nézegették magukat, telhetetlen kacérsággal. A szobaleány körül is táncolta a pocsolyát, mint egy gonosz villi, mindenféle illegetéssel és hátraszegzett fejjel, hogy lásson magából valamit a víz fenekén.

Aztán megint felkerekedtek, megint mentek egy darabon, s ő is utánok, míg végre a Martay-féle pléhfedeles borháznál egy gyalogútra csaptak át, mely kecskerágóbokrok között rézsút vezetett valamerre.

Ez volt a válópont. Feri úr ideérve, búcsút vett lelkében „jövendőbelijétől”, ki már jó messze haladt társnőjével. Még egy végső pillantást vetett utánuk, mielőtt nekiiramodnék a városnak. Alakjukat félig eltakarták a bokrok, csak a vállaik látszottak és a fejek, a margarétás kalap meg a sárga rózsa a szobaleány hajában. Hanem nini!

Feri úr különös felfedezést tett. Annyira élénk volt a megdöbbenése, hogy hangosan kiáltott fel:

- Hopp! Álljunk meg csak!

A szobaleány most majdnem egy fejjel volt nagyobb, mint a kisasszony, holott pedig azelőtt a kisasszony volt nagyobb, mint a szobaleány. Hopp, álljunk meg csak: hogy lehet ez?

Egész biztosan emlékezett rá, hogy így volt, mikor a házból kijönni látta őket, pedig mikor ezt a megfigyelést tette, akkor egész közel voltak hozzá. Úgy van, egymás mellett állottak a saját szőlőjükben, a középbarázdán, tanácskozva, s Mari nagyobb volt, holott a kalapja a hátára csúszott, most a fején pipeskedik, s mégis kisebb a szobaleánynál. Megfoghatatlan dolog!

Ej, bolondság! Hiszen egyszerű oka lehet. Mari esetleg valami mélyedésben megy, a szobaleány meg magaslaton.

Csakhogy Ferinek úgy tetszett, hogy míg a sima dűlőúton mentek is, magasabb volt a szobaleány. Persze most már nem lehetett megállapítani, de majdnem esküt merne rá tenni. Bosszankodott, hogy előbb nem vette észre, de ez nem csoda, mert akkor egész alakjuk s egymást mimelő taglejtéseik vették igénybe figyelmét, míg most a gyalogúton, ahol a bokrok miatt jóformán csak a fejeik láthatók, fel kellett tűnnie a különbségnek.

De vajon valóban utánozták-e egymást? - Noszty fejében váltig erősödő gyanú támadt. Hol volt az eszem eddig? Mért hittem inkább azt, hogy két nagy utánzótehetség került az utamba, mint az egyszerűbbet, a mindennapit és közelfekvőt, hogy azért osontak be a vincellér kunyhójába, mert toalettet cseréltek?

Hovatovább mind érdekesebb perspektíva nyílt meg előtte. Hát így vagyunk? A napnál világosabb: ruhát cseréltek a kunyhóban. S mi következik ebből? Az, hogy a kisasszony kalandra megy, mégpedig a szobaleány képiben. Szent Isten, milyenek ezek a mai leányok!

De hát mit ér az ilyen sopánkodás? Az embernek végre is meg kell házasodnia, kivált ha az ostáblán csak ez az egy mozdulata van. Ha a mai leányok romlottak, hát romlottak, az ember nem választhatja se a múlt, se a jövő generációbelieket, még kevésbé veheti el élettársul a

kegyes életű püspököket, csak mégis a mai leányok közül kell kihúzni egyet. Lehetőleg olyat, akinek a talpához minél több föld van hozzáragadva.

Csak egy másodpercig kedvetlenülé el a fölfedezés. Jobban átgondolva a helyzetet, még örült neki. Iszen hát miről van szó? Egy titoknak jött nyomára, aminek esetleg hasznát veheti. Határozottan voltak vigasztaló oldalai a helyzetnek. A kisasszony a szobaleány álarca alatt folytat szerelmeskedést bizonyosan valami alantas emberrel, tehát nem veszedelmes vetélytárssal. Nos, ez a kis árnyék föl sem ér majd a leendő dámához, mint ahogy a királynak se számítanak azok a csínyjei, melyeket holmi Mátyás diákok és kóbor lovagok neve alatt inkognitó elkövet. Hanem mármost az a fő, ha már ilyen világító szálát csúsztatott kezébe a sors vagy az ördög, hogy egész végére járjon.

Ezzel letért ő is a gyalogútra. „Lássunk világosabban” - mormogta, s megbiztatván egy kicsit lábait, csakhamar utolérte a leányokat, vagyis csak a nyomukban maradt egy puskalövésnyire.

És csakugyan némi világosság nyílt, amint a kanyargó gyalogút végre kilátást nyitott a szőlőhegy túlsó oldalára. Lent a hegy tövénél nagy népesség hullámozott egy szőlőben, a fákon nemzetiszín zászlók lengtek, a cikcakkos mezei utakon a város felől egyre sereglettek a tarkábbnál tarkább alakok. Mint valami máktábla, úgy virítottak a különféle színű női parazolok⁶². Egy-egy hús széláram, mely a fák leveleit megmozgatta néha, valami olyasféle elmosódó hangot hozott, mely erősebb korában cigányhegedűből születhetett.

Egy taplósipkás, mándlis polgár kicsi borháza előtt két nyársra tűzött foglyot sütött, élénken lobogó tűznél, melyet egy inasgyerek élesztgetett, rőzsével, száraz venyigével. Amint később kitudódott, Répási János volt, a híres virágos szavú pápai „mérnök” - vagyis szabó, aki azért nevezte magát mérnöknek, mert jómódú lévén, se nem szabott, se nem varrt, az a legények dolga, ő csak mértéket vett a megrendelő alanyokról. Máskülönben sem törődött valami nagyon sokat, hogy valamely fogalom megjelölésére a helyes szót használja, sőt éppen arról volt nevezetes, hogy szabadon mert gázolni a magyar nyelv virágoskertjében, mint egy beszabadult bivaly.

Feri úr köszönt neki, s tiszteletteljesen szólítá meg:

- Ugyan kérem szeretettel, bácsi, miféle sokadalom az ott?

A taplósipkás ember körülnézett, s noha csak egy helyen mutatkozott sokadalom a láthatáron, mégis megkérde alaposan:

- Melyiket érti elméje rejtett kuckóiban?

- Ott ni! Ahova az a két leány tart.

Répási uram megpiszkálta előbb a tüzet.

- Hja, ott ma a vidámság szellentyűit prüsszögtetik.

- Bált tartanak - kottyant közbe az inasgyerek.

Mire hirtelen nagy csattanás következett, amit Répási uram tenyere idézett elő a szabóinas pufók képén.

⁶² *Parazol* - napernyő

- Hogy mersz beleszólni, te láb, mikor a fej beszél? De nem is láb, te kisujj! (Majd ismét nyájasan fordult Noszty felé.) Irtani kell az ifjúság fattyúhajtásának ösztönzetét, uram, mert a fejünkre nőnének a kedélyzetei. Ámbátor igazat mondott ő, mivelhogy valóban a tánc tajtékzó serlegeibe merülnek az iparoskeblű ifjúság mindkét nembeli ágazatai.

- Igen, hallottam erről valamit, hogy szőlőt béreltek volna ki a fiatal iparosok, és szüretet tartanak. Szabad vajon oda elmenni idegennek is?

Répási uram meggondolkozott egy darabig, majd a következő rejtélyes választ adta:

- Hahogy kézizzadtságbeli piszok terebesedik a körme alatt.

Látván, hogy nem érti meg a vadász, kedélyesen hozzátette:

- Én se cselekedvén egyébképpen, mivelhogy vágyaim zománcai engem is odahajtanak, feleségem és leányom ottlétének ténybeli árnyalatai miatt, elmeneteli akaratom csupán e két fogolynak lévén foglya; ők ugyanis nékiek elviendők. Ha a vadász úr türelmének szivárványai medrűkből ki nem csapnak, míg e megdicsőült szárnyasok elvesztik jellembeli nyerseségüket, én magam, Répási János, vezérlem a vígasság ama völgyébe, mert ámbátor magam is szőlőtulajdonos vagyok, itt la, jussom vagyon vendéget vinni, és én szeretem a fiatalságot... mert utóvégre a fiatalság sokat ér, már azért is, mert a fiatalságon sokkal jobban áll a ruha.

Feri köszönettel fogadta el a meghívást, s késznek ajánlkozott, hogy megvárja a foglyok elkészülését; leült ő is a tűzhöz. A ruhamérnök végigmérte tekintetével, és így szólt, inkább önmagához:

- Hm. A fehérnépek nem apprehendálnak meg⁶³.

Mialatt a foglyok vidáman sercegetek, és szemmel láthatólag zsugorodtak, addig a ruhamérnök szája egyre járt, s fejtegetései folyamán az az előbbi homályos mondása, a köröm alatti piszokról, nyert valamennyit értelmezés tekintetében. Elmondta ugyanis, hogy a szőlőtelepnek mai szürete tanulságos példa a boldogulásra, mely az egyesülésben keresendő. Hogy azt mondja, minden ember körme alatt van egy kis feketeség, külön-külön piszoknak neveztetik, de ha az egész emberiség összerakná, ami a körme alatt van, például a Karszt hegységre - hát egypár hold fekete termőföld lenne belőle.

Megpirulván a szalonnával kellőképpen megcsöpögtetett foglyok, miután egy régi újságpapírba csavartattak, Répási uram felhúzta ünneplő dókáját, mely a borház ajtajának kilincsén lógott, s a taplósipkáját felcserélte fekete, új kalapjával.

- A készenléti indulás párázataiba jutottunk - mondá -, de talán ne menjünk gyalog.

Odaszólt az inasnak:

- Vezesd ki a pónit, ördögfattyá!

Mire az inas bement a pincébe, mely a borházból nyúlt be a föld alá, és kisvártatva egy liliputi, körülbelül fertályakós hordócskát hajtott maga előtt. Ez volt a „póni”.

- Immár hömpölygesd lépteink előtt az Úr nevében, ámen - rendelé a bolondos szabó.

Szót fogadott az inas, s kellő ügyességgel gurigázta előttünk a kis hordót a lejtős gyalogúton, hadd legyen fullajtár, hirdetve az egybegyűlt sokadalomnak, hogy kiváló személyiség érkezik, hozván magával ivóvendéget, de italt is.

⁶³ *Apprehendál* - megharagszik, megsértődik

TIZENHARMADIK FEJEZET

Melyben leíratik, milyen finoman mulat a kisvárosi polgárság, ha úgy esik a sora

Feri előtt most már tisztán mutatkozott a tényállás. Mindent kitalált. Nagy segítségére volt a kép, melyet Máli néni festett meg Tóth Mari jelleméről. Mégse bolondság a pszichológia. Biztos kulcs némely zárhoz.

Íme, hogy világosodik meg a láthatár! Az mondatott, a leányt a kishitűség emészti, hogy a vagyonaért kapkodnak utána, senkinek se hisz, a tükrének se. Hiába mondja anyja: „Hiszen gyönyörű vagy, kis virágszálam.” Ej, ugyan melyik anya nem tartja szépnek a rút magzatját? Hiába állítja ugyanazt a környezete: ámitás, vigasztalás, gyöngédség, hízélgés. A tükör is ezt mondja. A tükör nem hazug. De hazug a szem, mely a tükörbe tekint. Hiszen talán a varangyos béka is szépnek látná magát?

E gondolatok közt vergődik lelke, itt a szüreti magányban is, ahol érdekes esemény készülődik. Ez a szüreti mulatság a Findura szőlőjében. Bizonyosan hallott róla beszélni, nevezetes eset itt a hegyen. Ott lesznek a környék összes szobaleányai és a mesteremberleányok, szóval közönséges társaság. Az ördög súg neki egy gondolatot. Az ördög jó cimborája a tépelődőknek. Az ördög hozzáoson, és körülbelül ilyeneket mondhat: Tudod mit, te Mari, ez volna ám jó alkalom, hogy a marcangoló kételyedet eloszlasd, könnyen eldőlhetne most a dolog. Mutatok én neked egy föllebbezési fórumot, amelyik ítélni fog a te szemed, az anyád szeme, a környezeted bókjai, a tükröd incselkedései és a te skrupulusaid fölött. Könnyű és kézenfekvő dolog, valóságos Kolumbusz tojása, amellettt úri tréfa, és egy csöppet sem veszedelmes, mert téged ott senki sem ismer. Vedd fel a szobaleányod gúnyját, és eredj arra a mesterbálra, állj be a táncosnők sorába, ott éppen csak annyid van, amennyit a természet adott, ott csak azt ítélhetik meg, azért aztán meglátod, mit érsz, petrezselymet árulsz-e vagy lépes mézet? Méresd meg végre, mit nyomnál a mázsán pénzed nélkül...

Bíz ez így volt egészen, s Tóth Mari e percben valóban ott állt meghúzódva a táncosnők nagy csapatjában, remegve, lázban, hányattatva a visszatérés szorongó érzései és a helyzet újdonságának ingere között, míg a szobaleánya, Klára, hátramaradva úgy tett, mintha arra sétálván, pillanatra megállt volna az istenadta nép ártatlan mulatozásait nézni. Az igazat megvallva, jobb szeretett volna most a saját ruháiban lenni a kisasszony helyén, de hát a drágalátos angyal kedvéért meghozta az áldozatot. Csak már vinnék is a táncba szegénykét! De még eddig nem akadt senki. Istenem, de nagy marhák az emberek!

Kevély testtartással riszálta magát, csipkés napernyőjét kacéran feszíté a nap felé. Némi kárpótlás a táncért. Mert hiába, szép dolog, ha az ember előkelőnek érzi magát. Hátha még a lornyettet is elhozták volna! Szinte úgy rémlett neki már így is, mintha más vér pezsegne ereiben. Élvezte a mesterasszonyok reá tapadó irigy tekintetét. Szerencse, hogy ő nem látott be a koponyájokba, mert bizony oda az a megfigyelés nyomódott be, hogy íme, egy szakácsné, akinek az úrnője nyilván nincsen otthon, minél fogva beszabadult a gardrójába.

- Uccu, ni, uccu, ni! Ki jön itt, ki jön itt? Répási bácsi jön itt. Vivát, vivát!

Vidám kurjongatások fogadják mindenfelől. A kis hordót gurítja elől Pali inas, utána lépked egy szenátor komolyságával ő maga, az oldalánál pedig egy puskás ember.

Némelyek a hordót veszik pártfogásba, hogy csapra üssék, mások az öreghez sietnek. Köztük Katka is, a Répási szikraszemű, szép leánya, akinek átadja a sült foglyokat. Sokan a délceg fiatal vadászt méregetik kíváncsian, míg egyszer csak annak is akad ismerőse.

- Hopp, hopp! Itt vagyok! - kiált feléje Brozik, a vendéglős; hozzárohan, és viszi egyenesen a leányaihoz. - Karolinka, Tinka, hol vagytok? Táncost hoztam, az ebugatta. No, az derék, hogy mégis eljött.

Répásiné asszonyom (a legnagyobb nyelvű asszony Pápán) meggorrolja Brozik uramnak ezt az eljárását, s odaszól az urának:

- Miféle szerzetet csípett fel kigyelmed megint?

Mire felelte Répási János kenetteljesen:

- Asszony, azt én teneked meg nem mondhatom.

- És ugyan miért? - pattant fel a kardos asszonyság haragosan.

- Mert nem tudom.

- Hát mért nem kérdezte meg tőle, mikor idehozta?

- Mert tudd meg, oktan teremtés, hogy Répási János nem lévén a szószaporítás embere, nem elegyedik a haszontalan részletek szemelgető morzsolgatásaiba.

Ezzel aztán leült Répási egy hosszú asztalhoz, mely tele volt rakva félig üres palackokkal, poharakkal, kancsókkal, valamint üres tálakkal, melyeken állati csontok fehérlettek, szóval a déli lakoma romjait mutatta az asztal, melynél mindössze néhány mester kvaterkázott, Répásiné asszonyom ellenben nem pihent meg ezzel, sőt csak most ereszté meg nyelvét kedvére, az öregasszonyok felé fordulva:

- Nem bánom én, akárki legyen, ha mindjárt valamelyik álruhába öltözött Esterházy is, de ami szemtelenség, az mégis szemtelenség. Hogy jut ahhoz Brozik uram, hogy viszi a maga leányaihoz, mint valami megtalált pecsérkegombát? Ha már az urammal jön ide, no ugye, azt hozta volna magával az illedelem, hogy nekem vagy az én Katámnak mutassák be, de nem, idekarikázik a csámpás lábaival, és viszi a gyönyörű kisasszonyainak: „Karolinka, Tinka, egy táncost hoztam nektek.” Hogy ki nem ég a szeme! Hiszen nem azért mondom, mintha egy és más, az én Katámnak, kellene. Minden ujjára három van. Nemhogy táncos, valóságos kérő. De nem adom ki a házból, hadd élje még egy kicsinyt világát, úgyis csak addig a mienk, míg velünk van. Ember legyen, aki kiemeli a fészekből, azt mondom. Válogathatok, ráérek. Egyetlen leány, mindene van. Szép ember jön, engem ugyan el nem kápráztat, hiszen Kata is szép, nemesember jön, no, hát Kata is nemes, Répási de eadem, ügyes ember jön, ügyes a leányom is, gazdag ember jelentkezik, ej, hiszen elég vagyona van a Katának, nem szükség magát eladnia, okos ember kéri, Kata is okos, hanem igenis, ha valami becsületes, erényes fickó akad, hát nem bánom, vigye isten hírével...

Ezalatt Noszty felakasztotta puskáját egy diófára, s egypár szót váltott a Brozik leányokkal, kik édeskésen vigyorogtak a szemeibe.

- Táncoltatok-e sokat?

- Csuromvíz az ingem - selypíté Karolinka.

- De szeretném látni! - tréfálkozott Noszty.

- No, nézze meg az ember, mindjárt illetlenségen kezd.

- Láttam önt az este - panaszkodott a másik leány -, de maga rám sem nézett.

- Nagyon el voltam álmosodva.

- Meg van a puska töltve? - kérdezte a vendéglős, a fegyver finom damaszt csövét vizsgál-gatva.

- Az egyik csöve.

- Jó volna kilőni - vélte Brozik úr -, az ilyesmi élénkíti a mulatságot, ez az én véleményem.

- Hát löje ki!

Brozik leakasztotta, és sokáig nézegetvén azt, célzott vele errefelé, arrafelé, ijesztgette a közel levőket, azután megkérdezte a vadásztól:

- Mit kell meghúzni, hogy elsüljön?

Noszty megmutatta neki, mire elsült a fegyver, s nagy sikoltozás, ijedelem támadt, kivált az idősebb asszonyok közt, kik szintén több asztalt ültek körül. Csakhogy itt nem bor volt a cylinderüvegben, hanem kávé, melyet otthonról hoztak, s víz gyanánt hörpengettek. A kannák citromos vízzel voltak megtöltve, azokból merítettek a gavallérok a táncosnőiknek, s apró bögrékben szaladoztak vele. A multság folyt, de már lankadtan. Majd estefelé élénkül fel újra. Most délután lusták az emberek. Nagyobb része emészt a fák alatt, némelyek el is aludtak a gyepen, és mélyen hortyognak, ami furcsán olvad bele a muzsikaszóba, mintha a brúgónak lenne még egy mellékhangja. Alig tíz-húsz pár ropja még folytonosan a csárdást. Egyik-másik legény kidől, de viszont sorba állnak a pihentek, s hop-hop, húzzad, Rupí, hajrá, Rupí, ha elszakad az a húr, megfizeti ez az úr... Délelőtt még sok mindenféle inger volt. Egy-egy szerelmes párocska, ha megunta a táncot, szünetelni ment, s a venyigék között bujkálva, míg a szőlőszemeket csipegették egyenkint a lelógó fűrtökről, sok egyéb édességhez is alkalom nyílt. De most már le van tarolva a szőlő, nincs azon még egres se; Kóta Béni, a hetyke székálló legény, ki a táncosnője, Macskás Terka kívánságára, hogy egy kis szőlőt ehetnék, felkutatta tőkéről tőkére az egész kibérelt területet, utoljára se talált egyebet, csak egy sündisznót a barázdán, amit csintalan jókedvvel odahajított a táncoló párok közé. Bezzeg lett riadalom, sikoltozás, rémület. A jámbor sündisznó véletlenül éppen a kackiás Szüts Mihályné finom havvállára pottyant és megszurkálta. (Úgy kell neki, minek hagyja nyitva a testét.) Összeesett, elájult, úgy kellett fellocsolni. Volt nagy gabalyodás, vidámság, nevetés, a kedélyes tréfából kisarjadzó.

Aranyat ér az effajta fűszer ilyenkor, midőn már a fáradtság jelentkezik, kivált a férfinépnél. Keresztbe áll a legények szeme, mert sokat ittak, csúnyák, mint az ördögök, hajuk belóg a homlokukba, a bajuszuk lekonyul. Egyébkor sem csinosak, kevés bennök a daliás elem, szépek csak az úrfiak és a parasztlegények, kiket a legédesebb, legegészségesebb anya szoptat, a föld; a gyalu, fűrés, bicska, olló, varrótű mostohaszüle, ki keservesen táplál, kajlákra hajlítja lábait, görbére a hátukat, s valami elkényszeredett, kelletlen árnyalatot lop be az arcvonásaikba. Hanem a leányféle az szépen megterem a műhelyek környékén is, mint ahogy a muskátli virít a cserépben vagy a kocsikenőcsös skatulyában is, de az akác nem. A leányok itt is takarosak, tessék csak körülnézni, egyik szebb, mint a másik, és ők nincsenek is még kifáradva, csak a frizuráik és a toalettjeik mentek tönkre. A szoknya kiszakadt ráncaiból, a fodrok megtépve, cafatokban lógnak le, de hisz éppen ez a szép, mert ez jelzi a kapós leányt - a fehér ingváll piszkos a sok izzadt tenyértől, némelyik leányon ki is van égetve, mert a gavallér, ki nem fér a bőrébe, s égő szivarral táncolja a mártogatóst, táncosnője vállára hajlítván a fejét, hogy a női nyak illatától megmámorosodjék, akaratlanul, de sokszor selymaságból is odanyomja a szivar tüzes végét; fölszisszen a leány a fájdalomra, s beáll a gyors beavatkozás szüksége, az oltás - ami nem kis gyönyörűség a tenyernek, mert hát biz az becsúszik ilyenkor tikos helyekre is, ráfogván, hogy a tűz odább harapózott - szóval alaposan kell eloltani. El is alszik a terjedő

tűzszikra az ingvállon vagy a kacabájon, csak kormos szélű lyuk marad utána, de kigyúl ahelyett az arcokon és a szemekben.

Hát bizony nem uralkodik valami nagy gyöngédség vagy finom modor. De hát kinek mi köze hozzá, mikor a leányok meg vannak vele elégedve, és így is boldogok? Anyáik, nagymamáik mind így mentek férjhez - nem lehet hát az rossz szokás. A táncos legény nem megy a leányok csoportjához, mint az uraknál, hogy meghajtsa magát a kiszemelt előtt, hanem csak a fél szemével kacsint vagy a meggörbített ujjával int öt-hat lépésről. Ha aztán a jelre több leány rezdül meg és habozás támad, fennhéjázó móddal jelöli meg az igazit:

- Te gyere ide, te kis kancsal...

Vagy ahol előkelőbb a levegő (aminő például itt, a Findura szőlőjében), ott per „maga” vagy „kegyed” megy ilyenkor a megjelölés. „Maga kis dundi” (ami iparos nyelven kövéret jelent), vagy „maga, maga maga szöske”.

Régóta állt már a „piacon” Tóth Mari is, mert piac az a szó szoros értelmében, ahol csak a „portéka” van kirakva. Az eladók. Ezek fölött tartanak szemlét a legények, s sokszor fumigatív⁶⁴ int egyik-másik a kezével, hogy egy se tetszik neki. A menyecskének semmi helye a piacon. Aki menyecskével akar táncolni, azt valahol másünnen kell előkeríteni, s ez, mint a birka az úsztatóba, csak nagy húzódozva engedi magát elcipeltetni a tánc helyére, még ha úgy kopogna is a szeme egy-két forduló után. Úgy kívánja azt az illedelem, hát így csinálják.

Mari szerényen vonult meg valahol a harmadik sorban, meg se látszott kis finom arca a sok mindenféle gurgolyafej közt. Egy-egy leányt kihúztak az integetések vagy a kacsintások mellőle is jobbról-balról, de neki nem akadt szerencséje. Ami nem csoda, mert igaz ugyan, hogy a szép arc nagy segítség az ilyenben, meg a szép termet (ámbar azt nem látni a harmadik sorban), de vannak hathatósabb emeltyűk is, ilyen a nexus a mesterfamíliák és az ismeretség a legények közt; ahol leány van a háznál, ott rendszeren vannak legény alkalmazottak a műhelyben, akiknek úgyszólván kötelességük megforgatni a gazda leányait.

Mari kisasszony különben már megbánta merész kíváncsiságát, szeretne túl lenni a kalandon, megunta a dangubálást⁶⁵, talán restellte is a szobaleánya előtt, édes örömet otthagyt a „kirakatbeli” helyet, de az nem volt könnyű, mert a háta mögötti sorok úgyszólván elzárták útját. Éppen mikor a visszavonulás módozatán töprengett a hamupipőke, egyszerre csak a sor előtt terem a vadász, s félreérthetetlenül feléje int kezével.

Tóth Mari észre sem veszi; a bal szomszédnéja, egy tömzsi vénlány löki oldalba.

- Magát hívja az az úr, nem látja?

Egész teste megremeg, minden vér arcába szökken, s elhomályosul előtte a természet, míg valami jóleső melegség fut erein. Hát mégis?

Az előző sorok megnyílnak előtte (mert rend van elől), mintegy öntudatlanul tántorog ki az ifjúhoz, akire még csak most vet egy bátortalan tekintetet. Úgy rémlik neki, mintha ismerné valahonnan, mintha már látta volna valamikor a vadászt, aki gyöngéden fogja meg a kezét (pedig nagy bolondság, mert még elárulja, hogy nem mesterlegény). De Mari nem vesz ilyet észre, nem lát, nem tud már semmit, átveszi fölötté az uralmat a zeneütem; meglendíti piciny lábát, s azok szárnyakká válnak azon nyomban; száll, száll, ismeretlen világokon át. Pedig ez még csak a lassú, a lépegetés költészete. Kellemmel teljes, előkelő mozgás, de már ki-kicsillan

⁶⁴ *Fumigative* - megvetően

⁶⁵ Dangubálásnak nevezi, mikor a hajó sokáig vár a kikötőben

belőle a szilajság gyulladozó szikrája. Táncos a párját elereszti, persze csak azért, hogy aztán elfogja, negédesen illegeti, hajlongatja magát előtte, Mari egy kicsit járatlan a csárdás zamatos fortélyaiban (hiszen Amerikában nem tanulhatta ki), nem tud elosonni kacérkodó incselkedéssel, s elvegyülni idegen párok közé, s mikor már-már megfogná legyeskedő kedvében a táncosa, kisiklani karmai közül a pillangó illanásával, csalafinta kanyarodással, pedig csak úgy szép a *fogdosó*, ha nehézséggel jár. Ezúttal ugyan nem virtus; ott fogja el, úgy fogja el, ahogy akarja, mint a pihegő madárkát. A Rupi rárántja a frisset. No, most kell megnézni. Most jön a kopogós. Ej, de tudja! Majd átkapja a Mari derekát két kézzel, föl-fölemelgeti, le-leeresztgeti filigrán táncosnóját, mintha piskótát mártogatna édes tejben. Harmatozik immár a homloka, s lóbálózik hajában a sárga rózsza... jaj, már le is esett!

Lehajlik érte Noszty hirtelen, de csak azt a kezét fejt le a leány derekáról, amelyikkel fölveszi.

A leány is leveszi a vadász válláról az övét, s a rózsza után nyúl.

- Nekem adhatná - mondja a vadász.
- Minek az magának? - feleli az vissza. (Most hallják először egymás hangját.)
- Hát csak. Eltenném magamnak.
- Úgysincs meg már a szára - ellenkezik a leány csendesen.
- Hiszen éppen azért, mert nem veheti már hasznát.
- No, ugyan maga meg nagy hasznát veszi - évődik Tóth Mari.
- Ideadja?

Mari vállat vont, mire Noszty Feri az inge hasadékan át a keblébe csúsztatta a rózsát, de előbb megcsókolta.

Kigyúlt erre a leány, mint a láng, röstelkezni látszott, úgy érezte, hogy egy kicsit továbbment egy ismeretlen, alantas állású ifjúval, de az csak egy pillanatig tartott, hiszen nem is ő van itt voltaképpen, hanem a szobaleánya, Kovács Klári, és ami a rózsát illeti...

- Hiszen nem az enyém - fejezte be a gondolatát hangosan.
- Hogy nem a magáé - csodálkozott Feri ravaszul -, hiszen erről a fejről esett le; vagy talán ez a fej se a magáé?

Mari az ajkaiba harapott, és nagy zavarba jött, hogy most majdnem elárulta magát a fennhangon való gondolkozással, lesütötte a fejét, és mosolyogva mondá:

- A fej ugyan az enyém, de úgy érzem, mintha nem az enyém lenne, mert egy kissé elszédült a táncban.

Feri erre rögtön abbahagyta a táncot, és az álldogáló táncosnék sorához vezette.

- Pihenjen meg egy kicsit, de még talán jobb volna, ha leülne valahol, talán ott az asztalnál, ha helyet szorítának. Nincs ott valami ismerőse?
- Nincs, nincs - felelte kedvetlenül, mert egy csöppet sem volt még elfáradva, és csak zavarában, kifogásnak rántotta elő a fejszédülést; szeretett volna még táncolni.
- Hogyan, senkit se ismer? Tehát nem pápai a kisasszony?
- Sem pápai nem vagyok - mondá halkán -, sem kisasszony.

Noszty ijedten látszott fölszisszeni:

- Ó, Istenem! Hát már férjnél van?

- Nem úgy értem - felelte szégyenlősen, miközben a kendőjével legyezte magát.

- Hanem?

- Úgy, hogy én csak szegény szobaleány vagyok, egyszerű cseléd.

Ez a fölfedezés láthatólag elkedvetleníté Nosztyt; hozzátartozott ez a szerepéhez, melybe apránként kezdett belejönni. Úgy tett, mintha egyszerre nagyon elhidegült volna, elbocsátotta a Mari kezét.

- Nem gondoltam volna - mormogta csendesen.

A leány kíváncsisága föl volt már ezzel piszkálva.

- Hát mit gondolt?

- Tudom is én? Mit gondol a seregély, ha valahol egy szép szőlőfürtöt lát? Csak nem hiszi talán, hogy ez akkor azt mérlegeli, a gróf tőkéjén nőtt-e az, vagy egy közönséges zsellérén?

- Hanem megeszi, ugye? - felelte rá Mari hirtelen. - No, köszönöm. Maga engem meg akart enni.

- Miért ne? Hiszen megennivaló.

- Ugyan menjen! Talán mézeskalácsos, hogy olyan pazarul bánik a mézes szavakkal?

Noszty kitért a felelet felől, vagy nem hallotta a megjegyzést, mert megfordult, és körületekintett a tarkabarka mulatozók csoportjain.

- Sehol se látok valami üres ülőhelyet - mentegette magát bosszúsan -, s nekem sincs itten ismerősöm.

- Alkalmasint maga se idevalósi.

- Én csak átutazó vagyok, de megálljon, látok valamit...

Noszty észrevette a pónit, a Répási uram hordóját, ott állt kipányvázva a gyepen, az ördög se törődött már vele - hát bizonyosan üres.

Otthagyt a Marit, és fölkereste a szabót, hogy engedje át a pónit egy, a fáradtságtól kimerült leánynak ülőhelyül.

- Hm - dünnyögte Répási -, a hordó is kimerült, a leány is kimerült, hát összeillenek.

- Elvihetem?

Répási uram felhajtott egy pohár bort, s nagy lendülettel felelte:

- Egy kősziklát láték idejövet, mely kettérepedt, hogy helyet engedjen egy vadrózsának, mely nem tudott a kő alól kinőni; Répási János se bugyborékolhat kegyetlenebbül, midőn egy rózsabimbó számára az elhelyezés mivoltja helyezettik tárgyalás alapjául, és mikor Répási Jánosnak meg sem kell repednie emiatt.

Feri hát odagurította a hordót a leányok csoportjához, és megkínálta Marit a leüléssel.

- Tessék, édes lelkem, üljön le. - Ez a lelkem megszólítás is most már stílszerű volt a vallomás óta. (De iszen érte magát a gyerek.)

Az ülőke elhozatala olyan nagyszerűen gavalléros tettnek tűnt itt fel, mint mikor herceg Montrose bíborköppönyegét teríté le a sárba, hölgy egy hogy száraz lábbal léphessen ki a kocsiból a csónakjához. Az általános figyelem Noszty és Mari felé fordult. A bámulat megarányozta

Nosztyt. Ejnye, de csinos fiú! De ugyan hova tette a szemét? Az irigység nyilazni kezdte Marit. Ki lehet? Honnan jött? Ki ismeri?

- Furcsa puska - ereszté ki fullánkját Répásiné. - Úgy áll rajta a ruha, mintha vasvillával hányta volna rá valamelyik béresünk.

(Ezzel azt is jelezte az ifjúság előtt, hogy béreseik vannak odahaza, éspedig többen.)

- Úgy mórlikálja magát, mint valami úri kisasszony - vélte Komádi Józsefné asszonyom, a csinos fűszeresné, a bencésekkel átellenben.

- Pedig csak szobacicus - világosította fel Erzsi, a hajadon húga -, mert éppen mellettük táncoltam, mikor azt mondta a vadásznak, hogy ő csak cseléd.

- Ejnye, a szemtelen! - pattant fel Csömör Andrásné, kinek már meglehetősen félreállt a kontya, mert tisztelője a boritalnak. - Hogy mer ide tolakodni, rangbeli perszónák közé? Nem hordóra kellene ültetni az illetet, hanem kalodába.

- Nono, nem cseléd az - csillapította Kevély Istvánné a megbotránkozókat. - Nem látják kegyelmetek, hogy milyen harmatos fehér keze van; nekem is ilyen volt, mikor még kisasszony voltam (a kántor leánya volt S. Vásárhelyről), aztán milyen gyémántos arany karperec csillámlik a kézcsuklóján.

- Persze. Tudjuk - gúnyolódott Somrói Veronika, a vénleány, aki ugyancsak ki volt festve, és jól tudta, hogy mit ér a látszat. - Bizonyosan a kegyelmed ura csinálta.

(Kevély István uram ugyanis rézműves volt.)

Úgy Noszty, mint Mari, semmit sem sejtettek e fenekedésekről. Noszty leültetvén a kisasszonyt, elvegyült a tömegek közé. Érezte, hogy a Voglányban kifőzött terv jobban sikerült, mint remélte, és most már fejlődőképes, de nem szabad rohamosabban érlelni. Egy kis időt hagyott Marinak, míg lelke fölszívja a beadott mérgeket.

Már szinte megijedt, hogy többet adott be belőlük, mint kellene. Csak egy kávéskanállal egyszerre - így diktálja az okosság. - Azért hagyta ott egyedül.

Marinak úgy tetszett az elmúlt negyedóra, mint egy szép, kedves álom, melyből még kár volt fölébredni. Okolta magát, amiért elriasztotta a táncosát azzal a vallomásával, hogy szobaleány. „Mindegy - sugdosta a hiúsága -, tetszettél neki, az bizonyos, nyilván beléd szeretne, ha volna rá alkalom, s ha nem lennél cseléd, hanem valami mesterleány.”

„Hiszen az is vagyok - felelgette önmagának -, pékmester leánya vagyok, csak hogy a kiflikirályé, királykisasszony...”

„Bolondság, bolondság - fűzte odább a gondolatait, miközben visszaigazgatta azokat az engedetlen hajszálakat, melyek kirázódtak tánc közben a fonatból, és az égő arca körül repkedtek, amint magára hajtotta a szelet csipkekendőjével. - Kétségtelenül hibáztam, és ha a mamáék megtudják, nagy patália lesz belőle... Jaj, istenem, csak meg ne tudnák! És ha már elkövettem a hóbortot, legalább mulattam volna, de elrontottam a mulatságomat a vallomással. Ez volt tőlem a második ostobaság. Azt értem el vele, hogy most itthagytam a gavallérom faképnél. Ej, mindegy. Hiszen a voltaképpeni cél mégis el van érve. Egy legénynek megakadt rajtam a szeme, hát mégis szép vagyok valakinek...”

S egy kedves, szelíd mosoly osont el ajkain.

Aztán nem is az utolsó legény szeme akadt meg rajta, hanem a legcsinosabbé valamennyi között. Két dióbarna szem, finom, vékony bajusz fölött. Megint elkezdte fejét törni, hogy honnan olyan ismerős neki a fiatalember. S, evégből ismét fölkereste a tekintete. Ó, csakis

evégből. Hopp, megvan, eszébe villant. A Vörösmarty *Szép Ilonkájának* illusztrációiban szakasztott ilyen a vadász, akiből aztán Mátyás király hámlik ki.

Noha kitalálta, mégis önkéntelenül is figyelemmel kísérte a vadászt. Röstelkedve érte magát ezen a hóbotos érdeklődésen, fülig pirult, de (s ez a gyanús) azon nyomban megtalálta a mentséget, amivel a belső kisbíró száját bedugta. Ej, ugyan mi van abban? Hiszen ki érdekeli az idegen tömegből, ha éppen az az egy ember nem, akinek megtetszett? E sokaságból kétségkívül leginkább ő áll hozzá legközelebb... azaz csak állt. Ámbár ki tudja? Hiszen miért ne jöhetne még vissza.

Tehát már várta. Várta, anélkül hogy tudná, hogy várja.

Feri hidegen, közömbösen ögyelgett, majd itt, majd ott tűnt fel, beszélt egy kicsit Brozikkal, majd Répásival, ezzel az utóbbival koccintott is, miközben odajött a Répási leány, a szikraszemű, megösmékedett vele, s egy darabig beszélgettek, nevetgéltek. De micsoda kedvetlenítő nyugtalanság lepte meg Tóth Marit ezalatt, szeretett volna már hazamenni, de nem volt ereje fölkelni a hordócskáról.

Próbálta elterelni gondolatait a vadászról, de nem egészen sikerült, majdnem akaratlanul is rátévedt a tekintete, s kísérte mindenüvé, látta, amint elválik a Répási leánytól (no, hála istennek), megkönnyebbszik, érezte; most egyenesen a leányok sora elé állt a vadász szemlét tartani, hogy táncosnét válasszon közülök, sokáig nézett ide, oda, bizonytalanul, habozva, aztán mintha nem talált volna senkit, leeresztette a jobb kezét, mellyel inteni szokás, és elment a sor előtt, kezeit hátratéve. Így ment el Mari mellett is, lassan, gondolatokba mélyedve, anélkül hogy észrevette volna, csak mikor már áthaladt, fordult meg, s mintha csak történetesen esnék, hátraszólt:

- No, kipihente már magát?

A Mari szíve elkezdett hevesebben dobogni, de azt magának se merte bevallani.

- Körülbelül - felelte.

- Nem táncolnánk még egy kicsit? - kérde nevetve.

- Nem bánom - mondá a leány fojtott hangan, és felemelkedett ülőhelyéről.

A hordóra rögtön leült Süvegjárato Ágnes. Noszty elkezdett táncolni, de alig perdített egyet-kettőt Tóth Marin, mikor a selyma Guba Pali fölhajította duhaj kedvvel a Kolotnoki Jóska selyempántlikás kalapját a diófára, s az ott maradt lógva fent a gallyak között. Kolotnoki fölmászott a kalapjáért, s ha már egyszer ott volt a magasban, az a gavalléros gondolata támadt, hogy miután a banda éppen a fa árnyékában állva muzsikált, leereszt a Rupí hegedűjébe egy ezüstforintost. A forintos azonban a primás orrára esett, úgy, hogy abból legott megeredt a vér. Látván a saját vérét folyni a kabátján (ámbár a cigány szereti a pirosat), ezúttal rémülten ejté el hegedűjét, valóságos halálordítást hallatva, mely csak fokozódott azáltal, hogy a szerencsétlen hegedű éppen egy köre esett, és megrepedt, amely körülmény folytán stradiváriusszá lépett elő. Nagy galamuta támadt ebből; Rupí jajveszékelésbe tört ki a drága hegedűje miatt, a banda többi tagjai, látván vezérük katasztrófáját, keresztbe tették vonóikat, a brácsás vízért szaladt, lemosni a Rupí arcát.

- No, mi az? - riadtak fel a táncosok. - Hát miért nem muzsikáltok, hékás?

Rupí még mindig kiabált, átkozódott cigány nyelven, mire a többiek is nekibátorodának.

- Nem urák ezek - mondá a flótás, és kezdte a flótáját a szarvasbőr tokjába csúsztatni.

- Reselt figét ezeknek, nem muzsikát - vélte a cimbalmos -, szúrják le előbb a hegedű árát!

Nosza odaugráltak a rendezők a sztrájkolókhöz, észre téríteni igyekezvén az elkeseredett Rupit, hogy így, amúgy, hiszen Kolotnoki jót akart, pénzt hajított le, ki tehet arról, hogy rossz helyre esett, hiszen a pénznek nincs esze (pedig dehogy nincs). Rupí váltig csökönyös maradt, míg végre tömérdek huzavona, fenyegetés, gorombáskodás, könyörgés után sikerült őt megnyugtanni tízforintnyi kárpótlás ünnepélyes ígéretével, ami nem is volt túlzott összeg, ha meggondoljuk, hogy az utolsó stradiváriusok egyikének összetörését volt hivatva fedezni.

Míg az alkudozások tartottak, a sokáig húzódó szünet bő alkalmat nyújtott a csevegésre, azokról a bizonyos csacsiságokról, melyek semmiképp se alkalmasak a följegyzésre.

- Még nem is kérdeztem, hogy hívják - kérdé Noszty.

- Találja ki!

- Juliskának?

- Nem.

- Hát hogy?

- Klárának.

- Klára szép név, de hát a vezetékeve?

- Minek azt tudni? - vélte Tóth Mari. - Ne legyen olyan kíváncsi.

- Arra gondoltam, hogy ha talán egyszer kedvem jönne levelet írni.

- Nekem? - szólt a leány ijedten. - Ó, hiszen az lehetetlen.

- És ugyan miért volna lehetetlen? A posta elviszi akárhova.

Mari habozott egy percig a felelettel, miközben fülig pirult.

- Az asszonyom sohase engedne meg ilyen levelezést.

- Különös asszonyság lehet - jegyezte meg Noszty vidáman -, csak nem valami apáca-fejedelemasszony?

- Nem, nem, de mégis...

- Egyszerűen ne mutassa neki a levelet.

Mari nem felelt, de Noszty örömét találta őt ebben a kérdésben megkínózni, sarokba szorítani.

- No, ne okoskodjék hát, Klárka, mondja meg a címét, kérem - rimánkodó, lágy hangon ismételte -, mondja meg, ne keserítsen meg, hiszen olyan szomorú még gondolatnak is, hogy sohase lássam többet... de persze maga nem bánja.

- Hát mit tehessek? - rebegte bizonytalanul, nagy zavarral.

- Mondja meg a címét, és a többi bízza rám - suttogta a vadász mámorosan.

Tóth Mari megrázta a szép fejét tagadólag, s álmatag tekintetét lesütötte.

- Nem mondhatom meg, éppen azért, hogy ne írhasson... nem akarom.

- De hiszen nem mutatná meg az asszonyának.

- Meg kellene mutatnom - felelte akadozva -, mert tudja meg az igazat, mert, de ne nevéssen ki, kérem, nem tudok olvasni.

- Ó, szegény kicsikém! Szegény kicsikém!

Jó szerencse, e pillanatban megszólalt a zene, mozgásba jöttek megint a lábak, és megpihentek a nyelvek. Mari szabadabban lélegzett, Noszty azonban a boldogtalan szerelmest adta, dacosan szegte le fejét, s elfordította táncosnéjától. És mintha keserű érzései annyira kicsordultak volna, hogy a lábába is jutott, vad szilajsággal járta a táncot. Ahol ni, Brozik uram is beugrott, s éppen Répásiné asszonyommal (mintha elefánt táncolna a tehénnel), mindkettőjükről csurgott a verejték, s Brozik nagy tokája ide-oda rengett, míg a Répásiné pufók arca szinte már a kékbe játszott a fölhevüléstől.

- Talán már elég is lesz - lihegte. - Öregek vagyunk már, szomszéd.

- Többet ér egy negyedórai napfény télen, mint egy egész napfényes hét nyáron. Ez az én véleményem, szomszédasszony lelkem.

Széles jókedvben, ott rezegettette magát és méltó terhét közvetlen Noszty mellett, miközben barátságosan ütött rá a vállára:

- Sose halunk meg, vadász uram!

Noszty dühösen fordult meg, hogy megfenyítse, aki vele komázni mer, de meglátván Brozikot, s eszébe jutván, hogy hol van, egy mély sóhajjal felelte:

- Bárcsak már meghaltunk volna!

- Hát mi a baj, haj, haj, hopp?

- Nem akar a rózsám szeretni - nyögte ki keserű panaszát a vadász, mire úgy látszik, megesett a táncosnéja szíve, önkéntelenül hozzásimult, szinte hozzátapadt.

Delejes áram futott erein keresztül, s szenvedélyesen magához szorította - pedig ez már nem is tartozott a szerephez.

- Nem tud olvasni? - suttogta lázasán. - Hát a szemekből se tud?

- Nem próbáltam - lihegte a leány ábrándosan. - Jaj, agyonszorít!

Legott elbocsátotta a derekát, aztán már csak előtte cifrázta, szép, formás mozdulatokkal, daliásan, mind a két kezét a csípőjére téve. Addig-addig iregtek-forogtak, míg egyszer csak odaértek a cigány elé.

Feri egy bankót csúsztatott titokban a primás tenyerébe, parancsoló mozdulattal kiálta rá:

- Ácsi, more! Ez jön most.

S dalolni kezdte, táncosnéjára szegezve izzó tekintetét (nem volt ebben semmi mesterkéltséggel):

*Nézz, rózsám, a szemembe,
Mit olvasol belőle?*

Mari eleinte pusztán szónak vette, s inkább lesütötte a szemét, semhogy bele mert volna velők nézni a vadászéba, fáklya a fáklyától gyúlik, jaj, dehogy nézne oda, hanem a legény nem engedte, s addig ismételte a dal első sorát, mindig csak azt húzta a cigány is, hogy feltűnő jelenetté kezdett fajulni - akkor már mégiscsak célszerűbb, ha belenéz.

Rávetette búzavirág szín szeméit, csak egy villantásra találkozott a négy szem, csak annyi ideig, amennyiig a nyíl egy falevelet áthasít (de talán az is sok volt), aztán lehunyt, mintha megperzselődtek volna, rájuk húzódott pihentetőül a selyemrostélyos szemhéj.

*Mit olvasol belőle?
Ugye, azt mondja,
Ugye, azt mondja...*

- dalolta Noszty tovább, miközben megfogta Mari kezét. - No, hát mondja már, hogy mit mond, mit olvasott ki?

- Azt, hogy maga bolondot űz belőlem - felelte a leány tündöklő mosollyal, amely elárulta, hogy maga se hiszi, amit mondott.

A párkák keze azonban sohasem pihen egészen, váltig új szálak fonódnak le a guzsalyaikról. Kolotnoki Józsi nagyon zokon vette a flótás mondását, hogy ők nem urak, s hangulatot kezdett csinálni a rendezők közt amellet, hogy ezt meg kell torolni, a flótás szemtelenkedett velök, ezt nem viheti el szárazon, meg kell a flótást verni, hogy lepedőben vigyék haza, ezt kívánja az iparosifjúság becsülete. Ebbe bele is nyugodtak a többi rendezők, mert a becsület egyugyanazon kosztal táplálkozik, eltérő vélemények csak arra nézve voltak, hogy most lazsnakolják-e el a flótást, vagy csak a szüreti multság legvégén. Sőt, volt egy harmadik indítvány is, a fiatal Broziké, melyben szintén benn foglaltatott az elagyabugyalás, de úgymond, előbb be kellene bizonyítani, hogy urak vagyunk, ez pedig akként volna keresztülvihető célszerűen és olcsón, ha valahogy egy négyest lehetne összehozni, mert a négyes okvetlenül imponálna a bandának, s nagyra nevelné a multság tekintélyét a külvilágban is, ha híre menne a városban, hogy négyest is táncoltak a szüreten.

Úgy ám, négyest, de ki tud négyest táncolni? Nagy dolog az! Arra sincsen módja a szegény mesterlegénynek, hogy a fejét megrakná műveltséggel, nemhogy különböző ismeretek jussanak még a lábaikba is. Hiszen gyönyörű volna egy négyes, nagy eset volna, szó sincs róla. Findura bácsi holtig kevélyen emlegethetné, hogy valamikor négyest táncoltak ebben a szőlőben, de azért mégse tanácsos buga fővel nekiugrani, mert hátha valami világraszóló felsülésbe vagy nevetségbe lyukad ki a dolog, hanem egy kis elsőleges tapogatózás nem árthat, hogy ki tud, ki nem tud, s hány pár állna ki a döntő percben.

A fiatal Brozik bízott meg ezzel, mire sorba vette a fiatalságot, s így jutott el Nosztyhoz is, megszólítván őt illő módon:

- Szokott kegyed négyest táncolni?

- Csak nem akar engem táncosnénak? - kérde nevetve.

- Szeretnék egy négyest rendezni, ha elég vállalkozó akad.

Noszty a táncosnéjához fordult.

- Akarna velem egy négyest táncolni?

- Miért ne? - felelte Mari odaadóan.

Úgy látszik, több helyütt is szerencsével járt a kis beesett szemű Brozik, mire hirtelen nagy nyüzsgés-mozgás támadt, mint a futótűz, terjedt el a hír, hogy négyes készül, ami csodálatosan följajzotta az idegeket, és emelte az önérzeteket. Mindenki nagyobbban, előkelőbbnek érezte magát egy fokkal, kivéven azok a leányok, akik nem tudtak négyest táncolni, s marcangoló lelkiismeret-furdalással mélyedtek el a múltjukban előforduló olyan mozzanatokba, melyek lehetővé tették volna a finom tánc elsajátítását.

A rendezők lázasan futkároztak ide-oda a nagy esemény küszöbén. Ezer és egy kérdés merült most fel (nem olyan könnyű ez, ahogy látszik). Megtanácskozandó, miképp történjék a megszólítás: „urak, hölgyek” vagy pedig: „férfiak és nők”? Természetesen urak, hölgyek. De az

egyes figurák egymásutánjával és elnevezésével sem volt egészen tisztában Brozik úr, hiába tanulta a mézárósságot Bécsben. Ezeket bizony magával Rupival kellett megbeszélni, evégből fölfüggesztették a táncot, s újólag kisöpörték és kiegyengették a tánchelyet.

Noszty ezalatt elbocsátván táncosnőjét, hogy a négyeshez majd visszatér, fölkereste idősb Brozik uramat, hogy valami ennivalót kerítsen tőle, mert a gyomor is megköveteli a magáét - kivált olyan sovány ebéd és annyi testmozgás után. Hanem iszen egyéb se kellett, csak jeleznie, hogy éhes.

Ha eddig senki se törte magát őt észrevenni, vele megismerkedni, míg semmire se volt szüksége, most bezzeg tízen is rohantak az étellel rakott kosaraikhoz, fölséges hideg pecsenyék - malacok, ludak, foglyok, nyulak, torták, fánkrok és nyalánkságok kerültek ki a sustorgó, zsíros papirosok közül.

- Ide, ide, öcsémuram! Ebből tessék, kedves öcsém! Ne vesse meg a mienket. Tiszteljen meg minket is.

Ha nem álltak is egészen jó lábon a finom, előkelő tónussal, de a magyar vendégszeretet a maga teljességében duzzadozott. Tartaléknak eldugott pókhálós palackok kerestettek elő ugyancsak a kosarakból vagy a krispinek és köpenyeg zsebeiből, zöldesbe játszó arany szín nedveikkel, melyek a városi pincékből öregkorukban származtak vissza a hegyre, melytől eredtek. Egymásra licitáltak a jó emberek. Ebből egyék, ez a jó! Mi az a poharában? Ugyan öntse ki azt a lőré! Eh, ne hallgasson azokra, kóstolja meg az úr az enyimet!

Így kínálgatták fölvaltva, azt se tudta már, mit egyék, mit igyék, a sok szívességtől, a veszprémi püspök se dúskál annyi jóban, le is telepedett az asztalhoz nagy kényelmesen, de még jól se lakott, már a cigány a négyes akkordjait kezdte jelezni, a párok immár sorakoztak kétfelől, és a rendezők harsányan kiáltoztak.

- Urak, hölgyek! Kezdődik a négyes! Ide, ide a sorba! Ej no, gyűljenek már, kutya mérges teremtetten.

Noszty is felugrott, sietett megkeresni a táncosnőjét. Körülnézett a leányok hullámozó során, de sehol sem látta Tóth Marit, hanem ahelyett megpillantotta Bligit, a dogot, amint ott somfordált a leánypiac túlsó szélén. Aha, a Bligi kiszabadult és idejött. No, ahol a Bligi van, ott kell lenni közel az úrnőjének is.

Abba az irányba indult egyenest, és most már meg is pillantotta Tóth Marit, felismerte az arany színű hajkoronáról, ámbár háttal állt, egy csenevész barackfa levelei által részben elfedve, egy másik leánnyal beszélgetett, aki széles karimájú, lila pántlikás szalmakalapot viselt, mely csak az állat engedte láttatni messziről. Úgy látszik, élénken folyt közöttük a beszéd. Vajon kivel barátkozott meg?

Most egyszerre fölvetette fejét az idegen nő, s Noszty lábai megdermedtek, arcát halaványság lepte el. Az, akivel Tóth Mari beszélgetett, Velkovics Rozália volt, az ő egykori menyasszonya Trencsénből.

Velkovics Rozália! Álom-e vagy valóság? Talán csak hallucináció, kísértet, mely a saját lelki ismeretéből kél ki? Hiszen mit keresne itt Velkovics Rozália? És hogyan eredhetne beszélgetésbe éppen Tóth Marival? Annyi véletlen nem fér egy kosárba!... És mégis ő az, testestől-lelkestől, minden mozdulata rávall, ő szokta hol leszegni, hol fölhajtani fejét, mint a kényes paripa, a kezét is így lóbázza, nem minden kellem nélkül, sőt a lencse is ott van a bal szeme alatt. Jaj, csak valahogy meg ne látta volna, mert akkor minden elveszett!

Egy másodperc alatt kellett átgondolnia és mérlegelnie mindent. Szent isten, milyen szerencse és szerencsétlenség egyszerre!

Világos volt, hogy futnia kell innen, nehogy meglássa, ha meg nem látta eddig. De mit szól ehhez Mari, ki tán már várja e pillanatban táncosát? A táncos nem lesz elő, az már bizonyos. Nagy szégyen, hogy megszökött, de legalább mégsem romlik el minden, mert egyet-mást meg lehet később magyarázni, de ha kislát, hogy ki ő, hitvány partivadászattá durvul a mai bájos kaland.

Pedig ez a játék már nem megy babba, nemcsak a Mari hozományáról van már szó (hiszen még elég pénzes leány akad az országban), hanem az ő szívére is, mely nyugtalanul dobog és hánykolódik.

Önkéntelenül megfordult, s mindenekelőtt belevetette magát a hullámozó embertömegbe, hogy észrevétlenül a puskájáig jusson, s minél előbb elhagyja ezt a veszedelmes helyet, de amint az asztalokhoz lopta magát, hol a puskája és tarisznyája volt felakasztva, a Répási uram háta mögötti szilvafán, felette kockázatos vállalatnak látszott a tárgyak leakasztása, mert a körülülők alkalmasint észreveszik, Brozik és Répási tartóztatni fogják, a rendezők, akik most hajkurásszák össze héjaszemekkel a négyestáncolókat, előreláthatólag közbelépnek, hogy ne menjen; előbb jelenet keletkezik vagy legalább szóbeszéd, és ráterelheti a Rozália figyelmét... Jó lesz vigyázni! Inkább a puska vesszen, mint a remény.

Noszty tehát arra határozta magát, hogy otthagyja vadászakézségét, s mögéje kerülve nagy ügyesen a ponyvából készített szüreti sátnak, észrevétlenül leereszkedett a hegy legalján elhúzódozó árokba, melyet a hegyről leszakadó vizek vájtak ki ott századok óta. Az árokban egy csöpp víz se volt, s minthogy kétrét meghajolva mendegélt benne egy darabig, teljesen láthatatlanná lett.

Csak messze, túl a láttávolon lépett ki onnan, hogy a völgy pázsitján kanyargó gyalogúton a város felé tartson. Előlről a pápai templom kettős tornya integetett feléje komoran, hátulról a négyes egyre bágyadozó zenéje csiklandozta. Éppen a chaine anglaise figuránál tartottak most. Milyen jó volna ott lenni, a Mari puha kezét fogva, édes vallomásokat, apró szikrákat csalni ki belőle! Ki tudja, mi minden történhetnék még?

A nádason innen, a tocsogóknál, vadludak csapatja rebbent fel, a kukoricásokból nyulak ugráltak ki szemtelen vakmerőséggel. Mert ilyen az élet. Mikor puskája van az embernek, kerül a vad, mikor meg nincs puskája, ott ténfereg a lába alatt.

Igaz, nem valami nagyon érdekelte most a vad, jobban izgatta az a rejtély: hogy toppant ide Velkovics Rozália? A pokol lökte-e ki magából, vagy az ég küldte, hogy egyetlen húzással elrontsa mindazt, amit az ördög épített?

De hátha mégsem volt Velkovics Rozália? Hátha csak hasonlított hozzá, és most őt csak egy képzeletbeli fantom, egy üres árnyék kergeti a Paradicsomból?

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

A Patkó-legenda keletkezése és szétfoslása

Biz az pedig valóságosan Velkovics Rozália volt, és nincs benne semmi ördögösség, hogy ő volt, hiszen tudjuk, hogy Velkovics György uram és családja minden évben Somlyón tölt néhány napot. Trencsénben más a bonton, mint egyebütt. A trencsényi high-life⁶⁶ nem megy a Tátrába vagy a Svájcba, mint a laposabb lakóhelyek úri népe nyarankint, nem veszi pénzen a telet (van az neki elég), Olaszországba se utazik ősze felé a meleg fölkeresésének okából; a trencsényi ember belülről szedegeti be a meleget borovicska képében, hanem ha valami nagy flancot akar mutatni, szüretre jár. Nem a bor miatt, hiszen a bort Trencsénbe is elhozzák palackokban, hordókban, inkább a szőlőkben lezajló élmények miatt. Trencsénben ez a becses, ez imponál. Híre fut az egész környéken: Velkovicsék szüretre mentek. Száz irigy sóhaj röppen el. Ah, boldog emberek! Csert je panom! (Ördög bajuk az uraknak.) Hát ez bizony olyan fennhéjázó, rangos dolog, mintha azt mondanák más közönséges vidéken, hogy Velkovicsék tengeri fürdőre utaztak. Van bezzeg találgatás, hogy hova, miféle szüretre mentek hát Velkovicsék? Somlyóra. Hohó, Somlyóra! Nagy szó. A Somlyó semmivel se hitványabb hely a szüretre közt, mint a tengeri fürdőzésben Trouville vagy Ostende. Hja, aki teheti! Könnyű Velkovicséknek! Az ördög köpi azoknak a pénzt. Így beszélnek Trencsénben és hétmérföldnyire körös-körül a „pan”-ok és „panicská”-k, kik sohase láttak természetben venyigét és szőlőkarót.

Velkovicsék véletlenül érkeztek meg ma, csak holnapra várták őket. A véletlenség onnan eredt, mert az ötödik testvér, Kohlbrunn Matild, férjezett Mordon Jánosné, akinél egy napot kellett volna tölteniök útközben, egész háznépeستől valami temetésre ment Szombathelyre.

- Hát ez is csak nekünk szerencse - örvendezett a házigazda, amint a sok csókolódzásnak, ölelgetésnek vége szakadt.

- Ebédeltetek-e már?

- Hogyne! Pápán a „Griff”-nél.

- Nem igaz! - erősködött Krisztina asszony, s el sem hitte addig, gyanúsán fürkészve őket, míg meg nem esküdtek sorba.

Akkor aztán megindult a millió és millió kérdés, csodálkozó felkiáltás, leginkább Rózát illetőleg. „Istenem, hogy megnőtt ez a gyermek! De milyen szép! Mit csinálsz a hajaddal, lelkecském, hogy olyan fényes, mint az acél?”

Derült, meleg és hangulatos látvány volt, amint ott ültek hosszú évek múltán megint együtt a szőlőbeli villa mestergerendás, fehérre meszelt falú nagyszobájában a Stadt Frankfurt ebédlőjének egykori pajkos törzsvendégei, csak az öreg kékfestő hiányzott, de ahelyett ott volt az új hajtás, a szép Rozáli.

Hej, sok víz folyt le azóta a Vágon! Az idő sokat elszedett tőlük, csak az emlékeiket hagyta meg. A megindult beszélgetés föl-fölkavart egyet. Emlékszel-e még, mikor a bolond grófodat kísérted? Az ám, vajon mi lett aztán belőle? Hát azt tudod-e még, mikor a pezsgőt ittuk valahol a Zugligetben a zálogba csapott óra árából? Még most is őröm otthon Rekettyésen az öreg órát.

⁶⁶ *High-life* - felső tízezer

Sorra került azután a trencsényi élet is.

- Ott van-e még a régi cimboránk, Stromm? - tudakolta Miska.
- Csinos, deli ember még most is - jegyezte meg Velkovicsné.
- Persze. Mert neked minden uniformis imponál - pirított rá Velkovics.
- Célzás akar ez lenni? - évődött Tóth uram a sógorasszonnyal.
- Azért mondja Gyuri - mentegetőzött Velkovicsné -, mert... Eredj csak ki egy kicsit, Rozália, kérlek. De nini, hol van Mari?
- Künn sétál valahol a szobaleánnyal - felelte Tóthné.
- Bizonyosan nem vett benneteket észre, mert különben itt volna már.
- Eredj ki, Rozika, keresd meg!
- Azonnal, mama, csak a kalapomat teszem föl.

Róza, sejtve, hogy róla lesz szó, eltávozott, mire elbeszélte Velkovicsné, hogy a Gyuri csípős mondása voltaképpen arra vonatkozik, mert a Rózának egy tavalyi udvarlóját, egy hadnagyot, különös pártfogásába vette, akinek aztán szegénynek kvietálnia⁶⁷ kellett valami kényes ügy miatt.

- Közöséges szélhámós volt - pattogott Velkovics. - Kompromittálta a leányunkat.
- Lehet, hogy az volt, de előkelő családból származott.
- Mit nevezesz te előkelő családnak, Zsuzsánna?
- Olyat, aki nem maga járta ki a nemességét.
- Jó nyelved van, Zsuzsánna. Mondhatom, jó nyelved van - mondja Velkovics úr megsértődve, deres haját markával felborzolva, ami a közeledő vihar előjele szokott nála lenni.

Sietett is Tóthné átvinni a beszédet egyébre.

- Az idén is Rajecen töltöttétek a nyarat?
- Sehol se voltunk - felelte Velkovics mogorván.
- Jele, hogy semmi bajotok nincs - szólt közbe Tóth sógor.
- Ugyan hadd el, kérlek. Éppen azért nem mentünk sehova, mert mind a ketten betegek vagyunk, és nem tudunk a helyre nézve megegyezni. Zsuzsánna vérszegény, neki déli fenyvest ajánlottak a doktorok, nekem meg vértolulásaim vannak, engem Marienbadba küldtek. De minthogy Zsuzsi engem félt, én meg Zsuzsit félttem, hát nem mertük egymást ellenőrzés nélkül hagyni, és inkább otthon maradtunk.

Ezen aztán úgy kacagott Trencsén érdemes polgármestere, mint a zuhatag, mert az volt a szokása, hogy ha a mérgét nem sikerült valami vastag gorombaságban kilöknie, hát a humor édes mézében csöppentette el.

- Egyébiránt - tette hozzá - ebből is láthatod, sógor, a te amerikaius egyenlőségi tanaidnak a tarthatatlanságát, mert még a vér sincs egyenlően és arányosan felosztva az emberi testekben. De ez ellen még legalább védekezhetik az ember, ahogy lehet.

⁶⁷ Kvietál - nyugalomba vonul

- No, és hogy védekeznek? - kérde Tóthné.

- Ami engem illet, köpölyöztetem magamat, a vágújhelyi vörös boromat pedig, melyet magamnak rendeltem, itatom azóta Zsuzsikával; van is, nincs is már a hordó alján.

- Eredj, te Lucifer! - förmedt rá Zsuzsánna asszony, kinek fagyás folytán átkozott vörös orra volt, mintegy cáfolatául annak, hogy vérszegény - képes vagy rá megfontolatlan szavaiddal, hogy először a katonatisztekkel hoznál hírbe, most meg a részegeskedés gyanújába keversz.

Míg ilyen félig kedélyes, félig csipkelődő beszélgetés folyt bent, addig a szép Róza bejárta a szőlőt, Marit keresve mindenfelé, természetesen sehol sem találta, még a Bugri apó se tudott róla semmit.

- Nem láttam a kisasszonykát reggel óta.

Bugri apó éppen a konyhájába tartott, hogy a táplálékészletéből vegyen magához.

- Nem is voltam különben otthon - magyarázta -, mert szedőket jártam fogadni a városban.

- Mikor kezdjük a szüretet?

- Csak holnapután.

- Lesz-e sok bor?

- Apró a szem az idén, kisasszonykám. Az Isten megadta bőven, hanem az idő nem jól dajkálta meg.

Az apó eltűnt a konyha ajtaján ezek után, de a megnyíló ajtón át kiosont a konyhából a dog, mister Bligi. A kiállott fogság után megrázta magát, miközben csak úgy pattogott a bőre, s hamuszín szőréből egész porféléhő támadt.

- Ah, a Bligi! Hopsza, Bligi! Gyere ide, kutyuskám - örvendezett Rozália, piros száját összecsucsorítván füttyülésre, bár az neki sehogyan sem sikerült. Mister Bligi mégis odajött, s megismervén őt tavalyról, a farkát csóválta. Róza lehajolt hozzá, megveregette a bordáit kis kezével, ami annak nyilván jólesett, mert egyre jobban megnyúlt és alákuporodott, nagy, okos szemeivel hálásan pislogva rá.

- Hát megismertél, Mister? Szép tőled, aranyosom. Nos, hol az úrnőd? Nem lehet nagyon messze. Vezess hozzá!

Bligi, mintha értené, megindult a barázdán, amelyen Mari ment volt délután, s mindenütt szaglászva, szimatolva, kivezette a vendég kisasszonyt az útra. Meg-megállt koronkint, és hátranézett.

- Jól van, jól, csak eredj előre. Ne félj, no. Megyek utánad, mert te bizonyosan tudod, hol van.

Ment, ment az eb egész biztonsággal, s Róza utána mindenütt, noha már csodálkozni kezdett, hogy hova mehetett Mari ilyen messzire, s nem minden szepegés nélkül gondolta, hogy tán könnyelműség volt őtöle is így elkalandozni ismeretlen helyen, de már könnyebbnek látszott a cél elérése a kutyával, mint a visszatérés a kutya nélkül, tehát ment ő is, s egyszer csak ott találta magát a vigadó sokaság között, a Findura szőlőjében.

Bligi csodálatos tájékozottsággal vagy ösztönnel rögtön keresztülfúrta magát a leányok csoportján, réseket nyitott magának a kikeményített, különböző színű s szerves összefüggésbe hozott szoknyák között, s egyszer csak mit csinált örvendező pajkosságában: felugrott az első két lábával a semmit sem gyanító Tóth Marira, s kiöltött veres nyelvével megnyalta a kezét.

- Bligi, te cudar! - kiáltott fel élénken. - Hogy jössz te ide? Jaj, hogy rám ijesztettél!

De még ennél is nagyobb volt meglepetése és ijedelmé, amint egyszerre valaki, se szó, se beszéd, átfogta a nyakát, és egy csókot cuppantott az arcára jobbról-balról.

- Szent isten, Róza! Te vagy az?

Tóth Mari pici, kedves fejcskéje még el volt bódulva a multság emlékeitől, minden érzéke izgalmas és zavaros állapotban volt, csillogó két szeme egy képet látott, egy alakot, akit várt - és íme, megjelenik helyette Velkovics Róza.

Halotti sápadtság borítá el vékony arcocskáját, s úgy reszketett, mint a nyárfalevél.

- Istenem, mi lelt? Oly fehér vagy, mint a kréta! - kiáltá ijedten Rozália.

- Semmi, ó, semmi - mondá bágyadtan és mosolygott.

- Mi történt veled, édesem? S mit jelent rajtad ez az utálatos ruha?

Mari mintegy ösztönszerűleg védekezésül odatapasztotta remegő kis tenyerét barátnéja szájára.

- Egy szót se erről, még egy szót se, Rózácska, míg apródonkint mindent megmagyarázok, mert látod, ez szörnyű titok.

Sajátságos jelenet volt. Róza érezte, hogy rosszkor jött. Mari pedig éppen nem tudja elpalástolni ijedelmét. A viszontlátás öröme helyett bizonyos hűvös áram suhant el. Egy darabig némán néztek szembe, Mari olyanféle mozdulatot tett, mintha el akarna bújni előle, majd látható lehangoltsággal kérde:

- Hogy jössz te ide?

- A kutya vezetett.

Mari mintegy ösztönszerűleg egyet rúgott Bligin a piciny lábacskaival, mely szinte a bokáig kilátszott a Klárira szabott szoknyából.

Erre vetette fel a fejét haragosan, kevélyen Rozália (s ismert rá a közeledő Noszty).

- Úgy látszik, alkalmatlan vagyok.

- Ó, dehogy - ellenkezett Mari, de csak úgy a híréért. - Megvallva az igazat, helyzetem egy kicsit kényes e pillanatban, mert mindjárt kezdődik a négyes, és a táncosom jönni talál.

- Mit? A táncosod? - csodálkozott Róza, kerekre nyitott szemekkel. - Hát mi van itt?

- Ez a pápai iparosok szüreti multsága.

- És te itt táncolsz?

- Itt - szólt bátoritanul.

- Ebben a ruhában?

- Ebben.

- Ezekkel az emberekkel?

- Ezekkel - felelte szilárdan, de némileg idegesen -, és azért nagy szívességet tennél nekem, Rózácska, ha most magamra hagynál, szívem, mert mondom, hogy mindjárt jön a táncosom.

- Hát megeszem én a táncosodat? - fakadt ki Róza méltatlankodva. - Mari, Mari, félek, hogy te most nem jársz igaz úton.

- Persze, nem járok - hadarta szaggatottan -, hiszen látod, hogy álruhában vagyok... szobalányszerepben... ruhát cseréltünk Klárral. Ha te most a barátnét játszod itt, könnyen észreveszik turpisságomat, kivált a táncosom, és nagy kellemetlenségbe kerülhetek. Eredj, kérlek, keresd meg valahol Klárit, az majd megmagyarázza a többit, a négyes után hozzátok megyek, és indulunk haza.

- Nagyon szíves vagy - mondá csípősen Róza.

A szobaleányt nem volt nehéz megtalálni. Kirítt úrias öltözkézésben a hátul bámészkodó sokaságból, mint mákszál a zabtáblában. Mintegy tízölnyre a tánchelytől egy kordé volt észrevehető, melyen egy föl pántlikázott szamar egy hordó sört hozott ki egy óra előtt. A szamarat kifogták legelni, a kordét pedig felfordították pajkos suhancok; azon állt Klári többedmagával; onnan pompásan lehetett látni mindent.

De bármily szembetűnő volt is Klára a párizsi kalapban, mégis ő ismerte fel előbb Velkovics kisasszonyt, s megrémülve, hogy minden fel van fedezve, hogy talán itt van az egész család, s rögtön most „letelik az esztendő”, leugrott a kordéről, hozzászaladt kezét csókolni.

- Miféle komédia ez, Klára? - förmedt rá. - Mit csináltok ti itten?

Mire a szobaleány töredelmesen bevallotta, hogy kénytelen volt Mari kisasszonynak engedni. Ő csak szegény cseléd, aki két malomkő közé került. Eleget akarta lebeszélni, úgymond, a kisasszonyt, de az sokkal önfejtőbb, mintsem rá hallgasson. Mindenáron a fejébe vette, hogy erre a mulatságra, ahol nincsenek ismerősei, ruhát vált vele, s beáll a sorba a leányok közé, hogy vajon viszik-e táncba a legények saját magáért.

Mindezt roppant hosszadalmasan, szakadozva, bűnbánó hangon adta elő, jelezvén kis úrnőjének azt a rögeszméjét, hogy ő rút, akit csak a hozományáért szeretnének oltárhoz vinni, miközben Róza egypárszor közbeszólt: „Mari egyszerűen bolond.” „Hisz Mari szép.” Egyszer meg éppen az csúszott ki a száján: „Bárcsak én volnék olyan, mint Mari.” Itt természetesen azt kívánta volna az illedelem, hogy Klára ellentmondjon, de Klára talán oda se figyelt, ráhagyta, ami nyilván rosszul esett Rózáknak, felhúzta orrocskáját, és ridegen, majdnem ellenségesen tekintett rá, amit azonban Klára nem vett észre, mert saját ártatlansága és a Tóth családhoz való ragaszkodása festésénél könnyekben tört ki, melyek lepergőben bizonyos festéket érintettek, mint ahogy a hegyről lecsurgó erek lemossák a talaj felületét. Klára leányasszony tehát, ahelyett hogy mindent látó éles szemével a Róza kisasszonyét figyelje, a magáét törülgette, mégpedig nem találván a kötényt a ruháján, paraszti módra a könyökével.

- Mit csinálsz te? - fedtte Róza megbotránkozva. - Hát a kisasszonyod ruhaujjába kell törülközni?

Haragja azonban a kámfornál is könnyebben párolgott el. Sőt miután látta, hogy nagyon meg van ijedve, megszánta.

- No, hát ami megtörtént, az megtörtént. És ha már így van, ne szóljunk róla senkinek. Hiszen voltaképpen nem is olyan rossz ötlet, csak a néni ne tudja meg. Talán én magam is megcselekedtem volna hasonló esetben. Hagyd abba azt a pityergést most már; hanem mit is akartam csak mondani: hol cseréltétek ki a ruhát?

- A szőlőbeli kunyhóban.

- Hm. Hátha a bácsiék estefelé, amint szokták, künn lesznek a szőlőben, és lehetetlen lesz visszacserélni?

- Erre nem is gondoltunk - hűledezett a szobaleány.

- No, látjátok! -, mondá diadalmasan Róza. - Ugye, mégis jó, hogy eljöttem, s figyelmeztetek effélékre. Ej - tette hozzá, napernyője nyelével rejtélyes betűket írva a porhanyó agyagba -, hárman közösen talán csak ki tudunk gondolni valami okosat.

Csodálatos vonzó ereje van a tilosnak az ifjú vére. Íme, már segítette őket abban, amit előbb gáncsolt. Miután az ő eszébe villant meg a könnyelműen keresztülvitt kaland egyik még hátralevő részletének, a ruhavisszacserélésnek aggasztó volta, ezzel a vakmerő csíny mintegy az övé is lett. Sőt most már a részletek és eredmények is érdekelni kezdik. Egyetlen beleejtett csöpp az ő találékonyságából, rózsaszínűre festi, ami előbb fekete volt. Egy kis hiúság az egész, hogy öneki jutott eszébe, hol és mikor öltöznék át, ha az öregek künn találnak lenni a szőlőben. A hiúság fickándozása folytán a női lélek rengetegének többi dúvadjai is megjelennek leshelyeikből. Legelől a kíváncsiság.

Úgy látszik, nem akarta Mari, hogy lássam a táncosát - fűzte a gondolatait Róza. - Talán valami idomtalan tökfilkó, és restelli, hogy ott legyek? Pedig mégis ott leszek. Odaállok észrevétlenül a háta mögé, úgy teszek, mintha nem is ismerném.

- Várjon meg itt, Klárka fiam - mondá hangosan -, és tartsa addig a kalapomat.

Hajadon fővel könnyebben sikerült helyet szorítani Mari közelében, kalappal feltűnő lett volna a leánysorban. Csendesen kuksolt a két hórihorgas Balánczi nővér közé beleékelve, kik a leglármásabbak voltak a csoportban, úgyhogy Trik Márton uram, a szűcs, aki valaha Olaszországban katonáskodott, azt a csípős megjegyzést tette rájuk:

- Megfordított világ ez, komámasszony (Kender Istvánnéval beszélgetett). Mikor én Venéciában feküdtem, láttam, hogy ott a macska nyakára, hatósági parancsból csöngettyűt kötnek, hogy a Szent Márkus téren levő galambok észrevegyék a macskák közeledését, és menekülhessenek, itten pedig úgy látom, hogy a galambok kötnek a nyakukra csöngettyűt, már ti. ezek a Balánczi leányok, hogy figyelmeztessék a macskákat: „Itt vagyunk, tessék belénk-harapni.”

Kender Istvánné jóízűen nevetett.

- De isten macska legyen az, komám, akinek ezekbe bele nem törik a foga. Gonosz falatok ezek!

E gonosz falatok között állt Róza, és türelmetlenül várta a négyes megkezdését, vagyis inkább a Mari táncosát. Vajon milyen lehet? Miről fognak beszélgetni? Pokoli mulatság lesz azt hallani.

A négyes azonban nehezen szülemllett. Csak igen kevés pár állt ki a porondra. De már ezek is nagyban lekötötték a Róza kisasszony érdeklődését. A sületlen ötletek, a különböző felkiáltások, kurjongatások - mind új és eredeti volt előtte. Hát még az urak és hölgyek viselkedése! A sikongató leányok, kiket gavallérjaik pajzánul megcsipkedtek a ruhán keresztül, de néha kényes helyeken is, halálra mulattatták. Ez a csintalan „nyúlkálás” úgy látszik, hozzátartozik a külső udvariassághoz. Amelyik mesterlegény oda nem kapkod a párjához, az vagy málé ember, vagy neveletlen, vagy közömbös, aki kimutatja, hogy a portéka nem bír rá ingerrel. A leányok sivalkodnak ugyan, teszik magukat, hogy haragusznak, s gyakran hallani a fölháborodott szemérem felkiáltását: „A nehézség jöjjön a kezére!”, de amellet alapiában kitüntetésnek veszik az ilyenfajta merényleteket, s akin ilyenek nem estek napközben, az rosszul mulatott.

Hogy a négyes még mindig össze nem állt, restellte a rendezőség, kétségbeesve futkosott, igazított, tanakodott, a főrendező, Brozik éktelen káromkodásokkal terelte össze azokat, akik az előbb ajánlkoztak, és most szégyenszemre cserben akarják hagyni. Elfutván a leányok sora előtt, rászólt Marira:

- Hát a maga táncosa hova lett?

- Nem tudom - felelte Mari egyszerűen.

Nehéz feladat volt kiszorítani még néhány párt, hogy valami formája legyen (mert inkább semmi, mint valamely nevetséges kísérlet). Egyenként kiabálták a neveket a listáról, melyre Brozik feljegyezte az ajánlkozókat. Lassan-lassan előkullognak, végre már nem hiányzott más, csak a Mari párja.

- Hogy hívják a táncosát? - kérdezte tőle a bömbölő hangú Kolotnoki.

- Nem tudom.

- Az mégis furcsa. Úgy látszik, megszökött. Vagy talán maga nyelte le, kisasszony - tette hozzá vidám röhejjel.

Keresni kezdték: „Vadász úr, vadász úr!” - kiáltozván; a hegyi visszhang ismételte, hasztalan, a vadász nem volt sehol. Pedig a puskája, vadásztarisznyája ott lóg a fán. Ki tud felőle? Egy lélek sem tudott. Ejnye, ez mégis különös. Egy ember mégsem gombostű, hogy nyom nélkül tudjon elveszni.

A négyest most már meg kellett kezdeni, Mari tehát kimaradt, de ahelyett majd minden figyelem rá irányult. Mamák és leányok gúnyos pillantásokkal szurkálták. Ez az, kinek a táncosa megszökött. Pedig nem is rút. A férfiak figyelme se ugrotta át. Hogy elszomorodott - mondták. - Pedig csinos egy jószág.

Érezvén, hogy célpontja a nyilaknak, szeretett volna itt nem lenni, elmenekülni kábító lehangoltságával, melyről számot se tudott volna adni az első percben (ámbár érthetni, hogy bosszantó az ilyesmi), de kevély lelkének dacossága minden egyéb bizonytalan érzéseit elhomályosította, és csak azért is veszteg maradt, hogy közönyt mutathasson.

A négyes ezúttal minden látványossága és előkelősége dacára nem bírta lekötni a sokaságot, annyira uralta a vadász eltűnése. Az a körülmény, hogy a puskája, tarisznyája ott maradt, valami rejtélyes színt kölcsönzött az egésznek. Sokaknak, akik a színházakba járnak, eszébe jutott a bűvös vadász regéje, csak a fránya Kolotnoki csattantott el egy ostoba élcet a különböző találgatások közepette, olyan hangosan, hogy Mari is meghallotta:

- Nini, ott a vadász, fölvette a valódi alakját!

És a fölplántlikázott szürke számárta mutatott, mely csendes filozófiával legelészett a garád szélén.

Mari öntudatlanul ökölbe szorította kis kezét. De sokért nem adná most, ha a vadász itt teremne és meghallaná - majd adna az neki.

Néhányan mosolyogtak a Kolotnoki tréfáján, de a nagy többség váltig feszegette a rejtély nyitját, míg szerencsésen rábukkant. Persze, no persze. De hogy is lehetett csak egy pillanatig mást gondolni, mikor olyan világos, mint a nap és annyira közelfekvő, mint a sótartóhoz a paprikatartó. Úgy van, úgy, Patkó volt, a híres haramia, isten úgy segítjen, csak ő lehetett. Ide jött egy-két víg órát csapni, egy-két szép fejerccselédnek a fejét elcsavarni, aminthogy ki is nézte a pokol pozdorjája a legszebbet. (Most már ezzel az eseménnyel előlépett Mari a legszebbnek.) Itt azonban nyilván olyan valakit pillantott meg időközben, akitől megijedt, hogy

felismeri, uccu hát, vesd el magad, elinalt tarisznya, puska nélkül, mert bizonyosan sürgős volt neki.

Ez volt a legszínesebb magyarázat, tehát ezt hitték el. Villámként terjedt el a hír, hogy Patkó volt, a híres betyár, kiről azt írja a nóta: *Láttál-e már egy lovon hét patkót?* Érdekes, hogy a hét patkóból most csak az egyik jelent meg, mert se a lovát nem hozta el a négy patkóval, se az ezüstre patkolt csizmáját - topánkát viselt, mint az urak. Már csak afölött sopánkodtak, kivált az asszonyok, hogy nem nézték meg behatóbban, hej, pedig ugyancsak megnézni való legény volt - hanem hát ki gondolta volna azt akkor?

A vargák és a mészárosok, kikben van egy kis fogdmeg természet, a fejüket vakarták: „ejnye, ejnye”, mert a hét patkóból éppen azaz egy a legértékesebb, amelyik itt volt, a hetedik, az aranyból való patkó, lévén kétszáz arany vérdíj kitűzve rá. Kutyateremtette, be jó mulatságot lehetett volna ezen csapni, s ki is számították legottan, mennyit tenne az ki szivarban, borban, míg a szelídebb lelkű szabók és mézeskalácsosok nem bíbelődtek ilyen különben is már elszalasztott ábrándokkal, hanem a tényleg létező puskára és tarisznyára nézve igyekeztek olyasforma határozatot érlelni meg, hogy szolgáltatassák át a rendőrségnek, melynek szimatihiánya és élehetlensége ez alkalommal sok oldalról és igen behatóan tárgyalatott, úgy, hogy a tekintetes főkapitány úrnak, ki ilyen időtájban rendszerint ft. Szerecsen János plébános úrnál szokott tarokkozni, ugyancsak módja volt sokat csuklani.

Így tartott ez sokáig, késő estig, míg végre megérkezett a Griff vendéglő háziszolgája, a púpos Fili és egy kis cédulát hozott a Nr. 3-tól (név szerint Fitos Jánostól) Brozik uramnak, hogy miután egy elhalaszthatatlan dolga miatt puskája és tarisznyája nélkül jött be a városba, és már nem mehet vissza, amint tervezte, szíveskedjék vagy elküldeni vagy hazahozni a holmiját, mire az egész legenda összeomlott, mély sajnálatára a rendezőségnek, mely szerette volna fölcicomázni vele a szüretjét.

Tóth Mariról azonban még jókor gondoskodtak, mikor a legenda még ép volt, és teljes erejében virágzott, maga Répásiné asszonyom adta be azt neki kávéskanállal, úgy, hogy volt benne sajnálkozás is, becsmélés is, de hisz az orvosság is úgy megy, a keserű valami édesben, együttvéve mégis émelygős; de legalább ő maga is megnyalta végén a kanalat.

- Tudja-e, leányasszony, hogy ki volt a drágalátos gavallérja, mert olyan ártatlan pofával áll itt, mintha nem tudná? Hát az bizony a rettenetes Patkó volt, a rablógyilkos, akit kilenc vármegye pandúrja fogdos. Hiába mereszti a nagy szemeit. Olyan az, mint a Szentírás, hogy ő volt. Többen felismerték, Karattyán Mihály, az órás pedig megesküszik rá, mert képes újságot járat, s látta abban a mappát az ábrázatáról. Maga ugyan nagy szerencsét csinált, szép rozmaringot kötött a pártájához, mondhatom. Hiába ájuldozik most. Akkor kellett volna nem vigyorgni a szeme közé. Láttam én, amit láttam. Ó, Istenem, Istenem, és az az én félkegyelmű uram szedte fel! Hiszen én is hibás vagyok, hogy jobban nem tartom pórázon. De még jó, hogy le nem ütötte valahol azokon a néptelen utakon, mikor együtt jöttek (a kezeit tördelte). Csak egy hajsza! híja, szentséges ég, hogy most én nem vagyok özvegyasszony!

S ezen aztán elkezdett keservesen sírni, hogy szinte a muzsikát is túlharsogta, míg Tóth Mari testét lassú reszketegség fogta el, szemei kitágultak és elhomályosodtak a rémülettől, nemesen ívezett homlokáról hideg verejtéket sajtol ki a borzongás, minden vér elhagyta arcát és semmi egyebet nem látott, nem érzett eleinte, csak azt, hogy a szülőföld szalad velök, a táncoló párok egyetlen gyurmává olvadnak össze; a diófák megfordulnak a koronáikkal, aztán ki tudja, meddig nem érzett semmit, nem tudott semmiről, csak azt látta, mikor a szemeit felnyitotta, hogy Rozália tartja a karjai közt, s Klári friss vizet loccsant az arcába.

- Hol vagyok? - nyögte halkan, leheletszerűen, s feje bágyadtan esett a Róza vállaira vissza.

Mari halálosan sápadt arcába lassanként kezdett visszatérni az életszín: szemeit újólag fölnyitván, megpillantá Rózát és Klárit.

- Mi történt velem?

- Hát elájultál egy kicsit. Az a csúnya asszony megijesztett.

- Ah, istenem, mennyire szégyenlem.

- No, ugyan - vigasztalta Róza. - Szóra sem érdemes. Mással is megtörténik. Katonadolog az!

Ezen a mondáson még Mari szenvedő arcán is bágyadt mosoly jelent meg, mert azt ugyan még soha senki sem állította, amit buzgalmában Róza, hogy az elájulás katonadolog.

A Répásiné asszonyom közlése s a modora még inkább lesújtólag hatott a kedves leánykára, kit még nem értek soha viharok. Répásinének nagy, kidülledt szemei voltak, mint a szita-kötőnek - ezek már magukban félelmetesek; úgy rémlett neki, hogy ezek a szemek addig villámlanak, forognak üregeikben, míg egyszer csak ráugranak. A félelemhez járult a rettenetes felfedezés, hogy a táncosa rabló volt, hogy egy gyilkos tartotta karjaiban. S éppen akkor jött e borzalmas közlés, mikor a szíve csordultig tele volt nyugtalan vágyakkal miatta, mikor a lelke fájón édelgett a letűnt óra emlékein. Nem csoda, hogy az érzéseknek ebben az össze-ütközésében idegei fölmondták a szolgálatot, feje elsédült, és elvesztette eszméletét.

Csak az elmúlt este olvasott el egy angol novellát, melynek fantasztikus meséje még ott kavargott kissé a fejecskéjében, bár a mai élmények miatt csak valahol alul: a szép Dolly bele-szeret egy csinos fiatalemberbe, kiről nem tudja, nem is kérdezi, mi a foglalkozása, hozzámegy, boldogan élnek London egyik külvárosában, míg a menyecske férje ellenkezése dacára fejébe nem veszi egyszer végignézni egy akasztást, ahol kisül, hogy az ő férje a hóhér, mire a szegény, kedves kis Dolly összerogy az iszonyattól, és szörnyethal - a kegyetlen szerző szerint. Mari abban a percben, midőn Répásiné rásújtott, a borzasztó fölfedezéssel, a benyomások össze-kevertetvén az éjjeli olvasmány hatása alatt és a két eset némi hasonlatossága miatt, egyenesen Dollynak képzelte magát, most, mikor felocsúdott, szinte csodálkozni látszott, hogy ő még életben van, holott a kis Dolly szörnyethalt.

Amint annyira helyrejött, hogy elindulhattak, Róza a kezénél fogta.

- Menjünk mármost haza, kedveském, és vegyük az egészszet úgy, hogy egy bohókás álom volt.

Szó nélkül hagyta magát elvezetni a sok összeröffen asszony közül, kik mindenáron szerettek volna megtudni róla egyet-mást, de se Róza, se Klári nem adott nekik semmi felvilágosítást. És ez megint igazi szerencse volt a szüretelő társaságra, mert megint maradt egy kis csemege, egy második titok, mely az asszonyi koponyákban motoszkálni fog.

Róza óvakodott előhozni az esetet, ellenkezőleg, mindenféle mulatságos történeteket mondott el útközben, hogy Marit szórakoztassa, s gondolatait széthessegesse másfelé; Marit azonban egy csöppet se érdekelték a Róza elbeszélései, talán oda se figyelt, s kis kezét, melyet a magáéban tartott, még mindig reszketni érezte Róza. Mindamellet nem akart tágítani, hogy szétbeszélje, összehordott hetet-havat, víg apróságokat a macskájokról, mely mint kísértet szerepelt egy darabig, a papa híres szórakozottságáról mesélt el egy új adatot. No, ez okvet-lenül meg fogja nevetetni. Elmondta, hogy ebéden voltak a múlt tavaszon a trencsényi pénzügy-igazgatónál ő és a papája, a mama szegény betegen feküdt akkoriban (amit iszen neked is meg-írtunk, aranyosom). Nos tehát, ebéden voltak a pénzügyigazgatónál. Az atyus (ti. Velkovic úr) abban a képzeletben, hogy otthon van, egyszer csak megszólal a levesnél, bosszúsan lecsapván a kanalat: „No, ez bizony rossz leves, de bocsánatot kérek, mert a feleségem már

egy hete fekszik” - lett erre nagy nevetés, a pénzügyigazgatóné elvörösödött szégyenletében, de a papa is, mikor rájött, hogy nem ő a házigazda.

Mari bizony ezen se mosolyodott el, némán ment velök, mint egy árnyék. De mindegy, ha nem nevet is, vidám dolgokkal kell tartani, azért a napfény mégis szárítja a sarat, habár nem látszanék is mindjárt a szikkadás. A Királykőnél valami lila virágot pillantott meg Róza a dombtetőn, s felküldte a szobaleányt: szakítsa le.

Alighogy egyedül maradtak, Mari mohón kérde:

- Ő is hallotta? (A szobaleányra mutatott.)

- Ő is - felelte Róza.

Sóhajtott, és többé egy szót sem ejtett, míg csak a csalitoshoz nem értek, mely egykor állítólag a Corvin János parkja volt. A mulatókastély rég eltűnt, de a díszcserjékből és fákból sok megmaradt, egy-egy elvadult rózsatő még most is hozza a virágait, messzire eltévedt méhek vendégfogadója, kosztot és kvártélyt nyújtván a rózsák szirmai.

- Bújjatok be ide a sűrűbe, ruhát cserélni - indítványozta Róza, aki elemében volt, hogy a kellemetlen helyzetben vezető szerephez jutott. - Ez alkalmas hely rá, senki sem lát. Én majd őrt állok az úton, és figyelmeztetek, ha közeledné valaki.

Éppen jó szerencse volt, mert alighogy visszakerültek, most már ki-ki a maga ruhájában, és alig mentek néhány lépést, midőn szembejöttek az öregek, a Velkovics-pár és Tóth Mihály uram.

- No, ugyan messze elmentetek - feddette őket Tóth Mihály -, az egész hegyet tűvé tettük értetek.

- Szép az idő - felelte Róza -, hát lesétáltunk a völgybe.

Marit még nem látták Velkovicsék, nekiestek, összecsókolgatták.

- De milyen halovány ez a lány! - jegyzé meg Velkovicsné.

- Az igaz, nagyon sápadt vagy, Mari - riadt fel Tóth Mihály -, mi történt veled?

- Nagyon megijesztette egy ízé... (itt egy kicsit megakadt Róza, de csakhamar hozzátette) egy veszett kutya.

No, az bizony megijesztette Tóth Mihály uramat is, de nagyon.

- Ne beszélj - szisszent fel, mint aki tuskébe ugrik -, csak nem harapott meg valamelyiteket?!

- Ó, dehogy, bácsi - sietett Róza megfelelni -, csak az a tudat ijesztette meg Marit, hogy veszett.

- Miről tudtátok, hogy veszett? - faggatta őket Tóth Mihály.

- Csak úgy gondoltuk, mert ismeretlen volt.

- Bohók vagytok - nevetett az öregúr -, nem minden ismeretlen kutya van megveszve. De most már forduljunk meg hazafelé, mert az asszony vár az uzsonnával.

Ideje is volt, az elhanyagolt nap utolsó sugarai villámlottak a szőlőleveleken, s otthon Tóthné nagymama már egy jó félórát zsémbel, hogy mind elpang a kávéhoz való tej a tűzhelyen.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

Mikor a leányok a gyertyát eloltják

Ennyi mindenféle mellékeseményt fiadzott a pápai iparos ifjúság híres somlyói szürete, mely egy nappal előbb zajlott le az általános szüretnél. Tóthéknál természetesen egyetlen szó sem esett róla, a fiatalok hallgattak a kalandjokról, de különben is volt ott most elég anyag a beszélgetésre. Bugri apó azonban estére mégis meghozta a hírt, a csőszök mind jól informált emberek, hogy az istentelen Patkó hír szerint itt járt ma a hegyen, s a Findura szőlőjében táncoló pápai asszonyok és leányok füleiből mind kiszedte az arany fülbevalókat (lehetett egy fél véka egy rakáson), aztán odébbállt. A nagyasszony a konyhában szedte fel ezt az újságot, s halálra rémült képpel jött be jelenteni a vacsoránál ülő társaságnak. A két leány jelentősen nézett össze, de szerencsére senki sem vette őket észre, mert a Velkovicsné sikoltása foglalta el a főfigyelmet, melynek kapcsán kijelentette, hogy ő egy világért se marad akkor itt éjszakára, fogasson be a sógor, és vitesse Pápára a fogadóba, ahol a rendőrség van. Ezt a nézetet Velkovics polgármester úr is osztotta, mert ő ugyan nem fél az ördögtől sem, de nem szereti az éjjeli jeleneteket, ha álmában háborgatják, márpedig ha Patkó itt tartózkodik a hegyen, akkor okvetlenül ellátogat ide, lévén a Tóth Mihály nábobí híre nagy csalétek.

- Nem volna egy csöpp ép esze, nagyon lenézném - fejezte ki magát -, ha ide el nem látogatna.

Némi bátorság csak Rózánál nyilvánult.

- Ugyan, ne nyugtalankodjék, papa, hiszen elég sokan vagyunk, hogy egy ember ne tudjon velünk elbánni. Itt van a bácsi, a kocsisa, a vincellérje, és végre itt vannak a puskák, neki pedig nincs is puskája.

- Hát én nem vagyok itt? - sértődött meg az apai méltóság Velkovicsban. - Hát én kutya vagyok? Engem nem is említasz, mi? (Szemrehányólag tekintett a kezét tördelő Velkovicsnéra.) A saját gyermekem, és nem is említ. Mit várjon az ember a világtól, Zsuzsánna?

- Bocsásson meg, apuska, de úgy vettem a dolgot, hogy magát aludni hagyjuk.

- Úgy? Hm. Jó. De honnan veszed, hogy Patkó egyedül van? Miért ne lehetne itt az egész bandája? És hogy puskája sincs Patkónak?

- Mert tudom... azaz csak gondolom - javította ki magát Róza.

- Ó, te macska! Hogy képzeled te Patkót? Bizonyosan parazollal puska helyett. No persze.

A szegény Mari ezalatt remegve ült székén, s úgy dobogott a szíve, mint a kismadáré, ha a héja szárnycsattogását hallja.

Velkovicsékat e riasztó hírre ugyancsak nem lehetett volna ott tartani éjjelre, ha a tornyosuló felhők miatt be nem áll a szuroksötétség, úgyhogy még talán a bagoly se látott az este, s azonfelül a házigazda is igyekezett őket más véleményre téríteni.

- Először is Pápára menni nagy megszeppenésre mutatna. Pedig mit szólna ahhoz a világ, hogy a trencsényi polgármester megijedt? Hát ki áll már helyt, ha egy ilyen előkelő hatósági közeg is elbújik? (Hm, ebben van valami igaz - dünnyögte Velkovics György.) Másodszor: hibás dolog azt hinni, hogy Pápán rendőrség van, vagy hogyha van, ott legyen, ahol veszedelemben forogna. Harmadszor: úgy áll a dolog, hogy ha Patkó csakugyan itt van a hegyen, és ma hozánk akar betörni, akkor bizonyosan szemmel tartja a házat, következésképp mindent megtud, azt is észreveszi, hogy a városba szöktök előre, sőt azt fogja gondolni, a mi féltett kincseinket

is magatokkal viszitek, minél fogva útközben fog megtámadni és kifosztani. Márpedig itthon a falak közt mégis könnyebb a védekezés, mint a nyílt úton, ahol bokorból, csalitból egykettőre lepuffantanak benneteket. Azért hát szó sincs róla, hogy eleerszelek...

- Hiszen csak úgy értem, lelkem sógor - vágott közbe Velkovicsné asszony aggódó hangon -, hogy nappalra mindig idejönnénk, és csak az éjszakákat tölténők a városban.

- De Zsuzsanna! Hát nem hallottad, hogy lepuffantanának az úton?

- Ellenben nézzük csak - folytatta Tóth Mihály -, mi vár ránk itthon? Valószínű, hogy Patkó ránk se gondol, és ide nem jön, annál kevésbé, mert azt hallja, hogy vendégek vannak, meg azért, mert tudja, hogy egy szőlőbeli nyaralóban nincsen értékes holmi, és hogy a jómódú ember se hord magával degesz tárcát szüretre. De tegyük fel, hogy betör, nos, hát itthagya a foga fehérét. Az én jó lancasteremmel magam elbárok három-négy emberrel, a kocsisom huszár volt, bárok ember. Bugri apó hűséges, mint egy vén kutya, s azonfelül itt van a Bligi is. Majd akkor nézzétek meg Bligit, mit tud, ha a gazdáit bántják.

- És teringette, itt vagyok én is - verte a mellét Velkovics, a sok biztató szótól átmelegedve. - Hanem csak akkor költsetek fel, ha nagy baj van, mert izé... mert nem szeretek ölni.

Még sokáig tárgyalták ezt a témát. Krisztina asszony pompás puncsot készített, ami igen jólesett, mert megindulván künn az eső, a szoba levegője hűvös lett, és minél tovább hánytákvetették a Patkó ottlétét, annál többet vesztett félelmetes voltából, utoljára már csak nevettek rajta, hanem azért Krisztina asszony mégis eltűnt egy félórara, és gyertyával járván a pincében Klárával, ott egy helyen elásták a használatban levő ezüstöt, Tóth Mihály pedig arra való tekintettel, hogy Mari nagyon halovány, megnyugtatósa végett elküldte Bugri apót a Potornyayék szőlőjébe (a negyedik szomszéd innen), hol villát építettek a kőművesek, ezekből fölfogadott borsos áron hármat. S ellátván őket puskákkal, egész éjjel ott strázsáltak fegyveresen a ház körül, minél fogva úgy aludt Velkovics uram a kiállott utazás fáradalmaitól eltörődve és a beszédett italoktól elringatva, mint a tej, sőt mindenki nyugodtan aludt, csak Mari nem, ki egész éjjel ide-oda hánykolódott az ágyban; Róza vele hálván egy szobában, többször hallotta sóhajtani, de úgy tett, mintha semmit se venne észre.

Minden egyéb tekintetben nyugodalmas volt az éjszaka, melynek semmi története nincs, hacsak a Velkovics úr különös álmát nem vesszük, melyet bizonyos transzcendentális ködbe burkolva beszélt el a reggelinél. Ugyanis a szécsényi határban kóborolt álmában Miska sógorával. Ürgét öntöttek a Forgách-féle birtokon, mint annyiszor hajdanta, fiú korukban. A harmadik kalap víznél, mert kalapban hordták a vizet (amit, úgymond, éppenséggel föl nem foghat, mivel szalmakalapja volt), ürge helyett Patkó, a híres haramia ugrott ki átázottan a lyukból, és rákiáltván Velkovicsra: „pénzedet vagy életedet!”, egyenesen ráemelte a pisztolyt, elcsattantotta a kakast, és most jön már a csodálatos, mert a pisztoly nem sült el (persze nedves is lehetett a puskapor), szóval a kakas nem teljesítette a pisztolybeli kakasok kötelességét, hanem az igazi eleven kakasokét - elkukorékolta magát. Velkovics fölébredt erre, s polgármesteri becsületére állítja, így ébren, teljes öntudatnál is hallotta még a kísérteties kukorékolást, mintha a föld alól hangzanék.

Voltak, akik csodálkozárok; Kipeckziné, a szakácsné, aki a tejesszilkét hozta, még keresztet is vetett magára, csak Tóthné kacagott fel jókedvűen.

- No, az bizony az én kakasom volt, amit két tyúkkal együtt tegnap vettem egy somlyóvásárhelyi asszonytól tyúklevesekre, s baromfiól hiányában abba a szobába zártam, a vén ládába, ahol maga hált, s nagy örömben, mikor délután megjöttek, elfelejtettem onnan kivenni.

Az ebből származott derűtséggel kezdődően a nap, annak verőfényében oszladozni kezdett a tegnap esti ijedtség; különben is hangos lett már az egész hegy a szüretelők dalától, jókedvű kurjongatásaitól és barátságosan nyájas az égnek szálló füstoszlopoktól, melyek a szőlőkben kigyúló tüzeiktől származtak. Ekhós szekerek csikorogtak a meredek utakon. Minden vidékről összegyűlt malacbandák kóboroltak borházról borházhoz, cincogtatva hegedűiket. Pajkos gyerekek lármája verte föl, ami még a csendből megmaradt, addig is, míg a must elkészül, sárkányokat eregetve, melyek ott röpködtek a somlyói sólymok útjain. Tegnap, tegnapelőtt még egy-egy hírlap volt lenge testük, a gondolatszabadság futárja mindenik, s ma már a gyerekek madzagján fetrengtek és kínlódtak a szellők játékában.

A hegy benépesedése teljesen helyreállította a közbátorságot. Tóthné kiásta az ezüstjeit, sőt ami még megmaradt a Patkó-legendából, annak is a végére járt Tóth Mihály, aki bement Pápára délelőtt holmi csemegéket beszerezni a vendégei számára. Kíváncsian várták, mégpedig vegyes érzelmekkel, milyen híreket hoz.

- Mit hallottál Patkóról? - rohanta meg Velkovics.

- Mindent.

- Vagyis?

- Ott hált a Griffben. Magam is betértem egy pohár sörre, beszéltem a vendéglőssel.

- És?

- Azt beszélte, hogy csakugyan ott volt az iparos ifjúság szüretén tegnap, aztán meghált a Griffben.

- Természetesen elfogták?

- Nem biz azt, elment reggel, elutazott.

- Hogyan? Hát nem fogták el? Soha ilyen gyámoltalanságot! - kiáltott fel Velkovics.

- Nem lehetett elfogni - jegyezte meg Tóth Mihály nagy flegmával.

- Nem lehetett? - szörnyűködött Velkovics. - No, azt szeretném én látni. Hát ugyan miért ne lehetett volna?

- Egyszerűen azért, mert nem Patkó volt.

- Hát ki volt? - kiálták erre egyszerre hárman is, csalódottan.

Csak a Mari kisasszony szemein látszott úgy, mintha valami fénycsík futna rajtuk keresztül.

- Nevetségesek vagytok a kíváncsiságtokkal - vélte Tóth uram. - Nem volt Patkó, punktum, egy közönséges utas volt, utazgató diák vagy ilyesmi, szóval nem érdekes eset ezentúl.

De így, de úgy - faggatták a gazdát, legkiváltképpen Velkovics Róza -, mégiscsak érdekes volna tudni, ki lehetett, s miért jutott abba a hírbe, hogy Patkó. Akarva, nem akarva, el kellett tehát mondania mindent, amit hallott. Teljesíté is aztán azzal a dörmögéssel: „Jaj, kedves húgocskám, ha téged minden ember érdekel, aki nem Patkó, akkor aztán a te kíváncsiságod nagyobb a tengernél, és biz azon hajók is járhatnának.”

Föl se vette Róza a bácsi gúnyolódását, ahelyett megcirógatta szépen a borostás szakállát, amire az nyomban beszédessé lett.

- Hogy azt mondják, ott volt a szüreten, ahol senki se ismerte, és valami ismeretlen szép leányba bolondult bele.

Jó, hogy most senki se figyelt Marira, aki oly piros lett, mint a láng, egész a homloka hegyéig.

- Egyszer csak, így beszélnek, éppen valami táncra volt foglalkozva fruskájával - folytatá Tóth uram, míg Mari egészen a tányérja fölé hajlott, mintha a csirkecsontokkal foglalkoznának, s oda se figyelne, pedig mohón nyelt el minden szót, a szent ígét se különben -, keresi táncosát, hát nincs sehol, de nem lett volna semmi, hiszen nem ritkaság az elugrott táncos, aki kiábrándul a leányzójából...

Mari összerezzent. Az anyja odaszólt:

- Mi bajod, szívecském?

- Megijedtem, mama, hogy egy csont akadt meg a nyeldeklőmben.

- Vigyázz, fiam, mert tudok eseteket...

De az esetekbe bele nem bonyolódhatott, mert mindenki a gazdára figyelt, aki következőleg folytatta.

- Van olyan is, aki megmámorosodik, s egyszerűen azért marad el. De itt az volt az eset, hogy az elsőkött táncos a puskáját és a vadásztarisznyáját, pedig hallom, mind a kettő értékes volt, otthagya. Ez volt a fogantyú aztán a fantáziák élesztéséhez és ahhoz az ötlethez, hogy az ismeretlen nem lehetett más, mint Patkó barátunk. Este azonban befagyott a dolog, mert az ismeretlen „spéci”, aki, hirtelen eszébe jutván valamely elvégzendő dolga, azzal az elhatározással szaladt be a városba, hogy még visszatér, kiküldte a vendéglő szolgáját a puskájáért, meghált a Griffben, s ma reggel annak módja és rendje szerint kifizetvén számláját, Isten hírével elutazott.

- Nem tudja a bácsi, hogy hívták?

- Valami Fitos vagy Mikos néven jegyezte be magát a vendéglapra, és hogy igen csinos, kellemetes fiatalember volt...

- Hát aztán mit tud még a bácsi, hogy van tovább?

- Nincsen tovább.

- Kár - mondta Velkovics -, legalább fölkaparta egy kicsit a mi vérünket. Kár az egész Patkóért, hogy így összezsugorodott az eset.

- Mindjárt gondoltam, hogy pletyka lesz - botránkozott meg Velkovicsné. - Nemhiába mondom, hogy az Isten rosszul teremtette az embert, ki kellett volna mérnie a szavakat, mint a búzakalászbba a szemeket, hogy ennyi és annyi jut egy-egy emberi nyelv számára, például egymilliárd szó, ha ezeket ledarálta az utolsóig, megdermedne a nyelv, és meg nem mozdulna többé, akkor aztán jobban meggondolnák az emberek, hogy mit beszélnek, s nem pazarolnák a szókészletüket üres, valótlan fecsegésre.

- Ó, szegény Zsuzsannám, akkor te már régen néma lennél - szavalta Velkovics úr nagy pátosszal.

- Látod, ez az! Ez a haszontalan szófecseklés - kerekedett felül Zsuzsanna asszony bámulatos nyelvfürgeséggel.

Tóthné eközben a hozott csomagokon jártatván tekintetét, lesújtó fölfedezést tett.

- Ember, te elfelejtettél élesztőt hozni!

Mire Tóth úr a homlokára ütött, és mindenféle mentegetődzéssel igyekezett enyhíteni a felesége bosszúságát, melybe teljesen belefűlt a Patkó-legenda földerítésének érdeme. A nap főeseménye az lett, hogy nem hozott élesztőt, s most már se kenyeret nem lehet sütni, se kalácsot a kávéhoz, hacsak valaki be nem szalad délután a városba.

Pedig bizony hozott Tóth uram elég élesztőt. Az anyag, melyet elbeszélésével a leányfejekbe kevert, a legtitkosabb gondolataik közé, ott forrt, ott bugyborékol, és előre látható volt, hogy bizalmas közlésekre fog vezetni. Róza most már többet tudott, mintsem érdemes lett volna tovább titkolózni. Hiszen már látott, csak még nem jól. Igaz, hogy még csak botorkált, de már ott volt a kényes területen. Azonfelül Róza érdemeket is szerzett, hiszen készséges szövetségese lett Marinak, és végre magáról az esetről is lehullt a rettenet ruhája. A borzalmas, csúf Patkó eloszlott a levegőben, mint a köd, s maradt megint a csinos vadász.

A két leányszívnek okvetlenül meg kellett nyílnia egymás előtt, mikor esténként levetkeztek fehér függönyös hálószobájukban, eloltották a gyertyát, és nem jött álom a szemekre. A nappali embert betakarja mosolygós, nyugodt vagy gőgös betanult szerepével és arcával a sötét fátyol, az éj, melyet gyöngén átfest az ablakon beszűrődő holdvilág bágyadt fénye, s mint héjából a csiga, kijön a külső emberből a belső ember, és elbeszélget magával... Hát bizony csak éppen a helyes szót kell akkor eltalálni a másik léleknek a másik ágyban, s két titkos világnak a nyíló kapuja csikordul meg.

- Alszol már, Mari?

- Nem, még nem.

- Arról gondolkozom, hogy ki lehetett az a te táncosod. Van valami különös, valami titokzatos a dologban. Nekem legalább úgy látszik. Nem gondolod?

- De, de - hagyja rá Mari, s magára húzza a paplant, hogy csak a szája meg a szeme maradt takaratlan -, noha. Kisült, hogy nem az volt akinek mondták, de hogy is lehetett volna az?

- Hogyan? Te tehát nem hitted Patkónak?

- Soha! - felelte elhirtelenkedve. - Hiszen az lehetetlenség! Csak rá kell nézni.

- Vagyis azt akarod mondani, hogy becsületes kinézése volt.

- Valóban az volt.

- Hm. Szőke volt vagy barna?

- Barna; úgy gondolom.

- Ej, csak gondolod? Az ilyesmit minden leány tudja minden táncosáról, és rendszerint csak azokat nem akarja tudni, akik különösen megbűvölték. Ez gyanús tünet. Erről ismerni meg a szerelmet.

Az ágynemű sustorgott odaát, jele, hogy Mari nyugtalanul mozdult meg erre a szóra.

- Talán nem minden leány egyforma - jegyezte meg fojtott hangon.

- Na, na! Ebben a tekintetben mind egy bordában szótték.

- Vagyis hogy te olyan vagy.

- Természetesen, szívecském. Nekem is van egy olyan alakom, akinek az arca éjjel-nappal megjelenik előttem, örökké látom, és mégis örökké szomjazom, hogy bárcsak láthatnám.

- És nem tudod, milyen? - kérde Mari.

- Tudom, de valami megbénít, mikor másnak akarnám elmondani. Mintha azzal, hogy nem szólok róla, magamnak tartanám.

- No, látod!

- Semmit se látok, mert előtted, tudd meg, nincs titkom. Kivált mióta azt hiszem, hogy te is titkolsz valakit. Az én alakom csinos fiú, nagy, fekete szeme van, mint a bogár. Nos, a te táncosodnak milyen szeme volt?

- Fekete szeme.

- Az én alakomnak keskeny képe van, szép homloka, sűrű szöghaja.

- Ennek is az volt - sóhajtott Mari.

- Ugyan, eredj! Te csak rámondod.

- De igazán olyan volt. Úgy írtad le, mintha csak ismernéd.

- No, látod, hogy tudod, s előtttem mégis eltitkoltad volna - hányta szemére Róza.

Addig-addig csevegtek a két alakról, hogy egy-egy áruló szó a Mari ajkairól is kicsúszott; szerelemben a sötétség érleli az őszinteséget.

- Ah, istenem, Mari, úgy látszik nekem, tetszik neked.

- Azt én nem mondtam.

- Ne is tagadd, édesem.

- Nos, ha éppen akarod, hát bevallom, de el ne mondd, kérlek, senkinek.

- Isten mentsen attól, rólam biztos lehetsz, hiszen cseréltünk; titokért titok.

- Aztán látod, úgyis csak olyan az egész, mint a permeteg eső - sóhajtott fel Mari. - Elmúlt, mielőtt megkezdődött, köd, semmi.

- Csak egyet nem értek, Mari lelkem: miként akadhatott meg a szemed valakin éppen azokban a rétegekben, ahol tegnap voltál. Még ha legalább Patkó lett volna, Patkót még értettem. Patkó végre is legény lehet a talpán, és az igen gyakran előfordult, kivált a regényekben, hogy az úrileány beleszeret egy délceg brigantiba. Még a szép juhászbojtárt is körülengi némi költészet, de egy mesterlegénybe beleszeretni, az mégis shoking⁶⁸.

- Ej, a tied talán valami princ vagy mi?

- Az enyim huszár hadnagy - felelte Róza egy sóhajjal.

- Az enyim is egészen olyan, mint egy civil ruhába öltözött huszár hadnagy, de lehetne áruhás gróf is.

- Látnád az enyimnek a termetét: olyan, mint a szarvasé.

- Akár a hajlékony nádszál, olyan az enyimé.

- Hát még a szép vékony bajusza.

- Talán olyan, mint a hőscincéré?

- Kikérem a sértő megjegyzéseket. A legszebb bajusz az ármádiában, fölfelé kunkorodó.

- Nem különb az enyimmél.

⁶⁸ *Shoking, illetve shocking* - illetlen, megbotrányoztató

- Az a hamis mosolygása, ha incselkedik.
- És az a szelíd nézése, ha mosolyog.
- Az enyimnek a származása előkelő, majdcsaknem arisztokrata.
- Az enyim meg abból az arisztokráciából származik, mely nem a királyoktól ered, hanem az Istentől. Ez a természet arisztokráciája. A királyok arisztokratái közt van tömpe arcú, púpos, csenevész ember, a természet arisztokráciáját ellenben az erő és a szépség teszi.
- De hát ahol együtt fordul elő mind a kettő?
- Mindegy, mégse cserélnék veled.
- Van is neked ízlésed! Tudod is te megítélni!

Így licitáltak egymásra, néha átcsapva némely személyeskedő, csípős megjegyzésekre is, amelyekből nyilván harag lett volna, ha a nagy versengési buzgalomban olyan jó tulajdonságokat is föl nem hoznak a kegyeltjeik mellett, kifogyván a jelentékenyekből, amelyeken okvetlenül nevetni kellett, mint pl. hogy a Róza hadnagya olyan szépen tud füttyülni, mint egy rigó, és a Mari vadásza úgy tud pettyegtetni az ujjával, mint az ostopattogatás, a szivarja füstjét pedig az orrán keresztül bocsátja ki.

- Aha! Most kezdek már megérteni, hogy téged a füstölt orr vonz. No, ilyesmiből én nem kérek, hahaha.

Lassankint azonban a derűtséggel megszaggatott versengésbe belevegyül egy-egy ásitás is. Majmuna álomtündér bár lomha léptekkel, de teljes bizonyossággal közeledik, és betapasztja mézes ujjával a szemhéjaikat. Pedig ez egyszer módjában lenne nem becsukni, amint tiszte hozza, a szemeiket, esetleg ki is nyithatná, ha akarná; mert tündér lévén mindenről tud, megsúghatná hát nekik igen könnyen... Ó, leányok, leányok, ne bolondozzatok, egymás hegyibe hordva ifjaitok magasztalását, melyik a különb köztük, még össze találnátok zördülni előlött, mikor pedig hiábavaló feleselés az egész, mert egyugyanazon emberről beszéltek mind a ketten.

De Majmuna a maga dolgához tartja magát, elaltatja a két leányt, elküldi mind a kettőt folytatni az álmok országában, aminek az eleje ébren történt, s mikor reggel fölkelnek, és a napsugár betódul az ablakon, egymásra mosolyognak szemérmesen, mint akik már mindent tudnak.

Mégis, bár ezentúl elég érdekes beszélgetnivalójuk lett volna, Mari feltűnően kereste a magányt. Még Rózát is kerülte, órákig előgyelgett egyedül a szőlőben, töprengve, ábrándozva, lesve az égen úszó felhőket, vajon hova mennek, minek mennek, ki küldi őket? Hát a madarak mi indokból szállnak keresztül-kasul a légi utakon, céljuk van-e, vagy csak úgy taláломra röpködnek? És ha jobbra száll az egyik, balra a másik, találkoznak-e még valamikor, és ha találkoznak, ráösmernek-e egymásra? Honnan tudja a kakukk, hány évet él az illető, aki megkérdezte, és hátha két ember kérdezi egyszerre, hogyan felel nekik? Mit érezhet a méh, mikor a rózsa kelyhében hempereg? Ilyenféle problémákon törte a fejét, mert bizonyos rokonságban voltak legbensőbb, legtitkosabb tépelődéseivel, melyek akörül forogtak, nem volt-e konokság, oktalan gőg, köd elől, köd hátul, elzárni az utat a vadász elől, hogy közeledhessék? Bizony, csúf kegyetlenség volt. Pedig hogy rimázkodott a szegény vadász - kétségtelen az egyedüli lény, aki azért szerette, mert tetszett neki, a testi alakja tetszett.

A világ kerekéből ugyancsak ki nem esett volna egyetlen küllő sem, ha megengedi neki, hogy legalább valamely álnévre vagy betűjegyre írhasson neki. Milyen mulatságos lett volna olvasni a leveleit, s felelni azokra. Ha már egyebet nem veszünk is, de már magáért a mulatságért kár.

Hogy ezek a kérdések bolygatják Marit, csak Róza vette észre, aki már keresztülment ezen a betegségen, s minden szimptomáját ismeri. Az se került ki figyelmét egy-két nap múlva, hogy sokat sugdos Klárával, s mert Klári előtte való nap bent volt a városban, könnyű kitalálni, hogy egyúttal bizonyos nyomozásokat végzett a Griff-beli pincéreknél. Vajon mit süthetett ki? Kíváncsi volt, de Mari elzárkózott. Ez ismét új titok. S minden diót külön kell feltörni.

Mi, akik mindent tudunk, amit akarunk, elárulhatjuk, a hűséges Klári csakugyan tudakozódott a Griffben, de csak annyit tudott meg, hogy a vadász egy-egy forint borraivalót adott a pincéreknél, mikor elment. Ugyancsak akkor egy katonatiszt is ott volt szállva, aki ismerte a vadászt, mert beszélgettek együtt, csak hogy az a katonatiszt is elutazott harmadnapra, isten tudja, hova.

Mindez nyilván megint bő tápot adott a Mari fantáziájának. Hogyan? Egy-egy forint borraivalót adott a szolgálknak, hisz az akkor úr. És a katonatiszttel beszélgetett! Talán barátja is volt. De ha úr, mit keresett volna az iparosok szüretjén? Kód az egész végig, kód és kód. Ki nem igazodik ebből a káptalan sem. Ha csak az a kis húsdarab nem, amelyiknek több ereje és biztosabb ítélete van ilyenben a káptalannál.

Csak az öregek nem sejtettek semmit, mindamellett feltűnt nekik, hogy Mari búslakodó, s arcába valami fájdalmas vonás lopta be magát. Összerezzen, ha hozzá szólnak, mintha álmából költenék fel. Szemeiből édesbús melankólia tükröződik, nem nevet, nem hancúrozik, nem ugrál odakünn, mint azelőtt, hogy az egész ház víg volt a rezgésétől, hanem elvonul valahová, és órákig elmereng a nagy semmin, elringatja lelkét a falevelek zizegésén. Hisz a falevelek is bizonyosan panaszkodnak, őszi szél sóhajában. Csak azt nem tudni, hogy miről.

Az öregek szintén panaszkodnak, beszélnek egymás közt:

- Mariska megváltozott. Valami baja van. Se nem iszik, se nem eszik, csak örökké gondolkodik.

Különösen Tóthné faggatja váltig:

- Min gondolkozol annyit? Nem jó az, papnak való az, aki a prédikációkon töri a fejét, de mi szükség neked gondolkodnod, mikor itt vagyunk mi, a szüleid. Nem vagy beteg? Nem kívánsz valamit?

- Nem, nem. Igazán nincsen semmi bajom.

A dologhoz végre, mint legfelsőbb fórum, Tóth úr is hozzászólt:

- Rosszul van fűtve a gép, ez az egész... a gépen fordul meg minden. A somlyói levegő nem jó neki, tehát nincs jó étvágya, s mert nincsen jó étvágya, tehát nincs jó kedve sem. A gépet jól kell fűteni, ez az egész, igaz-e, Gyurka?

- Meglehet - nevetett Velkovics -, ti ördögös amerikaiak, többnyire eltaláljátok a dolgot, de ez, ha igaz, egyszersmind azt is jelenti, hogy a gépet olyan helyre kell vinni, ahol jól fűtik, vagyis hazaviszed Marit Rekettyésre, nekünk pedig útilaput kötsz a talpunkra.

- Hohó! Ez ellen tiltakozom, mert ha arra kerülne is a sor, szerencsémnek tartanám, ha itt hagyhatnám nektek a szakácsnét, meg a pincét, meg az éléstárt.

Sor nem került rá. Tóthék most is itt töltötték rokonaik társaságában a vénasszonyok nyarát, úgy, mint máskor, csak az őszi esőzések beálltával utaztak haza. Mari azonban otthon is szomorú maradt, úgyhogy Tóthné asszonyom nagy sopánkodással panaszkodott fünek-fának, a doktornak, az ispánnénak, a jegyzőnének, a papnénak, a doktornénak s mindenkinek, akivel szóba állott, hogy Mari nagy változáson ment át, az a szilaj, akaratos gyermek most olyan

szelíd, mint egy bárány (féllek, hogy ez valami rosszat jelent), és hogy olyan szomorú, mint egy szent, és olyan halovány, mint egy liliom.

A doktor azt mondta, hogy a szomorúság ellen nem tud medicinát, a jóság ellen pedig kár volna receptet írni; az ispánné, aki babonás asszonyság volt, abban találta a dolog nyitját, hogy a kisasszony nyilván megijedt valamely látománytól, s el kellene búcsúra vinni Szent-Malárdra, ahol a csodakútból igyék kilenc olyan gyűszűből, melynek mindenike más-más szűzleány ujján volt. (Jaj, lelkem - pirongatta meg Tóth uram a feleségét, mikor ezzel előhozakodott -, hol a pokolba vegyek én ilyen gyűszűt, és méghozzá kilencet!) A jegyzőné ráolvasást ajánlott, a legvalószínűbb volt a doktorné gyanúja, hogy szemtől jött Marira a baj, s legjobb lesz szárított levendulával megfűstölni, mígnem a tiszteletesné, Kerekes Dánielné asszonyom csak ennyit mondott magyarán:

- Már az pedig úgy szokott lenni ilyen idő tájt, és aki ellopta az orcája pirosságát, instálom, majd meg tetszik látni, vissza is hozza azt. Az efféle tolvajt nem szükséges körözni.

TIZENHATODIK FEJEZET

Egy kis kóistoló az önkormányzati tevékenység mezejéről

A nagy vagyon semmit sem változtatott Kopereczky alapjellémén. Érdekes mixtum compositum⁶⁹ volt; fősvény és bőkezű, sőt pazarló. Vegyelemeire bontva, van benne egy kevés a felvidéki gavallérból, szeret sokat mulatni, ha nem kerül nagyon sokba, egy kevés az oligarchából, jólesik egy kis erőszakot gyakorolni másokon, a saját szenvedélyei kedvéért, ha nem jár nagy veszedelemmel, és végre némi kapzsi üzleti vér is beleszorult, mely arra ösztökéli, hogy minden egyes tényből kihúzza a maga kis polgári hasznát.

Elméletben talán kizárják egymást e tulajdonságok, mert hogyan lehetne gavallér a haszonleső? Tűz és víz együtt. Ám a gyakorlatban elférnek.

Ha a dalárda, a tűzoltóegyesület vagy valamely más kunyoráló küldöttség jelent meg nála, akképpen okoskodott: ezek most száz forint adományra számítanak tőlem (s ez a kicsiny becslés némi bosszúsággal tölté el), pedig voltaképpen háromszáz forintot kellene adnom a vagyonomhoz és a nevemhez mérve (s itt a gög önté el vonásait), de nem vagyok bolond, hogy annyit adjak (szőtte tovább gondolatait nekividámult, szelíd arccal), adok nekik, a szemtelen tolvaj rablóknak, kétszáz forintot, punctum - és adott nekik a kifizetésnél (melyet rendszerint a hű Bubenyik teljesített) százötven forintot - azt is köszönjék meg.

Még jellegzetesebb példa, midőn karácsony után Klementy szerkesztő úr jelent meg nála mecénást keresve *Bontó vármegye monográfiája és főispánjai napjainkig* című művére, mely minden új főispán alatt mint megjelenendő kísért, de azért hihetőleg sohase lát nyomdafestéket, talán nincs megírva sem. E keresésben mindenekelőtt, azaz kizárólag báró Kopereczkyhez fordult, hangoztatván, hogy a vármegye becsülete és dicsősége függ a mű megjelenésétől. A főispán maga is belátta ezt, kedvetlenül kérdezvén:

- S mennyire rúgnának a költségek?

- Ötszáz forintra, méltóságos uram.

- Az sok, nagyon sok.

Morgott valamit a rossz termésről és a tömérdék kiadásról.

- Tekintettel azonban, hogy a mű napjainkig terjed, méltóságos uram, egészen napjainkig, vagyis...

- Értem, kedves Klementy. Azt akarja ön mondani, hogy én is benne leszek. Hát szép, szép, de talán mégis jobb volna, ha az utódom alatt jelenne meg a munka.

- Miért lenne jobb, esedezem?

- Mert akkor még jobban benne lehetnék, egész működésem kidomborodna, ahogy önök mondják.

- Ah, istenem! - sóhajtott fel Klementy szerkesztő úr, ki a váltakozó politikai viszonyok szerint már egyszer Clementnek is írta a nevét, s valószínűleg ez volt az igazi. - Ah, istenem, arra semmi kilátás, hogy méltóságod megbukjék.

- Ön gonosz hízelgő, Klementy úr.

⁶⁹ *Mixtum compositum* - keverék

- Higgye meg a méltóságos báró, hogy túl fog engem élni a főispáni széken s ez esetben...

- Nos, ez esetben halála utánra maradna a munka megjelenése.

- Az lehetetlen, könyörgöm.

- Miért volna lehetetlen?

- Mert nincs olyan ember az országban, aki az én írásomat el tudná olvasni. A szedők tízszer is eljönnek naponként, hogy egyes szavakat kibetűzzek nekik. A munkának tehát az én életemben kell megjelennie, vagy különben elvész az emberiségre nézve, s ezt méltóságod nem akarhatja.

- Nem, semmi esetre sem akarom - mentegetőzött a főispán -, de ötszáz forint sok pénz, nagyon sok pénz, s arra gondoltam, hogy talán leíratom az ön felügyelete alatt, tisztán, olvashatóan a megyei írnokokkal.

Klementy úr sarokba szoríttatván, belátta, hogy engednie kell az összegre nézve, minél fogva ekképpen szólott:

- Nézzük csak, méltóságos uram... egy kis számvetést csináltam a fejemben, s úgy látom, szigorúan megszorítva mindent, talán kijönnék négyszáz forinttal!

- S azt persze tőlem várná ön? Nos, meg is adnám szívesen, de nekem most, édes barátom, nincs arra való pénzem, teljességgel nincs.

Klementy úr hamiskásan hunyorított szőrtelen szemöldjével, s kihúzott a zsebéből egy váltóúrlapot.

- Erre mindjárt gondoltam - szólt nyájas mosolygással, ami még visszataszítóbbá tette himlőhelyes arcát.

- Átkozott Ovidius! - nevetett a báró, ki minden tollat forgató embert Ovidius kollégájának tartott, mert csak erről az egy skriblerről hallott egyet-mást. - Maga mindig a talpára ugrik. No, hát megfogott! Megadom magamat.

S ezzel, fogván a tollat, aláírta a váltót minden szó nélkül. Hiszen az a megjegyzés, hogy „erre mindjárt gondolt”, fölpaprikázta egy kicsit. Micsoda? Azt tételezte föl róla, hogy nincsen ötszáz forintja? No, megállj, Ovidius, ezt nem viszed szárazon!

- Hát itt van a váltócska, amice, hanem mármost mit csinál vele, azt szeretném én tudni? Aláírtam, mert szeretem magát is, az irodalmat és kultúrát is, de most jön a nehézség. Mert a megye területén nem szabad leszámíttatni se pénzügyintézetnél, se magánosnál. Mit gondol, az isten szerelméért, hogy itt, ahol főispán vagyok, négyszáz forintos váltóim cirkuláljanak? Negyvenezer forint ha volna, azt eltűrném, az méltó egy főispánhoz, tekintélyt szerez, de négyszáz! Hisz akkor én el volnék veszve. No, hát mondja meg, mit csinál a váltóval?

- Értékesítem a szomszéd megyék valamelyik pénzügyintézetében.

- Ez se lehet. Mert csak az én aláírásom van rajta. Az intézetek több aláírást követelnek, de én nem vegyülhetek el mindenféle emberek közé, azt csak belátja. Az nekem derogál. Mindjárt keresztül hasítanám. Nem a váltót, hanem magát, amice, ha engem rossz társaságba keverne. Ha tud találni egy Esterházyt mellém vagy egy Nádasdyt, azt nem bánom, próbálja, de másképp nem lehet. Nos, mi lesz hát? Mert csak ezen föltétel alatt adom ki a kezemből.

Valóságosan gyönyörködött a Klementy zavarán, mintha most ő volna felül, de Klementy nem sokáig habozott a felelettel:

- Van nekem Losoncon egy uzsorás ismerősöm, aki rögtön leszámítolja.

- Úgy? De bizonyosan nagy kamatot vesz? - kérdi a főispán sajnálkozóan.
 - Biz az rögtön levon húsz százalékot, amilyen gazember.
 - E szerint maga nem kapna többet, mint...
 - Háromszázhusz forintot.
 - Hallatlan szemtelenség! Nem, ezt nem tűrhetem - méltatlankodott Kopereczky s dühösen nyomta meg a csengettyűgombot, mire a főispáni huszár jelent meg az ajtóban. - Küldd be azonnal Bubenyikot! (Azzal ismét a szerkesztőhöz fordult.) Majd elintézem én mindjárt a dolgot keresztényi módon. Addig pedig, míg Bubenyik előjön, nekem is van egy kérésem önhöz. A voglányi járásban, mint tudja, megüresedett egy szolgabírói állás, mely két hét múlva, a január 25-iki rendkívüli közgyűlésen lesz betöltendő, nyomja meg egy kicsit a tollat, mein lieber Klementy, a sógorom, Noszty Ferenc mellett, és önnek mint bizottsági tagnak is erős befolyása van...
 - Nemigen fog menni, méltóságos uram, megmondom őszintén, mert a fiatalurat részint nem ismerik a megyében, részint pedig ismerik. Akik nem ismerik, nem szavaznak ismeretlenre, akik pedig ismerik, inkább szavaznak másra. Vegyük ehhez, hogy az ellenfele Kaby Jóska...
 - Nagy számár.
 - Az meglehet, de meg van alapítva a jövője.
 - Ugyan mivel?
 - Azzal, hogy ő tudja a legszebben énekelni a cs. kir. *Marseillaise*-t. Aki hallotta tőle egyszer, okvetlenül rá szavaz. Érzés dolga az ilyen.
 - Az ördög szántsza meg az effajta sületlen érzéseket.
 - Miattam szánthatja, de azért mégse fog menni.
 - Pedig a feleségem nagyon szeretné.
 - Sajnos, de ami lehetetlen, az lehetetlen - sóhajtott fel Klementy.
 - És én magam is akarom - ropogtatta meg az *r* betűt a főispán keményen.
 - Hm. Akkor meg is lesz - mondá Klementy meghajolva.
 - Ez már beszéd, ezt már szeretem - szólt a főispán örvendezve, kezet szorítván Klementyvel, ki a Függetlenségi Párt egyik vezére is volt. - Ez iránt tehát rendben volnánk. Szabad!
- Bubenyik lépett be.
- Mit? Te kopogtattál megint. Hányadszor mondom, hogy mikor hívatlak, akkor te nem vagy látogató, hát ne kopogtass, hanem íziben jelenj meg, mint egy szellem.
 - Mit tetszik parancsolni?
 - Egyelőre csak annyit, hogy eredj ki, és jöjj be kopogtatás nélkül.
- Bubenyik kiment és bejött, nem ugyan nesztelenül, mint valami éjféli lélek, ellenkezőleg, nagy csörömpöléssel, mint egy pusztító tatár, mert a könyökével ügyetlenül benyomta valahogy az ajtó üvegtábláját.
- Vigyázz, hé, mert mindjárt pofon ütlek! - dühöngött a báró, vérben forgó szemekkel. - Nem tudsz egyenesen járni, vagy részeg vagy?
- Bubenyik egy cseppet se ijedt meg. Jól ismerte az urát.

- Miután méltóságod rám parancsolta, hogy szellem legyek, hát azt hittem, hogy az üvegen keresztül is be tudok röpdülni.

- Eredj az ostoba kifogásaiddal a pokolba! Azaz megállj csak! No, ne menj hát el, hiszen nem haraptam le az orrod. Maradj csak, Bubenycsek, mert azért hívattalak, hogy ezt a derék tekintetes urat megmentsek egy vérszopó piócától, ha lehet. Képzeld el, egy himpellér uzsorás négyszáz forintos jó váltóért csak háromszázhusz forintot akarna neki adni. No, ezt a pogányságot mégse engedjük. Ha az én megyémben volna, megcsapatnám, ha százszor el van is törölve a botbüntetés. De mert nem itt lakik, csak azt kérdezem tőled, barátocskám, hogy van-e háromszázötven forintunk?

Bubenyc gondolkozott egy kicsit, szemrehányó pillantást vetett a báróra, és foghegyről mondá:

- Lesz.

- Akkor hát váltsd be a tekintetes úrtól ezt a váltót. Ő is jól jár, s te se jársz rosszul.

Ezekben nyilvánult a Kopereczky jelleme leghívebben. Hisz ez bolond ember, gondolná az olvasó, mert kétségkívül a balek együgyű szerepe az, amit játszik. Ha azonban jobban meggondoljuk, hogy ez a pénz mintegy szubvenciószámra ment a helyi lapnak, s hogy ő (Kopereczky) azonfelül a mecénást is adta, sőt tetejébe egy vezérkolompot szerzett vele a sógora szolgabíróságának egy felette szelíd formában, mely a Klementy úr hasznavehetőségét semmiképpen sem koptatta le, úgy azt kell tartanunk, hogy Kopereczkynek elég magához való esze volt, noha sajátosan nyilvánult. Ami pedig a költségek lefáradását illeti, ezt olyan módon csinálta, hogy szinte úgy rémlett neki a végén, mintha ő szerzett volna ötven forintot. Adakozott, s ezzel kielégítő gavalléros hajlamait, de az adományozott összegből vissza tudott csípni egy részt, ami viszont a kapzsisági hajlamainak felelt meg. Klementyvel szemben adta a tapasztalatlan, nagylelkű mágnást, akit mindenre rá lehet venni, Bubenyc-kal szemben a ravasz, okos embert, aki mindenből hasznot tud húzni, a közönség előtt pedig a bolondul pazarló mecénást, csak hogy egy kicsit visszajára sült el a törekvése, mert a fennforgó esetet véve például, Klementy tartotta őt ravasz kutyának, Bubenyc pazarló bolondnak, és a közönségnek tűnt fel úgy, mint tapasztalatlan, nagylelkű mágnás. De nem volt talán egyiknek sem igaza.

Annyi azonban bizonyos, hogy rövid idő alatt alaposan megnyergelte a különben rakoncátlan vármegyét. Hogy mivel? Isten tudja. Éppolyan titok ez, mint amely az állatszeliidítő tekintetében rejlik. Bolond kormányzás, mely előbb-utóbb megfenekezik, kétségtelenül van, de okos kormányzás, amely okvetlenül beválnék, nincs, és nem lehet, vagy ha lehet, eddig még ki nem találta. Kormányzás csak olyan van, amely sikerül, vagy nem sikerül. Lehet, hogy Bontó vármegyét maga Bismarck se tudná kormányozni, aki pedig egy világot húzgál az ő elméje finom cérnaszálain, s lehet, elkormányozná jól a legutolsó írnok is, ha főispán lenne, és nem tudnák róla, hogy írnok volt, mert hát azt el kell valahogy találni. Márpedig az eltalálás ritkán az okos emberek hivatása; az okos emberek nem találhatnak, hanem rendszerint akarnak valamit, mégpedig ritkán olyast, amit a nem okosok is akarnának, s ez már magában is nagy baj. Azért aztán isten mentsen meg minden becsületes kormányt az okos főispánoktól. Untig elég az, ha okosoknak látszanak.

Merem tehát mondani, hogy báró Kopereczky Izraelnek minden sikere beiktatási beszédének különös esetéből sarjadjik.

De bármily hatalmasnak látszott is a főispán, a januári rendkívüli közgyűlés tárgyai mégse hagyták hidegen a kedélyeket. A magyar nyelv iskolai tanítása tárgyában bizonyos régi megyei szabályrendelet életbe léptetése volt tárgyalásra tűzve s a már említett szolgabírói állás betöltése. Nem szenvedett kétséget, hogy Kopereczky a magyarosítás mellett van, és az se

lehetett titok, hogy szolgabírónak Noszty Ferencet óhajtja, mégis nagy szervezkedés indult meg; az iskolamagyarosítás ellen a nemzetiségi bizottsági tagok fogództak össze, körülbelül a többség, a szolgabírói szék betöltése pedig főleg a magyarokat izgatta, mint akik mindig a mellékes dolgok iránt érdeklődnek jobban. Mindegy (a magyarok szerint), mit tanulnak a parasztkölykök, de nem mindegy, hogy ki parancsol Voglányban.

Éles megjegyzések kapcsában összehasonlítások történtek a rokon- és ellenszenv festékével. Noszty Feri végre is csak egy tacsó, Herbert és exlajdinánt. Kell a kutyának! Ha cs. és kir. kamarás, maradjon vesztég a király kamrájában, de ne vegye el más ember elől a kenyeret. Legyen a szolgabíró köztünk nőtt, magunkszörű ember, nem félmágnás. És fonák is volna, hogy hosszabb a mellény, mint a dolmány, hogy a szolgabíró méltóságos úr legyen, az alispán pedig csak tekintetes.

Kaby Józsiára kell szavazni az igaz magyarnak. Jó öreg fiú, aki azért úszott el, mert mindenkiért jótállt. Azonfelül „a sokat szenvedett hazafiak” közé tartozott, mert rajtavesztett az ötvenes évek elején a *Marseillaise* éneklésén, hiszen mindnyájan hallhatták egyszer-mászor a Kék Golyó-nál. Most már csak mosolyog rajta az ember, de azokban a bomlott időkben dühbe hozta, bánatba ringatta, keserűségbe mártogatta a magyar szíveket, úgyhogy a felsőbbség bosszút lihegve csapott rá: „Hm. Az énekesmadárnak kalitka való.” Az pedig volt nekik Kufsteinben, el is vitték oda vagy három évre. Ámbár nagy istentelenség volt tőlük ilyen kicsiségért, mert legfeljebb a dallamban lehetett találni kifogásolnivalót, maga a szöveg jóformán a császári királyi katonai sematizmusból merített:

*Osztrák ármány, Ferdinánd,
Karl, Franz, Albrecht, Styevko Lajos,
Zsófia, Zsófia nagy dáma,
Kamarilla, reakció.
Rác, szerb, oláh, illirizmus,
Saxonizmus,
Vesszetek el!*

*Heidinger, Leidinger, Windischgrätz,
Jellasich, Simonits, Ulich, Urbán,
Hurbán, Lamberg, Berger,
Wimmer, Prückner,
Vesszetek el!*

Szóval elég szépen volt kigondolva, és a végén nem ártott senkinek. Ha jobban meggondoljuk, még Kaby Józsinak sem. Az a három évi pihenés elkellett a torkának - s azonfelül nagy rangra emelték az elzárással, mert mikor kiszabadult, az lehetett volna, ami akart lenni, de ő nem akart, ameddig a nap sütött, vagyis míg nyájas zsidók voltak a környéken, de most, mikor a zsidó arcok már elkomorodnak láttára, rászorult a szolgabíróságra.

A rokonságot és a főispáni aula bennfentes csoportját nem számítva, az egész magyarság a Kaby pártján állott, csak a szerkesztő, Klementy pártolt el az utolsó napokban. Egy fecske azonban még nem csinál se őszt, se nyarat. Ebben az egyben nem szabad engedni a főispáni akarattal szemben. Hát úgy is vette mindenki, hogy az egész választás csak forma. Noszty Feri le se jött rá Pestről, hol a közismert járdataposókhoz tartozik. Nem éri meg a próbálkozás a vasúti menetjegyet!

A közgyűlés reggelén mindenki gratulált Kabynak, csak a főispán mosolygott rejtélyesen.

- Nono, hátha még másképp csöppen - jegyzé meg öméltósága útközben, amint a közgyűlési terem emelvénye felé iparkodott.

- Nem gondolnám - felelt rá Petrovay Tamás, a Kaby ipa, ki történetesen a főispán mellett csoszogott -, hogy más győzhessen.

- Vajon?

- Tojás nélkül nem lehet rántottát sütni, méltóságos uram.

- Hátha olyan csodaszakács akad, bátyámuram?

Megnyitván az ülést, mindenekelőtt kinevezte Malinkát tiszteletbeli megyei főjegyzőnek (nem kerül semmibe, s neki örömet csinál); aztán a faltörő kost, az úgynevezett hivatalos szónokot, Liszy ügyvédet szólítá, akivel in camera charitatis előre állapodott már meg.

Ő volt kifejtendő a magyarosító szabályrendeletet, s nem csekély ékesszólással bírt a vézna emberke, kár, hogy a hiányzó felső fogai miatt a szavak szétfolytak a nyelve alatt, s bizonyos sípoló vagy sziszegő hangokba öltözködtek.

Elöljáróban lepocskondiázta a parlamentarizmust, mely szerinte csak a már teljesen kiépített államokba való, ahol csak folyó ügyeket kell intézni, de ahol még alapvető munkálatok teljesítendőek, ott a parlamentarizmus egy ütet taplót sem ér.

- Ne kezdje Ádámon, Éván! - mordult bele Pénteki Bálint, kit a karzat alatt állván, bősszé és türelmetlenné tettek az onnan leáradó mindenféle illatok a hölgyek hajából és keszkenőiből. Az öregúr a trágyaszagot szokta meg otthon, valamint a fokhagymáét a rostélyosokon és pirítósokon; minden egyéb szag kihozta a sodrából.

- Halljuk, halljuk! - hangzott fel több helyről élénken, mert ebben a kérdésben nem volt se jobboldal, se baloldal, az egész magyarság együtt érzett.

Liszy rögtön megmagyarázta, miért indul ilyen messziről. Azt akarja bebizonyítani, hogy miért kell bizonyos dolgokat, melyek az egyik állami szerv feladatai, más szerveknek átvállalni, ha amazok képtelenek. A bivaly bizonyára erős, uraim, de ha teszem azt olyan merészet ugrana, mint a macska, hát okvetlenül kitörné a nyakát, míg a macskának semmi baja sem esik. (Ez úgy van - bólintott a főispán.) Azért tehát a merész ugrásokat a macskára kell bízni. (Élénk helyeslés a kormánypárti csoportokban.) A parlamentnek felelős miniszterek nem ültetnek olyan fákat, melyek hosszú esztendőek múltán tartanak árnyékot, vagy hoznak gyümölcsöt, pedig a jövődökre is illik gondolni egy jól szervezett államban, valamint nem szüntetnek meg olyan bajokat, míg kicsinyek, melyekhez hozzányúlni kényelmetlen vagy személyükre nézve veszélyes - inkább áttolják a jövődö kormányokra, akkorra, midőn már a bajok nagyra nőnek, és magára az államra nézve lesznek veszélyesekké. A parlamentáris miniszterek előtt csak azok a sikerek számítanak, melyek mindjárt bekövetkeznek. Mit érne az nekik, hogy húsz év múlva dicsérnék? Nekik az kell, hogy most dicsérjék. Ők az esti lapokra dolgoznak. És ezt nem lehet rossz néven venni, mert minden teremtetett lény csak annyi levegőt szív be a tüdejébe, amennyi a pillanatnyi légzésre szükséges, és annyi vizet iszik, amennyi a szomjat oltja; kivéven a teve, mely a jövődöre is szed be egy kis tartalékot, de a teve csak két púpot visel a hátán, míg a miniszterén négyszáz és néhány púp van.

Popolniczky Ambrus, a bozsennai kerület országgyűlési képviselője meglökte könyökével a mellette ásitó Noszty Pált.

- Hm. Ez nekünk szól. Ne válaszoljunk rá?

- Minek? Hisz igaza van.

Ezek után egy ékes kanyarodással (valami idézettel Thiers-től) áttért arra, hogy ilyen körülmények között a társadalomra és a megyére szorul a magyarság erősítésének szent feladata, s ezt az iskola útján érhetjük el legjobban a szőnyegen forgó statutum⁷⁰ életbe léptetésével.

Viharos ellentmondások zúdultak fel a nemzetiségek részéről, s nyomban felállt Padák Sámuel, egy óriási termetű tót lelkész, akit „lutheránus Kapisztrán”-nak neveztek vakmerőségéért és gyújtó szónoklatáért. Ijesztő benyomást tett széles vállaival, roppant fejével, melyből két vérbe forgó szem bandzsított. Padák volt a megye éjszaki részén fekvő tótság vezérszónoka. Hangja lágy tud lenni, mint a fuvola; de ha akarja, valóságos dobpergéssé dagad, és fölrázza a lelkeket. Nincsen ebben máskor semmi veszedelem (a lélek úgyis csak hálni jár a tótba, hosszabb időre nem marad benne), nincsen pedig azért sem veszedelem, mert jó az Isten, egy csomó szászt és oláhot is adott a nemes municípiumnak. Isten ments, ahol csak egyfajta nemzetiség van. Ebből a rosszból jobb a többféle; ahol három van, ott már lehet velük kártyázni. Az egyik mindig „tromf” a másik kettő ellen, vagy a kettő tromf egy ellen, ahogy lehet. A megye politikája ebben sarkallott, s az ilyen diplomatisálás mellett éldegéltek valahogy az előző főispánok, mindig a magyarság akaratát vezetvén diadalra a közgyűléseken. Hanem ennél a szerencsétlen kérdésnél előrelátható a magyarság veresége (minek is volt azt előrántani?), mert az összes nemzetiségek összefogóztak.

Horth Pista, a fürge másodaljegyző, kit a wipp szerepével bízott meg a főispán, éppen abban a pillanatban számította össze a pro és kontra szavazatokat, midőn nagytiszteletű Padák Sámuel úr beszélni kezdett, s sietve robogott az emelvényre jelentést tenni.

- Kilencel többen vannak, mint kellene.

A főispán egykedvűen rágcsálta bajuszát, s Poltáryhoz fordult:

- Mit csináljunk?

Poltáry vállat vont.

- Ha én tudnám...

- Te vagy a vármegye esze.

- Öt embert kellene hamarjában szerezni - tűnődött az alispán -, a szászokból nem lehet, mert a szászok egymástól szégyenlik a megjuhászodást. Az oláhokból se lehet, mert azok a pópáiktól nem mernek. Talán a tótoktól lehetne, azok puha emberek. Csak ez a Padák ne beszélne, mert az feltűzeli, megacélozza őket.

- Megvonjam tőle a szót? - kérdezte a főispán mohó készséggel.

- Isten ments, azt nem engedi a törvény.

- Majd elhallgattatom én, ha Izrael bácsi megengedi - súgta rejtélyesen az aljegyző, odadugva a fejét a főispán és az alispán feje közé. Szőke, göndör haja, friss, rózsás arca ugyancsak elütött a két vedlett koponyától.

Kopereczky az alispánra meresztette szemeit, várva, hogy ő nyilatkozzék.

- Jó, jó, öcsém - mondá ez -, csak eredj, vegyülj el köztük, és gondold ki valami okos fortélyt, csábíts el egypár embert villásreggelizni, itasd le őket, szóval mit tudom én... *sapienti pauca*⁷¹, csinálj, amit lehet. A cél szentesíti az eszközöket.

⁷⁰ *Statutum* - alapszabály

⁷¹ *Sapienti pauca* - egy kis bölcsesség

Horth Pista eltűnt, s mint valami pajkos manó, hol itt bukkant fel, hol amott. Az alispánnak, aki lehetőleg szemmel kísérté, úgy látszott, mintha több példányban lenne meg. Most elvegyült a bizottsági tagok csoportjában, majd a karzaton lehetett látni nevetgélve az asszonyokkal. Sőt, az is ő, aki most surran ki az ajtón a tanácsteremből.

Ezzel már, azt hiszi az alispán, végképp elvesztette szeme elől, de nemsokára megint rátalál, közvetlen a Padák háta mögött, úgy tesz a kis semmirevaló, mintha a legnagyobb élvezettel hallgatná az ékes bibliai tót nyelven elvartyogott beszédet.

Padák úr még csak a kezdetnél van, a történeti előzményeknél, széles feneket épít, úgy látszik, hosszú lesz. Önérzetes szavakkal bélyegzi meg a különben nemes magyar nemzet mostani zsarnok ivadékait, kik a szlávok ellen készülnek merényletre. Lám, az Árpádok idejében jó volt a tót nyelv, hiszen a legrégibb magyar nyelvemlék, a híres *Halotti Beszéd* jóformán tótul van. Az Árpád-házi királyok tótul nevezték el a vármegyéket. „Novi grad”-ot (Új várat) Nógrádnak, Cserni gradot (Fekete várat) Csongrádnak, a maguk családi fészket (a magas várat) Visegrádnak, a legfőbb udvari hivatalnokot, a palatinust, ugyancsak tótul nevezik „nadvorni pan”-ból (udvari úr) nádorispánnak.

- Ejnye - fészkelődik újra Popolniczky Ambrus, s újra megdöfi Noszty Pált -, ne cáfoljuk meg?

- Minek? Hisz nincs igaza.

Ingerült fészkelődés támadt a magyarságban, mert a tótul tudók elmagyarázták a nem tudóknak; maga a pap gúnyos mosollyal nézte a tengerháborgást, de csak színlelte a nyugodtságot, mert a bal kezével, miközben ide-oda kalimpált a jobbal, idegesen morzsolgatta a szokásos fehér fityegőket a nyakán.

- Sőt, merem mondani, tisztelt közgyűlés - folytatá fennhéjázó hangon, némi művészi pauza után -, hogy a régi magyar királyok még a családi szentélyükben is a szláv nyelvet használták. A szláv volt az anyanyelvük.

- Ohó! Ohó! Bizonyítsa be!

- Elég bizonyosság, mélyen tisztelt közgyűlés, hogy négy Béla nevű királyunk volt; a Béla név pedig semmi egyéb, mint a latin Albertusnak, Albusnak szláv fordítása: *Bjela*. A magyar királyok tehát még fiaikat is szláv nevekre keresztelték...

Egy rikácsoló hang, mint az olló, most egyszerre kettémetszette a beszédet. A hang a karzatról jött. Mindenki odanézett. Hm, nem kápráznak-e a szemeink? Bubenik, a képéből kikelt és alkalmasint becsípett Bubenik kiáltott közbe:

- To mi lepsje wjeme! Moj pan tom bol kde krstili!

Szokatlan lévén a karzatról való közbeszólás, s pláne hogy a főispán totumfactja tette, zajos derűtség támadt a teremben, de a hahotán is keresztülverte magát egy éles „Jaj!” kiáltás, s minden figyelem a sikoly irányába fordult. A nagy brontesz szónok torkából jött az. A rémülettől kidagadt szemekkel mind a két kezével a derekához kapott, mintha ott tört volna ketté, s aztán gomolyaggá zsugorodva bömbölő üvöltéssel, minő a megsebzett komondoré, rohant ki a teremből. Utána a tót bizottsági tagok loholtak abban a hitben, hogy szeme fényükön az örület tört ki. Némelyek félénken húzódtak el, hogy hátha megveszett, és harapni fog.

Valóságos káosz támadt a teremben. Mi volt ez? Mi baja történt? Mit kiáltott rá a főispán komornyikja? Ki tudja? Ki hallotta? Valami borzasztót mondhatott, hogy úgy ütötte le, mint a bikát a tagló.

Nosza, magyarok, szászok, románok mind Klementy szerkesztő felé tódultak. Ott ül a zöld asztal legszélén, s gyorsírással jegyzi a beszédeket. Rettenetes eszével mindjárt, amint hallja, azon melegiben lefordítja magyarra (ki se ereszti a füléből, csak magyar öltözetben) s már mint ilyet veti papírra.

Klementy hát bizonyosan tudni fogja, mi volt a közbeszólás. Tudta bizony, s nyomban felolvasta a hiteles szöveget, mely így hangzott: „*Mi azt jobban tudjuk! Az uram ott volt a keresztelésnél!*”

Ejnye be furcsa! Most kezdték még csak nem érteni.

Hiszen ennek nincs se füle, se farka! Hát nem valami nagy titkot vagy bűnt leplezett le a tót közbeszólás, melytől Padáknak menten össze kellett roppannia? Hisz ez egy egészen semmitmondó hülyeség - azazhogy inkább sokatmondó, de inkább a közbeszólóra nézve, mert világosan látszik ebből, hogy ő is örült.

Klementy azonban jótállt a Bubenyk józan eszéért.

- De iszen nem örült az, hanem huncut. Ha egy kicsinyt pikós, szereti az urát kigúnyolni. A Kopereczky bárók ugyanis azzal szoktak dicsekedni, hogy valamelyik ősök valamelyik régi királyunkat, már nem tudom, melyiket, a keresztvízre tartotta, s hogy akkor adósodtak el.

- És hát igaz volna az?

- Isten tudja. Nehéz volna az ellenkezőt bizonyítani.

A beállott zavart taktikai célokra akarta kihasználni az alispán, s figyelmeztette Kopereczkyt, hogy teremtsen csöndet, hátha most sikerülne szavazásra bocsátani a kérdést, amikor vagy tíz tót szavazó künn van, a szavazás kimondása után be lehetne zárni a teremajtókat, s a statutum sorsa biztos lenne.

- Így is biztos - felelte a főispán nyugodtan, de azért rázni kezdte a csöngettyűt.

Ugyancsak meddő fáradság volt. A csöngettyű szava elveszett, mint a légyzugás a kovácsműhelyben, mikorra meg a zaj kezdett már veszni, felállott szólásra a szász Wolf Rudolf, a bontóvári téglagyár tulajdonosa, s német nyelven támadta a statutumot. Alig jutott el öt-hat körmondatig, már a tótok is visszatértek, fenyegető gesztusokkal. Mindenki kíváncsi volt: mi újság, mi lett Padákkal? Lassankint fülből fülbe szivárgott, hogy semmi nevezetes se történt, nincs baja, hála Istennek (ezt a tótok tették hozzá), csak egy kicsit megijedt, és mindjárt itt lesz, mihelyt átöltözik, a Kék Golyó-nál, a szobájában. Valójában pedig igen otromba csíny történt - panaszkodának -, éretlen merénylet a szólásszabadság magasztos elve ellen, mégpedig orvul, hátulról, amennyiben valami gazember galambtojás nagyságú jeget csúsztatott be hátul a szónokló tiszteletes úr inggallérja mögé, amely hirtelen leszaladván a meztelen hátgerincén, olyan rettentő érzést keltett, mintha hideg, éles pallospengével egyszerre kettészelnék a testét. Nem csoda, hogy a szegény tiszteletes annyira kijött a sodrából... Hanem iszen nem maradhat ez példás elégtétel nélkül.

Wolf úr, ki tüntetőleg búzavirágot szokott viselni a kabátja gomblyukában, nem ilyenkor, csak nyár elején (ilyenkor parókát visel, de nem tüntetőleg), szintén a hosszadalmas szónokokhoz tartozott. Nem gyújtott, nem tett hatást, legfeljebb elálmosította a magyarokat (de az is valami). Nem is igen törődött ő ezzel, észre sem látszott venni a nemes törvényhatóságot, mint az imádkozó, valami itt jelen nem levő, képzelt alakhoz intézte szavait, hogy bevádolja a barbár magyarokat. Bismarck vagy az öreg Vilmos sziluettje lebeghetett lelke előtt.

Még az elején tartott, visszapillantással a hamelni patkányfogóra, ki egy varázssíp elbűvölő hangjával csábította ide a szászokat, míg most a sovinizmus csinnadratta-bummja riasztja el

innen, midőn a teremajtóknál felállított hajdúk egyike sürgőnyt nyújtott át neki. Ritka idegek és ritka ékesszólás bírnak meg egy felbontatlan táviratot. Beleveszi magát az ember fejébe, és fűr ott, mint egy szű, a kíváncsiság és a rettegés bizonytalanságában himbálva az elmét. Próbálta egy darabig, de nem bírta ki. Addig-addig morzsolgatta ujjai közt, szórakozottan darálva mondókáját, míg végre feltörte s belepillantott. Arról értesíti a szuperintendens, hogy a fél tizenkét órai vonattal megérkezik és hozzá száll.

Minthogy pedig Wolf úr buzgó presbitere volt az egyháznak, s amellet sokba vette a püspököt, és nagy megtiszteltetésnek, hogy vendégül fogadhatja, legott meglepi a legnagyobb fokú nyugtalanság, akadozik, nem jutnak eszébe a poénok, az óráját nézegeti. Huh, mindjárt tizenegy óra, és még otthon semmit sem tudnak, hogy hozzálássanak az ebédfőzéshez! Aztán a vasúthoz is ki kellene menni, mégpedig egy kis küldöttséget illenék hirtelen összeszedni.

Szégyen ide, szégyen oda, a szükség a legnagyobb úr, mindeneknek meglepetésére befejezte, úgyszólván elcsapta beszédét, majd egypár tekintélyesebb hitsorsosával tárgyalt, mire nagy sebbel-lobbal, többedmagával elhagyta a közgyűlés termét. De biz azt észre se vették, mert az imént belépett Padákra fordult a közfigyelem, kit hívei, most már mint mártírt, „szlava”-kiáltásokkal fogadtak.

Horth Pista azonban gondoskodott róla, hogy az elnökséget figyelmeztesse a beállott kedvező körülményre, felszaladt jelenteni a főispánnak:

- Nyolc darab százsz szavazat eltávozott a vasúthoz a püspök elé.
- Nem is tudtam, hogy ma ide érkezik a püspök - jegyzé meg az alispán, lévén ágostai hiten ő maga is.

Horth Pista hamiskásan kacsintott rá.

- Nem csodálom, mert maga a püspök sem tud felőle.
- Puff neki! Akkor semmi hasznát se vehetjük, mert mindjárt visszatérnek.

A nevetését alig tudta elfojtani a viceispán.

Alkotmányos hasznát azonban csakugyan nem lehetett húzni a Horth csínyjéből, mert a hurbanista dr. Motika nyomban átvette a szót. Szájas prókátor volt, éles hangjáért „Penicilus”-nak gúnyolták. Ha hamar bevégezné, még volna remény. Csakhogy ez is olyan penicilus, mely nem egykönnyen csukódik be.

A főispán csendesen bóbiskolt az emelvényen, az alispán madarakat rajzolgatott egy ív tiszta papirosra, a bizottsági tagok csoportokba verődve trécseltek. „Hagyni kell a lovat, hadd hánnya ki a kehet, aztán megint húz - inté türelemre környezetét Noszty Pál -, ne szóljatok közbe, hamarabb elhallgatnak.” De nem hallgattak el. A nagyobb kaliberű szónokok után sorompóba léptek a szatelleszeik⁷², a kisebbfajta stréberek és az okvetetlenkedők, akiknek nincs építő téglájuk, de akad egy-egy kövecskéjük, amellyel meg lehet hagyigálni az ellenpártot. Bár gyorsan követték egymást, mégiscsak fél kettőkor záródott be a sor Uhl Timotheussal (röviden „Ultimó”-nak nevezték Bontóváron), aki kijelentette, hogy inkább a Gyík hullámaiba fojtja gyermekeit, mintsem magyar iskolába küldje.

Ultimó úr csakugyan az utolsó szónok volt, de mit ért, ha a százszok már délben visszajöttek, elégedetlen arccal, hogy a püspök lekéselt a vonatról.

Poltáry gyöngéden megérinté a főispán kezét, mire az fölrezzent.

⁷² Szatellesz - bolygó; csatlós

- A tárgy ki van merítve. Nincs több szónok.

Kopereczky keményen nézett végig a hullámozó tömegen, honnan „szavazzunk”-kiáltások voltak kivehetőek, megrázta a csöngettyűt, mire csend támadt, aztán kinyújtotta a fejét, mely eddig váll-lapockái közé volt esve, s ezeket mondta kemény, ropogós hangon, hogy szinte az ódon falak is visszhangozták:

- Miután a Liszy bizottsági tag úr indítványa ellen semmiféle érvet vagy kifogást nem hallottam, kimondom a határozatot, hogy egyhangúlag el van fogadva.

Mint hogyha hirtelen támadó orkán süvít végig az erdőn, szörnyű zúgással mozdulnak meg a fák, s gallyaik egymásba kavarodva, birokra szállni látszanak, legott pokoli háborgás tört ki, száz fenyegető, tiltakozó vagy csodálkozó mozdulat keresztezte egymást a fülledt, sűrű párás, szinte pépszerű levegőben, s kivehetetlen kiáltások fonódtak össze fül- és idegbántó hangzavarrá. Még a magyarok is megütődve néztek a főispánra, majd egymásra. Poltáry orráról leesett a pápaszem, legurulván a pulpitusról a padolatra, egyik üvege el is tört. Noszty a fejét csóválta. A főjegyző kirúgta maga alól a széket, s le akart szállni az emelvényről, míg ellenben a nemzetiségi emberek az emelvény felé csörtettek, mint a bikák a vörös posztó irányában, szenvedélyes kiáltásokkal, melyekből csak elvétve lehetett megérteni egy és más: Ohó! Nem oda Buda! Nem úgy verik a cigányt! Előbb a szavazás következik! Hallatlan erőszak! Hát megbolondult? stb.

A vakmerő Wolf a dühtől sápadt arccal egyenesen az emelvényre ugrott. Kopereczky egy szigorú pillantást vetett feléje, s haragosan csapott a leoldott, keresztben fekvő kardjára.

- Mit akar itt? - mennydörgé harsány hangon.

Pillanatnyi csönd támadt.

- A jogunkat akarom! - kiáltá fulladozó hangon. - Tessék szavazásra bocsátani a kérdést!

- Az már meghaladott álláspont - felelte csodálatos módon szelídre vált hangon a főispán -, én már kimondtam a határozatot.

- Hisz éppen abban van a törvénytelenség, mert azon a hamis alapon mondta ki, hogy senki sem beszélt a Liszy indítványa ellen - méltatlankodott Wolf úr, most már tiszta magyar nyelven. - Fölforr az ember vére, ha látja, hogy ilyesmi lehetséges. Önökre hivatkozom, magyar testvérek, ítéljék meg, mi történt itt. Hiszen élő emberek vagyunk, vannak füleink, és vannak még gentlemanek. Uramfia, hisz reggel óta nem csinálunk egyebet, csak mindig a Liszy-féle indítvány ellen beszélünk, a többi közt magam is...

Most meg már az őszinte sajnálkozás és megbánás külső jeleit vette fel a Kopereczky sunyi arca.

- Ah, istenem - szólt mintegy magába szállva, összetörten, naiv megszeppenéssel. - Mennyire sajnálom, hogy így történt, de honnan tudhattam volna én, hogy ellene beszélt az igen tisztelt barátom, mikor én nem értek németül!

Gúnyos vigyorgás ült ki az ellenzéki arcokra erre a kényszeredett kifogásra, míg a magyarok sötét hallgatásba takaróztak, melyet mintegy kétfelé szelt, akár a borotva, a dr. Motika sajtószerű hangja.

- Hát én nem beszéltem ellene? Mi?

- Bizony meglehet - felelte a főispán nyugodtan -, de én tótul se tudok.

Semmi, még a pénz se fogy oly villámgyorsan, mint a tisztelet és tekintély, ha egyszer az ember költeni kezd belőle; éktelen hahota támadt. Mit? Hogy tótul se tud? Ilyet mer mondani? Ez már mégis plusquam dialektika! Risum teneatis, amici!⁷³

- No, már ennek az egész világ tudja az ellenkezőjét, főispán úr - fortyant fel Padák Sámuel fejcsóválva. - Hát nem tótul tárgyalt velem és társaimmal méltóságod a tegnapi esti békítő konferencián? Kérdelem, meri azt, amit különben az egész világ tud, s ami annyi szem közt történt, itt a megye színe előtt eltagadni?

Kopereczky még most se jött zavarba, se el nem vörösödött, mint a hazugságon értek szoktak, ellenkezőleg: hátravetette a fejét kevélyen, s kócsagtollas kalpagját magasra emelte, hogy szólani akar.

A kínos feszültség, mely erre a felelésre következett, mélységes csendet teremtett, még a köhintéseket is leintették a türelmetlen „Psz!” sziszegések. Hiszen lesz itt zaj mindjárt, mert egy szék fog most összetörni egy ember alatt. Ebből a slamasztikából lehetetlen immár kimászni. Halljuk, halljuk!

- Hát igaz - kezdé a főispán szakadozottan, lassan -, tegnap tótul tárgyaltam az urakkal, és azonfelül sokszor és sokakkal beszéltem tótul, valamint még sokszor fogok, mert szeretek is tótul beszélni, de uraim (s itt egyszerre kigyúlt az arca, szinte megszépült, míg hangjában megcsendült az érc, miből közönségesen azt az aprópénzt verik, mellyel a hallgatók megvesztegettetnek), mikor én ezt a ruhát magamra veszem, ismétlem, uraim, ezt a ruhát (és meggyszín bársonymentéje rubinköves csatjára helyezte mutatóujját), akkor én a három istenből a negyedikben hiszek, a magyarok Istenében, a földtekéből csak egy kis darabnyit látok, a magyar hazát, és minden nyelvet elfelejték, csak egyet tudok, a magyar nyelvet!

No iszen, támadt erre zaj, de nem ám a főispáni szék recsegéséből, hanem a tomboló éljenrivalgástól. A nyomott kedélyek fölengedtek, és a másik túlságba csaptak, mint a lefogott gallyak, váratlanul fölszabadulva, hatalmasabb erővel és lendülettel vágódnak fel a magasba. Valóságos diadalmámor fogta el a magyarokat, tobzódtak a lelkesedésben, kendőket lobogtattak, kalapjaikat lengették; egyetlen tetszetős frázis kicsalta belőlük a tigrist, aki szörnyű fogát kivicsorítva, kész ellenfeleire rohanni. A nemzetiségek rögtön kicsinyek lettek, és meglapultak, mint a siket malac a rozsban. Csupán Uhl Timotheus kockáztatott meg egy szenvedélyes felkiáltást - de Uhl Timotheus bizonyosan be volt csípve, mert józanul nem merte volna:

- Önöknek tehát tetszik ez a gyalázatos törvénytelenység?

Nagy méltatlankodás tört ki erre. Jó szerencse, hogy immár nem karddal járnak a megyei urak, mert úgy járt volna Uhl Timotheus, mint egykor Rakovszky és Okolicsányi az ónodi országgyűlésen, ami pedig nagy kár, sőt szerencsétlenség lett volna, mert Uhl úr volt a főispán napi partnere a tarokkjátéknál, s Uhlon kívül még csak egy ember tudta a tarokkot tízmérföldnyi távolságban Bontóvár körül, egy félszemű nyugalmazott ezredes (Bontóváron csak ferblit játszanak), minélfogva Uhl úr nélkülözhetetlen harmadik volt.

Sietett is a főispán elterelni róla a figyelmet, leintvén kezével a háborgást, mint Neptun a szeleket.

- Halljuk! Halljuk!

⁷³ Több, mint dialektika! Ne nevésetek, barátaim!

- Uhl t. bizottsági tag úr törvényteleniséget emleget, amint a zajból kivettem. Nos, beismerem azon esetre, ha ő vagy társai olyan törvényt mutatnak, amelyik azt rendeli, hogy nekem németül vagy tótul kell tudnom.

- Úgy van, úgy. Nincs olyan törvény. Éljen a főispán!

- Vitam et sanguinem pro comite nostro! - ordított bele az öreg Palojtay István, az ellenzék legkonokabb vezérfia. - Meghajtom előtte a zászlómat!

Ezt a közbejött epizódot megint percekig tartó lelkes tüntetés követte a főispán mellett, úgyhogy csak nagy sokára folytathatta szavait:

- Ugyebár nem tudnak ilyen törvényt mutatni? De én meg bírok mutatni önöknek olyat, mely azt mondja, hogy a határozat kimondása után minden további fecsegés hiábavaló. Azért tehát menjünk tovább, tisztelt közgyűlés. Napirenden van a megüresedett voglányi szolgabírói állás. Jelölöm Noszty Ferencet és Kaby Józsefet.

Kaby, Kaby, Kaby! A levegő megtelt „Kaby”-kiáltásokkal. Száz és száz Kaby zúgott, hömpölygött a teremben. A nemzetiségek összeharapták ajkaikat, és kezdtek a teremből kivonulni, odakünt fenyegetőzve és lármázva, mert bent most nem lett volna tanácsos; akik benn maradtak közülök, szintén „Kaby”-t kiáltottak, tudván, hogy a főispán ellen tesznek, csak imitt-amott szórványosan potyogott egy-egy „Noszty” s az is szerényen, elenyészően.

Öméltósága összevonta szemöldjeit, mint egy haragos Jupiter, aztán kissé felemelkedett székében, kardját a hóna alá fogva:

- Minthogy úgy veszem ki - mondta határozott, kihívó hangon, és szemeiből zöld fény lövellt ki -, hogy a többség Noszty Ferencet óhajtja, ezennel kijelentem, hogy Noszty Ferenc választatott meg! Több tárgya nem lévén az ülésnek, ezennel bezárom.

A meglepetés pillanatnyira megfagyasztotta az ajkakát. Lehetséges-e? Jól hallották-e? Higgyenek-e a füleiknek? Az apró sérelmekre gyorsan vág vissza a tömeg, de a nagy injúriák⁷⁴, mint az erős öklütések, megszedítik az elméket. Úgyszólván levegő után kapkodtak a magyarok, és mindössze egy általános fölszisszenés hangzott.

A nemzetiségek gúnyosan kiáltozták:

- Itt van ni! Kellett ez nektek? Éljenek hát most is, pupákok!

Kaby József halotthalványan ugrott fel az egyik zöld asztalra.

- Hát engedjük ezt, polgártársak? - hörögte. - Hiszen többségben vagyunk!

A főispán eközben rendíthetetlen nyugalommal lépegetett le az emelvényről, mint aki minden dolgát jól végezte. Némelyek eleibe futottak, hogy szép szóval meggyőzzék, visszatérítsék, mások ellenben tanácstalanul kiabáltak, kérdezősködtek, lóttak-futottak, szörnyűködtek, s fejvesztve keresték a fejüket, a Kaby-párt vezérét, az ősz hajú Palojtay Istvánt, aki csak az imént rakta le hódolati szóbokrétáját a főispán lábaihoz.

- Hol van Palojtay? Merre van Palojtay? Mit mond Palojtay? Halljuk Palojtayt!

Palojtay azonban, aki a legtekintélyesebb véne volt Bontó vármegyének, s mérges ember, mint a paprika, ezúttal csak a vállait rángatta ide-oda.

⁷⁴ *Injúria* - jogtalanság, sérelem

- Hja, kedves barátaim - mondá végre nagy kedvetlenül, az ő parasztos, ódon modorában -, ha megettük a fácányt, aki nagyon ízes pecsenye volt, most már bizony nyeljük le a békát is, aki nagyon keserű falat.

Ebben aztán, akarva, nem akarva, igazat kellett neki adni. „Ha az egyik jogtalanságot, mert jólesett, lelkesen megéljeneztük, most már nem lehet sírni a másikért.”

Így lett meg a voglányi járás szolgabírája Noszty Feri.

Persze suba alatt sok szó esett erről ezután is, és ha Noszty Feri annyit csuklott volna, ahányszor e napokban emlegették a nemesi kúriákon és egyebütt, nem éppen hízelgő megjegyzésekkel, a doktorok bizonyára nem eresztik útnak tél közepén. Minthogy azonban éppenséggel nem csuklott, és teljesen egészséges volt, a főispánnak arra a sürgönyére, hogy szolgabírónak választatott, jöjjön a hivatalát elfoglalni, legott útnak indult, azaz előbb még egy uzsorást hajszolt fel a Két szerecsen utcában, akiből egy kis kölcsönt csiholt ki az új állásra, amellyel az utolsó estén kövérebb útiköltséget próbált szerezni a Korona-beli kártyaszobában; minthogy azonban a szerencse istenasszonya mögött nem Kopereczky ült, hanem ellenkezőleg, őmellette ült egy úgynevezett rokonszenves gibic, aki a kezei és a szemöldökei mozgatásával minden kártyáját ki tudta fecsegni, titkos egyetértésben az ellenjátékosokkal, reggelre csak annyi pénze maradt, hogy a vasúti jegyet megválthatta.

Sokkal könnyelműbb volt, mintsem ez lehangolta volna. Semmi az, hiszen Bontóváron már ott a sógor, aki rendbe hozza. Fellengős tervek és remények ringatták. Most végre megfogta a szerencse anyját. A raj majd utána jön. Milyen csodás véletlen, hogy éppen a voglányi járásban lesz! Alsó-Rekettyés is odatartozik. Tehát a legtermészetesebb módon jut be a Mariék házához is! Saprísti! Ez olyan szépen következik egymás után, mintha ő diktálná, vagy még jobban. Kíváncsi volt, mit szólt mindezekhez Máli néni, akivel élénk levelezésben állt, s akinek még Pápáról a vendéglőből megírta hosszú levélben a Findura szőlőjében lefolyt kalandot. Máli néni azt felelte ekkor röviden: „Ne tégy semmit többé, meg se moccanj ezentúl. A fűmag el van vetve, várd meg nyugodtan, míg kikel és megnő, hogy széna legyen belőle. Szerencsés kópé vagy.”

A szerencsés kópé megérkezett, s nyomban a megyeházába ment, ahol éppen nagyban tisztoogattak a főispán lakóosztályaiban. A főispánnét várták, aki holnap érkezik meg a kis Izrael báróval a krapeci kastélyból. Fehér ruhás leányok és a helybeli úrnők Bécsből rendelt kaméliabokkrétával fogják várni a vasútnál.

A főispán nagy patáliát csapott, hogy minek pusztították el a szobájában levő pókhálót is tisztoogtatás révén. - Hogy engedhetted azt, te mamlasz? (Ez Bubeniknek szólt.) Hát nem tudod, hogy az a pók nekem kedves állatom volt, akit órákig elnézegettem, mikor már töletek megundorodtam? A leghívebb barátomat öltétek meg. Őtőle tanulgattam a szövést. Aztán micsoda hasznát vettem csak az ősszel is, mikor még nyitva lehetett az ablakokat tartani, a beszálló legyeket mind elfogdosta, fölfalta, egyiket se engedte, hogy engem molesztáljon, és most vége van. Jól van, Bubenik, most az egyszer elnézem a dolgot, hanem ha valamikor itt legyeket találok, azokat neked kell megenned a pók helyett. Isten engem úgy segítjen. Ah, nini! Hát megjöttél? Szervusz, sógor! Elmehetsz, Bubenik!

- Kötelességemnek tartottam a sürgöny folytán - mondá az új szolgabíró, némi szertartásos ízzel -, s mindenekelőtt hálás köszönetemet fejezem ki a megválasztásért. Nagyon kedvesen lepott meg.

- Majdnem egyhangúlag ment - mosolygott a főispán, megrázva a sógor kezét.

- Nem az én érdemem - szerénykedett Feri -, ősök érdeme s a Noszty név nimbusza.

- Nos, úgy értem az egyhangúságot, amice, hogy az én hangom, akárhogy kieresztem is, csak egy hang.

- A fő az, kérlek alássan, hogy megvagyok.

- Világos és természetes. Napóleonon se kereste az ördög sem, miként lett első konzul. De csak császár korában nem kereste. Mert akkor nem volt már tanácsos keresni. Te azonban egyelőre még nem vagy császár, sőt én magam se vagyok. Azért tehát jó lesz magadat mindenekelőtt egy kicsit megszerettetni. Azért sürgönyöztelek fel, hogy azonnal láss hozzá.

- Szívesen tenném, de hol kezdjem?

- Ezt is megmondom. Leteszed az esküt. Ami rendesen hamis eskü, mert azt egy szolgabíró se tartja be. De ezt az Isten nem is kívánja, van annak egyéb dolga is, mint a vármegye adminisztrációját figyelemmel kísérni. Annál inkább kívánják ennek az eskünek a be nem tartását a járás befolyásos bizottsági tagjai, ezek a liliputi oligarchák, a maguk két- vagy háromszáz holdján. Máskülönben kimarnak, elüldöznek, gáncsot vetnek, fegyelmikbe mártanak, s pokol lesz az életed már itt a földön. Azért tehát látogatásokat teszel a járásodban az előkelőbb embereknel, és igyekszel szeretetreméltó, kedves embernek mutatkozni...

- Hm, persze, hanem...

- Tudom, mit akarsz mondani. Ahhoz fogat kell és csinos hajdú a kocsitulésre. Aztán egy kis aprópénz a borraivalókra és a kártyára, mert azt csak nem mondhatod, ha tarokkozni hívnak, hogy „nem tudok”. A tudatlan ember ne vállaljon megyei hivatal. No, ugye ezt akartad mondani?

- Bölcs Salamon se beszélt különben. Méz és színbölcseesség csurog ajkaidról.

- Ami a többit illeti, az mind meglesz magától. Lakást kivehetsz Voglányban, az elhalt szolgabíró házáat kiadja az árvaszék, gazdasszonyt ellenben ne fogadj, mert azzal hírbe hoznak, ha olyan vén lesz is, mint a Matuzsálem hátramaradt özvegye. Kosztra egyébiránt nincs is szükséged, mert a szolgabíró a járásban mászkál, és mindenütt etetik, mint a pókot. Képzeld csak, milyen mérgem van! Kisöpörték a kedves pókomat, akinek itt volt a hálója az íróasztalom melletti ablaknál. A főispáni pókot, hahaha! Ha megtudja Klementy, egy humoros újdonságot ír róla. Ismered Klementyt?

- Nem.

- Ó, bár csak én se ismerném! De hogy a szavamat ne felejtsem, hát mondom, ne tarts gazdasszonyt, s egyáltalán ne vígy háztartást, mivelhogy ma itten, holnap ottan, szépen kitaranak a kúriák és a kastélyok a hajdúval együtt, csak valahogy el ne áruld a hajdú előtt vagy a kisasszonyok stammbuchjaiban, hogy melyek a kedvenc ételeid, hacsak nem akarsz egy évben hétszázötven lekváros derelyét enni vagy káposztás kockát, aszerint, amint a hajdú megsúgja, akit a háziasszonyok eziránt kivallatnak. Tiltsd meg neki huszonöt bot vagy halálbüntetés terhe alatt, hogy e tekintetben nézetet nyilvánítson, s olyan változatos kosztod lesz ingyen, majd meglásd, mint egy kanonoknak.

- Megengedem, kedves Izrael, de hát a többi?

- A többiről én gondoskodtam. Még hajdút, kocsist is fogadtam már a számodra.

- Te vagy a világ legédesebb sógora - áradozott Noszty Feri -, és a legkörültekintőbb főispán!

- Először is itt van egy százas, ezt egyelőre kölcsön adom nyolcas kamatra. Mert ne gondold, hogy engem szipolyozni fogsz. Amit eddig adtam, mind föl van jegyezve, s fizeted utána a kamatokat, majd ha lesz miből. Hiszen talán lesz. (Jelentősen hunyorított a bal szemével.) A

lovaiddat az én saját nevelésű táltosaimból válogattam ki (ti. a rosszat válogatta ki). Hétszáz forint az áruk, sógorok közt, mert olyan könnyelmű embertől, mint te, ha ugyan volna, egy másik hétszáz forint is megkapnék. A bricskát pedig Krapecről hozattam. Nem új, mert az nem is gavallérnak való, azt hinnék, ha új volna, hogy csak most *kezd* úr lenni, pedig annak a színének kell lenni, hogy *folytatod*. És arra fölséges egy ócska bricska, olyan, mint az öreg nemesség. Egyébiránt kitataroztatta Bubenik, úgyhogy jobb az újnál, és újból ki van lakkozva, olyan, mint egy izé... mint egy kalitka.

Ezt a szót húzta ki elméje szűkös szótárából, mert legközelebb feküdt a valósághoz, minthogy otthon Krapecen tyúk és másféle házi szárnyasok tanyáztak és költöttek benne.

Feri urat meglehetősen lehangolta, és szinte az egekből rántotta alá a fogat vázlatos rajza, de nem szólt, csak a bajuszát pödörgette kissé idegesen.

- Mindezeket az apádnak ígértem meg - folytatá. - Egy Kopereczky pedig vagy meghal, vagy megtartja a szavát. Nota bene: a bricska ára kétszázötven forint, a hámot ellenben kölcsönadom ideiglenesen, de ha szétszaggatjátok, előre megmondom, hetven forint az értéke, mert clara pacta, boni amici⁷⁵, édes Ferim. Nagyon tetszeni fog neked az egész úri készség, éppen egy szolgabíróhoz való. Egész életedben áldani fogsz érte. Hanem azért ne bízd el magad túlságosan az atyafiságos érzületeimben, mert már hallhattad is, hogy én egy kicsit bolond vagyok. Ezt a nővéred is bizonyíthatja, ha nekem nem hinnéd. Mondtam már, hogy holnap érkezik?

- Nem.

- No, hát mondom. Megjön, és nagy bál lesz nálam a farsangon. Természetesen te is részt veszsz rajta. De nem erről van most szó. Arra akartalak inteni, hogy ne bízd el magadat az érzelmekben, mert ahogy most a főispánnál jelentkeztél és a sógort találtad, úgy is csöppenhet, hogy a sógorhoz jössz egyszer vagy másszor, egyben vagy másban, és a főispánt találod magad előtt. Most pedig elmehet a szolgabíró úr! Bubenik majd elvezeti a Kék Golyó-ba, ahol a lovai és a cselédei vannak. Fizesse ki a számlájukat, és menjen a járásba egyelőre csak ismerkedni.

Noszty engedelmesen sarkon fordult előljárója szavára, és a kéznyújtást se várva, sietett az ajtó felé.

Kopereczkynek tetszett ez az engedelmesség, s nyájasan szólította vissza.

- Maradj, kérlek, még egy kicsit. Látom, jó tisztviselői matéria lappang benned, eltaláltad a helyes ösvényt, és nem akarsz visszaélni a rokoni összeköttetéssel, amitől, megvallom, fáztam egy kicsit. Hát ülj le most már, végy egy szivart az agyaradra, míg kikeresem számodra a hasznos útmutatást. Azt ingyen adom.

Kinyitott egy fiókot az íróasztalban, sokáig kutatott, kotorászott benne, s káromkodott, hogy nem találja. Felváltva szidta Bubenikot és Malinkát, míg végre megsokallta Feri.

- Ugyan, ne fáradj, kérlek alássan, majd megveszem útközben a könyvkereskedésben.

- Mit veszel meg a könyvkereskedésben? - csodálkozott a főispán.

- Mi egyebet, mint a közigazgatáshoz szükséges ujjmutató kézikönyveket? Vagy nem azokkal akarsz megajándékozni?

⁷⁵ Ha jó az egyezés, jó a barátság

Elnevette magát Kopereczky, és kedélyesen hátba ütötte a sógorát.

- Ó, jaj, te golyhó! Miféle bolondságokon jár a te eszed? Isten ments, hogy én tereád könyvet tukmáljak! Egyet tanulj meg, lelkem, hogy patikából szeretni, könyvből országot igazgatni, romlásra vezet.

- Honnan tanuljam hát meg a közigazgatást? Hiszen tudod, hogy sohasem foglalkoztam ilyesmivel.

- Hogy honnan tanuld meg? Ej, hát minden egyéb megtanít arra, csak a könyv nem. Megtanít például a bricskád, mert ahol nagyot zökken, ott kátyús az út, hát elrendeled, hogy csinálják meg. Ahol a lovad megbotlik, vagy visszahökken a hídon, ott bizonyosan valami baj van vagy a korlátfán vagy a hiddongákon, meg kell csináltatni. Ahol a pajták lyukain ki van tolvá a kocsirúd a közlekedési útra, úgyhogy a sötétben felesnének a pityókás emberek, elrendeled a kocsirúd eltávolítását a rúd különbeni elfűrészelésének terhe alatt. A közigazgatás a legkönnyebb dolog a világon. Látni kell tudni és parancsolni, ez az egész. Azonfelül tapintatos legyen a szolgabíró. Ha valami üdvöset csinálsz, csináld nagy kürtöléssel, nagy nyilvánosság előtt, ha valakire huszonötöt vágatsz, gondoskodj róla, hogy ne legyen hozzá tanú, mert most már állítólag nem szabad botozni. Nem a miniszter, hanem az újságok miatt. Ahol rend nincs, rendet kell csinálni. Ahol az igazság erősebb, mint az emberek, ott az igazságot kell a nyeregbe ültetni, ahol ellenben az ember erősebb, mint az igazság, ott az illető ember pártjára állasz. A legnagyobb tudomány tehát az embereket ismerni a talpuktól kezdve a fejük tetejéig, és arról szól, fráter, az én „hasznos újmutatásom”, amit keresek, de itt is van már. Elbújt a kutya a sok ostoba írás közé. (Egy kis paksamétát húzott ki, s abból kikereste a voglányi járásra vonatkozót.)

- Ez az - mondá jelentősen -, ezt tanuld meg, mint a Bibliát, és kövesd, hogy hosszú életű légy ebben a járásban.

Szólt pedig a hasznos útmutató a járásban lakó előkelőbb és szájasabb családokról, valamint azokkal való diplomatikus és célirányos viselkedésről és bánásmódról, ilyenformán:

Mezernye. Briskay Péter (háromszáz hold) - szereti a latin klasszikusokat, egyéb nem imponál neki, erős kálvinista, gorombáskodni kell vele, a mézédés embert utálja.

Voglány. Wracza Károly meggazdagodott fűszerkereskedő, hiú ember, pertu kell szólítani, s tehetsz vele, amit akarsz.

Bárkányban Török Gábor nagybirtokos és nagy számár, dicsérni kell a juhait, és rendelni a saját készítésű édes pálinkából.

Kaszád. Korgó Dániel (négy száz hold) - sok atyafia van, szidni kell őket előtte.

Alsó-Rekettyés. Tóth Mihály - demokrata, bolondos nézetekkel, jó ember, használható, bár nagy befolyása még nincs. A nagyozolást nem szereti.

Drenk. Palójtay István - nagy partentum⁷⁶. Buzgó katolikus és erős antiszemita. Ámbár kuruc véralkatú, az uralkodóházat nem szabad előtte ócsárolni, mert Károly Albert főherceg, akinek vadászterülete van a megyében, meg szokta hívni vadászataira, s ilyenkor vendégül is betér a házához. Erre igen büszke, de különben is sok bogara van.

⁷⁶ *Partentum* - pártoskodó

Így ment ez véghetetlen sorban, íveken keresztül az összes bizottsági tagokról. Némely helyütt kényes és sikamlós instrukciók is előfordultak, ilyenfélék: „Noli tangere feminam, quia Dominus rabiatus est.”⁷⁷ Ezt például Varsányi Jánoséknál jegyzi meg, holott Krivy Mátyásnál éppen az ellenkezőjét javasolja: „Meg kell a menyecskét fogdosni imitt-amott, a vén salabakter szereti, ha nejét idegenek kíváncsnak tartják.” Ugyancsak szigorúan óvja a hasznos útmutató a vele élő, nehogy Csobolyó Miklóstól a családja után tudakozódják, mivelhogy az egyik kisasszonya Rómában van Besztercebányán⁷⁸, a feleségétől pedig válik.

⁷⁷ Nem szabad megérinteni az asszonyt, mert rabiátus az ura

⁷⁸ Besztercebányán fekszik gyermekágyban

TIZENHETEDIK FEJEZET

Nagy mulatság a drenki öregeknél

Ez az egész elaborátum⁷⁹ ugyan a főispán részére készült (Findzsa asszony adatbeli hozzájárulásával), de kiszakítva belőle pusztán a voglányi járást, Noszty Ferenc is hasznát vehette.

Illő szófogadással mindenben ennek alapján kezdte meg működését a járásában, mindenekelőtt Palojtay Istvánt keresvén fel Drenken. Az öregúr ódon kúriában lakott, a falu végén. Különben minden ódon volt körülötte. Öreg faóriások meredeztek égnek a kertben, divatból kiment csézák és bricskák álltak a kocsiszínben, valamennyi a legjobb karban, mert mindent kímélt, és soha semmit se változtatott. Még a ruháját is mindig ugyanabból a posztóból vágatta. A cselédei hasonlóan többnyire vén tuskók voltak, egy bérese száz és két tavaszt számlált (arcképe, gondolom, meg is jelent a Vasárnapi Újságban). Valaha a Simonyi regimentjében szolgált mint huszár, s mutogat is ökelme egy makrapipát, amit a híres versailles-i zsákmányolásból elemelt, mely szerinte valamelyik francia királyé lehetett. (Alighanem a XIV. Lajosé, incselkedett az öreggel Palojtay.) Daru Jóska ebben az időben már semmit se dolgozott, csak pipázott (abból a fent említett tajtékpipából), és nyáron a gyümölcsösre ügyelt, ami nem volt valami fontos feladat, mert a gyümölcsfák is elaggottak, és nemhogy gyümölcsöt hoznának, de már virágozni is lusták voltak. Bent a házban is ócska és kedves volt minden, a kályhák, a bútorok és maga az asszony is, jóval öregebb az uránál, minthogy Palojtay az első felesége halála után annak anyját vette el, hogy együtt sirathassák az elköltözöttet. Az anyósa, aki már a nyolcvan körül járt, eleven, fürgé volt még most is, mint egy fűj. Egész nap sürgött-forgott, tett-vett, bodros főköttője csillogott a fehérségtől. Keményre vasalt szoknyái vígan suhogtak, az övéhez tűzött kulcsok fiatalosan csörömpöltek. Az egész megyének ő volt a legtiszteltebb matrónája, kinek hírnevét csak emelte csodálatos karrierje, hogy anyósból feleség tudott lenni. Pajzán nyelvek azt beszéltek, hogy Károly Albert főherceg látogatása is (amit roppant irigyeltek tőle a mágnáskodó, nagyobb családok), arra a kíváncsiságra vezethető le, hogy ezt a világraszóló anyóst akarta látni őfensége.

Palojtay ezentúl is „mamá”-nak hitta feleségét, s példás szeretetben éltek együtt. Bár kétezer hold földjük volt, mégis a kisebb nemesekkel és lateinerekkel barátkoztak, a rangtartó uraknak: Nosztyéknak, Rágányoséknak, Homlodyaknak, Horthoknak fittyet hányva - s innen az óriási népszerűség, mely Palojtayt és Fruzina mamát környezte.

Zimankós idő volt február elsején estefelé, mikor a Noszty Feri kocsija befordult a bontóvári útról Drenknek. Nagy hóbunda takarta a mezőket és az utakat, csak a varjak feketéllettek a csillogó fehérségen és a fálvak szélein a disznópörkölési helyek. Noha az új fogaton sok kifogásolnivaló volt, most mégis nagy kedvteléssel hajtotta Feri, orosz trappereket képzelve élénk fantáziájával a pejók helyére. Erősen elhatározta magában, hogy az új hivatallal ő maga is új, komoly emberré lesz, de úgy járt, mint a szenvedélyes alkoholista, mikor pálinkásbutykost lát, mindjárt visszaesik régi nyavalyájába; amint markában érezte a gyeplőket, keblét legott dzsentriérzelmek kezdtek magasra dagasztani. A cikázó, csengő-bongó szánok, melyek részint megelőzték, részint szembesiklottak, felköltötték benne a rossz démont, s azt járatta mindenekfelett eszében, miként tehetne annyi pénzre szert, hogy egy mutatós négyest szerezhessen. Barátok szerzése volt útjának a célja, ezt kívánta tőle a sógor. Nagyon helyes, de aztán így

⁷⁹ *Elaborátum* - dolgozat

egészítette ki az alapgondolatot: barátokat szerezni, akik zsíráljanak neki. Az eskü emléke, melyet apjának tett, hogy sohase veszi többé igénybe a váltókat, a csengős fogatok zajába fült.

Palojtay szűzdohányt vágott a nagy ebédlőben az asztalon, Fruzina mama pedig a befőttes-üvegek felett tartott szemlét, mikor az asztal alatt heverésző, Mászlás nevű híres vizsla morogni kezdett, s nyugtalanul hegyezte a füleit. Minthogy Palojtay és felesége kicsit nagyothallottak, a vizsla mindig velők volt, s ő jelezte, ha valaki érkezett odakünn.

- Vendég jött - mondá Fruzina mama.

- Mégpedig idegen - jegyezte meg Palojtay -, mert megyebeli úriember mind tudja, hogy holnap kell jönni.

Hm, biz az finác is lehet. Be kell takarni a dohánykát. Hamar ráterítettek egy abroszt, s azzal a vendég elé siettek volna a vizitszobába, hogy itt ne érje őket; de a jött csinos fiatalember megelőzte őket, hirtelen belépett, zúsmarás bajusszal, kivörösödött fülekkel és orral.

- Kívántam tiszteletemet tenni kedves urambátyámnál és édes asszonynénémnél - szólt magát illedelmesen meghajtva.

- Isten hozott, kedves öcsém - kiáltott fel élénken a gazda -, de ne vedd rossz néven a gyengülő emlékezetemnek, hogy nem tudom, voltaképpen ki vagy.

- Noszty Ferenc, az új szolgabíró vagyok.

Az öregúr meghökkenni látszott egy kicsit.

- Ej no, beste lélek, hát te vagy az, akivel a törvényt pofon ütötték?

Fruzina mama közbelépett, eltaszította pajkos dévansággal az urát a fiatalember elől.

- Eredj, te hóhér! Még bizony nem átallod összeszidni az öcsémet a részeges Kaby miatt.

S ezzel megölelte Ferit, és egy atyafiságos csókot cuppantott az orcájára.

- Sokat táncoltam valamikor az apáddal - szólt, és szemtől szembe figyelmesen megnézegette a jöttet. - Éppen ilyen volt valamikor.

- No, ha az apád képét viseled, fiú - kacagott fel az öregúr kedélyesen, mintegy nyitányul, hogy most fog élcet mondani -, akkor viseled az én képemet is, mert ámbár nem szavaztam rá, ez idő szerint apád a képviselőm. Hozd idább hát azt a fizonómiádat, amely voltaképpen az én fizonómiám, hadd csókoljam meg magamat.

S most már ő is összecsókolta az új szolgabírót.

Hanem azért tovább is tettette magát, hogy haragszik, és el is kezdte legottan indokolni:

- Hát nagyon rám ijesztettél, fickó, mert tudd meg, hogy magyar dohányt vágtam odabent a másik szobában, és minthogy ez tilos cselekedet, ilyenkor fázom a hatósági közegektől. Még a szívem is elállt dobogni.

- Legalább nem kopik addig - felelte Feri. - Egyébiránt én örök hallgatásra kötelezem magamat.

- Nem ér semmit. Ennek csak egy orvoslata van - folytatá az öregúr -, ha az illető hatósági közeg is beáll bűnrészesnek, vagyis aláveti magát annak a szabálynak, hogy velem együtt szívja ki a felvágott dohányt. Nos, ráállunk?

- Attól függ, kedves bátyámuram, hogy hány pipányit vágott fel?

- Hát egynehány pipányit.

- Mégis mennyit?
 - Lehet vagy kétszáz pipára való.
 - Tyűh! Hisz az egy hétig is eltartana.
 - Attól függ, hogy milyen pipás vagy.
 - Csak egy félórára jöttem, urambátyám, hogy magamat bemutassam.
 - Bolond beszéd. Láss a vacsora után, Fruzinka. Nem lehet énnálam, fráter, egy félóra alatt bemutatkozni. Ne nézz engem olyan semmi embernek! Mert én a szolgabírámról mindenáron tudni akarom, hogy iszik, hogy kártyázik, és hogy táncol.
 - No, hát jól van - hagyta rá Noszty, hetykén belevetve magát egy karosszékekbe -, hozza hát ide bátyám azt a pipát, hadd gyűjtsak rá, aztán holdvilágos este van, elmehetek én éjféltkor is, szívesen teljesítem a kívánságát a vacsoránál. Megpróbáljuk az ivást, és egy kicsit kártyázhatunk is.
 - Látom, hogy jól nevelt ember vagy, hékás, de ne kezd a hivatalodat mindjárt sikkasztáson, mert a táncolást már, úgy látom, el akarod sinkófázni.
 - Hiszen nem vagyok én medve, hogy a bátyámuram mindenképpen meg akar táncoltatni.
 - Medve bizony nem vagy, hanem gavallér csak talán vagy, és itt annyi szép leány és menyecske lesz a környékről holnap, hogy még a sánta ember lábai is megmozdulnak. Holnap van a Fruzina mama születésnapja, ezt aztán emberül szoktuk megtartani. Aki kabátos ember van a vidéken, az mind itt lesz, hacsak nem ágyban fekvő beteg, azt a csúfságot hát nem teszed az én öregemen, hogy ilyenkor menj el a házból.
 - Hát persze hogy nem megyek.
 - No, ezt már szeretem. Jól fogsz mulatni, majd meglátod. Itt lesz a cigány is Bontóvárról. Most küldtem el értük két béresszekeret és tizenkét bundát, hogy meg ne fagyjanak.
 - Hol veszi urambátyám azt a sok bundát?
 - Esett juhbőrökből fércelik össze erre az alkalomra a szolgálóink.
- Noszty tehát ott maradt éjszakára Palojtayéknál, miközben igyekezett az öregúr kedvében járni a hasznos útmutató szerint, szidta a zsidókat, s szoba hozta a főherceg látogatását, ami kedvenc beszélgetési tárgya volt Palojtaynak.
- Ettől rögtön bőbeszédű lett. Elmondta, hogy itt volt ennél az asztalnál, s Fruzina mamát arra kérte, hogy magyar ebédet főzzön neki, hát főzött is neki pörköltet, töltött káposztát és túrós csuszát.
- Úgy beszélsz - fortyant fel Palojtayné -, mintha egyéb se lett volna.
 - Persze volt egyéb is, egy teljes francia ebéd, de ez most nem tartozik a tárgyhoz. Azt akarom mondani, hogy a pörkölt ízlett neki, a túrós csuszától azonban visszariadt, mikor megkóstolta, „ó, istenem - szólt -, olyan ízű, mint a mosott ruha”. Általában különös emberek ezek a főhercegek. Sohase tudhatni, mi tetszik nekik. Más vér foly az ereikben. Mikor először jelentette be ezelőtt hat esztendővel, hogy a vízi vadászat idejére hozzánk száll, egy csomó anekdotáskönyvet hozattam Pestről, Bécsből, hogy az ötleteket megtanulva, tudjam mivel mulattatni. Bevágтам úgyszólván szóról szóra a könyveket, s ebédnél vagy vadászat közben próbáltam elmondani egyet-egyet, ha valami apropóra került, de a főherceg hideg maradt, mintha fából volna az arca kifaragva, a legkacagtatóbb történetnél meg nem jelent azon egy fia mosoly sem; hogy él, csak az ásításából és a pillái rezgéséből látszott. Már-már kétségbeestem,

hogy olyan kedélytelen, és semmivel sem bírom felrázni, midőn véletlenül valami elhalaszt-hatatlan teendőm jutott eszembe, s minthogy rossz a memóriám, nehogy elfelejtsem, kihúzom a ceruzámat, és az ingmandzsettára jegyzem fel: „Mit ír ön?” - kérdezte. Megmagyaráztam neki, hogy rendszeren ide szoktam jegyezni egyet-mást. „Pompás gondolat - mondá -, ezt én is megtanulom.” „Iskolás koromban szoktam meg - folytatom -, mert ide jegyeztem ki leckémből a slágvortokat, hogy a tanárokat bolonddá tegyem.” A főherceg édesdeden kacagott fel: „Das ist gut! - kiáltott fel. - Sehr gelungen!”⁸⁰ - és megint csak kacagott, hogy a ház is rengett, és a könnyei potyogtak. Ezzel aztán egyszerre, mintha a fejembe lőtték volna, kitaláltam, mi kell a főhercegnek, s sorra előszedtem hajdani diákcsínyjeimet és a másokéit, ostoba, sületlen lappaliákat, melyekben mindig a professzorok húzták a rövidebbet, és amelyeken senki sem nevet már napjainkban. Kifogyhatatlan derűség kísérte ezeket, öfensége fel volt villanyozva, hahotázott, tombolt, hanyatt vágta magát a kanapén, s kijelentette, hogy egész életében nem mulatott még ilyen jól, és nem talált ilyen kitűnő vadászcimborára. Egy nappal meghosszabbí-totta nálam való időzését, s azzal búcsúzott el, hogy megint eljön hozzám, mihelyt teheti. Innen van az én barátságom a főherceggel, édes öcsém. Ne gondold, hogy én valami különös okos vagy szeretetreméltó férfiú vagyok, akit ki akar tüntetni, vagy akibe beleszeretett. Mindössze eltaláltam a gyengéjét. S az ő gyengéje is bizonyos pszichológiai igazságon nyugszik. Neki minden ember, a nagyuraktól és államférfiaktól kezdve az apró emberekig, mindig csak kellemeset mondott és tett, kivéven gyerekkorában a nevelők és professzorok, ezek az ő életét is megkeserítették, ők tehát az egyedüli ellenségei e földön. Minélfogva minden epe, harag és rosszakarát, amely egy emberi szívben szükségképpen megterem, míg nálunk eloszlik ezerfelé, e szegény jámbor főhercegeknél pusztán az ártatlan professzorok nyakába szakad. Azért mulatott jól az én diákcsínyjeimen, mint ahogy te mulatsz most az én előadásomon, mert te meg, imposztor, az én gyengémet találtad el.

Vacsora után Fruzina mama mindjárt lefeküdt, bocsánatot kérven, hogy holnap mozgalmas nap vár rá, a tyúkokkal fekszik le, hogy a kakasokkal kelhessen, a két úr ellenben sokáig beszél-getett a borocska mellett, országos és megyei közügyekről, ahogy ez már szokás magyar anyától született emberek közt, szidták a németet és a zsidót, majd kifogyván a témákból, az örök forráshoz, a kártyához nyúltak, néhány parti pikétre vállalkozván. Palojtay kimelegedett a somlyóitól (Tóth Mihály termése - dicsérte a gazda), ingujjra vetkőzve csinálta a hatvanasokat és kilencveneseket, már szinte az éjfélhez járt közel az idő, mikor valami kopogtatásféle hallatszott az ablakon.

A gazda megrángatta a falon levő zsineget, mely a szomszéd szobában alvó inasának szólt, állítólag a lábára volt kötve a zsineg másik vége, mert az inas, Mucskó Berti, szintén nagyothallott, túl lévén ő is a nyolcvanon. Nagy lassan előkullogott, ásítózva.

- No, mi a szó? - kérdé nem minden bosszúság nélkül.

- Nézd csak, apuska - mondá a gazda a kártyáit igazítva -, valaki az ablakon kopogtat már harmadízben, és nem lehet meglátni, mert jégvirágos az üvegtábla, kinyitni pedig nem akarom, mert ki vagyok melegedve.

- Hát én nézzem meg, ugye? Mert én nem vagyok kimelegedve, ugye?

- Bizonyára te is ki vagy melegedve, apuska, de te nem kártyázol, ráérsz felöltözködni s kimenni, hogy tájékozást szerezhess, hogy ki az, és mit akar?

Az inas kicammogott kedvetlenül, dörögve, s elmúlt vagy negyedóra, míg visszatért.

⁸⁰ Jó! Nagyon jó!

- Ki volt? Mit akar? Csak nem vendég?

- Egy zsidó fiatalember.

- Micsoda? - ugrott fel Palojtay dühösen. - Hol az a korbács? Hát korcsma az én házam? Hát ki vagyok én, hogy éjnek évadján rám merjen kopogtatni? Ejnye, mordizomadta, ez már több az egynél. Hol van? Ereszd le rá a kutyákat a láncról.

- Itt van az előszobában.

- Beeresztetted? Énhozzám? Most, éjjel? Hát meg vagy te veszve, apuska? Hát nem tudod te, hogy én antiszemita vagyok? Korbácsold ki azonnal, te vén számár.

- Már azt pedig nem teszem - felelte Mucskó nagy flegmával.

- Mit? Nem teszed - s villámok jelentek meg a szemeiben -, amit én parancsolok...?!

- Az Icik zsidóné fia, azé a szegény özvegyasszonyé, aki a templom mellett lakik, a rozszant házikóban.

- Mit bánom, akárkié. Hogy mer idejönni? Ilyenkor? Hozzám?

- Hát úgy mer, hogy az anyja hirtelen nagyon megbetegedett, talán a halálán van, s borostyáncsöppeket jött kérni a tekintetes úrhoz.

- Hm - szólt Palojtay megjuhászodva -, az a beteges, sovány asszony az, ugye, aki némi fűszerrel s nyáron gyümölccsel kereskedik?

- S úgy tartja fenn az apró gyermekeit.

- No, hát adunk neki borostyáncsöppeket. Küldd be azt a süldő Zebedeust.

Egy tizenhat-tizenhét éves kamaszt tuszkolt be kisvártatva az apuska, aki vagy a hidegtől, vagy a félelemtől reszketve állt meg az ajtónál, összehúzáván mellén a kopott zöld női wiklert, melybe be volt burkolva.

- Mi baja az anyádnak? - kérde Palojtay.

- Görcei vannak - szólt siránkozó hangon -, már napok óta igen gyenge.

- Ki mondta, hogy borostyáncsöppeket vegyen?

- Ezek szokták fájdalmát enyhíteni, de nekünk nincs, elfogytak.

Palojtay könyvtárszekrényében tartogatta kézzipatikáját, onnan vett ki egy kis üveget, amelyből átöntött valami keveset egy üres üvegbe.

- Eredj, siess velök, aztán jó volna, ha egy kis bort itatnál az anyáttal; van borotok?

- Van otthon. Árulunk azt is.

- Azt igya meg a béka meg a kutya, amit ti árultok. Hanem egy kis erős tokaji bor kellene a betegnek. No, megállj csak. Mit is csináljunk csak? (Az öregúr a fejét kezdte vakarni.) Hogy az ördög vigye el az anyádat, még utoljára is nekem kell lemennem a pincébe. Nagy hideg van odakünn, apuska, mi?

- Borzasztó hideg van - felelte Mucskó.

- Azért mondd, imposztor, hogy te szeretnél lemenni a pincébe. Nem találtam el, mi? Nix, nix, fráter. Neked már ártanak az ilyen expedíciók, öreg vagy, s ha teleszopod magadat, két napig alszol utána, nem lehet hasznodat venni, majd csak magam botorkálok le. Add rám a bekecsemet, és keresd elő a kulcsokat, hadd hozzak annak a beteg asszonynak egy pár kortyot.

Így, most jól van. Eredj előre, világíts a gyertyával! Te pedig vigyázz, öcsém (ez a szolgabírónak szólt), hogy ez a fickó valamit addig el ne lopjon. Te pedig, Slajmi (ez a zsidófiúnak szólt), eredj közelebb a kályhához, és melegedj meg.

Az öregúr csakugyan nem restelt a térdig érő hóban végigmenni az udvaron, a melléképület mögött a sziklába vájt pincébe, s felhozni egy kis iccés üveg tokaji eszenciát.

- De nehogy megkóstold útközben, te gazember - figyelmezteté a suhancot, átadva neki az aranszínű folyadékot -, és nehogy egyszerre találd az anyáddal megitatni, mert menten táncra kerekedik, és férjhez megy.

Ha már egyszer lent járt, bizony egy kis altatót a maguk számára is hozott, megtöltött két kis poharat, s koccintott a vendégével.

- Miértünk is meghalt a Jézus Krisztus - jegyzé meg kedélyesen, némi felköszöntés gyanánt -, azazhogy megfeszítették a zsidók.

- Úgy ám, de urambátyámnak ez nem mindig jut eszébe, mert úgy látom, nem olyan nagy antiszemita, mint amilyennek tartják.

- Mit beszélsz? - csodálkozott az öreg. - Hogy én nem vagyok antiszemita? Hát hogyan volnék én antiszemita? Mindig ellenök beszélek a megyegyűléseken. Hiszen majd meg fogod te azt hallani.

- Mi a fityfenét ér, ha aztán olyanokat tesz, mint aminek az imént tanúja voltam?

Palojtay furfangosan mosolygott.

- Nem érted te a csíziót, öcsém. Mert, látod, úgy van az, hogy én alapjában borzasztó antiszemita vagyok, de csak azokra a zsidókra haragszom, akikre én szorulok rá: azokra, akik énám szorulnak, nem haragszom.

S hogy ím, így kivágta magát, erre a dicsőségre még egy-egy kupica tokajit kellett felhajtani Szent János áldásának. Még mikor lefeküdt, és a gyertyáját eloltotta is egy szép, cirádás ezüstkoppantóval, sokáig hánykolódott elmélkedvén párnái között, hogy milyen bolond ember ez az új szolgabíró, aki még őt se tartja igazi antiszemitának. Hát érdemes a közügyekben fáradozni?

Reggelre nagy nyüzsgés-mozgásra ébredt Noszty Feri. Talpon volt az egész ház. Mozsárdöngetés, habverés zaja, malacvisítás, baromficsipogás hallatszott a konyhai helyiségek tájáról. Az udvaron cselédek lóttak-futottak, mindenféle nyelveken kiabálva, mintha a Babilon tornyát építenék, s valamennyi fölött, mint valami tábornoki parancsszó, uralgott a Fruzina mama hangja; sertést forráztak, távolabb a kamra előtt őzet s nyulakat nyúztak az ambituson. Azután a vendégek kezdtek érkezni a megye távolabbi részéből, csörgő-bongó szánokon, nehézkesen gördülő nagy batárokban. A bemutatkozásoknak nem volt se hossza, se vége. Az urak kártyapartikká alakultak át, az asszonyok pletykázó kompániákká. Odakünn az istállók előtt máglyatüzet gyújtottak meg, hogy a vendég cselédek melegedjenek körülötte. Ebéd után a közeli falvakból is ömlöttek a vendégek, úgyhogy hovatovább szűkebb lett a lakosztály, mivelhogy télen csak az innenső részét lehetett a szobáknak használni. A kúriát a híres utazó Palojtay, István úr öregapja építtette: nagy fantaszta volt, s talán Perzsiában is járt, ahol a sah palotájáról vette a burleszket ötletet, de akárhogy volt is, akármiért tette, elég az, hogy a Paszománt nevű patakot, mely átszeli a kertet, keresztülvezette a fundamentumfalba illesztett rostozaton a szobák egy részén, úgyhogy keresztülfolyik rajtuk, és hűsen tartja őket; nyáron például úri élvezet a patak csörgése mellett szundikálni a díványon, vagy csibukozni, azonfelül pisztrángtenyésztést is próbált ott a leleményes ős, hanem bezzeg télen nyirkosak és mohtól

zöldek, fölfelé pedig penészesek lévén a falak, nemcsak kifűthetetlenek a szobák, de nem is használhatók. A halála lenne a falak dögletes kipárolgásától, aki most ott töltene egy napot vagy éjszakát. Bízvást eltörülhetné a király a halálos büntetést, ha ilyen börtönei volnának.

Ily viszonyok mellett csak néhány szoba jutott a vendégeknek, s amint egyre gyűltek, mindig több-több bútort kellett kivinni. Ágyak, almáriumok apránként kikerültek az udvarra, a hóra. Ilyenkor csak a székeknek van becsületük. S egyetlen professzor lenne most, akire Palojtay bácsi nem mondana élcet, még a főherceg offensege kedvéért sem, ti. Hatvani professzor uram, aki ismerte azt a bűvös fortélyt, hogyan kell a kicsiny szobákat tetszés szerint egy pillanat alatt megtágítani öblös palotatermekké.

Torzonborz bácsik, öreg matrónák, szép fiatal leányok, délceg fiatal úrfiak fejtőztek ki rendre a különféle bundákból és prémes csurapékból, melyeket halomra hánytak az első szobában. Amennyi csókot és kézcsókot ezektől kapott ma Fruzina mama, jó, hogy át nem lyukadt az arca vagy a keze. Hát még a sok jókívánat!

Rangra ugyan nem volt egyforma a társaság, némelyik négy ficánkoló lovon jött, másik két rossz gebén, volt itt nagy úr, de falusi jegyző is, tanítók leányzói és baronesse-ek (Mezernyéről a báró Krackner kisasszonyai), de színre nézve egyformák voltak az érkezők: vörösek és fehérek - vagyis vörösre mart a csípős hideg minden orrt és minden arcot, s fehérre meszelt minden bajuszt, hajat és szakállt a zúzmara. Csakhogy mikor aztán Fruzina mama nyájas szólamára: „tessék, tessék beljebb kerülni, édes lelkem”, beléptek a bundaszobából a nagy zöld szobába, melyet két vaskos kályha fűtött kívülről, némely haj kiengedett, megfeketedett, némely arc kifehéredett vagy rózsaszínt váltott, másik a sárga színt vette fel, míg ellenben maradtak hajak és szakállak, melyek megtartották a fehér színeiket azontúl is.

Úgyszólván egymás hátán tolongtak a vendégek estefelé, de azért igen jól érezték magukat, kivált a fiatalok; egy almát nem lehetett volna elhajítani, ahogy szokás mondani, de egy gyújtó tekintetet most sokkal észrevétlenebbül lehetett kicserélni. Végre is ki tehet arról, hogy Fruzina néni télen született, éppen abban a hónapban, melyben legkevesebbet beszélnek az asszonyok? A szükség nagy tanítómester, és „sok jó ember elfér együtt”, olyanforma pótigazság, mint a hiányos emberi tagok eltüntetésére vagy kidomborítására kitalált vatta és egyéb mesterséges töltelékek. Egy darabig elhiteti, hogy ez mind idom - de alapjában mégiscsak vatta. A szobákban beállott szorongás rendesen minden évben megszüli azt az indítványt, ha fagy van odakünn, hogy: „ki a szabadba!” A vendégek már tudják, és magukkal hozzák a fiatalok a korcsolyáikat. A kert alatt ott van a befagyott Mammut-szem (így hívják a tavat), óriás ezüst karika, melyen csodás élvezet siklani, odaállítják a partra a cigányt, s a zene hangjainál foly a multság, míg csak be nem sötétedik, és megjelenik a hírnök: „tessék vacsorálni jönni.”

Most is úgy volt. A fiatalokat kikergették az öregek. Még a kártyaszoba (pedig az immúnis hely) sem védte meg Noszty Ferit.

- Eredj ki, öcsém. Jégre, magyar! - dirigálta Palojtay. - Ami kártyaasztal elfér, adjuk át whistező öreg hölgyeknek és uraknak. A ferbli majd csak a vacsora után jön. Addig te még menyasszonyt is találhatsz magadnak!

Hát el is ment az új szolgabíró, s meglepte, elkápráztatta a tündéri kép, mely a Mammut-szemen elébe tárult a keresztül-kasul sikamló fiatalság, a strucc tollas és virágos női kalapok színpompája, a sehol véget nem érő fehérségben, mint egy illanó, összefolyó és szétszakadozó virágerdő.

Megállt a jégtábla szélén, és az összképben gyönyörködött, midőn látja, hogy egy mellette elrohanó hölgy elesett a felkarcolt, szinte porzó tükörlapon.

Odasietett, és kezét nyújtotta, hogy fölemelje. „Köszönöm” - mondá a nőcske gépiesen, s csak akkor nézett lovagjára, mikor már fölkelte. Összerezgett, s egyszerre kék lett az arca. Minden vér elszállt abból, csak a fagy ereje maradt rajta, az pedig kék színt ad a vér nélkül.

Feri is csak most ismerte fel. Tóth Mari volt.

- Nem ütötte meg magát? - kérdé.

- Ó, nem - rebegte és reszketett. - Egy kicsit meglazult a korcsolyaszíj, azért estem el.

- Megengedi, hogy megigazítsam? Noszty Ferenc vagyok, az új szolgabíró - mutatta be magát mosolyogva -, akit most sokan szidnak.

De még ki sem mondta egészen, s a leány még nem ért rá felelni, mikor mint a villám, két korcsolyázó gavallér termett ott, nyilván bizalmas emberei. Az egyik báró Krackner (a Mezernyén lakó nyugalmazott tábornok fia), már messziről kiabálta:

- Így kell a kis gonosznak! Isten büntetése. Megszökött előlünk.

A másik Sipos István volt, a bontóvári fiatal törvényszéki elnök; csinos ember és nagy stréber. Azonfelül pompás korcsolyázó, aki, mielőtt megállt volna Mari előtt, egy művészi piruettet vágott ki, ami a korcsolyasportban olyan virtus, mint mikor a legszebb írású hivatalnok kacsaringós manu propriát⁸¹ vagy cirádát kanyarít a neve végén pont helyett.

- Maga is látta? - kérdé Tóth Mari.

- Hogyne! Hiszen nem vak az ember, hogy a csillaghullást se vegye észre. Úgy nézem, megoldódott a korcsolyája.

S abban a szempillanatban már le is kuporodott, fél térdre ereszkedve, és igazítani kezdte a szíjakat, mire az ehhez készülődő Noszty Ferenc szerényen félreállott.

- Sapristi - duzzogott a kis báró, kit soványsága miatt „Keszeg báró”-nak neveztek a bakfiskörökben -, mindig elszedi ez az ember előlem a legjobb falatokat! Pedig én voltam itt az első egy lóhosszal. Az enyém volna a korcsolyamegigazítás joga.

- Ne haragudj, kis báró - kérlelte kedélyesen az elnök -, inkább vegyük úgy, hogy a te nevedben igazítom fel a Mari kisasszony korcsolyáját.

- Az nem megy.

- Dehogynem. Ha a király nevében igazítom az emberek ügyeit-bajait, miért ne igazíthatnám a korcsolyákat Krackner báró nevében?

- Azért, mert én nem vagyok király.

- De akinek igazítom, az királyné.

- Ugyan, ugyan! Szégyeneljék magukat! Hát nem tudnak valami okosabbról beszélni? - feddette őket Mari. - Bárcsak királyné volnék!

- No, ugyan mit csinálna?

- Nyomban fölmenteném mind a kettőjüket a szolgálattételtől.

Vidáman mosolyogtak az évelődésre, pedig volt benne egy kis komolyság is. A kisasszony olyanformán érezte, hogy az urak gyors megérkezése valami kellemes helyzetből zökkentette ki, de mindez csak zavarosan jelentkezett fejecskéjében. A feltűnő hasonlatosság lepte meg, de

⁸¹ *Manu propria* - kézjegy

még azzal se volt tisztában, hogy valóságos hasonlatosság-e az, vagy csak emlékeztetés a somlyói vadászra. És a hang is, csodálatos, mintha a hang is az lenne. Meglehet, képzelődés, beteges érzékek, homályos álmok üznek vele csalfa játékot. Noszty Ferencnek, az új szolgabírónak mondta magát. A Nosztyak nagy urak, templomok patrónusai. Hatalmas középületek, romban heverő várfalak beszélnek róluk, a köztermekben felfüggesztett ősi arcképek, buzogányos, páncélos lovagok viselik ezt a nevet. S maga ez a Noszty Ferenc, mint a náluk megfordult vendégek elbeszéléseiből tudja, előkelő, finnyás úrfi, volt huszártiszt, a ravasz, hatalmas képviselőnek a fia, mit keresett volna a pápai csizmadiák és mesterlegények közt? Bolondság ilyesmit elképzelni, és mégis sokért nem adta volna, ha csak egy percig hagyják még vele beszélni, csak még egyszer nézhette volna meg jól, csak még egy-két szavát hallhatta volna. Mindezek torlódtak össze fejében, s szívébe nyilallott ez a vágy, nem bírt tőle szabadulni.

De hasztalan, vége volt, elmúlt, mint a füst, az érdekes idegen eltűnt a sok bámész, tarkabarka úri nép közt, s tekintetével nem merte kutatni, nehogy a gavallérok észrevegyék, akik már az imént is szinte bántó módon szorították hátra, mintha bosszankodnának, amiért fölemelte, mintha valami olyanba ütötte volna az orrát, ami az övék.

Ohó, drága uracskák! Még nem vagyunk annyira! Kezét mérgesen ökölre szorította. De ki vette volna azt észre? Hiszen a keze a muffban volt.

A két gavallér közrevette, mindenik egy-egy karját fogva, elvitték onnan, sebesen röpülve tova hármában, mint a nyíl. Az volt a helyzet, hogy Tóthné a két ifjúra bízta Marit, Mari pedig azzal pajkoskodott, hogy meg akart tőlük szökni, természetesen csak játékból. Egy ilyen megszökésnél esett le az imént - a két „zsandár” megfogta, és erőszakkal utaztatta fel és le a nagy jégmezőn. Csak mikor már elfáradtak, hagyták, hogy egy kicsit kifújja magát, és hogy ők egy kicsit udvarolhassanak. Mari azonban kedvetlenül felelgetett arra a tömérdék badarságra, amit az aranyifjúság udvarlásnak nevez. Minden jel oda mutatott, hogy most is meg akar szökni, de most már talán nem is egészen játékból.

A két zsandár minden mozdulatát, minden tekintetét leste - a tekintetének pedig nem bírt parancsolni, hogy ne kutasson, valahányszor a tónak a kastélykert mögötti széléhez ért, ahol a vendég urak és hölgyek, parasztmenyecskék, suhancok nézték a festői látványt.

- Keres valakit? - kérdé a gyanakodó Krackner.

- Azt hiszem - felelte gépiesen.

- Hogyan? Maga nem tudja, ha valakit keres, hogy bizonyosan keresi-e?

- A mamát nézem - dadogta zavarral.

- A mamát? Hiszen a mama bent ül a meleg kályha mellett, s azt mondotta, hogy semmi szín alatt sem jön ki. Azért bízta ránk magát, hogy őrizzük.

- Akkor legalább mulattassanak!

- Hiszen mulattatnánk mi, de ha nem akar mulatni.

- Az csak annak a jele, hogy nem nagyon találékonyak, és hogy én meg már nagyon fáradt vagyok.

- Hahó, van egy ötletem! - kiáltott fel a báró. - Várjanak egy kicsit!

Egy iramodással átröpült a túlsó partra, ahol Krackner báróné üldögélt, egy számára kihozott öreg karszékben, az iringázó leányait tartva szemüggel.

- Kelj fel, mama, add ide a székedet - mondá a bárónőnek.

- Minek az neked? - kérde a tábornokné, a lornyettjén nézve meg a fiút.

- Kell a karrieremhez - felelte nyeglén a fiatalúr.

- Eredj, te rossz fiú! Mindig áldozatokat kívánsz tőlem!

S ezzel felkelt, Artúr pedig megfogta a karszéket, s mint valami pelyhet, hajtotta maga előtt, míg csak oda nem ért Marihoz.

- Üljön bele, kisasszony, ha fáradt. Voltunk eddig lovagok; leszünk ezután lovak, tolni fogjuk. Hát nem jó ötlet ez tőlem?

Mari beleilleszkedett a karszékbe, a két udvarló pedig belefogódzott hátul, s mint a szánkót szokás, csúsztatva maga előtt, hol lassan, hol sebesen, amint parancsolva volt, biztatva egymást: Gyí, Lámpás, Ráró!

Közben még beszélgetni is lehetett.

- Hallotta-e, hogy nagy főispáni bál lesz a farsangon? - újságolta a bíró.

- Ah! - mondta Tóth Mari unottan.

- Mégpedig kettő is - sietett jólétesültségét bizonyítani a báró is -, egy úgynevezett általános bál, amelyre meg lesz híva minden jobb család a megyében, tudja, egy afféle „jó kabátok bálja”, a másik pedig egy szűkebb körű, melyre csak az arisztokratikusabb családok kapnak meghívót. Ez lesz az igazi. Saprísti, erre elmegyünk. Lábnak Patikárius Pestről, gyomornak Sacher Bécsből.

- Ott, úgy látszik, olyanok lesznek, akiknek csak lábuk és gyomruk van.

- Hahaha! - kacagott a kis báró. - Maga ma bal lábbal kelt fel, szép kisasszony, és saprísti, az epécskéjét rajtunk, az arisztokrácián tölti ki... hahaha. Nagyon kedves.

- A főispánné már megérkezett tegnapelőtt - egészíté ki a legfrissebb híreket Sipos István - Nagy fogadtatás volt a vasútnál.

- Szép asszony? - kérde a bárócska. - Láttad?

- Átkozottul szép.

- A Nosztyak mind szépek, keskeny lábaik és piciny füleik vannak.

- Úgy? A főispánné tehát Noszty leány? - kérde Mari.

- Noszty Vilma.

- Úgy gondolom, egyetlen leány - mondotta Mari, pedig tudta, hogy egy fivére van.

- Dehogy. Egy fivére is van. Az új szolgabíró, Noszty Ferenc.

- Miféle ember?

- Nem valami jó firma - jegyezte meg az elnök.

- Melyikük ismeri?

Egyikük se jelentkezett.

- Pedig itt van a társaságnál, Palojtayéknál.

- Melyik az? - érdeklődött Krackner.

- Én nem fogom megmutatni. Majd kitalálhatja a keskeny lábáról és a kicsiny füleiről, melyek a Nosztyak tulajdonát képezik.

- Magának nagyon rossz nyelve van, kisasszony.
- Nekem? Miért?
- Mert ezzel körülbelül mindazt elsorolta, amivel még bírnak a Nosztyak.
- Tönkrementek?
- Valami háromszáz holdja van még az öregnek, de tele adóssággal, s az is haszonbérbe van adva tizenkét évre.
- Hopp! Tisztelt lovak! - kiáltott fel most Mari élénken. - Álljunk meg, azaz forduljunk jobbra! Ott valami történik.
- Csakugyan, tartsunk arra!

Biz ott csata volt. A Palojtayék vendégei, akiknek nem volt korcsolyájuk, hanem csak nézni jöttek a fiatalságot, apránként megunták magukat, mint a Mátyás hadai a Duna jegén. Ebben a nagy semmittevésben, üres locsogásban valamelyik pajzán menyecske (ha jól tudom, a csintalan Pataky Istvánné) egy hógomolyát gyúrt, és megdobta vele a viceispánt, aki fiatal korában udvarolt neki, mire az alispán, mint udvarias, gavallér ember, hasonlóan egy hógolyóval visszadobta a szépasszonyt. Hiszen csak felelni is kell az ilyenre, és végre csupa tréfa az egész. A viceispánnét azonban, noha ma van először úri társaságban, mióta Rágányosék mulatsága palotahölgyé avatta, megmarta erre a zöld szemű szörnyeteg, s szemet szemért, ha a férjem-uram úgy tesz, eb ura fakó, ő sincs fából, nosza hamar ő is gyúrt egy hógalacsint, és a daliás Ulrik János föcsendbiztost szemelte ki incselkedési tárggyul. Lett nagy nevetés ezekre a jelképes udvarlásokra, s uccu neki, egy bolond százat csinál, az egész társaság elkezdte egymást hólabdával paskolni. Mint a ragadós nyavalya, elharapódzott boldogra, boldogtalanra, keresztül-kasul, összevissza röpködtek a hólabdák, mintha fehér galambok szállnának, kergetőznének, és egymást kereszteznék a levegőben, valóságos konfettijáték kerekedett ki belőle, ámbár annak akkor még hírére sem hallották Bontó megyében. Sikongatás, panasz, vidámság, kacaj támadt nyomában, a kezük beledermedt, a toalettek megnedvedtek, némelyiknek a szemébe csapódott a hógalacsin, s tele lett még az inggallérja is hópihével, de mindegy, azért ők mégis jól mulattak.

Kisvártatva Marit is odaszállították lovagjai, lecsatolta a korcsolyáját, s elvegyült a csintalankodók közé. Szerette volna lerázni a két gavallért, de azok sehogy sem akartak elmaradni, s ha egy kicsit odább mentek is, csak azért tették, hogy megdobálják. Ámor ma letette tegzét, s más szerszámhoz nyúlt. Innen-onnan is jött egy-egy löveg, mely neki szólt. Egyszer aztán, mikor azt hitte, hogy nem figyelik, ő is kihúzta kezét a nyakán lógó muffból, s lehajolt, hogy golyóbist csináljon.

Lopva indította el szemeit megkeresni a fiatal szolgabíró, éppen az alispánnal beszélgetett.

Már-már meglóbázta a kezét, mikor az az ötlete támadt, hogy odaállt a kövér Rajcsányiné háta mögé, s onnan, védett helyről követi el a rettenetes merényletet.

Feje zúgott, szíve hangosan dobogott, amíg egyre hajtogatta magában: „A macska fél, de én nem félek.” Végre aztán csakugyan elhajította labdáját, s rémülten pillantott oda, hogy mi történt. Hát biz az szerencsésen a Noszty Feri mellét érte, talán éppen a szíve táján. Ki hitte volna, hogy olyan jól tud célozni.

Noszty elmosolyodott, leverte mellényéről a havat, és tovább folytatta a beszélgetést az alispánnal, mintha semmi se történt volna. Ó, Istenem, milyen borzasztóak a férfiak!

Mari aztán úgy elszomorodott ettől, hogy bekísértette magát a két ugrifüles által a házba, és ott leült a mamája mellé, megterhelt lelkiismerettel, hogy megint több titka, több bűne van eggyel. Pedig nem tett valami nagyon rosszat. Hiszen a többiek is mind így viháncoltak, bolondoztak. Igaz, hogy ismeretlen embert dobott meg, de hát a többi leányok is elkövettek efféle pajkosságokat. Legfeljebb illetlenség, amit csinált. Sőt az se, mert ezzel vélte megköszönni, hogy az új szolgabíró fölsegítette, mikor leesett. Aztán nem vette észre senki. Ő sem. Nem is hederített rá. Látszik, komoly ember. Pedáns hatósági közeg, szolgabíró, akihez instanciával kell járulni, és nem hógolyókkal. De ha látták volna is, hát mi volt benne? A golyó el is tévedhetett. Érhetne volna a szolgabírót arra az esetre is, ha valaki másnak van szánva, ha például a viceispánt akarta volna eltalálni.

Ilyen mindenféle mentségeket talált, és amint ezek már teljesen megnyugtatták, akkor vette észre, hogy voltaképpen nem mentségeket keresett. Valami mást, amit nem talált meg.

Ezalatt gyorsan lehanyatlott a nap, de mit is ténferegne fent sokáig, mikor úgylis csak a fele napszámját végzi; nem melegít, pusztán világít, s azt is csak kedvetlenül.

A gyertyák és lámpák kigyúltak bent, az estével a szél is felkelt, és belevegyítette dúdolását a pecsenyék sistergésébe a Palojtay-portán, a vendégek lassanként besereglettek a szobákba, s mint ahogy a teremteskor szétválasztattak bölcsen a vizek a szárazföldről, Fruzina mama is külön kergette az ifjúságot az öregektől, hogy ne lássák az egymás gyengéit; ezek maradtak pletykázni és disputálni a balra eső szobákban, amazok pedig bevonultak „hogy tetszik”-et játszani jobbra, míg a közből eső pajtányi ebédlőben nagy tányércsörömpöléssel iregtek-forogtak tatárarcú tenyeres-talpas szolgálók, rakván egymás mellé a terítékeket, ahogy a tekintetes asszony megparancsolta, jó sűrűn.

Feri nem csatlakozott az ifjúsághoz, pedig tudta, hogy Mari köztük van. Tudott az idegeinek parancsolni, hiszen elsőrendű játékos volt. S most jutott élete legérdekfeszítőbb játszmájához. Összes érzékei, tehetségei meghatványozódtak, még a lábujjaival is gondolkozott - ahogy a nagy kártyásokról mondják. A „ferbli” két nagy regulája vezette. Az egyik: el nem árulni az arccal, hogy milyen „blatt” van a kézben. A másik: elévülhetetlen regula, hogy a ferblit két kártyából kell megjátszani, vagyis addig, míg nincs minden kártya kiosztva. A játék csak odáig ér valamit, a többi már csak bamba szerencse. A két első kártyából, szóval „blindre”-re „kóstáltatni” vagy „javítani”, ha az ember sokat akar „behúzni”.

„Javítani” vélt hát a helyzeten, ha visszatartja magát, s nem közeledik szembeszökő módon a leányhoz. Sokkal hazardább volt, hogysem mindjárt a „zsinór” után nyúljon. A taktika adja meg a győzelmek borsát, savát. A katona is, a játékos is taktikával dolgozik. Ez az igazi, ehhez tartotta magát. A fiatalok közt különben sem voltak ismerősei, úgyhogy egyelőre csak alárendelt szerepet játszhatott volna Mari jelenlétében e rosszul öltözött vidéki majmok és falusi bakfisok közt, kikkel nem lehetett egyébről társalogni, mint jelentéktelen helyi eseményekről: hogy Kracknerék feldőltek a múlt héten a szánkóval, és Matild baronesse-nek az a szép kék blúza a csipkedudorokkal tönkrement, úgy, hogy föl sem veheti többé, hogy a szeles Rápoltné kiejtette tegnap a bölcsőből a kis gyerekét, azért nem jöhetett ma, mert a baba beteg lett, és alighanem rámegy a szegény kis lélek.

Feri inkább künn maradt az asszonyok közt, katonahistóriákkal mulattatta Fruzina mamát és környezetét, a „századokat”. A gunyoros Findzsa asszony nevezte el így, minthogy a házi-asszony körül a legidősebb hölgyek, egykori leányismerősei sorakoztak, de ott legyeskedett a dévaj öregúr, Podwolski gróf is, csizmáján hetykén recsegett a talp, mert csikorgósra varratta még most is, s gavallérosan pengett a sarkantyú. A gróf csupa vidámság, csupa derű volt, bár már túl lehetett a hetvenen. Falun akadnak még ilyen életerős öregurak. A feje fehér volt, mint

a friss hó, az arca piros, mint a rózsza, s a beszéde csintalan, hetykélkedő, nagyzó, mint valami kvietált huszár őrmesteré olyan helyen, hol elvetheti a sulykot.

- Hát te, öcsém, mért nem hordod el innen az irhát? - zsörtölődött a gazda Ferivel. - Mit udvarolsz itt a feleségemnek? Mars be a leányokhoz!

- Nem lehet, kedves bátyám. Nem illenék. Hiszen én most voltaképpen nászúton vagyok az új hivatalommal.

- Ördög kell neked, nem hivatal. De ha kellene, se manipulálj elhasznált bélyegekkel.

Ezt a gonosz célzást elérte Kaprinczy Balázné, és fölvette a kesztyűt az érettebb női nem nevében.

- Mi is voltunk nyíló virágok valamikor, s komámuram se volt fogatlan farkas, mint most. De ha hervadtak vagyunk is immár, azért ezt bizony nem érdemeltük, mert az elszáradt levendulának is van illata, forgós teremtetten, és az öreg pemetefű is jó orvosság az olyan krákogó öreg salabakternek, mint a komám.

- Hiszen éppen azért mondom - nevetett Palojtay -, mert Noszty öcsém még nem krákogó salabakter.

- Noszty? - rikkantott bele Podwolski gróf. - Hohohó Noszty! Melyik Noszty! Mert annyi Noszty van, mint ahány tarka kutya a világon.

Az öreg gróf roppant örömet tudott mutatni, ha valami új ismerősre bukkant, ami nem csoda, mert ritkán esett meg vele, ismervén már az egész világot. Birtokát még jóformán mint fiatalember vitalitiumba⁸² adta, s azóta mint vendég vagy utas csavarog a földtekén; egy nap Kairóban van, a jövő héten disznótoron valami magyar faluban, ahonnan a következő nap elutazik Monacóba, és felteszi a krupiénál a mindennapi Napóleonját, egyformán füttyörészve s félreacsapott kalappal ballagván haza esténként a Casinóból, akár nyert, akár veszített.

- Noszty Ferenc vagyok - felelte Feri, elnyelve a bosszúságot, hogy a Nosztyakról oly félvállról szólt.

- Ferenc? Én is Ferenc, te is Ferenc, a császár is Ferenc. Mit tudom én abból, melyik malac ki ökre?

Mindezt szeretetre méltó bonhómiával mondta, testének minden izma és porcikája mozgott, a szemei hamiskásan nevettek, a homloka ragyogott, a szája szélesre szétnyílt, és a tömött bajusza szálanként élni és ingerkedni látszott.

Feri elképedve nézett rá, mintha sértené a szó, de enyhíté a kedves, ennivaló mórlikálás hozzá; gondolkozott, hogy mit feleljen, de nem is kellett, Fruzina mama mondta helyette:

- Palinak, követünknek a fia.

- Szervusz, öcsém, agyagos! - kiáltá erre kitörő lelkesedéssel, mind a két kezét barátságosan, bensőségesen megrázva. - Hja, hja - folytatá ezután elábrándozva és a nyelvével csettentve -, huj, de szép fehér teste volt az anyádnak!

Noszty Ferenc minden vére fejébe tolult, első gondolata az volt, hogy felugrik, és arcul üti a tisztas hajú aggastyánt, de az olyan ártatlanul nézett le rá, mit egy gyermek, szép kék szemei szinte ugráltak az örömtől, a hangja csengett-bongott az elevenségtől, és a kandallóban is azon

⁸² *Vitalitium* - életfogytig fennálló ellátási igény

mód szerint pittegetek-pattogtak, játszadoztak a tűzszikrák, mintha az ő szavait kísérnék, és vele együtt pajkoskodnának.

- És honnan tudja azt maga? - kérde a fiatalember fojtott, tompa hangon. Olyan sötét, nehéz volt minden szava, mint egy felhő, melyben villám lakik.

Mindenki érezte a helyzet kínos voltát, s szorongva, elsápadva várták a kitörést. A fiatalember melle hullámosan emelkedni kezdett, orrcimpái lüktettek. Oly csend lett, mint a kriptában, csak a szívek dobogását lehetett hallani.

- Na! Honnan tudja?

Mindenki érezte a puskaporral telített hangból a készülődő robbanást, csak maga az öregúr nem.

- Hogy honnan? - pattant fel kedélyesen hahotázva, nagy kedvveléssel ringatván magát a csípőin. - No, nézd csak! Hiszen egy hajsza! híja vagy annyi se, hogy nem én vagyok az édesapád, ebugatta és ebadta.

A vér lassanként szökött vissza a fejéből, most már megfordítva, halotti sápadtság borította el arcát, s hogy remegő kezeinek munkát adjon, egy cigarettát sodort a jobb kezével, miközben a ballal bajuszát morzsolta, tépegette nagy izgatottan.

Mindenki feléje fordult, mit fog tenni. Az emberek összenéztek, mintha mondanák: Ez mégis roppant tapintatlanság az öregtől. Szegény fiatalember, hogy háborog, hogy küzd magával! Kényes egy helyzetben van.

- No, mit morogsz hékás? Miért nem szólsz? - piszkálta kedves kötekedéssel Podwolski, a sarkantyúit összeütve.

- Azon gondolkozom - felelte Noszty epés humorral, a szemöldjeit felhúzza -, hogy apagyilkos legyek-e ezentúl, vagy pedig ne legyek gentleman?

Bravó, bravó! Kitört a derűtség és a taps mindenünnen. Az egész társaság mintegy lidércnyomástól szabadult. A „századok” összedugták a fejeiket, és úgy dicsérték. Szellemesen felelt meg! Kedves fiatalember. Egy püspök se felelhetett volna meg bölcsebben ennek a Podwolskinak, ennek a bolondos öreg gyereknek, akinek minden szabad. Mert ha valami vitézi pózba vágja magát, nevetségessé válik, ha pedig rá se hederít az öreg gróf csacsogásaira, cinikus hírbe keveredik, szóval vagy krakéler lett volna, vagy cinikus, így azonban pompásan ütött ki, apagyilkos se lett, és megmaradt mégis gentleman. Hiába no, sokat tesz a finom nevelés!

Még Tóthné is odajött, ahol egy gyűrűben vették körül Ferit az öregasszonyok, megmagyarázva neki a Podwolski csintalan szabadszájúságát. Bizony, nagy istencsodája, hogy még be nem verték eddig a fejét.

- Ha már eddig be nem verték, ezután már könnyebben elkerüli - vélte az öreg Palójtay. - Ne hadd magad, öreg Ferkó!

Nem is hagyta az magát, sőt csak most kezdte megmagyarázni, miképp értette a dolgot.

- Hát úgy történt, hogy az öreg Labikán főispán volt akkoriban, mikor én fiatalember voltam. Felmegyek a megyeházára az előszobájába, hát ott találom azt a tacsót, Noszty Palit, akkor megyei aljegyző volt, és még egy csomó ügyes-bajost. Azt kérde, mi járatban vagyok. Mondom neki, egy kis beszédem volna a főispánnal. „Most az alispán van bent - meséli -, utána majd én jönnek, de szívesen engedem át a helyemet.” Megköszöntem neki, és körülbelül így szóltam: „Félek, hogy soká várakoztatnának, mert azt hiszem, hosszabban veszem igénybe idejét,

reményilem, te nem sokáig beszélsz bent?” „Ó, semmi esetre sem” - felelte. „Micsoda ügyben mégysz be?” „Bagatell - monda -, mindössze megkérdezek tőle valamit.” „Akkor hát eredj be előbb te, nekem az kényelmesebb.” Be is ment a lurkó, és örömtől sugárzó arccal lépett ki egypár perc múlva. Közvetlen utána a főispán elé járulok, és ünnepélyesen megkérem tőle a leánya kezét, természetesen a nagyobbikét, mert a kisebbik tatár hercegnő, a mostani Homlódyné, még a bábuival játszott. A főispán fölszisszent meglepetésében, s bosszúsan csóválta a fejét. „Ejnye, ejnye, elkéstél, Ferkó öcsém, éppen most ígértem oda Noszty Palinak a leányomat. Hogy nem tudtál tíz perccel előbb jönni!” Hát tudtam volna biz én, sőt maga Noszty ajánlotta fel, hogy menjek be előbb, és ha szót fogadok neki, most akkor az én fiam volna ez a fattyú.

S édes szeretettel, szinte büszkeséggel feledte a szemeit deli alakján.

- Nem is volna rossz - jegyzé meg Tóthné asszony, szokása szerint összecsucsorítva száját, ha beszélt -, most már kész szolgabíró fia volna a gróf úrnak.

- Csakhogy ahhoz nyilván még hozzászólt volna a Labikán kisasszony is - kötekedett az öreggel Palojtay -, Noszty Pál külön legény volt ám akkor, mint te.

- Ritka szép ember lehetett - erősítette Tóthné -, megvan az arcképe, gondolom, abból az időből, mikor először választották követnek, mentében, kardosan, kócsagos kalppal, mint valami mesebeli király. Ott függ a vizitszobában, vagy tán nem is a vizitszobában. Ó, hogy romlik, mohosodik az ember esze, szomorú az. No, bizony elfelejtettem, hogy hol van felakasztva. Persze, tizennégy szoba, nem győzi az ember észben tartani. És mennyi tömérdek takarítás jár azzal! Ó, istenem, minek is élünk? Talán csak azért, hogy a szekrényeket letörölgessük. De bizony isten, alighanem a kasznárunk lakásában lóg a kép.

Egyszerre derültebb, világosabb lett a szoba s üdébb a levegője; mintha édes, tavaszi áram lopóznék be az ablakon, pedig hát nem lehet, hisz téli este van, s az ablaktáblák be vannak téve, nem a tavasz jött, hanem Tóth Mari szaladt be a mamájához, annak a suhogó szoknyái csinálták azt a langyos, csiklandozó szelet, mely a tavasz búbájának adja ki magát.

Bár háttal állt Tóthné, tűnődve, hogy hol is van voltaképpen a Noszty-arckép, mégis megérezte a leánya közelségét, legott hátrafordult.

- Mi bajod, báránykám?

- Nekem semmi, hanem a szoknyám kiszakadt a ráncaiból, igazítsa meg, mama. De van-e gombostűje?

- No, az volna szép, ha nem lenne, mikor apádnak ezer részvénye van a chicagói gombostű-fabrikában, vagyis talán Davenportban van az a gyár, és ha jól emlékszem, nem gombostűket készít, hanem cérnát.

- Nem tudom, mama.

- No, nem tesz semmit. Hogy is mondta csak boldogult keresztapád olyankor, ha valamit nem tudott? Borzasztó az, hogy most már mindent elfelejték. Így ni, most már rendben van a ruhád. Föl nem foghatom, hogyan szakadhatott ki. Talán valami szögben. Vagy pedig ráült valaki, és te hirtelen fölkeltél. Kétségtelenül vagy az egyik, vagy a másik. Ámbátor bizonyosan lehetnek még többféle esetek, csak az eszünkbe nem jutnak. De nini, nem tudod, fiam, éppen arról beszéltünk, hogy a Noszty Pál arcképe melyik szobánkban van?

- Amelyikbe visszük, mamácska, mert egy poháron van kifestve.

- Igaz, persze, egy poháron. Hogy is tévedhettem annyira - sopánkodott egyenesen Ferihez intézve a szót -, mindamellettt kegyelettel őrizzük atyjaura portréját. Ő valóban csinos ember volt, ámbár nincs szerencsém személyesen ismerni, legalább tudtommal nem, mert nem lehetetlen egyébként, hogy láttam is valahol... de ne szaladj, kérlek. Leányom, Mari; Noszty Ferenc, új szolgabíránk... Ugye, már nagy leányom van, szolgabíró úr?

Mari gyöngén elpirult, és egyetlen mozdulatra se volt képes, Feri meghajtotta magát.

- Volt már szerencsém találkozni a kisasszonnyal - mondá -, csak azt nem tudtam, hogy a nagyságos asszony leánya.

- Ah, és hol?

- A jégen.

- Szeretem, hogy rám ismert - vette fel a szót Tóth Mari, fojtott, reszketeg hangon -, így legalább meg is köszönhetem, hogy segítségemre volt...

- Miféle segítségemre? - kottyant bele Tóthné.

- Elestem, mama.

- Ó, te szerencsétlen gyermek! És ezt meg sem mondod nekem. Mutasd hamar, hol ütötte meg magadat? Istenem, istenem!

- Sehol se, mama! Nem fáj semmim.

De Tóthné mégis megrémült, és a kezét kezdte tördelni.

- Mit tudod te azt? Ó, jaj, hogy is küldhettelek egyedül? Mit mondjak az apádnak, ha megtudja?

- Ugyan, ugyan, legyen eszed, édes Tóthném - csillapította Kaprinczyné. - Hiszen hallod, hogy semmije se fáj. Mit akarsz egyebet?

- Hogy semmije se fáj? - vágott közbe Tóthné, aki csökönyös volt, ha valami irányban megindult. - Az semmit se bizonyít, édesem. Hányszor van az, hogy valaki fájdalmat érez, pedig voltaképpen semmije se fáj, s az orvos azt mondja: „maga egyszerű hipochonder, menjen haza, ne gondoljon a betegségére többet, mely csak az idegek csalóka játéka.” Nálunk New Yorkban éppen a töszomszédunkban lakott egy előkelő asszony, Mrs. Schmitt, aki azt érezte, hogy egy béka van a gyomrában, és mindennap elájult kétszer-háromszor a béka alkalmatlan-kodásaitól. Ő maga, Schmitt asszony, azt állította, hogy kiskorában itta meg a békát, s az ott nőtt meg a gyomrában; valami ilyet állított. De megállj csak, lelkem, mit is mondtam? Most jut eszembe, hogy voltaképpen egér volt a gyomrában, és ez megzavar most, mert most már persze, ha agyonütnek, se tudom, mit mondott, miképpen került bele az egér, minthogy azt, természetesen, be nem vehette vízben, mint ahogy bevehette volna a kis békát. Nem emlékszel, Marikám, hogy mit mondott? Hogy nem? Eredj, golyhó, tudod te jól, csak nem akarsz rajtam segíteni! Ilyenek ezek a gonosz gyerekek, ha megnőnek, kinevetnek bennünket. Elég az hozzá, bent érezte az egeret, és váltig jajveszékelt, hogy mardossa és harapja. A doktor persze nevette az egészséget, mert az egérhistóriában egy percig se hitt. Alkalmasint nem Mrs. Schmitt, hanem az egér miatt, mert az egér szívesebben húzódik meg egy lombárban vagy egy ócska padlás-szobában, mint Mrs. Schmitt gyomrában, bármennyire előkelő és tiszteletre méltó hely legyen az különben, mert a lady egy tábornoknak volt az özvegye. A doktor ennél fogva egy egeret fogatott valahol, s úgy tett, mintha belőle üzné ki, valamely hókuszpókuszokkal, pedig az ő mandzsettája alól szaladt ki a kis egérke a kellő pillanatban, amiben aztán meg is nyugodott az asszony, és semmiféle marást vagy harapást nem érzett belső részeiben ezentúl.

- Jó, jó - jegyezte meg Fruzina mama -, de mi köze ennek a Mari eleséséhez, kedves Tóthné?

- Éppen ez az - végezte be Tóthné -, hogy ha lehetnek fájdalmak, amelyekhez nincsenek betegségi okok, viszont lehetnek betegségi okok, amelyekhez nincsenek fájdalmak. Ma már annyi mindenféle betegség van, hogy megbolondul bele az ember, ha rájuk gondol.

- Nem csodálom - elegyedik közbe Palojtay -, hogy annyi a képzelt betegség, mikor ezeknek olyan jó termőföldjük van, mint a szülők fantáziája. Ne hallgass anyádra, Mari húgom, sőt menekülj, mert még láttelepet talál követelni a megütött helyekről; s erre magam is vállalkoznám...

Mint a héja, hirtelen lecsapott rá Fruzina mama:

- Ejnye, Pista! Mikor nő be már a fejed lágya? Hogy nem szégyenled magad megpirítani azt a szegény gyermeket az ízetlen, durva ötleteiddel!

Palojтай erre a szájára ütött, behúzta a fejét engedelmesen a vállai közé, s látván, hogy Tóth Mari fut el onnan, mint az elriasztott őzike, egy fürge mozdulattal áthajolt a felesége feje fölött a tükör alatti márványasztalhoz, melyen egy cserépben kinyílt kamélia piroslott, egy bimbó s egy rózsza kandikáltak ki a húsos levelek közül (a figyelmes Podwolski hozta Fruzina mamának), nosza leszakította nagy hamar a rózsát, és intett a szemöldjeivel Nosztynak:

- Szaladj csak utána, kérlek, és add át nevemben, engeszteld ki, én magam most már nem merek a szeme elé kerülni.

TIZENNYOLCADIK FEJEZET

Csigabiga, nyújtsd ki szarvacskádat

Feri se mondatta kétszer, röpt, mint a nyíl, utána, és még előbb érte utol, mintsem a fiatalság közé nyitott volna a negyedik szobába. Már a harmadikban elfogta, ahol egypár középkorú menyecske dominózott fiatalabb férfakkal.

- Várjon csak, kisasszony, várjon csak!

Mari visszafordult a hangra (tudta már, kié), el se bámult, mikor meglátta, csak megállt szó nélkül, elsápadt, és mereven bámult rá.

- Talán a mama kíván vissza? - kérdé tétovázón, miután némileg összeszedte magát.

Feri maga is bizonyos lámpalázt érzett, nem tudta, miként kezdje.

- Nem, nem.

Tehát?

Ez a kérdés azonban nem volt kifejezve hangban, csak a Mari szemeiből lehetett kiolvasni.

- Ösmeri kisasszony a cinkotai kántor históriáját?

Mari a fejével biccentett, miközben bársonyos szempillái lecsukódtak. Jaj, istenem, mit fog hallani?

- Én is mondhatnám - folytatá Feri -, most azt gondolja, hogy a voglányi szolgabíró áll előtte, pedig...

Mari remegni kezdett. Tehát mégis ő volna? Édes Szűz Mária, Boldogasszony anyácskám, ne hagyj el! Bal kezével egy öreg karszék szerezsenfjét fogta meg, hogy el ne essék, mert szédült, jobbával a csontlegyezőt terjesztette ki az arca elé.

- Pedig a Palojtay István uram követe áll most maga előtt, akit azzal bízott meg küldője, hogy engesztelje ki, hogy bocsánatot kérjen előbbi tréfás kifejezéséért, mert azzal ijesztették meg, hogy maga megneheztelt. S ezt úgy akarja jóvá tenni, hogy ezt a szép rózsát küldi. Azzal bízott meg, hogy engesztelés jelül tűzzem be a hajába.

Mari elmosolyodott. Tehát mégsem ő. S ezzel egyszerre visszatért a ruganyossága, bátorsága. De a mosolyába belevegyült egy kis méla szomorúság, amiért nem ő.

- Mit? Maga akarja betűzni? Hát még mi? Hogy a hajam közt babráljon? No, és még mivel bízta meg a kedves Pista bácsi? - kérdé élénken nevetve.

- Sajnos, ezzel az én szerepem véget ért - hajtá meg magát tréfás ceremóniával.

- De teljes sikerrel, mert elfogadom a rózsát, betűzőm a hajamba, és otthon esetleg le is préselem.

- És nem haragszik?

- Sőt. Egyebet se szándékozom csinálni, mint egész este haragudni. Hiszen „haragszom rád”-ot játszunk odabent. Nem tart velünk?

- Nincsenek ismerőseim, és nem is szokásom a játékból való harag - felelte Noszty szomorúan.

- Pedig olyan mord tekintettel méreget, mintha énám is haragudnék.

Feri ábrándosan rázta meg fejét.

- Ó, dehogy, inkább félek magától.

- Hát olyan rettenetes vagyok?

- Isten ments! Amit mord tekintetnek gondol, az inkább bizonyos szomorúság, amely elfog.

- Ha engem lát? No, maga szépeket mond nekem.

- Bizonyára úgy van ez, de nem a maga személye miatt, hanem...

- Hanem? - kérde a leány merészen.

Feri úgy tett, mintha megrestelné, hogy olyan céltalan okvetetlenkedésbe bocsátkozott.

- Eh, bolondság. Nem érdemes, hogy beszéljünk róla. Biztosítom, kisasszony, hogy nem érdekli.

- Ohó, követ úr! Így nem szabadul. Ön felpiszkálta az alvó szörnyeteget, a kíváncsiságomat, most már ki kell azt elégíteni. Csak halljuk most már.

- Hát az az egész, ha már mindenáron kívánja, hogy megmondjam - szólt Noszty látható kedvetlenséggel -, hasonlít valakihez, akire nekem nem jó gondolni.

A szegény Mari ezzel megint elvesztette elfogulatlanságát. Újra kigyúlt az arca, elhomályosodtak a szemei, szíve hangosan dobogott, és olyan ügyetlennek érezte magát, mintha üvegből lenne a lába: se szólni nem tudott, se elmozdulni nem mert.

- Tehát szent a béke Pista bácsival? - szólt Noszty, mintegy az elbocsátást várva.

Csak a szemeivel intett, és az ajkszőgleit vonta össze egy búcsúmosolyra, de azt is csak félig, egész mosoly nem lett belőle, mindössze két vagy három rizkásaszerű, hófehér fog villant meg a piros ajkak közül.

Feri visszament a vén emberek közé, egykedvű, közömbös arccal, mint egy diplomata; ha a cselszövő Málí néni látja most, bizonyosan megcirógatja az orcáit (hja, a Noszty-vér nem tagadja meg magát). Mari pedig a fiatalság szobájába nyitott be, de egyik sem volt ott lelkileg, ahol a testével. Különösen Mari sokat adott volna egy félórai magányért, hogy átgondolja, meghányja mindazt, ami lelkét foglalkoztatta. A Noszty legutolsó szavai mint valami vérpezsdítő fluidum járták át egész lényét. Azt mondta, nem jó gondolnia valakire, aki őhöz hasonló. Hátha a somlyói leánykát érti? Hátha mégis a somlyói vadász ő? S ebben az esetben az előbbi nyilatkozatában benne van a szerelmi vallomás is.

Ideges nyugtalanság fogta el, de nem a kellemetlen, lehangoló idegesség, ellenkezőleg, olyanforma volt, mintha láthatatlan szellemek mézbe mártogatnák a lelkét, de voltak a méznek keserű rétegei is.

„Ha csakugyan a vadász volna - mondá magában -, csak nem lenne olyan csacsi, hogy rám ne ismerne. Nem, ő nem a vadász.”

„Azazhogy mit beszélek - felelte kisvártatva önmagának -, hiszen én magam is csak olyan csacsi vagyok, hogy nem ismerem fel határozottan. Lehet biz az, hogy a vadász.”

„Igaz azonban, hogy én mégis legalább ismergetem őt, fürkészek utána, gyanakszom a személyében, míg ő, úgy látszik, nem is gondol arra az eshetőségre; ha ő volna, lehetetlen, hogy ne gyanakodnék, mert az arcom az, a termetem is az, mosolyom, szemem, hangom, mind az - tehát mégse a vadász.”

„Vagy, ha mégis a vadász, no, akkor ugyan csekély benyomást tettem rá.”

(És szinte már olyasvalamit kívánt az istenektől, hogy inkább ne legyen hát a vadász.)

Szegény kis Mari! Egy láthatatlan mérleg himbálózott gondolatában folytonosan, s ezer apró dolgot és megfigyelést rakott a serpenyőkbe, hol ide tett valamit, hol amoda, megint átrakta, és a mérleg szüntelen hullámozott, mozgott és nem állt meg eredményt mutatni. Bolondság, bolondság! Nem lehet a ködöt meg a virágillatot megmérni.

Ebből a sok kombinálásból, találgatásból és fejtörésből nemcsak hogy semmi haszna nem volt, hanem ellenkezőleg, kár, mert olyan szórakozottan játszott, és ferdén felelgetett, hogy mindennemű ékszereit, karperecét, gyűrűjét, kis ezüstgyűszűjét zálogba szedték el, s miután már az se futotta, még a kaméliarózsáját is oda kellett adni a hajából a végrehajtónak, a bontóvári törvényszéki elnöknek, aki már törte is a fejét a kegyetlenebbnél kegyetlenebb kiváltási módokon, mikor egyszerre megszólalt a kis harang a vacsorához, s ki-ki szerezhén párt, aminőt lehetett, megkeresték helyeiket a nagy ebédlőben.

Mondani is fölösleges, hogy óriási vacsora következett, amelyben mindenki megtalálta az ízléséhez és a gyomra állapotához való ételeket, a becsináltaktól kezdve a francia konyha mártásai és könnyed omlette soufflée-i között, elvegyítve félig véres angol húsokat és pudingo-kat, valamint a szokásos nemzeti csemegéket: malacpecsenyét, töltött káposztát, túrós lepényt, hurka-kolbászt, melyek magyar embernek és isteneknek valók, de inkább isteneknek, lévén az ételek halálosak, az istenek pedig halhatatlanok. Az ételeknél még csak a tósztokban volt nagyobb bőség, s ezek nagy része Palojtayné egészségére zengett, úgy, hogy Fruzina mama alig győzött koccintani ürmösös poharával.

De mindez nem sokat érdekelt Marit. Az estének az az általános nevezetessége, hogy a Palojtayné nem tudom, hányadik születésnapja csak a felületen úszott, külön-külön mindenféle más nevezetességek tolakodtak elő vagy bújtak ki. Mari előtt például az a jelentéktelen esemény dagadt meg naggyá, hogy a malacpecsenyénél, amint egyszer lopva ráemelte tekintetét Nosztyra, aki rézsút átellenben ült az asztalnál, két szép menyecske, Pázsith Gusztiné és Gyurtsányiné között, éppen abban a pillanatban röpi a Noszty tekintete is Mari felé (vagy hogy mindig ott kujtorgott már azelőtt is), szóval nagy összeütközése lett ebből a két égő planétának, hirtelen mindenik elkapta a maga tekintetét, s Mari azonfelül elpirult, és a tányérjára nézett, mint egy bűnbánó Magdolna, miközben ekképpen elmélkedett:

„Ha elszomorítja az én arcom látása, hát ugyan minek nézeget?”

A Feri környékén egy kis feleselés támadt. Klementy szerkesztő a vad tósztok során Tóth Mihályt is felköszöntötte, de annál az ékes mondatnál, hogy tekintsünk vissza a múltba, közbe-mordult Kaby Józsi:

- Én ugyan nem tekintek, mert ott minket megverték.

- Van ott elég dicsőség följegyezve a történelemben - folytatá a szónok.

- Egyetlenegy trükk van, az, hogy Zsigmond királyt becsuktuk Siklós várába - disputált Kaby. - Hogy jött ki onnan, azt szeretném én tudni.

S fenyegetőleg rázta meg az ökleit.

- Bizonyosan valamelyik Noszty eresztette ki jó pénzért - hasadt ki valahonnan egy gunyoros hang.

Feri szemeiben, ki eddig hallgatagon ült két csinos szomszédnője közt, villám gyúlt ki. Hamarporú ember volt, fölszisszent, s harsányan, fenyegetően mondá:

- Valaki mostan kőbe hágott! (És háborgó tekintetét körülhordozta a patkós asztalon.) Ki volt az?

Szép volt így felindulva, mint egy riasztott tigris, kit nyíl hegye ért. Marinak legalább nagyon tetszett.

Síri csend következett. Senki se felelt.

- Egy német van köztünk - csóválta a fejét Kaby Jóska, és röhögött.

Klementy ezentúl háborítatlanul folytatta tósztyát, mely abban csúcsosodott ki, hogy a modern kornak másféle hősei vannak, mint azelőtt; a Lehelek, a Botondok, Kinizsiek kora lejárt, éljenek a Tóth Mihályok, akik nem a törököt verik meg, hanem a zsidót, ősi földet szereznek becsületes munkájukkal, és azt úgy művelik, hogy a legöregebb gazdák is bámulják.

Tóth Mihály, aki valamivel lejjebb ült, a leányával átellenben, láthatólag röstelkedett, a szeleburdi szerkesztő dicséretei általában gyanús természetűek, s legott megindul nyomukban a találgatás, mennyibe kerülhet. Tisztes, deresbe vegyülő hajú öregúr volt, kemény, határozott vonásokkal, keveset beszélt, de mindég higgadtan. Magas, kidudorodó homloka, tiszta fényű szemei kiváló értelmet árultak el, csak az esetlen mozdulatain látszott a mesterember.

- Nono - szólt csendesen, s igyekezett mindjobban elbújni a nagy testű mezernyei tiszteletes asszony válla mögé, kinek lovagjául volt odaültetve.

Mindamellett sokan felálltak Klementyn kívül is, s odajárultak koccintani a kevésbé rátartó urak közül, még Noszty is.

- Noszty szolgabíró vagyok.

- Azt vettem észre - mosolygott Tóth Mihály.

- A másik pólust - folytatá Feri -, a munka emberét kívánja megtisztelni a munkátlanság embere.

- Munkátlanság! - kottyant bele Klementy. - Ahogy vesszük. Ki szereti a munkát? Bolond, aki szereti. Nem igaz, mi? Apellálok minden okos emberre. Lám, a méhek a legmunkásabb állatkák, de még azok se szeretik a munkát. Azt hallom, kivittek egy köpűt Brazíliába, s látván, hogy ott örökös nyár van, gondolták magukban, minek dolgozzunk? - és nem dolgoznak többé.

- Ejnye, ejnye, Klementy - pirít rá Findzsa asszony, miután már a Tóth Mihály körüli diskurzus általánossá vált -, mi lelte, hogy ma így antalkodik? Előbb dicsőíti a munkát, most meg már leszólja a sárga földig.

- Mert én sokoldalú ember vagyok - védekezett sunyi ábrázatát mind a két kezével megvakarva -, és csak Noszty úrra értettem, aki nyári éghajlat alatt született.

- Csakhogy az én nyaram csak az én tavaszomig tartott - felelt Feri némi keserűséggel -, és ezentúl bizony már nekem is munkával kell megkeresnem a mindennapi kenyeremet.

- Nem szakad meg abba a méltóságos úr - nevetett a szerkesztő.

- Ugyan hagyja, kedves szerkesztő úr, ne méltóságozzon engem.

- Kérem, kérem, császári királyi kamarás, tehát méltóságos.

(Hm, tehát kamarás - sóhajtott Mari -, azért olyan rátartó.)

- Az csak a kriptának szól - felelte Noszty szerényen -, a családi csontoknak. Nekem magamnak inkább csak a „tekintetes” titulus jár, s ezt is azzal a tudattal kell viselnem, hogy más

alkalmasabb, erőteljesebb emberre volt szabva.

- Ujhuj! - rikkantott közbe a pofitos Kaby Jóska, aki idefigyelt fél füllel, máskor lőnye ember, de ha bort lát, szaporamalom. - Ne restelld! Mit restelled? Vármegye kenyerét aki kapja, az marja. Én se restelném, ha én húztam volna ki alólad a gyékényt, hát punktum. Csak egyet ismerj el, brúderkám, hogy huncut a német. Amiért viszont én elismerem, hogy az a jó, mert ha a német nem volna huncut, nem tudnánk kire haragudni, s anélkül rég belénk penészedett volna a nemzeti virtus.

Erre aztán úgy illett, hogy Noszty, mint fiatalabb, átsétáljon a túlsó oldalra, és a Kaby Józsi poharát megérintse a maga poharával.

- Kellemes fiatalembernek látszik - jegyezte meg Tóth Mihály Nosztyra, a szomszédasszonyhoz fordulva.

- Hm - felelte a tiszteletesné csókaszemével a fiatalemberre pislogva. - Azt hallottam, hogy egy kicsit lacsuha természetű. Az apja se egészen kóser ember. És milyen gőgös, kivált az országgyűlési ciklusok közepén! Egy Pesti Napló-t hord szüntelen a zsebében, s mikor valaki olyan jön szembe az utcán, akit nem akar megismerni, kiveszi, beletemeti a fizimiskáját, és az olvasást mímelve megy el az ember mellett.

Többé-kevésbé efféle semmiségek mondattak és történtek az asztalnál, s természetesen sokáig ki nem elégíthették az igényeket, kivéven az emberiség „tisztizó” részét. A mindkét nembeli ifjúságnak a talpa viszketett, táncra készülődének, az öregurak a kártyaszobába vágytak, a tantuszaikhoz, s türelmetlenül lesték, mikor bont asztalt az elnöklő Fruzina mama. Bontana is, ha a locsi-fecsi Podwolski pontot tudna csinálni; színes szerelmi kalandjai egymásba fonódnak, mint a szederindák.

Végre azonban mégis fölemelkedik a háziasszony, s az a bizonyos suhogás támad, mint mikor egy nagy madárcsapat felrebben. Hangzanak is mindjárt a vezényszavak. „Ki az asztalokkal!” zsibong az ifjúság. „Előre, uraim, amiből élünk!” - sorakoznak csatarendbe a kártyások. Csak az örök szomjúság rabszolgái várják gyámtalanul, hogy melyik szobát teszi meg a háziúr „kredenc”-nek, ahova aztán be lehet húzódni iszogatni, disputálni, csibukozni, sőt még dalolni is.

Feri az öregurakhoz csatlakozott, s leült az egyik tarokkasztalnál gibicnek, a Tóth Mihály háta mögé (ki tudja, mire lesz az jó valamikor). Ott különben hasznát is vették, mert az egyik partner, Palójtay, váltig futkározott, hol ide hívták, hol oda hívták rendet csinálni, s ilyenkor, mert az idő pénz, hogy folytonossági hiány ne legyen a játékban, ő helyettesíté a házigazdát. Egész este nem mozdult, anekdotákat mondott, savanyúvizes bort töltött a játékosoknak, és kiszolgálta őket. Szóval hasznos ember volt, megbecsülték, s amikor Tóth uram valami nagyobb játékot akart kimondani, „ultimót” vagy „szólót”, mindég hátrafordult, amint ez már illendő dolog a rokonszenves gibiccel szemben, s csak ha az jóváhagyólag intett a szempilláival, kiáltotta ki nagy élénkséggel:

- Szóló, ha vizet iszom is!

Pedig a nagyteremben, ahol a tánc folyt; erősen várta „valaki”. Ha tudta volna, talán otthagytá volna a hatalmas skíz sűrű híveit, vagy hogy talán tudta, és azért nem hagyta ott.

A csillár gyertyái már körömhegyig égtek a nagyteremben, új gyertyákat raktak fel a cselédek, hullámozott a sokaság, a mamák bóbiskoltak a szögletekben, a táncosok nagyrészt már kifáradtak, és újak szilajodtak neki. A pletykázószobákból, a kredencből bekukkantanak az unatkozók, csak ő nem mutatkozott, akit Tóth Mari várt. Különös ember! Gőgös-e, vagy világgylölő? Valóságos rejtély. Bizonyosan befogatott már, és elment. Amennyire az udvar-

lótól tehetette (nem nagyon tehetette, mert körüldöngték, mint a méhek a jázmin), mindég figyelte az ajtókat, jönnek-mennek az emberek, de ő nem mutatkozott. Szeretett volna kérdezősködni felőle, de nem mert. Fruzina mama bizonyosan tudja, mert őtőle nyilván elbúcsúzott, de isten ments meg Fruzina mama előtt szóba hozni, gyíkszeme van, mindjárt leolvasná velők a titkos gondolatait. Ámbár iszen azok se olyanok, hogy szégyenkeznie kellene miattok, hacsak nincs alattuk még egy réteg: a legtitkosabb gondolatok.

Nincs, nincs. Ó, dehogy! Semmi sincs. Mindössze táncolni szeretne a méltóságos kamarás úrral. Egy kis ártatlan kíváncsiság az egész. Úgy rémlik neki, hogy a csárdástáncáról holtbizonyossággal meg tudná állapítani, ő volt-e a somlyói vadász vagy nem, mert ez a bolondos kérdés még mindég ki nem párolgott a fejéből, nem is akar és nem is fog, talán örökkön-örökké megmarad a gyanúja, és bosszantani fogja. Mert hátha alakoskodik a kamarás úr? S ó, milyen bosszúság, az ő (a Mari) szeme is csalódhatik az archan, emlékezete a hangban - hanem ha táncolna vele egyet! Minden hazudhat, csak a láb nem, mely egyforma ritmusban igazodik a muzsikához.

Hogy ez a kívánsága nem teljesült, udvarlóival érezte, akik hosszú orral szóródtak szét. Az elnököt megsértette valamivel, duzzogva befogatott, és hazament, a kis báró pedig a mamájához sietett panaszkodni.

- Mari rosszul bánik velem. Úgy látszik, semmi se lesz a reményeidből. Hagyj nekem békét ezzel az aranybékával. Én holnap visszamegyek Pestre.

- Persze. Az orfeumi dámádhoz. No, hallod, abból semmi se lesz. Hát miből következteted, hogy rosszul állnak az ügyeid?

- Azt mondta, megvet, ne kerüljek többé a szeme elé.

- És miért?

- Amiért, azt mondja, én kiáltottam közbe a vacsoránál, hogy Zsigmond királyt valamelyik Noszty bocsátotta ki a siklósi börtönből jó pénzért, s aztán mikor Noszty fenyegetőleg jelentkezésre szólította föl a közbeszólót, meglapultam, mint a gomba a fűben.

- Miért is nem jelentkeztl?

- Majd bolond vagyok, hogy felaprított volna az a tigrispofájú.

- Igaz, igaz - mondta a bárónő, megsimogatva fiacskája szöske fürtjeit -, de látod, az ilyen éretlen leányok szeretik a hősöket, magokba falják a regényekből. Legalább eltagadtad volna, hogy te kiáltottál közbe.

- Az ám. Hiszen akartam én. De ráismert a hangomról.

- Te! Ha az a te hangodat száz közül megismerte, holott én se ismertem meg, akkor bizonyosan szeret téged. Légy nyugodt, megbékültök.

S ezzel fölkel, és fölkereste Tóthnét, hogy fia ügyét megfeljebbezze nála. Tóthnénak, ki egy csoportban beszélgetett, igen jólesett, hogy a báróné bizalmasan félrehívta és hogy az egész világ látja, amint az ablakmélyedésben tárgyalnak együtt. Egy-két mézesmázos szó elég volt, s Tóthné jól fel volt húzva, amilyen jól csak fel lehet húzni egy hibátlan szerkezetű, ketyegő órát.

- Ó, istenem - mondta a befejezett beszélgetés után visszatérve csoportjához -, milyen más ez az arisztokrácia! Milyen finomak ezek a nők! Még a hangjuk is olyan lágy, mint a brüsszeli csipke. Csak azt nem értem, hogy miért hiányzik elől a két felső szemfoga, és hogy nem csináltat helyettük álfogakat. Párizsban ismertem egy Lambelle nevű grófnőt, annak is éppen az a bizonyos foga hiányzott. Talán divat. De ezer bocsánat, meg kell keresnem a leányomat.

Föltette a lorngettjét némi előkelő reminiscenciák szerint, s körülnézett, de csakhamar visszafordult:

- Ó, nem, nem. Talán mégsem divat. A Lambelle grófnő fogát a hátslova rúgta ki, s nem föltehető, hogy a ló tudta volna a divatot... Ámbár azt mondta a komornyik, hogy igen magasvérű ló volt. Az úr meglötte szegény párát... Ó, még most is sírhatnék, ha a szegény lovacskára gondolok.

Eközben megpillantotta Marit a csillár alatt.

- Szent ég! - kiálta, hozzátipegve. - Mind a ruhádra csepegnek ezek a gyertyák. Azt gondolod, hogy Worth úr ingyen adja a ruhákat? Gyere csak, gyere, gonosz gyermek, hadd mossam meg a fejedet. A bárónő panaszkodik, hogy rosszul bánsz a fiával.

- Azzal az apalinszívűvel - mondá a leány fitymáló hangon.

- Már akármilyen szívű, de ez a szív hozzád húz. Én nem mondom, hogy borulj az ölébe, és ez nem is valami elegáns dolog, azt se mondom, hogy menj hozzá férjhez, mert tudod, hogy az apád milyen bogaras, de legalább szépen bánj vele, mert mindenesetre megtiszteltetés, hogy egy arisztokrata...

- Pakfon-arisztokrácia - dünnyögte ajkait elbiggyesztve.

- Az arany veled vegyülne hozzá.

- Nem szokás, az aranyat pakfonnal vegyíteni, mama.

- Neked ma valami bajod van, Mari.

- A fejem fáj, mamácska.

- Talán haza akarnál jönni.

- Azt hiszem, jó volna, ha hazamennénk.

- Eredj hát, keresd meg az apádat valahol a kártyázók közt, és figyelmeztess a hazamenetelre. Majd otthon beszélünk a dologról.

Mari végigment a szobákon, és sok kérdezősködés után végre ráakadt a szobalabirintusban a kártyabarlangra, s élénken elpirult, mikor betoppnva ott látta Nosztyt az apja mellett, kéklő füstfelhőbe takarva.

- Engem keresel? - mosolygott rá az öreg Tóth olyan szeretetteljes pillantással, mint aminővel a pagátot veszi észre az ember.

- A mama küldött, apuska, hogy már haza akarna menni.

- Ohó! Az lehetetlen!

- Miért, apa?

- Mert két ultimó van rajtam és egy szóló.

A leány ráemelte szemeit, hogy hol van rajta az a két ultimó, amitől nem mozdulhat, s úgy tett, mintha csak most venné észre Nosztyt.

- Hát maga nem táncol?

- Nem! - felelte kurtán.

- Nem is szokott?

- Nemigen.

- Sohase táncolt?

- De igen, egyszer-másszor.

- Eredj csak, fiacskám, innen a füstből - szólt az öreg Tóth -, mondd meg a mamának, hogy várjatok még. És talán te is fordulj még egy-kettőt, míg a kártya fordul.

Mari hidegen biccentett a fejével Noszty felé, sarkon fordult, szoknyái megszigesztek, s azzal szapora léptekkel elhagyta a szobát, de kisvártatva visszatért ijedt arccal.

- No, mi baj megint?

- Nem merek kimenni - mondotta szégyenlősen.

- Hogyhogy? - kérdezte Tóth úr szórakozottan, a kártyáit rendezve.

- Egy nagy kutya fekszik a szomszéd szoba küszöbén. Olyan csúnya! És rám vicsorítja a fogait, amikor át akarom lépni.

- Hát kergesd el! Mondjad neki, hogy „csiba, te!”

- Hiszen kértem már, de nem akar elmenni.

- Ó, te bolondos kis fruska! - nevetett Tóth úr, hogy a szemei is belenedvesedtek. - Kontra! Harmadik vétel.

- Az a Cuzka agár lesz - vélte a megkontrázott Palójtay. - Eredj, Noszty öcsém, vezesd ki a húgomat. Miféle gavallér vagy te? Különben nem bánt az, szívecském, senkit. Öreg kutya az már, még a nyulat se bántja, penzióban van.

Noszty kikísérte Marit, pedig szükség se lett volna rá, mert egyik udvarlója, Kevermesy Antal eleibe jött már felkérni egy valcerre.

- Nem adok kosarat, de csak egy tourra vállalkozom, mert már fáradt vagyok. Ugyan, kedves Noszty, vállalja addig ezeket az én családi csontjaimat.

Nosztynak dobta oda a szép faragású elefántcsont legyezőjét. Noszty elmosolyodott a célzásra, és elkapta ügyesen.

Nemsokára visszatért lihegve, ahol Noszty állt, a nagy terem ajtajához.

- Nos, nem vesztette el a csontjaimat?

- Megvannak. De maga, úgy látszik, elvesztette az én rózsámat, vagyis a mi rózsánkat.

- Dehogy.

- Hát talán nem tűzte fel, pedig úgy szólt az alku?

- Feltűztem, tekintetes szolgabíró úr, igenis, feltűztem, instállok - szólt, kecsesen mórlikálva magát, mint a parasztmenyecskék szoktak a bíróság előtt -, de valami más történt vele.

- Talán odaadta valakinek?

- Olyasvalami, de mégsem egészen.

- Nem értem.

- Kíváncsi rá?

- Ó, hogyne.

- No, lássa, én is kíváncsi vagyok valamire, amit csak ön mondhat meg.

- Ugyan mire? - érdeklődött Noszty.

- Tudja mit - indítványozta Mari -, tegyünk úgy, mint az ellenséges táborok; kicseréljük a hadifoglyaikat. Én kielégítem a maga kíváncsiságát, maga meg kielégíti az enyimet.

- Nem bánom.

- Hát ki kezdje?

- Kezdje el a kisasszony.

- Jól van, de ülünk le ide, éppen van itt két üres szék, mert én már nagyon fáradt vagyok.

Leültek két ablak közé, Feri egy nádszékre, Mari pedig elhelyezkedett egy magas bőrkarszékben, olyan volt, mintha trónon ülne, lábait fölrakta a karszék alsó ráájára s gondosan, kacéran elrendezte a szoknyája redőzetét, de annyit mégis künn hagyott az apró lábaiból, amennyitől a szem megrészegezik.

- Hát hogy hova lett a kamélia, kérdi? Biz azt elvették tőlem zálogba. No, mit néz rám? Ami igaz, igaz. Ügyetlenül felelgettem a „haragszom rád”-ban. És ez még semmi se volna, hanem elvették a brossomat és gyűrűmet is.

- Ki vette el?

- Egy fiatalember. És ez se volna még semmi, ha visszaadná, de nem adja.

- Micsoda? A gyűrűt se?

- Természetesen azt se.

Noszty nyugtalanul mozdult meg.

- Hogy lehet az?

- Megharagudott valamiért, és hazament, a tárgyakat pedig a zsebében felejtette. És ezzel most már én készen vagyok.

- Vagyis hogy most már én következem.

- Nincs másképpen.

- Tehát parancsoljon.

Mari az egyik ablakfüggöny csücskét morzsolgatta, fejét a bal vállára hajtván, lopva kémlelte a félig becsukódó pillák alól Noszty vonásait.

- Maga a vacsora előtt azt mondta nekem, hogy nem nézhet rám...

- Nem, nem azt mondtam, nem úgy értettem - tiltakozott Noszty azzal a fölényes mosolygással, ahogy egy napon komoly ember szokott végighallgatni egy bohó gyermeket.

- Ne vitatkozzunk, kérem, erről. Tudja, én amerikai leány vagyok, szabad levegőn és szabad beszéden növekedtem fel. Tudom, hogy maga indokolta, miért szomorítja a látásom. S éppen csak erről az indokról van most szó. Magát azt a tényt, hogy engem nem szeret látni, kikapcsolom. No, meg van elégedve? Sőt megengedem, hogy hunyja be, ha akarja, a szemét, mikor velem beszél... Kérem, kérem, ne szóljon közbe, mert mondom, nem ez a tárgy van szónyegen. De az indoklása tett kíváncsivá. Ön azt mondja, hogy ismert vagy ismer valakit, aki a csalódásig hasonlít hozzám. Lásza be, hogy ez engem felbirizgált, és folytonosan csiklandozza azóta a fantáziámat. Az ember elvégre nem lehet közömbös a maga hasonmása, hogy is mondjam csak, a Doppelgängerje iránt, kivált ha asszonyfajta. Úgy szeretném, de úgy szeretném tudni, ki ő, hogy hívják, merre van hazája, milyen a lelke, a sorsa, és mindent, mindent, ami rá vonatkozik, mert úgy képezem, hogy az nekem egyedüli testvérem a világ

valamennyi emberi lény között. Ó, mondjon nekem róla egyet-mást. De mi lelte, hogy úgy elszontyolodott?

Feri mélyen sóhajtott, s pillanatnyi csend állt be; hallani lehetne a fejük feletti óra tiktakját, ha a muzsika nem szólna, s ha vagy tíz pár nem keringőzne a teremben. Hanem azért mégis csend volt az, csend a zajban, amelyet csak ők észleltek, s csak őket nyomta.

- Inkább csak bosszankodom - szólt Noszty szembetűnőleg kelletlenül, szinte vontatva, s bizonyos melankóliaszerű köd borongott a homlokán. - Magamra bosszankodom, kisasszony, hogy olyasvalami csúszott ki a szájamon, amiről nem szokás beszélni. Nincs annak se értelme, se formája. De már megtörtént, s minthogy úgy állapotunk meg, hát kielégítem a kíváncsiságát, de azt hiszem, nem lesz megelégedve.

- Miért hiszi?

- Mert a Doppelgängerje nem a felső tízezrekből való.

Tóth Mari vállat vont, s hanyagul hátradobta magát a karszékben, mire összeomlott a ruhája előbbi redőzete, s más hullámvonalak keletkeztek a fácánszín szoknyáján.

Ferinek a szemét kápráztatta ez, elfordította a fejét, inkább nézett bele a csillár remegő lángnyelveibe; az nem olyan veszedelmes.

- Az iparosok egy mulatságán ismertem meg az elmúlt ősszel a Somlyó hegyen.

Tisztán látott, hiszen már tudta, és mégis a szédület fogta el, mikor most, mint kétségbevonhatatlan tény állt elébe, ami csak sejtelem volt és később valószínűség. Sápadt lett, mint a fal, és úgy érezte, hogy a szíve hevesen ver, míg a torkát, mintha egy csontos kéz szorítaná össze.

- Úgy?... Igen? - mormolta rekedten -, a Somlyó hegyen? - Majd álmodozva tette hozzá: - No és?

- Egy fiatal leány volt ott...

Egy kissé összeszedte magát, s hogy a megindulását palástolja, csintalan mosollyal szólt közbe:

- Mindjárt gyanítottam, hogy nem egy fiatal zerge vagy medvebocs.

- Úgy értettem, hogy lehetett volna menyecske is, de leány volt.

- Valami csizmadialeány?

- Bizonyára szegény sorsú, amint mondta, komorna vagy ilyesmi, valami úrnőnél.

- Természetesen nagy lábakkal és vörös kezekkel - kötekedett Tóth Mari, fitymáló mozdulattal.

- Ej - pattant fel Noszty éles hangon, melynek ércét szokatlan melegség töltötte meg -, egy hercegkisasszony is elbújhatna mellette!

Lázás öröm töltötte el a leány vonásait, szemeibe fényes csillagok költöztek, arcán piros rózsák nyiladoztak egyszeribe. Milyen jó ilyenkor a legyező, mellyel mindezt el lehet takarni. Asszonyfegyver az, nem csupán csecsebecse.

- Ah, ah - ismételte egypárszor gépiesen, mintha a többi nem érdekelné, szétterjesztve két karját, mint mikor a madár el akar szállni, vagy mint mikor az embernek ásítani van kedve, s fáradt derekát egyengeti. A nevelőintézetben csináltak így az unalom jelzésére, de mivelhogy egyetlen volt, mindig hozzászóttak valami alkalmas mondatot, melynek kapcsában a kezek eme kiterjesztése ártatlan illusztrációnak tűnt fel, pl.: „Van nekünk egy tehenünk, ekkora szarvai vannak!” Ehhez a jámbor pajkosságához nyúlt a gonosz vadász kijátszására. Tobzódott a lelke

kéjes diadalban. Hm, itt vergődik most a hálóban. Úgy kell neki. Nem árt egy kicsit megkínózni.

- Ön, úgy látszik, egy mesebeli hamupipókére akadt, kinek a lábára magától ugrik rá az aranycipellő.

- Ráakadtam, de köd előtt, köd után, mindjárt el is vesztettem, s nem hiszem, hogy valaha megtaláljam - felelte Noszty szomorúan, csendesen, mintegy önmagához beszélve.

- Hogyhogy?

- Nem akarta megmondani, hol lakik, kinél van, s minden keresésem hasztalan azóta.

- Ó, szegény ember! - sópáncodott Mari tréfásan. - S tényleg kereste?

Elemében volt. Nem tudott mit csinálni a pajkosságtól. A cipője sarkaival veregette a szék lábait.

Noszty csak a fejével bólintott, hogy kereste.

- Ej, Noszty, Noszty - és szemrehányólag fenyegette meg ujjaival -, mondja meg nekem, de tegye szívére a kezét, és ne vegye tőlem rossz néven, hogy pártját fogom az én kis Doppelgängeremnek, mire való az, hogy keresi? Minek bántja szegénykét?

- Az már igazán az én dolgom - válaszolta hűvösen, és felkelt a székről.

- No, no, csak üljön vissza! Még nem végeztünk, uram. Nem szabad haragudni. Mondja meg nekem őszintén, ha már ennyi bizalomra méltatott, mi célja van azzal, hogy keresi? Mit tenne például, ha megtalálná?

- Mit tudom én azt?

- Csak nem venné el feleségül?

- Ki tudja?

- Egy szobaleányt? Egy Noszty?

- Megtették ezt már nagyobb urak is.

Hanem iszen nem ment ez a beszélgetés komolyszámba, inkább csak kötekedő incselkedés volt, s azt is hirtelen megszakította a Tóthné érkezése, ki már mindenfelé kereste Marit, hogy indulnak-e vagy sem.

- Apa még nem akar menni - jelentette Mari, s hófehér homlokán egy árnyék suhant el, az elégedetlenség, hogy zavarják.

- Jó, jó, de hát miért nem jössz az ilyet megmondani, látod, már a wikler is rajtam van.

- Elmerültünk, mamácska - mentette magát mosolyogva -, egy érdekes témába.

- Valami titok?

- Noszty úr beszél nekem valakiről, aki nagyon hasonlít hozzám.

- Bolondság, bolondság - hadarta Tóthné -, mikor olyan fityfirty iskolás leányka voltál, mindig azt mondták, hogy szakasztott olyan vagy, mint az apád, némelyek ellenben esküdöztek, hogy színről színre engem látnak benned. No, ha ez igaz lett volna, akkor nekem is hasonlítanom kellett volna apádhoz, pedig én sohasem hasonlítottam hozzá... azt kikérem. Ámbár nem mondhatom, hogy csúnya ember lett volna, inkább csinos volt, és a szemei is kékek voltak, sőt meglehet, hogy most is kékek. Tehát még visszavigyem a wikleremet, mit gondolsz?

- Vidd vissza, mama.

Tóthné szorosan a falak mellett, hogy a táncoló párok fel ne lökjék, visszatipegett a bundaszobába, Mari pedig az elmélázó Noszty felé fordult.

- Mondja csak, tényleg nagyon hasonlít hozzám?

Úgy tett, mintha már elejtette volna a fonalat; mintha a lelke nem volna jelen, s talán annál a másíknál kódorognék.

- Mit tetszik kérdezni? Őt? Ó, igen. A megszólalásig, sőt a megszólaláson túl, mert a hangja is hasonlított.

- Jaj de szeretném ismerni! - csacsogott a leány, megeredt a szava, mint a forrás vize, ha a rajta fekvő kő elgurul. - Ha én király volnék, vagy mit beszélek, királyné, és volna ilyen hasonmásom, palotahölgynek tartanám magam mellett. Milyen pompás dolgok sarjadzhatnának ebből!

- Ugyan.

- Két személyben volnék, s ha olyat tennék, ami a királynénak nem illik, ezt akkor ő vállalná. Ha az urammal kellene valami kellemetlen dolgot igazítani, a másik személyemet küldeném, kivált amikor mérges lenne az uram, ti. őfelsége. (Édesdeden nevetett hozzá s Ferit is láthatólag gyönyörködtette a rakoncátlan vidámsága.) Aztán mi mindent lehetne csinálni! Egyszer csak azt írnák a magyar újságok, hogy a királyné megjelent ma Bontóváron a református templomban, és együtt énekelte a hívekkel a zsoltárokat, mire a bécsi újságok vadul cáfolnának, hogy ez nem igaz, mert a királyné ugyanabban az órában reggelit adott Bécsben a Hofburgban, s a cercle után kikocsizott Ferenczy Idával a Práterbe. Hahaha! Milyen marakodás, veszekedés lenne ebből.

- Ej, ej, Mari kisasszony! Hát így csapná be az alattvalóit? Csakhogy azoknak is volna ám eszük.

- Rá nem jönnének, higgye meg.

- Dehogynem. Ferenczy Ida határozná. Ahol Ferenczy lenne, az vétetnék igazi királynénak. A két egyforma királynéhoz két egyforma Ferenczy Ida is kellenék.

Egyre beljebb csúsztak a „zöld” beszélgetésbe, akár egy bakfís és egy gimnazista; napsugárból, ködből, naiv bohóságokból font kötélletrán lépegettek az égbe. S útközben úgy nekimelegedett a Noszty szíve, hogy a jóság harmatját izzadta ki; restelni kezdte, hogy ilyen alattomos törtvetett az ártatlan, kedves leánykának. És talán vissza is riad az utolsó percben, ha meg nem vigasztalja, hogy nini, hiszen Mari is komédiázik. Ohó, hisz akkor az ő dolga nem galádul kivetett hálól, hanem szabályos lefolyású párbaj. Hát csak hadd folyjon tovább. Annyi különbség azonban mégis volt, hogy Mari nem láthatta a Noszty hamis játékát, Noszty előtt ellenben Mari minden kártyája úgyszólván ki volt terítve.

- No, csak sok mindenféle tarkabarka dolgot lehetne csinálni egy tökéletes hasonmással - erősködött Mari -, akár hiszi, akár nem. Vegyük csak például a mi esetünket, mit szólt volna mélyen tisztelt kamarás úr, ha én azt találtam volna mondani az imént, mikor a somlyói leányt említette, hogy itt vagyok, ragyogok, én vagyok az?

- Egyszerűen nevettem volna, hogy maga milyen tréfás kedvében van.

- És nem hitte volna el?

- Nem hát. Mert nemcsak szeme van az embernek, hanem esze is. A szememmel elhinném, az eszem azonban ellentmondana, mert hogyan juthatott volna el a kisasszony egy közönséges iparosmulatságra?

Mari felkelt a székről, Noszty elé állt, s meghimbálván a szoknyája két szélét, csupa merő csintalanságból meghajtotta magát, kisleányos ceremóniával.

- Úgy, ahogy eljuthatott a méltóságos kamarás úr.

- Hja, az más. A belindek kiüti fejét a parkban, a réten, az árokban és mindenütt, de a pálma csak a maga levegőjében és földjében.

- És hátha nemcsak mondanám, hanem tényleg is én volnék a somlyói leány?

Hangja reszketett, és mereven nézett a Noszty arcába; még csak egy pillája se rezdült meg.

- Isten ments - mondá csendesen.

S ez láthatólag lehangolta Marit.

- Nem is örülne neki?

- Ellenkezőleg.

- Miért? - kérde halkán; visszaült a székébe, és a szemeit lehunyta.

- Mert amikor feltaláltam volna, jobban elveszteném őt, mint mikor nem tudtam, hogy hol van, s legalább gondolkozhattam felőle.

- Nem, nem értem önt - tagolta a leány rekedten, s feje a vállára billent, mint az eltört növény virágpártája.

- Pedig világos. Maga milliomos leány, én szegény ördög, s oly messze volna tőlem, mint az egyik planéta a másiktól. De szerencsére nem így van.

- Jól van, végeztünk - szólt Mari, s kevélyen fölemelte a fejét, mint a páva (Ó, de gyönyörű nyaka volt!) -, hanem akármilyen nagy is a különbség, uram, a szegények és gazdagok közt, azért mégis van egy megjegyzésem.

- S ez?

- Hogy aki mivel tartozik a másiknak, azt köteles teljesíteni. Hallja ezt?

(Egy francia négyes első akkordját kezdte pengetni a banda.)

- Ön egy négyessel maradt adósom, mikor ősszel a Somlyó hegyről eltűnt. Igaz, vagy nem igaz?

S gúnyosan nevetett a szeme közé.

- Klára! - hebegte Noszty elkábulva. - Ó, istenem, csakugyan maga az? Lehetséges-e vagy álmodom?

Oly természetesen adta a meglepetést, hogy egy nagy színésznek is becsületére vált volna.

- Én ezt a négyest most egzekválom⁸³.

Erre aztán nem tehetett egyebet, odanyújtotta a karját Marinak, és szépen beálltak a sorba a gyülekező párok közé.

- Hiszi-e már, hogy én vagyok?

- Igen - felelte Noszty zavartan, mintha még most sem szedte volna össze magát -, a személyazonosság meg van állapítva.

⁸³ *Egzekvál* - végrehajt

- Mégis igaz, hogy csak a hegyek nem találkoznak - mondá álmatag arccal Mari.

- De még azért sok érthetetlen van.

- Van, van - hagyta rá a leány, s szelíd panaszkodás borulata rezgett hangján.

- Például, miképpen jutott oda a kisasszony?

- Csitt! Valahogy ne említse a szüleim előtt, ők nem tudnak erről. Egy kis pajkos csíny volt tőlem, egy rossz szeszély, de ők, ki tudja, mit gondolnának. Tartsa örök titokban, és ne feledje, hogy magának is sok van a rovásán. Mért szökött meg előlem?

Éppen felelni akart Noszty, de nem lehetett, a francia négyes nem alkalmas ilyen kimagyarázásokra. Az ember nem maradhat meg állhatatosan a párja mellett, mint a becsületes, őszinte csárdásban. Csapodár, csélcsep tánc ez (vagyis inkább poétikus járkálás), olyan, mint a francia lélek, határozatlan, vágyakozásokkal teljes. Az elegancia mártásával föleresztett szeretkezés. Hivalkodó flört, kecses szemle, s nem az érzéseknek mozdulatokban kifejezett óceánja. A táncos végigvizitelt az egész hölgykoszorút, mint a vadméh, körülöng minden virágot: illegeti magát előttük, hajlik, bókol, közük fonódik meg elkapcsolódik, s megy tovább, tovább, mintha egy bűvös könyvben levelezne. A szemük közé mosolyog, megfogja a kezöket, és egy-egy könnyed, finom fordulatot lejt mindenikkel, míg egyszer csak, a figura végén, megint visszakérül valahogy a párjához, aki azóta szintén valamennyi kézen megfordult.

Mikor összekerültek, megint csak ott kezdte Tóth Mari.

- Hát igazán kutatott utánam?

- Igazán.

- És hogy?

- Újsághirdetéseken.

- Ne mondja!

- Nem olvasta?

Mari a fejét rázta.

- Hiszen tudja, hogy nem tudok olvasni.

Édesdeden kacagott hozzá; erre aztán Noszty is elnevette magát, mintha egy ezüstcsengettyű szép harmóniában csilingelne együtt a kolomppal.

Elváltak a quadrille rideg szabályai szerint, meg összejöttek, útközben itt is, ott is egy-két szót kellett váltani ezzel vagy emezzel. Az öreg Podwolski, aki szinte ott poroszkált a colonne-ban, kedveskedve súgta a Mari fülébe: „Ezek a zsvány Nosztyak mindig megelőznek.” Az egyik Krackner kisasszony hangosan mondá a háta mögött valakinek: „Ma nagyon jó színben van Tóth Mari” - mire azzal felelt az a valaki: „Olyan, mint egy olvadó gleccser.” Mari hátra se fordult, bánta is ő most, alig várván, hogy újra a táncosához jusson. Dehogy veszítette volna el a fonalat!

- Megvannak még azok az újságlapok?

- Megvannak.

- Hozza el nekem egyszer! Elhozza?

- Minek?

Lomhán húzogatta a vállait, mintha feleletlen gondolkoznék.

- Hát csak - mondá azután vontatottan. - Hiszen nekem szóltak.

- Isten tudja - felelte Noszty -, inkább csak annak a másiknak, az árnyéknak, aki volt, és nincs többé.

- Ejnye, Noszty! Ne legyen olyan szemtelen.

Megfenyegette az ujjaival.

- Jó, hát elhozom.

- Mikor?

- Amikor parancsolja!

- Hozza el holnap.

- Az nem lehet. A régi lapok a pesti lakásomon vannak, ahhoz legalább is egy hét kell.

- Hozza hát el egy hét múlva.

- Hol lakik?

- Ó, maga golyhó! - nevetett Tóth Mari. - Még azt se tudja? Alsó-Rekettyésen.

De mindezeket csak szaggatottan, közvetve, jóformán lopva lehetett megbeszélni, míg a négyes véget nem ért. Mikor pedig véget ért, és Noszty a helyére vezette táncosnáját, már akkorra ott állottak Tóthék az ajtónál, odaintették a leányukat.

- Nem vagy nagyon kimelegedve? - kérde Tóth úr.

- Nem.

- Hát akkor menjünk, fiam; készülődj, búcsúzz, anyád már nagyon álmos.

Mari leeresztette kezeit, arca megnyúlt, elkomorodott, egy ellenállhatatlanul kedves grimaszt csinált (ami az öreg Tóthot mindig megigézte), s aztán azon az elkényeztetett, nyafka, elnyúlt hangon, mellyel makrancos kisleánya korábban uralkodott az öregeken, s mely most is a szívükig hatott, mint édes emlék a múltból, jelentette ki:

- Én még nem akarok hazamenni.

- Mit, te még nem akarsz? Hallod ezt, Krisztina, a fruska még nem akar hazamenni? Hát mit csináljunk?

S ezen aztán olyat kacagott, hogy a csipkefüggönyök mozogni kezdtek a hahotájától, mintha a szél lengetné. És minden nevetett körös-körül. Nevettek a gyertyák, lobogva, incselkedve, nevettek a tükrök, a virágok az asszonyi hajakban, az opálok, smaragdok, rubintok a fülbevalókban és násfákban, a buzogányos Palojtayak és a Stuart Mária-galléros Palojtaynék a falakról, mert hát olyan nevetető is, hogy ez az életunt, törékeny, sápadt arcú kis Mari, aki elálmosodik udvarlói közt otthon, aki már ásít vacsora közben az utolsó ételnél, akit mindig csak parancsszóval lehet kimozdítani otthonról, most megköti magát, hogy azt mondja, ő nem akar még hazamenni.

- Olyan nagyot neveltél - mondá Tóthné -, hogy kiment az álom a fejemből.

- És belement a ravaszság, mert ezt azért mondod, hogy a leányod akarata meglegyen. No, eredj hát még vissza, te kis korhely, te éji pille.

Majd félrehúzta Tóthnét egy szögletbe, s hamiskás hunyorítással kérde:

- Ennek valami oka van, Krisztina. Ez nagy változás. Nem vettél észre semmit?

- Nem, nem. Semmit se vettem még észre. A leányka még egy óra előtt haza akart menni, nekem is szólt, hozzád is elment. A változás hiszen kétségtelen, de azt mondják az orvosok, hogy az ember minden hét évben megváltozik, minélfogva talán az elmúlt óra alatt telt el a hetedik év... De talán nem is a doktorok mondják, mert azoknak úgysem hisz az ember, hanem annyi más embertől hallottam ezt, hogy már szinte azt hiszem, én magam találtam ki. Gondolod, hogy nem így van?

- Ostobaság - felelte Tóth Mihály -, nem kell ahhoz hét esztendő, elég ahhoz egy csinos bajusz.

Azon meg aztán Tóthné nevetett édesdeden, s óvatos macskaléptekkel húzódott a leánya után, de úgy, hogy az ne lássa, ne tudja, meg-megállt valamely a háta és vállak által védett helyen, s a hónok alatt nézett szét, föltéve lornyettjét is, hogy azt a bizonyos bajuszt fölfedezze.

TIZENKILENCEDIK FEJEZET

A Szt. Sebestyén-pihenőház és a rekettyési kúria, valamint lakói

A mezernyei Nagy Korsó-hoz címzett vendéglőben, melyre olyan korsó van ráfestve, hogy beleférne három akó sör, közönségesen két okos ember szokott esténként sakkozni. Néha csak beszélgetnek, s mindenkinek van egy rögeszméje. Az egyik okos ember, dr. Pázmár Anzelmus azt állítja, hogy törvényileg meg kellene tiltani az ötven éven alóli emberek gyógyítását (maga alatt vágja a fát a doktor), mert ha egészséges szervezetű az ötven éven alóli ember, magától is meggyógyul, ha pedig nem jó szervezetű, hadd menjen a maga útján, ne szaporítsa itt a kenyérpusztítókat és a rossz szervezetű utódokat; gyógyítani csak az ötven éven túlit volna szabad, az öregségi bajok reparálása céljából. Ha ezt a törvényt behoznák, akkor kellene aztán megnézni vagy száz év múlva Magyarországot. A másik okos embernek, Holics József kéményseprőmesternek, szintén van egy hazamentő eszméje (mert van az minden magyarnak). Azt mondja ugyanis, hogy egy országot csak a kémények tehetnek nagygyá. De ez aztán biztos. A kormány ostoba, mert az embereket számláltatja meg a statisztikusokkal, holott ahelyett kéményszámlálást kellene elrendelnie. A kéményekben van az erő. Anglia nem azért nagy, mert negyvenmillió lakosa van a három királyságnak, hanem mert van vagy tizenötmillió kéménye. Minden három lélekre esik egy. (Csak azt szeretném tudni, a Ponciusát, hogy ki tisztogatja azt mind!)

A doktor rossz véleménnyel viseltetett a kürtők iránt, mint amelyeknek füstjében megy ki az ember keresménye. A kéményeket, úgymond, csak Dickens szerette, mert a szél regényeket dudált be neki azon keresztül.

Ennek ellenében, bár nem olyan tudós ember Holics mester, mint a doktor, mégis kivágja a rezet:

- Bizonyára vagynak kémények, amelyeken kiszalad a föld, de viszont vagynak kémények, amelyeken beszalad a pénz. Igaz, hogy ilyen kürtői csak az egy Tóth Mihálynak vagynak.

Az ám. A rekettyési uradalom tele volt ilyen karcsú, égneke meredező kéményekkel; ott állt a gőzmalom a falu végén, a kockagyár roppant kürtője és a fűrészmalom az erdő alján, továbbá egy nagy szeszgyár is ott dolgozott még tavaly a kenderáztatók mellett, ami krumplit már a tótocskák nem bírtak megenni, átváltoztatta nekik alkohollá; volt még azonfelül téglagyár a birtokon és isten tudja, mi minden. Egyszóval Tóth Mihály nemhiába járta Amerikát, valóságos kis paradicsomot teremtett az elhanyagolt birtokon, hol az idillikus ősgazdálkodás mellett megkísérelte az amerikai rendszert is: zsidó nélkül gazdálkodni - amit ő így fejezett ki a szomszéd birtokosok előtt, kiknek alagsövezett rétjeit és füstölgő gyárait megmutogatta: „Az urak szidják a zsidót, pedig nem tudnak meglenni nélküle, mert ő veszi meg, amit termelnek, én nem szidom, pedig nincs rá szükségem, mert lehetőleg magam dolgozom fel, amit termelek, ezáltal munkát nyújtok a népnek, és - tette hozzá -, magam teszem zsebre a hasznót.”

Csak abban nem volt igaza, hogy a hasznót ő teszi zsebre. Tóth Mihály birtoka öntötte ugyan a pénzt, de ő nem volt kapzsi és haszonleső (amerikai részvényei ügyis eleget jövedelmeztek), amit a birtok hozott, okos bőkezűséggel szórta szét jótékony célokra, többnyire névtelenül, sohase hivalkodás okáért, nemes ösztönből, azért az élvezetért, hogy ő magát jó embernek és hasznos polgárnak tudja. De a jótékonyága egészen más volt, mint az idevaló magyaroké. Követválasztásra nem engedte magát megpumpoltatni, pártcélokra se adott egy grislit⁸⁴ se

⁸⁴ *Grisli* - garas

(amiért aztán rossz hazafinak tartották), még kevésbé volt munificens⁸⁵ templomok és papi dolgok iránt (amiért kijárt neki a „pogány kutya” elnevezés), hanem ahelyett kiosztott nyaránként a bontóvári gyerekek közt háromszáz labdát, télen pedig ugyanannyi pár korcsolyát (ezért meg már éppen félbolondnak emlegették), s megalapította Mezernyén (a tatár fővárosban) a Szent Sebestyén-szanatóriumot, melynek ő lett a védnöke, s költségeit jóformán maga viselte. Ezért már nem merték szidni, csak magukban gondolták: „Ostoba fráter.”

Voltaképpen csak azért alapította, mert vagyona egy részét valami jó célra szánta. S ez elég jó. Az Isten iránta való jósága megtermékenyítette az ő szívének jóságát is. Az öröklött vagyon rendszerint göggel jár, a szerzett vagyon bizonyos alázatossággal, bizonyos bocsánatkérés-félével az emberiség iránt, mely elől a tejfölt leszedte. Innen van az, hogy a parvenük humánusabbak, mint a született nagyurak. Ezek a külső csillogásra költenek, azok a szerencsájuk nyomán keletkező irigység tompítására.

Talán ez a szempont vezette Tóth urat is? Talán az amerikai nábobok példája? Akármilyen vezette, elég praktikusán csinálta. Nem doktorokat alkalmazott a kórháznál, hanem öregasszonyokat, akik az ápoláshoz értettek és a főzéshez, doktor csak egy volt, az említett Pázmár Anzelmus. A kórházat nem nevezte el ispotálynak, hanem Szent Sebestyén-pihenőháznak, mert az ispotály szó ellenszenves azon a vidéken. Gyalázatnak tartja a paraszt a kórházba való jutást: az akasztófán meghalni vagy a kórházban, egyforma szegény, sőt az akasztófa még valamivel gavallérosabb, mert a király akasztatja fel az embert roppant ceremóniával (s az is csak valami), de az ispotály borzasztó, inkább pusztuljon el az illető a garádban, a lésza alatt!

Ez elnevezés alatt csakhamar fölvirágozott a kórház, s tele lett betegekkel és szimulánsokkal (mert híre ment a jó kosztinak), s a nép is belátta a Tóth Mihály áldozatkészségét, számos jellel mutatta ki iránta szeretetét és nagyrabecsülését, úgyhogy Tóth Mihály úr, aki csak azt célozta, hogy Lázároknak és ügyefogyottaknak vigasztalást nyújtson, önmagának szerezte a legnagyobb vigasztalást és gyönyörűséget. Jobbnak, nemesebbnek, tisztábbnak érezte magát, valahányszor az egyemeletes, vörös téglapülete szemébe tűnt. Ez tehát az ő alkotása. Úgy tűnt fel neki, mint egy kőből összerakott oltár, melyről imádság száll az Istenhez a kémények füstjében... Ez a füst ugyanis a betegek számára főtt ételekből származik.

Kevély volt erre a dolgára, s lassankint minden javítási és cselekvési szenvedélye erre a pontra gyűlt. Kertet csinált a betegeknek, artézi kutat fűtatott nekik, hogy jobb ivóvizük legyen, örökké tett-vett, járt-kelt a Szent Sebestyén-pihenőház érdekében.

Majd minden délután áthajtatott Mezernyére, ha nehéz betegük volt, néha éjszakára is ott maradt, kivált ha krízis előtt állott, érdekelte, hova billen a párkák orsója. Egy szobája volt berendezve az emeleten, abban hált, este pedig olyankor a Nagy Korsó-nál vacsorált, s hallgatta a dr. Pázmár és a Holics József disputáit a kéményekről és a beteg emberekről. Néha ő maga is beleszólt szelíd, csendes modorában, leginkább az orvos rögeszméje ellen, ki Spárta példájára, egy erős, edzett fajnak roppant jövőjét tudta élénk színnel kifesteni, azon az alapon, hogy hadd hulljon a férgek.

- Nem doktorhoz méltó beszéd ez - jegyezte meg egyszer Tóth Mihály.

Pázmár úr nagyon neki volt már hevülve, nem hagyta magát.

- A doktor is lehet okos ember a privát óráiban.

⁸⁵ *Munificens* - bőkezű

- Igen, de mindenekelőtt neki kell a legjobban áthatva lennie a modern humanizmustól, mely az előhaladott századnak a legnemesebb alapgondolata. Önben a múlt századok szelleme nyilatkozik, mikor az embert mint birkózási alanyt tekintették a királyok és oligarchák.

- Ej, menjenek önök a pokolba azzal a modern humanizmussal! Az is csak svindli!

- Ejnye, doktor, doktor! Hiszen maga alatt vágja a fát. A saját működését törpíti le és egy kicsit az enyimet is.

- Bánom is én!

- Hát nem lélekemelő az, mikor az év végén kimutatást csinálunk a Szent Sebestyénnél, s azt jelenthetjük, mint például tavaly, hogy kétszáztíz beteget bocsátottunk el meggyógyulva? Nem érez ön ekkor egy kis meleget a szíve táján? Vallja meg őszintén.

- Nem.

- No, én érzek.

- Pedig ha valaki, úgy éppen ön nem érezhet.

- Hogy én? - dadogta Tóth úr, részben csodálkozva, részben elképedve, részben sértődve.

- Ön, ön, Tóth úr! - rikácsolta a doktor, és az egész pohár puncsot fölhajtotta egyszerre.

- Hogy érti ön azt? - kérde Tóth Mihály tompán.

- Nos, én goromba ember vagyok, és ha már annyira jutottunk, hát megmondom önnek az igazat. Ahogy én önt ismerem, Tóth úr, le fog a szeméről esni a hályog, s egész világításban meg fogja ismerni a saját, úgynevezett modern humanizmusát, amelyre most olyan sokat tart.

- Vajon? - szólt Tóth Mihály, s kételkedve rázta a fejét.

- A dolog valóban úgy áll, hogy körülbelül kétszáz beteget gyógyítunk ki évente a Sebestyénben, de miután én egyszersmind a gyári orvosa is vagyok Tóth úrnak, én ennél fogva arról is vezetek magánstatisztikát, hogy az ön gyáraiban hány ember betegszik meg és nyomorodik el évenként, a szeszgyárban előállított alkohol pusztításait nem is számítva, körülbelül háromszáz lélekre rúg, az idén pláne több volt. No, mármost...

- Ugyan, ugyan - vágott közbe Holics uram, szürke, gömbölyű fejét rosszállóan csóválva.

- No, mármost - folytatá a doktor feltartóztatlanul -, ha Tóth úr beszüntetné egy napon gyáraiban az üzemet, és bezárná a Szent Sebestyént, hát maradna évenként ötven ember haszon. Ilyen az a modern humanizmus a kémények urainak, hahaha.

Tóth Mihály elvörösödött, mint a rák, kihörpintette szó nélkül a whiskyjét, s azzal hazament lefeküdni a szanatóriumi szobájába. Mikor reggel felkelt, már akkor az orvos az inspekcióját végezte a betegek közt.

- Majd ha készen lesz, doktor, rendelkezésemre bocsátja azokat az adatokat.

- Miféle adatokat? - csodálkozott Pázmár.

- Amelyekről tegnap este szólt.

- Tegnap este? Miről beszéltünk tegnap este? Ah, igen, emlékszem már. (Nevetett, mint aki valami jó tréfára emlékszik vissza.) Tényleg összeállítottam ezeket az adatokat.

Kihozta szobájából, s átadta neki.

- A statisztika azért jó tudomány - jegyezte meg -, mert mindent be lehet vele bizonyítani.

Tóth Mihály azzal kezét fogott vele, s hazament Rekettyésre. Nem is jött el, csak harmadnapra, amikor visszaadta a jegyzeteket Pázmár úrnak.

- Önnek igaza volt - mondá egyszerűen. - A mai naptól kezdve bezártam a gyáraimat.

- Csak talán nem? - hüledezett a doktor.

- De igen. Ön meggyőzött engem, hogy az effajta humanizmus öncsalás, istencsalás és népcsalás. Egy szájból hideget és meleget fűjni, s bezsebelni az emberek tiszteletét: nemtelen dolog. Vagy a gyárakat kell becsukni, vagy a szanatóriumot. Számot vetettem magammal, elég gazdag vagyok hozzá, én a gyárakat szüntetem meg.

- És az én gyári praxisom és fizetésem?

- Az is megszűnt a mai nappal. Vagyis a fizetés jár még egy évig hálából, azért, hogy fölvilágosított.

Pázmár dr. ránézett, nem tréfál-e, s mennyre-földre esküdözött, hogy ő csak tréfált tegnapelőtt, de bizony Tóth Mihály egészen komolyan vette a dolgot, s attól a naptól kezdve a rekettyési uradalomban megszűntek füstölni azok a szép magas, karcsú kémények, a Holics József uram kedvencei.

Ilyen ember volt Tóth Mihály. Hirtelen elhatározású, s amit egyszer eltökélt, amellet kitaró, sőt hajthatatlan.

A gyári üzem megszűnése sok szóbeszédre adott alkalmat annak idején, de kevés következménnyel járt, hacsak azt nem vesszük, hogy a Nagy Korsó két szenvedélyes vitatkozója végre abbahagyta az évekig tartó szóharcot, a doktor óvatos volt a betegek hiábavaló gyógyításáról elmélkedni, a kéményseprőmesternek pedig fáj a szíve a kürtőkért, melyeket ő söpörtetett azelőtt, s a be nem hegedt sebet nem akarta többé érinteni, azonfelül egy pontban mind a ketten megegyeztek, hogy Tóth Mihálynak az egyik kereke hiányzik. A távol álló körök természetesen nem hitték el Pázmár előadását, hanem arra vezették vissza a gyárak megszüntetését, hogy nem jövedelmeztek eleget (van ám Tóth Mihálynak magához való esze), de akadtak olyanok is, akik azt sugdosták: Tóth Mihály uramnak elfogyott immár az aprópénze.

Ezt az utóbbi híresztelést azonban nemsokára tudtán és akaratan kívül is alaposan megcáfolta, midőn a múlt év végén a bontóvári takarékpénztár válságos helyzetbe jutott, s még Pesten járt küldöttei sem bírtak a pénzpiac rendkívül nyomott helyzete miatt gyors segítséget hozni: jó szerencse, a vonaton összetalálkoztak Tóth Mihállyal, s elpanaszolván neki a bajukat, megjegyzi az amerikai szerényen: „Ejnye, ejnye, hm. Ami pénzem van most a ház körül, beviszem holnap az uraknak.” Be is állított másnap, és leolvasott nekik a pulpitusukra egy negyedmillió forintot.

Most már egészen a terményekre vetette magát, de ebben is mesés sikereket ért el, mert nem a sablonos gazdálkodást folytatta, nem azt nézte, hogy ő mit szeret, hanem hogy mit szeret a föld; egy ötszáz holdas táblát beültetett hagymával, több mint százezer forint tiszta jövedelmet hozott neki, egy másik nagy táblában rengeteg mákja termett, egy harmadikban lencséje. A pompás talaj, mely már megunta az örökös búzát, szinte nekiszilajodott mámoros jókedvében, hogy valami újat mutathat.

A szomszéd birtokosok nem győzték bámulni szerencsáját s dicsérni csodálatos szakértelmét, de ő mindig kitért a dicséretektől:

- Nem tudok én semmit. És éppen abban van az erőm, hogy ezt tudom magamról, s olyanokra bízom a dolgaimat, akik tudnak hozzá. A minneapolis egyetemen van egy komám, aki a Mari leányomat tartotta keresztvívze, nagy vegyész, annak zacskóban beküldöm különböző dűlőkből

a talajt, ő vegyelemzi, és megírja, melyik milyen növénybe szerelmes. Én aztán csak az áldást adom rá. Ez az egyik titkom. A másik az, hogy jól fizetem az embereimet, a béreseket, juhászok bére fokozatosan emelkedik, s nyugdíj van kikötve öreg napjaikra, ezzel érem el, hogy jól viselik magukat, és együtt éreznek velem. A gazdatisztjeimmel pertu vagyok, s ha valamit mondani akarok nekik, én keresem fel őket, amiért aztán jól érzik magukat nálam, és fizetésen felül bizonyos hányadban osztoznak velem a jövedelemből, egyszóval szépen megélnék a birtokon valamennyien, sőt azonfelül nekem és vendégeimnek is jut.

Mégpedig elég vendég fordult meg a háznál, kivált mióta Mari eladósorba került. Kedves, barátságos háztartást vittek, melynek azonban voltak holmi különösségei, melyeket balul ítélték meg némelyek, s csúfolták érte háta mögött a kiflikirályt. Már mindjárt furcsa, hogy a kastélyban, mely egykor a Várkonyi báróké volt, a gazdatisztok laktak, a tulajdonos az ambitusos tisztartóházat foglalta el. „Még ez is túlságos bő és fényes nekem - mentegetőzött Tóth úr. - Mit keresnék én abban a zordon kastélyban, azokban a nagy termekben? Megfágnék én ott.”

Bent a szobákban is külön összevisszaságban fonódott egybe a legridegebb igénytelenség a legnagyobb pompával. Az előszobában néhány keményfa szekrény van, egy ruhafogas, rajta a Mari kék rókás bundája lóg (Worthtól való elsőrangú darab) az öregúr birkabőrrel bélelt fakó kabátjai közt. A falon egy velencei tükör látható, mellette az aratók szalmakoszorúja, a tükör alatt egérfogó masina és egy kosár, amelyben az anyamacska ül világtalan kölykein. Kedves, parányi fejüket ki-kidugják, azután megint összébúznak az anyjuk meleg teste alá. Ámbár iszen ebből a szempontból elég tisztességesen ellátva jöttek a világra, prémes bundában mindenik.

A nagy nappali szoba is a fent írt képet mutatja. Minden előkelő és értékes, ami Mari kisasszonyra vonatkozik, vagy az ő tulajdonát képezi, a többi pedig polgárias. Egy korhadtt szublódszekrény, néhány olcsó, csíkos kanavásszal behúzott szék és ugyanolyan kelméjű, hepehupásra besüllyedt kihúzó dívány, egy hibátlan tigrisbőr a padlón s halvány zsenília szőnyeg rózsákkal, a kánai menyegző egy rossz színnyomata a falon, húsvéti barkával a ráma mögött, átellenben Mari kisasszony pompás arcképe kisleányka korából Lenbachtól, egy kétezer forintos mahagóni zongora, egy puhafa pohárszék, festetlen (a faragóbéres készítménye), egy XIV. Lajos korabeli, bronzdíszítésű rózsafaasztal, melynek felső lapján művészien van berakva a fontainebleau-i kastély. A szoba másik sarkában is van egy asztal, de ez már nem műremek, egyszerű, X-lábú alkotás, melyben a Mari kedvenc virágai telelnek drága majolika cserepekben. S így megy ez végig. A Tóthné szobájában, akár válik díszére, akár nem a zöld ripszgarbitúrának, egy szuszék áll az ajtónál, tele ocsúval, hogy amikor a nemzeti asszony kifelé megy, belemarkolhasson, mivelhogy künn csipogva gyűl köréje, ha meglátja, a sok lesipuskás, potyakedvelő baromfi, s azt nagyon szereti a nemzeti asszony.

Érdekes volna a Mari kisasszony szobájába is benézni, milyen kedves, tiszta, csillogó, csupa hab, csupa csipke, mint egy királykisasszony fészke, de oda nem illik belépni akármikor, sőt a legjellegzetesebb a gazda szobája lenne, de ilyenkor, ha az eszterga berreg, nem szabad őt háborgatni. Most templom a szoba, s lakója az Istennek áldozik, vagyis első szerelmének: zöld posztókötényben, felgyűrt ingujjakkal tájtékpipákat csinál a cselédeknek és a tiszteknek.

Azaz van, akinek minden szabad. Mari kisasszony rántja fel az ajtót, ijedt képpel, szelesen.

- Apa, apa - lihegi -, vendég érkezett.

- Hát aztán? - mondja az öreg nagy flegmával.

- Hamar, hamar, vedd le a kötényt... a kötényt... az ablakon át láttam, mindjárt itt lesz.

S ezzel maga rohant, hogy a kötényt megoldja.

- De legyen már eszed, mit rángatsz? Mért félsz úgy a köténytől? Hiszen nem loptam én azt.

Mari a lábával toppantott.

- De ő van itt - hebegte zavartan -, az izé...

- Talán bizony az esztergomi hercegérsek? - mondá az öreg Tóth némi csodálkozással.

De már akkor kopogás hallatszott az ajtón, s az új szolgabíró, Noszty lépett be.

- Isten hozta, isten hozta, - szaladt elébe az öregúr, ismergetve, ki legyen. - Ah, az én múltkori gibicem! - kiáltá vidáman, s megrázta a jöttek mind a két kezét.

- Mint a járás új tisztviselője, kötelességemnek tartottam tiszteletemet tenni.

- Örülök a szerencsének. De menjünk talán a szalonba, mert itt nagy rendetlenség van. Pipákat metszek a cselédeknek. Érték hozzá egy kicsit. Pipacsináló voltam valamikor. Hej, milyen szép idők voltak azok!

Noszty tapintatosan jegyzé meg, hogy csak az az igazi úr, aki a kezével is meg tudja a kenyerét keresni, nemcsak az eszével, mert annak két domíniuma van.

A szalonban csakhamar megjelent Tóthné is. Valóságos örömlármával fogadta a váratlan vendéget. Bocsánatot kért, hogy előbb nem jött, de nem vette észre a kocsik érkezését. Ebben a latyakos sárban nem zörögnek a kerekek, csak huruttyolnak. Ámbár előre érezte, hogy ma kedves vendég lesz.

- Mert valóságos kalendárium az én testem és Szibilla-könyv - folytatá szokott modorában, mindig a jelentéktelen részletekbe csúszva az alapgondolatról -, ha lábamban van hasogatás, akkor eső lesz, ha a halántékom ég, szél lesz, ha a bal szemem viszket, kedves vendég jön, ha az orrom viszket, valami eltörik a háznál... ha a jobb fülem zúg, rossz hírt hallok, vagy ha talán a bal fülem, nem tudom bizonyosan, te talán tudod, Mihály.

- A bal füled lesz, Krisztina... mert csak a balra hallasz - nevetett Tóth úr.

- Ejnye, Mihály, Mihály - botránkozott meg Tóthné -, mi szükség a feleségedre rápirítani? Mért nem doboltatod ki a bontóvári piacon hajdúval, hogy siket vagyok? Tudhatnád, hogy minden asszony asszony, s egyik se szereti, ha a hibáit kikürtölik.

- Nem akarom, szívem, hogy elszeressenek tőlem - tréfálkozott Tóth úr.

Erre aztán Krisztina asszony is elmosolyodott, és rászólt a hallgatag Marira, ki olyan zavartnak, ügyetlennek, bátortalannak érezte magát e pillanatban, mint még sohasem.

- Ugorj, leányom, hozzá az asztalra egy kis szilvóriumot és pogácsát.

Miközben még mindig dörzsölte a viszkető bal szemét.

Noszty úr szabadkozott, hogy az ő kedvéért ugyan ne fáradjon a kisasszony, mert ő a világért se kér semmit, s hogy megakadályozza, mert Mari már megindult, utánaszaladt a szomszéd szobába, és ott hirtelen átadott neki néhány összehajtott régi újságot.

- Amit ígértem, kisasszony. Tudja, a somlyói tündérről.

- Emlékszem - felelte félénken, s a fekete kabátkája alá csúsztatva a fakó újságot.

- És most már jöjjön vissza, mert azzal az ürüggyel szaladtam maga után, hogy megakadályozom a pogácsahozatalt.

Noszty ezek után csakhamar felkelt és búcsúzott. Sopánkodtak, amint ez már minden magyar háznál szokás, hogy mért nem marad ott ebédre, játszották a sértettet, fenyegetőztek, hogy sohase bocsátják meg, csábították, hogy özgerinc lesz és balatoni fogas, délután tarokkparti,

mert a kasznár egyike a legjobb tarokkistáknak Magyarországon és a kapcsolt részekben. Noszty azonban kibeszélte magát, hogy most csak rövid, tiszteletteljes vizitre jöhetett, mert ebédre Voglányba hivatalos, ott találkozik a húgával, a főispánnéval, akit még nem látott, mióta itt van. Sok huzavona után utoljára abban egyeztek meg, hogy a jövő héten eljön egy egész napra, s hogy azután is mindig ideszáll, ha a hivatalos dolga erre hajtja. Búcsúzáskor ünnepélyesen kezet kellett adnia mindezekre.

- Annyit leszek én itt, hogy még rám is unnak asszonynénémék - ígérgette.

- De már azt csak nem tesszük - tiltakozott Tóthné, kit egészen elbájolt a bizalmas „asszonynéném” megszólítás, mintha hájjal kenetnék.

Künn az ámbituson az ügynevezett kisebbik búcsúzkodás következett, amikor a szíves háziak még egyszer összefoglalják az összes jókívánságokat és viszontlátogatási biztosítékokat, természetesen dideregve, mert ők csak a szobai ruhában jöttek ki, míg a vendég már jó helyen van a bundájában, de mindegy, ennek meg kell lenni, hisz azért falu, és azért fekszik Magyarországon. Marinak természetesen eszébe jut eközben:

- Ejnye, lássa, meg sem mutattam magának, hogy mim van.

- Hát ugyan mije?

- Jöjjön, no, nézze meg!

S ezzel visszainti az előszobába, ahol megmutatja a kismacskákat az anyjukkal.

- Ugyan, Mari, de gyerekes vagy - csóválja a fejét Tóthné -, pedig már nagyleány volnál.

A vén macska gyanakodva, ellenségesen néz vissza a kíváncsiakra, szemei pirosban fénylenek, mint a rubin, és a berzenkedő bajusza szinte szikrákat hány. A kicsinyek pedig bóbiskolni látszanak mindnyájan, csak éppen az egyik nyitogatja már a szemecskéjét, mintha egy kis serét volna, ott bent a nyílásban.

- Hát látott már valaha ilyen gyönyörűséget?

Noszty elmosolyodik, mint mikor valaki nem tudja, mit feleljen egy bohókás kisgyermeknek.

- Nem, soha - mondá, és egész lelkével belemerült a Mari arcának nézésébe.

Mintha tűz perzselné, úgy égett, olvadt, vöröslött e tekintet alatt.

De ennek is vége lett, sőt a harmadik búcsúzásnak is a kocsi mellett, ahova már csak Tóth Mihály kísérte vendégét, még egyszer kezet fogni vele, mikor felszáll.

- A viszontlátásig, Miska bátyám.

S ezzel aztán elgurult a szolgabíró kocsija, az ugató komondorok, melyek rárohantak, összeszidattak, ott bent pedig a szokásos észrevételek cseréltettek ki. Tóth Mihály azt mondta:

- Szép fiatalember, meg kell adni.

Tóthné hozzátoldta:

- És milyen kedves, előkelő.

Mari nem nyilatkozott. Tóth Mihálynak feltűnt és megkérdezte:

- Neked hogy tetszik, kisleányom?

Elbiggyesztette ajkát, húzogatta egy kissé szemöldjeit, a vállait, azután azt felelte:

- Nekem? Én bizony meg se néztem.

Vidáman, szelesen, valami dalt dúdolva szaladt ki a szobából, bezárkózott a magáéba, kulcsra csukta be, aztán maga elé terítette ki a lapokat, és miután ráakadt, édelegve olvasta el a következő kis hirdetést:

Somlyó-hegyen, a pápai iparosok idei szüretén azt a fiatal leányt, aki cseresznye-szín ruhában, sárga rózsával a hajában jelent meg, s magát Klárának nevezte, arra kéri táncosa, kire felejthetetlen benyomást tett, hogy adjon magáról életjelt e lapok kiadóhivatalába:

„Örök seb” jelige alatt.

Lankadtan bocsátotta le a lapot ölébe, s merengett, álmodozott, bekalandozta lelkével azt a hátteret, mely ennek az úgynevezett apróhirdetésnek mögöttes elterül; milyen szépnek gondolta ő azt (pedig milyen rút volt, milyen közönséges volt - mi már láttuk).

- Szeret, szeret - suttogta, aztán felugrott, végigkeringőzött a szobán, majd megállt a tükör előtt, nézegette magát, s egy-két szertartásos piruettet vágott ki tükörbeli énjé felé.

Egész nap víg volt, mint a csicsergő madár, de ez se tűnt fel, mert a Palojtayné-féle születésnap óta nem olyan ványadt, búskomor többé, mint azelőtt. Nemcsak a régi kedve jött meg, hanem az arca is kezdte fölvenni a hajdani almavirágszínét.

Az udvarlók iránt se volt oly érdes többé, nem bújt el előlük, nem szeszélyeskedett, ha jöttek, nyájasan beszélgetett, tréfálkozott vagy kártyázott velők. Pedig ugyancsak jöttek. Néha tele volt az udvar kocsival, az istálló pedig idegen lovakkal. Az a baj, hogy a kocsisok is ott voltak, akik sok minden tarkaságot elmondtak az uraikról a Tóthék cselédei előtt, kikből ismét Tóthné szedte ki a hasznos tudnivalókat, melyek nagyban halványították azt a jóleső pompát és fényt, melyet a szép kocsik, cifra szerszámok és lovak mutattak a szemnek. Kisült, hogy a Vitnyédi Pali négy szürkéje le van foglalva, s ha meg nem kapja Mari kisasszonyt húsvétig, mindene dobra kerül. (No, hát nem kapja meg - dohogott Krisztina asszony.) A Gyengő Józsi is csak olyan könnyű gavallér, két orosz trapperje is bizony csak arra való, hogy sebesebben elérje rajtuk a Budapesti Közlöny valamelyik hátulsó kolumnáját. A legnagyobb „flanc”-ot Palásthy György fejtette ki, mert az minden alkalommal más-más lovakon jött, folytonosan csereberélvén őket. Csinos, elkényeztetett úrfi volt, szertelen gögijében azt szokta mondogatni: „Csak egy Isten és egy Palásthy van, csakhogy az Isten három személyre oszlik.” Szóval az Isten föl van már Krisztus születése óta darabolva, de Palásthy egyben van. Erősen számot tartott a Mari kezére, s úgy tekintette, hogy egy szavától függ, hanem ezzel a döntő szóval még gazdálkodott, egyelőre a „flört”-nél maradt, csak ez a szép, ezt kell nyújtani - a többi egyszerű forma.

Valóban a származás volt itt piacra állítva a jámbor Tóthék elé, hogy mint portéka óriási áron keljen el. És Tóthné tényleg a származás felé hajlott titkos terveivel, Palásthy és Krackner közt habozva, mert Palásthy ugyan csinosabb fiú, de Krackner báró. Igaz viszont, hogy Krackner csak német báró, holott Palásthy előkelő magyar família. Tóth úr semmi nézetet nem nyilvánított, de ha szabad némi jelekről következtetni, legszívesebben beszélgetett vendégei közül Sipos törvényszéki elnökkel, pedig az csak fiákeren járt ki Bontóvárról, és már nem is volt elég fiatal, azonfelül azt mondják, nem nemesember, holmi polgári Siposokból való. A széptevők néha „elefántokat” is hoztak magukkal, ezek nélkül nem megy az ilyen falusi udvarlás. A széptevőkből nem egy esetben udvarlók támadtak, s így szaporodott a Mari udvara. Új alakokkal új benyomások keletkeztek, s Tóthné aszerint módosította terveit, reményeit, a folytonosan változó szituációban nagyobb szórakozást és mulatságot találva, mint leánya. A Palásthy György előkelő származása elhomályosult a köpcös Vente László egyik elejtett büszke szavával. Vente, akit lófő székelynek mondanak, de inkább hasonlít a békához, csak

elefánt volt eddig, vagy legalább úgy tekintették (Gyengő hozta el magával néhanapján), hanem egyszer, két nappal azután, ahogy a szolgabíró ott járt, nagyban feléje fordult a Tóthné érdeklődése és figyelme. Orronverősdit játszott Marival. Vente úr bukti lett, Mari pajkos volt, mint egy kis ördög, nem lehetett vele bírni, olyan komolyan és lendülettel ütögette nagy uborkaorrát a kártyákkal, hogy a vér eredt meg belőle. Az istenért, hamar egy lavórt és vizet! Kifolyt abból vagy másfél messzely vér, úgy, hogy mindnyájan meg voltak már ijedve, s ő maga is megrettent, hogy azt mondja, ez igen veszedelmes dolog a Ventéknél. Hogy miért, kíváncsiskodott Tóthné, ki szenvedélyes gyűjtője a különös családi vonásoknak.

- Mert családi betegség, mégpedig halálos betegség - felelte Vente. - Már Attila, egyik nevezetesebb ősapám is orrvérzésben halt meg, éppen a lakodalma éjszakáján. (Olyan hangon mondta, mintha még nevezetesebb Venték is lettek volna.) Azóta meg éppen sok Vente pusztult el így, kivált a megyei restaurációkon.

Az orrvérzés elállott, és a Vente Laci értéke nagyban megnőtt, mert már mindjárt a vacsoránál feljebb ültette Tóthné vagy négy terítéssel, mint azelőtt.

HUSZADIK FEJEZET

Nosztty Ferenc emelkedőben

E hivalkodó, léha társaságot találta Nosztty Rekettyésen, mikor a következő héten látogatást tett. Nem volt panaszra oka, mert szívesen fogadták, nemcsak az öregek, de Mari is. Úgyszólván vele foglalkozott, neki beszélt, őrá figyelt, és kurtán bánt el a többiekkel, ha hozzája igyekeztek férközni. Ez különösen a Palásthy gőgjét sértette, s ürügyet keresett, hogy belekössön az új vetélytársba. A vacsoránál szóba került a pozsonyi Kempelennek, akit Tóthné még ismert kisleányka korából, a világhírű sakkozógépe, mely I. Napóleont is megverte a sakkban. Kempelen anyai nagybátyja volt Palásthynek, de a család se tudja a világ e legcsodálatosabb találmányának a titkát, az akkori fejedelmek is eleget firtatták a nagybácsit, de nem mondta meg.

- Ej, hát ember volt benne elrejtve - mondá Nosztty. - Nem lehet másképp.

- Vagyis ez azt jelentené, hogy a nagybátyám csaló volt?

- Én csak azt állítom, hogy élő ember volt a gépben - felelt kitérőleg és gunyorosan -, se többet, se kevesebbet. Az ön bácsikájához semmi közöm.

Felugrott erre Palásthy, mint a hörcsög.

- Én pedig nem tűröm ezt a szemtelenséget, hallja az úr!

Nyugodtan ráemelte a szemeit Nosztty.

- Én pedig megtanítom önt türelemre.

Mindössze ennyi felelés történt, néma csönd lett utána, s vontatottan ment azután a társalgás, hamar szétoszlottak.

Reggel aztán párbaj volt a bontóvári Nyirjésben, Nosztty Ferenc átlőtte a Palásthy jobb kezét, úgy, hogy harmadnapra amputálni kellett. (Most már hát Palásthy is több darabban volt.) De semmi az, hiszen bal kézzel is lehet hajtani négy lovat.

A Tóthék ártatlan polgári életét kellemetlenül zavarta meg ez a szomorú eset, mely a náluk történt összeszólalkozás következménye. Tóth úr különben, igazságos lévén, inkább a Nosztty pártját fogta:

- Ő volt a sértett, nem tehetett egyebet; Palásthy maga kereste a bajt.

Fokozta rokonszenvét Nosztty még azzal is, hogy midőn néhány nap múlva látogatást tett, nem hősként viselte magát, inkább mutatkozott vezeklőnek. Az asszonyok is Nosztty mellé állottak, már azért is, hogy az asszonyok előtt mindig a jelenlevőnek van igaza, nem az elmaradottnak, márpedig Palásthy, mikor meggyógyult, sem jött el többé Rekettyésre.

- Mit is keresne itt? - nyugodott bele nagy malíciával miss Tropp, az amerikai gouvernante⁸⁶ -, hisz már úgyis csak balkézre köthetne házasságot.

⁸⁶ *Gouvernante* - nevelőnő

Eközben apránként elvonult a tél, s megérkezett a tavasz lila bíborával a rekettyési udvarházat körülövező orgonabokrokra. Minden izgalom és nagyobb esemény nélkül történt ez meg. Mari egyetlen bálba se ment, sőt még a színházba sem kíváncszott Bontóvárra. Mindamellett gyorsan suhant el a tél. Valaki mindig jött, vagy legalább mindig várt valakit. S ez is mulatság.

Többnyire a már említett uracsok szállingóztak be délutánonként a közeli falvakból vagy a városból. Néha sokan egyszerre, mintha összebeszéltek volna, néha csak egy vagy kettő.

Ezek a vizitek Marit illették, de Tóthnéhoz is eljött a tiszteletesné egy kis parázs pletykára, Kovács Antalné, az özvegy kapitányné, Voglányból, a jó befőttekre. Ebből a két asszonyból telt ki a társasága, mert Palójtayné, Fruzina mama, akivel szintén jóban voltak Tóthék, téli időben nem mozdult otthonról; a többi vidéki dzsentrí gőgös asszonyainak derogált a pékné barátsága.

A gazdát nemigen vonzotta ez a társaság, többnyire áthajtatott délután Mezőnyére, s ott volt késő estig a szanatóriumban: azok a fífikák, „griff”-ek és finták, melyekkel a leányoknak férjet fogdosnak a mamák, bántóan hatottak az ő gyöngéd, finom lelkületére. Nem jól érezte magát a leánya kezéért versengő léha úrfiak közt. Olyannak tűnt fel előtte, mint egy licitáció, mintha legkedvesebb tárgyát kótyavetyélnék. Háborgott a gondolatra, hogy a leányát valami idegen ember elvigye tőle - de mégis megadta magát a természet rendjének. Úgy kellett lenni, mert mindig úgy volt. Arra azonban nem volt rávehető, hogy a természet rendjét ő maga is támogassa - elég, ha ellene nem szegül.

Váltig pironogta Krisztina asszony evégett:

- Te semmit se törődöl a leányoddal, a jövőjével.

- Eleget szereztem neki. Húsz-harminc rostélyost ehetik napjában holtáig.

- Úgy beszélsz, Mihály, mint egy pénzsák, s nem mint egy keresztény úriember. Az embernek nemcsak hasa van, hanem szíve is. Tekintetbe kellene vened, hogy egyszer mi is meghalunk, mert a halált igen ritkán lehet kikerülni, sőt nem is lehet. Neki férjhez kell mennie, s ezt irányítani kell.

- Az anyák dolga a lányokat elsütni - felelt Tóth Mihály kedvetlenül -, ha már olyan nagyon akarsz tőle szegénnytől szabadulni.

Elérzékenyült e szemrehányásra az asszony, elborították az arcát a könnyek, s nagy méltatlankodással elrohant, becsapva mérgesen maga után az ajtót, hogy a mennyezet vakolata is lehámlott egy darabon.

Pedig nem volt igaza, mert Tóth figyelte azért a dolgokat a maga módja szerint, és máris többet látott, mint neje. Feltűnt neki, hogy a megyei közigazgatás egyszerre csodálatosan fürge lett. Ha egy híd valamelyik dongája elromlik, másnapra már ott terem a szolgabíró a helyszínén, és elrendeli a megcsináltatását, ha egy korlátfa kidől a meredek helyeknél, megjelenik a szolgabíró, mint az örökké éber gondviselés, s pótolja újjal, ha egy kátyú támad az úton, nosza legott Rekettyésen van, s behányatja, ha egy becsületes verekedés esik az Icik kocsmájában (pedig az mindig esik), másnap már megindul a vizsgálat, szóval a szolgabíró ezer módját ejti, hogy valami dolga legyen a faluban, és felüti a maga székhelyét Tóthéknál.

Úgy, de ez csak annak a jele, hogy a szolgabíró érdeklődik Mari iránt. Abban még semmi sincs. Hiszen a többi gavallér is az ő kedvéért jár. Hanem van egy másik gyanús jel, amit Tóth észrevett, hogy a gavallérok eddig mindig szaporodtak, most pedig kezdenek apránként elmara-
dozni. Világos ebből, hogy már valamit észrevettek, ami a sanszaikat összetörte, hogy már van valami, ami a szimat és megfigyelés erejével megállapítható, mert a szerelem szemesebb,

érzékenyebb a történendők iránt a börzénél is. Minek törné tehát az eszét Tóth Mihály úr a találgatásban, mikor úgyis elég hangosan beszélnek a jelek?

Azaz még a jelekre sincs szükség. Suttogja, pletykázza azt már az egész környék. Mikor a tavaszon valami értekezletre hívta meg a főispán Tóth urat, már akkor nem egy kedélyes célzást hallott erre nézve ismerőseitől. Az értekezlet után az a kitüntetés érte, hogy a főispán magánál marasztotta ebédre.

- Csak éppen a legszűkebb családi körben. Semmi parádé. Egy kis levesünk lesz és egy kis húsunk.

Tóth úr szabódni próbált, hogy még egy kis megbeszélőnivalója volna a takarékpénztári igazgatóval, aki ezalatt már elhagyta a tanácskozási termet, és lefelé sietett a lépcsőkön.

- Szaladjon utána, Malinka - találta fel magát hirtelen a főispán -, és hívja meg nevemben őt is. Mert ilyen kifogást el nem fogadhatok.

Tóth úr most már nem tehetett semmi ellenvetést, megadta magát sorsának, pedig inkább szeretett volna az utolsó butikban vereshagymát enni, mint a bárói családnál mamaligát⁸⁷, mert a két kézzel való evés mindig kiizzasztotta - holtig nem tudott beleszokni.

Tényleg intim ebéd volt, a háziakon kívül csak Homlódyné volt ott és a takarékpénztári igazgató, Uhl Timotheus, akit a kapunál csípett el Malinka. Igen jó kis ebéd volt, de Tóth úr sohase tudta volna elmondani, mi minden volt, pedig Krisztina asszony otthon hetekig fogja élesíteni, sarkantyúzni és korbácsolni az emlékezőtehetségét. „Gondolkozzál csak, hiszen élő ember vagy, lehetetlen az, hogy eszedbe ne jusson.” Pedig mégsem fog eszébe jutni, hanem azt el nem felejtí, hogy az asszonyok igen nyájasak és figyelmesek voltak iránta; a méltóságos asszony (de micsoda takaros, cukros teremtés) kilátásba helyezte, hogy legközelebb megtekinti a mezernyei Szent Sebestyént, s ez alkalommal jó szívvel venné, ha megismerhetné a családját is.

A feketekávéval a főispán egy saját kezűleg megtömött csibukot nyomott a markába, mire Bubenyik, mintha valami varázsszóra történnék, berohant tüzes üszöggel egy lapáton. A méltóságos báróné személyesen beejtett a fehér kezecskéjével a findzsájába két cukorkockát, a tatár hercegnő, Homlódyné pedig egyszerre bizalmasan közelebb húzta hozzá a széket.

- Mondja csak, Tóth bácsi, mivel boszorkányozta meg azt az én öcsémet, Noszty Ferit, hogy az most felém se néz, hanem sülve-főve ott van Rekettyésen?

- Jó ember a jó emberekhez húz - felelte Tóth Mihály egyszerűen.

- Nincs annak valami egyéb oka? - mosolygott a főispánné.

- Isten tudja - mondta a kérdett kitérőleg.

- Hehehe! - nevetett a főispán. - Mintha ti nem tudnátok. Ó, szegény kis tudatlankák! Hát ki babonázta volna meg, mint az a szép kis boszorkány, aki ott lakik. Nem igaz?

Tóth Mihály elpirult a távollevő kis boszorkány helyett is.

- Bizony nem lehetetlen, méltóságos uram, mert mikor annak az ideje van, kijön a fű a földből, még ha bunkóval vernék is vissza.

- No persze. De ön csak nem programszerűen emlegeti most a bunkót?

- Nem, nem. Ha az Isten is úgy akarja, nekem semmi kifogásom ellene.

⁸⁷ Népmesei neve egy elképzelt jóságú, mindeneket felülmúló ételnek

- Feri egy kicsit szeles fiú - jegyezte meg a báróné -, de jó szíve van, és én meg vagyok győződve, hogy akit elvesz, boldoggá fogja tenni.

Több szó nem esett erről a nevezetes ebéden, de ennyi is elég volt untig, hogy a közönség közé kiszivárogha, Uhl Timót révén, minden szemről leessék a hályog, s tisztán láthassa Noszty Feriben a felkelő napot. A pénz előrevetődő árnyéka glóriát font a feje körül. Hisz ez egy kapitális fiú! Mennyi természetes esze van! Milyen okosan fejezi ki magát. De iszen, ember lesz ebből. Különb, mint az apja. Őt kell az országgyűlésre küldeni, nem az öreget. Lesz még abból miniszter is, és legyen, mert azelőtt mindig voltak a kabinetben földijeink, addig volt jó dolgunk, de befellegzett már azóta a szegény hazának (vagyis nem kap a nemes város semmit) stb.

Egyszerre az ifjúság vezére lett, dédelgetett kedvence mindenkinek, a szemek lehunyódtak a hibái fölött, és csak az a hír világított, mint valami szemvakító karbunkulus, hogy el fogja venni Tóth Marit. Uhl Timotheus pertu-poharat iszik vele a Kék Golyónál, mondván: „Legyünk örökös barátok, és ha egy hű szívre van szükséged vagy egy kis polgári kölcsönre, méltóztass velem rendelkezni.”

Mindenünnen a napfény dédelgeti. Maga Kopereczky is megbiztatja, tréfás szemhunyorgatással:

- Az öreg Tóth, úgy látom, nem nézi rossz szemmel a tervünket. Hanem tudod-e, mi az a finislovaglás?

- Éppen abban vagyok most.

- Helyes. Most kell megfeszíteni minden erődöt, az utolsó pillanatban, a cél előtt, és talán nem rossz volna, miután már az öreg nem akadály, ha a leányra helyeznéd a fősúlyt. Úgy gondolom, egy kis fény kifejtése nem ártana. Tudod, egy kis maszlag. Mit szólnál valami gyönyörű hátszlóhoz? Takarosan veszed ki magad a ló hátán. Imponál neki. Vagy talán egy szép négyes? Ami a költséget illeti, hát iszen már benne vagyunk. Ne félj addig, míg engem látsz. No, mit gondolsz?

Noszty Feri természetesen azt gondolta, hogy az bizony nem lenne rossz, és igénybe vette a sógora tárcáját, sőt az Uhl Timotheus ígéretét se hagyta rozsdásodni, ti. a pénzre vonatkozó részét, mert ami a hű szívet illeti, erre ez idő szerint nem volt szüksége.

Mindenütt csak előzékenységet és szeretetreméltóságot tapasztalt, még Tóth Mihály részéről is, ki a főispáni ebéd óta, ahol a házassági terv először merült fel, mint egy küszöbön álló lehetőség, mélyebben kezdett foglalkozni a fiatalemberrel. Több apró jel árulta el, hogy rokonszenvezik vele, s közeledik hozzá.

HUSZONEGYEDIK FEJEZET

Az ember néha egy szalmaszálaban botlik meg

Egy estefelé úgy jött Rekettyésre, hogy Tóthné és Mari nem voltak otthon, a szegény mezernyei doktorné temetésére mentek el, időközben azonban rettenetes égháború keletkezett, mintha minden lázadoznék a természetben, a barmok bögtek az istállóban, tyúkok, madarak elbújtak, s az utolsó fűszál is félénken reszketett: a vihar nekiszilajodva, ádáz erővel tördelte a fákat, dobálta le a háztetőket, a sötétben kavargó vészterhes felleget Isten haragos pillantásai hasogatták.

Tóth urat nagy aggodásban találta.

- Nem tudom, hogyan jönnek haza az enyéim. Jobb volna, ha ott hálnának meg.

Nosztty nem volt azon a véleményen.

- Az ilyen vihar hamar átszáguld, egy óra alatt vége van, még hazajöhetnek.

- Az még rosszabb - vélte Tóth -, mert ha felhőszakadás lesz, a Gyík előnti az utat. Jobb, ha ott maradnak éjszakára.

- De az a vendéglő gyalázatos - fakadt ki Nosztty, aki különben is kedvetlen volt, hogy Marit nem találta itthon - tele van poloskával. A borzalom fog el, ha hivatalos ügyben ott kell éjszakára maradnom, pedig sokszor kénytelen vagyok vele.

- Persze - jegyezte meg Tóth. - Ha az ember mindent előre látna. Nekem ott a Szent Sebestyénben rendes, tiszta szobám van, kényelmesen meghálhatnának benne most, föltéve, hogy a vihar tartós lesz, ha a kulcsot odaadtam volna, vagy ha eszükbe jutna kinyitítani az ajtót. Hanem ha már őrajtuk nem segítettem, az öcsémuramat szívesen mentem meg a Nagy Korsó bogaraitól. Tessék, használja a szobát, ha Mezernyén tartja a hivatalos dolga, odaadom a kulcsot.

- Köszönöm alássan, de ha a kulcsot nekem adja, akkor a bátyám nem használhatja a szobáját, mikor szüksége van rá.

- Dehogynem. Két ajtaja van, az egyik az emeleten, a másik egy csapóajtó, mely egyenesen levezet a kórházi terembe. Bátran használhatjuk azt mind a ketten. Én különben mindössze kétszer vagy háromszor hállok ott egész évben, csak vigye el az egyik kulcsot.

S ezzel kihúzott az asztalfiókból egy kulcsot, és átnyújtotta Noszttynak.

- Ha a király aranykulcsot adott - mondá nevetve -, elégedjen meg, ha a kiflikirály csak egy vaskulcsot ajánl föl.

Erre most már kénytelen volt zsebre tenni a kulcsot.

- Nagyobb kitüntetésnek veszem az utóbbit - szólt magát meghajtva -, mert a bátyámuram irántam való jóakarátát jelenti, míg az előbbi egyszerű számárság, s csak a katonaságnál veszi hasznát az ember. De mióta katona nem vagyok, csak annyit ér, mint amennyit a kakasnak a sarkantyú.

- Igaz biz az, el is feledtem, hogy azelőtt katona volt.

- Úgy van! Belekóstoltam a gyöngyéletbe is.

- És miért vált meg tőle?

- Egészségi okokból.

- Furcsa, nem úgy néz ki öcsémuram, mintha gyöngye, beteges szervezetű volna.

- Vért köptem - akarta mondani Noszty, de csakhamar megrestellte, hogy ilyet mondjon, hiszen hektikusnak nem adhatja ki magát; elpirult, zavarba jött.

Szerencsére e pillanatban kocsizörgés hallatszott az udvaron. Tóth felugrott, és az ablakhoz futott.

- Megérkeztek az asszonyok - mondá. - A vihar kitörését mégis szerencsésen megelőzték.

De azért nem került el figyelmét a Noszty zavara, s Ferit is bosszantotta, hogy olyan esetlenül viselte magát ennél a kényes pontnál. „Az ördögbe is, egy szalmaszálaban botoljak meg, mikor már kerítéseket ugrottam át” - gondolta magában, mialatt a hölgyek átöltözködtek, és magukhoz térve az ijedségtől, szintén megjelentek a szalonban.

Elcsevegvén a temetés részleteit, kik voltak ott, hogy voltak öltözve, mit beszélt a pap stb., Tóth úr úgy irányozta a beszélgetés rúdját, hogy még egyszer visszatérhetett a katonaeleltre.

- Bizony kedves dolog az. Ha még egyszer születnék a világra, és ha a Teremtő megkérdezné, mi akarok lenni, azt felelném, hogy húszéves koromtól harmincig huszár hadnagy, azután pedig egész végig püspök, hogy leimádkozhassam a bűneimet.

- Ugyan, apa! - mosolygott Mari.

- Egyébiránt attól függ, hogy hol van az ember, Majlandban-e, a sok szép olasz leány között, vagy valami istenverte határszéli faluban. Öcsémuram hol szolgált?

- Pesten és Trencsénben - felelte Feri közömbösen.

- Trencsénben? - kérde az öregúr, kellemesen meglepetve. - Nem ismerte Velkovicsékat?

Feri megint elpirult.

- Trencsén kis város, mind ismerik egymást az emberek.

- Tehát a mi Rózánkat is ismeri? - emelte fel fejét élénken Mari.

- Természetesen. Sokat táncoltam vele annak idején.

Feri kedvetlenül harapdálta bajszát. Ez a szerencsétlen Róza már másodszor jön elő, hogy a mulatságát tönkretégye.

- Szép leány, ugye? - kérde Tóthné.

- Csinos, kellemetes teremtés.

- Megfordult a házuknál is?

- Elég sokszor - felelte ímmel-ámmal Noszty.

Az öregek jelentőségteljesen néztek össze, mintha mondanák: Hm, nem ez a hadnagy-e az, akit Velkovicsék emlegettek?

- Unokahúgom - mondá Mari.

- A nővérem leánya - magyarázta Tóthné -, és azt hallom, neki is egy huszár hadnagy csapta a levét. Zsuzsanna azt mondja, hogy tetszett neki a fickó. Ó, ezek a leányok, ezek a mai leányok! Húzza őket az uniformis, mint a mágnes a vasat. Azok az ostoba katonakabátgombok és csillagok! Ámbár iszen nekem is voltak leánykoromban katonaudvarlóim. De az más, mert Pozsony tele volt katonákkal és fülemilékkel. Mária Terézia ott hált egy éjszakára, és arra az

alkalomra néhány ezer fülemilét fogatott a városi magisztrátus, és eleresztette őket a ligetben, hogy éjjel szépen énekeljenek a királynénak. Hogy énekeltek-e neki, nem tudom, de azóta igen sok fülemile van, az bizonyos. A királyné aztán a fülemiléért viszonzásul egy-két ezred katonát helyezett oda, úgyhogy most úgyszólván egyéb sincs Pozsonyban, mint fülemile és katonatiszt. Hát ott nem lehet egészen elhúzódni a katonatisztektől, mert akkor csak a fülemilék maradnának, azokhoz pedig nem lehet férjhez menni.

Tóth úr bosszús volt Krisztina asszonyra, hogy a sok szóbeszéddel mintegy elkaparta a lélektani megfigyelésekre alkalmas tárgyat, csendesen dűnnyögte a bajsza alatt: „No, bizonyosan volt ott liba is feles számmal.”

S aztán egyszerre megint ráugrott az előbbi témára, mint a kutya a csontra.

- Nini, hiszen ha ön Trencsénben volt, akkor bizonyosan ismeri Stromm ezredet.

Noszty összerezsent erre a nem várt kérdésre, és arca sápadt lett, mint a fal.

- Ó, bizonyára - felelte rekedt hangon -, hiszen a parancsnokom volt.

Mari ráemelte az ibolyaszín szép szemeit, melyek a varrására voltak eddig szegezve, s ijedten kérde:

- Nincs magának valami baja?

- Tanulókori pajtásom volt - mondá Tóth.

- A fejem fáj - felelte a szolgabíró.

- Jó volna talán egy kis tormát szagolni - vélte Tóthné. - Eredj, leányom, reszeltess hamar künn a konyhában. Ez bizonyosan használni fog. Mert az mindenre jó a világon. Bizony, Pázmár doktor is vehetett volna ma a szájába koronként egy csipetnyit, hogy legalább az sajtoljon ki egy-két könnycseppet a szemeiből a tisztesség és illedelem okáért. Szégyen-nyalázat egy férjtől, hogy annyi fájdalmat se tud mutatni a felesége temetésén, amennyit egy agyonütött szűnyog érdemel. És micsoda dísztelen volt minden: fenyőfa koporsó, olcsó szemfedő!

Tóth Mihály egypár szót ejtett a doktor védelmére, de iszen egy doktor egészen másképp nézi a halált, mint egy gyöngé nő. Ami pedig a fukarságot illeti, az is a doktori állással jár. Majd minden doktor fősvény lesz idővel. De ebben nem pusztán a pénz szeretete mutatkozik, hanem egyszersmind a munkája látható eredményében való gyönyörködés. A többi foglalkozásnál külön jelentkezik ez a két hajlam. A gazda munkájából előbb vetés lesz, gyönyörködik benne, ha szép, ha megéri, következik az aratás, nagy öröm, ha sok kéve lesz, aztán a cséplés új öröm, ha jól fizet, és csak mikor már a gazda munkáján kimulatja magát unos-untig, akkor lesz belőle pénz - s ez már csak afféle ráadás, nem sokba veszi s könnyen kiadja. Ezért a leggavallérabb osztály a földdel foglalkozó, mert legmesszebb esik munkájától a pénz. A pénz szeretete hiszen mindenkiben megvan, de ennél erősebb érzés a munka eredményének a szeretete. Például az írónál, kinek a könyve majdnem olyan kedves, mintha a gyermeke volna. Hanem az orvos munkája, éppúgy, mint a kereskedőé, úgyszólván abban a szempillantásban pénzzé változik. Mikor fölbred reggel, künn az előszobában türelmetlenül csoszognak, kráknak a várakozó betegek. A szobaleány bejön, és jelenti, hogy hatan várják. „Hat ötforintos” - gondolja a doktor. Az ötforintosok aztán beeresztetnek érkezési sorrendben, a doktor végez velök, megkopogtatja a mellüket, kinyújtja velük a nyelvüket, megtapintja az ütőeret, s mikor végre kiürül az előszoba, s fáradtan kimerülve dől karszékebe, munkájából nincs egyéb látható eredmény, csak az ötforintosok. Szóval az orvosnál a pénzszeretet érzésébe beleszakad a munka eredményének szeretete is, vagyis az orvosnak a szíve két vezetéken húz a pénzhez.

Ezek a fejtegetések, melyekben a természetes eszét szerette csillogtatni a self-made man⁸⁸, szerencsésen eltemették az előbbi kényes beszélgetést, Noszty egy kis levegőhöz jutott, fejfájása megszűnt a tormaszagolástól, és az elfogulatlanságát is visszanyerte, noha a mai beszélgetés mégse múlt el egészen nyom nélkül.

Tóth úr fejében megfogamzott az az elhatározás, hogy a trencsényi ismerősöknél esetleg tudakozódni fog, ámbar nem gondolt semmi olyanra, amit magától is ki nem találhat - hogy ti. Noszty könnyelmű fráter lehetett, sok leányt megcsalt, és sok hitelezőt szerzett Trencsénben -, de az vesse rá az első követ, aki valaha hadnagy volt, és nem képzelte magát kisistennek!

Noszty pedig arra jött ma rá, hogy ezt a veszedelmes pontot nem vette eddig tekintetbe, pedig a Velkovicz Rozália megjelenése a somlyói szőlőhegyen mindjárt baljóslatú volt. Most még jobban nyugtalanította Stromm ezredes. Egy kísértet, mely nem éjfélkor jelenik meg, hanem mikor legjobban süt a nap. Mit akar ez a sötét árnyék? Figyelmeztetni akarja-e csak, hogy „vigyázz és siess”, vagy pedig a bűnhődést hozza a köpönyege alatt. Tehát tanuló társa volt Tóthnak! Milyen csodálatosan szövi az emberek életútjait a gondviselés!

Feri azt találta, hogy nem jó lesz a dolgot sokáig halogatni. Ez pedig meglehetősen meg-egyezett a Kopereczky és az öreg Noszty véleményével is, kik aggódva nézték a Feri életmódját, mióta az uborkafára kapott, s könnyen meg tudta tölteni a tárcáját, ha kiürült. Gyakran utazott le a fővárosba, és néha napokig ott kártyázott. Még egyszer majd kiírják az újságba, vagy más úton is fülébe juthat az öreg Tóthnak. Ha Pesten volt, akkor az volt a veszedelem, ha pedig nem volt Pesten, az még nagyobb veszedelemnek látszott. Nyári színikör volt Bontóvárott, s egy vándortársulat működött benne, valami vörös hajú primadonnával, akit hogy Feri egy-kétszer megpezsgőztetett, máris híre járt a városban.

Félni lehetett, hogy valami bolondot csinál. Mert Feri azokhoz a szerencsétlenekhez tartozott, akik okosak, mint a kígyók, ha nem jól megy a dolguk, de akik megrészegeznek a jóléttől, mint a darazsak a pergetett méztől.

A kis, vörös hajú színésznő meglehetősen fölzavarta a család kedélyét, Feri maga elé idézte a főispán, s jól megmosta a fejét apja, nővére és Homlódyné jelenlétében.

- Hát micsoda ember vagy te? Nem szégyenled magad ilyet tenni? Most, mikor már annyit költöttünk rád. Mikor már majdnem a célnál vagy. Még egy lépés, és nagyúr lehetsz örökre. S mikor éppen ezt a lépést kellene megtenned, te akkor hasra vágod magad, meghemperegsz a pocsolyában, mint egy sertés. Hát becsület ez, sógor?

Feri mennyire-földre esküdözött, hogy nem teszi többé.

- Ha teszed, csak egyszer teszed, mert rögtön felfüggesztetlek, azt a dámát pedig eltoloncoltatom a városból, Isten engem úgy segéljen. Különben azt látom, hogy a te kezében olyan a pénz, mint a kisgyerek kezében a kés. Azért többet ne várj egy garast se.

- Pedig éppen kérni akartalak - mondá Feri szelíd, félénk hangon, mint egy megszeppent diák. - Nagy bajban vagyok.

- No, mi az megint? - vont össze redőkbe szemöldijét az öreg Noszty.

- Vesztettem kártyán, becsületszóra.

- Mennyit? - kérde a főispán.

- Háromezer forintot.

⁸⁸ *Self-made man* - önerejéből érvényesülő ember

- Lődd magad föbe - szólt Kopereczky ridegen. - Ez a legokosabb, amit tehetsz.
- Ó, Izrael, hogy tudsz olyan kegyetlen lenni! - kiáltott fel fájdalmasan Kopereczkyné. Keskeny ajka remegni kezdett, s könnyek szivárogtak szemeiből.

Kopereczky nyomban ellágyult erre, és így szólt:

- Egy föltétel alatt megkapod a háromezer forintot.
- Elfogadom ab invisis.
- Ebből az ab invisisből ismerek rád. Jóra való ember semmit se fogad el láthatatlanban. De most ne vitatkozzunk ezen. Az én föltételem az, hogy még e héten dűlőre viszed Tóth Marival a dolgot.
- Magamnak is az volna óhajtasom, de félek, hogy még zöld gyümölcs az egész - felelte Feri.
- Még most sem vagy biztos a leányban?
- Nehéz dió egy leánynak a lelkülete. Hátha mindent elrontok, ha korán nyúlok hozzá?
- No, én pedig nem adok semmi haladékokat - jelentette ki Kopereczky kereken -, mert akkor meg a veres hajúval rontasz el mindent.
- Becsületemre mondom, csak azért legyeskedtem körülötte, mert Marihoz hasonlít.
- Mily megható szerelem és állhatatosság! - kiáltott fel gunyoros kacagással a főispán.

Az öreg Noszty mellett érvet, hogy a fennforgó esetben alig volna értelme a halasztásnak. Ő úgy tudja, Feri most előnyben van az összes ott settenkedő akarnokok között, hát mire vár? Olyan időpontra, amikor nem lesz előnyben?

Vilma ellentmondott apjának:

- Vannak dolgok, apa, amelyekhez te nem értesz. A szerelem hirtelen támad, mert az csoda, mennyei misztérium, de a hajlam lassan érik, akár a dinnye, melyet nem szabad idő előtt meglékelni, mert különben vége van.
- Furcsa hasonlataid vannak - dörögte Kopereczky, s valami közvetítő formulán törte a fejét.
- Talán nem ártana, ha valamely szakértő szemek szétnéznének... Egy kis izé, hogy is hívják katonanyelven, egy kis kémszemle... ha például te vállalkoznál, Máli, te, a család esze.

Homlódyné elgondolkozott egy percig.

- Magam is gondoltam már erre, de...
- Tudom, hogy nehezebbre esik a kevésbé ségednek, de...
- Látod, Izrael, ez megint egy jó gondolat tőled - mondá Vilma. - Mert ha Máli néni egy félórát tölt Tóthéknál, beléjük lát, olyan világosak lesznek a Máli néni szemén keresztül, mint a gyertya irányában tartott tojások.
- Mondom, Vilma, hogy borzasztó vagy a hasonlataiddal.
- Csak valami szerencsés ürügyön gondolkozom - mentegetőzött Homlódyné, kis homlokát összeráncolva -, nem szeretném, hogy háztűznézőnek látszassam, valami formát keresek a látogatásnak, s holnap áthajtok Rekettyésre, holnapután pedig mindent meg fogok tudni.

A tatár hercegnő másnap csakugyan meglátogatta Tóthékat, amit kivált a hiú Tóthné roppant nagyra vett, azt se tudta a nagy örömtől, melyik lábára álljon; Homlódyné egész lényéből csodálatos sikk és előkelőség áradt ki, méltóságteljes volt és mégis szeretetreméltó, nyájas és mégsem leereszkedő, természetes és mégis ravasz, kiszámító. Teljes két órát csevegett részint

Tóthtal, gazdasági dolgokról, részint az asszonyokkal, holmi semmiségekről, beleszöve Noszty Ferit is, amennyire a szükség hozta, meguzsonnált, s mikor elbúcsúzott, összecsókolózott a hölgyekkel, megígértette velők, hogy legközelebb ők is eljönnek Voglányba.

Még ez is! Tóthné ujjongott elragadtatásában. Voglányba mennek vizitát visszaadni, a Labikán-ösfészekbe. Nagy dübörgéssel leereszkedik előttük a felvonóhid. Kár, hogy már nem tartanak kürtöst a nagyurak, mint hajdanta, hogy kürtszó jelenté a vendégek érkezését. De még enélkül is szép! Teremtő Isten, ki gondolt volna arra valaha, mikor még mi összekeltünk, Mihály, hogy egy ilyen helyre megyünk vizitet visszaadni. Ó, Mihály, nem dolgoztál hiába e világon, nagy pozíciót szereztél a családnak, hanem most már gondoskodj, hogy illő módon jelenhessünk meg, négy lovon, amint Homlódtyékhoz szokás. Mit rázod a fejedet? Hogy nem engeded, mert nem szereted a hivalkodást és kapaszkodást? Hát mit bánom én, ne szeresd, de szeress legalább bennünket, s ne engedd, hogy úgy állítsunk be Voglányba leányoddal, mint valami arme Reisenderek.⁸⁹

A tatár hercegnő összejött útközben, éppen a Gyík hídjánál, a Noszty fogatával. Baldachinos kis kocsiját, melyben ő hajtott, messziről felismerte Feri, és az ostora nyelével tisztelgett. Meglassítván lovait, odakiáltá Homlódtyénak:

- Mi újság?

- Megnyertem az egy mázsa bonbont - kiáltá ez vissza.

- Komolyan?

- Mind a három kapu ki van nyitva. „Good bye!”

Kocsis és Pimpósi, a hajdú, mind nem értett ebből egy szót se, de annál többet Feri. Mintha kicserélték volna a világot. Zöldebbek lettek a füvek, szerelemről zúgtak az erdők, s ugyanerről fecsegett a kacskaringós Gyík. Vígán hajtott most már Rekettyés felé, ismerősen intgetett a pléhfedeles torony, mintha hívná. Amint a faluba befordult, szembe látta jönni Tóth Mihályt Pázmár doktorral. A doktor egy kifeszített ernyőt tartott maga elé a nap ellen, Tóth pedig puskát vitt a vállán.

Noszty odadobta a gyeplőt a kocsisnak, leugrott.

- Úgy látom, veszett kutya van a faluban.

- Nem biz az - felelte Tóth Mihály nevetve -, hanem egy kis kabátbélés kell az anyjuknak télire, hát arra pályázom most. A doktor egy rókakasaládot fedezett fel itt a Horka-erdőben.

- És ön, doktor, napernyőt visz puska helyett?

- Én csak egyféleképpen ölök - elménckedett a doktor. - Tartson velünk a szolgabíró úr!

- Bánja a szösz - határozta el magát hirtelen -, hanem akkor puska kellene.

- Majd hoz utánunk a hajdú egyet - vélte Tóth Mihály. - Csak menjen, Pimpósi, kérjen a kisasszonytól, mert a feleségem nem mer hozzányúl. Ott leszünk a kis erdőben - mutatta a hajdúnak az egypár holdnyi bükköst.

Szép júniusi délután volt, úgy hat óra felé, a nap még erősen tűzött, s Pázmár a napernyő alatt is nagyban törülgette izzadó homlokát.

⁸⁹ *Arme Reisender* - szegény utasember

Az erdő alig néhány száz lépésnyire volt innen, a Tóthék lakásától még ennél is közelebb, mert valaha a gazdatiszti parkhoz tartozott, de Tóth kiirtatta a közbül eső részt, és most búza termett benne. Hogy tehát az erdőfoltot megközelítsék, a falu végére kellett jönniök, s ott a mezei gyalogútra térni, mely zizegő búzafalak közt vezetett odáig. A gabona már-már föl-szededgette a szőke ruházatját, a nagybajuszú kalászosok szelíden ringatóztak, ha egy-egy kis széláram felizgatta őket. Egyhangú és mégis szép volt itt minden, itt-ott a búzavirág kéklött, vagy a pipacs harangja piroslott.

- Szép a világ! - lelkesedett a doktor.

- S a maga betegei mégis itthagyoatják - kötekedett vele a szolgabíró.

- Hja, az már nem az én hibám, hanem a legfelsőbb közigazgatásé - ríposztírozott a doktor.

- Kérdés. Mert például ki ápolja őket ilyenkor, mikor maga a róka ellen vezet öldöklő férfiakat?

- Ó, azokról ilyenkor is gondoskodva van. Három öregasszony ápoló van a kórházban. Minden héten föl váltva asszisztensem valamelyik. Felvesz távollétemben betegeket, s képes őket ellátni legalább az elsősegéllyel. Néha magamat is meglepnek, mi mindent tudnak ezek az öreg anyókák, s mi mindent kitalált a nép ezredévek óta a maga eredeti észjárásával. A múlt héten egy embert hoztak be Voglányból, ki a nagy emelésektől veszélyes sérvet kapott. Nem bírtam visszatolni. Mikor otthon nem voltam, Kecske Gergelyné (így hívják az egyik ápolónőt) két téglát tett a beteg ágya alá, a lábaknál, úgy, hogy a beteg feje alantabb essék, mint a felső teste, s egy éj alatt a sérv magától visszament.

Tóth Mihálynak megtetszett az eset, a magyarázatát kérte, ami veszedelmes volt, mert a doktort, ha valami tudományos fejtegetésbe bocsátkozott, lehetetlen volt megállítani.

Szerencsére elérték az erdőt, s a szolgabíró furfangosan kivonhatta magát a meghallgatás alól.

- Csak menjenek előre. Nekem itt az erdő szélén kell bevárnom Pimpósit, mert különben nem akad rám. Majd utolérem az urakat!

Tóthék tovább mentek, beljebb a sűrűbe. Noszty pedig leült egy fatörzsre, s hallgatta a madarak csicsergését. Többet ér az, mint a Pázmár előadásai. Különösen ma nagyon a szívéhez szóltak, mintha egyenesen neki dalolnának. S mennyire megtöltötte szívét édes érzésekkel az erdő is. Elandalodva nézett bele a fasorok titokzatos, mély homályába. Lábai alatt egy kő alól víz szivárgott ki, mely egy kis darabon mint ezüstpaszománt futott a zöld pázsiton, megítatva a füvecskéket, majd eltűnt a földrepedésekben vagy egy bokor alatt, aztán előbukkant odább, és újra elrejtőzött. Még hangja sincs, csak úgy megy, nesztelenül - gondolta magában Noszty -, holott odább már zsémbelni fog és morogni, valahol pedig talán harsogó folyam lesz, és a sziklákat verdesi haragos habjaival.

Noszty a figyelmét erre irányítva, mindenütt követte a szélesedő ezüstpántlikát a szemeivel, látva, annak is milyen nehéz útja van eleinte, hogy megy neki egy kőnek, s hogy hull vissza gyöngyözve, hogy téved bele egy gödörbe, ahonnan nem tud egyhamar kívánszorogni, ahol hajolt sziklarétegre ér, szétterül rajta, mint egy ezüstabrosz... S amint odább sem ereszté el a tekintete az erecskét, sőt fel is állott, hogy tovább láthassa, egyszerre két villogó szem és egy rőt fej bizsergette meg a tagjait. Egy öreg róka mászott ki egy lyukból, s óvatosan szétnézvén, száját a patakba mártotta, s csakhamar felszűröcsölte majdnem az egészet. Valami jót uzsonnáthatott a koma.

Noszty egy bokor mögé húzódott, hogy a róka észre ne vegye, szídván Pimpósit magában, hogy még mindig nincs itt a puskával. A róka, eloltván szomját, körülnézett a világ mind a négy része felé, mint a magyar gazda, mikor az esőt várja, csak hogy a gazda az eget nézi, a róka pedig a talajt fürkészte. Csend volt körös-körül, semmi gyanús jel sehonnan. Most tehát visszament a lyukhoz, és sajátságos hangot hallatott.

Ez volt a hívó jel. Három kis rókakölyök ugrott ki erre a lyukból, és elkezdett a lyuk előtti pázsiton hancúrozni. Az anyjuk egy nyúlábát keresett elő valahonnan, azt odadobta nekik, az egyik rókakölyök elkapta, és elkezdett vele szaladni a tisztáson, a másik kettő utána, kergették, utolérték, egymáson hemperegtek, és az inkriminált nyúláb hol az egyiknél, hol a másiknál volt, kikapták egymás szájából, iregtek-forogtak, mint a fonott kalács, néha egyetlen hármas testnek látszottak egy rakáson, a másik percben pedig egy három rókatestből formált karikagyűrűnek, hanem ez, mind csak játék volt, mert a kis testvérek egymást nem bántották. Az öreg megállt a lyuk szájánál, és onnan nézte gyönyörködve a gyerekek egészséges jókedvét, aranyos pajkosságát.

Egyszer aztán magasra emelte fel a lompos farkát, s úgy látszik, ezt a jelbeszédet értették a csemeték, mert egyszerre megszűnt a játék, s mint valami vezényszóra, mind a hárman betakarodtak a lyukba - künn hagyván a nyúlábát, amely, úgy látszik, inkább csak szimbólum volt.

Az öreg róka most megint megvizsgálta a tájékat mindenfelől, s miután a közbiztonságot kielégítőnek találhatta, még egyszer visszaszaladt a lyukhoz, és megint hallatott valami hangot, ami tekintettel a továbbiakra, fenyegetésféle lehetett, hogy: „Most én elmegyek, gyerekek, szépen viseljétek magatokat, és ki ne jöjjetek semmi zajra, míg én ki nem hívlak, mert különben megesz a mumus.”

A róka elrohant Mezernye felé, nekivágván rézsút az erdőcske éjszaki részének (ahol különben egy major volt az erdőszélen). Noszty megfordult, utánabámult, és éppen kiáltani akart Tóthékra, hogy „Hopp, hopp, ott szalad a róka!”, midőn egyszerre nesz támad, megzörrennek a gallyak, hátrafordul, és elnyeli a szándékolt kiáltást, mert egy sokkal meglepőbb tör ki az ajkairól:

- Klára!

Azt hitte, álmodik. A Somlyó hegyi leány állt előtte, ugyanabban a cseresznyeszínű szoknyában, ingvállban, csipkés kötényben, sárga tearózsával a hajában, nem bírt betelni vele.

- Az vagyok. Én vagyok. Elhoztam a vadász úrnak a puskáját.

S pajzán mosoly játszott az ajkai körül, miközben az erdő is nevetett, ő pedig egyet perdült, mint az orsó, és szétnézett.

- De hol az apa és az orvos?

- Azok elmentek az erdőbe a doktor rókáját keresni, én meg itt bevártam a puskát.

Mari nagyon elszontyolodott erre, és az erdő is szomorú lett.

- Szent isten, mit tegyek? Hisz akkor én kompromittáltam magamat. Jöjjön, jöjjön, keressük fel őket.

- Lehetetlen most.

- Miért?

- Látja ott azt a lyukat, ott a kis tisztáson, a borókával átellenben?

- Látom.

- Hát abban három rókakölyök lakik, most tuszkolta be őket az anyjok, s ő maga elment valahová, várom, míg visszatér.

- Lehetetlen! - dadogta Mari gyermekes elképedéssel. - Ó, be szeretném őket látni!

- Üljön le, és várjuk meg.

- Leüljek és hová?

- Talán a gyepre. Tudja-e, mikor Somlyón a hordócskán ült, a szoknyáját váltig lehúzogatta, hogy a szép kis lába ne legyen künn. Éppen ez a szoknya volt. Be szép ön ebben! Köszönöm a kedves meglepetést.

- Tudja, a mama nincsen otthon, éppen átment a kasznárnéhoz, mikor a hajdúja jött puskát kérni. Gondoltam magamban: ahá, a szolgabíró úr átvedlett vadásznak, hát én is csinállok egy tréfát.

- No, hát mégsem ül le?

- Nem, nem, én visszamegyek. Félek, nagyon félek, hogy, meglát valaki. Képzelve csak. Hisz akkor én el vagyok veszve. Már talán így is. Úgy félek, úgy reszketek...

- Ej, mitől fél?

- Furcsa. Hogy hírbe hoznak.

- Hiszen lehet azon segíteni.

- Ó, dehogyan lehet.

- Én tudok rá akár két módot is - mondá fojtott hangon Noszty, és lehajolt a bokor alá, hogy egy cikláment letépjen, melyet a buja páfrányok eltakartak.

- Mi az? - kérde a leány haloványan, ijedten tekingetve körül.

Noszty hozzálépett vakmerően. A leány mintegy ösztönszerűen egy lépést tett hátra.

- Az egyik az volna, hogy én most megkérném feleségül.

Mari arca kipirosodott, mint a nyíló rózsa.

- Majd is a szájára ütnék. No nézze meg az ember. Nem szégyenli magát ilyeneket beszélni? Mondja a másik módot!

- A másik mód pedig az lenne, ha maga kérne meg engem férjéül.

- No hallja, szolgabíró úr, maga mégis gonosz egy ember.

- Pszt, pszt! Ott, ott jön - susogta most Noszty és a tekintetével mutatta az irányt, ahova Marinak néznie kellett.

A róka jött vissza hosszan elnyúlt testtel, lompos zászlaját felkunkorítva, s egy téglaszín tollazatú kakast tartott a szájában a lábainál fogva, mely kínosan vergődött szárnyaival, s kétségbeesve csipogott, nyímozott, mintha mondaná: „Engem már visznek.”

- Jöjjön közelebb! - integetett Feri, majd átfogta derekát, és közelebb vont a sűrű bokorba, hogy a róka ne lássa. A leány észre sem vette a látvány izgalmait, hogy még azután is ott maradt az ifjú keze a derekán; egyre közelebb húzta magához bal kézzel, míg jobbáiban a puskát tartotta, a két szív közel egymáshoz dobogott, a két fej majdnem összeért. Feri érezte a leány hajának illatát, a Mari szíve hangosan vert - de persze mind a róka miatt.

A rókamama tehát uzsonnáért járt a majorban, s most a lyukhoz érve, valami nyíffanást hallatott, mire megint kiugrottak a rókafiak, s látván anyjuk szájában a félelmetes állatot, amint hősieen kalimpál az egyik sarkantyús lábával, s üti-veri szárnyaival az édest, amit az csak annyiba vesz, mintha egy önműködő legyező hús szelet hajtana rá ebben a kutya melegben, ijedten, megszeppenve állottak félre.

Az öreg némi mozgásokat csinált a farkával (úgy látszik, minden mozdulata jelent valamit, amit a kicsinyek értenek), aztán közvetlen közelükben eleresztette a kakast. Nesztek, itt az uzsonna!

A rókafiak azonban, ahelyett hogy rávetették volna magukat, riadtan futottak be a lyukba, a kakas pedig az ellenkező irányban menekült.

A róka bosszús tekintetet vetett a maflák után, mintha restelné, hogy ilyen élhetetlen kölykei vannak: „mi lesz belőletek, mi lesz?” - a kakast egy iramodással megint elfogta, és megint előhívta a gyerkőcöket.

Kijöttek engedelmesen, s megálltak sorba, mint valami iskolás fiúk, szemüket anyjukra függesztvén. Az öreg kétszer emelte fel a farkát, kétszer lehajtotta, s egy félkört írt le vele a gyepen. Aztán a középre állt, s elkezdődött az előadás. Ide figyeljete, kedveskéim!

Kieresztette szájából a kakas lábát, mire az megint szabad lett volna, de az egyik talpát rátette a szárnyára, az természetesen rángatta, mire egy fényes toll a szárnyából kitépődött. Az egyik rókakölyök, a legbátrabb, nekidurálta most magát, kilépett a sorból, és a szájába vette a tollat. Az öreg jóakaratólag pislogott rá: „Jó róka lesz belőle”, gondolta, de talán meg is mondta valahogy a farka billegetésével, mert határozottan irigykedve tekintettek rá a testvérekéi.

A helyzet egyre válságosabb lett. A kakas csapkodott, fetrengett, vonaglott, hánykolódott, de mindig kevesebb erővel. Érezte utolsó perceinek közeledését. A róka egy-kétszer meghömpölygette első lábaival, mintegy játszott vele, aztán egyszerre megvillantak apró, éles fehér fogai, és ham, egyetlen harapással elválasztá nyakát a törzsétől, aztán elugrott a vonagló holttesttől, mely fej nélkül is szaladt még egy darabkán, s a kölykei uszította rá... ezek most is félénken közeledtek felé.

Noszty e pillanatban vette le karját a Mari derekáról, fölkapta puskáját, hogy célba vegye az öreg rókát.

Mari remegve fogta meg a karját.

- Ne, ne; jaj, ne bánts a szegény kicsikék mamáját... kérem!

- Mit ad, ha életben hagyom? - suttogta Feri mosolyogva.

- A sárga rózsámat a hajamból - suttogta vissza Mari.

S már ez a suttogás oly ingerlő, oly csalogató volt, mint az örvény. A szerelmesek hangja az - habár most csak a rókák miatt volt suttogó.

- Nem elég, nem elég - és keze a kakashoz nyúlt.

- Hát mit akar? - kérdé rekedten, lázasan.

- Egy csókot, Mari - lihegte Noszty.

- Nem lehet, az nem lehet - szólt és reszketett. - Hova gondol? Legyen esze.

- Lássuk no, mit ajánl föl a maga jószántából?

- Jaj, csak a csókot ne kívánja, mert én meghalnék szégyenletemben - dadogta csendesén, szép fejét féloldalra hajtva, mintha el volna törve -, inkább leszek, nem bánom... a felesége.

- Ó, kis bohó! - kiáltott fel Noszty örömittasan. - Hát jól van, abba is belenyugszom.

S ezzel elhajítá magától a fegyvert, a két karjába zárta a kedves alakot, forró lehelete, feje mellén nyugodván, szinte égette s megbódítá, szemei tétova fényt lövelltek, lehajolt az arcához, kezébe vette az állát, belenézett a szép vágású ibolyaszemeibe, s hirtelen megcsókolta.

Csodálatos, nem halt bele - sőt olyan viruló lett az arca, mint azelőtt egyszer sem, s elmene-külvén tőle, összeomlott haját igazgatva, melynek egy fonata valahogy a mellénygombba akadt volt meg, lesütött szemeiben alattomosan bujkáló mosollyal fenyegette meg az ígéretszegőt:

- Megálljon, erdei zsvány!... Maga Patkó!

A rókacsalád az eldobott puska zöreijére bevonult a föld alatti palotájába, és semmi sem maradt a tisztáson az előbbi drámából, csak a szegény kakas kitépett tollazata. A fák levelei ábrándosan suttogtak. Egy hús áram végigsuhant az erdőn. Valahol egy rigó fütttyentett. Odább az erdő mellett vezető telegráfoszlopok egyikén egy harkály dolgozott, kopácsolt, abban a hitben, hogy bogaraknak kell lenniök az oszlopban, különben honnan lenne a zúgás? A kenyérért való küzdelem mindenütt - s a hibás kombináció. Hát ezeknek a szegény madaraknak is vannak csalódásaik?

Különben csend volt körös-körül. Ünnepest, lankasztó, édes csend.

- Menjünk - mondá Mari ábrándosan. - Keressük meg apát.

Feri lehajolt a puskáért, s csak akkor jutott eszébe, hogy hiszen nem is volt megtöltve.

Megindultak az erecske mentén, s nézték, nézték, hogy nő, hogy szélesedik. A nap már lent járt, s bíborvörösre festette a páfrányok húsos leveleit, s arany vásznak teregetett ki a sűrű lombzat között. Jobbról egy lövés dőreje rázta fel a csendet. Arra tartottak. A patak velök ment, zsembelt, majd morgott. Ők pedig hallgattak.

HUSZONKETTEDIK FEJEZET

Tóth Mihály fölszippant valamit

Egyedül dolgozott irodájában a főispán, tudniillik cigarettahüvelyeket töltögetett meg finomra vágott gálócsi dohányval, midőn minden bejelentés és kopogás nélkül felrántotta az ajtót Noszty Feri.

- Nos? - kérde a főispán hivatalos ridegséggel.

Feri egy csöppet se respektálta most a hivatalbeli főnököt, végigvágta magát a díványon, még a lábait is fölrakta.

- Nos, megkértem Marit, és igent mondott.

Kopereczky felvillanyozva ugrott fel.

- Derék fattyú vagy! Állj fel, hadd öleljelek meg.

Feri aggódva nézett a szomszéd ajtóra, amely nyitva volt.

- Malinka nincs ott - nyugtatta meg Kopereczky. - Vilma egy kicsit náthás, nem megy ki, hát elkérte tőlem mára.

- Mit kért el Vilma, nem értettem?

- Malinkát. Az most dominózik vele egész nap. A számárságig jó fiú ez a Malinka. No, de beszélj már: hogy volt, mint volt?

- Hja, ha én azt el tudnám mondani! De ha el tudnám, se mondanám el. Tudod, van abban valami nevetséges és ostoba. Az akkori hangulat kell hozzá, a miliő, az erdő csendje, a rókák stb. Egyszóval az erdőben voltunk tegnap, és valahogy úgy jött ki a sor, hogy rendbe jöttünk.

- Gratulálok, sógor. Nagy gondot vettél le a fejünkről. Az öregekkel is végeztél?

- Nem lehetett, mert Pázmár doktort is ott marasztották vacsorára, másrészt jobb szeretem, ha egy kis formát adunk az eljárásnak. Az sohase árt.

- Sőt használ. Élni se tudna az ember a formulák nélkül.

- Azért is jöttem legelsőbb hozzád, hogy fölkérjelek, légy szíves, vállald el a kérői tisztet.

- Parancsolj velem, kérlek.

- Amely formalitást betartani főleg azért jó, mert én magam egy szót se ejthetnék anyagi kérdésekről, de te ezeket is érintheted, és dülőre viheted az öregúrnál.

- Abban igazad van.

- Mindenekelőtt, hiszen jól tudod, adósságaim vannak. Ezeket ki kell fizetnem. S azután se élhetek apanázból, mint valami nyugalmazott hivatalnok. Az öregúrnak elég pénze hever itt Bontóvároton és egyebütt takarékpénztáraknál, vegyen a leányának birtokot. Vagy adja át nekünk Rekettyést, ő pedig szerezzon magának másikat. Szóval te elég ügyes vagy, hogy a körülmények és az ott fújdogáló szelek szerint kivasalod a lehető legtöbbet.

- Csak bízd rám, sógor.

- Tehát rendben van?

- Tartom szerencsémnek. Holnap délelőtt áthajtatok, azután csapunk olyan lagzit, hogy a macskák is pezsgőt isznak. De most gyere át Vilmához, és mondd el neki az eset poétikus részét... A prózát majd elintézem én.

Bár még titokban illett volna tartani a hírt, gyorsan száguldott szét a rokonság közt. Vilma átszaladt vele Rágányosékhoz, Feri ebédre Voglányba ment, s Máli nénivel szőtték a rózsaszínű terveket a jövőre. Az öreg Nosztynak maga Kopereczky sürgönyözte meg „in Blumen”⁹⁰: „*Feri beleharapott a dinnyébe, a dinnye érett.*” Az öreg a képviselőházban kapta meg a sürgönyt, megértette, és legott vonatra ült; sőt a furcsa sürgöny tartalma a telegrafista-kisasszony révén a nagyközönség közé is kiszivárgott, s mint az alkorán képletes kifejezései, különféle magyarázatok mártásában keringett. A nap folyamán a Horthok, Ilváczyak is megtudták falujokban, és másnap úgyszólván az egész úri család összegyülekezett a Vilma termeiben. Értesülvén, hogy a főispán Rekettyésen van az ügy végleges rendezése céljából, nagy érdeklődéssel várták megérkezését és az új híreket. Feri egy csöppet sem volt ideges. „Biztos vagyok a dolgomról.” A tatár hercegnő pedig éppen úgy fogta fel a dolgot, hogy a szülék roppant boldogok lesznek, hogy végre Mariban is megmozdult az a kis húsdarab, amely annyi bajt csinál a világban; az öregeknek unoka kell, és ha egy fiú találna jönni, az öreg Tóth meg is bolondul örömeiben. Nagy pipafüst volt a szobákban, de az mind rózsaszín párának látszott e gőgös urak és hölgyek előtt, kik e füstalakzatokból a Noszty-címer ágaskodó bivalyát látták izmosan kibontakozni. Ferit valóságosan ünnepték, kényeztették, mint a hadjáratból megtért mesebeli királyfit, aki zsákmányul hozta a csodálatos bülbümadarat, melynek dalától mindnyájan megifjúhódnak. Nem tréfa ez! Ő volt a család nyúge eddig, s most ő lesz a nábobja, a szemefénye; a Tóth-vagyonról tömérdek szó esett.

Csodálatosan nőtt, nőtt, mióta képzeletben Noszty-kézen van, oly gyorsan nőtt, hogy olyan gyorsan nem fogyhat akkor sem, ha tényleg Noszty-kézen lesz.

A közörömből mindenki kivette részét, csak az öreg Noszty volt nyugtalan. Nem biztos az még. Nem jó a medve bőrére előre inni. Tóth Mihály furcsa ember. De miután ebédre sem jött haza a főispán, az ő skrupulusai is kezdtek eltűnedezni. Ha ebéden ott maradt, hát akkor bizonyosan tárgyalnak, ha pedig tárgyalnak, akkor bizonyosan megegyeznek.

Délutánra már olyan jó kedve szottyant, hogy egy kis ferblit indítványozott, úgyis a családban marad a pénz, s mire estefelé megjött Kopereczky, már akkorra egy csinos összeget el is vesztett a menyé hozományából. Ahogy a hintó begurult, mindenki az ablakhoz rohant s nem mint a hajdani jósök az állati belekből, hanem különféle más jeltől igyekeztek kitalálni az eredményt.

- Izrael vidám - mondá a főispánné -, füttyörészve jön fel a lépcsőkön.

- Bubenyik fején félre van csapva a vadászsapka. Bubenyik be van rúgva - figyelte meg Homlódý.

- Nagy traktában voltak - jegyezte meg a tatár hercegnő.

Végre fölérkezett Kopereczky, nehéz léptei egyre közelebb hangzottak, de ez egy örökkévalóság volt, míg benyitott.

- Széna vagy szalma? - kiálták négyen is, mialatt az elbizakodott Feri nagy flegmával fészulte a bajuszát, egy zsebtükröt tartva maga elé.

⁹⁰ *In Blumen* - virágnyelven

- Szalmáról szó sincs - nyilatkozta ki a főispán, bizonyos fontoskodással -, de a széna sincsen még lekasálva.

Egy kis lehangoltság keletkezett.

- Nem értjük!

Feri maga is meghökkent.

- Hát ne tréfálj - mondá türelmetlenül.

- Az ördögnek tartoztam egy úttal - folytatá Kopereczky, s az arcok még jobban kezdtek elsötétedni -, nem volt szerencsém.

- Izrael, az Istenért, megölsz bennünket - pirongatta Vilma. - Beszélj már világosan. Ideadta Tóth a leányt, vagy nem adta?

- Nem adta - felelte Kopereczky nagy léleknyugalommal, és egy kis művészi szünetet tartott, mialatt kínos, temetői csönd állt be a szobában -, mert nem adhatta, nem lévén mostanság otthon.

- Tehát nem is beszéltél vele?

- Természetesen nem beszéltem, mert még tegnap utazott el Trencsénbe, sürgőnyt kapott, hogy a sógorát, Velkovicsot megütötte a guta, elment a temetésére és a családi ügyek rendezésére.

Nagy lidércnyomás alól szabadultak fel a kedélyek.

- No, hála istennek, akkor hát nem romlott el semmi.

- Sőt, minden a lehető legfényesebben áll - erősítette Kopereczky.

Elbeszélte aztán, hogy az asszonyok előtt nem titkolta el, mi járatban van, mire ők megnyugtatták, hogy Mari még tegnapelőtt este őszintén elmondta szüleinek az erdőben történt jelenetet, és azt is kijelentette, hogy vagy Ferihez megy férjhez, vagy senkihez, és hogy az öregúrnak nem volt ez ellen semmi kifogása, ellenkezőleg kijelentette, hogy Feri neki rokonszenves, és ha egy kicsinyt megkomolyodik, kiváló ember lesz belőle.

Körülbelül minden arc kiderült. Hisz ez már annyi, mint bizonyos. Feri már vőlegénynek tekinthető. Csak Feri nyomta az a gondolat, hogy Velkovicsot megütötte a guta. Miért éppen Velkovicsot? Nem tudott inkább valaki mást megütni? Sehogy sem tetszett neki, hogy éppen Trencsénbe kellett utaznia Tóth úrnak.

- És miben maradtatok? - kérde Kopereczkytól.

- Hát miben maradtunk volna? Az esküvő idejét majd megállapítjátok magatok ketten. Tóthné olyasvalamit említett, hogy őszre szeretné.

- Az messze van!

Kopereczky pajkosan hunyorgatott.

- Értelek, kópé. Micsoda édes kis teremtés! Nem tudtam betelni a nézésével, s mikor elkezdtem a képzeletemben vetkőztetni s egyenkint hullottak le róla a réklík és a szoknyák...

- Utálatos vagy, Izrael! - szakította félbe a főispánné. - Sohasem nézhetek többé nyugodtan a szemedbe, ha meggondolom, hogy milyen parázñaság lakik bennök.

- Mikor jön haza az öregúr? - kérdezte Feri.

- Nem tudják. Azért neked legyen rá gondod, mert megígértem, hogy mihelyt hazajön, felkeresem. Ámbár Mari azt mondta, hogy nem okvetlenül szükséges, vagyis hozhatod már a gyűrűket...

- Nem, az nem volna illendő - vélte Homlódyné -, az apát be kell várni az eljegyzésre.

Feri mindamellett még aznap megrendelte a gyűrűket Skarba ezüstművesnél, a kezdőbetűket és az évszámot vésette belülre. Ennek a híre is gyorsan elterjedt a városban, s egymást érte a sok gratuláció, faggatás, kérdezősködés. Meg is bánta a dolgot, mert úgy járt, mint azok a szerencsefiak, akiknek a sorsjegyét kihúzzák. A hitelezők elhallgattak ugyan, sőt új pénzeket jöttek felkínálni, persze jó kamatra, mert hiszen még levegőben lóg a tündérvár - vagyis libalábon forog (ahogy a csípős nyelvűek jegyezték meg) -, de ahelyett özönével jöttek a kéregetők, a feltalálók, akiknek csak éppen egypár száz forintba volna szükségük, hogy nagy dologgal ajándékozzák meg a világot, s íme, itt van egy vérbeli gavallér, aki egy garmada pénzhez jut, ezt jó lesz most mindjárt melegiben megfogni, jöttek azok a bizonyos özvegyasszonyok, akiknek a férjeik a forradalomban estek el, jöttek a jótékony egyletek, megválasztották dísztagnak, előkerültek a poklok zugából is régi iskolatársak, akiknek mind kellett valami. Klementy szerkesztő egy kis baráti kölcsönt kért, amit lehetetlen megtagadni, már csak azért is, hogy valahogy ki ne írja lapjában az érdekes Hymen-hírt (azért, hogy majd kiírja annak idején, új kölcsön következik). De ki győzné sorban elszámolni, hogy az ilyen szerencsének mivel van a másik oldala kibélelve. Legkellemetlenebb volt az öreg Noszty, kit (de köztünk maradjon a szó) csöddel fenyegettek a pesti hitelezői, s kapóra jött a „dinnye”-távirat, hogy egy kis pénzműveletre használja fel a helyzetet. Ferivel egy tízezer forintos váltót íratott alá, melyre most már Kopereczky is alákarányította a nevét. Hiszen nem lehet úgy hagyni, mert ha az öreg ellen most csődöt kérnek, akkor esetleg összeomlik az egész dolog, s minden eddigi pénze elúszik. Ment hát Kopereczky is a pénze után.

Ferinek szintén ki kellett magát húznia, hirtelen megvette a Topsich gróf négy fekete lovát, s azon hajtatott Rekettyésre, úgy ment az a négy ló, mint négy páva, még a föld is érezni látszott kényes lépkedésüket. Tóth még mindig nem jött haza, azt írta, hogy a megboldogult Velkovics nagy rendetlenségben hagyta családját, tehát addig marad ott, míg tűrhető állapotokat tud teremteni. És hát csak maradjon, nem hiányzik most senkinek. Mari boldogan turbékolt Ferijével, Tóthné pedig még szerelmesebb volt leendő vejébe, mint a leánya. Vasárnap a Feri fogatán látogatást tettek a voglányi várkastélyban, ott is ebédeltek, a tatár hercegnő még a helyüket is megfűjta, úgy megbecsülte. Hej, de más világ az ezeknél a nagyuraknál! Ott a kanalak és kések is másképp csörögnek, mint közönséges helyen.

Azontúl is majd mindennap átment Feri Rekettyésre, amikor pedig nem mehetett, legalább Pimpósi vitt el egy bokrétát, lóháton üzenetet vive, hozva. Mindig közte volt, hogy az öreg tekintetes úr még nem érkezett meg.

Két hét is elmúlt, a júliusi nagy hőségek beütöttek, és Tóth még mindig nem jött. Már Kopereczky is türelmetlen lett, Pestre kellett volna mennie, de napról napra halasztotta, hogy előbb Tóthtal végez - s azután megy a Császár fürdőbe a reumás lábával. Maga Feri is elutazott, egy Zemplén megyében lakó gróf feloszlatta a versenystállóját, no hát ezt az alkalmat nem szabad elmulasztani, hátha könnyű módon juthat ott az önkéntes árverésen nemes állatokhoz, amelyekben Mari is örömét fogja találni; a vasúton azonban azt hallotta, hogy egy másik grófnak eladó a Balatonon dangubáló jachtja, és hogy most éppen meg van szorulva, vesztett a kaszinóban, potom áron meg lehetne szerezni! Ferinek a jacht új szeget ütött a fejébe.

Teringette, egy jacht! Ez már valami. Milyen fölséges nászutazás lenne ide-oda őgyelegni a Balatonon, saját jachton! Ilyet még egyetlen Noszty sem produkált. Fogta magát, az első állomáson kiszállt, s a zempléni árverés helyett nekivágott a dunántúli útnak Siófokra.

Hogy ím távol volt Feri, most már éppen semmit se tudott Kopereczky Tóth úr felől. De hát mire való a főispáni hatalom? Legott egy meghagyást intézett a rekettyési állomásfőnökhöz, hogy az naponként értesítse, hogy megjött-e már Tóth Mihály vagy sem, ami aztán meg is történt, de mindig az, hogy még nem érkezett meg.

Még az ágyában feküdt egy reggel, mikor Bubenyik sürgőnyt hozott be ezüsttálcán és egy névjegyet. A főispán a sürgőnyt bontotta fel előbb, s bosszúsan a padlóra dobta; a szokásos jelentés volt benne az állomásfőnöktől: „*Tóth Mihály ma sem érkezett meg*”, majd a névjegy után nyúlt, azon meg az volt írva: „*Tóth Mihály.*”

- Ő maga van itt? - csodálkozott a főispán.

- Ő maga!

Kopereczky vidáman ugrott ki ágyából.

- Vezesd be hamar az elfogadószobába, s vigyél be szivart és konyakot. Mondd, hogy öt perc alatt rendelkezésére állok.

De még talán annyi se telt el, már felöltözött, s szaladt be Tóth Mihályhoz, kordíálisan belecsapva a kezébe s megrázva azt, hogy szinte ropogott erős markában a becsületes kérges tenyér.

- Isten hozta, isten hozta, kedves bátyám! No, ez igazán nagy meglepetés. Annak a mafla rekettyési állomásfőnöknek meghagytam, hogy értesítsen a megjöveteléről, mert én akartam önhöz menni. S képzelje, a számár még ma is azt sürgönyzi, hogy ön nem érkezett meg. Nem lehet ezekben az emberekben megbízni.

- Az állomásfőnöknek igaza volt, mert nem szálltam ki Rekettyésen, egyenest ide jöttem a mai reggeli vonattal.

- Úgy? Hát foglaljon helyet, kedves bátyám. Ide, ide, ebbe a puha karszékbe...

De Tóth Mihály állva maradt; egy csöppet se vidult föl, ahogy a látogató szokott a szívélyes fogadtatásra viszonzásul, halvány arcán mély szomorúság ült, melyet talpig fekete ruhája csak kiemelt; még a meleg kézszorítást is mintegy húzódozva fogadta, mint akinek valami bankóból tévedésből többet adnak ki, mint amennyi jár.

- Egy igen különös ügyben vagyok bátor tiszteletemet tenni méltóságodnál. Nem is tudom, hogy és hol kezdjem...

- Kezdheti, ahol tetszik, kedves Tóth bácsi, és nem is olyan különös már, mert nem ön kezdi, ön csak folytatja. Hiszen én voltam a kezdő, azért kerestem fel a múltkor Rekettyésen. Hja, ezek a fiatalok! Az ember fölneveli a kis madárkát, aztán egyszer csak megnő a szárnya, és hess, elröpül a fészekből. De hát miért nem ül le, Tóth bácsi?

- Köszönöm, de már csak állva maradok. Hát iszen éppen azért jöttem, mert a feleségem megírta, hogy megtisztelte méltóságod a házamat, és arról is értesített, hogy újólag készül hozzám bizonyos ügyben.

- Hát az csak természetes - szólt Kopereczky a kezeit dörzsölve.

- Meg akartam előzni, és otthon ki sem szállva, egyenesen ide jöttem Trencsénből.

- Igen szép öntől, hogy meg akart a fáradságtól kímélni, de ezzel rosszat is tett, mert megfosztott néhány kellemes órától, melyet a családja körében tölthettem volna ebből kifolyólag.

Tóth úr mohón kapott ezen a hivatalos kifejezésen; éppen ilyenforma kíméletes kifejezést keresett szűk szótárában.

- „Ebből kifolyólag”, méltóztatott mondani. Ez az, ami engem aggasztott. Ettől akartam megkímélni méltóságodat, mivelhogy...

- Nem értem önt!

- Mivelhogy abból a dologból már nem lesz semmi - mondta Tóth Mihály szelíden, egyszerűen.

- Melyik dologból?

- Amelyből kifolyólag hozzám akarna jönni méltóságod.

- Én a Noszty sógorom ügyét értem - lihegte Kopereczky izgatottan.

- Én is - felelte Tóth Mihály. - Nem akarom azt a színt adni a dolognak, hogy a főispán úr, illetve a szolgabíró úr kosarat kapott, hát arra jöttem kérni, ne méltóztassék engem emiatt fölkeresni, s különösen kegyeskednék odahatni a szolgabíró úrnál, hogy a leányomat, kinek bizonyos fájdalomt okoz az én elhatározásom, ezentúl, mint lovagias úrhoz illik, mivel a házassági kapocs teljesen lehetetlen, kerülje.

Kopereczky elsápadt, a haja fölborzolódt az égnek, ajkai rángatózni kezdtek, majd sebesen nyargalt föl s alá a szobában, feldöntve a kis asztalkák közül egyet.

- Hát meg van ön veszve, édes Tóth? Hát tudja ön, mit cselekszik?

- Amit egy becsületes apának kell cselekedni.

- Nem fél ön, hogy a sógorom hasba lövi?

- Én semmitől se félek.

- Hiszen nekem azt mondta a neje, hogy ön örömmel veszi tudomásul a Noszty szándékát.

- Ez akkor volt; most másképp határoztam.

- Gondolja meg, leánya szereti Nosztyt, s boldogtalanná teszi ezt a kedves teremtest.

- Azt is meggondoltam.

- De legalább az okot mondja meg.

- Nem szándékom az okot megmondani.

Ez a csökönyösség a dühöngésig fokozta a Kopereczky felindulását, nem bírta már magát türtőztetni. A csengettyűhöz rohant, s olyat rántott rajta, hogy a bojtos zöld zsinór leszakadt, vérbe borult szemekkel dobta a padlóra Tóth úr elé.

- Vigyázzon, Tóth, vigyázzon! - rikácsolta. - A sógorom nem hagyja ezt annyiban, magyarázatot fog öntől követelni.

Tóth Mihály szomorúan rázta a fejét.

- Azt ő bizonyos nem fogja cselekedni.

Ezzel meghajtotta magát, és távozott. Az ajtóban egymást keresztezték a befelé rohanó Bubenikkel.

- Mit parancsol, mélt...?

De már abban a szempillantásban visszaesett a szó a torkába, mert olyant csattant képén a Kopereczky hatalmas tenyere, hogy künn az előszobában is meghallhatta a távozó Tóth.

Bubenyik fölszisszent, s jajgatni kezdett, míg a báró föl s alá szaladgálva fűjt, mint egy megvadult bika, majd némileg lecsillapodván, ráivallt Bubenyikra:

- Ne ordíts, marha! Hát nem látod, hogy ez csak forma, hogy ezt voltaképpen Tóth helyett kaptad! Nem bírtam már magammal, Bubenyik. Muszáj volt valakit pofon ütni.

HUSZONHARMADIK FEJEZET

Mit csinál a pók, ha a hálóját összetépik

Nagy katasztrófa volt ez. Szerencse, hogy még el lehetett egy darabig titkolni. Kopereczkyt előntötte az epe, hiszen az ő pénzéből úszott el a legtöbb, mármint aztán nem a Császár fürdőbe küldték az orvosok, hanem Karlsbadba, a sárgaság ellen. El is ment Malinka kíséretében másnap az esti vonattal, mielőtt még Feri hazajött volna.

- Megölném, ha most kellene vele találkoznom. Inkább elmegyek otthonról.

- Ugyan, ugyan, mit bántod a szegény fiút, inkább sajnálkoznod kellene felette - csillapította Vilma. - Nagy bánata lehet, mert szereti a leányt.

- Én is szeretem a pénzemet. Nekem is nagy bánatom van.

Ferinek első látogatása, amint visszaérkezett Bontóvárra, Vilmának szólt. Már akkor tele volt a ház rokonokkal. Ezek még a régimódi urakból valók. Nem hagyják az elesetteiket hidegvérűen elpusztulni, mint a maiak. Mindig akkor rőffentek össze, ha valami baj történt, ami tiszteletre-méltó vonás volt bennök - azért is uralkodtak nemzedékről nemzedékre a megyében. Mert minden hatalom a tisztesség valamely forrásából ered.

Vidáman toppant be azzal a szóval, hogy jachtot vett Mari számára.

- No, süsd meg - szaladt ki a szó a nyers Leviczky Jánosból.

- A jachtot?

- A jachtot is, a Maridat is.

Apránként vallogatták ki a történeteket. Szegény Feri valóságosan összetört. Annyira a szívére vette, hogy eleinte az öngyilkosságtól féltették. Vilma ott tartotta maga mellett a lakosztályában. Puskát, pisztolyt gondosan elzárt, és a kulcsot magánál tartotta.

A család is teljesen ki volt forgatva nyugalomból. Hisz az ilyen dolog alkalmas megrendíteni azt a tekintélyt, amelynek éltek, amelyből a gőgjük táplálkozott. Először a férfiak hányták-vetették meg az esetet, természetesen dzsentrí-ésszel. Szörnyűség, hogy ilyesmi történhetik egy Nosztyval! Dúltak-fúltak, boncolták a kérdést, rágódtak rajta. Pedig olyan egyszerű volt. Csak az történt, hogy nem sikerült nekik egy jól kieszelt spekuláció. De ők azt az oldalát látták, hogy egy Nosztynak röviden kiadták az utat. És ha már ebből az ügyletből, melyre annyi fáradságot áldoztak egyes családtagok, nem lehetett pénzt csinálni, hogyan lehetne legalább egy kis vért eresztetni, akár innen, akár onnan - hisz az már mindegy.

Rágányos vetette fel a kérdést, nem kellene-e Ferinek magyarázatot kérni Tóth Mihálytól? Mert Feri bizonyos fokig önérzetben is meg van kurtítva.

Homlódy ellenezte. Az ő felfogása szerint szabad a kosár. Isten mentsen, hogy házasságkötések a lovagiasság szabályai szerint intéztessenek el.

Leviczky Jánosra, a nagy termetű nyugalmazott dzsidásezredesre, a híres párbajhősre tapadt minden szem.

- Hát te mit mondasz, János?

Az ezredes azt mondta, hogy ő igenis lát bizonyos szubtilis⁹¹ árnyalatot, amiből lehetne valamit kihozni. Tóth Mihály ugyanis beleegyezett a házasságba, és csak most, miután Trencsénből megjött, jelentette be vétőjét, ami könnyen úgy tűntetheti fel Ferit a csöcselék szemében, mintha valami becestelen dolgot tudott volna meg róla Trencsénben, ahol az ezrede feküdt - hát igenis, Ferinek joga van magyarázatot követelni.

Az ezredesnek senki sem mert ellentmondani, olyasmi nem történt vele soha; még Noszty Pál sem cselekedte volna meg, de most kénytelen volt vele, mert ő körülbelül sejtette, hogy milyen magyarázatot adhatna Tóth, ha kényszerítenék - ennél fogva úgy vélte, hogy teljesen csatlakoznék a János úr helyesen és finoman kidomborított nézetéhez, ha Tóth Mihály már egyszer tényleg igent mondott volna, de ahogy neki Izrael most Pesten átutaztában elmondta a tényállást, azt csak Tóthné csevegte, hogy ura nem tett kifogást, ők azonban Tóthnak csupán egy kijelentését tekinthetik mondottnak, amit a Feri megbízottja, Kopereczky előtt személyesen tett, s ez az, hogy nem adja a lányát, ezért pedig nem lehet felelősségre vonni.

Leviczky haragosan rángatta bozontos szemöldjeit, és noha Noszty igen tapintatos formában cáfolta, a rokonok mindamelllett azt hitték, hogy legalábbis megeszi.

Morgott is, mikor bevégezte, de nem ette meg. A párbaj pedig elmaradt.

Hanem azért még hetekig, hónapokig folytak az efölötti eszmecserék a férfirokonok közt, míg az asszonyok leginkább amiatt szidták Ferit, hogy a gyűrűket itthon csináltatta, s így a kezdetükből a bolond is kitalálhatja, kit akart menyasszonyául; nincs hát semmi mentség, előbb-utóbb köztudomásra jut a kosár. S az a szégyen, az a rettenetes szégyen! Ha a gyűrűkkel nem történik ez a könnyelműség - el lehetett volna titkolni vagy tagadni, de így mindennek vége.

- Az utcán se merek többet mutatkozni - nyafogott a kis grófné (Rágányosné).

Csak a tatár hercegnő nem vesztette el a szívét.

- Ej, hátha még nem ez az utolsó stáció ebben a dologban.

Kétkedő mosolyok voltak a felelet. Feri csak a fejét horgasztotta le és sóhajtott.

- No, ugyan mit nevettek? Hát a színdarabokban nem mindig ilyen az első felvonás, pedig a harmadikban okvetlenül összekerülnek a párok.

- De iszen elhegedülte azt Szent Dávid, kedves húgom - bömbölt közbe a dzsidásezredes.

- Vagy ki tudja, kedves János bátyám? Láttam már én olyan tulipánt is, mely a fűrészpör alól nőtt ki.

Homlódyné célozgatásait üres, Ferit vigasztaló szóbeszédnek vették az atyafiak, csak az egy Vilma nem adta fel teljesen a reményt, s egy ilyen alkalommal odasimult Máli nénihez.

- Igazán van valami terve?

- Tervem? Az még nincs. Hanem úgy a sötétségből dereng egy kis kiindulási pont.

- Ugyan súgja meg - rimánkodott a főispánné.

Homlódyné súgott valamit, mire Vilma elnevette magát, és egy kicsit el is pirult.

- Ó, gonosz, gonosz néni... Hanem hát ezzel nem sokra megyünk. Ez nem terv, ez csak egy óhajtas.

⁹¹ Szubtilis - finom

- Kicsiny téglákból épülnek a nagy házak.

Épülnek bizony, de nem fundus nélkül. Vége van ennek a dolognak. A kis és nagy rókák, akik valamiképp szerepeltek benne, mind megegyeztek abban, hogy nincs mit keresgélni többé. A sok róka közül csak egynek volt belőle haszna, annak, amelyik a Horka-erdőben ezen a réven megmenekült. Ámbár még annak se, mert a puska úgysem volt megtöltve.

Homlódyné azonban mégse pihent, mert noha minden elcsendesedett, s az atyafiak napirendre látszottak térni, éles megfigyelő észrevehetett volna bizonyos különösségeket; hogy ő nem szüntette meg az érintkezést Tóthékkal, sőt, egyre melegebb barátságba ereszkedett. Majd minden héten ott volt náluk, ők viszont átjártak Voglányba. Az is észlelhető volt, kivált később, hogy Vilma, Homlódyné és Feri valami titkot rejtegetnek, néha egyetértőleg összenéznek, azonfelül sokat tanácskoznak zárt ajtóknál. De hát kit érdekelt már ez! Ha tervelnek, hát mulassanak. Ártatlan dolog már a Máli néni minden praktikája. De mindegy. Hiszen a pók se azért szövi az ő vásznát, hogy kereskedésben eladja, szövi a maga gyönyörűségére, és ha tízet leütnek is a hálóból a porolókefével, a pók meg nem unja, szövi a tizenegyediket.

Hogy azonban lehetett valami egészséges mag a Máli néni terveiben, arra is volt jel, a Noszty Feri gyors kiépülése kedélybetegségéből. Nemcsak összeszedte magát, de reménykedni kezdett. (Ez már nyilván a Homlódyné életelixírje.) Egy napon kijelentette, hogy unja magát Vilmánál, elmegy Pestre, vevőt keresni jachtjára. Szóval már pénz kell neki. Tehát meggyógyult. Mehet.

Csak egy levelet hagyott Bontóváron, Kopereczky számára, melyben arra kéri, hogy helyezze át egy más járásba, ami meg is történt, mihelyt Kopereczky hazajött Karlsbadból, áttette a megye éjszaki részébe, az ottani szolgabíró helyettesítvén árvaszéki elnöknek; a főispán tapintatosnak találta Feri kérését, mert nem járhat ezek után Rekettyésre, Feri pedig a hitelezői zaklatása elől menekült oda; a voglányi szolgabíróság teendőivel ideiglenesen Malinka Kornélt bízta meg.

Mindez úgy látszott, mintha magától történnék, a világ elhelyezkedik a benne levő súlyok szerint, holott ez úgy volt kicsinálva, billentyűk és kerekek hozattak észrevétlen módon mozgásba, bizonyos cél kedvéért. A főispánék Krapecen töltötték a szeptembert és októbert, a kis Kopereczky már járni tanult az elhanyagolt parkban, Tóthék a Somlyó hegyen szüreteltek, s csak november elején jöttek haza; Feri az új járásban tartózkodott, és csak levelekben érintkezett Homlódynéval és Vilmával - de éppen ezek a levelek árulói annak, hogy ami történt, abban nagyrészt az ő kezük van.

November 3-ikán beszakadt a privogyeci kőszénbánya, s valami harmincöt munkást eltemetett. Erre a szerencsétlenségre (nota bene nem állítom, hogy a bányát is Homlódyné döntötte volna be) hazajött a főispáni család, Homlódyné meghívta ebédre Klementy szerkesztőt, és kifőzte vele, hogy a szerencsétlenül jártak családjai javára valami nagy dolgot kell csinálni. Ebben a hazaérkezett főispánné is bevonatott, s elhatározták, hogy egy nagy bált adnak, pompás élőképpel.

Egy erdélyi fejedelemről, a jámbor Apafi Mihályról maradt fenn a mese, hogy a fejedelemséget egy órára átengedte a feleségének, Bornemissza Annának. Hogy mit csinált ez egyetlen óra alatt, nem jegyezte fel a krónika. Tehát nem tudjuk. Bizonyára ő maga sem tudta. Mert hisz bizonyosan valami egyebet szándékozott csinálni, mint a nadrágban járó fejedelmek. Pedig éppen azt csinált, amit ők. Adókat. De sokkal nagyobbakat, mint ők.

Az egyórai uralmat ugyanis lefestette egy jó piktor. A szép kép elterjedt a magyar házaknál, és most, mikor már a fejedelemasszony kétszáz év óta porlad sírjában, mégis keményen adóztatja nemcsak Erdélyt, hanem a szomszéd nagy Magyarországot is (amely nem volt az övé addig az egy óráig sem), mert általános divat lett az egyórai uralmát személyesíteni élőképekben, s a közönség tódult és fizetett - míg a tableau vivant-okat⁹² ki nem szorították más divatok.

A választás itt is a népszerű „egyórai uralom”-ra esett. Kijelöltettek az alkalmas személyek, amennyire lehetett, az előkelő világból, kivételt csak az egy Tóth Mari képezett, aki egy fiatal palotahölgyet fog ábrázolni.

Az elnökséget a főispánné vállalta, ki személyesen kérte fel az egyes szereplőket, minélfogva Rekettyésen is látogatást tett Homlódynéval, és felszólította Mari kisasszonyt a közreműködésre, mondván, hogy ő fogja ábrázolni az erdélyi udvar legszebb hölgységét. Bizony pedig ehhez nemigen volt most alkalmas a szegény Mari. A nyaka sovány volt, az arca színtelen, a szemei alatt kék karikák (a sok sírástól - gondolta a főispánné, és érezni kezdte, hogy ő most Istennek tetsző dologban jár).

Tóthné igen köszönte a nagy szerencsét, hogy az ő leányára gondoltak, igen hálás azért is, hogy a méltóságos báróné szegény házukhoz megalázta magát. Marinak szükséges volna egy kis szórakozás, mint a főnek a harmat nagy szárazságban, nem is lenne egyetlen szava se, ha az Isten meg nem látogatta volna (ugyanis köszvény volt a Tóthné lábaiban, és nem bírt megmozdulni a karosszékből), hanem így nincs, aki Marival bejárjon a próbákra, mert Mihálynak is hosszabb időre el kell utaznia Trencsénbe, miután még most sincsen rendben a hagyatéki ügy, Isten nyugosztalja Velkovics sógort, értett egy várost igazgatni, látott talán a messze századokba előre, de a saját zsebébe nem látott.

- Mindez ne aggassa, kedves Tóthném - vette át a szót a tatár hercegnő -, mindössze egy-két értekezlet lesz a toaettek dolgában, majd egy-két próba, ha a kosztümök elkészülnek, s én akkor mindannyiszor eljövök, elviszem az én lelkem Marimat, és vissza is hozom a mamájához, föltéve, hogy még akkor a mama nem lesz talpon.

Miután Tóth úrnak sem volt ellenvetése, sőt helyeselte a jótékony célt, Mari véglegesen besoroztatott az egyórai uralomhoz, sőt Tóth Mihály annyira ment, mikor a hölgyek búcsúztak, kihúzott a zsebéből egy ezrest, hogy amennyiben nem találna akkor otthon lenni, ezzel megváltja a belépti jegyet.

Tóth mintegy háláját akarta jelezni e gavalléros felülfizetéssel. Azt a körülményt, hogy a főispán Noszttyt elhelyezte a járásból, iránta való gyöngédségnek képzelte, s ez igen jólesett neki.

Volt miről beszélni a megyében, a bányamunkások iránti részvét divattá emelkedett. Boldogok az urak, mert a szegények őket szolgálják, és ha valami bajuk történik, az is egy mulatságra ad alkalmat az uraknak. Mikor a szegény emberek szemeiben megjelennek a fájdalomtól, nyomortól kisajtott gyöngyök, akkor az úriasszonyok is előszedik a gyöngyeiket - a kazetjeikből. Lázás készülődések folytak, szabók, frájjok, masamódok éjjel-nappal varrták a piperét és jelmezt. Sok babrálás van az ilyeneken. Csak decemberben jutottak annyira, tanácskozások, értekezletek, kanapé-processzusok után, hogy végre huszadikára kitűzhették a főpróbát, mely már kosztümökben, esti világításnál történik meg. Erre már néhány műértő vendéget is meg lehet hívni a főispánné szalonjába.

⁹² *Tableau vivant* - élőkép

Kétségkívül Homlódyné volt a legfürgébb, ki amellet, hogy Tóth Marit gardírozta, behozta az összejöveletekre és hazavitte, valami egyébben is buzgólkodott. Gyakran súgtak-búgtak össze Vilmával, később Malinkát is bevonták valami titokzatos összeesküvésbe. Noszty Feri ritkán jött be a székvárosba, és akkor Rágányoséknál szállt meg. Homlódyné ott kereste fel, nagy tanácskozásba merültek, de ezekről egy szót sem szóltak senkinek.

Az utóbbi napokban azonban mégis közölni kellett egyet-mást Kopereczkyvel, mert Ferinek pénzre volt szüksége, hogy magát ideig-óráig a hitelezők ádáz rohamaival szemben fenntarthassa.

Kopereczky végig se akarta hallgatni a tervüket, ijedten dugta be füleit ujjával.

- Semmit se akarok tudni. Mosom a kezeimet. Csináljatok, amit akartok. A szívem veletek van, de pénzt tőlem ne kérjetek.

- Hisz csak kölcsön lenne - kapacitálta Homlódyné. - Mindent visszakapsz Feritől.

- Kölcsönt hiszen adok, nem ugyan pénzben, hanem ami sokkal többet ér aranynál, gyémántnál...

- Mi lehet az? - tűnődött Noszty Feri.

- Odaadom kölcsön egypár napra Bubeniykot. Ha valamely turpisságban jár az ember, Bubeniyk megbecsülhetetlen kincs.

- Hát azt is köszönettel fogadjuk, de egy kis pénzt se sajnálj tőlünk.

- Ritka furfangos ember - áradozott a főispán - és intelligens. Valaha színész volt, tele van ötletekkel az imposztor. Amire ez ráadja magát, az okvetlenül sikerül.

- Ej, hogy lehetsz olyan következetlen, kedves Izrael - puhította a tatár hercegnő -, azt mondod, hogy Bubeniykkal sikerül, s mégis megtagadod a pénzbeli támogatást, ami nélkül pedig Bubeniyk nem ér semmit. Edd meg a Bubeniykodat. Eszünk magunknak is van.

- De nem annyi, mint Bubeniyknek.

Homlódyné ismerte Kopereczkyt, elkezdett vele disputálni, ingerkedni, nevetségessé téve Bubeniyk iránti elfogultságát, biztos volt, hogy ezzel feltüzeli, kihívja valamely hősie áldozatra.

- Mit, ti semmire se taksáljátok őt. Én meg a terveteket nem taksálom semmire. Nem adok rá egy ólompitykét. De ha Bubeniyk benne lesz, az mindjárt más, Bubeniykra még rászánok egy kis összeget.

Így jutottak némi pénzhez és Bubeniykhez, kit Feri még aznap kicserélt Pimpósival, és beavatott a tervbe.

Nagy figyelemmel hallgatta, hol az egyik fülcimpáját vakarta, hol a másikat; nem tetszett neki.

- Hiszen ez valóságos gépezet, sok benne a sróf meg a kerék meg a rugó, ha csak az egyik nem jár jól, vége az egésznek. Hanem hát azért megteszünk mindent.

Tényleg sokféle ágazott a terv, melynek december 20-ikán kellett eldőlnie. Kegyetlen hideg idő volt e napon, Malinka, ki korán reggel kelt fel, befagyva találta az ablakokat. A reggelinél aggodalmasan említette a főispánné.

- Félek, hogy a Gyík befagyott az éjjel, s ez mindent elrontana.

- Attól nem kell tartani - jegyezte meg Malinka. - Annyira be nem fagyhatott, hogy a jég egy kocsit megbírjon. Különben majd meglátom útközben. Ne legyen ideges.

- Elmegy? - kérde a főispánné.

- El kell mennem Voglányba. Hiszen tudja. Odarendeltem az útbiztost. Nem tudom, megbízható ember-e?

- Föltétlenül. Férjemnek gazdatisztje volt, s most, hogy Krapecet bérbeadtuk, ide helyezte be.

Malinka úr, ki innen vitte ideiglenesen a szolgabírói teendőket, miután a főispán csibukjából kiszírt egy pipa dohányt, beburkolózáván ugyancsak a főispán bundájába, áthajtatott Voglányba.

Szép fehér világ volt odakünn. Milliós gyémánttű csillogott a fákon, s vakító fehér bunda alatt aludott a föld. Minden egyszínű volt, csak a lovak, a kocsis és a Pimpósi szájából kiömlő pára volt szürkébb egy árnyalattal. A Gyík, mely Bontóvár alatt fut el egyenesen Voglányig s csak Voglányon túl kanyarodik be Mezernye felé, mintegy kizárva Rekettyést, Bálingot, Hertyánt és a mellette fekvő pusztákat, nem volt befagyva, hanem javában zajlott, szilaj zúgással nyargalt medrében, s hatalmas jégtáblákat vitt tarajos hátán.

Voglányban a szolgabírói hivatalba érve, már ott találta az előszobában az útbiztost. Ismerős arcú, gömbölyű öregúr volt, zöld-piros harasztból kötött kendőbe bagyulált nyakkal, csikóbőrrel bélelt bekecsben.

Malinka rögtön ráismert. Hisz ez Klincsók, a szedresi volt kasznár!

- Hát végképp otthagya a sovány ökröket? - kérdezte Malinka kedélyesen.

- Elváltunk - sóhajtott fel az öreg -, mert birtokocská elment bérletbe, s bérlő engemet nem akarta, pedig az ökröket átvett mindnyáját.

- Jöjjön be, öregem. Tudja-e, mért rendeltem be?

- Nem tudok, tekintetes ideiglenes szolgabíró úr.

- Mondja meg nekem, milyen állapotban van ez idő szerint a rekettyési híd?

- Híd van jelenleg rendes állapotban.

- Mikor látta?

- Mindennap látok ötöt.

- És teljesen jó?

- A lexebb, legjobb híd egész járásban.

- Fázik még a keze?

- Nem fázik az. Csak szerénységből céklaszínű.

- Melengesse meg egy kicsit a kályhánál. Aztán üljön le az íróasztalhoz, és intézzen hozzám egy jelentést, hogy a rekettyési híd meg van rongálva.

Klincsók nagy szemeket meresztett.

- Rosszul engem értenyi tetszett.

- Ne okoskodjék. Tegye azt, amit rendelek, ez a méltóságos főispán úr akarata is. Mit ért maga a magasabb politikához!

Klincsók erre kikereste a pápaszemét, leült az íróasztalhoz, és írta a jelentést, hogy rossz a híd, miközben csurgott homlokáról a verejték. Kétszer is megállt, megtörülgette, és fűjt egyet:

- Huj, huj, de meleg ez a prémecske, de nehéz vele koncipiálni⁹³.

- Miféle prém az?

- Kiszló.

Malinka gondolkozott. Valami nevezetes prém lehet. Sohase hallotta a hírét. Távolról se gyanította, hogy a „kiszló” kis lovat (csikót) jelent.

Végre elkészült volt a jelentés, Malinka elolvasta, eltette a többi akták közé, aztán kiadta a rendeletet szinte írásban, de megmagyarázta szóval is.

- Ma este, mihelyt besötétedik, tehát öt-hat órakor, a munkásokkal szétszedeti a rekettyési hidat, úgy, hogy az éjszakán át járhatatlan marad, korán reggel öt-hat óra tájban azonban ismét összerakattja, s egy pár új pallódeszkát tesznek bele. Így követeli ezt a közigazgatás érdeke. Megjegyzem, hogy ez estig a legszigorúbb hivatalos titok. Megértette?

- Holtig tanulja az ember - jegyezte meg alázatosan Klincsók, fejével bólingatva.

Még egy megbízatása volt Malinkának a főispánétól; át kellett mennie Rekettyésre, és ha Tóth Mihály otthon lenne, valahogy úgy mesterkedni, hogy hivatalos eljárás címén vagy más ürügy alatt otthon is maradjon a délután folyamán. Át is ment, de Tóth Mihály még nem volt otthon, csak másnapra várták. Hogy férfi legyen a háznál, Igali Menyhért, az öreg kasznár hurcolkodott át ideiglenesen. Becsületes, hű ember volt, hanem parázna szájú, és az a rossz szokása volt, hogy fennhangon gondolkozott. De ha valami kiszaladt a száján, olyan töredelmesen tudta mondani: „grácia a fejemnek”, hogy lehetetlen volt rá haragudni.

Az asszony már fent sántikált, de bot mellett, s erősen bízott, hogy a jótékonyági nagy bábra már maga viheti be leányát Bontóvárra. Ebéd közben vidám volt a hangulat, míg Bligi, a dog, elő nem jött a csontokra, s rettenetesen kezdte ugatni Malinkát. „Csiba te - riasztgatta Igali -, hát már minden szolgabíró elugat innen valaki?”

Igali a szájára ütött, hogy „grácia a fejemnek”, de már késő volt, Mari lesütötte a fejét, és a tányérjába bámult. Tóthné szemkarikái megnedvesedtek, s azontúl beállott a kínos csend. Csak a feketekávénál támadt egy kis élénkség, betoppant Homlódyné, s vele üde levegő csapott be.

- Itt a pandúr! - kiáltá már az ajtóból. - Megyünk!

- Készen vagyok - jelenté ki Mari, és repesve szaladt kezét csókolni. Szaporábban kopogtak a Tóthné mankói is, amint a jött elé tipegett.

Csak hogy nem addig az, nem azért van itt Igali bácsi, hogy ne tudná, mi jár egy ilyen útra. Dehogyan mennek, dehogyan, méltóságos asszonykám, míg én egy kis téglát nem melegítették a lábuk alá, tudom én, hogy mi kell az olyan kis lábaknak. Az enyém is olyan volt - hároméves koromban. Bárcsak tyúkszem lehetnék rajta! Grácia a fejemnek.

Nemcsak téglát, hanem két kis, vízzel megtöltött, forró palackot is tett bele a muffokba a kezeknek, mire a hintóba kászmolódtak.

- Ma aztán ne nyugtalankodjék, kedves Tóthné, hogy későn hozom haza a báránycamat - kiáltott ki a hintóból Homlódyné -, mert este tartjuk a főpróbát, s utána egy kis vacsora van Vilmánál. Éjfél is elmúlik, mire hazavergődünk.

- Nem tesz semmit - jegyezte meg Igali. - Holdvilág lesz az éjjel. S én úgyse tudok aludni, ébren várom a kisasszonyt.

⁹³ *Koncipiál* - kigondol, tervez

Még egy rövid órát trécselt Malinka Tóthnéval, aztán befogatott és elment. A Gyík hídján túl, a Kurjantó csárdánál szembejöttek Klincsók és emberei; megnyugodva látta, hogy a hivatalos akarat szerint forog odább a világ kereke.

Mire Bontóvárra ért - kurták most a napok -, este lett; a megyeház udvara tele volt hintókkal, az ablakok kivilágítva véges-végig. Nyilván mind összejöttek már a szereplők, és öltözködnek.

Néhány meghívott vendég a főispán szobáiban kártyázott, ezeknek csak akkor szabad belépni a nagy szalonba, ha a jelenet már fel lesz állítva, hogy teljes legyen az illúzió.

Sokáig tartott, míg eligazodtak, de meg kell adni, sikerült. Kopereczky legalább el volt ragadtatva, kezében tartván a festményt, s összehasonlítva az elébe táruló élőképpel, a feleségéhez szaladt, s egy csókot nyomott a szájára. „Pecsét, a másolat hiteléül”, mondá s ezzel konstatálva volt a siker. Ki merne a főispánnak ellentmondani? Malinka keserűen mosolygott. Noszty Feri Marinak intett jóestét, ki remegve, holthálványan bújt a fejedelemasszony bíborpalástja mögé. Egypár udvari dáma édesdeden kacagott valamin, az egyik egy cukorkát hagyított a túlsó sarkon álló fejedelmi apródnak, ő pedig igyekezett azt elkapni.

Homlódyné, aki az udvarmesternőt ábrázolta, stílszerű zsörtölődéssel fordult feléjük:

- Asszonyok és leányasszonyok, ne mozogjanak kegyelmetek, mint a kukacok, és ne nevéssenek a fejedelemné önagysága jelenlétében, egyrészt mert nem illik, másrészt mert Csopp fényképész úr magnéziumfény mellett le fog most bennünket venni.

Hiszen sok kedves volt ebben, ha győzné valaki elmondani. A gyertyákat el kellett oltani előbb. Koromsötétség támadt, Horth Pista elkiáltotta magát: „Szabad a csók!” Egy-két sikoltás hangzott. Vilmát valaki megcsókolta, az ő éles fölszisszenése vált ki legjobban. Azután kigyúlt a magnézium fantasztikus fénye, egyet vagy kettőt kattant a fényképezőgép, és a társaság meg volt örökítve.

Hogy Vilmával történt valami, csak abból lehet gyanítani, hogy miután a szereplők levetették a jelmezeiket, és megjelentek az ebédlőben, Kopereczky egy bőszipő tekintetével fürkészte az embereket, s Vilma elsuhanván Malinka mellett, halkan, szemrehányón mondta: „Micsoda könnyelmű ördög bújt ma magába?” Malinka persze ártatlan képet vágott, és a végén azt hámozta ki Kopereczky, hogy voltaképpen Feri csókolta meg a húgát. Elég csacsi, hogy nem egyebütt kereskedik.

Kereskedett volna biz ő, de nemigen lehetett, mert sok szem figyelt rá és Marira. A főispánnénak volt annyi tapintata, hogy nem ültette őket egymás mellé. De ha szomszédságában ülnek, sem beszélhetek volna egyebet, mint közömbös dolgokról. Ez pedig a semminél is kínosabb.

Mindössze egyetlen szempillantás látszott alkalmasnak, mikor a háziasszony feloszlatta az asztalt, és a szétszéledő vendégek nagy összevisszaságban az asztal körül tolongva, egymás egészségére kívánják a vacsorát, gépileg nyújtogatván kezeiket előre, jobbra-balra, hol üres kezét látnak. Hogy történt, hogy nem történt, egyszer csak valami villamosáram-szerűt érzett Mari, s látta elhomályosodó szemekkel, hogy keze a Feriében pihen. Melyik volt forróbb, melyik reszketett jobban, melyik nyúlt a másikhoz előbb, ki tudja? Csak nagyon édes volt az érintés, és az agyvelőtől kezdve az egész testen kéjjel nyilallott végig.

- Ó, Mari, Mari, hát így kell nekünk szemben állni, ilyen hidegen...

- Nem én vagyok az oka - susogott leheletszerűen, és lassan, szelíden visszahúzta a kezét.

- Hol beszélhetnék magával?

- Énvelem? (Gyermeteg csodálkozással emelte fel a fejét.) Én istenem, hát hol? - mondá dacos vállrándítással, majd leereszté a két karját lankadtan. - Nem mondhatom, nem tudom.

És ellépett mellőle, hogy elkeverőzhessék a sokaságba.

A szalonba teát hordtak fel, hármával-négyesével letelepedtek apró asztalokhoz, fecsegték, tréfáloztak, és úgy elröpült az idő, hogy senki észre se vette, éjféltre járt.

- Talán mehetnénk; szívecském - figyelmezteté Marit Homlódyné. - Nem valami jól érzem magamat. Majd idehívom Noszty Ferit.

Mari egy szót sem felelt, mintha megzsibbadt volna a nyelve, hanem a vonagló ajka és a felhúzott szemöldíve egyetlen hangos kérdés volt.

Homlódyné megsimogatta a fejét. Gyermekeket szokás így megnyugtatni.

- Noszty hozzánk, Voglányba jön hálásra, Homlódyyal van valami dolga, hát meg akarom neki mondani, hogy fogasson, legalább férfi lesz a kíséretünkben, a másik kocsin.

Ferit könnyű volt megtalálni, átellenben ült egy kuckóban, talán hogy onnan messziről Marit láthassa, de nem soká maradhatott egyedül, a két Krackner baronesz, egyik jobbról, másik balról, valóságos ostrom alá fogta. „Ó, a szemtelenek!” gondolta Mari, és úgy fájt, de úgy fájt a szíve, hogy azt ki sem lehet mondani.

Homlódyné odainthette volna, de meg volt állapítva a családi jelszó: „semmi tapintatlanság és semmi összeboronálási kísérlet, mely a család méltóságát érinthetné”, inkább ő kelt fel, s ment Ferihez.

- Fogass be! - mondá halkan.

Feri eltűnt, s kis idő múlva jelentették, hogy a kocsi előállott.

Csakhamar lent voltak a kapuboltozat alatt, hol régi buzogányok, dárdák, bőrvédrek lógtak a falakról, s zúzmarás bajuszú fegyveres várta járt egyhangú léptekkel fel s alá. A hölgyek helyet foglaltak a faeton kocsiban⁹⁴, Homlódyné megigazgatta a Mari kékróka bundáját, bebagylálta nagykendőbe a fejét, hogy csak a szeme látszott, és a fehér homlokából egy csöpp. A Homlódyéék inasa felugrott a bakra, s ezzel megindult a kocsi, helyet adva a háttérben álló homokfutónak, melynek a lovai nyugtalanul csattogtatták a patkóikkal a megkopott gránitköveket.

- Hopp, a tarisznyám! - kiáltá most Bubenik, s még az istállóba kellett szaladnia a tarisznyáért, amivel egy kis időt és annyi tért vesztettek az előreindult kocsival szemben, hogy bár lóhalálban eresztette meg a négy feketét Feri, mégiscsak túl a városon, a Róth-féle gőzmalomnál érte utol, sőt melléje vágott; odadobván a gyeplőt kocsisának, hirtelen leugrott, s egy iramodással úgyszólván föl hagyította magát a Homlódyné kocsijára. „Ügyes egy fattyú”, csóválta a fejét Bubenik.

- Meg vagy te veszve? - támadt rá Homlódyné. - Hogy megijesztettél! Mit akarsz?

Feri egész nyugodtan leereszkedett az előülésre, és mintha csak egy szomszéd szobából nyitott volna be, egyszerűen felelte:

- Átjöttem egy kicsit beszélgetni, abban a föltevésben, hogy unatkozni méltóztatnak.

⁹⁴ *Faeton kocsi* - könnyű, elegáns hintó

- No, ugyan jó helyre jöttél. Mari kisasszonynak nem szabad beszélni, mert légcsőhurutot kap, és pedig máris olyan rosszul vagyok, hogy azt se tudom, mit csináljak.

- Mi baja, Máli néni?

- Azt hiszem, a gyomorgörccseim kezdődnek... Ó, rettenetes az!

- Igyék egy kis konyakot.

- Jaj, ha volna!

- Van nekem, mindig itt hordom a kis kulacsomat.

S ezzel kihúzott egy kis befonott üveget a vadászkabátja zsebéből, lecsavarta a dugóját, és odanyújtotta.

- Az Isten is megáld érte.

- No lássa, ugye, hogy mégse vagyok fölösleges - majd hozzátette szomorúan -, magának.

Homlódyné ivott, és csendesen, szótlanul szuszogott egy darabig; Feri odább húzódott egy picinyt, és ha egyet zökkent a kocsi, térde összeért a Mari lábával, kikerülhetetlen volt, bármennyire összehúzódott is szegényke a sarokban; csak az a baj, hogy kevés kátyú volt. (Kár volt ezt az utat olyan nagyon becézni szolgabíró korában.)

Csikorgó hideg, tiszta idő volt, azokból a szép fehér éjszakákból való, mikor a végtelen fehér szemfedőn, mely a földet takarja, meglátszik, ahol a nyúl lábnyoma kicsipkázta. A hold megolvadt ezüstjében minden a mezőn maradt kóró, garád szélén meredező fűzfa kísértetszámba megy, messze valahol egy bagoly meglepően utánozza csudálatos huhogásával a harangszót, rémletes valami ez a szélcsendes éjben.

- Jobban van, Máli néni?

Máli néni nem felelt, csak nyöszörgött.

- Nem fázik, Mari kisasszony?

- Köszönöm, csak a lábam érzékeny egy kicsit.

- Szabad megigazítani a lábzsákot?

- Ó, nem, nem. Ne nyúlkaljon! Majd csak én... én.

- Mozgassa, rázogassa egy kicsit a lábát, meglássa, mindjárt nem fázik úgy. Máli néni, úgy látszik, elszundikált. Pedig milyen szép éjszaka volna, csak persze meleg szobából kellene benne gyönyörködni. Mennyi sok szép szikrázó csillag! Mintha cukorporral lenne az égbolt behintve. Vajon melyik a maga csillaga?

- Ki tudja azt? - sóhajtott fel Mari. - Nekem talán nincs is csillagom.

- Mindenkinek kell lenni, azt mondják.

- Mondani mindent lehet.

- És azt is mondják, hogy ha valaki kitalálja a maga csillagát, mindjárt meghal.

- Ha hinném, mindjárt találgatnám.

- Hát válasszon egyet, én is választok, aztán majd megtudjuk, közel vannak-e?

- Úgyis tudjuk, hogy messze vannak.

- De legalább eltelik az idő. Ugyan no, válasszon!

- Jól van, hát választottam.
- Én is. Melyik a magáé?
- Maga mondja meg előbb.
- Látja ott azt a parányi fényt a Göncöl szekere mellett balra?
- Hiszen ha tudnám, melyik a Göncöl szekere.
- Jaj nekem! Mindjárt meghalok - nyögött fel Homlódyné, s egész teste vonaglani látszott -, végem van!

Mari nyugtalanul mozdult meg.

- Mije fáj, édes tante? - kérdezte Feri.
- A görcs, a görcs - lihegte Homlódyné, - azt hiszem, meghalok. Rettenetes, ahogy fáj!
- Szent Isten, mit csináljunk? - tördelte kezeit Mari kétségbeesve.
- Nem kíván valamit, kedves néni? Szóljon, kérem, mit tegyünk?

De Homlódyné egy szót se felelt, csak jajgatott, nyöszörgött, s rövid lélegzeteket szedett.

- Gomboljátok föl a ruhámat - hörögte végre ziháló mellel.

Feri azonnal szorgoskodni kezdett, de Mari megfogta a karját, s erőszakosan elrántotta.

- Mit gondol, az Isten szerelméért? A ruhát fölnyitni ebben a hidegben! Nem engedem. Hiszen biztos volna a tüdőgyulladás.
- Azt gondoltam, hogy talán a mider szorítja...

A Homlódyné inasa hátrafordult.

- Ilyenkor melegített zabzacskókat raknak, megkövetem alássan, a méltóságos asszony gyomrára. Az szokott használni. Itt van nem messze egy juhászlak a pusztán, talán oda kellene hajtani, és a párnák közé tenni.
- Ej, hisz már Voglány sincs messze. Csak hajtson a kocsis - rendelte Noszty.

Csakugyan hallatszott már messziről a voglányi kutyák ugatása. Egy égnek meredező nagy, fekete rém feléjük látszott lépegetni - ez a kastély ódon bástyatornya -, csak hogy nem az közeledett, hanem ők, mert a négy ló száguldott, mint a vihar.

Néhány perc múlva a kastély udvarán voltak. A Feri táltosai előbb odaértek, már ki is voltak fogva. Bubenyik elsőnek szaladt az érkező kocsizhoz, megkérdezni, mi történt. Feri és az inas gyöngéden leemelték az úrnőt, mire a kastély cselédjei is előjöttek lámpásokkal. Mari szintén le akart szállni, hogy itt marad ápolni.

- Nem, nem - ellenkezett a beteg síró hangon. - Szegény mamája, tudom, aggódik. Csak menj, Feri, kísérd haza, és vigyázz, meg ne hűljön. Visszafelé eredd el az orvosért.

Mari éppen tiltakozni akart, hogy egyedül sem fél elmenni, de ha Nosztynak az orvost kell elhozni, akkor nem lehet semmi szava.

Hagyta tehát Nosztynak maga mellé ülni, a Homlódyné inasa helyére a bakra felugrott Bubenyik, a fogat megfordult az udvaron, és megindult Rekettyés felé. Hiszen egy verébugrás az egész. Mindjárt otthon vagyunk.

Az idő megenyhült. Egy csomó sötét rongy úszott volt imitt-amott az égen, nyújtotta, húzgálta valami láthatatlan kéz, míg egyetlen sötét fátyollá formálódott.

- Elnyelte a felhő a csillagainkat - próbálta a beszélgetést megkezdeni Feri.
- Én úgyse tudnám már, melyiket választottam - szólt Mari.
- De most mindjárt megeszi a gyertyánkat is.

És csak emlegetni kellett, hirtelen elbújt a hold is, sötét lett. Amellett csendes, mozdulatlan volt minden. Csak a Gyík morajlott egyre hangosabban.

Mind a ketten a haragos folyócskát hallgatták, mely mindenütt a kocsijuk mellett futott, mint egy kezes csikó. Különös hangulat vett erőt Marin. Ki hitte volna még csak néhány órával ezelőtt, hogy ők ma éjjel együtt fognak utazni Nosztyval, kettesben, egyedül, úgy, hogy csak a csillagok fogják látni, azok is csak kis ideig, mert a Jóistenke eloltogatja őket, és végül a lámpát is elfújta... Vigyáz-e hát vajon a Jóisten a gardedám nélküli leányokra, s törődik-e azzal, mi illik, mi nem illik?

Feri próbálta megtörni a csendet; egyszer-másszor fölvetett valamely tárgyat, melynek szálán melegebb beszélgetés fejlődhetnék, de Mari egy kurta igennel vagy nemmel legott elvágta a fonalat; zúzmarás házfedelet bajos gyufaszálakkal meggyújtani.

Inkább nem erőltette tovább (hiszen lesz még arra idő). Gondolatokba merültek mind a ketten. Bubenyik füttyürészett a bakon, a lovak pedig vígan kocogtak előre, midőn egyszer csak fölkiáltott Mari:

- Nézzen csak oda!

S önkéntelenül közelebb húzódott Nosztyhoz, mintha oltalmat keresne nála. Elfelejtette leányvoltát, a kényes helyzetet, amit a véletlen szült, csak azt tudta, hogy ő a gyenge, és Feri az erős.

- Ott, ott!

Körülbelül másfél kilométer távolságban élénk tűz lobogott. Eleinte csak szép látvány volt a rézsút lengő szürke fátyol, a füstoszlop, mely alul egy rubinrózsával látszott letűzve lenni, de most már látható lett, hogy emberek rezsegnek a tűz körül, mint a mesékben a zsványok, mikor az erdőben pecsenyét sütnék.

- Nem tudom, mi lehet - felelte Feri egyszerűen.

- Úgy félek, de olyan nagyon félek! - rebegte a leány, és a foga és megvacogott. - Talán zsványok.

- Ó, dehogy.

- Alkalmasint valami erdő felé tévedtünk.

- Nincs erre sehol erdő.

- Bizonyosan tudja, hogy jó úton vagyunk?

- Bizonyosan.

- Nézze csak, milyen marcona, ijesztő alakok! Ó, istenem, istenem! Megölnek minket.

- Ne féljen semmit, míg engem lát.

- Mondja csak, erős maga?

- Nincsen olyan legény, akitől én megijedjek, de ha magát kell védelmeznem, akkor tíznek se nézek oda.

Nem felelt, valami imádságot mormogott.

E pillanatban egy durva hang kiáltá:

- Megállj! Egy tapodtat se tovább!

- Jézus Mária! - sikoltott Mari, s kis erszénykékét kezdte keresni ruhája zsebében.

- No, mi az? - kérde Noszty.

- A híd fel van szedve, nem lehet átmenni.

A kocsi megállt, minthogy nem is mehetett tovább, mert egy korlátfa volt odaállítva. A tűz mellől két ember a kocsihoz jött fáklyákkal, s immár nem oldalt, de elől lett látható sötétzöld habjaival a folyó, mely itt fordul be a mezernyei völgybe. Dobogója fel volt szedve, csak a váza állt ott, a keret, az oldalak és a cölöpök.

Feri leugrott a kocsiról, megvizsgálta a hidat, s beszélt a fáklyásokkal, aztán Marihoz intézte a szavait:

- Nagy bajban vagyunk, a hidat javítják, nem mehetünk át. Hát mármost mit csináljunk? A híd csak holnap délelőtt lenne járható.

- Nem tudom -, tagolta Mari reszketve. A fáklyafény az arcára verődött. Olyan fehér volt, mint a halotté.

Feri visszaült a kocsiba.

- Mezernyére! - mondá a kocsisnak eltökélten.

A fogat megfordult, és áttért a réteket átszelő dűlőútra.

- Hova megyünk? - kérdezte a leány elhalón. - Mi lesz velem?

- Mezernyére megyünk.

- Én haza akarok menni - felelte egyszerre erőteljesen, makrancosan legyintve egyet a muffjával a levegőben.

- De ha nem lehet, mert nem tudunk röpdülni. Hiszen láthatta!

- Én akkor kiugrom a kocsiból, megyek a világnak - fakadt ki akaratosan, s kázmálódni kezdett, az egyik lábát kihúzta a lábzsákból.

- Mari - könyörgött Noszty érzelgősen, megfogván a karját -, hallgasson meg!

- Nem, nem! - és kirántotta a karját.

- Csináljon aztán, amit akar, de kérem, hallgasson meg előbb.

- No, hát beszéljen.

- Mezernyére azért viszem, mert ön már bágyadt, és Mezernye van legközelebb.

- És mit csinál velem Mezernyén?

- Hiszen éppen azt akarom mondani. Mezernyén ön otthon lesz. Ott van Pázmár doktor, ott van az édesapjának a szanatóriuma, abban van neki rendes szobája, ágya, Pázmár doktor hamarjában befűteti, és ön nyugodtan eltöltheti az éjszaka hátralevő részét, úgyse sok van már belőle, s reggelre megcsinálják a hidat, szépen hazamehet. Szóval maga ott meghál a saját apja fedele alatt, én pedig elviszem Pázmárt Máli nénihez, ahogy rám bízta.

Ez a magyarázat némileg megnyugtatta Marit, visszaült csendesen a helyére.

- Nos, meg van nyugtatva? - kérde szelíden Feri.

- Bocsássa meg, ha valami különöset gondoltam, de lássa, szegény kis agyvelőmet úgy megzavarják a dolgok, hogy azt kellett hinnem, amit az apám mondott...

- Énrólam?

Csak a fejével bólintott szomorúan.

- Mit mondott?

- Azt, hogy maga nem becsületes ember, és sohase lehet az én férjem.

De ezzel aztán el is tört a mécses, sírni kezdett.

Feri megrázkódott, és egy szót se szólt többet. Feje a mellére hanyatlott, s egy percig arra gondolt, hátha ő ugrana le a kocsiról, s elindulna úgy a világnak, hogy soha a hírét se hallanák.

Egy bolyongó éji madár neki akart repülni a kocsilámpa világosságának, de mert a lámpát odább vitte a rohanó négy ló, az irányt tévesztett bagoly Feri fejének szállt, s horzsolva szétterjesztett szárnyaival a kalapját, kísértetiesen vijjogta: Kuvik, kuvik.

HUSZONNEGYEDIK FEJEZET

A botrány

Éjfél után két óra tájban zörgette fel a Szt. Sebestyénnel átellenben lakó Pázmár orvost Bubenik, hogy jöjjön azonnal, Tóth kisasszony várja künn és méltóságos Noszty Ferenc úr, hozza el a kulcsot is a Tóth úr szobájától, mert a kisasszony itt fog hálni az apja szobájában (a rekettyési hídon nem lehet átmenni), aztán hozza a bundáját, botosát is, mert át kell mennie Voglányba, Homlódyné méltóságos asszony megbetegedett.

Míg egymás után belebújt a ruháiba, addig lassanként az eseményeket és azoknak okait is összekapkodta a doktor, úgyszólván teljesen informálva csoszogott el botosaiban a kocsihoz.

- Jöjjön, jöjjön, kedves kisasszony. No, semmi az. Itt jó helyen van. A saját házában van. De ki látott valaha ilyen esetet! A tarka Zebedeusát ennek a vármegyének! Hát nem tudják nappal megcsináltatni azt a hidat? Hiszen mindjárt befűtök én. Nem a vármegyének, ámbár annak se ártana, de a szobában. Ugye, nagyon össze van törve? Hogyne, hogyne. Ez az Apafi mindig részeges ember volt, de még most is bajokat csinál. Úgy? Hát az élőképek főpróbája volt? A tarka Zebedeusát azoknak az élőképeknek. És hát mi baja a Homlódynénak? Görcsök? Úgy kell neki, mert olyan, mint a kéneső, mindig jár-kelel és felfázik. Itt most a lépcsők következnek, kisasszony. Csak tessék énrám támaszkodni. Hopp, itt vagyunk. A szolgabíró úr már ismeri ezt a helyet. Ő is hált már itt néhányszor.

Kinyitotta az ajtót, és gyertyát gyújtott. Egész barátságos szoba volt. A fogason az öreg Tóthnak a kabátjai lógtak. Az íróasztalon könyvek, Jósikától, Keménytől, Jókaitól, egy házi-sapka, amit harmadéve karácsonyra Mari kötött az apjának, ugyancsak egy törülközőtartó a mosdóasztalnál, az is az ő hímzése - hiszen itt ő valóban otthon van. A bal szögletben hófehér ágy kínálkozott fekhelyül, az ajtó mellett egy vaskályha terpeszkedett, még a gyújtó is oda volt készítve.

- Hajoljon le, Bubenik, gyújtsa meg.

A száraz fa mindjárt tüzet fogott, s csakhamar elkezdett pattogni, szikrázni, majd perelni és dohogni. A lángok eleinte sziszegve nyalták a fahasábokat, nyújtózkodva, mint valami kék giliszták, míg a folytonos előnyomulásban végre erőt vettek rajtok, s ropogva, diadalmas zúgással tomboltak a kályhában. A doktor ezalatt meggyújtotta a szamovár alatt is a szeszt, Marinak teát főzve; nyájas és vidám lett a szoba, Mari egy kicsit magához jött, és még mosolygott is. Mikor pedig Noszty megsürgette a doktort, hogy jöjjön már, mert Máli tante türelmetlenül várja Voglányban, Mari is tuszkolta, hogy csak menjen, menjen, ő egészen jól érzi itt magát.

A doktor kivette a kulcsot kívülről, és belülről tolta be a zárba, figyelmeztette, hogy kétszer fordítsa meg.

- Ha pedig valamire szükség lesz, itt a csengettyűzsinór, húzza meg, az ápolónők, akik lent vannak a betegeknel, azonnal feljönnek. Majd külön is utasítom most őket.

- Köszönöm szépen, de nincs szükségem semmire, kivéven nyugalomra.

- Hát csak pihenje ki magát, kedves kisasszony. Reggel majd magam viszem el a mamájának.

Mikor elmentek, Mari Nosztynak is kezet nyújtott.

- Nem haragszik rám? - szólt, és hamar elfordította a fejét.

- Dehogy - felelte Feri egyszerűen, s aztán elmentek. Mari még hallgatta a lépteiket az emeleti folyosón, kip-kop, kip-kop, ezek a Feri ritmikus lépései, zsop-zsop, ezek a doktor botosai, drob-drob, ezek a Bubenyik nagy talpai. Még azt is hallotta, mikor a kocsi elindult.

Hirtelen vetkezödni kezdett, az ágy szélére ült, megoldotta felső szoknyáját, s kilépett belőle, kikapcsolta galambszín mellénykáját, ekkor jutott eszébe, hogy nincsen hálóréklije. Gépiesen nyomogatta össze a miderkapcsokat, s lehullt a páncél, mint mikor a mákvirág kihasad a burkából. Lehet-e igazabb valami? A cipellőket is lehúzta, s egyenként leejtette a padlóra. Kip, koppant az egyik, kip, koppant a másik, mintha azoknak a most elhangzott lépteknek felelgetnének.

Elhangzottak, és talán sohase fogja hallani többé. Úgy elfacsarodott a szíve, hogy sírva borult az ágyra, s addig sírdogált, míg elaludt.

A gyertya égve maradt az asztalon, egy piciny piros rózsa nőtt ki a kanócából, egy molylepke keringett, táncolt körülötte eszeveszetten, egy prücsök pedig hegedült neki hozzá valahol a falban.

A doktor az egész úton szundikált, Voglányban a kastély udvarán felköltötte Noszty, bekísérte a Máli tante lakosztályába, és átadta egy komornának, míg ő maga úgy, ahogy jött, visszasurrant az udvarra, ahol már befogva várta a saját kocsija. Felültek Bubenyikkal, és köd előttük, köd utánuk, Mezernyére hajtottak.

- A toronyszobában világosság van - figyelmeztette ideiglenes gazdáját Bubenyik, mikor a Szt. Sebestyén elé értek.

- Már mindegy - felelte Noszty. - Benne vagyunk.

Megállították a kocsit a kórház északi részénél, Bubenyik nyakába kanyarította táskáját, s gyalog lépegettek a homlokzathoz, a parkosított részen keresztül.

Valami nyitott filagória volt oldalt, ahol a betegek nyáron üldögeálni szoktak. Bubenyik ide vonta be Ferit.

- Itt majd elkészítem a méltóságos urat, hogy még az édesanyja se ismerne rá.

A táskából kihúzott Bubenyik egy ősz parókát meg egy álszakállt.

- No, adja ide a fejét, olyan pátriárka lesz mindjárt, hogy a Sebestyén-beli anyókák azt hiszik, Aeskulap⁹⁵ apó véteti fel magát betegnek.

Nemhiába volt színész valamikor Bubenyik, egy perc alatt átalakította Nosztyt öregembernek, parókát húzott fejére, álszakállt ragasztott az állára, egy ócska köpenyegét terített rá, s tetejébe vállára akasztotta, ahonnan ez mind előkerült, a tarisznyát.

- Rendben van. Mármost csak tartsa magát egy kicsinyt görbén, és tessék megmondani, hol várjuk reggel?

- A vendéglőben.

Bubenyik visszament a kocsihoz, Noszty pedig előrejött a Szent Sebestyén bejáratához, s meghúzta az ajtófélfán lógó fogantyút, mire éles hangon szólalt meg a harang odabent.

⁹⁵ *Aesculapius* - az orvostudomány istene a görög-római mitológiában

Kisvártatva kulcs nyikorgott az ajtóban, s egy köpcös asszony dugta ki a fejét, melyen fehér bodros főkötő pipeskedett, félrehibbanva és meggyűrve. Kezében lámpást tartott, mely csak gyér fényt vetett a jöttre.

- No, mi az? Mit akar?
- Beteg vagyok, kérem magamat fölvetetni a kórházba.
- Miféle szerzet? - kérdezte az asszony bizalmatlanul.
- Vándor óracsináló vagyok.
- Nem erre a vidékre való, ugye?
- Tóth úrék óráit igazítottam Rekettyésen.

Erre megenyhült egy kicsit az asszony, és így szólt:

- Hát mi baja?
- Szédülök - nyöszörögte -, azt hiszem, mindjárt összerogyok.
- De hol csavarog ilyen késő éjjel, hiszen mindjárt rorátéra fognak harangozni?
- Lassan vánszorogtam az úton, és minthogy ismerem Pázmár doktor urat...

Ettől még jobban megenyhült az asszony szigorú arca, s most már valamivel nagyobb nyílást hagyott az ajtón, még csak az utolsó próba volt hátra.

- Hajoljon idebb, és leheljen rám.

Noszty, nehogy a lámpafénynél meglássa valahogy fehér fogait, óvatosságból olyan közről lehelte rá, hogy az ajkait érinté, csóknak is beillett, csak hogy éppen nem cuppant.

- No, nézd a vén kutyát! - kiáltott fel az asszony, hirtelen elrántva a fejét. - Még mit nem akar!

De minthogy se bor-, se pálinkaszagot nem érzett rajta, most már kitérte az ajtót előtte.

- Jöjjön be hát, és pihenjen le, jó öreg. Reggel majd megvizsgálja a doktor úr.

Ezzel elvezette a folyosón át a közterembe. Feri ismerte itt már a járást, s arra kérte az ápolónőt, hogy az ő ágát messzebb jelölje ki, mert nem tudna pihenni, ha a betegek nyöszörgését közről hallaná, s egyenest a csigalépcső melletti ágyhoz tartott, mely hátul volt egy alkóvszerű szögletben.

Az ápolónő ráhagyta, s miután az új beteg kijelentette, hogy semmire nincs szüksége, elcsoszogott lámpájával a terem előrésszébe, hol egy nehéz beteg mellett virrasztott. Útközben sorra nézegette az elfoglalt ágyakat, figyelte az alvókat és betakargatta, aztán leült egy karosszékre az egyik ágynál, a lámpát letette a padlóra maga mellé, hogy a fény ne bántsa az alvókat, egy kanál orvosságot adott be egy fél könyökre emelkedő fehér alaknak, egy másik üvegből maga vett be valamit, de aligha orvosságot, s lassan-lassan bóbiskolni kezdett, fehér főkötős feje lazán mozgott, mintha madzagon lógna le a nyakáról, s valami játszi szellő ingatná ide-oda.

Noszty csak erre az elcsendesedésre várt, melyet elvélve zavartak sóhajok, szuszogások és nyöszörgések, gyorsan lerángatta álhaját, szakállát és a táskába gyömöszölte, lehúzta cipőit, és a hóna alá fogva, lábujjhegyen a csigalépcsőig osont, fölment nesztelenül, kikereste a zsebéből a kulcsot, melyet egykor Tóth Mihálytól kapott használatba, nagy óvatosan megfordította a mennyezeten levő zárban, mire lassan-lassan fölemelte a csapóajtót, hogy zörejt ne okozzon, s most már csak egy lépés - bent volt Tóth Mari szobájában.

Meghökken, mint a szentségtörő, aki egy templomba lép rabolni. Egyet lépett előre, s a léptenestől megrémült. Zsibbadni, merevedni érezte lábait. Úgy rémlett neki, mintha szellemek suhognának láthatatlan pallosokkal az ágy körül, ahonnan csendes, szabályos pihegés hallik.

Minden úgy volt még, mint mikor az álom betapasztotta szemeit, a szép, szomorú szemeket. A gyertya égett, de már a legvége sercegett a gyertyatartó üregében, a tücsök még mindig hegedült, hanem a víg, bohó táncos, a molylepke, már halva volt; a lángokba vágódott és megégett. A kis cipők ott heverték az ágy mellett. A rezedaszín szoknya, meg a galambszürke blúz hanyagul a székre dobva, az utóbbi még szinte az élő test formáit mutatta a vállaknál és a mellnél, ahol be nem huppant és - csak remegve mert odanézni Noszty - a fehér párnákba besüppedve a Mari feje pihent, koszorúba font kalászszerű hajával. Ajkai körül amorettek játszottak. Nyakának édes vonalai minden lélegzetvételnél mozogtak, alakultak s mozogni látszott velők egy kis szentkép, mely keskeny, fekete bársonypántlikán lógott a nyakán, mint a csöngettyű a bárányn.

Noszty szíve hangosan vert. Hallotta a mélységes csöndben, s ez olyan bántó volt, mintha még valaki volna itt rajta kívül.

Bizonytalan kilátásokkal szorongatták különböző érzések; a megszorult ember cinizmusa, a moral insanity⁹⁶ kaotikus zagyvaléka, mely lényének alapját képezte, a nemesember fölszedett lovagias allűrjei, a szerelmes gyöngédsége, a kéjenc gyönyörszomja mintegy birokra keltek a könnyelmű úrfi lelkében. Volt mozzanat, melyben a megbánás kerekedett felül, legjobb, ha visszaoson csendesen, de egy tekintet azokra a formás cipőkre s az álmában gyöngéden kipirult kedves arcra, megint meglökte az ördög: hát mindezt itthagyni másnak, mikor már majdnem az övé volt? Nem, nem. Törjön szét a világ, szakadjon rá minden kárhozat, de meg nem hátrál. Hiszen nem akar semmi becselent, csak a csatát akarja megnyerni, melyet neki a végzet üzent.

Határozott, sőt dacos léptekkel közeledett az ágyhoz. Ekkor pillantotta meg a szoba falán végighúzódnó csöngettyűzsinórt, kivette kését, és kettévágta. Az ágy mellett állva, megcsapta az a bódító illat, mely a női testből kiárad, szédült és reszketett a vágytól minden porcikája, érezte, hogy nem bír többé magával, és nem tehet mást, mint átkapja azt a bűbajos, titokzatos szépségekkel teljes alakot, a karjaiba szorítja, álmát, haragját lecsókolja.

De mit mondanának majd ehhez azok a tiszta, égi szemek, melyek most a pillák selyemrojtjai alatt vannak elrejtve? Mit mondanak, ha majd megnyílnak? Jaj, azok a szemek!

És Noszty nem karolta át, amint akarta, hanem ahelyett letérdelt az ágy melletti szőnyegre, s gyöngéden megérinté a párnán nyugvó kis kezét.

- Mari! - szólt halkán.

Erre a hangra feltekintett félébren, félálomban, meglátta Nosztyt, valami mosolyféle suhant át az ajka bal szögletében, aztán újra lecsukta nyugodtan a szemeit. Azt hitte, álmában látja Nosztyt. S ez jólesett neki.

- Itt vagyok. Én vagyok - ismételte Noszty hangosabban, s kezébe vette a kezét.

Mint a megriasztott madár, ahogy a szárnyát idegen érintésre szétcsapja, elhárítólag emelte fel a karjait, s egy velőtrázó sikoltással bújt a paplan alá az álla hegyéig.

A rémületé volt az első mozdulata, a szeméremé a második.

Feri bűnbánó hangon beszélt hozzá:

⁹⁶ *Moral insanity* - erkölcsi beszámíthatatlanság

- Bocsássa meg, ó, bocsássa meg, hogy idejöttem! Ne haragudjék, édes Mari. Nem akarok semmi rosszat. Csak azért vagyok itt, hogy meghallgasson, és igazat adjon nekem.

Az pedig egy szót se felelt. Ajkai mozogtak, látszott, hogy beszélni akar, de nem tud, mintha megnémult volna. Finom orrcimpái remegtek, homlokán a rettenet verejtéke gyöngyözött. Majd végre hangos sírásba tört ki. Noszty pedig csak egyre ismételte, hogy ne haragudjék, és ne féljen tőle, mert ő nem akar tőle semmi rosszat.

A könnyek igazi fegyverei a gyengébb nemnek; Feri elgyengült, Mari megedződött általuk.

- Távozzék innen! - kiáltá váratlanul, élesen, s almavirág szín karját végighúzva a szemén, végigkente rajta a könnyeket. - Ha ebben a pillanatban nem megy, föllármázom a kórházat!

És keze a zsinór felé nyúlt.

- Hasztalan - felelte Noszty -, a zsinórt elvágтам.

- Becstelen! - sziszegte a leány megvető hangon. - Nem félek magától. Én amerikai leány vagyok. Velem nem olyan könnyű elbánni.

Erre a bátor hangra Feri úgyszólván összetört.

- Ó, Mari, ne legyen olyan kegyetlen - esengett -, ne ítéljen olyan keményen! Hibás lehetek, de nem becstelen. A módok és az eszközök, amelyekhez nyúltam, talán kifogásolhatók, de a cél...

E pillanatban nagyot lobbant a gyertya utolsó lángja, s egy szörccsenéssel kialudt, homály támadt a szobában.

Mari felhasználta ezt, a paplan alatt az ágy lábához csúszott, fűrgén, mint a gyík, ott hirtelen átvette magát az ágy deszkáján, s egy iramodással az ablakpárkányon termett.

Noszty csak az alsószoknyák sustorgását hallotta, aztán valami fehérét látott megvillanni a sötétben, csak akkor vette észre, hogy voltaképpen mi történt, mikor onnan fenyegette meg: - Ha ön nem megy, én megyek. Leugrom innen - s ezzel csavarni kezdte az ablak kilincset.

Noszty ijedten fordult meg.

- Mari, Mari, az Isten szerelméért, megálljon! Térjen vissza az ágyba, és hallgasson meg. Ha ön elküld, miután meghallgatott, esküszöm az élő Istenre, távozom a szobából.

- Hát jól van, beszéljen - mondá, s egykedvűen lógázta a lábait a párkányon ülve. Már egy csöppet se félt, érezte, hogy ő van felül.

- Jöjjön vissza, kérem, mert ott megfázik. Az a halál ott!

- Távozzék az ágytól, távozzék a kályhához, akkor visszamegyek. És esküdjön meg, hogy nem közeleg az ágyhoz, esküdjék meg az anyja sírjára, mert az anyját talán szerette.

- Szerettem, és esküszöm az ő sírjára, hogy mindenben engedelmeskedni fogok magának.

- Úgy? Akkor jól van. (Most már szinte tetszett a dolog Marinak.) Mindenekelőtt hunyja be a szemét, és forduljon el.

- Ha elfordulok, akkor minek hunyjam be a szememet, ha pedig behunyom a szememet, minek forduljak el?

- Csak semmi okoskodás.

Noszty a kályhához ment, amit azzal konstatált, hogy fölemelte a piszkálóvasat, és felturkálta benne a parazsat a hamu alól. Azalatt Mari visszasuhant az ágyába.

- Hát mármost, mondja meg, hogy jutott ide, és mit akar?

- Engem a szerelem hozott ide, az olthatatlan, a zablát, fegyelmet és akadályt megvető, mindent összetipró, lázas szerelem.

- Ne mondja! - szólt közbe Mari nyújtott, gúnyolódó hangon. - Ó, szegény ember!

- Képzelve magát helyzetembe. Megszerettem egy leánykát, egyszerű sorsú gyermeket, önt, Mari, mikor még azt hittem, komorna. Ő volt az életem, kerestem mindenfelé, ábrándoztam felőle, s íme sorsunk összehoz, kisül, hogy ideálom dúsgazdag kisasszony, ön, Mari. Mindjárt éreztem akkor, hogy szerencsétlenség ért. Vissza akartam vonulni, de ön bátorított, s végül, hiszen tudja, ebben az alakban is majdnem kalászbába szökött már a boldogságom, mikor az ön apja megjelent, és a sógorom előtt kijelentette, hogy mindennek vége szakadt. Képzelteti azt a bánatot. Egy összetört szerelem is megölhet egy embert, de két összetört szerelem egyszerre, ez már nem a halálba kergeti, hanem messzebb, a pokolba. Hányszor kiáltottam fel az Istenhez gyötrelmemben: Isten, Isten, minek tetted azt? Legalább hagyta volna meg Klárit. Az is elég lett volna nekem, hogy keressem, hogy gondoljak rá, tudjam, hogy megvan valahol, de mért tetted nekem a világot egészen üressé?

A dallamos, behízsgáló hang megrezegtette a Mari lelkét, egy szót se felelt, csak sóhajtott: hiszen ő sem bánna, ha megvolna a vadász valahol...

- Hát mármint mitévő legyek - folytatá Feri keserűen, miközben leült a fűszálra -, vártam, hogy talán jelt ad, csak egy parányi jelt, és küzdeni fogok, ahogy a közönséges életben küzdenek az akadályokkal, és diadalra viszik szerelmüket igen sokan. De maga úgy tett, mintha soha semmi se történt volna köztünk. Maga, úgy látszik, azokhoz a virágokhoz tartozik, amelyeket mindennap más-más vízbe kell tenni, hogy éljenek. Maga engem sohasem szeretett.

Mari nyugtalanul mozdult meg a párnák közt.

- Az nem igaz.

- Egy jégcsap nem lehet hidegebb, mint amilyen ma irántam volt.

Mari észre se vette, hogy megint fordult a kocka, támadóból védekező lett.

- Ne gondoljon rosszat felőlem. Nem magához vagyok én kegyetlen, de én magamhoz. Megparancsoltam a szívemnek, hogy: „ne mozogj”, megparancsoltam a szememnek: „ne árulkodj!”, és magának, úgy látszik, hogy szót fogadtak, de én tudom, hogy nem egészen. Magamat kell elszoktatnom a reménytől, apámnak a kijelentése után, hogy ön nem becsületes ember, és sohasem lehet az én férjem.

- És megmondta az apja a bűnömöt?

- Igen, mondott valamit, talán nem az egészet, úgy sejtem, nem az egészet, de eleget.

- Tehát ön is elítél, Mari? - fakadt ki Noszty, és olyan tompa volt a hangja, mintha a föld alól jönne. - Értem, hogy az apja ilyen, de hogy egy szerelmes leány szerelmét gyökerestül fűjje el az első szél, az mégis lehangoló, sivár dolog. Hiszen nem öltem embert. Igaz, hogy bűnös vagyok, meggyónom őszintén, de hány fiatalember keveredik ilyesmibe, akiből később derék ember lesz. A helyzet, a szorultság, az éhség viszi rá.

- Hogyan, az éhség is? - csodálkozott Mari.

- Sokszor az is. Beismerem, megtörtént velem, de soha nyilvánosságra nem jutott, nincs is semmi bizonyíték rá, és végre megfizettem.

- Mit beszél? Megfizette?

- Természetesen.

- És aztán?
- Széttéptem.
- De hát miről beszél maga?
- A váltóról.
- Nem értem.
- Hát iszen tudja, aláírtam az ezredesem nevét, mert pénzre volt szükségem, ezért kellett elhagynom az ezredet, s ezért hagyott el most maga is.
- Nem, én erről semmit se hallottam - tiltakozott.
- Pedig csak ez az egy fiatalkori botlásom van.
- Hiszen ha csak ez volna - szólt Mari fitymáló hangon.
- Mondom, hogy ez.
- Ugyan menjen! Maga engem még e nehéz pillanatban is bolonddá akar tenni. Mit bánom én, hogy mit firkált maga alá, mit nem firkált, de másról van itt szó, tisztelt úr.
- Ugyan miről?
- Én azt hittem, hogy az unokatestvéremről, Velkovics Rozáliáról beszélünk.
- Hiszen ha csak az volna! - sóhajtott fel Noszty.
- Micsoda, maga azt oly csekélybe veszi, hogy egy leánynak megzavarja a fejét, házasságot ígér, s ugyanekkor egy más vidéken egy másik leány iránt tetteti a nagy, az észbontó, hogy is mondta csak az imént - a lázas szerelmet.

Noszty nevetett.

- Nem volt az szerelem; nem volt az soha komoly dolog, legyeskedtem körülötte, megvallom, ahogy minden fiatalember megteszi, de mindez csak a felületen volt.
- Apám nem így adta elő.
- Apja nemes lelkű ember, s a hibámat színezte ki, ha ugyan hibának nevezhető, hogy a bűnömet ne kelljen említenie. Ő azt hitte, maga előtt ez is eléggé elrettentő.
- Inkább, mint a másik. Hát azt állítja, hogy nem igaz? Hogy nem szereti Rozálit?
- Nem.
- Pedig ő... de mit is beszélnek csak? Hát igazán nem tetszett?

- Azt nem állítom, hiszen sok leány tetszett már nekem, de szeretni csak egyet tudtam, s az maga, Mari. Mikor a Somlyó hegyen a négyesre foglalkoztunk, ott láttam Velkovics Rózát is, ott beszélgetett magával, ha olyan nagyon tetszett volna, ott volt előttem, de éppen azért mentem el, mert untam a vele való találkozást.

Ez igaz volt. Róza csakugyan ott volt akkor a hegyen. Ez az argumentum nagy csörömpöléssel esett be a mérlegserpenyőbe Feri javára.

Mari egy szót sem felelt, gondolataiba merült. Olyanba tűnt neki, mintha egy nagy követ hempergetett volna el Noszty a szívéből, s ez most meglágyult, hej, mert nem is ő (a szív) volt kemény, hanem a kő, mely rajta feküdt. Tehát látta Rózát a hegyen, és mégsem állott szóba vele. A kővel együtt megmozdult a moh, amely benőtte, a Mari lelkiismerete is. Hátha szigorúan ítéltek meg a szegény Ferit? Bizony nem volt szép tőle (Maritól), hogy olyan gyorsan

alávetette magát az apja akaratának. „Hátha csakugyan lelketlen teremtés vagyok?” - vádolta önmagát, s holmi hősie, lázadó érzések kezdtek a felszínre tolnakodni.

Eközben egyre világosabb lett a szoba, semmi kétség, virrad odakünn, és kakaskukorékolások hangzottak fel a szomszédságban levő udvarokról, a leeresztett zsalukon át világosszürke sávok ereszkedtek be a szobába, s a bútorok és apró tárgyak visszaöltözködtek velük az igazi formájukba.

- Jó, jó - felelte Mari nagy sokára -, de ebből még mindig nem tudom, mint jött be ide és minek? Azt állítja, becsületes szándéka van... Hát mit akar?

- Megmondom röviden. Kompromittálni akarom.

- Hisz ez gyalázat! - tört ki Mari, s hangjában a harag és fölháborodás érce csengett.

- Nem, mert ez a szerelem kétségbeesett küzdelme.

- Szép szerelem! - kacagott fel a leány keserűen.

- Az utolsó fegyverem, kényszerítettek hozzányúlni, mert csak ez az egy reményem van, hogy hozzám adja az apja, ha előbb kompromittálom.

- Azt hiszi?

- Meg vagyok róla győződve. Igenis, bevallom, hogy ez mind azért történt. Azért hoztam ebbe a toronyszobába, mert kulcsom volt tőle a csapóajtóhoz, melyet egy alkalommal édesapja ajánlott fel használatra, beteg aggastyánnak átadomítva magamat, idejöttem a kórházba, fölvettem magamat, és lopva, titkon onnan osontam fel, hogy itt a lábaihoz borulva kérjem tettemért bocsánatát. Ó, Mari, édes Mari, itt vagyok most, és várom, ítéljen el, ha van hozzá szíve, ítéljen el, amiért olyan nagyon szerettem, hogy mindent mertem érte!

Mari hevesen fordítá el fejét a falnak, mert azon a helyen, ahol most feküdt, hirtelen nedves lett a vánkos.

- Megbocsátok önnek - szól zihálva, szaggatottan -, nem neheztelek, higgye meg, hogy én is... de ne beszéljünk erről, váljunk el szépen, én senkinek se fogom megmondani... (előtörő könnyek elnyomták a hangját, sipogóvá lett), ami itt történt, soha, soha, de most távozzék... távozzék, kérem, nagyon kérem... parancsolom.

- Jól van - mondta ünnepélyes pátosszal Noszty -, megyek, Mari, ha elküld, megesküdtem, hogy elhagyom szobáját, ha követeli, hát elhagyom, de a szobájával a világot is. Künn az ajtónál lövöm föbe magamat (kihúzta táskájából a revolverét), s csak az a kérésem van, ha a lövést hallja, mondjon egy miatyánkot, hogy elszálló lelkem a maga imájába fogódzzék.

Mari nem bírta többé magát visszatartani, hangosan fölsírt, s a jóságnak ez a szent zsolozsmája betölté a kis szobát, látta könnyein keresztül is a megvillanó revolvercsövet Noszty kezében, ki az ajtóhoz lépve, rátette kezét a kilincsre.

- Ne, ne! - kiáltá ágyában felülve, és a karjait önkéntelenül kinyújtotta, mintha erőszakkal vissza akarná tartani velük. - Ne menjen még! Nem menjen még... Ne menjen sehogy sem!

- Mari! Édes boldogságom! - olvadozott Noszty. - Hát nem küld el?

- Nem, nem küldöm el. - (Sóhajtván hozzátette:) - Hátha az Isten is így akarja. Nincs erőm magát elküldeni. Nincs, nincs. Isten legyen hozzám kegyelmes. Ő tudja, miért nem adott nekem több erőt.

Kezeit összetette mellén, és úgy látszik, most rebegte el azt az imát, amit Noszty kívánt tőle.

- Engedje meg, hogy odamehessek, hálám jeléül a kezét megcsókolni.

- Egy tapodtat se. Ott kell veszteg maradnia - mondá a leány szigorúan, és most már, miután átesett az elhatározáson, egész nyugodtan. - Mondja csak, nem fázik?

- De fázom. Hűvös van.

- Akkor hát rakjon tüzet a kályhába. Aztán beszéljük meg a dolgokat. Hisz már reggel van.

Feri ügyes volt, nemsokára vidám tűz lobogott a kályhában; a rubintszikrácskák ott duhajkodtak, játszadoztak a rostélyajtó előtt, s ki is ugráltak a pajkosabbak a lyikacsokon. Feri oldalt ült, a lábait melengetve, s olyan csinosnak látszott Mari előtt, mint még egyszer sem, amint bágyadt arcára, összezsapzott, rendetlen hajára valóságos fénylő glóriákat vetettek a lángok.

- Hát igazán szeret? - kérdezte önkéntelen, vagyis csak gondolta, maga restellte legjobban, mikor az felelt rá, miből kisült, hogy hangosan mondta:

- Lehet-e az még kérdés ezek után? De hát maga szeret-e?

- Egy kicsit - suttogta szemérmesen.

- És lesz-e a feleségem?

- Ha az apám engedi.

- Most már engedi, nyugodt lehet.

Egy darabig elhallgattak, a tűzbe merengtek.

- Tudja, mit mondok? - törte meg a csendet Mari. - Én is szeretnék a tűzhöz menni. Ott aztán leülök maga mellé, és beszélgetünk. Hanem előbb forduljon a fálnak, fel akarok öltözni. Jó lesz?

- Isten ments! - ellenkezett Noszty.

- Szeretném tudni, miért?

- Mert sokat ér, hogy akik ide jönnek, így együtt találjanak minket, de még többet ér az, hogy maga ne legyen felöltözve.

- Rettenetes - szólt Mari megborzongva. - Szegény apám! Mára várjuk haza.

- Mert lássa, a botrány lényege már megtörtént, azt már a víz se mossa el, a benzin se veszi ki, csak egy szer: a házasság. És a botrány akkor is bevégeztet volna, ha engem csakugyan elküldött volna. Tudja a történeteket az inasom, aki idáig kísért, megtudja az ápolónő, aki keresni fogja most betegek között az öreg vándorló órát, és sehol sem találja, rájön Pázmár doktor, kitalálja Homlódyné, mert nem aludtam Voglányban, s ez úton elterjed, mint a futótűz, megyszerte. Szóval: a botrány már megtörtént, és most csak az van hátra, hogy minél több hasznót húzhassunk belőle ügyünkre nézve.

- Igaza lehet - hagyta rá Mari elgondolkozva. Aztán a nagy szomorúságból egyszerre felkacagott. - Mit? Beteg órásnak adta ki magát? De hogy jut ilyesmi az eszébe?

- Tudtam, hogy akkor bebocsát, mert sok rozoga óra van a Szent Sebestyénben, s arra számít, hogy majd megreparálom.

S ezen aztán vidáman nevetgéltek mind a ketten.

De csakhamar elszontyolodtak egyszerre, s jéggé fagyott a vér, kivált a Mari ereiben. Kopogás hallatszott az ajtón.

- Mari kisasszony - csendült meg kívül egy hang.
- Bátorság, kedves Marim - suttogta Noszty biztatón, miközben kezdte levenni a kabátját. - Kérdezze meg, hogy ki az?
- Nincs hangom - dadogta a leány reszketve. - Mit csinál?
- Levetem a kabátomat, hogy stílszerű legyen a látvány.
- Mari kisasszony! Mari kisasszony! - hangzott künn újból.
- Kérdezze meg, ki az!
- Ki az? - kérde most Mari erősebben, de rekedten.
- Én, Pázmár doktor - hangzott vidáman. - Jó reggelt kívánok. Itt vannak magácskáért Rekettyésről. Nyissa ki az ajtót!

Noszty megfordította a kulcsot a zárban kétszer, és egy rántással feltárta az ajtót.

A doktor, Igali kasznár és az angol társalkodónő léptek be, azaz ott az ajtóban gyökeredzett meg a lábuk a meglepetéstől. Mari az ágyban feküdt, Feri pedig visszaült egy székbe, és nagy egykedvűséggel kezdte a cipőit felhúogatni.

A Miss fölsikoltott a borzalmas shocking láttára, s elájult. Pázmár doktor fogta át, különben összeesett volna, Pázmár maga is a szemeit dörzsölte. A tarka Zebedeusát, hát nem álom ez? Hiszen én a szolgabíró uramat Voglányban hagytam. No, ez szép história. - S nagy zavarában a saját feje helyett ebben a nehéz helyzetben szórakozottságból a karjai közt tartott Miss fejét kezdte vakarni - amiről az azt hitte, hogy valami modern gyógyítási mód, és szemlátomást éledezett. Csak a kasznár rendült meg egész lelkében, s olyan keshedt, fakó lett az arca, mint egy halotté. Odament az ágyhoz, s úgyszólván felordított, mint egy megsebzett vadállat:

- Ó, édes kisasszonykám, mi történt itt, mi történt?!

Mari szelíden nézett rá az ártatlan, tiszta szemeivel. Nem bujkált azokban semmi bűn.

- Semmi más nem történt, kedves Igali bácsi - szólt nyájasan, szokott csacsogásával -, mint hogy én most már *kompromittálva* vagyok.

Az öregúr szemeit előntötte a vér, keze ökölbe szorult. Megfordult, rettentő tekintete Nosztyt kereste, de Noszty már akkor nem volt ott. Lassanként egyenesedett ki görcsösen összeszorult ökle, miközben remegő ajakkal suttogta: - Grácia a fejemnek.

HUSZONÖTÖDIK FEJEZET

Disputa

Zách Klárának ama bizonyos esete óta nem volt olyan nagy szenzáció Bontó vármegyében, mint a Szent Sebestyén-beli éjszaka. Sőt, ez még különb csemege, mert a régiből csak az egyik fél idevaló (Bontóvár földesura a Rágányosok előtt Zách Félix volt), de most mind a két fél helyi nevezetesség. No, már hallatlan, mik történnek! Nem állhat már sokáig a világ. Korhadt már ennek minden küllője, kereke. Ki gondolta volna arról az angyalképű leányról! Milyen naiv volt, mintha kettőig se tudna olvasni! Ó, Jézuskám, Jézuskám, de nagyot hibáztál, hogy megváltottad ennek a világnak a bűneit! Hadd veszett volna el mindenestül!

Gyorsan, mint villámlás, úgy futotta be a vármegyét a pikáns hír. Mezernyén, Bontóváron, a falusi kúriákon csak erről beszéltek. Poharak és kávécsészék között és mindenütt, ahol ketten-hárman találkoztak. Kiszivárogtak a részletek is mind-mind, okos emberek, leleményes eszű asszonyok összeállították különböző alakba és formába, ahogy az építőkockákat szokták a gyerekek, szétszedik, összerakják, s ki-ki a saját fantáziája szerint épít belőlük.

Onnan kezdődik, hogy Tóth Mari nem jött haza éjjelre a főispánéktól, ahol palotahölgy volt az erdélyi udvarnál. Sokan irigyelték is érte. Ki hitte volna, hogy az udvarból egyenest a *chambre séparée*-ba⁹⁷ kerül. (Szegény Zách Klára is az udvarnál járt rosszul.) Hát várta Tóthné otthon, s miután nem jött a leány, nagy nyugtalanságában utána küldte hajnalban hintón az angol társalkodónőjét és Igali uramat, a kasznárt. Eljutnak a Gyíkgig, hát uramfia, a híd el van rontva, azt mondják, nem lehet átkelni. Mit csináljanak? Nosza, hamar valahonnan egy csónakot. Átkelnek a zajló folyamon, s egyenest Voglányba tartanak gyalog. Képzeltetni a szegény, vérhányós Misst abban a hóban, könnyű cipőben, nehéz bundával a fonnyadt vállain. Bezörgetnek Voglányba: hol a kisasszony? Szerencsére ott van a doktor (mert a tatár princessz beteg), az felvilágosítja őket, hogy a kisasszony jó helyen van, a Szent Sebestyénben, az apja toronyszobájában, az éjjel oda szállásolták el a fiatal Nosztyval, befűtöttek a szobájában, aztán átjöttek ide, hát nincs, hála istennek, semmi baja, most bizonyosan jóízűen alszik.

Így jutottak aztán a Homlódtyék kocsiján a doktorral együtt a Sebestyénbe, ahol a zörgetésre kinyílván az ajtó, előtárult a nevezetes jelenet.

De persze két eleje van ennek s két vége, mint a kiflinek, amit Tóth uram sütött valamikor. Onnan is kezdődhetik (s úgy is adják elő némelyek), hogy Homlódtyénak kellett volna Marit hazavinnie, hanem Homlódtyé útközben beteg lett (hiszi egyébiránt a piszi), s éppen Voglány közelében harapott bele a gyomorgörccs, úgyhogy Homlódtyé természetesen kiszállott, és azt mondta a kocsijukban ülő Nosztynak: „kísérd haza Marit”, és haza is kísérte volna a nemes gentleman, ha lehetett volna; de a Gyíkon a híd természetesen el volt rontva, csodálatos, milyen véletlenek játszanak közbe az élet drámáiban, a szolgabíró, Malinka úr éppen aznap rendelte el a híd megcsinálását (bár véletlenül nem volt semmi baja), s az útbiztos föl is szedette éjjelre. (Gyönyörű kis eset ez: a szolgabíró mint hajtó az Ámor vadászataiban.) No, most aztán kezében volt a madárka, s vitte Mezernyére, mint a macska a zsákmányát... úgy lesz azonban valahogy, hogy a pintyőke se csipogott valami nagyon.

⁹⁷ *Chambre séparée* - különszoba

Micsoda gazdag kincsesbánya nyílt meg ez esettel a rágalmozó, fürkésző, oknyomozó, következtető, boncoló és egybekapcsoló emlék előtt. Pletyka-smaragdok, topázok és sűrű tűző opálok hasadoztak ki az egyes homályos szögletekből. Mikor már kicsodálkozták magukat azon, amit tudtak, azt kezdték feszegetni, amit még nem tudtak. Az szinte még érdekesebb.

- Hát mért nem vette el feleségül, hisz elég gazdag?

- Mert talán nem adták hozzá.

- Hiszen éppen az a megfoghatatlan: miért nem adták?

- Vagy talán ő, Noszty, nem akarta elvenni - vélték mások -, mert hisz jószántából helyeztette át magát a járásból. Ez arra mutat.

- Ej, ha nem kellett neki a leány, akkor nem csinálja meg a mezernyei botrányt.

- Hm. Az is igaz.

Ezer meg ezer kérdés merült fel. Vajon hogy jutott hát a Mari szobájába? Meg lehet ebbe bolondulni! A leánynak kellett őt beereszteni. Vagy volt talán egy másik kulcsa is! De ha egy másik kulcs volt, akkor előre készült. És ha előre készült, akkor aztán a híd elromlása is előre kicsinált dolog, valamint Homlódyné megbetegedése - ami ahhoz is ürügy, hogy a doktort eltávolítják Mezerényről. Sőt ebben az esetben világos, hogy Homlódyné tudott a merényletről és Malinka hasonlóan. No, ha pedig Malinka tudott, akkor a főispánné is tudott. Ezt Findzsa asszony állította, aki még hozzátette azt is: „Mert amit az egyik tud, azt a másik is tudja, de amit én tudok felőlük, azt még eddig senki sem tudja.”

Hopp, milyen új perspektíva megint! Ha a család tudott róla, hisz akkor az nem egy futó pásztoróra kedvéért történt, ez ki van zárva, ezért nem mentek volna bele ilyen rút cselekedetbe, itt nagy, főbenjáró okoknak kell megalapulva lenniök valahol alul, valahol mélyen az esemény mögött, azért tehát csak ásni, ásni, egyre ásni, míg a bánya mélyéből kihozhatnak.

Addig is azonban a kívülről jövő apróságokat és értesüléseket is szorgalmasan fölcsipegették, hogy Noszty Ferenc még akkor reggel egyenest a járásba vonult, mint a menekülő bűnös, sehol meg nem állva, csak éppen tíz percre Bontóváron, ameddig a Kék Golyó-nál megreggelizett, ahol Klementy szerkesztővel beszélgetett (mert az az imposztor is mindenütt kivirít), továbbá, hogy Tóth Mihály aznap jött haza valami hosszabb útról, és amióta megtudta Igalitól a történeteket, senkihez se szól, senkit látni nem akar, bezárkózott a szobájába, ül az esztergánál, és hajtja-hajtja a kereket éjjel-nappal, az ételt is csak úgy az ajtón teszik be neki egy kis asztalkán, de csak annyit eszik, mint egy kanári, vagy annyit se.

Hogy ím annyit sügtak-búgtak mindenütt, immár a Klementy lapja sem hallgathatott, s megjelent a *Csavaros ésszel kifundált szerelmi kaland* címen az egész esemény leírása nemes diszkrécióval, csak a kezdőbetűkkel jelezve a szereplőket, és némi tapintatos körülírással, hogy „amint Mezerényről írják lapunknak”. N. F. úr, egyik szeretve tisztelt országgyűlési képviselőnk fia, ki a megyénél is jelentékeny állást foglal el, egy idő óta élénken udvarolt T. M. kisasszonynak, egy Amerikában saját ernyedetlen szorgalmával nagy vagyont szerzett, előkelő polgár és nagybirtokos szép leányának stb.

A terjengős közleményt nem annyira a tények előadása tette nevezetessé, hiszen a tényeket már mindenki ismerte, inkább a mártás okozott feltűnést. És volt abban tendencia is elrejtve, amely többé-kevésbé a Noszty malmára hajtotta a vizet (nem volna csoda, ha kisülne, hogy ő maga sugalmazta). Az szaladt ki a tollból, hogy a T. család régebben észrevette, sőt ápolta a fiatalok közt szövődő gyöngéd viszonyt, abban a hitben, hogy Hymen rózsaláncához fog vezetni, úgy, hogy a sajnálatos eset is egyike azoknak a felfricskázásoknak, melyekben a modern kor egyik

legsivárabb nyavalyája, a fölfelé való kapaszkodás részesül olykor a nemezis részéről, mivel-hogy (és most már nemcsak balra sújt, hanem jobbra is sújt a fényes és igazságos toll) a nagyralátó dzsentrí úrfi laza, kaszinói erkölcsével csak a rózsza letépésére gondolt. Végezetül egy kicsit megpiszkálta Malinka h. szolgabíró is, írván, hogy hírlík (s ő csak fenntartással közli), miszerint a szolgabíró azért rontatta volna le a rekettyési hidat azon éjjelen, hogy nagyúri kollégáját ibolyafaló „stikli”-jében segítse, de ez majdnem hihetetlenül hangzik. Egyébiránt: *juventus ventus*⁹⁸ - fejezi be egy bölcsnek nyugalmával -, Boccaccio óta mindig történtek effélék, s mint ilyen esetben többnyire, most is különféle következmények várhatók.

No, ebben igaza volt Klementy úrnak. Az első következmény az lett, hogy Igali uram, aki hízott kocákat hajtott be Bontóvárra eladni, azon melegiben találkozott vele a sörházban, s egy bikacsekkel úgy elverte a közleményért, hogy hordágyon kellett hazavinni, s két lesütött szemű apáca borogatta egész éjjel.

A másik következmény a Malinka Kornél h. szolgabíró nyilatkozata, ki légből kapott, aljas koholmánynak nevezi azt a hírlelést, s csatolja a hó 19-ikéről kelt jelentését Klincsók György megyei útbiztosnak, mely a híd megrongált voltáról szól. Őt tehát hivatalos akta fedi. Az pedig, hogy a híd megcsinálását már mindjárt 19-ikén rendeli el, és azt akkor éjjel nyomban foganatosítják, nem képezhet ellene komoly vádat. Azért gáncsolni a vármegyét, hogy valamit gyorsan csináltat, lehet ugyan - de még eddig sohasem történt.

Kis dolog ez különben. Ha valami feldől vagy összeomlik, és az ott egerésző kotnyeles macskának bennszorul a lába vagy a farka, vigye patvar. A fő figyelem Rekettyés felé fordult. Mit fog csinálni ezek után Tóth Mihály? Mi lesz a szegény kis Mariból? Ez az érdekes.

Csakhogya éppen erről nem volt szabad beszélni Rekettyésen. Szomorú karácsony köszöntött be. Némán járt-kelt a háznép, mintha hatott lenne a háznál, és maga a halott is köztük járna. Élő kísértetek ezek. Kapuk, ajtók bezárva. Még a betlehemeseket sem eresztették be, mint egyébkor. Ne mondja senki, hogy leszállt az angyal. Ne hazudják. Elszállt az angyal. Krisztus se született. Vagy ha született, minek született? Nem nagy látszatja van, hogy itt tanított.

Negyed-ötödnapra, karácsony másodünnepén, végre kijött a gazda, mint a medve a barlangjából, az ünneplője volt rajta, befogatott, s átment a bálingi kastélyba, gróf Topsichhoz. Ott éppen vendégek voltak, Tóth Mihálynak jó ismerősei: Palojtay és a víg Podwolski gróf.

Topsich gróf nagyra nézte Tóth Mihályt, hideg eszű, józan embernek tartotta, most pedig kétszeresen megbecsülte, tudván a csapást, ami érte.

- Hozta isten, hozta isten a tekintetes urat - sietett eleibe kezét szorítani.

Podwolski fel volt villanyozva. Nevezetesebb ember nem is jöhetett volna Bálingra ez idő szerint, még ha Bismarck lenne is. Podwolski szenvedélyesen szerette a pletykát. Csak a Palojtay becsületes arcán tükröződött mély részvét; ő nem bírta eltitkolni, igaz barátja volt a Tóth családnak.

- Nem jár nekem az a cím, méltóságos uram, nincs diplomám - szabadkozott Tóth Mihály -, nemesember se vagyok, szóval semmi se vagyok, sőt *most már* kevesebb vagyok a semminél is.

- Ej, nem kell azt olyan nagyon szívére venni - vágott közbe Podwolski gróf rögtön, *in medias res*⁹⁹ akarván bocsátkozni -, hiszen magunk is voltunk fiatalok, kutya mája, sőt, ami engem illet...

⁹⁸ *Juventus ventus* - ifjúság bolondság

⁹⁹ *In medias res* - a dolgok közepébe vágva

A házigazda a kabátját rántotta meg a csacska öregnek, ami azt jelentette, hogy nem jó irányba van a rúd fordítva.

- Ugyan, ne hallgasson rá, kedves szomszéd, hanem üljön le nálunk, és mit hozzák: szivart vagy csibukot? Ugyan, ne hallgasson rá.

- Köszönöm, de inkább szivart kérek.

- Tudja-e, hogy igen szép öntől, amiért meglátogatott, valahára, hogy meglátogatott.

- Dologban jöttem, méltóságos uram.

- No ugyan? - kérde a gróf várakozó kíváncsisággal. - Akarja talán, hogy négyszemközt beszéljünk, négyszemközt?

- Sohase volt titkolnivalóm, úgy öregedtem meg.

- Szép szokás - méltányolta Topsich -, bárcsak az egész emberiség ilyen átlátszó volna... az egész emberiség.

- Ugyan, hagyd el - csacsogott Podwolski -, mire valók volnának akkor a vizsgálóbírák és a fürkésző detektívek?

- Ne zavartassa magát, kedves szomszéd, ne zavartassa...

- Hát biz én azért jöttem, méltóságos uram - kezdte Tóth Mihály, elsimítva szürke haját a homlokáról -, hogy mint közvetlen szomszédnak, felajánljam a rekettyési birtokomat megvételre, nagyon olcsón adnám.

Már ezt Palojtay se állhatta szó nélkül:

- Micsoda? Csak nem akarod komolyan eladni?

- De - felelte Tóth Mihály eltökélten.

- És miért?

- Mert el akarok erről a vidékről költözködni. Hiszen nem szükséges bővebben magyarázni okaimat.

Topsich a fejével bólintott, hogy nem szükséges. Azután másodszor is biccentett egy kisebbet, mert hozzá volt szokva a véleményét ismételni.

- Hm - felelte aztán egy kis szünet múltán, mialatt Palojtay idegesen járt fel s alá -, az eset kétségkívül felette kellemetlen. Sajnálom, úgyszólván meg vagyok rendülve... Nekem is vannak leányaim, s az ember nem tudja, milyen gazembernek neveli... micsoda gazembernek. Minél fogva, ha egy hű barát, őszinte tanácsadóra van szüksége, itt vagyok, hic sum (ezzel megragadta, és melegen rázta meg a Tóth kezét); de ha a vételről van szó, hát nem vagyok itt két okból. Először, mert nincs pénzem, másodszor, mert nincs lelkem hozzá, hogy elősegítsem távozását erről a vidékről, amelynek ön valóságos atyja és jóltevője. S pénzt még talán kapnék valahol, de lelket nem kérhetek a zsidótól... lelket nem kérhetek.

- Mert az nincs neki - jegyezte meg Palojtay.

Tóth Mihály nem bírta eltitkolni a csalódás kedvetlenségét.

- Pedig azt reméltem - hebegte zavartan.

- Nono, csak nem kell ilyenekbe reménykedni. Aludni kell rá egy kicsit, és nem hirtelen határozni. Vannak dolgok, amelyek csak bizonyos távolságból láthatók tisztán. Tegyen le az efféle tervekről. Ami megtörtént, megtörtént, nagyobb dolgok is estek már. El kell őket

igazítani, punktum. És nem kétségbeesni. Okosan kell eligazítani, és megmenteni, amit lehet - néha azt is, amit nem lehet. Ha nem vagyok indiszkrét, úgyis in camera charitatis vagyunk: tett már ön ebben a famózus ügyben valamit?

- Nem. Semmit.

- Hogyan? Ön semmit se tett? Hallod, Palojtay, ő semmit se tett eddig. Mit szólsz ehhez, Podwolski? Teringette, hisz ez nem jól van... Hallod-e, Palojtay?

- Hát mit tehetnék? - kérdezte Tóth Mihály szenvtelen arccal, a vállait vonogatva.

- Felelősségre kell vonni a tacsót - mondá dühösen Palojtay.

- Felelősségre? - felelte bánatos mosollyal Tóth. - Gondolkoztam már erről. De arra az eredményre jutottam, hogy ha én lövöm le, akkor engem becsuknak, s ez megint csak az én családomnak baj, ha pedig ő lő meg engem, az is csak az én családomnak baj és szomorúság.

Podwolski egy széken himbálta magát, s egyre hunyorgatott a másik grófra, mintha mondaná: „igazi filisztergondolkodás”, hangosan pedig jóakaratólag jegyzé meg, egy hősnek a leereszkedő allűrjeivel:

- Nem kell ám a fegyvertől félni, az ebugatta. Nem harap az, csak elsül.

- Nem félek tőle, gróf úr, higgye meg - mentegetőzött Tóth.

- Hiszem, lelkem; hanem volt-e már párbaja?

- Az is volt már.

- Igazán?

Topsich gróf közbeszólt:

- Ej, persze. Hisz Rágányos arcán az a nagy vágás tőle való. Én voltam e párbajnál a Rágányos segédje.

- Sapristi, gratulálok! - ugrott fel Podwolski. - Hallottam erről valamit. Ugye, Párizsban?

- Igen, Párizsban - vallotta ki Tóth Mihály röstelkezve.

- Miért nem szóltál te nekem soha erről? - csodálkozott Palojtay.

- Mert sohase volt szó róla.

- Sapristi, sapristi! - toporzékolt Podwolski. - Hisz ez valami. Az ördögbe is, ennek örülök. Tudja mit, Tóth úr, legyünk ezentúl pertu. Hozass fel egy kis konyakot, János, hadd igyuk meg a brúdert ezzel a vadállattal.

- Ne okoskodjál most, Podwolski - mond a gazda -, csengess az inasnak, vagy keresd meg magadnak a konyakosüvegeket, ott vannak az ebédlőben, de hagyd most bennünket beszélni. Ne okoskodjál, Podwolski.

És Podwolski nem is okoskodott tovább, hanem csendesen, észrevétlenül kiosont megkeresni a vidámító folyadékokat.

- Hol is hagytuk el? - folytatá a gróf. - Igen, tudom már. Azt mondja ön, rossz, ha önt lövik le, rossz, ha ön lövi le őt, nos, megengedem, a praktikus eredmény sehogy se kielégítő, ön pedig a praktikus eredmények embere. Azt azonban elfelejtette, hogy a felelősségre vonás úgy is csöppenhet, hogy Noszty kényszerítve lesz elvenni a leányát... úgy is csöppenhet.

- Köszönöm szépen - szólt megvető mozdulattal Tóth Mihály. - Ez a becsöppenés már megvan. (S ezzel egy levelet húzott ki a zsebéből.) Noszty úr már tegnapelőtt írta ezt a levelet, melyben bocsánatot kér, s újból megkéri a leányom kezét.

- Bravó! - kiáltá Topsich.

- Hisz akkor minden reparálva van - visszhangozta meglegedetten Palojtay.

- Mért volna reparálva? - csodálkozott Tóth.

- Mert nevet ad a leányodnak, jóvá teszi a dolgot.

- De ha én nem adom a leányt.

- Csak nem bolondultál meg, hogy oda ne add?

- No, azt csak nem teszi? - erősködött Topsich is.

- De megteszem, mert nem bolondultam meg - mondta sziklaszilárdan Tóth Mihály.

A két derék úr nekirohant erre, mint két hörcsög, egyik is, a másik is a fülébe beszélt, hogy két kézzel kell kapni az ajánlaton, nem is szabad rajta gondolkozni, már azért sem, mert nincs választék, csak ez, vagy semmi. Példákat hoztak fel, hogy így ment férjhez Vinkóczy Erzsike is Somolyaihoz, Szuhai Matild egy pesti fiskálishoz, Komáromy Eszter Sós Pálhoz, pedig micsoda kevély kisasszony volt - de már ennek ez a módja. Az emberek lassanként elfelejtik, aztán végre is csak abba a matrikulába¹⁰⁰ kerülnek, ahová amúgy is jutottak volna.

- Csakhogy én amúgy sem adtam oda, mikor először megkérte - vélekedett Tóth úr.

- És miért nem? - kérdeék egyszerre.

- Mert gyenge jellemű, mihaszna embernek véltem ismerni.

- Akkor talán igazad volt - mondá Palojtay elgondolkozva -, esetleg én is azt tanácsoltam volna, de most oda kell adni.

- Föltétlenül - bizonyítja a gróf.

- Ej, ej, méltóságos uram, hogyan beszélhet úgy egy olyan nagyon okos ember, mint méltóságod, hogy most odaadhatom, hát most már talán derekabb ember lett az úrfi, mióta ezt a gyalázatot elkövette?

Topsich elmosolyodott az apai elfogultságon, Palojtay ellenben dühös lett.

- Nem az úrfi lett derekabb, hanem a leányodban támadt hiba, hát nem akarod érteni? Hiszen nekem kedvencem, úgy szeretem, mintha az enyém lenne, fáj a szívem, mikor kimondom, de ne csaljuk magunkat, a leány vásári portéka, és most már kevesebbet ér, mint azelőtt. Lám, a csikónak is, ha karóba ugrik, ugye, mindjárt leszalad az ára?

- A leány nem oka. Valóságosan törbe lett csalva, válogatott gaz módon.

- A csikó se oka, de az mindegy, hiba van benne, punktum.

- Ah, milyen nézetek ezek - szörnyülködött Tóth Mihály, és izzadni kezdett az üstőke -, az ember szinte kételkedni kezd, vajon az emberek szoktak-e gondolkozni! Van, mondjuk, egy gazember, aki elrabolja gyermekünknek a becsületét, s akkor utána kell futnunk (már teszerinted, Palojtay), hogy vigye el a leányt is, meg a hozományát is, és ezt te reparációnak nevezed, a gróf úr pedig *mentésnek* mondta (hogy mentsük, amit lehet). Hogyan? Hát mentés

¹⁰⁰ *Matrikula* - anyakönyv

ez? Hát reparáció ez? Lássuk csak sorba. Eddig, ugye, tönkrement a leány becsülete, de még megvan a fiatalsága, szépsége, hozománya. A gazember elviszi azt is. Apránként tönkreteszi a szépségét, rosszul bánik vele, mert hisz gazember, talán veri is, mert gonosz, a pénzét elpocsékolja, mert lump, s mikor semmije sincs, s szépsége eltűnt, pénze elfogyott, teste roncs, akkor elhajítja, ha ugyan már hamarabb nem hagyta cserben, valamely tulajdonság eltűnésénél, mert lehet, hogy már a pénze elköltése után lerázza, ami aránylag szerencse. Hát ez az a reparáció, amit olyan erősen védelmezett Palojtay? Csinos kis hülyeség ez, hallod (Tóth Mihály egészen kipirult, és a gyűlölet zöld fényét lövellték a szemei e fejtegetés közben). Egészen ehhez a korhadt, öreg Európához való, ahol, mikor a francia császárné terhes lett, és fölvette a krinolint, az Istentől szép termettel megáldott nők is elrútították a termetüket, és azt hitték, hogy ennek így kell lenni. No, ha én szép, karcsú nő lettem volna, én fel nem húzom a krinolint, annyit mondhatok. És ezt a krinolint se húzom fel, amit az apákra szabtak, akárhogy kinevet is engem a méltóságos gróf úr. Reparáció! Gyönyörű dolog. Az ember családi otthonába betör egy rabló, ellopja az ezüstkanalet, nosza, szaladjunk utána: megálljon, tolvaj úr, tessék visszatérni, és elvinni a villákat és a késeket is, mivel hogy az egy garnitúra. Nos tehát, Noszty Ferenc úr is kéri ebben a levélben az egész garnitúrát, hahaha.

A gróf nyugodtan tette le csibukját.

- És én mégis azt mondom, oda kell adni... mégis azt mondom.

- Az én érvelésem után?

- Az ön érvelésében vannak egészséges gondolatok, de van egy gyenge oldala is. S azt mondja az angol, minden lánc csak olyan erős, mint annak a leggyengébb láncszeme... azt mondja az angol. A hasonlatáról, a kanalakról, nem is szólok, kedves Tóth, mert nagyon sántít. Hogy az elrabolt kanalak után oda nem dobja a tulajdonos a tolvajnak a késeket és villákat, az bizonyos. Mert a kések, kanalak a saját használatunkra való tárgyak, míg ellenben a leányaink... nem akarom kiegészíteni a mondatot... a leányaink nem a tulajdonaink, a szó szoros értelmében, azokat idegeneknek neveljük, idegeneknek kell odaadni, ami mindig lutri. De mi volt az? Mintha sikoltoznának valahol... mintha sikoltoznának.

- Asszonyi hang - jegyezte meg Palojtay. - Pszt! A szobaleányok hancúroznak.

Elhallgattak, figyeltek. Valahol az ebédlő felől hallatszott még egy sikoltás, s aztán csendes lett minden.

- De jól van - folytatá Topsich, annyira belemelegedve a vitába, hogy az ilyen apró incidensek fel nem tartóztathatták -, kapcsoljuk ki a hasonlatot, és maradjunk a vita főanyagánál. Majd mindjárt megokolom én, miért kell a leányt odaadni ilyen esetben... miért kell odaadni. Azt már megmondta Palojtay, hogy az ilyen kompromittált szegény teremtésnek nagyban leszáll az értéke a leányvásáron, nagyban leszáll. Leszáll pedig a világ valamennyi házasulandó férfiával szemben, kivéven ezt az egyet, aki őt csúfságba hozta... kivéven azt az egyet. Csak ez veheti át még a régi értékben... Nem hülyeség ez, kedves Tóth úr. Van benne bizonyos magasabb etika és célszerűség is.

E pillanatban nyitott be a belső szobából Podwolski.

- No, megtaláltad a konyakot?

- Meg, de...

- Szent isten, mi történt veled?

Podwolskinak az egész arca össze volt karmolva, néhol lehámlott a bőr, néhol kiserkent a vér, mintha valami herőcevágó karika szaladt volna végig a képén.

- Mert hogy rövidlátó vagyok - nyöszörgött -, beleütöttem keresés közben a fejemet az almárium üvegajtájába.

- Aha - nevetett Palojtay -, csakugyan hallottuk a szegény üvegajtót, amint elsikoltotta magát!

- Hagyjatok, kérlek, békét az ilyen ízetlen viccekkel! - tiltakozott szánalmas savanyúsággal, ami roppant ellentétben állott örökké mosolygós, virágos kedvével.

- Nem addig, vén lator, míg szint nem vallasz - piszkálta tovább is Palojtay -, hogy Tinka volt-e, vagy Málcsi?

- Ki látott már olyat - dohogott az orrán keresztül, mely szintén meg volt karcolva -, tigriseket alkalmazni szobacicáknak?

- Eredj a pokolba - bosszankodott a háziúr -, minduntalan kizavarod az embert a mederből, éppen akkor tereled el a figyelmünket, mikor már sarokba szorítottam ezt a makacs urat... egészen a sarokba.

Tóth Mihály a fejét rázta.

- Nem gondolnám.

- A matézisnek engednie kell, kedves Tóth.

- Annak én engedek is, mert az nagy úr.

- No, az pedig olyan, mint a matézis, amit én mondtam.

- Hiszen valamennyit én is elismerek belőle - felelte az ő nyugodt, meggondolt modorában -, azt, hogy a leány értéke alászáll ilyenkor minden házasulandó előtt, kivéve azt, aki kompromittálta. Ez vas. Ez úgy van. De hogy állunk a reparálás kérdésében? Hát igenis, reparálás volna, ha a kompromittáló egyén megfelelő parti volt a leány számára már *azelőtt* is. De hátha nem volt megfelelő, mert a leány nagyobb értékű kérőkre tartott igényt? Hiszen akkor mégiscsak devalválva van, ha hozzámegy. A méltóságod fejtegetése tehát, bocsánatot kérek, mégse matézis. Ott logikus csak, ahol a leány a régi igényei szerint is nyer, vagy nem veszít azzal, ha meggyalázója oltárhoz viszi, de ez ritkán történik, mert a megfelelő házasulandó, ha akarja, megkapja rendes úton...

- A skatulyáival együtt - kottyant bele Podwolski.

- A gyakorlatban majdnem kizárólag olyan csábítja el, aki másképp meg sem kaphatná. Mit ér mármost az az állítás, hogy a leány az illető kezén még a régi érték? Hiszen már abban mutatkozik, hogy nem a régi érték, mert hozzáment.

- Quantum caput originale! (Milyen eredeti fej) - mondá Palojtay latinul, hogy csak Topsich értse, ki idegesen rezgette a lábát, mint mindig, ha valamire nem talált hirtelen argumentumot.

- De lehetnek olyan esetek is - érvelt Tóth Mihály -, hogy a leány értékcsökkenése még sincs arányban a hozományvadász értéktelenségével.

- Nem értem - szakítá félbe Palojtay.

- Képzeljük el, hogy a két nembeli házasulandók értéke súlyokkal jelöltetik meg, hogy a legkíváncsabb menyasszony például egy métermázsza...

- Saprísti!

- Már megint zavarsz bennünket, Podwolski, megint zavarsz.

- Bocsánatot kérek - mentegetőzött Tóth úr -, ha valami nevetségeset mondtam. Elismerem, nem mindig találom el a legszerencsésebb kifejezést. Hát jelezzük inkább számokkal az értékeket. A legértékesebb házasulandó feleket mondjuk száznak. A száz után jönnek a kilencvenkilencek és a kilencvennyolcak és így lejjebb-lejjebb a kisebb értékűek, egészen a kettőig, egyig, ahol már az emberiség ocsúja van. No, mármost tegyük föl, hogy az én leányom a hatvanas számon állt az eset előtt. Következésképp őt is a hatvanas kérő illette volna meg egy úgynevezett egyenlő házasság esetén, s valóban mi, szülők, a Hatvanat vártuk a Hatvanhoz. S íme, közbejön a Tíz (ennyire mérlegelem Noszty urat, de annyi sincs), közbejön, és kompromittálja Hatvanat. A Hatvan veszt emiatt értékben, leszáll harmincra, de a Tíz nem emelkedik azért, ezentúl is csak Tíz marad, és sohasem képezheti a Harmincnak a felét. A méltóságos úr és Palojtay barátom azonban mégis azt a tanácsot adják, hogy a Noszty ajánlatát el kell fogadni.

- Lárifári! - csapott le most már rá Podwolski gróf. - Mit akarsz te? Ámbár nem ittuk még meg a brúdert, de mindegy. Előlegezem neked. Micsoda bolond okoskodások ezek, se füle, se farka! Ezt így csinálják, barátocskám, egész Európában, a világ eleje óta. Ne akarj okosabb lenni, mint őseink. Mindig úgy volt. És okosan volt. Kivált mikor még Monte-Carlót föl nem fedezte Kolumbusz Kristóf. Mikor még a kártyát föl nem találta Sorel Ágnes. Hát mi az ördögöt csinált volna akkor az elszegényedett nemesember, hol regresszállhatta volna magát, ha az efféle szerencsejáték se lett volna? Elkezdett udvarolni egy módos leánynak, s ez volt az a blatt, amin a szerencsáját kipróbálta; ha nem adták hozzá, kompromittálta, akkor aztán hozzáadták. Neked persze nem tetszik. De nem is csodálkozom. Az én praxisomban sem fordult elő, hogy valaki megsimogatta volna azt a kutyát, amelyik megharapta. Mindamellet a kutya mégis kutya, és jó, hogy van. Ne is vergődj hát a kis szárnyacskáiddal, add meg magad, ilyen a szokás, és punctum.

- Szokás, de rossz szokás - felelte Tóth. - Hiúságokra, külsőségekre fektetett gyakorlása a szülői kötelességnek, a gyermek jövőjének előkészítésében. Ábrahám fiát akarta megölni áldozatul. Akkor az volt a szokás. Ma már becsuknák érte Ábrahámot. Holott ő legalább az Istennek akart áldozni, de az olyan szülék, aminőt belőlem szándékoznak faragni az urak, a közvélemény, vagy jobban mondva a pletyka szájának betapasztása miatt dobják oda gyermeküket egy gazembernek, akinél biztos elzúllás éri. Ezzel a korhadtt elvi tétellel már egyszer végezni kell, és újat kezdeni, mert ez minden logika ellen való.

- Pedig az egész dzsentri így csinálja, brúder - erősködött Podwolski.

- A logika nem törődik a dzsentrivel.

- De az arisztokrácia is azt teszi.

- A logika fölötte áll az arisztokráciának is.

- Azt már tagadom - fortyant fel Podwolski, s tekintetével a másik grófhhoz fordult segítségért.

- Hát nincs igazam?

- Ebben nincs - felelte mosolyogva Topsich -, és abban se volt, hogy Kolumbusz Kristóf fedezte volna fel Monte-Carlót.

- Olyasvalamit olvastam pedig a fickóról.

Így folyt ez a disputa szakadatlan, egész a vacsora idejéig, melyre Tóth Mihályt is marasztották, még a grófnő is előjött, hogy nem ereszti, de Tóth úr a grófnőnek is kosarat adott.

- Nem vagyok én grófi asztalhoz való ember - mondá, szerényen lehajtva fejét, s csak úgy dőlt a gög minden szavából.

Befogatott... hazament.

HUSZONHATODIK FEJEZET

A regény véget ér

Haza iszen csak hazamegy az ember, de hova lett az otthona? Hol van a régi, nyájas fészek? A családi lámpa szétveti derült fényét a falak között, a kis Mari felkúszik az ölébe, körülcirógatja: hol jártál, apókám? Az anyjuk elbeszéli az otthon történeteket, bizalmas szót váltanak erről-arról, miközben elálmosodnak, és csak az óra ketyegi az ő örökös tiktakjait a nyugodalmas csendben.

De hol van ez mind? Pokollá változott a Paradicsom. Az asszony elvonul a kuckóba, és sír mindenütt, ahol nem látják. Mari egy hervadó liliom benyomását teszi. Sugár alakja meg van törve. Megrezzzen minden ajtónyitásra, mintha üldöznék. Összerázkódik apjának tekintete előtt, mintha a hóhérját látná. Mindenki kerüli a másikat. És ez a közös boldogtalanság átragad még az oktan állatokra is. Bligi nem csóválja a farkát (hihetőleg egypár rúgás hajtotta bizonyos passzív rezisztenciába), a kanári nem énekel (nem kapott cukrot napok óta, talán vizet sem), a tyúkok se gyülekeznek a tekintetes asszony körül, ha az ambituson mutatkozik. S ehhez a hangulathoz talál a külső természet.

Jégcsapok lógnak le az ereszről, s ha megennyhül az idő, elkezdenek csepegni; a házfedél is folytonosan könnyezik, a szél dudorász a kéményekben. Az adja a könnyeket a síráshoz, ez a hangot, és összeütik csonttá fagyott gallyaikat odakünn a fák: ezek adják hozzá a tapsot. Valami végtelenül sivár, kínos boldogtalanság terpeszkedik el, és lenyom, összetapos mindent.

Nem, ezt nem lehet sokáig kitartani. Még eddig szóba nem hozta Tóth Mihály az esetet, de amikor a bálingi kastélyból visszatért, Klári szobaleány által behívatta feleségét és Marit szobájába.

Halotthalványan jöttek be, örülve, hogy íme, megmozdul a jég, és mégis szepegve, hogy mi lesz; Tóth Mihály helyet csinált a rendetlen szobában a feleségének, leseperve a székről a tajtékdarabokat, Marit állva hagyta.

- Mária - mondá, a leányához intézve szavait, és az erős férfinak reszketett a hangja, és melle úgy járt, mint egy fűjtató -, nem akarok arról a dologról beszélni, érted-e, sohase akarok róla beszélni, hát csak arra felelj, amit kérdezek, se többre, se kevesebbre.

Mari a fejével bólintott.

- Szeretted azt az embert?

- Szeretem.

- És azt hiszed, ő is szeret téged?

- Azt hiszem.

- Miből hiszed? Semmit se titkolj el. Úgy beszélj, Mária, mintha az Istennek felelnél most.

Mari érezte a pillanat jelentőségét, és elbeszélte a somlyói esetet, ismeretségét a vadással, aki előtt ő magát szobaleánynak adta ki, majd ismét találkozását Palojtayéknál.

Tóthné a kezét csapta össze.

- Miket beszélsz, te gyermek! Ó, te álnok baziliszkuszkígyó, aki még az én árgusszemeimet is ki tudad játszani! Pedig mindjárt észrevettem, hogy az egyik arany hajtűdet elhagytad valahol. Hát most tudom már, hogy ott ráztad ki. Pedig tizenöt forint volt darabja. Pesten vettük, annál a vörös orrú ékszerésznél a Váci utcában, akinek a felesége aznap megszökött... Mondták is, kivel. Nem emlékszel rá?

Ez a kérdés Tóth Mihálynak szólt, de az csak ránézett szigorúan, az összevont szűrős szemöldjei alól, mire elhalt ajkain a szó.

Pillanatig kínos csönd állott be. Tóth Mihály behunyta a szemeit, mintha maga elé idézné az elbeszélte somlyói jelenetet, s nézelődne benne a saját tekintetével.

- Egyre felelj nekem, Mária - szólt aztán jéghidegen. - Hozzámennél?

- Hozzá, ha megkérne.

- Már megkért. Levelet írt.

- Valahára! - sóhajtott Tóthné, s Mari arcát gyöngye pír vonta be, de csak átfutón, mint a késpengét a lehelet.

- És hozzámennél - kérde rikácsoló, zordon hangon - akkor is, ha kisülne, hogy ez mind csak komédia volt, kicsinált dolog a hozományod elkaparintására?

Mari megreszketett, mint a nyárfalevél, az esztergakerékbe kellett fogódznia.

- Nem mennék hozzá - rebegte csendesen, elhalón, összetörve.

- Elmehetsz, *édes leányom* - mondá az apa szelíden, szinte megkönnyebbülve, és az ajtóra mutatott.

- Én is menjek? - kérde Tóthné.

- Nem, te még maradj, Krisztina...

Mari eltávozása után a feleségéhez fordult.

- Arra akarlak kérni, Krisztina, szoktasd hozzá Marit apródonként, hogy ő nem lehet a Noszty neje; kímélni kell a gyermeket, egyszerre talán erősen érintené elhatározásom, de apródonként hozzászokik.

- Mit beszélsz? Hiszen megkérte.

- Megkérte, de nem adom.

- Mihály, Mihály, gondolj az Istenre! Gondold meg, mit cselekszel a rettenetes makacssággoddal. A leányod még talán kibírja, de én nem bírom ki ezt a gyalázatot. Nem merek emberek szeme elé menni. Én nem bírom ki, Mihály.

- De mondtam már neked, hogy Noszty váltót hamisított Stromm ezredes nevére.

- Nem bánom én, akármit csinált is. Itt nem Nosztyról van szó, hanem rólunk és leányunkról, ámbátor olyan rokonságba bekerülni maga is egy nagy ternó¹⁰¹, Mihály... Tekintsd a kisírt arcomat, tekintsd a meggyötört lelkemet, ne hagyj, kérlek, bennünket ebben a gyalázatban!

¹⁰¹ *Ternó* - nyeremény

- Nem segíthetek, Krisztina. Nem tudok olyan gonosz, kegyetlen lenni, hogy odahajítsam leányomat a gazembernek, mikor tudom, hogy úgyszólván ellöki magát, ha a hozományát elkölti, és visszajön fonnyadtan, talán nyomorékká téve, mert arra is fogadok, hogy verni fogja. Ne kíváncsi legyél, Krisztina, csupán azért, mert az ilyen eseteknek ez a szokásos elágazása. Krisztina, kedves öreg feleségem - kiáltott fel -, bízzál bennem!

Közelebb húzta székét hozzá, s hosszan kifejtette nézeteit. Kiszínezte a Noszty léha lelkületét, könnyelmű jellemét; gyanakszom, mondá, hogy nem is szereti Marit, hanem rendkívül ügyes módon hálót vont körüle, de ennek még utána kell járni. - Felölelte az egész kérdést s megvilágította. Mari még boldog lehet. Elveheti valami szegény, derék fiú. Legrosszabb esetben nem megy férjhez, és akkor is nyugodt életet folytathat. „Semmit se viszünk előre a másvilágra.” De a Noszty-féle házasságból nem háramolhat semmi jó, rettenetes zátonyok, viharok, szerencsétlenségek, talán nyomor, kétségbeesés várnak rá. Mindezt szépen okadatolta, valószínűvé tette, s mikor már azt hitte, hogy meggyőzte az asszonyt, az egyszerre felugrott mérgesen.

- Elbizakodol a saját eszedben. De vannak náladnál okosabb emberek is. Itt volt ma a tiszteletes úr, mialatt oda voltál, bölcs ember, jártas a világ folyásában, s azt mondta: „Vadmacska harapását vadmacska nyálával kell gyógyítani.” Nosztyval kell összeboronálni Marinkát. Igali a te embered, becsületes, hű lélek, s ő is azt vallja: Fedél alá kell a megázott portékát tenni, s a fedél: a főköttő. Az mindent betakar. És ne légy vak, Mihály, ne légy vak! Vedd figyelembe az előnyöket is. Azt a kevély, nagyúri rokonságot, a Horthokat, a Homlodyakat, mikor majd Mihály-napkor egész rajban húznak a fogataikon Rekettyésre, elől a Mari sógora, a főispán...

- Krisztina - förmedt rá Tóth Mihály haragosan -, ha ilyen számárságokat beszélsz, elmehetsz te is lefeküdni!

- Mihály-napkor már ezek a mostan ellett kis malackáim jókorácskák lesznek, és...

- Szűnj meg, kérlek.

Tóthné szellemi egyénisége hasonlatos volt valamely edényhez, melyen bizonyos ponton repedésnek vagy nyílásnak kell lennie, s ehhez jutva a beszélgetési anyag, szétömlik, s egy mellékvonalon elfoly.

- Azért se! - pattant fel és csipőre rakta kezeit. - A te neved az én nevem is, forgósteremtette (és a szemei szikráztak), a te becsületed az én becsületem is! Olvastad az újságban, hogy mi kapaszkodtunk a nagyurak után, de azok nem vettek fel a szekerekre... Mintha mi kínáltuk volna fel a leányunkat Nosztynak. Ez áll rólunk az újságban. Hát lehet azt úgy hagyni, Tóth Mihály úr?

- Nem lehet - felelte Tóth Mihály, és olyan színű lett, mint a kakastaraj. - Engem is bosszant, legközelebb megíratom azzal a tolvaj Klementyvel úgy, amint volt. Az a legkisebb. Klementy jó pénzért még az igazat is képes megírni. Teljesen romlott ember.

- Hiszen jó, jó, édes uram - szólt most már szelíden (ó, mennyi változatosság van ezekben az asszonyokban!), s hozzásimult, vállára tette a kezét -, de az emberek vagy hisznek a lapnak, s ha hisznek, őtőlük függ, hogy az első közleménynek hisznek-e, vagy a másodiknak. Lásd, mennyivel szebb lenne másképpen cáfolni meg ezt a dolgot. Hogy azok a kevély, peckes urak, azok a felfújtt dámák a nagy piperéikkel idegyűljenek egy napon a mi kúriánkra, s lássák végigvonulni a falukon a népek, akik kiszaladnak a csengős fogatok zajára a kapuik elé vagy a kiskertjeikbe, s mondogassák egymásnak: Hova mennek? Hát lakodalomra Rekettyésre. Tóth Marit veszi feleségül Noszty Ferenc. Ez volna nekünk az elégtétel meg a Marinak. És mondok neked még valamit, édes öregem. Ha már olyan nagyon ki nem állhatod azt a szegény Ferit, hát

ne adjuk ki a leányt a házból, csak esküdjének meg, adjon neki nevet, aztán menjen Isten hírével, és ha megjavul valaha, elnyeri a kegyedet, kiállja a próbaéveket becsülettel, jöjjön vissza, vagy maradjon el örökre, ha neked úgy fog tetszeni, vetsz neki egypár ezer forintot - szóval mindent megcsinálhatsz, hanem most esküdjének meg. Azt azonban előre kikötöm, hogy a Miss ezzel az alkalommal nem ül asztalnál, mert emlékszel a Homlódyné sárga ruhájára, amelyikben egyszer nálunk volt...

- Nem, nem emlékszem, Krisztina, és ne is bántsod most a sárga ruhát, ez a te előadásod nagyon megfogott engem. Eredj most lefeküdni, Krisztina. Nekem ezen gondolkoznom kell. Nem gondoltam volna, Krisztina, hogy valami megingathatna. Azt hittem, már mindent megrágtam. Pedig hát ez még itt van. Majd megmondom neked azután, mit határoztam.

Két napig, két éjjel berregett megint az eszterga: ennek a zúgása mellett szokott gondolkozni Tóth Mihály.

Harmadnap azután behívta az asszonyt mindjárt reggel.

- A dologból nem lehet semmi - mondá. - Meghánytam, megvetettem minden oldalról, de nem lehet. Lehetne, ha mi örökké élnénk. Minthogy azonban ez nem valószínű, hát nem lehet. Utálom a nevet, mely leányomé lenne, de ezt még lenyelném. Világosan látom azonban a jövődöt, hogy ez az úr élne és visszaélne a férji jogaival, pumpolná a szegény asszonyt, s halálunk után elszedné mindenét. Mari jószívű teremtés, a nevet, melyet visel, tisztítaná, mentené minduntalan, s vitetnék feltartóztathatatlanul, vitetnék a hínár felé. Azért hát nyugodj meg, Krisztina... Jól tudom, hogy tegnap is Voglányban jártál, és a voglányi asszony megtöltött téged, de a dologból nem lesz semmi.

- Utolsó szavad ez?

- A legutolsó. A te hiúságodért nem áldozom fel leányomat.

Tóthné e naptól kezdve nem sírdogált többé, száraz szemmel járt-kelt a lakásban, de ha valaki figyelte volna, ez szinte aggasztóbb volt, mint mikor még sírt, mert a szemekben valami különös, merev, jéghideg kifejezés ült. A hangja is megváltozott, nem volt meg se a katonás, parancsoló árnyalata többé, se a rendes köznapi szürkesége. Lassan, vontatva, édeskésen beszélt, mintha egyenként kóstolgatná a szavakat, amellet nem evett, és lehetőleg kerülte Tóthot. Tett-vett, foglalkozott, de az is olybá tűnt fel, mintha készülődne valahova. A fehérneműit átrakta az egyik szekrényből a másikba, levelesfiókjait felturkálta, némely papírokat elégetett, másokat különböző színű szalagokkal megjelölve csomagolt el. A ruháit, wiklereit is előszedegette, egyikre-másikra megjegyzéseket és rendelkezéseket tett. Ez legyen Kláráé, ez a Borcsa szolgálóé, ő szereti a kéket. Ezt a néhány vég vásznat osszátok fel a béresek között, hogy ha már egyszer nem lennék. Mert sohase tudhassa az ember, mikor hívják. El ne felejtétek, amit mondtam. A mentémnek a gombjait küldjétek majd el a tiszteletes asszonynak, mert neki nagyon tetszettek. Aztán, hogy úgy legyen, a szavaim szerint. Mert én előre megmondom, hogy kísérteni fogok.

Mindezt nem vették ugyan szentírásnak, de mégis feltűnt a cselédeknek. Tóth Mihály ellenben csak azt látta, hogy az asszony már nem sírdogál. No, hála istennek. Most még ugyan neheztel rá, az látszik, de nem baj, csak hadd fújja ki magát. És hát a végén minden a rendes kerékvágásba ugrik. Jó az Isten, jót ad.

Hogy kitérjen az otthon komor hangulata elől, egész nap a határban kódorgott puskájával. Az emberek rosszaságát a szegény nyulaknak kellett megkeserülniök a bőrukkel. Ilyenkor aztán, ha a határ túlsó végén érte a dél, haza se ment, hanem Mezernyén ebédelt meg a fogadóban Pázmár doktor társaságában, aki egy nap azt a váratlan kérdést intézte hozzá:

- Mit csinálnak otthon a patkányok?
 - Miféle patkányok? - kérdezte Tóth.
 - Azt hallom, hogy a tekintetes úrék háza tele van velők.
 - Nincs nálunk egy fia se.
 - Hm - morgott a doktor elgondolkozva -, elég baj, hogy nincs.
 - Maga ma humoros kedvében van, Pázmár, alkalmasint meg akar nevetetni, de félek, ez most alig sikerül.
 - Én meg attól félek, hogy meg fogom ríkatni.
 - Nono.
 - A tekintetes asszony tegnapelőtt itt járt nálam, és erőnek erejével mérget kért tőlem.
 - Az én feleségem? - kérde Tóth elhalaványodva.
 - Igen, ő. Mondhatom, mindjárt gyanús volt. Arca sárga, mint a viasz, a szemei tétován járnak. Kérdezem tőle, mire kell a méreg. A patkányokat említette, de a dúlt tekintetéből, zavarából azt véltem kiolvasni, hogy másra gondol.
 - Ó, istenem, de csak nem adott neki?
 - Természetesen nem adtam, de azért tessék vigyázni, mert az asszonyok furfangosak az ilyesmi megszerzésében.
- Hát iszen nem is kellett több Tóth Mihálynak, fölkel, és rohant haza, meg se állott sehol, csak a felesége színe előtt.
- Krisztina - szólítja meg szelíden -, eljöttem neked megmondani, hogy másképp határoztam.
- Tóthné csodálkozással emelte rá a tekintetét; a hang Tóth Mihályé - de Tóth Mihály nem szokott másképp határozni. Ez megfoghatatlan.
- Nem voltam igazságos - folytatá Tóth úr.
- Tóthné letette a kezéből az imakönyvet, amelyből olvasott, de semmit se felelt; még mindig kételkedett.
- Hibás szempontból ítélt meg a teendőket, mintha Mari kizárólag az enyém lenne, pedig csak a fele az enyém, a másik fele a tied.
 - No, látod! - mondá az asszony, és behunyta a szemeit.
 - Elhatároztam, Krisztina, hogy a kettőnk akarata teljessédjék, félig a tied, félig az enyém. Ez az osztó igazság. Még ma megírom Nosztynak, hogy megkapja a leányunkat.
- Tóthné kinyitotta a szemét; de már nem az előbbi szemek voltak, a tétovák, a szárazak, szakadt belőlük a könny (tudott már megint sírni), s a könny alatt valahol ott lappangott a mosoly.
- Ó, Mihály, édes uram, bocsáss meg - rebegte elérzékenyedve, csendes zokogásban -, köszönöm neked, hogy visszahívtál!
- Tóth Mihály nem kérdezte, hogy honnan hívta vissza. Értette, és az ő szíve is elfacsarodott a gondolatra, hogy már ő útban volt.

Szobájába vonult, megírta a levelet Noszty Ferencnek, melyben röviden, szárazon értesíti a házasságba való beleegyezéséről. Sehol egy szemrehányó szó, sehol egy frázis. Kéri, hogy Bontóváron találkozzanak az esküvő határideje és egyebek megbeszélése végett. A történetek után még korai volna egy rekettyési találkozás. Kímélni kell még a nők megrendült idegzetét.

Egyúttal másik levelet is írt Pápára t. c. Brozik Dániel vendéglős úrnak. Hús akó bor ajándékot ígér neki, ha a szolgaszemélyzet s esetleg más beavatottak meghallgatásával megbízható adatokat nyomoz ki a harmadévi somlyói szüreten megfordult vadászról, akit akkor Patkónak hittek, és a Griffben volt szállva.

Nosztytól gyorsan megjött a válasz, utána csakhamar találkoztak Bontóváron, jelen volt Kopereczky báró is, kitűzték az esküvőt virágvasárnapra, s ezzel ennek is elvetették a gondját.

Kopereczky egyéb fontos részleteket is szeretett volna szóvá tenni, de minthogy nagy volt a feszesség, nemigen látszott kíváncsúnak. (Még nem elég száraz a tapló, még nem fogna.) Különben is kijelentette Tóth úr: „Ami a többit illeti, hagyjuk az esküvő utánra.” Tehát virágvasárnap délután négy órakor a mezernyei templomban.

- Talán legjobb volna, tekintettel a tekintendőkre - vélte Noszty -, csendben tartani az esküvőt.

- Ellenkezőleg - szólott Tóth Mihály -, a feleségem a legnagyobb pompát akarja. Tudják, milyenek az asszonyok!

- Hát legyen pompa - hagyta rá a főispán. - Én veszem a kezembe, én leszek a násznagy is.

Egyszeribe híre száguldott a megyében az érdekes esküvőnek. Hát mégis! No, ez derék. Hja, azé a kalács, aki először beleharapott. Szem nem látta, fül nem hallotta pompa lesz - mondják - az esküvőn. A pékné kívánta úgy. Ó jaj, minek köhög a légy, mikor tüdeje nincsen! S a kevély családok készséggel hasra fekszenek az aranyborjú előtt.

Tényleg újra megkezdődtek a családi értekezletek, melyek a nagymérvű előkészületekkel foglalkoztak. Egyes részletek szivárogtak ki innen-onnan. Hogy a Homlódy fiúk Mátyás-kori apródoknak lesznek öltözve; az egyik a menyasszony uszályát viszi, a másik a vőlegény kardját fogja tartani, mikor az oltárnál lecsatolja. Még nagyobb parádé készül a nyoszolyólányokkal: a Horth, az Ilváczy kisasszonyok, a Leviczky bakfisok, mind különböző századbeli ruhákat kapnak, ami elbűvölő látványt nyújthat. (Lesz mit leírni Klementynek.) A főispánné magyar díszbe öltözik, s pillangós főkötőjén állítólag rajta lesz a legendás fekete gyöngyökből az utolsó legnagyobb kettő. Amint a tavasz elkezdődött, az első langyos napok elbűvölő szürkességében megkezdődött a lázas szabás-varrás, felpróbálás, megbíralás, átigazítás, az ezzel járó lőtás-futás. Bontóvár minden szabója és varrónője munkába fogott, s dolgozni fognak addig, míg a fűz az első barkáját ki nem ereszti. Másrésztől viszont az hallatszott, hogy az amerikai százezer forintot vett ki a takarékpénztári tőkéjéből, s mikor a pénztárnok azt kérdezte, hogy talán birtokot vesz, azt felelte: „Dehogy, egy kis fehérműt rendelt a feleségem a leánykának, azt kell kifizetni.” Szentséges ég! Hány alsószoknyája lehet annak?

Még jóval a tavasz előtt megjött Rekettyésre a Brozik Dániel levele is. Igen köszöni, írja, a hús akó bort, mely Isten akaratából vagy, mivelhogy szent karácsony éjszakáján megálmodta, miszerint kétszer szüretelt egy esztendőben. Nos, tehát ez az első szüretje. Itt küldi érte, amennyit sikerült kinyomozni az illető fiatal vadászról, ki Fitos János néven írta be magát a vendégkönyvbe, ámbár sehogy se volt olyan, mintha Jánosnak hívnák. Mivel már azóta sok víz elfolyt a Dunán, nem sokat lehet megtudni, de a béresem, aki a hordókat vitte a tekintetes úr szőlőjébe, emlékezett, hogy nevezett Fitos János akkor déltájt, mikor a Findura szőlőjében az iparosmulatság volt, vele ment ki a hegyre, azaz a kocsi mellett bandukolt, kérdezett tőle egyet-mást, egyszer bele is lőtt egy sólyomba, de nem találta, és sehol se maradt el tőlük, csak

a tekintetes úr szőlőjénél, amikor is leheverészett a kápolna mellett, mintha várna valakit vagy leselkedne valakire. Béresem ott látta őt feküdni a fűben, mialatt a présház előtt lerakta a hordókat, akkor aztán elment a béres, és nem látta többet.

- Mindjárt gondoltam - dörmögte Tóth -, a zsvány kétségkívül Marira leselkedett, s nyomon követte őt, mikor elcserélt ruhában a Findura szőlőjébe tartott.

A levél további részében Fitos János megrovási kalandja foglaltatott a Findura szőlőjében való magatartása tekintetében, magának Brozik Dánielnek tapasztalatai nyomán, hogy a vadász közönséges fráter lehetett. (Ez az én véleményem, hangsúlyozza Brozik a levélben), mert a korpához hajlott. Noha saját leányaimnak mutattam be, mégis valami szolgálóhoz csapott, annál tolt a szelet, aki bár csinos volt, de mégiscsak szolgáló volt.

Ez a rész már nem érdekelte Tóth Mihályt, átszaladt rajta, sőt abbahagyta, megérezte talán valami telepátia útján, hogy van valami jobb is, és átsiklott szeme a levélpapír alján egy „utóíratra”:

„Mikor Fitos János a következő nap elhagyta a szobáját, és elutazott, Tinka leányom, akit érdekelt a vadász (mert meg kell hagyni, csinos ábrázata vala), az otthagytott papirosok közt, mert egész este írt, egy levéltöredéket talált, amit megkezdett, de el nem küldött, mert talán nem volt vele megelégedve. A bohó leány, tetszik tudni, milyenek a leányok (hiszen a tekintetes úrnak is van), eltette azt a pár sort, mert gyűjtött afféle számárságokat, hervadt lóheréket és szegfűket, hát én most ide mellékelem, hátha valami hasznát vehetné, ámbár nem tudható, kinek és hova szólt, és ámbár egy gyalázatos ráfogás foglaltatik benne, amely ellen én protestálok. ”

Elnyűtt, elsárgult papiros hullt ki a levélből, Tóth Mihály rögtön felismerte Noszty betűit. Tényleg egy levél kezdete volt, mely szóról szóra így hangzott:

Kedves Máli tante!

Sietve vetem e sorokat papírra egy poloskás pápai vendéglőben. Tervünk nemcsak sikerült, hanem jobban megy, mintsem álmodhattuk volna. Csak a kulcslyukon akartam bekukucskálni, s íme, bent vagyok a szobában. Nemcsak megláttam Marit, hanem táncoltam is vele, mégpedig anélkül, hogy tudnám ki, vagy hogy ő tudná, ki vagyok. Mesébe való epizód ez, nem is tudom, hol kezdjem, mert tekintve...

Eddig tartott a levél, de éppen elég volt Tóthnak; diadalmasan tette le pápaszemét, mint ahogy egy csatából megtérő hadvezér köti le a kardját, s még az okuláré üvegén is visszamaradt valami abból a ragyogásból, ami a szemeiből kisugárzott.

- Aha! Hát megfogtalak, jómadár! Itt vagy már a lépemen. No, ez megéri a hús akót!

Megelégedetten zárta be fiókjába a sárgult levéltöredéket, mely Máli tanténak szólt, míg a Broziktól valót tárcájába tette.

Ettől kezdve megint a régi ember lett, kedélyes, nyugodt és elégedett. De leginkább feltűnt mindenkinek az az újabb szokása, hogy a legkomolyabb beszélgetés közben egyszer csak minden ok nélkül egy-egy édes mosoly jelent meg az ajkszögleteiben. Különösen Igali előtt volt ez rejtélyes. Csak a poétákon látni ilyet, kiknek pusztán a földi hüvelyük vagydon köztünk, de az eszük valahol a Holdban jár, s ha ott valami kedveset lát, idetelegrafál a szájuknak meg a homlokuknak, az egyikre varázsolván mosolyt, a másikkra ábrándos ködöt; jóra való, okos ember azonban nem nevet, ha valami nevetőset nem hall vagy lát, csak abban az esetben, ha nagyon tele van töltve valamely furfanggal, úgy hogy hébe-hóba elcsöppen belőle.

Künn a gazdaságban gyakran veszi ezt észre Igali, s találgatja magában, mi lehet. Mindeneket meghányván, egyszer csak, amint szótlanul egymás mellett mennének a csikóiskola felé, ekképpen véli eltalálni: Ez az én bolond gazdám alighanem annak a lakodalomnak örül, pedig ugyan nincs minek. - S ezzel mennek, megkerülve a pajtákat, át a kocsisházak udvarán, egyik se szól egy kukkot sem, csak mikor a három topolynál ráteszi Tóth uram a nagy tenyerét az Igali vállára:

- Tévedsz, öreg, nem a lakodalomnak örülök én úgy, hanem valami egyébnek.

Se holt, se eleven nem lett erre Igali uram.

- Ej no, hm. Csak nem beszéltem megint hangosan? (És ijedte csapott a szájára.)

- De bizony hangosan beszéltél, bomolj meg. Hát örülök, mondom, mert okom van rá. Tudom, te is örülnél, ha egy beteg leányod volna, és olyan gyógyszert kapnál valahonnan, amitől az jobban lesz.

- Csak ne legyen drasztikus.

- Olyan is van, de enyhébb is. Ha a gyengébbik nem használ, elővesszük az erősebbet.

Azóta aztán a különös gyógyszer foglalkoztatta az Igali uram kíváncsiságát. Találgatta esténként a feleségével, aki ugyancsak nagy pletyka asszony volt s rendkívül kombináló talentum, de semmit sem bírtak kisütni, pedig nyilvánvaló, hogy valami nagy dolog lappang a takaró alatt.

Jött-ment az idő; elment a hó, megjöttek a vizek; felzúgtak az erdők, és öltözködni kezdtek; kijöttek a rögök alól a napfényre sütkezni az „istenke tehénkéi”, ahogy az együgyű nép azokat az apró, piros, hosszúkás bogarakat nevezi, melyek a tavaszt bejelentik. A pacsirta ott fenn a megenyhült légben elkezdte csattogatni a tavaszi himnuszt, amelynek hallatára kieresztette rügyeit a cseresznyefa és a barack, s egyszer csak topp, eléugrott a várva várt virágvasárnap is.

És ahogy Tóthné asszony annak idején elképzelte az elbűvölő tavaszi napon, melynek mámorító verőfénye egész nap szolongatta a növényeket: „kijöhettek már a virágjaitokkal”, kora délután megindultak Bontóvár felől a Rekettyésre vezető úton a szebbnél szebb úri fogatok. Szent Isten, micsoda lovakat láthatott itt az ember! Hogy jöttek táncolva, kényesen, hányva-vetve a nyakukat, villogó-csillogó szerszámokban. Elöl Noszty Ferkó jött a négyesen, a feketéken, kék-vörös selyem pántlikarózsák a lovak fején kétoldalt. Nem ő maga hajtott, hátul ült most az apja mellett, drága vitézi öltözetben, vörös bársonymentében, medvebőr kalpagban, melyről fehér kócsagtoll lengett (hej, de szép király lenne belőle!), ámbátor az öreg se festett rosszul, gránátszín csurapéjában¹⁰², fekete kalpagjából pedig akkora vörös leffentyű lógott le, hogy tán ezer forintot is megadhatna érte valami gazdag bontóvári kofa, ha megvehetné nyelvének. Azután a főispán következett a négy óriás lovával, az anyaföld is megremegni látszott a patkók csattogása alatt. A főispán mellett a neje ült tengerszín bársonymentében, és annak a csatja smaragdok, rubinok; piros, zöld sávokkal festették át a rajtuk nyalakodó napsugarakat. Pillangós magyar főkötőt viselt a méltóságos asszony, apró aranypikkelyek úgy reszkettek, úgy fénylettek rajta, mint a szentjánosbogarak. Valami gyönyörű volt azt látni, hát még a vidám, szép arcot alatta! A főispán térde között tartotta az aranyos kardját, miközben jobbra-balra köszöngött a falvakon. A szemben ülő Malinka úr ellenben egy virágbokrétaival borított pálcát vitt óvatosan. És hol van még a többi! Se hossza, se vége. Rágányosék a címeres batárban. A grófné fején egy akkora strucctoll, mint egy nagy páfrány. Horth úr a négy pej

¹⁰² *Csurapé* - régi magyar kabát

lován, ezüstcsengőkkel, amelyek együtt muzsikát vertek ki, mint a koreai király palotája ereszen az üvegharangok. Négyes pónifogaton jöttek a kis Horth kisasszonyok, a nyoszolyó-leányok, egy kis törpe ember volt a kocsisuk, és egy nyolc-tíz éves kölyök ült mellette a bakon inasnak, ezüstpitykés dolmányban, ezüstpaszomántos piros sapkában - olyan édes látvány volt az egész, mintha valahol a liliputiak országában volnának elvarázsoltva. De ki győzné mind elszámolni a ragyogást, a pompát? Azt a sok csipkét, brokátot, a tömérdek bársonyt, drágakövet? A szem is elfáradt, mire a tizedik, tizenkettedik hintó is átszaladt előtte, mint egy tündéri álom. Hiszen csak egy perc, meg se lehetett jól nézni. Sőt a végén már a feje is kóválygott az embernek, s úgy rémlett neki, a tömérdek kápráztató színbe belefáradva, mintha ő maga is egy papagájja változott volna. Már szinte az ment látványosság számba, ha valamely egyszerűbb rokon hétköznapi fogata hozott be változatosságot. Klementy szerkesztőt például, aki két rossz gebétől vont nyihóc fiákeren ment, megélték a falvakon, mert a szegénység is mulattató látvány ott, ahol ritkaságszámba megy.

Minden ablak megnyílt, amerre a hintók elrobogtak. Kandi asszonyfejek jelentek meg a muskátlis virágcserepek mögött, nem egy leány sóhajtott, s elmerengett aztán, hogy vajon mit csinál, miről gondolkozhatik most Tóth Mari?

Némelyek kiszaladtak az utcára, kiálltak a kapuk elé, s utánabámultak a nagy porfelhőnek, mely a násznép nyomában kerekedett.

- Hm, sokra vitte dolgát ez a Tóth Mihály - mondogatták. - Pedig azt mondják, pék volt Amerikában. S ihol ni, most már méltóságos asszony lesz a leányából. Megérdemli különben, olyan, mint a galamb. Mit is csinál szegényke a sok páva között!

A legnagyobb érdeklődés természetesen Rekettyésen nyilvánult. Majd az egész falu künn volt az utcán, sorfalat képezve a Tóth-kúriáig. A férfiak tiszteletteljesen levették a kalapjaikat, míg a násznép átment. A kutyák lefeküdtek lustán a kapuajtók elé, és nem ugattak, hanem csendes filozófiával pislogtak és morogtak. Talán azt morogták, hogy be jó úrnak lenni. Kutya azonban nem sok volt a parasztporták előtt, mert a jobban értesült részük ott portyázott a Tóth-porta épületeinek tömkelegében, ahol különféle pecsenyeszagok javították meg a levegőt, s bűbajos sercegések hangja izgatta finom hallószerveiket.

Tóth Mihály az ambituson fedetlen fővel fogadta az egyszerre bezúdult előkelő urakat, finnyás hölgyeket. „Isten hozta nálunk, isten hozta.” Azok megrázták a kezeit, megölelték, kedves bátyámuramnak vagy öcsémnek szólították, az asszonyok közül a nyájasabbak még csókot is cuppantottak a szépen beretvált, ráncos képére. A kedves asszonynéni után tudakozódtak, aki bent a nagy szobában a pecsenyékkel, frissítőkkel fejedelmileg megrakott asztalok körül foglalatzkodott, s egyik ölelő rokoni karból a másikba jutott, a kis tatár hercegek pláne kezét csókoltak. „Ó, édes gyönyörűségek, ne fáraszátok magatokat.” Csupa mosoly, csupa vidámság, csupa cukor volt minden: a kinyitott szobákat, vagy hatot, zsúfolásig megtöltötték, a nagy tolongásban szinte elvesztették egymást az együvé tartozók. Kopreczky a feleségét kereste, s panaszkodott, hogy a menyasszonyt még nem látta.

- Pedig azt most volna jó látni - felelte Horth.

- Miért?

- Mert bizonyosan most öltözködik.

Klementy a büféasztalhoz telepedett. A tatár hercegnő Noszty Ferivel ütdött össze.

- Egzekúció!¹⁰³ - kiáltá. - Hol az egy mázsa bonbon?

- Megnyerte, Máli néni, megnyerte - racsolta ragyogó arccal. - De mégis az a sorja, hogy előbb én jussak a cukromhoz.

- Ahhoz már nem sok idő kell.

Feri kihúzta az óráját és sóhajtott:

- Ó, jaj, még egy egész negyedóra!

Klementy, aki kibékülési koccintásra hívja föl a büfé körül szorgoskodó Igalit, bizalmasan súgja a fülébe, Ferire célozva:

- Még nem is övé a rekettyési uradalom, és máris racsol.

Igali a fejét csóválja, s elvegyülván a vendégek között, hangosan gondolkozik:

- Az esze tisztul tán Tóthnak, hogy ezt az imposztort is meghívta.

- Tessék, tessék, uraim, hölgyeim - tipeg-topog fűrgén, újdonaúj cinóberszínű selyemruhájában Tóthné -, egy kis frissítót. Ugyan kérem, falatozzanak egy kicsit. A kocsi kirázta már az ebédet. Tessék, kérem alássan. Vagy lesz vacsora, vagy nem lesz. Igen örülök, hogy szegény házamat megtisztelték. Nagy szerencse az ránk nézve. Ne adjanak, kérem, kosarat. Ha tudnák, milyen szívesen látom. Ó, istenem, istenem. Itt van ez az őzecske, fiatal, puha, mint a vaj, az uram lötte. Az meg ott vaddisznó. Alul van a soványabbja. Jaj, hiszen a lelkemet is odaadnám.

Ilyen szíves kínálgatások között egyszer csak úgy elgurult valahová a jó asszonyiség, mint ahogy egy gyűrű szokott elgurulni; nem látta többé senki. Egyik-másik kereste. De aztán magától is rájöttek, hogy bizonyosan Marit öltözteti most. A menyasszonnyal mindenféle bajok vannak ilyenkor. Elájul, akaratos, szeszélyeskedik, valami elromlik a toaletten, egy kapocs lepattan valahonnan, a cipő nem akar felmenni. Nosza, hamar egy kis rizsport kell beleönteni. Szaladj, fiam, Klári, keresd meg valahol.

Noszty Feri egyre türelmetlenebb lett. Az óra már el is hagyta a négyes számot, és még mindig nincs itt. A násznép is kezd türelmetlen lenni. Az egyik rész kíváncsi, a másik része már szeretne átesni rajta. A párok igazodnak, milyen sorrendben mennek majd a templomba. Kopereczky megunta tartani a nászbotot, az öreg Rágányos már tarokkhoz szeretne ülni (kár az időért), a Boccaccio-jelmezekbe bújtatott Homlódy fiúk minduntalan birkózásba kapnak, félős, hogy kárt tesznek az apródi ruhában, mielőtt a parádén átesnének. Klementy már minden toalettet följegyzett, csak a menyasszonyé van hátra. Az bizonyosan Worthtól való, s ritkított garmonddal lesz szedendő. Az asszonyok a százezer forintos kelengyét szerették volna látni és megbírálni, de senki se volt, aki megmutassa, s akitől kérdezték, mind azt mondta, hogy nem tudja, hol van. A Leviczky kifent bajusza idegesen rángatózik. Noszty Pál unatkozva csórikálja markában a három gutaütés ellen való gesztenyét - szóval mindenki türelmetlen. „Ejnye, de sokáig öltözik.” De legtürelmetlenebb a vőlegény. Váltig kérdezgeti a fel s alá szaladgáló inasoktól, szobaleányoktól, akit házbelit előtalál, mennyire van már a kisasszony, de csak vállat vontak, hogy nem tudják, s olyan ostobán óvatos arcot vágta (kivált a fehérnépje, melynek az arcán jobban meglátszik a zavar), mintha valami nagy turpisság iránt vallatná őket a csend-biztos.

¹⁰³ Egzekúció - végrehajtás

- Ha nem tudod, eredj, fiam, Klára, kérdezd meg. Mondd meg, hogy siessen a kisasszony, hogy már nagyon várjuk.

Fiam Klára, ment, de többé vissza nem került. Ejnye, ez mégis furcsa! Feri bosszankodni kezdett.

- Hopp, Julcsa lelkem, tedd le csak hamar azokat a tányérokat, keresd meg Mari kisasszonyt, s gyere jelenteni, mi van vele, hogy még fel nem öltözött. De itt legyen az egyik lábad!

Lelkem Julcsa is eltűnt, és ő se került vissza többé.

Az óra pedig elűtötte az egynegyed ötöt, azután megint olyan nyugodtan ketyegett tovább, mint azelőtt. Feri azonban tükön állt, s hetykén szólt oda Kopereczkyhez:

- Majd megnézem én magam.

Nagy nehezen utat hasított magának az ebédlőben és az ebédlőtől balra eső kisebb szobában a rezgő-mozgó atyafiság közt, miközben díszkardja a lábakba és a szoknyákba akadozott, bomlottul csörömpölvén. A kis szobából egy szűk átjáró vezetett a nők intimebb szobáiba, s ebből egy kis ablak nyílt a ház mögötti gazdasági udvarra.

Végigment a sikátorszerű átjárón, s a Tóthné szobáján megnyomta a kilincset, de be volt zárva (a Mari leányszobájába pedig csak a Tóthné szobáján át lehetett jutni). Kopogott, de semmi életjel. Megfoghatatlan!

Nyugtalanul tekingetett szét, mikor egyszerre megpillantotta a kis ablakon keresztül, hogy a gazdasági udvaron, mely csak ebből a kémlelőablakból volt áttekinthető, éppen e pillanatban kázmálódik föl Tóthné egy zárt batárba, mire pattan az ostor, s nyomban megindul a batár.

Az is feltűnő volt, hogy egy félszer alatt vagy harminc-negyven béres dangubál, és pálinkát iszogat, botokkal, vasvillákkal vannak fölszerelve, mint valami verekedésre készülő tábor.

Itt valami különös történik! Rossz sejtélem nehezedett rá.

El, vissza! Embert, asszonyt, tyúkszemet, uszályt nem tekintve, valóságosan átdöfkölte magát a násznépnek hagyott három szobán, ment egyenest a balra eső lakosztály felé, melynek a legvégén a Tóth úr esztergaszobája is volt - hátha ott öltöztetik Marit, a könyvtárszoba melletti benyílóban.

De mikor a harmadik szobába ért, éppen akkor lépett ki a könyvtárszoba ajtaján Tóth Mihály, négy szivardobozt hozva a hóna alatt.

Be sem várva, míg közelebb jutnak, riadtan és mohón kiáltja eleibe Feri:

- Hová ment a mama?

Tóth Mihály rápillantott, az a ravasz, rejtélyes mosoly jelent meg az ajkszőgleteiben, melynek értelmét olyan régóta találgatja Igali.

- A feleségemet tetszik érteni? - felelte Tóth uram csendesén, és olyan nyugodtan, mint egy pátriárka, hogy e nyugalomtól szinte visszaigazodott Feri megfeszült idegzete is. - A feleségem elutazott.

- Hogy lehet az? - pattant fel Feri azzal a kritikusi fennhéjázással, mint mikor valami szarvashibát lát meg egy konceptusban.

Tóth úrnak még csak a szempillája se rezdült meg, olyan üres, egyszerű beszélgetésnek találta ezt.

- Hát úgy lehet, hogy már a kellemesebb részt, kedves vendégeink érkezését átélvezte, mindig vágyott erre, és most, mikor a kellemetlen részek fognak következni, elutazott.

Ez furcsa felelet volt. S kivált a keserű íz, mely a hangjából kiért. Mélységes csend állott be. A zibongó, beszélgető tömeg, mely a harmadik szobába szorult, egyszerre megnémult. Tóth Mihály pedig ezalatt átadta a szivarládákat az odasiető Igalinak, aztán előrelépett az ajtótól, de nem abban az igénytelen, görnyedt állásban, hanem olyanban, mint egy tigris, aki ugrásra készül.

- Nem értem - mondta Noszty Feri tompán, s látszott, milyen neheze esik magát visszatartani valamely élesebb szótól. - Az ilyesmi nem szokás nálunk. És hol van Mari?

- Mari is elutazott!

Úgy süvített ez a három szó a levegőben, mint egy kilőtt parittyakő.

De talált is: Feri megtántorodott.

- Az nem igaz - hebegte, s olyan vörös lett, mint a skarlát.

Leírhatatlan zavar támadt. A mindenütt jelenlevő Klementy egy szempillanat alatt megvitte a hírt a szomszéd szobákba, pár szóval megmagyarázva, miről van szó.

- Teringettét - hápogott az ujjait petyegetve -, a lap alighanem rendkívüli kiadásban fog holnap megjelenni!

Mindenki ebbe a szobába iparkodott, de a másikba is elhallatszott a Tóth Mihály hangja; most meg már olyan volt, mint a mennydörgés.

- De bizony elutazott még az éjjel, a Velkovicsné sógornőmmel, és sohase kerül többé erre a vidékre vissza.

- Mi ez, mi? - kiáltá közbe Kopereczky, és be akart a harmadik szobába furakodni, de lehetetlen volt. Rágányosné az otkolonos üvege után sikított, hogy hozzák hamar. (Az bizony megvan, de valahol Bontóváron.) Homlódyné fölszisszent, mint egy kígyó: „Meg vagyunk gyalázva!”, majd oldalba lökte legyezőjével távolabb álló férjét.

- No, lássunk most benneteket, akik nadrágot viseltek.

A Tóth Mihály hangja pedig még csak jobban viharzott, és szinte zúgott, hogy a falak is rengtek belé.

- Ön, Noszty Ferenc úr, olyan gyalázatosan bánt a leányommal, hogy meg kellett neki szerez-nem az elégtételt, mely tiszteletre méltó rokonainak megjelenésében nyilvánul. Igen sajnálom, s bocsánatot kérek, hogy ide kellett őket fárasztanom, de legalább attól a szégyentől menekedjék szegény gyermekem, mintha a történetek után a család nem akarta volna fölvenni maga közé. Bizonyára vannak önök közt, uraim, gentlemanek, akik tudják ezt méltányolni.

Ferinek minden vére arcába tódult, orrcimpái reszkettek, melle zihált, s az utolsó szavakat nem is hallva (már ekkor erőt vett rajta a vadállati düh), Tóth felé rohant.

- Láttam az udvarban a felállított vasvillás, fűtykösös béreseit - kiáltá -, de én nem ijedek meg azoktól!

- Hja, aki háborúra készül - mosolygott Tóth Mihály ingerkedően -, táborának is kell lennie, olyannak, amilyennek.

- Ezt nem hagyjuk annyiban! - ordítá, s kitepte magát az őt visszatartó kezeiktől. - Ezért leszámolunk, pékmester! Leszámolunk!...

S vérbe borult szemei vészjóslóan forogván üregeikben, fölemelt ökleivel már-már rávetette magát Tóthra, mikor egyszerre megnyílt a könyvtárszoba ajtaja, s egy magas, délceg katona lépett be, és rászólt éles hangon:

- Akar ön valamit?

Noszty Ferenc hátrahőkölt az ismerős hangra, s félénken felpillantott, ahonnan a kérdés jött.

Stromm ezredes állott a küszöbön összefont karokkal, és ismétlé:

- Mit akar?

Noszty karjai lankadtan estek le, s halotti sápadtság borította el arcát.

- Haza akarok menni, ezredes úr - nyöszörögte szájalmas, megtört hangon.

Egy negyedóra múlva magányos fogat száguldott a Bontóvár felé vezető úton, utána vagy tízperces hézag jött, s csak akkor következtek megint hosszú sorban a pompás szerszámú négyesek. Amerre mentek, a népek újra kiszaladtak bámulni. De most még jobban bámultak. Ejnye, de rövid lagzi volt Tóthéknál! Hogy lehet ez? És nini: nem is hozzák sehol a menyasszonyt.

A magányos kocsiban Noszty Ferenc ült. Előbb osont ki az udvarra, előbb fogatott be, mint a rokonok. Röstelkedett előttük. Lehorgasztott fejjel, összeesve ült egy darabig, de a tavaszi napsugár, mely füveket és virágokat hoz a rétnek, új lombokat a fáknak a levetettek helyett, elkezdte őt is nyalogatni, égő sebét gyógyítgatni. S amint egyre távolodott Rekettyéstől, némi enyhítő, vigasztaló gondolatok lopóztak a bénító levertség érzései közé.

...Hiszen elég nagy a világ. És van benne elég leány. Szebbnél szebbek, édesebbek. A hozományok se vesztek még ki. Ej, csak egészség legyen és egy kis tűrhető kártyajárás.

Utóhang

Az erdők elpusztításával elvesztek a bennük lakozó nagy állatok, bölények, medvék. Hiszen természetes valami. Éppúgy elpusztította a folytonos civilizáció és az iskola előnyomulása a babona, a miszticizmus sötét rengetegeit, tehát szükségképpen el kellett tűnniök e kiirtott homályokból a meséknek. A fantázia szívesebben táplálkozik a sejtésből, mint a tudásból. A nagy mesemondók eltűntek tehát a föld színéről, és vissza se fognak térni többé. Dumas, Hugo Victor és Jókai után bezáródik a kapu, és nem valószínű, hogy még valamikor megcsikorduljon sarkaiban.

Az elbeszélő és a színi irodalom most már a hétköznapi *életből* meríti tárgyait. De még nem egészen. Még mindig sok nyűgözi a konvencionális sablonokból. A szabályszerű elbeszélő művek (az akadémiai recept szerint írottak), bizonyos unalmat keltenek, mint a szabályosan épített házak. Semmi sem lehet egyhangúbb, látjuk a nagy városokban. Holott a falusi házikók, hol az emberek külön-külön szükséglete és ízlése érvényesül a legegyszerűbb formákban, változatos, kedves képet nyújtanak.

Csodálatos, hogy az emberiség e tekintetben milyen fiatal még, és mennyire tele van naivsággal. Főleg a színpadi művek közönségénél tapasztalható. - Ott ül a nézőtérben, s látja a darab legelején, milyen rosszul áll az egymást szerető fiatalok dolga, s még csak jobban romlik a második felvonásban: elszorult lélegzettel, remegő aggódással várja a fiatal pár sorsát. Pedig csak a színlapra kell vetni egy tekintetet, s ha az áll ott, hogy „vígjáték”, még az angol bank sem olyan biztos, mint a házasság az utolsó jelenetben.

Nemde különös, hogy egy az *érdeklődés megfeszítésére* igyekvő műben előre meg legyen határozva a végkifejlődés. Hát az életből van ez véve? Ó, istenem, az élet nem olyan jóságos, hogy ezt garantálná a fiataloknak! Hiszen a konfliktusok nem volnának konfliktusok, ha *muszáj* volna jól végződnie... Inkább csak azért lehet ez így, mert a közönség még fiatal, s nem bánja, ha az történik a darabban, amit ő óhajt, hogy történjék. De nem kell-e egyszer ennek is megváltoznia, ha a közönség öregebb lesz?

Meggyőződése, hogy úgy a színpadi, mint az elbeszélő témáknak még mindig jobban kell közeledniük az élethez, lehányván azokat a békákat, melyeket az esztétika az öreg témákra azoknak a gyermekkorában rakott.

E szabályokból némelyek - még a legjobbak, a szinte nélkülözhetetlenek közül is - ártanak a természetességnek, és rontják az illúziót. Még tán a kerekdedség, a frappáns fordulatosság is. Hogy egy rossz hasonlattal éljek (de talán nem is rossz): ha egy ruhának azt az illúziót kell keltenie, hogy élő emberről van lehúzva, azt akkor nagy hiba kivasalni, ámbár különben a kivasalt ruha szebb. Úgy ám, de az élő ember idomait jobban mutatná kivasalatlanul.

Kétségtelen, hogy az elbeszélés a meséből keletkezett. A „hol volt, hol nem volt” és a „még most is élnek, ha meg nem haltak” két cölöpe közt mozgott. Ez a tartalom lassanként beoltott megfigyelésekkel és a közönséges hétköznapi viszonyok és élmények fájáról lenyesett gallyakkal. A tündérek helyébe vérből és húsból való emberek állítottak be, kiket emberi szenvedélyek mozgatnak, s emberi csapások és szerencsék érnek.

De ha a meséből lett a regény, s levette gyermekcipőit, amint attól folyton távolodott fejlődésében, éppannyira bizonyos, hogy útja végére még el nem jutott; még most is sok a mesterkéltség benne, s a cselekmény szimmetrikus fölépítésében, az összefutó szálak elrendezésében a csináltság erősen érzik. Az olvasó első tekintetre észreveheti a történet kompozícióján s

anyagán is az író kezét és ízlését, holott csak a kidolgozáson és fölfogáson volna szabad éreznie.

Világos tehát, hogy az elbeszélő irodalom még mindig megy előre. Megy, de hová?

Én úgy gondolom, hogy a hírlapírói *riport* felé. Itt fogja valahol megtalálni a tökélyt. De persze éppúgy nemesítse meg a riportot ezután, mint ahogy megnemesítette azelőtt a mesét. Nincs az a becses írói tulajdonság, mely ne érvényesülhetne ebben a rájában is.

A riport az egyetlen, mely a maga eredeti természetességében folyik. Legközvetlenebb rajzolata a valóságnak, s azonfelül szabad és független a szabályoktól. Valóságos „vadon gyermeke” a lapok roppant betűerdejében. A riporter közli velünk a nyers eseményt, felvonultatja az abban részt vett fő- és mellékalakokat, anélkül hogy kénytelen volna életfolyamatukból többet nyújtani, mint amennyit az esemény megértése kíván. A riporter elmondván az eseményt, éppen azon módon, mint aki szötte, maga a Végzet, szélnek ereszti az abban szereplő személyzetet, menjen ki-ki a maga útján, más érdekes vagy nem érdekes, de ezzel többé nem összefüggő események elé, holott az elbeszélő írónak (eddig legalább) kötelessége volt ezeket az alakokat mindvégig összetartani, és munkája folyamán vagy végén róluk az olvasónak számot adni, hogy mi lett belőlük azontúl.

Mesterségünk jövőjére vonatkozó ilyenforma sejtelmek kapcsában tettem meg a kísérletet a fentebbi elbeszéléssel. Úgy képzelem a dolgot, mint rendszerint szokott történni a társaságokban, hogy szó van valamiről, mire egyik is, másik is előhoz egy esetet vagy egy példát, mely bizonyít vagy megvilágít. Nos, mondjuk, hogy a „kicsikart” házasságok némely fajtája van szőnyegen, s a disputa folyamán az én igazaim mellett felhoznám a Noszty fiú esetét Tóth Marival, s mikor a történet bizonyító magvát elmondottam, mintha ezzel be is fejezném, nem törődve a személyek további sorsával. Épp ahogy a vonat beérvén végállomására, megáll, és nem megy tovább, *habár maguk az utasok még be nem végezték az útjukat*.

Csak hogy ezzel az újítási vággyal kapcsolatosan előugrik a kétely is. Birkóznak, birkóznak, és nem bírják egymást földhöz vágni. Az újítási vágy nagy hetykeséggel veri a mellét: „Hiszen igazam van”, a kétely ellenben titubálva¹⁰⁴ mérlegeli: Hátha csak a patkót vertem fel *megfordítva* a Pegazusra, s a lábnyomokat tekintve, magamat is megtéveszt a hátra való menés, mely előre való menésnek látszik?

Ilyen viszonyok között nem mervén dönten se ide, se oda, legokosabbnak látszott egy kis barátságos egyezkedést kötni a két birkózó között, vagyis megtenni a kísérletet, de mindjárt azzal az engesztelő szándékkal, hogy a következő könyvemben, ha az Isten erőt és kedvet ad, tovább folytatom Bontó megyei ismerőseink sorsát.

.oOo.

¹⁰⁴ *Titubál* - akadozik